کتاب دی په باره د هغه ایمان کې چې الله په خپلو بندګانو فرض کړی او قران او سنت کې راغلی:

لیکنه:
استاد دکتور محمد بن عبد الله السحیم
دکتور سامي بن محمد الخلیل

(دا کتاب) د عقیدې ټولو بنسټونو، عقیدتي چارو او مسألو ته شامل دی، ځانګړنه یې عقیدوي مسألو ته د قرآن کریم او سپیڅلو نبوي سنتو سره تړاو ورکول دي، پداسې حال کې چې ټینګار یې په لنډې، شاملې طریقې او آسانو عبارتونو سره د عقیدوي بنسټ اېښودل او د عقیدوي مسألو وضاحت دی، - او هڅه شوې - چې کتاب د فلسفي او کلامي بحثونو څخه وساتل شي.

د کتاب په وړاندې

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذي أنزل على عبده الكتاب ولم يجعل له عوجًا، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير، وأشهد أن محمدًا عبده ورسوله وأمينه على وحيه صلى الله عليه وسلم.

اما بعد: د عقیدې علم تر ټولو علومو غوره او معتبر علم دی. ځکه چې هغه د خورا معزز پېژندل شوي - ذات - په اړه خبرې کوي - چې هغه پاک، حق او متعال رب دی - او د معتبر مقصد په اړه - چې هغه د الله توحید او پر هغه ایمان دی - او غوره عاقبت - چې هغه د نعمتونو په کور کې د کریم ذات لیدل او د نبي کریم - صلی الله علیه وسلم - پیروي او د نیغې لارې نیول دي، لدې امله لیواله شوم داسې یو کتاب تألیف کړم چې عقیدوي مسالو ته شامل وي، او د الله تعالی کتاب او د نبي کریم صلی الله علیه وسلم سنت مو پکې د لارې مشعل وي، - او هڅه مو دا ده چې - د معاصرو فلسفې اصطلاحاتو، تعریفونو، ارکانو او شرطونو له یادولو څخه ډډه وکړو. او - دا کتاب - د هرچا لپاره د لاسرسي وړ وګرځي؛ تر څو ترې عالم، په پوهنتونونو کې محصلین او نورو ځایونو کې ترې عام مسلمانان ګټه پورته کړي.

د لیکلو لامل:

زموږ مخکنیو نیکانو (سلفو صالحینو) د صحیح عقیدې په بیانولو او د هغه څه په روښانه کولو چې ضد یې دی او مخالفانو ته د ځواب ورکولو په برخه کې ډېرې هڅې کړې دي. دا کتاب رامخې ته شو تر څو د طالب العلمانو مخې ته هغه څه کېږدي چې سلفو صالحینو د دوی او د عامو مسلمانانو لپاره لیکلي دي، - موږ پدې لیکنه کې - عقیدوي مسألې په یو کتاب کې رانغاړلي دي، او د ځوابونو پر ځای مو یوازې د سمې عقیدې په بیانولو بسنه کړې ده. د دې کتاب په جوړښت کې مو ټینګار کړی تر څو یې مطالب په آسانه او ښکاره اسلوبو سره وړاندې کړو، او د موضوع پر اساس یې ترتیب کړو، موږ تمه لرو چې پدې کار سره به مو دوه هدفونه تر لاسه کړې وي؛ یو یې خلکو ته د سلفو صالحینو د علومو نږدې کول، او بل یې په عقیدوي کتابتون کې د یو داسې کتاب په لیکلو سره د لوېې تشې ډکول دي چې عبارتونه یې آسان وي او د عقیدې ټولو موضوعاتو ته شامل وي.

هغه تګلاره چې موږ په لیکلو کې تعقیب کړې:

د عقیدې د هرې موضوع اړوند د آیتونو او حدیثونو وړاندې کول او ورڅخه خلاصه راویستل.

د عقیدې د کتابونو اړوند د ټولو موضوعاتو وړاندې کول؛ برابره ده که دا مسند موضوعات وي، یا متنونه او یا هم د متنونو شرحې وي؛ تر څو ډاډ تر لاسه شي چې آیا زموږ د عقیدې اړوند له آیتونو او حدیثونو څخه چمتو شوی لنډیز هغه څه ته شامل دی چې د عقیدې لیکوالانو لیکلي دي که نه.

کله چې په قرآن کریم او نبوي سنتو کې یوه عقیدوي مسأله په یوه وجهه راغلې وي، موږ د یو یا دوو دلیلونو په وړاندې کولو بسنه کوو چې نوموړې مسئله پکې ذکر شوي وي. خو که چېرته مسأله په قرآن کریم او نبوي سنت کې په بېلابیلو وجوهاتو سره راغلي وي - لکه د: خبرو، اوچتوالي، لاس صفتونه، مؤمنانو لره په قیامت کې د حساب او کتاب پر مهال او په جنت کې د خپل متعال رب د لیدلو صفت، نو لازم ګڼو چې د هرې وجهې لپاره یو دلیل راوړو کوم چې د مختلفو وجوهاتو نه راغلي دي، او پدې ځان ملزم نه ګڼو چې ټول هغه - دلایل - وړاندې کړو چې په نوموړي باب کې ذکر شوي دي.

ځینې وختونه اړ شو چې د مسألې ځینې اړخونه په یو باب کې شامل کړو، بیا یې تکرارو او په بل فصل کې یې بشپړوو، لکه څنګه مو چې د مخلوقاتو په باب کې د ملاېکو د پیدایښت خبر ذکر کړی، بیا مو د دوی په اړه وینا په (کتاب الایمان بالملائکة) کې بشپړه کړې ده، او په (باب الایمان بوجود الله) کې موږ ځینې آیتونه د الله - تعالی - په شتون ذکر کړي دي، او کله هم همدغه آیتونه په (باب الربوبیة) کې هم ذکر کېږي د هغه نږدې والي له امله چې د دواړو تر منځه شتون لري، نو د الله - تعالی - په شتون له باور درلودلو څخه هدف دا دی چې د الله - تعالی - په شتون هغه دلایل روښانه شي چې بې دینه ترې انکار کوي، پداسې حال کې چې په (باب الربوبیة) کې ورڅخه هدف د ربوبیت اثبات دی، له کوم څخه چې د الله - تعالی - الوهیت لازمیږي؛ هغه څه چې مشرک یې په اړه جګړه کوي، همدا رنګه کله نا کله یو مبارک آیت یا حدیث شریف د ضرورت له مخې له یو څخه په زیاتو ځایونو کې ذکر کوو.

د اړتیا پر مهال کله د سلفو علماوو هغه ویناوې نقلوو چې له آیت او حدیث څخه مقصد روښانه کوي، او له دلې یې یوازې په هغې وینا بسنه کوو چې حق وینا پرې جوتیږي؛ پرته له دې چې شبهه او مخالف قول ذکر کړو؛ تر څو زده کونکي مخکې لدې چې د مخالفینو د ویناوو له امله ورته کوم شک او یا شبهه پیدا شي دا علم یې په زړه کې ځای ونیسي او پرې پوه شي، او موږ تمه لرو چې - دا لیکنه - د الله - تعالی - په حکم سره پدې مسأله کې د لوستونکي لپاره د خویدو مانع وګرځي،ځکه لدې مسألې څخه مشهور عقیدوي مخالفتونه راچاپیر شوي دي لکه د صفاتو، تقدیر او داسې نورې مسألې.

موږ په قصدي توګه له تعریفونو او کلامي نوي رامنځته شوو اصطلاحاتو څخه ډډه وکړه؛ هغه چې الله تعالی پرې کوم دلیل ندی نازل کړی.

موږ لکه د پخوانیو شرعي علومو د لیکوالانو په څېر دا کتاب د کتابونو او بابونو په بڼه ترتیب کړی دی، او معاصر تقسیماتو مو ندي کارولي: مبحث او مطلب، او د ایمان د أرکانو پر اساس مو ترتیب کړی دی. ابن أبی العز الحنفي فرمایلي دي: (تر ټولو غوره طریقه چې د دیني اصولو کتاب پرې ترتیبیږي؛ هغه د رسول الله صلی الله علیه وسلم د ځوابونو ترتیب دی، کله چې ترې جبرائیل - علیه السلام - د ایمان په اړه پوښتنه وکړه، نو ویې ویل: چې په الله او د هغه په ملاېکو ایمان راوړې..." نو هغه په توحید او صفاتو او څه چې ورسره تړاو لري پیل وکړ بیا یې د ملاېکو په اړه وینا وکړه، او بیا همداسې نور تر پایه). د العقیدة الطحاویة شرحه (2/ 689)

موږ د هر کتاب په پیل کې د هغه لنډیز راوړی دی، په هغه کې موږ د کتاب ټول مسائل پرته له دلایلو څخه ذکر کوو.
او د احادیثو د تخریج په اړه؛ مونږ أحادیث په لنډه توګه تخریج کړي دي، لومړی په پېژندل شوي ترتیب سره په شپږو کتابونو پیل کوو، بیا یې د وفات د تاریخونو په اساس ترتیبوو، او دا چې غوښتل مو د کتاب اندازه کمه کړو، نو یوازې د أحادیثو په تخریج مو بسنه وکړه پرته له دې چې د احادیثو په اړه خبرې وکړو، مګر په ډیرو لږو ځایونو کې.
د دې کتاب ځانګړتیاوې
عقیدوي مسائلو ته د قرآن کریم او سپیڅلو نبوي سنتو سره تړاو ورکول، تر څو طالب العلم ته د دې مسائلو مأخذ معلوم وي.
د عقیدې اړوند په سترو مسائلو احاطة، هغه چې د عقیدې د هر باب سره تړاو لري.
په لنډه او بشپړه توګه د اسانو عبارتونو په وړاندې کولو سره د عقیدوي مسائلو بنسټ اېښودنه؛ تر څو په ښه توګه د درک او زده کړې جوګه شي.
له منطقي او فلسفي څېړنو څخه د کتاب خوندیتوب، او یو بل ته د عبارتونو نږدې والی، او له هغو کلمو څخه ډډه کول چې د خواهشاتو له ظهور څخه وروسته په عقیدوي کتابونو کې ذکر شوي دي.
مونږ ادعا نه کوو چې د عقیدې اړوند ټول مسائل مو راټول کړي دي؛ خو موږ په دې برخه کې خپلې ټولې هڅې کړې دي، موږ د دې کتاب په اړه هرې بډاینې یا ارزونې یا سمونې ته سترګې په لار یو. تر څو ترې په راتلونکو چاپونو کې ګټه پورته کړو، او بسنه کوې چې مونږ د وحې په سرچینه راغلي یو او له هغه څخه مو د ډېرو معتبرو علومو موضوعات را اخستلي او د دې هنر زده کړیالانو ته مو وړاندې کړي دي، د هرې مسألې لپاره مو په آیت یا حدیث یا دواړو یو ځای استدلال کړی دی، او له الله - تعالی - څخه غواړو چې دا کار یوازې د خپلې خوښۍ لامل وګرځوي، د هغه د رسول، دوست او په وحیې امانتدار د سنت مطابق، د هغه د بندګانو لپاره ګټور، او په هغه ورځ زمونږ لپاره حجت او شاهد وګرځوي په کومه ورځ چې مونږ د خپل رب سره مخ کیږو.
او مونږ د الله - جل جلاله - شکر ادا کوو، چې موږ ته یې دا علم آسانه کړی دی، او مونږ یې د خپل دین د خدمت جوګه ګرځولې یو، او د ایمان د رکنونو په اړه یې د وضاحت توفیق راکړی، تر څو یې د قرآن او سنت له دلایلو سره بیان کړو.
او موږ د هر هغه چا مننه کوو چې زموږ سره یې نیکي کړې ده او زمونږ مور او پلار د مننې لومړیتوب لري، نو یا الله ته دوی ته بخښنه وکړه، رحم پرې وکړه، او زموږ له طرفه هغوی ته غوره بدله ورکړه،داسې غوره بدله چې د یو زوی لخوا پلار ته ورکول کیږي.
بیا موږ د فضیلت له خاوندانو څخه مننه کوو چې د کتاب ارزونه یې کړې ده او د اړتیا وړ ویډیوګانې یې چمتو کړې او ځینې استدراکات یې هم کړي دي لکه: شهزاده دکتور سعود بن سلمان بن محمد آل سعود، د شاه سعود پوهنتون کې د عقیدې مشارک استاد، دکتور سهیل بن رفاع العتیبی؛ د شاه سعود پوهنتون کې د عقیدې مشارک استاد، او همدا رنګه استاد دکتور عبد العزیز بن أحمد الحمیدي، په ام القری پوهنتون کې د عقیدې استاد.
او د دې کتاب په اړه یې ویلي دي: (دا مبارک کتاب د الله تعالی له لورې د دوو محترمو شیخانو لپاره یوه فتحه او داسې ذخیره وه چې الله تعالی د دوی لپاره ذخیره کړې وه، نو دوی ته یې پدې اړه د فکر او پلان - جوړولو - لارښوونه وکړه، بیا یې د تألیف او تدوین توفیق ورکړ، تر څو دا کتاب د خپلو معدنونو او سرچینو څخه - چې د الله کتاب او د رسول علیه السلام سنت دي - خپلې موخې او د دین أصول وړاندې کړي او زه ادعا کوم چې دا ډول کتابونه او لیکنې په اهل سنت باندې قرض و ، نو الله تعالی د دې قرض د ادا کولو توفیق دواړو عزتمنو شیخانو ته ورکړ. او همدارنګه استاد دکتور عبد الله بن صالح البراک، چې د شاه سعود په پوهنتون کې د عقیدې استاد دی، او دکتور عبد الله بن عبد العزیز العنقري چې د شاه سعود په پوهنتون کې د عقیدې مشارک استاد دی. او له الله تعالی څخه سوال کوو چې د دوی د صادقانه نصیحت او سالم نظر په بدل کې دوی ته زموږ او د علم او علماوو لخوا غوره اجر ورکړي.
و الحمد لله رب العالمین، وصلی الله وسلم و بارک علی خیر خلقه، وعلی آله و صحبه أجمعین.

مکة مکرمة

د ذی الحجې اتمه ورځ

د نبوي هجرت یو زرو څلور سوه او نهه دیرشم کال.

سریزه

بسم الله الرحمن الرحیم

وبه نستعین، ولا حول ولا قوة إلا بالله العلي العظیم.
الحمد لله کما ینبغي لجلال وجهه وعظیم سلطانه، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شریك له، له الملك وله الحمد وهو على کل شيء قدیر، وأشهد أن محمدًا عبده ورسوله صلى الله علیه وسلم تسلیمًا کثیرًا، أما بعد:
مونږ پدې کتاب کې هغه څه ذکر کوو چې په قرآن او سنت کې راغلي او پر یو مسلمان پرې ایمان راوړل واجب دي، او کله د آیت او حدیث د تشریح لپاره د صحابه کرامو، تابعینو، د تابعینو د پیروانو ځینې اقوال ذکر کوو، او یا له آیت، یا حدیث څخه د مقصد بیانولو په موخه یې راوړو. دا لیکنه موږ کتابونو او بابونو ته ویشلې ده، او د شونتیا تر بریده مو د لنډیز هڅه او د اړینو مسألو په راوړلو بسنه کړې ده، او له هغه اصطلاحاتو څخه چې نه په قرآن او نه د رسول الله - صلی الله علیه وسلم - په حدیثو کې راغلي او وروستي خلک پکې ښکیل شوي دي لرې پاتې شوي یو، الله - تعالی - له خپل دین څخه په پیروی، او د هغه په رسۍ په منګولو لګولو، او د هغه د رسول - صلی الله علیه وسلم په پیروی کولو باندې په ټینګار سره فرمایلي دي: {وَاعْتَصِمُواْ بِحَبْلِ اللّهِ جَمِيعًا وَلاَ تَفَرَّقُواْ وَاذْكُرُواْ نِعْمَةَ اللّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنتُمْ أَعْدَاء فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُم بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنتُمْ عَلَىَ شَفَا حُفْرَةٍ مِّنَ النَّارِ فَأَنقَذَكُم مِّنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ}. (او تاسو د الله پر رسۍ (ټول) په جمع سره منګولې ښخې کړئ او سره بېلېږئ مه او د الله (هغه) نعمتونه را یاد کړئ چې پر تاسو باندې شوي دي، کله چې تاسو دښمنان وئ، بیا الله ستاسو د زړونو تر مینځ جوړښت راوسته، نو د هغه په (دې) نعمت سره تاسو ورونه شوئ او تاسو له اور نه د ډکې کندې پر غاړه وئ، نو تاسو یې له هغه نه وژغورلئ، همدارنګه الله تاسو ته خپل آیتونه بیانوي، د دې لپاره چې تاسو نېغه لار ومومئ). آل عمران سورت: ۱۰۳ آیت. او الله تعالی فرمایلي دي: {وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً وَأَنتُمْ لاَ تَشْعُرُونَ}(او تاسو د تر ټولو ښه حکم (قرآن) پیروي وکړئ هغه چې تاسو ته د خپل رب له جانبه نازل کړی شوی دی مخکې له دې نه چې په تاسو عذاب راشي ناڅاپه، حال دا چې تاسو به نه پوهېږئ). الزمر سورت: ۵۵ آیت.
نو د الله په توفیق سره پیل کوو او وایو:

کتاب: د پیدایښت پیل

د کتاب لنډیز

موږ باور لرو چې الله د هر څه پیدا کوونکی دی، او دا چې الله و او له هغه پرته بل هیڅ شی نه و، او له هغه څخه مخکې هیڅ شي شتون نه درلوده، او عرش یې په اوبو باندې و، او هغه د آسمانونو او ځمکې له پیدا کولو مخکې اوبه پیدا کړې، بیا یې آسمانونه او ځمکه پیدا کړل پداسې حال کې چې سره یو ځای ول نو دواړه مو سره جلا کړل.

او موږ باور لرو چې الله - تعالی - دا مخلوق په خپل ربوبیت ګواه ګرځولی؛ هغه ربوبیت چې الوهیت ترې لازمیږي، نو هغه ریښتینی معبود دی، او نور ټول بنده ګان دي، د دې وړتیا نه لري چې عبادت یې وشي، او یا ترې هیله وساتل شي، او یا د - چارو - لپاره موخه وګرځول شي.

او پدې باور لرو چې عزتمن عرش د الله - تعالی - له مخلوقاتو څخه یو لوی مخلوق دی، بلکه تر ټول لوی مخلوق یې دی.

او موږ باور لرو چې ملایکې د رحمن د عرش شاوخوا کې دي، او دا چې الله تبارک وتعالی د خپل عرش له پاسه دی، د اسمانونو د پاسه دی، او له خپل مخلوق څخه جلا دی.

او موږ باور لرو چې الله هغه قلم پیدا کړی دی چې د ټولو شیانو تقدیر یې لیکلی او دا چې د تقدیر قلمونه له یو څخه زیات دي.

او مونږ باور لرو چې الله کرسی پیدا کړې او هغه له عرش نه وروسته تر ټولو لوی مخلوق دی.

او مونږ باور لرو چې الله - تعالی - آسمانونه او ځمکه او هغه څه یې چې تر منځه دي د الله - تعالی - له ورځو څخه په شپږو ورځو کې پیدا کړي دي، او دا چې الله آسمانونه بې له ستنو پورته کړي او الله -تعالی- دا لوی مخلوقات د لویو حکمتونو لپاره پیدا کړي دي چې څوک پرې احاطه نه شي کولای، او الله - تعالی - د دې مخلوقاتو پیدایښت او جوړښت په پوره مهارت سره تر سره کړي دي.

او موږ باور لرو چې دا کاینات له آسمانونو، ځمکې، غرونو او هر څه چې په کې دي د دې ټولو سره به یې د قیامت په ورځ حال بل ډول وي.

او موږ باور لرو چې الله لمر او سپوږمۍ په حقه سره پیدا کړي دي او دا چې هغه پاک ذات، دوی لره د خپل امر تابع ګرځولي او ستوري او سیارې یې د لوی حکمت لپاره پیدا کړي دي او دا ستوري او سیارې هیڅ ګټه او یا ضرر نه شي رسولی او په آسماني او ځمکنیو پیښو کې اغیزه نه کوي، او که څوک چې دا باور ولري چې دوی په خپل ځان کې اغیزمن دي، نو هغه کفر یا شرک کړی دی.

او موږ باور لرو چې الله ملایکې له رڼا څخه پیدا کړي دي، او دوی یې په پیدایښت کې یو له بل سره په توپیر کې پیدا کړي دي.

او موږ باور لرو چې الله؛ جان (یا پیریان) د اور له خالصو لمبو څخه چې دود پکې نه وي پیدا کړی دی، او دا چې د پیریانو پیدا کول د آدم - علیه السلام - له پیدایښت څخه مخکې دي، او دا چې د شیطانانو مشر ابلیس دی، او دا چې ابلیس هغه څوک دی چې زمونږ مور او پلار (آدم او حوا) علیهما السلام یې بې لارې کړي وو تر دې چې له جنت څخه یې راوویستل.

او باور لرو چې ابلیس له سجدې کولو یې سرغړونه وکړه، نو الله پرې غصه شو، له رحمت څخه لیرې کړ، ویې شاړه، او دا چې پیریان په شریعتونو سره مخاطب دي او دوی مکلف دي.

او موږ باور لرو چې الله خپلو پرښتو ته خبر ورکړ چې هغه به په عبادت سره د ځمکې د دوانولو لپاره یو خلیفه وګرځوي او حق ذات څرګنده کړه چې دا خلیفه آدم دی او دا چې هغه به یې له خاورو څخه پیدا کړي، او دا خاوره یې خټه ګرځولې، بیا یې په پړاوونو کې پیدا کړ.

موږ باور لرو چې الله - تعالی- آدم په خپل عزتمند لاس سره پیدا کړی، او خپلې ملایکې یې ورته په سجده کړې، او هغه ته یې د هغه له ځان څخه جوړه ښځه) پیدا کړه تر څو ورسره آرام و اوسیږي، چې هغه حوا ده، او دواړه یې په جنت کې و اوسول، بیا یې دواړه ځمکې ته راکوز کړل.

او موږ باور لرو چې ټول خلک د آدم له اولادې څخه دي او دا چې ادم له خاورې څخه دی، نو له تقوا پرته هیڅوک پر بل غوره والی نه لري.

او ګواهي ورکوو چې الله - تعالی - خلک په فطرت پیدا کړي دي.

او ګواهي ورکوو چې روح د الله له امر(حکم) څخه دی، او دا چې انسانان یې په اړه په هیڅ نه پوهیږي مګر هغه چې الله پرې خبر کړي دي، او روحونه د الله - تعالی مخلوقات دي.

او باور لرو چې روحونه مري، او مرګ یې له بدن څخه جلا کیدل دي.

او باور لرو چې ټول هغه چې د ځمکې پر مخ له خځنده و څخه خوځښت کوي زمونږ په څېر امتونه دي.

او موږ پوهیږو چې الله هر حیوان له اوبو څخه پیدا کړی او له هر شي څخه یې یوه یوه جوړه ګرځولې، او دا چې د دې ټولو مخلوقاتو لوری هلاکت ته دی، پرته له هغه څه چې الله پاک استثنا کړي دي.

باب دی پدې باره کې چې : الله د ټولو شیانو پیدا کوونکی دی

مونږ ګواهي ورکوو چې الله د ټولو شیانو پیدا کوونکی دی، لوی الله فرمایلي دي: {ذَلِكُمُ اللّهُ رَبُّكُمْ لا إِلَـهَ إِلاَّ هُوَ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيل} (همدغه الله، ستاسو رب دی، له ده نه غیر هېڅ لایق د عبادت نشته، د هر شي پیدا کوونکی دی، نو تاسو د هغه عبادت کوئ او هغه په هر شي باندې نګران دی). [الأنعام سورت: 102 آیت]. او حق متعال ذات فرمایلي دي: {اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيل}. (الله د هر شي پیدا کوونکی دی او هغه په هر شي باندې نګران دی). [الزمر سورت: 62 آیت]، او الله پاک فرمایلي دي: {وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ} (او دی همغه ذات دی چې مخلوق اول ځلې پیدا کوي، بیا به دغه دوباره راژوندي کوي او دغه (بیا راژوندي کول) هغه (الله) ته ډېر اسان دي). [الروم سورت: 27 آیت]. او باور لرو چې الله و، پداسې حال کې چې له هغه پرته هیڅ نه و، او له هغه مخکې هیڅ شی نشته، الله تعالی فرمایلي دي: {هُوَ الأَوَّلُ وَالآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيم}. (هم دغه (الله) اول دی (هیڅ شی له هغه نه مخکې نه و) او اخر دی (له ده نه بعد هېڅ شی نشته) او لوړ دی (په هر شي بره دی) او باطن دی (د ده په وړاندې هېڅ شی پټ نه دی) او هغه په هر شي باندې ښه پوه دی). [الحديد سورت: 3 آیت]. او پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - فرمایلي دي: «اللَّهُمَّ أَنْتَ الْأَوَّلُ فَلَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْآخِرُ فَلَيْسَ بَعْدَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الظَّاهِرُ فَلَيْسَ فَوْقَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْبَاطِنُ فَلَيْسَ دُونَكَ شَيْءٌ». «یا الله! ته لومړی یې نو ستا نه مخکې هیڅ شی نشته، او ته وروستی یې نو ستا نه وروسته بل شی نشته، او ته لوړ یې؛ نو ستا نه پورته هیڅ شی نشته، او ته باطن یې - په هر څه دې احاطه کړې ده - نو هیڅ شی درڅخه پټ ندي او نه کوم شی تا لره عاجز کولای شي». (مسلم روایت کړی (2713)، ابوداود (5051)، الترمذي (3400) او ابن ماجه (3831). او له عمران بن حصین - رضي الله عنه - څخه روایت دی وایي: زه له پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - سره وم چې له بني تمیم -څخه- یوه ډله خلک راغلل؛ نو- ورته- یې وفرمایل: « ای د تمیم خلکو زیری قبول کړئ» هغوی وویل: مخکې دې زیری راکړی و، اوس یو څه راکړه، بیا د یمن له خلکو څخه یوه ډله راننوتله نو ورته یې وفرمایل : «زیری قبول کړئ ای د یمن خلکو، ځکه د تمیم خلکو قبول نه کړ» هغوی وویل: مونږ راغلي یو تر څو ځان پر دین پوه کړو، او د دې چارې (کائناتو) د پیل په اړه درڅخه پوښتنه وکړو: چې څنګه و؟ ویې فرمایل: « الله و او له هغه مخکې هیڅ شی نه و، او د هغه عرش پر اوبو د پاسه و، بیا یې آسمانونه او ځمکه پیدا کړل، او په لوح محفوظ کې یې هر څه ولیکل»، (بخاري روایت کړی (۷۴۱۸) او ترمذي (۳۹۵۱). او په بل روایت کې پدې الفاظو: «كَانَ اللَّهُ وَلَمْ يَكُنْ شَيْءٌ غَيْرَهُ، وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الماءِ». «الله و، او له هغه پرته هیڅ شی نه و، او د هغه عرش په اوبو د پاسه و». (بخاري روایت کړی (۳۱۹۱) او مونږ باور لرو پدې چې هر څه د ځمکې د پاسه له حیواناتو څخه چې خوځښت کوي زمونږ په څېر امتونه دي، حق تعالی فرمایلي دی: {وَمَا مِن دَآبَّةٍ فِي الأَرْضِ وَلاَ طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلاَّ أُمَمٌ أَمْثَالُكُم مَّا فَرَّطْنَا فِي

الكِتَابِ مِن شَيْءٍ ثُمَّ إِلَى رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ} (او نشته په ځمکه کې هېڅ يو خوځنده او نه هېڅ مارغه چې په خپلو دواړو وزرونو الوځي مګر (دوی) ستاسو په شان امتونه دي، مونږ په کتاب (لوحِ محفوظ) کې هېڅ شی (بې ليکلو) نه دی پرېښی، بيا به دوی د خپل رب په طرف ورجمع کولی شي. [الأنعام سورت: 38 آيت]. او پدې پوهيږو چې الله هر خوځيدونکی له اوبو څخه پيدا کړی دی، سپيڅلي او لوړ ذات فرمايلي: {وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِن مَّاء فَمِنْهُم مَّن يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ وَمِنْهُم مَّن يَمْشِي عَلَى رِجْلَيْنِ وَمِنْهُم مَّن يَمْشِي عَلَى أَرْبَعٍ يَخْلُقُ اللَّهُ مَا يَشَاء إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِير}. (او الله تعالى په ځمکه ګرځېدونکی هر حيوان له اوبو څخه پيدا کړی دی، نو په دوی کې ځينې هغه دي چې په خپلې خېټې تګ کوي او په دوی کې ځېنې هغه دي چې په دوه پښو تګ کوي او په دوی کې ځينې هغه دي چې په څلورو ګرځي، الله چې څه وغواړي پيدا کوي يې، بېشکه الله په هر شي باندې ښه قادر دی) [النور سورت : 45 آيت]. او له هر شي يې جوړه (نر او ښځه)ګرځولي، الله تعالى فرمايي: {وَمِن كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ}. (او له هر څيز څخه مونږ دوه قسمه جوړې (نر او ښځه) پيدا کړي دي، د دې لپاره چې تاسو پند واخلئ) [الذاريات سورت: 49 آيت]. او الله تعالى فرمايلي دي: {وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالأُنثَى}(او دا چې بېشکه دغه (الله) دوه جوړې نر او ښځه پيدا کړې دي) [النجم سورت: 45 آيت]. او مونږ باور لرو چې دا مخلوقات- د دې تنوع او کثرت سره سره - متوازن دي، او هيڅ يو يې پر بل تيری نه کوي، او نه يو ډول پر بل ډول، متعال رب فرمايلي دي: {وَالأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ شَيْءٍ مَّوْزُونٍ}(او ځمکه؛ مونږ هغه غځولې ده او مونږ په هغې کې غرونه غورځولي دي او مونږ په هغې کې هر اندازه کړی شوی شی زرغون کړی دی). [الحجر سورت: 19 آيت]. او ژر دی چې دا ټول مخلوقات به د فنا لور ته ولاړ شي، الله تعالى فرمايلي دي: {كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ *(هر هغه څوك چې په دې (ځمکې) باندې دي؛ فاني کېدونکي دي). وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلاَلِ وَالإِكْرَام} [الرحمن: 26، 27].(او باقي به پاتې شي ستا د رب مخ (ذات) چې د جلال او د عزت خاوند دی). پرته له هغه څه نه چې الله - تعالى- له بې هوښۍ څخه په خپله دې وينا کې استثنا کړې دي: {وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَمَن فِي الأَرْضِ إِلاَّ مَن شَاء اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَى فَإِذَا هُم قِيَامٌ يَنظُرُونَ} [او په شپېلۍ کې به پو کړی شي، نو بې هوشه (بې خوده) به شي هر هغه څوك چې په آسمانونو کې دي او هر هغه څوك چې په ځمکه کې دي، غير له هغه چا نه چې الله يې وغواړي، بيا به په دې کې بل ځلې پو کړی شي،(۱) نو ناڅاپه به دوی ولاړ وي، ګوري به (حيران حيران)]. [الزمر سورت: 68 آيت]. او مونږ باور لرو چې الله - تعالى - دا مخلوق په خپل ربوبيت ګواه ګرځولی؛ هغه ربوبيت چې د هغه الوهيت ترې لازميږي، نو کله ناکله د خپلو مخلوقاتو پيدايښت پدې (ربوبيت) دليل ګرځوي لکه څرنګه چې الله تعالى فرمايلي دي: {هَذَا خَلْقُ اللَّهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِن دُونِهِ بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلاَلٍ مُّبِينٍ}(دغه د الله مخلوق دی، نو تاسو (ای مشرکانو!) ما ته وښيئ څه شی دی هغه چې دغو (بتانو) پيدا کړی دی، چې غير له هغه (الله) نه دي، بلکې ظالمان په ښکاره ګمراهۍ کې دي). [لقمان سورت: 11 آيت]. او کله کله حق ذات يادونه کوي چې له مخلوقاتو څخه تر ټولو ستر يې چې - عرش - دی پدې دلالت کوي لکه چې پاک ذات فرمايي: {اللَّهُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ}. (الله چې دی، نشته هېڅ لايق د عبادت مګر هم دی دی، د ډېر ستر عرش رب دی). [النمل سورت: 26 آيت]، او پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «سُبْحَانَ اللهِ عَدَدَ خَلْقِهِ. سُبْحَانَ اللهِ رِضَا نَفْسِهِ. سُبْحَانَ اللهِ زِنَةَ عَرْشِهِ. سُبْحَانَ اللهِ مِدَادَ كَلِمَاتِهِ». «د الله پاکي -بيانوم- د هغه د مخلوقاتو د شمېر په اندازه، د الله پاکي -بيانوم- تر هغه چې هغه پرې رضا شي، د الله پاکي -بيانوم- د هغه د عرش د دروندوالي په اندازه، د الله پاکي -بيانوم- د هغه سياهۍ(رنګ) په اندازه چې د هغه کلمې پرې ليکل کيږي». (مسلم روايت کړی په (2726) شمېره، او نسائي په (1351/1) ، او ترمذي په (3555) شمېره، او ابن ماجه په (3808) شمېره. نو د عرش دروندوالی تر ټولو درونډ وزن دی. او کله ناکله لوی مخلوقات پر هغې دليل وګرځوي لکه څرنګه چې د هغه ذات پدې وينا کې راغلي: {هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُم مَّا فِي الأَرْضِ جَمِيعاً ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاء فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيم}. (همدی هغه ذات دی چې ستاسو لپاره يې هغه ټول څه پيدا کړل چې په ځمکه کې دي، بيا يې د اسمان قصد وکړ، نو هغه يې ښه برابر اوه اسمانونه جوړ کړل، او هغه پر هر شي ښه عالم دی). [البقرة سورت: 29 آيت]. او کله کله هغه يو لدې مخلوقاتو څخه پر هغې دليل وګرځوي لکه څرنګه چې د الله تعالى په دې وينا کې دي: {أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاء مَاء فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُّخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بِيضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُود}. (آيا تا نه دي ليدلي چې بېشکه الله له پورته نه اوبه نازلې کړې دي، بيا مونږ په دغو سره داسې مېوې راوېستلې دي چې د هغو رنګونه مختلف دي او په غرونو کې ځينې سپينې او سرې برخې دي، چې رنګونه يې سره مختلف دي او (ځينې په دوی کې) ډېرې تکې تورې دي). [فاطر سورت: 27 آيت]. او کله هم خپل تر ټولو کمزورې او کوچنې مخلوق پر هغې دليل وګرځوي لکه څرنګه چې د الله تعالى پدې وينا کې دي: {إِنَّ اللَّهَ لاَ يَسْتَحْيِي أَن يَضْرِبَ مَثَلاً مَّا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُواْ فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّهِمْ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُواْ فَيَقُولُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلاً} (بېشکه الله د هېڅ مثال په بيانولو نه شرمېږي، د غوماشي وي، يا که له ده نه د زيات (شي) وي، نو هر چې هغه خلک دي چې ايمان يې راوړی دی، نو هغوی پوهېږي چې يقينًا دا د هغوی د رب له طرف نه حق (مثال) دی، او پاتې شو هغه خلک چې کفر يې کړی دی، نو هغوی وايي: الله په دې مثال ورکولو سره څه اراده کړې ده؟). [البقرة سورت: 26 آيت]. نو هغه رېښتينی خالق دی، له هغه پرته نور ټول مخلوقات دي، برکت والا دی زمونږ رب او لوړ دی، هغه پر حقه معبود دی، او له هغه پرته نور ټول بنده ګان دي د عبادت وړ ندي، او نه د دې وړ دي چې تمه ترې ولرل شي، او يا د حاجتونو د پوره کولو لپاره مقصد وګرځول شي.

باب دی د لوی عرش د پيدايښت په اړه

او مونږ باور لرو چې عرش د الله -تعالى- له مخلوقاتو څخه يو لوی مخلوق دی، بلکه هغه د الله له ټول مخلوقاتو څخه لوی دی، او کله چې لوی ذات هغه په لوی والي سره ياد کړي، نو هغه به په رښتيا چې لوی وي، هغه پاک ذات فرمايلي دي: {اللَّهُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ}. (الله چې دی، نشته هېڅ لايق د عبادت مګر هم دی دی، د ډېر ستر عرش رب دی). [النمل سورت: 26 آيت]. او هغه عرش لره په (مجيد) يعنې د لوی شان او عزت والا په صفت سره ياد کړ، الله عزوجل فرمايلي دي: {ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدِ} :خاوند د عرش عزتمند دی. [البروج سورت: 15 آيت]، او هغه د دې لوی والي سره مخلوق او مملوک دی، الله تعالى فرمايلي دي: {قُلْ مَن رَّبُّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ}. (ته (دوی ته) ووايه: د اوو اسمانونو او د ډېر لوی عرش رب څوك دی؟). [المؤمنون سورت: 86 آيت]. او هغه -صلى الله عليه وسلم- فرمايلي دي: «...وَخَلَقَ عَرْشَهُ عَلَى الماء». «او هغه خپل عرش د اوبو له پاسه پيدا کړی». (ترمذي (3109)، ابن ماجه (182)، طيالسي (1189)، احمد (16188) او ابن ابي عاصم په السنه (625) کې روايت کړی دی. او هغه (عرش) لره پښې يا ستنې دي؛ پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: "د قيامت په ورځ به خلک بې هوشه کيږي، نو زه به تر ټولو لومړی هغه څوک يم چې په هوش راځي، نو ناڅاپه به زه موسى -عليه السلام- وګورم چې د عرش له پايو څخه به يې يوه نيولې وي" (بخاري په (3398) شمېره، مسلم په (2374) شمېره او ابوداود په (4668) شمېره روايت کړی دی. او عرش د آسمانونو د پاسه دی، او الله د عرش د پاسه دی، پيغمبر - صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: «د - الله تعالى - عرش د آسمانونو له پاسه داسې دی - او هغه په ګوتو سره وويل (اشاره يې وکړه، داسې چې د يو لاس ګوتې يې د بل لاس په ورغوي کېښودې) چې دا پرې لکه د ګنبد په څېر- ولاړ دی- او دا (عرش) داسې اواز کوي لکه يو سړی چې کله په سپرلۍ سپور شي او د دروندوالي له امله د پالان اواز وخيږي». (ابو داود روايت کړی دی (۴۷۲۶)، عثمان بن سعيد الدارمي هم پر جهميانو د ځواب په موخه راوړی دی (۲۴) ، ابن ابی عاصم په السنه کې (۵۸۷) او ابن خزيمه په توحيد (۱۴۷) کې روايت کړی دی. او په بل روايت کې: «الله په عرش د پاسه دی، او عرش يې د آسمانونو له پاسه دی». (ابو داود په

(۴۷۲۶) شمېره روايت کړی دی ، عثمان بن سعيد الدارمي هم پر جهميانو د ځواب په موخه راوړی دی (۲۴) ، ابن ابی عاصم په السنة کې(۵۸۸) او ابن خزيمه په توحيد (۱۴۷) کې روايت کړی دی. او موږ باور لرو چې د عرش لاندې الهي خزانې دي چې له الله پرته يې بل څوک د اندازه کولو وړتيا نه لري، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: "د البقرې سورت دا وروستي آيتونه ماته د عرش د لاندې له خزانې څخه راکړل شوي دي، چې زما څخه وړاندې هيڅ پيغمبر ته نه وو ورکړل شوي". (مسلم (۵۲۲) د استشهاد له محل نه پرته روايت کړی، او الطيالسي (۴۱۸)، ابن ابي شيبه په المصنف کې (۳۲۳۰۶)، او أحمد (۲۳۲۵۱) او لفظ د همده دی، او نورو روايت کړی) او د ابو ذر -رضي الله عنه- په حديث کې راغلي فرمايي: چې رسول الله - صلى الله عليه وسلم- وفرمايل: زما دوست، ما ته د اوو کړنو امر کړی، له هغوی څخه يې د ځينو يادونه وکړه: «راته يې امر کړی چې: لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ زيات ووايم، ځکه دا -کلمې- د عرش لاندې له ګنج څخه دي». (بزار په (3966) شمېره، ابن ابي شيبه په المصنف کې په (35491) شمېره، هناد په الزهد کې په (1013) شمېره، احمد په مسند په (21415) شميره روايت کړی او دا لفظ د همده دی، او په الزهد کې په (401) شمېرې سره روايت شوی دی). او مونږ پدې باور لرو چې رسول الله - صلى الله عليه وسلم - به د قيامت په ورځ د عرش لاندې سجده کوي تر دې چې لوی شفاعت وکړي، د شفاعت په اوږود حديث کې رسول الله - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «بيا به روان شم تر دې چې د عرش لاندې ځای ته راشم، نو خپل رب ته به په سجده پرېوځم، بيا به الله - تعالى - د حمد او ثنا ويلو داسې توفيق راکړې چې هيچاته به يې زما څخه مخکې نه وي ورکړی، بيا به وويل شي: ای محمده! سر دې پورته کړه، سوال وکړه تا ته به درکول شي، شفاعت وکړه، ستا شفاعت به ومنل شي، نو بيا به خپل سر پورته کړم، نو وبه وايم: ای ربه امت مې، ای ربه امت مې،...». (بخاري (۴۷۱۲)، مسلم (۱۹۴)، ترمذي (۲۴۳۴) او ابن ماجه (۳۳۰۷) کې روايت کړی دی. او مونږ ايمان لرو پر دې چې د شهيدانو روحونه به په هغو څراغونو کې ځای پر ځای شي چې د عرش په سيوري کې ځړول کيږي، پدې اړه له ابن عباس -رضي الله عنهما- څخه روايت دی چې رسول الله -صلى الله عليه وسلم- فرمايلي دي: «کله چې ستاسو ورونه په أحد کې ووژل شول نو د دوی روحونه الله - تعالى - د شنو مرغيو په ګېډو کې وګرځول، چې د جنت په ويالو به ګرځي، له ميوو څخه به يې خوري، او بيا به د عرش تر سيوري لاندې له سرو زرو جوړو څراغونو کې ځای پر ځای شي...». (ابوداود په (2520) شمېره، ابن المبارک په جهاد کې په (62) شمېره، ابن ابي شيبه په (19678) شمېره او احمد په (2388) شمېره روايت کړی دی. ابن المبارک ته وويل شول: څنګه خپل رب وپېژنو؟ هغه وفرمايل: هغه د اووم اسمان دپاسه په عرش باندې دی، هغه له خپل مخلوق څخه جلا دی. (الرد على الجهمية، د الدارمي ۴۷ مخ، الاسماء والصفات د البيهقي (2/336)، الفتوى الحموية الكبرى ۳۳۳ مخ، شرح الطحاوية - دار السلام چاپ ۲۱۹ مخ. امام الدارمي رحمه الله فرمايلي دي: الله تبارک وتعالى د عرش له پاسه دی، د آسمانونو له پاسه دی، له خپلو مخلوقاتو څخه يې جلا دی، که څوک يې پدې (صفتونو) سره نه پيژني نو خپل هغه معبود يې ندی پيژندلی چې عبادت يې کوي، او پوهه يې د عرش د پاسه ټولو لرې او نږدې (مخلوقاتو) ته يو برابره ده او هيڅ شی له هغه څخه لرې ندی؛ (له هغه نه نه پټيږي په اندازه د يوې ذرې په آسمانونو کې او نه په ځمکه کې) [سبأ سورت: 3 آيت] پاک او لوړ دی هغه ذات - له هغه څه نه چې له صفتونو څخه انکار کوونکي يې پرې يادوي - په ډېر لوی لوړوالي سره. (الرد على الجهمية (47 مخ). او موږ باور لرو چې عرش ملايکو بار کړی دی، الله تعالى فرمايلي دي: {الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ} (له ملايکو څخه) (هغه کسان چې عرش اوچتوي او هغه (ملايك) چې د دغه (عرش) شاوخوا دي، دوی د خپل رب د ستاينې سره تسبيح وايي او په ده ايمان لري او د هغو کسانو لپاره مغفرت غواړي چې ايمان يې راوړی دی (او وايي:) ای زمونږه ربه! ته د رحمت په لحاظ سره هر شي ته رسيدلی يې، نو ته هغو کسانو ته بخښنه وکړې چې توبه يې ايستلې ده او ستا د لارې پيروي يې کړې ده او ته دوی د دوزخ له عذاب نه وساته). [غافر سورت: 7 آيت]. او الله تعالى فرمايلي دي: {وَالْمَلَكُ عَلَى أَرْجَائِهَا وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةٌ}. (او ملايك به د ده د څنډو له پاسه وي او په دغې ورځ کې به ستا د رب عرش اتو (ملايکو) د دوی له پاسه اوچت کړی وي) [الحاقة سورت: 17 آيت]. او پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - د عرش د پورته کوونکو (پرښتو) له ځينو صفتونو څخه خبر ورکړی دی نو فرمايلي يې دي: "ما ته اجازه راکړل شوه چې د الله تعالى له پرښتو څخه د يوې په اړه بيان وينا وکړم چې عرش پورته کوي، د هغې د غوږ د پوڅکی (نرمی) څخه تر اوږې پورې د اووه سوه کلونو په اندازه مزل دی. (أبو داود په (4727) شمېره، او طبراني په الأوسط کې په (1709) شمېره، او أبو الشيخ په العظمة کې په (476)شمېره، او ابن شاهين په الفوائد کې په (19) شمېره روايت کړی دی. او موږ باور لرو چې پرښتې به د رحمن د عرش ګير چاپيره وي ، هغه حق ذات فرمايلي دي: {وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِّينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ}. (او (ای نبي) ته به ملايك ويني، چې د عرش ګېر چاپېره راتاوېدونکي وي، چې د خپل رب له حمد سره تسبيح وايي او د دغو (خلکو) په مينځ کې به په حقه سره فيصله وکړی شي او وبه ويل شي: ټول د کمال صفتونه خاص د الله لپاره دي چې د عالمونو ښه پالونکی دی) [الزمر سورت : 75 آيت]. او عرش له ياد شوي کتاب سره د پيغمبر صلى الله عليه وسلم په وينا کې: «کله چې الله د مخلوقاتو پريکړه وکړه نو په خپل کتاب کې يې وليکل، او هغه کتاب له هغه سره د عرش د پاسه دی، زما رحمت زما په غضب غالب شوی دی». (بخاري په (3194) شمېره، او مسلم په (2751) شمېره، او ترمذي په (3543) شمېره، او ابن ماجه په (189، 4295) شمېره روايت کړی دی) دوی دواړه تر ټولو پورته مخلوقات دي، پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: «... نو کله مو چې د الله نه سوال کاوه نو د فردوس سوال ترې وکړئ، ځکه هغه منځنی جنت دی، تر ټول پورته جنت دی، له پاسه يې د رحمان ذات عرش دی، او له هغه څخه د جنت ويالې رابهېدلې دي». (بخاري په (7423) شمېره روايت کړی دی). او مونږ باور لرو چې الله په خپل عرش باندې استوا کړې ده، داسې استوا چې د هغه د شان سره ښايي، الله تعالى فرمايلي دي: {إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ}(بېشکه ستاسو رب هغه الله دی چې اسمانونه او ځمکه يې په شپږو ورځو کې پيدا کړي دي، بيا د عرش له پاسه شو). [الأعراف سورت: 54 آيت]، او حق ذات سبحانه وتعالى فرمايلي دي: {الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ الرَّحْمَنُ فَاسْأَلْ بِهِ خَبِيرًا}. (هغه (الله) چې اسمانونه او زمکه، او هغه څه چې د دواړو په مينځ کې دي، په شپږو ورځو کې پيدا کړي دي، بيا په عرش باندې برابر شو، (دغه) رحمن دی، نو ته د ده خبردارنه وغوړه) [الفرقان سورت: 59 آيت]. او له ربيعة الرأى څخه د الله تعالى د دې وينا {الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى} [طه سورت: 5 آيت]: په اړه پوښتنه وشوه چې : څرنګه يې استوا کړې ده؟ و يې فرمايل: «کيفيت يې معلوم ندی، او استوا د عقل خلاف نده، او پر ما او تاسو په ټولو ايمان پرې واجب دی ». (اليهقی په اسماء او صفتونو کې په (۲/۳۰۶) شمېره روايت کړې، او د اهل سنت والجماعت د عقايدو د اصولو شرحه (۳/۵۸۲)). او يو سړی مالک بن أنس ته راغی او ورته يې وويل: ای أبو عبد الله {الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى} يعې رحمان ذات په عرش استوا کړې ، نو څنګه يې استوا کړې؟ (راوي) وايي: مونږ هيڅکله امام مالک نه و ليدلی چې دومره دې کله تکليف شوی وي لکه څومره چې د دې وينا په اوريدلو تکليف شو، او خولې پرې راماتې شوې، او سر يې وخوځاوه، او مونږ انتظار شو چې په اړه به يې په څه امر کوي، وايي: بيا خپل حالت ته راوګرځيده، نو ويې فرمايل: «کيفيت معقول ندی، او د الله تعالى لخوا نه استوا مجهول شی ندی، او ايمان پرې واجب دی، او په اړه يې پوښتنه کول بدعت دي، او زه لدې ويريږم چې ته دې ګمراه يې، بيا يې پرې امر وکړ او له مجلس څخه وويستل شو». (الرد على الجهمية، د الدارمي (66 مخ)، او شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة (3/441) شمېره حديث، او حلية الأولياء وطبقات الأصفياء (6/325) شمېره حديث،او الاعتقاد، د البيهقي (116 مخ)، او شرح السنة، د البغوي (1/171). او الأسماء والصفات،د البيهقي

(2/306). او امام احمد رحمه الله به د استواء د معنی په اړه ویيل: دا لوړوالي او ارتفاع ته وايي، او الله تعالی د خپل عرش له پیدا کولو مخکې هم لوړ او پورته و، نو هغه له هر څه نه پورته او د هر څه د پاسه دی، او الله تعالی په ځانګړې توګه د عرش یادونه لدې امله وکړه چې په عرش کې د نورو شیانو پر خلاف ځانګړې معنا پرته ده، او عرش د ټولو شیانو غوره او پورته یې دی، نو الله تعالی خپل ځان وستایه چې هغه د عرش د پاسه دی؛ یعنی پر هغه پورته دی... له عبدالرحمن بن مهدي څخه روایت دی چې هغه له مالک څخه روایت کوي فرمایي: «الله تعالی په خپل عزتمند عرش مستوي دی لکه څرنګه یې چې خبر ورکړی، او علم یې په هر ځای کې دی». (العقيدة ؛ د أبو بكر الخلال په روایت (108 مخ) او عرش لره د الله تعالی ملکیت پر دې دلیل دی چې هغه پرته له بل هر چا څخه د عبادت وړ دی، الله تعالی فرمایلي: {لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلاَّ اللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ}(که چېرې په دغو (ځمکه او اسمان) کې له الله نه پرته نور معبودان وی (نو) دواړه به خامخا وران شوي وو، نو الله د عرش مالك، پاك دی له هغو خبرو چې دوی یې بیانوي) [الأنبياء سورت: 22 آيت]، او الله تعالی فرمایلي دي: {قُلْ مَن رَّبُّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ}. (ته (دوی ته) ووایه: د اوو اسمانونو او د ډېر لوی عرش رب څوك دی) [المؤمنون سورت: 86 آيت]، او الله رب العزت فرمایلي: {قُل لَّوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ إِذًا لاَّبْتَغَوْاْ إِلَى ذِي الْعَرْشِ سَبِيلا} (ته ووایه: که له دغه (الله) سره نور معبودان وی، لکه څنګه چې دوی یې وایي (، نو) په دغه وخت کې به دوی خامخا د عرش د مالك په طرف لار لټولې وی). [د الإسراء سورت: 42 آيت].

باب دی د اوبو د پیدایښت په اړه

او مونږ باور لرو چې الله -جل جلاله- د ځمکې او اسمانونو له پیدا کولو مخکې اوبه پیدا کړې دي، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: "الله و پداسې حال کې چې له هغه وړاندې هیڅ شي شتون نه درلوده، او د هغه عرش په اوبو د پاسه و، بیا یې آسمانونه او ځمکه پیدا کړل". (مسلم (2713)، ابوداود (5051)، الترمذي (3400) او ابن ماجه (3831) روایت کړی دی. او الله - تعالی - هر شی له اوبو څخه ژوندی وګرځاوه، الله پاک فرمایلی دي: {وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاء كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ}. (او مونږ له اوبو څخه هر ژوند شی پیدا کړی دی) [الأنبياء سورت: 30 آيت]، او دا چې الله دا د خپل ربوبیت او الوهیت نخښه ګرځولې ده، الله تعالی فرمایلي: {الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الأَرْضَ فِرَاشاً وَالسَّمَاء بِنَاء وَأَنزَلَ مِنَ السَّمَاء مَاء فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقاً لَّكُمْ فَلاَ تَجْعَلُواْ لِلّهِ أَندَاداً وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ}. (هغه (رب) چې ستاسو لپاره یې ځمکه فرش او اسمان چت جوړ کړی دی او له بره نه یې اوبه نازلې کړي دي، بیا یې په دغو سره له مېوو نه ستاسو لپاره رزق راوېستلی دی، نو له الله سره هېڅ قسمه شریکان مه جوړوئ، حال دا چې تاسو پوهېږئ). [البقرة سورت: 22 آيت]. او الله رب العزت فرمایلي: {وَفِي الأَرْضِ قِطَعٌ مُّتَجَاوِرَاتٌ وَجَنَّاتٌ مِّنْ أَعْنَابٍ وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ صِنْوَانٌ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ يُسْقَى بِمَاء وَاحِدٍ وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ فِي الأُكُلِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ}(او په ځمکه کې څنګ په څنګ پیوستې ټوټې دي او د انګورو باغونه دي او فصلونه دي او د کجورو ونې دي چې له یوه بېخه پورته شوې دي او ځینې ځان ته (جدا) بېخ لري، چې په یوه قسم اوبو سره اوبه کولی شي او مونږ په هغو کې ځینو ته په نورو باندې په مېوه (او خوند) کې فضیلت ورکوو، بېشکه په دې کې د هغو خلکو لپاره یقیناً نښې دي چې له عقل نه کار اخلي). [الرعد سورت: 4 آيت]، او الله تعالی فرمایلي: {وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَّحْجُورًا * (او دی هماغه ذات دی چې دوه دریابونه یې خوشې کړې دي (له یو بل سره جوخت) دا خوږ دی، ډېر خوږ (تنده ماتوونکی) او د ا (بل) تریو دی، ښه تریو او د دواړو په مینځ کې یې یوه پرده او بند پیدا کړی دی چې منع کړی شوی دی). وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاء بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا}. (او دی همغه ذات دی چې له اوبو نه یې انسان پیدا کړی دی، بیا یې هغه (د) نسب او سخرګنۍ (والا) وګرځاوه او ستا رب ښه قادر دی) [الفرقان سورت: 53، 54 آيتونه]؛ نو له اوبو څخه یې دوه بېلابېل بحرونه جوړ کړل او د هغو په منځ کې یې مانع او پرده وګرځوله، نو یو پر بل نه ور اوړي، همدا رنګه یې له اوبو څخه انسانان جوړ کړل، او د انسانانو څخه یې نسب او خسرګنۍ رامنځ ته کړه، نو د برکت والا دی الله؛ هغه ذات چې غوره پیدا کوونکی دی. او د دې آیت په څېر نور مثالونه ډېر دي. همدا رنګه یې اوبه په بیا راژوندي کېدو دلیل ګرځولی: الله تعالی فرمایلي: {وَمِنْ آيَاتِهِ أَنَّكَ تَرَى الأَرْضَ خَاشِعَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاء اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ إِنَّ الَّذِي أَحْيَاهَا لَمُحْيِي الْمَوْتَى إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ} (او د هغه له نخښو څخه دا دي چې بېشکه ته ځمکه وچه کلکه وینې، نو کله چې مونږ په دې اوبه نازلې کړو(نو) وخوځېږي او وپړسېږي، بېشکه هغه ذات چې دغه یې ژوندۍ کړې ده، خامخا د مړو ژوندی کوونکی دی، بېشکه هغه په هر شي باندې ښه قادر دی). [فصلت سورت: 39 آيت]. او - اوبه - یې د خپلو لښکرو څخه یو لښکر ګرځولی، نو د خپلو دوستانو مرسته یې پرې کړې، الله رب العزت فرمایلي: {إِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ أَمَنَةً مِّنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُم مِّن السَّمَاء مَاء لِّيُطَهِّرَكُم بِهِ وَيُذْهِبَ عَنكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الأَقْدَامَ} (کله چې هغه (الله) پر تاسو باندې له خپل طرف نه پرکالي اچوله د امن (او اطمینان) لپاره، او پر تاسو باندې یې له بره نه اوبه نازلولې، د دې لپاره چې تاسو په دې سره ښه پاك کړي او له تاسو نه د شیطان پلیتي لرې کړي او د دې لپاره چې ستاسو زړونه مضبوط کړي او په دې سره (ستاسو) قدمونه کلك کړي). [الأنفال سورت: 11آيت]، او خپل دښمنان یې پرې ذلیله کړي دي، الولي الحمید ذات فرمایلي دي: {فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانتَصِرْ * (نو ده له خپل رب نه دعا وغوښته، داسې چې بېشکه زه مغلوب (او عاجز) یم، نو ته (زما) انتقام (او بدله) واخله). فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاء بِمَاء مُّنْهَمِرٍ* (نو مونږ د اسمان دروازې په ډېرو راتویدونکو اوبو سره پرانستلې). وَفَجَّرْنَا الأَرْضَ عُيُونًا فَالْتَقَى الْمَاء عَلَى أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ} (او له ځمکې نه مو چینې روانې کړې، نو اوبه په هغه کار باندې سره یوځای (او ګډې) شوې چې مقرر شوی و) [القمر سورت: 10-12آيتونه]، او داسې نور حالتونه چې الله تعالی پکې اوبه د خپلو دوستانو د ملاتړ او یا د هغوی د دښمنانو د ذلت او رسوایۍ لامل ګرځولې دي.

باب دی د قلم د پیدایښت په باره کې

او مونږ باور لرو چې الله -تعالی- هغه قلم پیدا کړی چې تقدیر یې لیکلی، پیغمبر -صلی الله علیه وسلم- فرمایلي دي: «په حقیقت کې، لومړی شی چې الله پاک پیدا کړ قلم دی، هغه ته یې وویل: ولیکه، هغه وویل: ربه، زه څه ولیکم؟ هغه وفرمایل: د هر شي چې تر قیامته پورې دی د هغې مقدار او اندازې ولیکه». (ابوداود (4700)، ترمذي (2155، 3319)، طیالسي (578)، احمد (22705، 22707) او ابن ابي عاصم په سنن کې په(115) شمیره روایت کړی دی). او مونږ باور لرو چې قلمونه څو (زیات) دي، رسول الله صلی الله علیه وسلم چې کله د اسراء او معراج په اړه خبر ورکاوه نو ویې فرمایل: "بیا زه پورته کړی شوم تر څو یوې درجې ته ورسیدم؛ هلته ما د قلمونو - د لیک - کشاری اوریده ". (بخاري (349)، او مسلم (163) روایت کړی دی.) په قرآن او سنتو کې د ملائکو لخوا د عملونو د لیکلو خبر بار بار راغلی دی، لکه څرنګه چې الله تعالی فرمایلي: {وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ * (په داسې حال کې چې پر تاسو باندې ساتونکي (ملایك) مقرر دي) كِرَامًا كَاتِبِينَ * (چې عزتمن لیکونکي دي) يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ} (دوی په هغه څه پوهېږي چې تاسو یې کوئ) [الانفطارسورت : 10 -12 آيتونه]. او الله - تعالی فرمایلي: {إِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيد * ((یاد کړه) هغه وخت چې دوه اخیستونکي اخلي، چې یو له ښي اړخ نه او (بل) له چپ اړخ نه ناست وي) {مَا يَلْفِظُ مِن قَوْلٍ إِلاَّ لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيد} [(دغه بنده) هېڅ خبره نه کوي مګر له ده سره حاضر ساتونکی دی]. [ق سورت: 17، 18 آيتونه]. او الله تعالی فرمایلي: {وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِّن بَعْدِ ضَرَّاء مَسَّتْهُمْ إِذَا لَهُم مَّكْرٌ فِي آيَاتِنَا قُلِ اللّهُ أَسْرَعُ مَكْرًا إِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ}. (او کله چې مونږ په خلکو باندې څه رحمت وڅکو، وروسته له هغه تکلیف نه چې دوی ته رسېدلی وي (، نو) ناڅاپه دوی زمونږ په آیتونو کې مکرونه (او سازشونه) شروع کړي، ته ووایه: الله د مکر په لحاظ سره تر ټولو تېز دی، بېشکه زمونږ رسولان (ملایك) لیکي هغه څه چې تاسو کوم مکر کوئ). [یونس

سورت: 21 آيت] او الله - تعالى - فرمايلي: {أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا لاَ نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُم بَلَى وَرُسُلُنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُون}. (آيا دوى دا ګمان کوي چې بېشکه مونږ د دوى پټې خبرې او پټې مشورې نه اورو، ولې نه! او زمونږ رسولان ليکل کوي د دوى ترڅنګه). [الزخرف سورت: 80 آيت]. او په «صحيح البخاري» کې راځي چې رسول الله - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: "په تاسو کې هيڅ يو نشته، او هيڅ يو ساکښ نشته مګر دا چې د هغه ځاى له جنت او يا دوزخ څخه ټاکل شوى دى، مګر دا چې -تقدير- يې ليکل شوى چې بدمرغه به وي که نيکمرغه". بخاري (۴۹۴۸)، مسلم (۲۶۴۷)، ابو داود (۴۶۹۴)، ترمذي (۲۱۳۶، ۳۳۴۴) او ابن ماجه (۷۸) روايت کړى دى. همدارنګه فرمايلي يې دي: « کله چې يو څوک تاسو نه ښه مسلمان شو، نو هره نيکي چې کوي لس چنده - ثواب - ورته ليکل کيږي، تر اووه سوه چنده پورې، او هره بدي چې کوي يو چند ورته ليکل کيږي ». (بخاري (42، 7501)، مسلم (128، 129، 130) او ترمذي (3073).)

باب دى د کرسۍ د پيداېښت په باره کې

مونږ باور لرو چې کرسۍ له عرش څخه وروسته تر ټولو لوى مخلوق دى، الله تعالى د دې د عظمت د بيانولو په اړه فرمايلي: {وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ}. (پراخه دى هغه د دوو قدمونو ځاى د الله تعالى د اسمانونو او د ځمکې څخه). [البقرة سورت: 255 آيت]. څوکۍ د عرش په مخ کې ده او هغه د دواړ قدمونو ځاى دى. ابن عباس -رضى الله عنهما- د دې آيت په تفسير کې ويلي دي: "کرسۍ د پښو ځاى دى، او د عرش اندازه هيڅوک نه شي کولى ". (دارقطني په صفاتو کې مرفوع او موقوف ذکر کړى(۳۶) او عثمان بن سعيد الدارمي په بشر المريسى باندې د رد په موخه ذکر کړى (۸۴، ۸۹) . او عبدالله بن احمد په السنة کې روايت کړى (586)، او ابن خزيمه په "توحيد" (154) کې، او ابو الشيخ په "العظمة" کې (216، 217). او رسول الله - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: "د کرسۍ په مقابل کې اوه اسمانونه بل څه نه دي مګر په لويه صحرا کې د يوې غورځول شوې حلقې (کړۍ) په څير، او د عرش غوره والى په کرسۍ باندې داسې ده لکه څومره چې هغه صحرا په هغې حلقې (کړۍ) باندې غوره والى لري". (ابن حبان (۳۶۱)، او په (المجروحين) کې (۳/۱۳۰)، طبرانى په الکبير کې (۱۶۵۱) ، او په المکارم کې (۱)، الآجرى په الأربعين کې (۴۰) روايت کړى دى. او ابو الشيخ په العظمه کې (۲۵۹ مخ)، او ابو نعيم په الحلية کې (۱) / ۱۸ او ۱۶۶ – ۱۶۸، البيهقي په الأسماء کې (۵۱۰ – ۵۱۱ مخونه)، او په الشعب کې (۴۳۲۵ او ۷۶۶۸ مخ)، او ابن عبدالبر په التمهيد کې (9/199) ، چې هغه يو اوږد حديث دى، او دلته زمونږ دا حديث د همغه له جملې څخه دى، او نوموړى حديث ډېر طرق لري، خو ضعيفه دي نه صحيح کيږي، او عقيلي ځينې دغه طرق ذکر کړي دي او د هغو ضعف ته يې اشاره کړې ده،او ابن عدي هم ذکر کړي دي او ويلي يې دي: دا حديث لدې لارې منکر دى کوم چې له ابن جريج، له عطاء له عبيد بن عمير له ابو ذر څخه روايت شوى. او دا حديث د ابوذر په روايت د ابو ادريس خولانى او القاسم بن محمد څخه او دريم د ابن جريج له حديث څخه پرته بله لاره نه لرى، او دا يې له ټولو منکرترين روايت دى» خو دا حديث مشهور دى او لده پرته بل چا د کرسۍ په اړه مرفوع ندى روايت کړى، نو سره لدې چې ضعيف او منکر دى مونږ بيا هم راوړ). همدا رنګه بيهقي هم له عباس بن محمد څخه روايت کړى دى فرمايي: ما له ابو عبيد څخه اوريدلي چې ويل يې: «دا حديثونه چې پکې وايې: زمونږ رب د خپلو بنده ګانو د مايوسۍ نه او په نږدې وخت کې د هغوى حال ته بدلولو ته وخندل، او جهنم تر هغه پورې نه ډکيږي تر څو چې هغه - ذات - خپل قدم پکې کېنږدي، او کرسۍ د دواړو قدمونو - د اېښودلو - ځاى دى ، او دا حديثونه د روايت له مخې زمونږ په اند حق دي، چې ځينو له ځينو نورو څخه روايت کړي دي، مګر که چيرته يې زمونږ څخه د تفسير په اړه پوښتنه وشي مونږ يې نه تفسير کوو، او مونږ هيڅوک داسې ندي لاندې کړي چې هغوى دې يې تفسير کړى وي. (الأسماء والصفات، بيهقى (۲/۱۹۸).

باب دى د آسمانونو او ځمکې د پيدايښت په باره کې

او مونږ باور لرو چې الله - تعالى - آسمانونه او ځمکه او هغه څه چې د دوى په مينځ کې دي د الله له ورځو څخه په شپږو ورځو کې پيدا کړي دي او هيڅ ستړيا او ستوماني ورته نده رسيدلې، الله تعالى فرمايلي: {وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِن لُّغُوب}. (او يقينًا يقينًا مونږ آسمانونه او ځمکه او هغه څه چې د دواړو په مينځ کې دي، په شپږو ورځو کې پيدا کړي دي، او مونږ ته هېڅ ستوماني نه ده رارسېدلې). [ق سورت: 38 آيت]، او الله تعالى فرمايلي دي: {أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا}(آيا هغه کسان چې کافران شوي دي په دې نه دي خبر شوي چې يقينًا يقينًا آسمانونه او ځمکه دواړه سره نښتي وو، بيا مونږ دواړه بېل کړل) [الأنبياء سورت: 30 آيت]، او الله تعالى فرمايلي دي: {قُلْ أَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِي خَلَقَ الأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهُ أَندَادًا ذَلِكَ رَبُّ الْعَالَمِين *(ته (دوى ته) ووايه: آيا په رښتيا تاسو خامخا کافران کېږئ په هغه ذات چې ځمکه يې په دوه ورځو کې پيدا کړه او تاسو د هغه لپاره شريکان جوړوئ. دغه خو رب العالمين دى) وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ مِن فَوْقِهَا وَبَارَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَا أَقْوَاتَهَا فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ سَوَاء لِّلسَّائِلِين *(او دغه (الله) په دغې (ځمکه) کې د دې له پاسه غرونه کېښودل او په هغې کې يې برکت واچاوه او په هغې کې يې د دې (د اوسېدونکو) روزي مقدره (په اندازه) کړه په څلورو ورځو کې، په داسې حال کې چې د تپوس کوونکو لپاره برابر دي). ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاء وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِين * (بيا يې د آسمان په طرف اراده وکړه، په داسې حال کې چې هغه يو لوګى و، نو هغه (الله) ده ته او ځمکې ته وويل: تاسو دواړه راشئ، په خپلې خوښې سره، يا په زور سره، دواړو وويل: مونږ په خوښۍ سره (فرمان منونکي) راځو). فَقَضَاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ وَأَوْحَى فِي كُلِّ سَمَاء أَمْرَهَا وَزَيَّنَّا السَّمَاء الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَحِفْظًا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيم} . (نو دغه يې په دوه ورځو کې اوه آسمانونه جوړ کړل او په هر آسمان کې يې د هغه د (مناسب) کار وحي وکړه او مونږ تر ټولو نژدې اسمان په ډېوو (د ستورو) سره ښکلى کړ او (دغه مو وساته) په ښې ساتنې سره، دغه د ډېر غالب، ښه پوه ذات اندازه کول دي). [فصلت سورت: 9-12 آيتونه]. او الله تعالى فرمايلي: {أَأَنتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمِ السَّمَاء بَنَاهَا *(آيا تاسو د پيدا کولو په لحاظ ډېر سخت يئ، يا که آسمان، دغه هغه (الله) جوړ کړى دى) رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوَّاهَا *(د ده چت يې اوچت کړى دى، نو دغه يې ښه برابر جوړ کړى دى) وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ ضُحَاهَا *(او د ده شپه يې توره تياره کړې ده او د ده رڼا يې راوېستلې ده) وَالأَرْضَ بَعْدَ ذَلِكَ دَحَاهَا * (او ځمکه يې له ده نه وروسته غوړولې ده) أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءهَا وَمَرْعَاهَا *(ده له دغې (ځمکې) نه يې د دې اوبه او د دې واښه راايستلي دي). وَالْجِبَالَ أَرْسَاهَا *(او غرونو لره، ده دغه محکم کړي دي) مَتَاعًا لَّكُمْ وَلأَنْعَامِكُم}(ستاسو او ستاسو د څارويو د فايدې لپاره) [النازعات سورت: 27-33 آيتونه]. او مونږ باور لرو چې الله تعالى آسمانونه پرته له ستنو پورته کړي دي، هغه حق ذات فرمايلي دي: {اللّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لأَجَلٍ مُّسَمًّى يُدَبِّرُ الأَمْرَ يُفَصِّلُ الآيَاتِ لَعَلَّكُم بِلِقَاء رَبِّكُمْ تُوقِنُون}(الله هغه ذات دى چې آسمانونه يې اوچت کړي دي، بې له ستنو، چې تاسو هغه وينئ، بيا يې په عرش باندې بره شو، او ده لمر او سپوږمۍ مسخر کړي دي، هر يو يې تر مقررې نېټې پورې روان دى، هغه، د هر کار تدبير کوي، دليلونه ښه په تفصيل سره بيانوي، د دې لپاره چې تاسو د خپل رب پر ملاقات يقين وکړئ) [الرعد سورت: 2 آيت]، او الله تعالى فرمايلي دي: {خَلَقَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا وَأَلْقَى فِي الأَرْضِ رَوَاسِيَ أَن تَمِيدَ بِكُمْ وَبَثَّ فِيهَا مِن كُلِّ دَابَّةٍ وَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاء مَاء فَأَنبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ زَوْجٍ كَرِيم}(هغه، آسمانونه بې له ستنو پيدا کړي دي چې تاسو هغه وينئ او په ځمکه کې يې پاخه غرونه غورځولي (پيدا کړي) دي چې دغه (ځمکه) تاسو ونه خوځوي. او په دغې (ځمکه) کې يې هر قسمه خځنده (زنده سر) خواره کړي دي او مونږ له بره نه اوبه نازلې کړې دي، بيا مونږ په دغې (ځمکه) کې هر قسمه ښې عمده (غلې، ګياګانې) رازرغونې کړي) [لقمان سورت: 10آيت]. او مونږ باور لرو چې

الله تعالی آسمانونه او ځمکه نیسي چې زایل نه شي، الله تعالی فرمایلي: {إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ أَن تَزُولاَ وَلَئِن زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِّن بَعْدِهِ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا}. (بېشکه چې الله آسمانونه او ځمکه ساتي او (نیسي یې) چې زایل نشي او قسم د ی که دواړه په زوال شي (نو) له هغه (الله) نه غیر به یې هيڅوك ونه ساتلی شي) (ونه نیولی) شي، بېشکه هغه (الله) دی، ښه صبر ناک، ډېر بخښونکی) [فاطر سورت: 41 آیت]. او مونږ ایمان لرو چې هغه پاک ذات آسمان ساتي لدې نه چې په ځمکه راولوېږي مګر د هغه په حکم سره، الله تعالی فرمایلي: {وَيُمْسِكُ السَّمَاء أَن تَقَعَ عَلَى الأَرْضِ إِلاَّ بِإِذْنِهِ}(او هغه اسمان ساتي له دې نه چې په ځمکه باندې راولوېږي مګر (خو) د هغه په حکم سره) [الحج سورت: 65 آیت]. او موږ باور لرو چې الله تعالی د دې مخلوقاتو چارې اداره کوي او ساتنه یې کوي او دا هغه لره نه ستړی کوي، الله تعالی فرمایلي دي: {وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ وَلاَ يَؤُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمِ}(پراخه ده کرسۍ د هغه د اسمانونو او د ځمکې نه او د دې دواړو ساتنه هغه (الله) نه ستړی کوي، او هم هغه ډېر اوچت دی، ډېر لوی دی). [البقرة سورت: 255 آیت]. او مونږ باور لرو چې الله دا لوی مخلوقات د لویو حکمتونو لپاره پیدا کړي دي چې هغې باندې احاطه نشې کیدلای، او الله تعالی د دې پیدایښت او جوړښت په ډېره زیرکتیا سره کړی دی، الله تعالی فرمایلی: {وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ صُنْعَ اللَّهِ الَّذِي أَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُون}. (او ته به غرونه وینې، ته به په دوی د کلکو ولاړو ګومان کوې، حال دا چې دوی به د ورېځې د تېرېدلو په شان تېرېږي، (وګورئ) کاریګري د الله هغه چې هر شی یې محکم کړی دی، بېشکه هغه ښه خبردار دی په هغو کارونو چې تاسو یې کوئ). [النمل سورت: 88 آیت]، او الله پاک فرمایلي دي: {وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لاَعِبِين} (او مونږ آسمانونه او ځمکه او هر هغه څه چې د دواړو په مینځ کې دي؛ نه دي پیدا کړي، په داسې حال کې چې عبث او لوبې کوونکي یو). [الدخان سورت: 38 آیت]، او الله تعالی فرمایلي: {وَالأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ شَيْءٍ مَّوْزُون * (او ځمکه، مونږ هغه غځولې ده او مونږ په هغې کې غرونه غورځولي دي او مونږ په هغې کې هر اندازه کړی شوی شی زرغون کړی دی) وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ وَمَن لَّسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِين * (او مونږ ستاسو لپاره په هغې کې معیشتونه پیدا کړي دي او هغه هم چې تاسو هغه ته روزي ورکوونکي نه یئ). وَإِن مِّن شَيْءٍ إِلاَّ عِندَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلاَّ بِقَدَرٍ مَّعْلُوم} (او نشته هیڅ څیز مګر زمونږ سره د هغه خزانې دي او مونږ هغه نه نازلوو مګر په معلومې اندازې سره) [الحجر سورت: 19-21 آیتونه]. الله تعالی د ځمکې او آسمانونو په پیدا کولو سره په خپل ربوبیت استدلال وکړ، هغه ربوبیت چې الوهیت ترې لازمیږي، نو هغه لوړ ذات وفرمایل: {أَمَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ وَأَنزَلَ لَكُم مِّنَ السَّمَاء مَاء فَأَنبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَّا كَانَ لَكُمْ أَن تُنبِتُوا شَجَرَهَا أَإِلَهٌ مَّعَ اللَّهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُون}. (بلکې هغه ذات (بهتر دی) چې آسمانونه او ځمکه یې پیدا کړي دي او ستاسو لپاره یې له بره نه اوبه نازلې کړې دي، نو هم مونږ په هغو سره د رونق (او ښایست) والا باغونه زرغون کړل، ستاسو لپاره دا طاقت نشته چې تاسو د هغو (باغونو) ونې زرغونې کړئ، آیا له الله سره بل معبود شته؟ بلکې دوی یو داسې قوم دی چې (له الله سره د نورو) برابري کوي). [النمل سورت: 60 آیت]، او الله تعالی فرمایلي دي: {وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُون} . (او قسم دی که ته له دوی نه پوښتنه وکړې چې آسمانونه او ځمکه چا پیدا کړي دي او (چا) لمر او سپوږمۍ مسخر کړي دي؟ دوی به خامخا ضرور ووایي چې الله (پیدا کړي او مسخر کړي دي)، نو کوم طرف ته دوی واړولای شو د حق نه؟) [العنکبوت سورت: 61 آیت]، او الله پاک فرمایلي دي: {وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّن نَّزَّلَ مِنَ السَّمَاء مَاء فَأَحْيَا بِهِ الأَرْضَ مِن بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لاَ يَعْقِلُون}. (او قسم دی که ته له دوی نه پوښتنه وکړې چې چا له آسمان نه اوبه نازلې کړې دي، بیا یې په هغو سره ځمکه د هغې له مرګ نه پس ژوندۍ کړې ده؟ (نو) خامخا ضرور به دوی ووایي چې الله (دا کار کړی دی) ته ووایه: ټول د کمال صفتونه خاص د الله لپاره دي بلکې د دوی اکثره عقل نه لري). [العنکبوت سورت: 63 آیت]. او موږ باور لرو چې الله تعالی ځمکه د ازمایښت ځای ګرځولی دی، الله تعالی فرمایلي: {وَهُوَ الَّذِي خَلَق السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّام وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاء لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلاً}. (او دی هماغه ذات دی چې آسمانونه او ځمکه یې په شپږو ورځو کې پیدا کړي دي، په داسې حال کې چې د هغه عرش په اوبو باندې و، د دې لپاره چې هغه تاسو وازمایي چې په تاسو کې د عمل په لحاظ څوك ډېر ښه دی). [هود سورت: 7 آیت]، او همدارنګه یې ځای د آرام، ژوند او راجمع کولو ګرځولې، الله تعالی فرمایي: {مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى}(له هم دې (ځمکې) نه مونږ تاسو پیدا کړي یاست او په همدې کې به مونږ تاسو ننباسو، او بل کرت به مونږ تاسو راوباسو) [طه سورت: 55 آیت]. او الله تعالی فرمایلي دي: {أَلَمْ نَجْعَلِ الأَرْضَ كِفَاتًا * (آیا مونږ ځمکه نه ده ګرځولې راجمع کوونکې) أَحْيَاء وَأَمْوَاتًا}. (ژوندو لره او مړو لره). [المرسلات سورت: 25، 26 آیتونه]. او موږ باور لرو چې دا ستر کائنات د الله رب العالمین ستاینه کوي، الله تعالی فرمایلي: {تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالأَرْضُ وَمَن فِيهِنَّ وَإِن مِّن شَيْءٍ إِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدَهِ وَلَكِن لاَّ تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا}. (خاص د هغه لپاره تسبیح وایي اوه اسمانونه او ځمکه او هغه څوك چې په دغو کې دي، او نشته هیڅ یو شی مګر د هغه له ستاینې سره تسبیح وایي او لیکن تاسو د هغو پر تسبیح نه پوهیږئ، بېشکه هغه له ازله ډېر تحمل والا، ډېر بخښونکی دی). [الإسراء سورت: 44 آیت]، او د هغه د عظمت تابع دي الله تعالی فرمایلي: {ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاء وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِين} (بیا یې د آسمان په طرف اراده وکړه، په داسې حال کې چې هغه یو لوګی و، نو هغه (الله) ده ته او ځمکې ته وویل: تاسو دواړه راشئ، په خپلې خوښې سره، یا په زور سره، دواړو وویل: مونږ په خوښې سره (فرمان منونکي) راځو). [فصلت سورت: 11آیت]. او دا کاینات سره لړزیږي لدې وېرې چې بنده ګان د رب العالمین په وړاندې سرغړونه ونه کړي، رب العالمین فرمایي: {تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنشَقُّ الأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا *(نږدې دي چې آسمانونه له دې نه وچوي او ځمکه ټوټې ټوټې شي او غرونه راولوېږي ذرې ذرې). أَن دَعَوْا لِلرَّحْمَنِ وَلَدًا} (په دې خبره چې دوی د رحمٰن لپاره اولاد وباله) [مریم سورت: 90، 91 آیتونه].

باب دی د لمر اوسپوږمۍ د پیدایښت په اړه

او موږ باور لرو چې الله لمر او سپوږمۍ پیدا کړي دي، الله تعالی فرمایلي دي: {وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُون}(او دی همغه ذات دی چې شپه او ورځ او لمر او سپوږمۍ یې پیدا کړي دي، هر یو په (خپل) فلك (دایره) کې ګرځي) [الأنبیاء سورت: 33 آیت]. او موږ باور لرو چې لمر او سپوږمۍ ګرځي، لکه څرنګه چې الله تعالی مونږ ته په خپلې دې وینا کې فرمایلي دي: {وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَّهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيم *(او لمر (دی چې) په خپلې ټاکلې لارې باندې روان دی، دغه د ډېر غالب، ښه پوه ذات مُقدر (اندازه) کول دي) وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتَّى عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيم *(او سپوږمۍ لره، مونږ د هغې لپاره منزلونه مقرر کړي دي، تر هغه پورې چې دا شي لکه د کجورې وچه لښته) لاَ الشَّمْسُ يَنبَغِي لَهَا أَن تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلاَ اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُون} 36-40 (لمر لره ممکن نه دي چې سپوږمۍ رالاندې کړي او نه شپه په ورځ ړومبۍ کېدونکې ده او هر یو په (خپل) مدار کې لامبو وهي). [یس سورت: 38-40 آیتونه]، نو لوړ دی شان د هغه ذات چې تر ټولو ښایسته پیدا کوونکی دی. په خپلو بندګانو د هغه له رحمت څخه یو دا دی چې هغه (دواړه) یې د خپل امر تابع ګرځولې. د بندګانو د ګټو د تحقق لپاره، الله تعالی فرمایلي: {وَسَخَّر لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَآئِبَينَ وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَار}(او ستاسو لپاره یې لمر او سپوږمۍ په کار لګولي دي، په داسې حال کې چې د قانون مطابق ګرځي او ستاسو لپاره یې شپه او ورځ په کار لګولي دي) [إبراهیم سورت: 33 آیت]، او الله تعالی فرمایلي دي: {وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ}(لمرسترګه، او سپوږمۍ او ستوري، چې د هغه په حکم سره مسخر کړی شوي دي)، [الأعراف سورت: 54 آیت]. الله تعالی لمر او سپوږمۍ د لویو حکمتونو لپاره پیدا کړي دي چې په هغې احاطه ناشونې ده، د هغه حکمتونو له جملې

نه یې ځیني د الله تعالی پدې وینا کې راغلي چې فرمایي: {فَالِقُ الإِصْبَاحِ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ}(د سبا (د رڼا) چوونکی دی او شپه یې د ارام ذریعه ګرځولې ده او لمرسترګه او سپوږمۍ یې د حساب ذریعې ګرځولي دي، دا د ښه غالب، ښه پوهه ذات اندازه کول دي) [الأنعام سورت: 96 آیت]. ابن عباس رضی الله عنهما فرمايلي دي: {وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا} [الأنعام سورت: 96 آیت]، (یعنې د ورځو، میاشتو او کلونو شمېر). (تفسير الطبري (11/ 558)). همدارنګه الله تعالی د لمر او سپوږمۍ د پیدایښت د ځېنو حکمتونو په اړه فرمايلي دي: {هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَّرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُواْ عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ مَا خَلَقَ اللَّهُ ذَلِكَ إِلاَّ بِالْحَقِّ يُفَصِّلُ الآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ}. (هم هغه (الله) دی چې (تیکلی د) لمر یې تېز ځلېدونکی ګرځولی دی او (تیکلی د) سپوږمۍ یې روښانه او هغه یې منزلونه منزلونه مقرر کړه (او منزلونه یې مقرر کړل)، د دې لپاره چې تاسو د کلونو شمېره او حساب معلوم کړئ ، الله دغه (څیزونه) نه دي پیدا کړي مګر په حقه سره، هغه آیتونه (دلیلونه) په تفصیل سره بیانوي، د هغو خلقو لپاره چې پوهېږي) [یونس سورت: 5 آیت]. او موږ باور لرو چې الله - تعالی - (لمر او سپوږمۍ) له خپلو لویو نخښو څخه ګرځولي چې د هغه په ربوبیت دلالت کوي، هغه ربوبیت چې د هغه الوهیت ورڅخه لازمیږي، الله تعالی فرمايلي: {وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُون} (او قسم دی که ته له دوی نه پوښتنه وکړې چې آسمانونه او ځمکه چا پیدا کړي دي او (چا) لمر او سپوږمۍ مسخر کړي دي؟ دوی به خامخا ضرور ووایي چې الله (پیدا کړي او مسخر کړي دي)، نو څرنګه دوی ګرځولی شي؟). [العنکبوت سورت: 61 آیت]، او الله پاک فرمايلي دي: {وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لاَ تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلاَ لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُون}. (او د هغه له دلیلونو څخه شپه او ورځ، لمر او سپوږمۍ دي، تاسو مه لمر ته سجده کوئ او مه سپوږمۍ ته او تاسو خاص الله ته سجده کوئ چې دغه (نخښې) یې پیدا کړې دي، که چېرې تاسو خاص د هغه عبادت کوئ). [فصلت سورت: 37 آیت]. او په صحيح کې؛ رسول الله - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ، لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ، وَلَكِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُخَوِّفُ بِهَا عِبَادَه». «لمر او سپوږمۍ د الله تعالی له نښانو څخه دوه نښې دي، د چا د مرګ له امله پرې کسوف (لمر او سپوږمۍ نیونه) نه راځي او نه د چا د ژوند له امله، مګر الله تعالی پدې دواړو سره خپل بنده ګان ویروي». (بخاري (1048) او النسائي (1459)

. او موږ باور لرو چې لمر او سپوږمۍ الله - رب العالمین - ته سجده کوي، لکه څنګه چې نور مخلوقات سجده کوي، الله -تعالی- فرمايلي: {أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَمَن فِي الأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِّنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَن يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن مُّكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاء}. (آیا ته نه وینې چې بېشکه الله (چې دی) ده ته سجده کوي هر هغه څه چې په آسمانونو کې دي او هر هغه چې په ځمکه کې دي او لمر او سپوږمۍ او ستوري او غرونه او ونې او ځاروي او ډېر له خلکو ځیني او (په دوی کې) ډېر داسې دي چې په هغو باندې عذاب ثابت شوی دی او هغه څوک چې الله یې سپک کړي، نو ده ته هیڅوک عزت ورکوونکی نشته، بېشکه الله کوي هغه څه چې اراده یې وکړي) [الحج سورت: 18 آیت]. او موږ ایمان لرو چې لمر هره ورځ د عرش لاندې سجده کوي، لکه څنګه چې ریښتیني او تصدیق شوي پیغمبر - صلى الله عليه وسلم - پدې خبر ورکړی. له أبو ذر - رضي الله عنه - څخه روایت دی فرمایي؛ پیغمبر صلى الله عليه وسلم ورته وفرمایل کله چې لمر ډوب شو: «آیا پوهیږې چې دا چېرته ځي؟"ما وویل: الله او رسول یې ښه پوهیږي، ویې وفرمایل: " هغه ځي تر دې چې د عرش لاندې سجده وکړي، نو اجازه وغواړي، او اجازه ورته ورکړل شي، او نږدې ده چې - یوه ورځ - سجده وکړي، او ورڅخه قبوله نه شي، او اجازه وغواړي، نو اجازه ورنکړل شي، - بلکه - ورته وویل شي: هغه ځای ته بېرته وګرځه چې ورڅخه راغلی یې، نو د لویدیځ له لورې به راوخیژي، دا د الله -تعالی- هغه قول دی چې فرمایي: {وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَّهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيم} [یس: 38]».او لمر (دی چې) په خپلې ټاکلې لارې باندې روان دی، دغه د ډېر غالب، ښه پوه ذات مُقَدر (اندازه) کول دي». (بخاري (3199)، مسلم (159)، ابوداود (4002) او ترمذي (2186، 3227). روایت کړی دی.

باب دی د ستورو د پیدایښت په اړه

او موږ ایمان لرو چې الله -تعالی- ستوري او سیارې د لویو حکمتونو له مخې پیدا کړي دي، چې له ځینو څخه یې الله رب العزت په دې قول کې یادونه کړې. {وَعَلامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُون} او علامې (یې مقرر کړې دي) او په ستورو سره دوی لار مومي. [النحل سورت: 16 آیت]، قتاده رحمه الله فرمایي: العلامات: «ستوري دي، او الله - تعالی - دا ستوري د دریو کارونو لپاره پیدا کړي دي: د آسمان لپاره یې زینت ګرځولي، او د لار موندنې لپاره یې لارښود ګرځولي، او شیطانان پرې ویشتل کیږي، نو چا چې لدې پرته د نورو موخو لپاره پرې ځان بوخت کړ نو خپل دریځ یې ورک کړ، او خپله برخه یې خطا کړه، او خپله برخه یې ورکه کړه. او په هغه څه یې ځان بوخت کړ چې نه پرې پوهیږي». (تفسير الطبري (17/ 185).) او له أبو موسی - رضي الله عنه - څخه روایت دی فرمایي: د ماښام لمونځ مو له پیغمبر - صلى الله عليه وسلم - سره وکړ، بیا مو وویل: که چېرته کینو تر څو ورسره ماخوستن لمونځ وکړو. وایي: نو کېناستو، - تر دې چې- پر مونږ راووت، او ویې فرمایل: آیا تر اوسه همدلته یاست؟ مونږ وویل: ای د الله رسوله، د ماښام لمونځ مو تا سره وکړ، بیا مو وویل: کینو تر څو درسره د ماخوستن لمونځ هم وکړو، ویې فرمایل: "ښه مو وکړل، یا سم کار مو وکړ" وایي : آسمان ته یې سر پورته کړ، او ډیری وخت به یې سر آسمان ته پورته کاوه، نو ویې فرمایل: "آسمان په ستورو باندې خوندی دی، نو کله چې ستوري له منځه لاړ شي، آسمان ته هغه څه راځي چې وعده یې شوې ده - چې هغه چاودیدل - دي ، او زما ملګري په ما خوندي دي، نو کله چې زه لاړم زما ملګرو ته به هغه څه راشي چې وعده یې کړی شوې ده - یعنې فتنې او جنګونه - او زما امت زما په صحابه و خوندي دی، نو کله چې زما صحابه لاړل، زما امت ته به هغه څه راشي چې وعده یې ورسره کړی شوې ده . - یعنې فتنې، جنګونه، د بانډچیانو مرتد کېدل، د زړونو مخالفتونه او داسې نور..-». (مسلم روایت کړی دی (2531)). او الله تعالی فرمايلي دي: {وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِّلشَّيَاطِينِ} (او یقینًا یقینًا مونږ دا تر ټولو نژدې اسمان په ډیوو (ستورو) سره ښایسته کړی دی او مونږ دغه (ډیوې، یعنې ستوري) د شیطانانو د ویشتلو لپاره ذریعې جوړې کړې دي). [الملك سورت: 5 آیت]. او له ابن عباس - رضي الله عنهما - څخه روایت دی فرمایي: د پیغمبر - صلى الله عليه وسلم - له صحابه کرامو څخه یو انصاري صحابي خبر راکړ، چې هغوی یوه شپه د رسول الله - صلى الله عليه وسلم - سره ناست وو چې یو ستوری وویشتل شو نو رڼا یې وکړه، نو رسول الله - صلى الله عليه وسلم - دوی ته وویل: "په جاهلیت کې به مو څه وییل، کله به چې داسې شی وغورځول شو؟" هغوی وویل: الله او رسول یې ښه پوهیږي، مونږ به وییل: نن شپه یو لوی انسان پیدا شو، او لوی انسان مړ شو، نو رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمایل: "دا د هیچا په مرګ یا ژوند کې نه غورځول کیږي، مګر زمونږ رب - تبارک وتعالی اسمه - کله چې د یو کار فیصله وکړي؛ عرش باروونکي ملایکې تسبیح ووایي، بیا هغوی ته نږدې د اسمان خلک تسبیح ووایي، تر دې چې تسبیح د دنیا د آسمان خلکو ته ورسیږي، بیا یې وویل: بیا هغه ملایکې چې عرش باروونکو ملایکو ته نږدې دي ورته ووایي چې: ستاسو رب څه وویل؟ نو په هغه څه یې خبر کړي چې ویلي یې وي». وایي: نو د آسمان خلک ځیني له ځینو نورو څخه پوښتنې وکړي، تر دې چې خبر د دنیا آسمان ته راورسیږي، نو پیریان یې په غلا سره واوري، بیا یې د خپلو بادارانو غوږونو ته ورسوي، نو پدې - ستورو - سره ویشتل کیږي، نو په کوم څه یې چې په حقیقت سره راتګ وکړ نو هغه رښتیا دي، خو هغوی ورسره دروغ ګډ کړي او زیادت پکې راولي». (مسلم روایت کړی (2229)). او شیطانانو به په غلا سره اوریدل کول، خو کله چې زمونږ پیغمبر محمد - صلى الله عليه وسلم - ولیږل شو، بیا د اوریدلو لپاره له

ناستې نه منعه شول، الله رب العزت د هغوی له حال نه د خبرولو په موخه فرمايلي دي: {وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ فَمَن يَسْتَمِعِ الآنَ يَجِدْ لَهُ شِهَابًا رَّصَدًا}(او دا چې بېشکه مونږ به د اورېدلو لپاره له دې (اسمان) نه د کېناستو په ځايونو کې کېناستو، نو هغه څوک چې اوس غواړي چې واوري (نو) دی به د ځان لپاره د اور لمبه منتظره ومومي). [الجن سورت: 9 آيت]، او الله تعالی فرمايلي: {إِنَّا زَيَّنَّا السَّمَاء الدُّنْيَا بِزِينَةٍ الْكَوَاكِبِ *(بېشکه مونږ (ځمکې ته) زيات نژدې اسمان په زينت سره ښايسته کړی دی، چې ستوري دي. وَحِفْظًا مِّن كُلِّ شَيْطَانٍ مَّارِدٍ *او له هر سرکښه شيطان نه مو ښه ساتلی دی. لاَ يَسَّمَّعُونَ إِلَى الْمَلإِ الأَعْلَى وَيُقْذَفُونَ مِن كُلِّ جَانِبٍ *دغه (شيطانان) تر ټولو لوړ مجلس ته غوږ نشي نيولی او دوی له هره جانبه ويشتل شي. دُحُورًا وَلَهُمْ عَذَابٌ وَاصِبٌ *د شړلو لپاره او د دوی لپاره همېشنی عذاب دی. إِلاَّ مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ ثَاقِبٌ}غير له هغه (شيطان) نه چې وتښتوي يو کرت تښتونه، نو په ده پسې شي لمبه رڼا کوونکې). [الصافات سورت: 6-10 آيتونه]. او له ابن عباس - رضي الله عنهما - څخه روايت دی فرمايي: «پيريان به آسمان ته ختل او وحې به يې اورېدله، نو کله به يې چې يوه کلمه واورېده، نهه به يې ورسره زياتې کړې، هغه يوه کلمه به حق وه، او هغه څه به چې دوی اضافه کړې وې هغه به باطل و، نو کله چې رسول الله - صلی الله عليه وسلم - وليږل شو - دوی- له ناستې نه منع شول، نو ابليس ته يې پدې اړه يادونه وکړه، پداسې حال کې چې لدې وړاندې په ستورو ويشتل نه کېدل، نو ابليس دوی ته وويل: خامخا دا د کوم کار له امله کيږي چې په ځمکه کې شوی دی، نو خپل عسکر يې وليږل، - هغوی - رسول الله -صلی الله عليه وسلم- پداسې حال کې وموند چې د دوو غرونو تر منځه يې لمونځ کاوه - فکر کوم - په مکه کې، نو بيا دوی له ابليس سره مخ شول، او خبر يې کړ، هغه وويل: دا هغه پېښه ده چې په ځمکه کې شوې ده». (ترمذي (3324)، أحمد (2482)، نسائي په کبری کې (11562)، او أبو يعلى (2502)) روايت کړی دی. او موږ ايمان لرو چې ستوري او سيارې نه ګټه رسولای شي او نه زيان رسولای شي او نه د اسمان او ځمکې په پېښو کې اغيزه کوي او څوک چې دا عقيده لري چې دوی پخپله موثر دي هغه کفر يا شرک کړی دی. له ابن عباس -رضي الله عنهما- څخه روايت دی، چې د رسول الله -صلى الله عليه وسلم- په وخت کې په خلکو باران وشو، نو رسول الله -صلى الله عليه وسلم- وفرمايل: «ځينو خلکو سهار کړو پداسې حال کې چې شکر ويستونکي وو او ځيني له دوی نه کافر وو» هغوی - شکر ويستونکو- وويل: دا د الله رحمت دی، او ځينو نورو وويل: يقينا فلانی او فلانی ستوری حق و - يعنې د فلاني او فلاني ستوري په ښکاره کېدو سره پر مونږ باران وشو - وايي: نو دا آيت نازل شو:{فَلاَ أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ} (نو زه د ستوريو د پرېوتو په ځايونو باندې قسم خورم) [الواقعه سورت: 75 آيت] تر دې چې دې ځای ته ورسيده . {وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ} [الواقعة سورت: 82 آيت]». (او تاسو خپله برخه دا ګرځوئ چې لازمًا تاسو يې تکذيب کوئ (دروغ يې ګڼئ). (مسلم روايت کړی دی (73). او رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: "هغه څه چې زه پرې په اخره زمانه کې زيات په خپل امت ويرېږم هغه په ستورو ايمان لرل، په تقدير کافرېدل او -په رعيت- د پادشاه ظلم دی». (روياني (١٢٤٥) او طبرانی په الکبير (٨١١٣) کې روايت کړی دی. او پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - په ستورو کې - د زده کړې په موخه - له ليدلو څخه منع فرمايلي ده ، پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: "څوک چې د نجومي علم څخه څه زده کړي، هغه د جادو يوه برخه زده کړې ده، څومره يې چې زده کړه زياتيږي همغومره يې د سحر د زده کړې کچه هم ورسره زياتيږي" (ابوداود (3905)، ابن ماجه (3726)، ابن ابي شيبه (26159)، احمد (2000) او عبد بن حميد (714) روايت کړی دی. نو د نجومي علم زده کول روا نه دي مګر په هغه اندازه چې په وچه او لمده کې پرې لار موندل کيږي، ځکه چې د دې علم زده کړه کوډګرۍ ته لاره هواروي. له سعيد بن جبير څخه روايت دی وايي: عبد الله بن عباس ته يو سړی راغی، نو ويې ويل: ای أبو عباسه! ماته وصيت وکړه، نو هغه ورته وويل: د الله په تقوی درته وصيت کوم، او د پيغمبر صلى الله عليه وسلم د صحابه کرامو پسې له خبرو کولو ځان وژغوره، ځکه ته نه پوهيږې چې هغوی ته څومره فضيلت ورکړل شوی دی، او له نجومي کړنو ځان وساته مګر هغه چې په وچه او درياب کې پرې لار موندل کيږي، ځکه هغه جادوګرۍ ته بلنه ورکوي. او د هغه خلکو له ناستې ځان وساته چې تقدير دروغ ګڼي، او که څوک خوښ ګڼي چې دعا يې قبوله شي، عمل يې پاکيزه شي او ورڅخه قبول شي، نو په خبرو کې دې ريښتيا ووايي، او امانت دې - خپل خاوند - ته وسپاري، او مسلمانانو ته دې خپله سينه - له کينې او بدبينۍ څخه - پاکه کړي. (ابن بطة په الابانة کې روايت کړی دی (1987).

باب دی د ملايکو د پيدايښت په باره کې

او موږ ايمان لرو چې الله تعالی ملائکې له رڼا څخه پيدا کړې دي، په صحيح کې له عائشې رضی الله عنها څخه روايت دی وايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: "ملايکې له رڼا څخه پيدا شوې دي، پيريان د اور له خالصو لمبو څخه پيدا شوي دي، او ادم له هغه څه څخه پيدا شوی چې ستاسو لپاره بيان شوی دی". (مسلم روايت کړی دی (2996). او الله -جل جلاله- ملايکې په خلقت کې - يو له بل سره - توپير لرونکې ګرځولې دي، الله تعالی فرمايي: {الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلاَئِكَةِ رُسُلاً أُولِي أَجْنِحَةٍ مَّثْنَى وَثُلاَثَ وَرُبَاعَ يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاء إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ} . (ټولې ستاينې خاص د الله لپاره دي چې د آسمانونو او ځمکې پيدا کوونکی دی، ملايکو لره رسولان ګرځوونکی دی، (داسې ملايك) چې د وزرو والا دي، دوه دوه او درې درې او څلور څلور، هغه په پيدا کولو کې زياتوي چې څه وغواړي، بېشکه الله په هر شي باندې ښه قادر دی). [فاطر سورت: 1 آيت]. او رسول الله -صلى الله عليه وسلم- خبر ورکړی دی چې هغه جبرائيل -عليه السلام- وليده، او هغه لره شپږ سوه وزرونه وو. او دا چې هغه لوی مخلوق دی. له ابو اسحاق الشيباني څخه روايت دی وايي چې : ما له زر بن حبيش څخه د الله تعالی د دې قول په اړه پوښتنه وکړه چې: {فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى* فَأَوْحَى إِلَى عَبْدِهِ مَا أَوْحَى} [النجم سورت: 9، 10 آيتونه] نو د دوه ليندو په مسافت شو بلکې (له دې نه هم) ډېر نژدې. نو هغه (الله د جبريل په ژبه) خپل بنده ته وحي وکړه، هغه چې وحي يې وکړه. وايي ابن مسعود مونږ ته حديث بيان کړچې : «هغه - صلى الله عليه وسلم- جبريل وليد - پداسې حال کې - چې شپږ سوه وزرونه يې درلودل»، (بخاري (٣٢٣٢)، مسلم (١٧٤) او ترمذي (٣٢٧٧) روايت کړی دی. له عائشې -رضي الله عنها- څخه روايت دی فرمايي: «څوک چې دا دعوه کوي چې محمد - صلى الله عليه وسلم- خپل رب ليدلی دی، نو هغه - په الله - دروغ وويل، خو جبرائيل يې په خپل شکل کې ليدلی دی، او هغه افق (د ځمکې او اسمان) تر منځ مسافه بنده کړې وه». بخاري (٣٢٣٤)، مسلم (١٧٧) او ترمذي (٣٠٦٨) روايت کړی.

او مونږ به د پرېښتو په اړه په (کتاب الايمان بالملائكة) کې په تفصيل سره د الله په اذن خبرې وکړو، او دلته يوازې د هغوی د خلقت په اړه په وينا کولو بسنه کوو.

باب دی د پيريانو او شيطانانو د پيدايښت په اړه

او موږ باور ايمان لرو چې الله - تعالی - د پيريانو پلار (جان) له خالص (بې لوګي) اور له شغلو څخه پيدا کړی دی، الله تعالی فرمايلي: {وَالْجَآنَّ خَلَقْنَاهُ مِن قَبْلُ مِن نَّارِ السَّمُومِ} (او جانّ (پيری) مونږ هغه له ده نه مخکې د بې لوګي اور څخه پيدا کړی دی). [الحجر سورت: 27 آيت]، او همدا رنګه فرمايلي يې دي: {وَخَلَقَ الْجَانَّ مِن مَّارِجٍ مِّن نَّارٍ}(او جان (پيری) يې د اور له خالصې (بې لوګي) شغلې نه پيدا کړی دی) [الرحمن سورت: 15 آيت]، او رسول الله - صلى الله عليه وسلّم - فرمايلي دي: پرېښتې له رڼا(نور) څخه پيدا شوې دي، او جان (پيری) د اور له خالصې شغلې څخه پيدا شوی دی او ادم عليه السلام له هغه څه څخه پيدا شوی چې تاسو ته بيان شوي دي. (مسلم روايت کړی دی (2996). او مونږ پدې ايمان لرو چې الله پاک پيريان او انسانان د خپل عبادت لپاره پيدا کړي دي، الله تعالی فرمايلي دي: {وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالإِنسَ إِلاَّ لِيَعْبُدُونِ}(او ما پيريان او

انسانان نه دي پيدا کړي مګر د دې لپاره چې دوی زما عبادت وکړي) [الذاريات سورت: 56 آيت]. په پيريانو کې وعظ کوونکي (ويروونکي) وي او پيغمبران پکې نه وي، الله تعالی فرمايلي: {وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا أَنصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلَى قَوْمِهِم مُّنذِرِينَ}. (او هغه وخت (ياد کړه) چې مونږ تا ته د پيريانو يوه ډله راوګرځوله، چې قرآن به اوري، نو کله چې دوی ده (قرآن اوريدلو) ته حاضر شول، نو ويې ويل:چوپ شئ! نو کله چې (د قرآن تلاوت) تمام کړی شو (نو) دوی خپل قوم ته بېرته وګرځېدل، په داسې حال کې چې وېروونکي وو). [الأحقاف سورت: 29 آيت]. ابن عباس - رضي الله عنهما - فرمايلي دي: «پيغمبران له بني آدم څخه دي، او له پيريانو څخه ويروونکي دي». (تفسير ابن كثير (3/340).

او د الله تعالی دا قول: {يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالإِنسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي} (ای د پيريانو او انسانانو ډلې! آيا تاسو ته له هم تاسو نه رسولان نه وو راغلي چې تاسو ته به يې زما آيتونه بيانول)، نو مقصد ورڅخه: ستاسو له جملې نه دی، نه دا چې ستاسو ټولو څخه، دا لکه د الله تعالی د دې وينا په څېر دی: {وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا} (او په دغو کې يې سپوږمۍ روښانه جوړه کړه)، او د الله تعالی دا قول: {فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا} (نو دوی د هغه تکذيب وکړ (دروغجن يې وګاڼه) او هغه اوښه يې رخمي کړه (او مړه يې کړه)) سره لدې چې اوښه وژونکی له هغوی څخه يو نفر و.

موږ باور لرو چې د پېريانو پيدايښت د آدم له پيدايښت څخه مخکې دی. د دې وجې نه الله تعالی فرمايي: {وَالْجَآنَّ خَلَقْنَاهُ مِن قَبْلُ مِن نَّارِ السَّمُومِ}(او جانّ (پېری) مونږ هغه له ده نه مخکې د بې لوګي اور څخه پيدا کړی دی) [الحجر سورت: 27 آيت]، او د شيطانانو مشر ابليس دی - الله دې موږ له هغه څخه وساتي - الله هغه له اور څخه پيدا کړی لکه څرنګه چې نور پيريان او شيطانان پيدا کړي دي، الله تعالی د ابليس په اړه د خبرتيا په موخه وفرمايل: {قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ خَلَقْتَنِي مِن نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِن طِينٍ} (وويل (شيطان): زه له هغه نه غوره يم، تا زه له اوره پيدا کړی يم او هغه دې له خټې پيدا کړی دی). [الأعراف سورت: 12 آيت]، او دا چې ابليس له پيريانو څخه و، الله تعالی فرمايلي دي: {وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلاَئِكَةِ اسْجُدُوا لآدَمَ فَسَجَدُوا إِلاَّ إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ} (او (ياد کړه) هغه وخت چې مونږ ملايکو ته وويل: تاسو آدم ته سجده وکړئ، نو دوی سجده وکړه، غير له ابليس نه، هغه له جناتو څخه و، نو هغه د خپل رب د حکم نافرماني وکړه. [الكهف سورت: 50 آيت]. او شيطان هغه څوک دی چې - زمونږ- مور او پلار يې ګمراه کړي وو، تر دې چې له جنت څخه وويستل، کله يې چې دوی ته - په زړونو کې - وسوسه ورواچوله، او قسم يې ورته ياد کړ چې زه تاسو ته له نصيحت کوونکو څخه يم، نو هغه دوی دواړو ته په دوکې سره تمه ورکړه، نو دوی له ونې څخه خوراک وکړ، حق ذات فرمايلي دي: {وَيَا آدَمُ اسْكُنْ أَنتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلاَ مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلاَ تَقْرَبَا هَـذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِين * (او ای آدمه! ته او ستا ښځه په جنت کې اوسئ، نو تاسو خوراك کوئ له کوم ځای نه چې مو خوښه شي، او دې ونې ته مه نژدې کېږئ (،ګنې) نو له ظالمانو نه به شئ. فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُورِيَ عَنْهُمَا مِن سَوْءَاتِهِمَا وَقَالَ مَا نَهَاكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هَـذِهِ الشَّجَرَةِ إِلاَّ أَن تَكُونَا مَلَكَيْنِ أَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِين* نو دوی دواړو ته شيطان وسوسه واچوله، د دې لپاره چې هغه (شيطان) دوی دواړو ته هغه څه ورښکاره کړي چې له دوی نه پټ وو، چې د دوی د شرم ځايونه دي او (ورته) ويې ويل: تاسو دواړه ستاسو رب له دې ونې نه نه يئ منع کړي مګر له دې وجې چې تاسو دواړه به ملايك شئ، يا چې شئ به له تل پاتې کېدونکو نه. وَقَاسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِين * او هغه دوی ته پوخ قسم وخوړ چې بېشکه زه ستاسو لپاره يقينًا له خير خواهۍ کوونکو څخه يم. فَدَلاَّهُمَا بِغُرُورٍ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْءَاتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِن وَرَقِ الْجَنَّةِ وَنَادَاهُمَا رَبُّهُمَا أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَن تِلْكُمَا الشَّجَرَةِ وَأَقُل لَّكُمَا إِنَّ الشَّيْطَآنَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُّبِين * نو هغه دوی دواړو ته په دوکې سره تمه ورکړه، نو کله چې دوی هغه ونه وڅکله، دوی ته خپل شرم ځايونه ښکاره شول او دواړه لګيا شول چې پر خپلو ځانونو يې د جنت پاڼې نښلولې او دوی ته خپل رب اواز وکړ چې آيا ما تاسو دواړه له دې ونې څخه نه وئ منع کړي او تاسو ته مې نه وو ويلي چې بېشکه شيطان ستاسو د دواړو ښکاره دښمن دی. قَالاَ رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِين}. دوی وويل: ای زمونږه ربه! مونږ پر خپلو ځانونو ظلم کړی دی او که چېرې ته مونږ ونه بخښې او پر مونږ رحم ونه کړې (، نو) مونږ به خامخا لازمًا له تاوانيانو څخه شو). [الأعراف سورت: 19-23 آيتونه]. او موږ باور لرو چې شيطان له سجدې کولو تکبر وکړ، نو الله په هغه غضب شو، او له رحمت نه يې لرې کړ، او له تلپاتې جنت څخه يې وشاړه، او - پدې باور لرو - چې هغه د قيامت پورې له الله څخه - د ژوندي پاتې کېدلو- مهلت وغوښت؛ نو الله مهلت ورکړ، او هغه د الله په جلال قسم ياد کړ چې د آدم ټوله اولاده به په فتنه کې واچوي مګر د الله مخلص بندګان، حق ذات د هغه له دسيسې څخه د خبرولو په موخه وفرمايل: {إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلاَئِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِن طِين * (کله چې ستا رب ملايکو ته وويل چې بېشکه زه له خټې نه د يو بشر پيدا کوونکی يم. فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِين* نو کله چې زه هغه برابر کړم او په هغه کې له خپل (پيدا کړي) روح نه پو کړم، نو تاسو هغه ته پرېوځئ، چې سجده کوونکي يئ. فَسَجَدَ الْمَلاَئِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُون * نو ملايکو ټولو سجده وکړه. إِلاَّ إِبْلِيسَ اسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنْ الْكَافِرِين * غير له ابليس نه، هغه لويي وکړه او شو له کافرانو څخه. قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَن تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ أَسْتَكْبَرْتَ أَمْ كُنتَ مِنَ الْعَالِين* (الله) وويل: ای ابليسه! ته هغه کس ته له سجدې کولو نه څه شي منع کړې، چې ما پخپلو دواړو لاسونو پيدا کړی دی؟ آيا تا لويي وکړه، يا ته (له شروع نه) د لوړو اوچتو خلقو ځنې يې؟ قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ خَلَقْتَنِي مِن نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِن طِين * هغه وويل: زه له ده نه ډېر غوره يم، تا زه له اوره پيدا کړی يم او هغه دې له خټې نه پيدا کړی دی. قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيم * (الله) وويل: نو ته له دې (جنت) نه ووځه، پس بېشکه ته رټل شوی يې. وَإِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِي إِلَى يَوْمِ الدِّين * او بېشکه په تا باندې د بدلې تر ورځې پورې زما لعنت دی. قَالَ رَبِّ فَأَنظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُون* هغه وويل: ای زما ربه! نو ته ما ته تر هغې ورځې پورې مهلت راکړه چې دوی (خلق) به بيا راژوندي کولی شي. قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِين * الله وويل: پس بېشکه ته له مهلت ورکړی شويو څخه يې. إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُوم * د معلوم وخت تر ورځې پورې. قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِين * ده وويل: نو قسم ستا پر عزت! چې خامخا ضرور به زه دوی ټول ګمراه کوم. إِلاَّ عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِين}. مګر په دوی کې ستا هغه بنده ګان چې خالص کړی شوي دي). [ص سورت: 71-83 آيتونه]. او شيطان وويل لکه څرنګه چې الله تعالی - د هغه په اړه - خبر ورکړی: {فَبِمَا أَغْوَيْتَنِي لأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيم* (ابليس) وويل: نو په سبب د هغه چې تا زه ګمراه کړم، زه به خامخا ضرور دوی ته ستا په نېغه لار کې کېنم. ثُمَّ لآتِيَنَّهُم مِّن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَن شَمَآئِلِهِمْ وَلاَ تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِين}بيا به خامخا لازمًا زه دوی ته راځم د دوی له مخې نه او د دوی له شا نه او د دوی له ښيو اړخونو نه او چپو اړخونو نه او ته به د دوی اکثره شکر ګذاره ونه مومې). [الأعراف سورت: 16، 17 آيتونه]. او پيريان - هم - په شريعتونو سره مخاطب او مکلف دي، او دوی له پيغمبرانو او ويروونکو څخه د وحيې د اوريدلو او پوهېدلو توان لري؛ لدې امله کله يې چې قرآن واوريده نو ويې ويل، لکه څرنګه چې الله تعالی له هغوی څخه خبر ورکړی: {وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا أَنصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلَى قَوْمِهِم مُّنذِرِين *. او هغه وخت (ياد کړه) چې مونږ تا ته د پيريانو يوه ډله راوګرځوله، چې قرآن به اوري، نو کله چې دوی دې (قرآن) ته حاضر شول، نو ويې ويل:چوپ شئ! نو کله چې (د قرآن تلاوت) تمام کړی شو (نو) دوی خپل قوم ته بېرته وګرځېدل، په داسې حال کې چې وېروونکي وو. قَالُوا يَا قَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا أُنزِلَ مِن بَعْدِ مُوسَى مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَإِلَى طَرِيقٍ مُّسْتَقِيم}. دوی وويل: ای زمونږ قومه! بېشکه مونږ داسې کتاب واورېده چې له موسیٰ نه وروسته نازل کړی شوی دی، په داسې حال کې د هغو (کتابونو) تصديق کوونکی دی چې له ده نه مخکې وو، حق ته او نېغې (سمې) لارې ته ښوونه کوي). [الأحقاف سورت: 29، 30 آيتونه]. او مونږ پوهيږو چې له پيريانو يې ځينې نيکان او ځينې يې بدان دي، نو څوک چې له دوی څخه ايمان راوړي نو تګ لوری يې جنت ته دی، او څوک چې له دوی څخه کافر شي نو تګ لوری يې اور (دوزخ) ته دی، حق ذات فرمايلي دي: {وَأَنَّا مِنَّا الصَّالِحُونَ وَمِنَّا دُونَ ذَلِكَ

كُنَّا طَرَائِقَ قِدَدًا}. (او دا چې بېشکه پر مونږ کې ځينې نېکان (او صالحه خلک) دي او پر مونږ کې له دغو نه لاندې هم شته، مونږ په مختلفو لارو روان يو). [الجن سورت: 11 آيت]، بيا الله -تعالى- وفرمايل: {وَأَنَّا مِنَّا الْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا الْقَاسِطُونَ فَمَنْ أَسْلَمَ فَأُوْلَئِكَ تَحَرَّوْا رَشَدًا * (او دا چې بېشکه په مونږ کې ځينې مسلمانان دي او ځينې په مونږ کې ظالمان دي، نو هغه چا چې اسلام راوړي، نو دغو خلکو د نېغې لارې قصد (او طلب) وکړ. وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا}. او هر چې ظالمان دي، نو دوی به د جهنم لرګي (خشاك) وي). [الجن سورت: 14، 15 آيتونه]. او الله -تعالى- د قيامت په ورځ د ملائکو لخوا د فاسقو انسانانو او پېريانو د ملامتولو او مجازات کولو په اړه په خبر ورکولو سره فرمايي: {يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالإِنسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاء يَوْمِكُمْ هَذَا}. (ای د پېريانو او انسانانو ډلې! آيا تاسو ته همدا ستاسو د جنس څخه رسولان نه وو راغلي چې تاسو ته به يې زما آيتونه بيانول او تاسو به يې د دې ورځې له ملاقات نه وېرولئ؟) [الأنعام سورت: 130 آيت]، او همدا رنګه الله - تعالى - فرمايلي: {قَالَ ادْخُلُواْ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِكُم مِّن الْجِنِّ وَالإِنسِ فِي النَّارِ}. [(ورته) وبه وايي: تاسو له هغو امتونو سره يو ځای اور ته داخل شئ چې له تاسو نه مخکې په پېريانو او انسانانو کې تېر شوي دي]. [الأعراف سورت: 38 آيت]. او الله -سبحانه وتعالى- دوزخ ته د دوی د ننوتلو لامل بيان کړ چې هغه د منلو په موخه د حق وينا نه اورېدل دي، الله - تعالى - فرمايلي: {وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِّنَ الْجِنِّ وَالإِنسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لاَّ يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لاَّ يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ آذَانٌ لاَّ يَسْمَعُونَ بِهَا}. (او يقينًا يقينًا مونږ د جهنم لپاره ډېر زيات داسې پېريان او انسانان پيدا کړي دي چې د هغوی زړونه شته (خو) په هغو سره هغوی نه پوهېږي او د هغوی سترګې شته (خو) ليدل پرې نه کوي او د هغوی غوږونه شته (خو) اورېدل پرې نه کوي). [الأعراف سورت: 179 آيت]، دا آيت پدې دلالت کوي چې پېريان؛ زړونه، غوږونه او سترګې لري. او شيطانان آوازونه لري چې په هغې سره خلک راپاروي، حق تعالى فرمايلي دي: {وَاسْتَفْزِزْ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ وَأَجْلِبْ عَلَيْهِم بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ}. (او ته په خپل اواز سره له دوی ځنې هغه څوك راپورته کړه چې ستا پرې وس رسېږي، او ته په دوی باندې خپل سواره او پياده راجمع کړه). [الإسراء سورت: 64 آيت]. او الله - تعالى- انسانانو ته نصيحت کړی تر څو يې شيطان ونه غولوي لکه څرنګه يې چې د دوی مور او پلار دوکه کړي وو، لوی ښتن - تعالى - فرمايي: {يَا بَنِي آدَمَ لاَ يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم مِّنَ الْجَنَّةِ يَنزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْءَاتِهِمَا إِنَّهُ يَرَاكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لاَ تَرَوْنَهُمْ إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاء لِلَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ}. (ای د ادم اولاده! تاسو لره دې شيطان هيڅکله هم په فتنه کې وانه چوي، لکه څنګه چې يې ستاسو مور وپلار له جنت نه وويستل، چې له هغوی نه يې د هغوی لباس وښکلو، د دې لپاره چې هغوی ته خپل شرم ځايونه وښيي، بېشکه هغه او د هغه قبيله تاسو له هغه ځايه ويني چې تاسو يې نه وينئ، بېشکه مونږ شيطانان د هغو خلقو لپاره دوستان جوړ کړي دي چې ايمان نه راوړي).

[الأعراف سورت: 27 آيت]. او مونږ ايمان لرو پدې چې سره لدې چې شيطان - پدې پوهېږي چې هغه د الله مخلص بندګان نشي غولولی - (خو بيا هم) هغه او د هغه لښکر هڅه کوي چې دوی دوکه کړي او عبادتونه يې پرې فاسد کړي، د عزت خاوند ذات فرمايلي: {وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نِبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الإِنسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا وَلَوْ شَاء رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُون}. (او همدارنګه مونږ د هر نبي لپاره انسي او جني شيطانان، دښمنان ګرځولي وو، چې د دغو ځينو به ځينو نورو ته ښايسته کړی شوې خبرې د دوکه کولو (غولولو) لپاره ور اچولې او که چېرې ستا رب، غوښتلی (، نو) دوی به دا (کار) نه و کړی، نو ته دوی پرېږده او هغه هم چې دوی له خپله ځانه څه دروغ جوړوي). [الأنعام سورت: 112 آيت]. او په حديث کې راځي چې رسول الله - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «إِنَّ عِفْرِيتًا مِنَ الجِنِّ تَفَلَّتَ عَلَيَّ البَارِحَةَ -أَوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا- لِيَقْطَعَ عَلَيَّ الصَّلاَةَ، فَأَمْكَنَنِي اللَّهُ مِنْهُ، فَأَرَدْتُ أَنْ أَرْبِطَهُ إِلَى سَارِيَةٍ مِنْ سَوَارِي المَسْجِدِ حَتَّى تُصْبِحُوا وَتَنْظُرُوا إِلَيْهِ كُلُّكُمْ، فَذَكَرْتُ قَوْلَ أَخِي سُلَيْمَانَ: رَبِّ هَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي». «يو سرکشه شيطان مې تېره شپه په ناڅاپي توګه مخې ته راغی -يا دې ته ورته الفاظ يې وويل- تر څو راباندې لمونځ پرې کړي، نو الله - تعالى - پرې توان راکړ، نو ومې غوښتل چې د جومات له ستنو څخه يې د يوې ستنې پورې وتړم، تر څو تاسو سهار کړئ او ټول ورته وګورئ، نو - دې وخت کې - مې د ورور سليمان وينا رايادە شوه - چې ويلې يې دي - رَبِّ هَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي» (ای زما ربه! ته ما ما ته داسې پاچاهي راکړه چې له ما نه پس د هيچا لپاره مناسبه نه وي)». روح بن عباده - فرمايي: نو خوار او ذليل يې وشاړه. (بخاري (۴۶۱) او مسلم (۵۴۱) روايت کړی دی. او له ابن مسعود - رضي الله عنه - څخه روايت دی فرمايي چې رسول الله - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «ذَاكَ شَيْطَانٌ يُقَالُ لَهُ خِنْزَبٌ، فَإِذَا أَحْسَسْتَهُ فَتَعَوَّذْ بِاللهِ مِنْهُ، وَاتْفِلْ عَلَى يَسَارِكَ ثَلَاثًا». قَالَ: فَفَعَلْتُ ذَلِكَ، فَأَذْهَبَهُ اللهُ عَنِّي."په تاسو کې هېڅوک داسې نشته مګر دا چې له پېريانو پرې يو تن ملازم او ورسره تل پاتې کيدونکی مقرر شوی وي" هغوی وويل: د الله رسوله او تاسو هم؟ ويې فرمايل: «او زه هم ، مګر دا چې الله پرې زه برلاسی کړی يم، نو اسلام يې راوړی دی - لدې امله - هغه ماته پرته له خير څخه په بل څه امر نه کوي». (مسلم (2814) روايت کړی دی). او له سبرة بن أبي فاکه - رضي الله عنه - څخه روايت دی وايي چې له رسول الله - صلى الله عليه وسلم - څخه مې اورېدلي دي چې فرمايل يې: «إِنَّ الشَّيْطَانَ قَعَدَ لِابْنِ آدَمَ بِأَطْرُقِهِ، فَقَعَدَ لَهُ بِطَرِيقِ الْإِسْلَامِ، فَقَالَ: تُسْلِمُ وَتَذَرُ دِينَكَ وَدِينَ آبَائِكَ وَآبَاءِ أَبِيكَ، فَعَصَاهُ فَأَسْلَمَ، ثُمَّ قَعَدَ لَهُ بِطَرِيقِ الْهِجْرَةِ، فَقَالَ: تُهَاجِرُ وَتَدَعُ أَرْضَكَ وَسَمَاءَكَ، وَإِنَّمَا مَثَلُ الْمُهَاجِرِ كَمَثَلِ الْفَرَسِ فِي الطِّوَلِ، فَعَصَاهُ فَهَاجَرَ، ثُمَّ قَعَدَ لَهُ بِطَرِيقِ الْجِهَادِ، فَقَالَ: تُجَاهِدُ، فَهُوَ جَهْدُ النَّفْسِ وَالْمَالِ، فَتُقَاتِلُ فَتُقْتَلُ، فَتُنْكَحُ الْمَرْأَةُ، وَيُقْسَمُ الْمَالُ، فَعَصَاهُ فَجَاهَدَ»، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: «فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ عز وجل أَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ، وَمَنْ قُتِلَ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ عز وجل أَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ، وَإِنْ غَرِقَ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ، أَوْ وَقَصَتْهُ دَابَّتُهُ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ». «يقينا شيطان د آدم اولادې ته - د هغه د ګمراه کولو لپاره- د لارو په سر ناست دی، نو د اسلام په لار ورته کېناسته او ورته يې وويل: آيا ته اسلام راوړې او خپل دين او د خپل پلار او د پلار د پلرونو دين پرېږدې، نو هغه يې خبره ونه منله او اسلام يې راوړ، بيا ورته د هجرت په لار کېناست، نو ويې ويل: آيا هجرت کوې او خپله ځمکه او آسمان دې پرېږدې، يقينا د مهاجر مثال خو لکه د آس د پړي دی، نو هغه يې خبره ونه منله او هجرت يې وکړ، بيا ورته د جهاد د لارې - په سر - کېناست نو ويې ويل: جهاد کوې؛ جهاد خو د نفس او مال - په ورکولو سره کېږي، نو جنګ به کوې او وژل کېږې به، نو مېرمنه به بل چاته په نکاح شي، مال به وويشل شي، نو هغه يې خبره ونه منله او جهاد يې وکړ» نور رسول الله - صلى الله عليه وسلم - وفرمايل: «نو چا چې دا کار وکړ نو په الله عزوجل باندې حق دی چې جنت ته يې ننباسي، او يا يې خپل څاروي وغورځاوه - او مړ شو - نو په الله حق دی چې جنت ته يې ننباسي». (نسائي په (۳۱۳۴) شمېره روايت کړی، او په الکبری کې (۴۳۲۷)، ابن ابي شيبه (۱۹۶۷۵)، احمد (۱۵۹۵۸) او ابن حبان (۴۵۹۳) روايت کړی دی. نو کله چې - شيطان - خبيث پر انبياوو - عليهم السلام - له ولکې اچولو نه مايوسه کيږي نو له هغوی پرته په نورو خو په طريقه اولی نه - مايوسه - کيږي، له أبو العلا څخه روايت دی چې عثمان بن أبی العاص - رضي الله عنه - نبي کريم - صلى الله عليه وسلم - ته راغی او ويې ويل: ای د الله رسوله! شيطان زما او زما د لمانځه او قراءت تر منځه - مزاحمت کوونکی - واقع شو چې پر ما يې قراءت ګډوډاوه، نو رسول الله - صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل: «ذَاكَ شَيْطَانٌ يُقَالُ لَهُ خِنْزَبٌ، فَإِذَا أَحْسَسْتَهُ فَتَعَوَّذْ بِاللهِ مِنْهُ، وَاتْفِلْ عَلَى يَسَارِكَ ثَلَاثًا». قَالَ: فَفَعَلْتُ ذَلِكَ، فَأَذْهَبَهُ اللهُ عَنِّي.«دا هغه شيطان دی چې خِنْزَب ورته ويل کيږي، نو کله چې پرې پوه شوې، نو په الله ورڅخه پناه وغواړه، او چپ لاس ته دې درې ځلې لاړې تو کړه ». وايي: داسې مې وکړل نو الله راڅخه لرې کړ. (مسلم په (2203) شمېره تخريج کړی دی). په صحيح البخاري کې راغلي: چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: «إِنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي مِنِ ابْنِ آدَمَ مَجْرَى الدَّمِ». "شيطان په بني آدم کې لکه د وينې د جريان په څېر ځغلي ." (بخاري په (2038، 7171) شمېره روايت کړی دی). او ابن بطة -رحمه الله- په خپل کتاب "الابانه" کې په همدې مفهوم سره يو باب اېښودلی دی او وايي: «باب الإيمان بأن الشيطان مخلوق مُسَلَّط على بني آدم يجري منهم مجرى الدم إلا من عصمه الله منه، ومن أنكر ذلك فهو

من الفرق الهالكة». يعني باب دی په باره د ایمان درلودلو پدې چې شیطان هغه مخلوق دی چې پر بنی آدم مسلط دی، او لکه د وینې په څېر په کې ځغلي، مګر هغه څوک چې الله ترې ساتلي وي، او څوک چې لدې نه انکار کوي نو هغه له برباد شوو ډلو څخه دی ». (الابانة الکبری، د ابن بطة ۴/۶۱). او مونږ پوهیږو چې په بني آدم له ملاېکو څخه راپېښېدونکي راځي او له شیطانانو پرې راتلونکي هم راځي، نو پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - مونږ ته راښودلي چې څرنګه له راپېښېدونکي شیطان څخه ځان وژغورو؛ له عبد الله بن مسعود - رضي الله عنه - څخه روایت دي وایي: چې رسول الله - صلی الله علیه وسلم - فرمایلي دي: «إِنَّ لِلشَّيْطَانِ لَمَّةً بِابْنِ آدَمَ، وَلِلْمَلَكِ لَمَّةً، فَأَمَّا لَمَّةُ الشَّيْطَانِ فَإِيعَادٌ بِالشَّرِّ وَتَكْذِيبٌ بِالحَقِّ، وَأَمَّا لَمَّةُ المَلَكِ فَإِيعَادٌ بِالخَيْرِ وَتَصْدِيقٌ بِالحَقِّ، فَمَنْ وَجَدَ ذَلِكَ فَلْيَعْلَمْ أَنَّهُ مِنَ اللَّهِ، فَلْيَحْمَدِ اللَّهَ، وَمَنْ وَجَدَ الأُخْرَى فَلْيَتَعَوَّذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ». «یقینا شیطان بني آدم ته قصد لري (یو څه ورپه زړه کوي)، او ملاېکي هم قصد لري (یو څه ور په زړه کوي)، بني آدم ته د شیطان قصد هغه ته په شر سره وعده ورکول او حق دروغ ګڼل دي، او بني آدم ته د پرېښتې قصد؛ په خیر سره وعده ورکول او حق ریښتیا ګڼل دي، نو چا چې دا -وروستی- ومونده نو پوه دې شي چې دا د الله له لورې دی، نو د الله ستاینه دې وکړي، او چا چې بل څه ومونڊل، نو په الله سره دې له رټلی شوي شیطان څخه پناه وغواړي بیا یې - دا آیت - ولوست (الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُم بِالْفَحْشَاءِ) الآيَةَ [البقرة سورت: 268 آیت]». (شیطان تاسو له غریبۍ څخه وېروي او تاسو ته د بې حیايۍ حکم کوي. (ترمذي په (۲۹۸۸) شمېره روایت کړی دی، ابن مبارک په الزهد (۱۴۳۵)، احمد په الزهد (۸۵۴) او ابو داود په الزهد (۱۶۴) کې روایت کړی دی. او مونږ ایمان لرو چې الله - تعالی - خپل وفادار بندګان د شیطانانو له دسیسو څخه ساتي تر څو چې دوی - د الله تعالی - څخه بخښنه غواړي. په "المسند" کې راغلي: «إِنَّ الشَّيْطَانَ قَالَ: وَعِزَّتِكَ يَا رَبِّ، لَا أَبْرَحُ أُغْوِي عِبَادَكَ مَا دَامَتْ أَرْوَاحُهُمْ فِي أَجْسَادِهِمْ، قَالَ الرَّبُّ: وَعِزَّتِي وَجَلَالِي لَا أَزَالُ أَغْفِرُ لَهُمْ مَا اسْتَغْفَرُونِي».«یقینا شیطان ویلي: ستا په عزت مې دې قسم وي ای ربه، تر هغه به ستا بنده ګان بې لارې کوم تر څو یې چې ساګانې په جسدونو کې وي، متعال رب وفرمایل: زما دې په خپل عزت او جلال قسم وي تر هغه به ورته بخښنه کوم، تر څو چې دوی راڅخه بخښنه غواړي». (أحمد (11237)، او عبد بن حمید (932)، او أبو یعلی (1273، 1399)، او الطبراني په الأوسط (8788)، او په الدعاء (1779).) کې روایت کړی دی). او مونږ پوهیږو چې شیطان د انسان په شکل یا د هغه څه په شکل چې الله ورته په هغه د ځان بدلولو اجازه ورکړې وي ځان بدلوی. په «صحیح البخاري» کې له أبو هریرة - رضي الله عنه - څخه روایت دی وایي: زه رسول الله - صلی الله علیه وسلم - د رمضان د زکات په ساتلو وګمارلم، نو یو څوک راته راغی او له خوړو یې په راخیستلو پیل وکړ، نو ومې نیوه، ورته مې وویل: خامخا به دې رسول الله - صلی الله علیه وسلم - ته سپارم- حدیث یې ذکر کړ - نو ویې ویل: کله چې خپل خوب ځای ته لاړې نو آیت الکرسي ولوله، د الله لخوا نه به دربانډې ساتونکی - مقرر - وي، او شیطان به درته تر سهاره نه نیږدې کیږي، نو پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - وفرمایل: «صَدَقَكَ وَهُوَ كَذُوبٌ، ذَاكَ شَيْطَانٌ». «ریښتیا یې درته ویلي او هغه دروغجن دی، هغه شیطان و». بخاری له خپل شیخ عثمان بن الهیثم څخه په دوو ځایونو کې معلق راوړی دی (3275، 5010). او د جاهلیت د زمانې خلکو به - د هغوی د زیاتې ناپوهۍ له امله - د پیریانو په مشرانو پناه غوښتله، نو پدې سره به د هغوی ویره او رعب نور هم زیات شو، الله تعالی د هغوی له حال څخه د خبرولو په موخه وفرمایل: {وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِّنَ الإِنسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِّنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا}. (او بېشکه شان دا دی چې په انسانانو کې ډېر داسې سړي وو چې په پېریانو کې په ځینو سړیو پورې به یې پناه نیوله، نو دغو خلقو دغو (پېریانو) ته سرکشي ورزیاته کړه) [الجن سورت: 6 آیت]. او مونږ ایمان لرو چې د بتانو عبادت کوونکي یوازې د پیریانو عبادت کوي، الله تعالی د دوی د عقیدې له حقیقت څخه په خبر ورکولو سره فرمایي: {وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ أَهَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ * (او (یاده کړئ) هغه ورځ چې هغه (الله) به دوی ټول راجمع کړي، بیا به ملایکو ته وایي: آیا دغو کسانو به خاص ستاسو عبادت کاوه؟. قَالُوا سُبْحَانَكَ أَنتَ وَلِيُّنَا مِن دُونِهِم بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ أَكْثَرُهُم بِهِم مُّؤْمِنُون}. (هغوی (ملایك) به وایي: تا لره پاکي ده، ته له دوی نه غیر زمونږ مولٰی (او کارساز) یې بلکې دوی به د پېریانو عبادت کاوه، د دوی اکثره پر هغوی ایمان راوړونکي وو) [سبأ سورت: 40، 41 آیتونه]. او مونږ پوهیږو چې شیطان انسان لره په کفر سره دوکه کوي، بیا ترې په دنیا کې لاس اخلي، لکه څرنګه چې الله -تعالی- له هغه څخه خبر ورکوي: {كَمَثَلِ الشَّيْطَانِ إِذْ قَالَ لِلإِنسَانِ اكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِّنكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِين}. [(د منافقانو مثال د وعدې په مخالفت کې) د شیطان په شان دی کله چې هغه انسان ته ووایي چې کافر شه، نو کله چې هغه (انسان) کافر شي، دی (ورته) وایي: بېشکه زه له تا نه بېزاره (او جدا) یم، بېشکه زه له الله رب العالمین نه وېرېږم]. [الحشر سورت: 16آیت]، او لکه څرنګه چې هغه په کفر سره دوکه کوي، په جادو سره یې هم دوکه کوي ، او هغه ته یې ورزده کوي، حق ذات له هغه څخه د خبرولو په موخه فرمایلي دي: {وَلَـكِنَّ الشَّيْاطِينَ كَفَرُواْ يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ}. (او لېکن شیطانان کافر شوي وو، خلکو ته به یې جادو (سحر) ښوده). [البقرة سورت: 102 آیت]. او مونږ پوهیږو چې شیطان به په آخرت کې خپل دوستان پرېږدي، او پدې یې ملامتوي چې د هغه پیروي یې کړې ده، حق ذات خبر ورکوي چې شیطان به په دوزخ کې د دوی په منځ کې تقریر کوونکی ودریږي: {وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الأَمْرُ إِنَّ اللّهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدتُّكُمْ فَأَخْلَفْتُكُمْ وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُم مِّن سُلْطَانٍ إِلاَّ أَن دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي فَلاَ تَلُومُونِي وَلُومُواْ أَنفُسَكُم مَّا أَنَاْ بِمُصْرِخِكُمْ وَمَا أَنتُمْ بِمُصْرِخِيَّ إِنِّي كَفَرْتُ بِمَآ أَشْرَكْتُمُونِ مِن قَبْلُ إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيم}. (او کله چې د خبرې فیصله وشي، شیطان به وایي: بېشکه الله له تاسو سره وعده کړې وه حقه وعده او ما له تاسو سره وعده کړې وه، نو ما له تاسو سره خلاف وکړ، او زما لپاره پر تاسو باندې هېڅ غلبه نه وه غیر له دې نه چې ما تاسو راوبللئ، نو تاسو زما بلنه قبوله کړه (اوس) نو تاسو ما مه ملامتوئ او (بلکې) خپل ځانونه ملامته کړئ، نه زه ستاسو فریادرس یم او نه تاسو زما فریادرسان یئ، بېشکه زه انکار کوم په هغه څه چې تاسو زه (له الله سره) شریك کړی وم له دې نه مخکې، بېشکه دا ظالمان چې دي د هغوی لپاره ډېر دردوونکی عذاب دی). [إبراهیم سورت: 22 آیت].

باب دی د انسان د پیدایښت په اړه

او موږ باور لرو چې الله -تعالی- خپلو ملاېکو ته خبر ورکړی دی چې هغه به په ځمکه کې یو خلیفه ګرځوي تر څو یې په عبادت سره آباده کړي، الله -تعالی- فرمایلي: {وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلاَئِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُواْ أَتَجْعَلُ فِيهَا مَن يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاء وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لاَ تَعْلَمُون}. (او کله چې ستا رب ملایکو ته وویل: بې شکه زه په ځمکه کې یو خلیفه پیدا کوونکی یم، هغوی وویل: آیا ته په هغې کې داسې څوك پیدا کوې چې په هغې کې به ورانی کوي او وینې به تُویَوي؟ حال دا چې مونږ ستا له ستایلو سره تسبیح وایو او ستا پاکوالی بیانوو، (الله) وویل: یقینًا زه پوهېږم پر هغه څه چې تاسو پرې نه پوهېږئ). [البقرة سورت: 30 آیت]، او حق ذات روښانه کړې ده چې هغه ادم -علیه السلام- له خاورې څخه پیدا کړی دی. {إِنَّ مَثَلَ عِيسَى عِندَ اللّهِ كَمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِن تُرَابٍ ثِمَّ قَالَ لَهُ كُن فَيَكُون}، (بېشکه د عیسٰی مثال د الله په نیز د آدم د مثال په شان دی، الله هغه له خاورې پیدا کړ، بیا یې هغه ته وویل: (پیدا) شه، پس (پیدا) شو). او پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - فرمایلي دي: «إِنَّ اللَّهَ عز وجل خَلَقَ آدَمَ مِنْ قَبْضَةٍ قَبَضَهَا مِنْ جَمِيعِ الْأَرْضِ، فَجَاءَ بَنُو آدَمَ عَلَى قَدْرِ الْأَرْضِ. جَاءَ مِنْهُمُ الْأَبْيَضُ وَالْأَحْمَرُ وَالْأَسْوَدُ وَبَيْنَ ذَلِكَ، وَالْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ، وَالسَّهْلُ وَالْحَزْنُ، وَبَيْنَ ذَلِكَ».«الله پاک آدم -علیه السلام- له یو موټې (خاورې) څخه پیدا کړ چې له ټولې ځمکې څخه یې اخیستې وه، نو د آدم اولاده د ځمکې په څېر راغله. له دوی څخه سپین، سور، تور، او د دې تر منځه راغلل، پلیت او پاک، آسان (خوشحال) او غمګین او د دوی ترمنځه». (ابو داود (۴۶۹۳)، ترمذي (۲۹۵۵)، عبدالرزاق په تفسیر کې (۴۱)، احمد (۱۹۵۸۲) او البزار (۳۰۲۵، ۳۰۲۶) روایت کړی دی. او

دا خاوره الله -جل جلاله- ختې وګرځوله، بيا يې په پړاوونو کې پيدا کړ، حق ذات فرمايلي دي: {وَلَقَدْ خَلَقْنَا الإِنسَانَ مِن صَلْصَالٍ مِّنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ * (او يقينًا يقينًا مونږه انسان پيدا کړی دی له کړنګېدونکي وچې ختې نه، چې له تورې سخا کړی شوې ختې ځنې وه. وَالْجَآنَّ خَلَقْنَاهُ مِن قَبْلُ مِن نَّارِ السَّمُوم * او جانّ (پلار د پېريانو) مونږ هغه له ده نه مخکې د بې لوګي اور څخه پيدا کړی دی. وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلاَئِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِّن صَلْصَالٍ مِّنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ * او کله چې ستا رب وويل: بېشکه زه د يو بشر پيدا کوونکی يم د کړنګېدونکې وچې ختې نه چې له تورې سخا کړی شوې ختې ځنې ده. فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي فَقَعُواْ لَهُ سَاجِدِين * نو کله چې زه هغه برابر کړم او په هغه کې له خپله روح پُو کړم، نو تاسو هغه ته پرېوځئ، سجده کوونکي. فَسَجَدَ الْمَلآئِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ}. نو ملايکو ټولو عامو سجده وکړه). [الحجر سورت: 26-30 آيتونه]، او الله تعالى فرمايلي: {وَلَقَدْ خَلَقْنَا الإِنسَانَ مِن سُلاَلَةٍ مِّن طِينٍ}. (او يقينًا يقينًا مونږ انسان د ختې له خُلاصې نه پيدا کړی دی). [المؤمنون سورت: 12 آيت]. او الله تعالى فرمايي: {فَاسْتَفْتِهِمْ أَهُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَم مَّنْ خَلَقْنَا إِنَّا خَلَقْنَاهُم مِّن طِينٍ لاَّزِبٍ}. (نو ته له دوی نه پوښتنه وکړه چې آيا دوی د تخليق په لحاظ ډېر سخت دي، يا هغه چې مونږ پيدا کړي دي؟، بېشکه مونږ دوی له سرېښناکې ختې نه پيدا کړي دي). [الصافات سورت: 11 آيت]. او امام احمد -رحمه الله- د هغه آيتونو له راوړلو وروسته چې د آدم -عليه السلام- د پيدايښت يادونه پکې شوې ده فرمايلي دي: مونږ وايو: دا د آدم د پيدايښت پيل دی، د پيدايښت لومړی پيل الله - تعالى - له خاورې وکړ، بيا له ختې څخه، سرې، تورې او سپينې، له پاکې ختې او خوسا ختې، بيا هغه خاوره لنده شوه نو ختې ترې جوړه شوه، دا د الله تعالى هغه قول دی - چې فرمايي - {مِّن طِينٍ} يعنې له ختې څخه، کله چې ختې يو له بل سره ونښته، بيا ترې سريخناکه ختې جوړه شوه - يو له بل سره نښتې - بيا يې وفرمايل: {مِن سُلاَلَةٍ مِّن طِينٍ} يعنې د ختې له خلاصې) فرمايي: لکه د ختې په شان، بيا چې واغړل شوه نو لکه د ختې په څېر چې د ګوتو په منځ کې راوبهيږي، بيا له سخا کړی شوې ختې څخه، نو کله چې وچه شوه کړنګېدلې شوه لکه کردونې، فرمايي: بيا يې لکه د کردونې په څېر کړنګاری کاوه، فرمايي: داسې غږ يې درلوده لکه د کردونې (پخې شوې ختې په څېر) دا د آدم د پيدايښت بيان دی، او د الله تعالى دا قول {مِن سُلاَلَةٍ مِّن مَّاء مَّهِينٍ} يعنې: د ضعيفو حقيرو اوبو له خلاصې نه [السجدة: 8] دا د هغه د اولادې د پيدايښت پيل دی {سُلاَلَةٍ} يعنې له نطفې څخه کله چې له سړي څخه راښکته شي، دا هغه څه دي چې فرمايلي يې دي: {مِّن مَّاء} يعنې له نطفې څخه، {مَّهِين} کمزورې». (الرد على الجهمية والزنادقة (: 179-180 مخونه) چاپ/ دغش العجمي.) او موږ ايمان لرو چې الله -تعالى- ادم -عليه السلام- په خپل عزتمند لاس پيدا کړی او خپلې پرښتې يې ورته په سجده کړې، الله تعالى فرمايلي: {فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِين* (نو کله چې زه هغه برابر کړم او په هغه کې له خپله روح پُو کړم، نو تاسو هغه ته پرېوځئ، سجده کوونکي. فَسَجَدَ الْمَلآئِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ}. نو ملايکو ټولو عامو سجده وکړه). [الحجر سورت: 29، 30 آيتونه]، او پيغمبر -صلى الله عليه وسلم- فرمايلي دي: «يَجْتَمِعُ المؤمِنُونَ يَوْمَ القِيَامَةِ، فَيَقُولُونَ: لَوِ اسْتَشْفَعْنَا إِلَى رَبِّنَا، فَيَأْتُونَ آدَمَ، فَيَقُولُونَ: أَنْتَ أَبُو النَّاسِ، خَلَقَكَ اللَّهُ بِيَدِهِ، وَأَسْجَدَ لَكَ مَلاَئِكَتَهُ». «مؤمنان به د قيامت په ورځ راټول شي، نو وبه وايي: که مو له خپل رب څخه شفاعت غوښتی و، نو آدم ته به راشي، ورته به ووايي: ته د انسانانو پلار يې، الله په خپل لاس پيدا کړی يې، او خپلې پرښتې يې درته په سجده کړې دي». بخاري (۴۴۷۶)، مسلم (۱۹۳) او ابن ماجه (۴۳۱۲) روايت کړی دی. او موږ ايمان لرو چې الله - تعالى - آدم -عليه السلام- په خپل شکل پيدا کړی دی، ابوهريره -رضي الله عنه- له رسول الله -صلى الله عليه وسلم- څخه رايت کوي فرمايي: «خَلَقَ اللَّهُ آدَمَ عَلَى صُورَتِهِ، طُولُهُ سِتُّونَ ذِرَاعًا»،"الله - تعالى - آدم - عليه السلام - په خپل شکل پيدا کړی، اوږدوالی يې شپيته ګزه دی"، بخاري (6227) او مسلم (2841) روايت کړی دی. او له هغه څخه روايت دی چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: «إِذَا قَاتَلَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلْيَجْتَنِبِ الْوَجْهَ؛ فَإِنَّ اللهَ خَلَقَ آدَمَ عَلَى صُورَتِهِ»، «کله چې په تاسو کې څوک له خپل ورور سره جنګ کوي، نو له مخ څخه دې ډډه وکړي. بيشکه چې الله - تعالى - آدم - عليه السلام - په خپل شکل پيدا کړی دی»، (بخاري (2559) او مسلم (2612) روايت کړی او دا الفاظ د هغه دي. أبو هريرة -رضي الله عنه- له نبي کريم -صلى الله عليه وسلم- څخه روايت کوي چې فرمايلي يې دي: «إِذَا ضَرَبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَتَجَنَّبِ الْوَجْهَ، وَلَا يَقُلْ: قَبَّحَ اللَّهُ وَجْهَكَ وَوَجْهَ مَنْ أَشْبَهَ وَجْهَكَ، فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى خَلَقَ آدَمَ عَلَى صُورَتِهِ».«کله چې يو ستاسو څخه وهل کوي نو له مخ څخه دې ځان وساتي، او نه دې وايي چې: الله دې مخ بدرنګ کړه، او د هغه چا مخ چې مخ يې ستا په څېر وي، يقينا الله - تعالى - آدم په خپل شکل سره پيدا کړی دی». (عبدالرزاق (17952)، حميدي (1153)، احمد (7420)، بخاري (173)، په الادب المفرد کې (173) او ابن ابي عاصم په سنن (531) کې روايت کړی دی). او مونږ ايمان لرو چې الله - تعالى- د آدم لپاره له هغه نه جوړه پيدا کړه تر څو يې ترځنګه ارام او سکون حاصل کړي، او هغه حوا بي بي ده، حق ذات فرمايلي دي: {هُوَ الَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا}(دی همغه ذات دی چې تاسو يې له يو ځان نه پيدا کړي يئ او له هغه نه يې د هغه جوړه پيدا کړه، د دې لپاره چې د هغې ترځنګ ارام او سکون حاصل کړي). [الأعراف سورت: 189 آيت]. او الله تعالى فرمايلي: {يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُواْ رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالاً كَثِيرًا وَنِسَاء}. (ای خلکو! له خپل رب نهووېرېږئ هغه چې تاسو يې له يو نفس نه پيدا کړي يئ او له هغه نه يې د هغه جوړه پيدا کړې ده، او له دغو دواړو نه يې (په ځمکه کې) ډېر سړي او ښځې خواره کړل) [النساء آيت: 1 آيت]. او موږ باور لرو چې الله -تعالى-آدم او حوا پيدا کړل او په جنت کې يې ځای په ځای کړل، الله - تعالى - فرمايلي: {وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلاَ مِنْهَا رَغَداً حَيْثُ شِئْتُمَا}. (او مونږ وويل: ای ادمه! اوسېږه ته او ستا ښځه په جنت کې، او دواړه له هغه (د جنت له مېوو) نه پرېمانه (په مزې سره) خوراك کوئ کوم ځای چې مو خوښه وي). [البقرة سورت: 35 آيت]، او - الله تعالى - دوی له ونې څخه د خوراک کولو نه منع کړل، نو شيطان دوی سره د کينې له مخې دوی ته وسوسه ورواچوله، دوی له هغې - ونې - څخه خوراک وکړ، نو الله - تعالى - دوی له جنت څخه راوويستل او ځمکې ته يې راښکته کړل، الله -تعالى- له دې - پېښې - څخه د خبرولو په موخه فرمايلي: {وَيَا آدَمُ اسْكُنْ أَنتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلاَ مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلاَ تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِين* (او ای ادمه! ته او ستا ښځه په جنت کې اوسئ، نو تاسو خوراك کوئ له کوم ځای نه چې مو خوښه شي، او دې ونې ته مه نږدې کېږئ (،ګنې) نو له ظالمانو نه به شئ. فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُورِيَ عَنْهُمَا مِن سَوْءَاتِهِمَا وَقَالَ مَا نَهَاكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ إِلاَّ أَن تَكُونَا مَلَكَيْنِ أَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِين* نو دوی دواړو ته شيطان وسوسه واچوله، د دې لپاره چې هغه (شيطان) دوی دواړو ته هغه څه ورښکاره کړي چې له دوی نه پټ وو، چې د دوی د شرم ځايونه دي او (ورته) يې وويل: تاسو دواړه ستاسو رب له دې ونې نه نه يئ منع کړي مګر له دې وجې نه چې تاسو دواړه به ملايك شئ، يا چې شئ به له تل پاتې کېدونکو نه. وَقَاسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِين* او هغه دوی ته پوخ قسم وخوړ چې بېشکه زه تاسو لپاره يقينًا له خير خواهي کوونکو ځنې يم. فَدَلاَّهُمَا بِغُرُورٍ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْءَاتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِن وَرَقِ الْجَنَّةِ وَنَادَاهُمَا رَبُّهُمَا أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَن تِلْكُمَا الشَّجَرَةِ وَأَقُل لَّكُمَا إِنَّ الشَّيْطَآنَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُّبِين*نو هغه دوی دواړو ته په دوکې سره تمه ورکړه، نو کله چې دوی هغه ونه وڅکله، دوی ته خپل شرم ځايونه ښکاره شول او دواړه لګيا شول چې پر خپلو ځانونو يې د جنت پاڼې نښلولې او دوی ته خپل رب اواز وکړ چې آيا ما تاسو دواړه له دې ونې نه نه وئ منع کړي او تاسو ته مې نه وو ويلي چې بېشکه شيطان ستاسو د دواړو ښکاره دښمن دی؟ قَالاَ رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِين* دوی وويل: ای زمونږه ربه! مونږ پر خپلو ځانونو ظلم کړی دی او که چېرې ته مونږ ونه بخښې او پر مونږ رحم ونه کړې (، نو) مونږ به خامخا لازمًا له تاوانيانو څخه شو. قَالَ اهْبِطُواْ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَى حِين* وويل (الله): تاسو کوز شئ، ستاسو ځينې به د ځينو نورو لپاره دښمنان وي او ستاسو لپاره په ځمکه کې استوګنه ده او تر يو وخته پورې فايده اخيستل دي. قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ} (الله) وويل: په همدې (ځمکه) کې به تاسو ژوندون کوئ او په همدې کې به تاسو مرئ او له همدې نه به تاسو راوښکل کېږئ). [الأعراف

سورت: 19-25 آيتونه]. او موږ دا عقيده لرو چې الله تعالى آدم عليه السلام په ځمکه خليفه ګرځولى دى، الله تعالى فرمايلي: {وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلاَئِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُواْ أَتَجْعَلُ فِيهَا مَن يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاء وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لاَ تَعْلَمُونَ}. (او کله چې ستا رب ملايکو ته وويل: بې شکه زه په ځمکه کې يو خليفه پيدا کوونکى يم، هغوى وويل: آيا ته په هغې کې داسې څوک پيدا کوې چې په هغې کې به ورانى کوي او وينې به تُوَيوي؟ حال دا چې موږ ستا له ستايلو سره تسبيح وايو او ستا پاکوالى بيانوو، (الله) وويل: يقينًا زه پوهېږم پر هغه څه چې تاسو پرې نه پوهېږئ). [البقرة سورت: 30 آيت]. هغه يې و ازمايه، نوپرى يې خوده او بيا يې نافرماني وکړه، بيا يې رب غوره کړ او هدايت يې ورته وکړ، متعال حق ذات فرمايلي دي: {وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَى آدَمَ مِن قَبْلُ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا}. (او يقينًا په تحقيق سره موږ ادم ته له دې نه مخکې حکم کړى و، نو هغه پرېښوده او نه مونده موږ د هغه دپاره صبر). [طه سورت : 115آيت]، بيا آدم له خپل رب څخه څو کلمې زده کړې چې د هغه لپاره د الله د بخښنې او توبې لامل وګرځېدې، الله رب العزت فرمايلي: {فَتَلَقَّى آدَمُ مِن رَّبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ*(نو ادم له خپل رب نه څو کلمې زده کړې، نو د هغه توبه يې قبوله کړه، بېشکه هم هغه ښه توبه قبلوونکى، بې حده رحم کوونکى دى. قُلْنَا اهْبِطُواْ مِنْهَا جَمِيعاً فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُم مِّنِّي هُدًى فَمَن تَبِعَ هُدَايَ فَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ}. موږ وويل: تاسو ټول له دې (جنت) نه کوز شئ، نو که زما له طرف نه تاسو ته کوم هدايت راغى، نو چا چې زما د هدايت پيروي وکړه، نو پر هغوى باندې نه هېڅ وېره شته او نه به هغوى غمژن کېږي). [البقرة سورت: 37، 38 آيتونه]. او موږ باور لرو چې الله دا ټول د آدم له پيدا کولو څلوېښت کاله مخکې ليکلي و. په صحيح حديث کې له ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دى چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: «احْتَجَّ آدَمُ وَمُوسَى، فَقَالَ لَهُ مُوسَى: يَا آدَمُ أَنْتَ أَبُونَا خَيَّبْتَنَا وَأَخْرَجْتَنَا مِنَ الجَنَّةِ، قَالَ لَهُ آدَمُ: يَا مُوسَى اصْطَفَاكَ اللَّهُ بِكَلاَمِهِ، وَخَطَّ لَكَ بِيَدِهِ، أَتَلُومُنِي عَلَى أَمْرٍ قَدَّرَهُ اللَّهُ عَلَيَّ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَنِي بِأَرْبَعِينَ سَنَةً؟ فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى، فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى» ثَلاَثًا.«موسى او آدم يو له بل سره دعوا وکړه، نو موسى ورته وويل: اى آدمه! ته زموږ پلار يې، موږ دې نا اميده کړو او له جنت څخه دې راوويستلو، آدم ورته وويل: اى موسى، ته الله په خپل کلام سره غوره کړى يې، او تورات يې درته په خپل لاس ليکلى، آيا ته ما په يوه داسې چاره کې ملامتوې چې زما له زيږېدو څخه څلوېښت کاله وړاندې الله پر ما مقدر کړې وه؟ نو په دليل کې آدم پر موسى غالب شو، په دليل کې آدم پر موسى غالب شو» درې ځلې. (بخاري (۶۶۱۴)، مسلم (۲۶۵۲)، ابو داود (۴۷۰۱)، ترمذي (۲۱۳۴) او ابن ماجه (۸۰) روايږى دى. او موږ ايمان لرو چې د آدم - عليه السلام - د اولادې د پيدايښت پيل داسې دى لکه څنګه چې الله - تعالى - ورڅخه پدې وينا کې خبر ورکړى دى: {يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِن مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ وَنُقِرُّ فِي الأَرْحَامِ مَا نَشَاء إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلاً ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ وَمِنكُم مَّن يُتَوَفَّى وَمِنكُم مَّن يُرَدُّ إِلَى أَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلاَ يَعْلَمَ مِن بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا}. (اى خلکو! که تاسو د بيا راژوندي کېدو په باره کې په شك کې ياست، نو يقينًا موږ تاسو له خاورې نه پيدا کړې ياست، (ستاسو نيکه ادم) بيًا (مو د هغه اولاده پيدا کړه) له يو څاڅکي (مني) نه، بيا له پرنډ شوې وينې نه، بيا له يوې غوښې بوټۍ نه چې تام الخلقت او ناقص الخلقت وي، د دې لپاره چې موږ تاسو ته (خپل حکمت او قدرت) بيان کړو او موږ په رحمونو کې ثابت پرېږدو هغه چې موږ يې اراده وکړو تر معلومې نېټې پورې، بيا موږ تاسو راوباسو (د ميندو له خېټو نه) په داسې حال کې چې واړه بچي يئ، بيا (موږ تاسو پالو) د دې لپاره چې تاسو خپل قوت او کمال ته ورسيږئ او په تاسو کې ځينې هغه دي چې مړه کيږي او ځينې په تاسو کې هغه دي چې رد کولى (رسولى) شي تر ټولو ناکاره عمر پورې، د دې لپاره چې هغه له پوهېدلو نه وروسته په هېڅ شي پوه نشي او ته به ځمکه وچه شاړه وينې، نو کله چې موږ په هغې باندې اوبه نازلې کړو (نو) ښوربه او نرمه شي او له هر قسمه ښکلو (نباتاتو) نه زرغون کړي). [الحج سورت: 5 آيت]، او حق ذات فرمايلي دي: {وَلَقَدْ خَلَقْنَا الإِنسَانَ مِن سُلاَلَةٍ مِّن طِينٍ* او يقينًا يقينًا موږ انسان د خټې له خُلاصې نه پيدا کړى دى. ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ* بيا موږ هغه، نطفه (د مني يو څاڅکى) وګرځوله په مضبوط قرار ځاى کې. ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ}. بيا موږ دغه نطفه د وينې ټوټه وګرځوله، وروسې موږ دغه د وينې ټوټه د غوښې وړه بوټۍ وګرځوله، وروسې موږ دغه بوټۍ هډوکى وګرځوله، بيا مو هډوکو ته غوښه واغوستله، بيا موږ هغه په بل تخليق کې پيدا کړ، نو الله ډېر برکت والا دى چې تر ټولو ښه پيدا کوونکى دى). [المؤمنون سورت: 12-14 آيتونه]. له عبدالله رضي الله عنه نه روايت دى چې رسول الله -صلى الله عليه وسلم- موږ ته وويل- او هغه رښتينى او رښتيا ګڼل شوى دى: فرمايلي دي: «يو ستاسې څخه د هغه خلقت د مور په ګېډه کې په څلوېښت ورځو کې راغونديږي(نطفه وي)، بيا دا د وينې ټوټه شي، بيا د غوښې بوټۍ شي، بيا الله ملاېکه راوليږي، نو په څلورو شيانو ورته امر وکړي، او ورته وويل شي چې : عمل، رزق، اجل او نيمکرغه يا بد مرغه يې وليکه، بيا پکې روح وپوکول شي». (بخاري (3208)، مسلم (2643)، ابوداود (4708)، ترمذي (2137) او ابن ماجه (76) راويستلى دى. او پيغمبر - صلى الله عليه وسلم بيان کړى دى چې څرنګه ماشوم کله پلار او کله مور ته کيږي، نو کله چې عبد الله بن سلام ورڅخه پوښتنه وکړه ورته يې وويل: زه درڅخه د دريو شيانو په اړه پوښتنه کوم چې له نبي پرته پرې بل څوک نه پوهيږي؛ د قيامت لومړۍ نخښه څه شى دى؟ او هغه لومړى خوراک څه شى دى چې جنتيان به يې خوري؟ او دا څنګه کيږي چې ماشوم (په څېره) کې پلار يا مور ته کيږي؟ هغه ورته وويل: لږ وړاندې پدې اړه جبريل خبر کړم، ابن سلام وويل: هغه له ملاېکو څخه د يهودو دښمن دى، ويې فرمايل: د قيامت لومړۍ نخښه هغه اور دى چې له ختيځ څخه د لويديځ لورې ته يې راټولوي، او د جنتيانو لومړى خوراک چې هغوى به يې خوري؛ د ماهي د ينې (جيګر) سره اضافي ټوټه ده، او ماشوم؛ نو کله چې د سړي نطفه د ښځې له نطفې څخه مخکې شي زيږيدلى - سړي - ته شي، او کله چې د ښځې نطفه د سړي له نطفې څخه مخکې شي نو - ښځي - ته شي. ويې ويل: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ. زه ګواهي ورکوم چې نشته دى لايق د عبادت مګر يو الله دى، او - پدې چې - ته د الله رسول يې. بخاري (۳۹۳۸). او موږ ايمان لرو چې ټول خلک د آدم له اولادې څخه دي او آدم له خاورې څخه دى، نو له تقوا پرته هيڅوک په بل غوره والى نه لري، حق تعالى فرمايلي دي: {يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُم مِّن ذَكَرٍ وَأُنثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ}. (اى خلکو! بېشکه موږ تاسو له يوه سړي او له يوې ښځې پيداکړي ياست، او موږ تاسو څانګې او قبيلې ګرځولي ياست، د دې لپاره چې تاسو يو بل سره وپېژنئ، بېشکه د الله تعالى په نيز په تاسو کې ډېر عزتمن، ستاسو زيات پرهېزګار دى، بېشکه الله تعالى ښه پوه، ښه خبردار دى). [الحجرات سورت: 13 آيت]، او له أبوهريره -رضي الله عنه- څخه روايت دى چې رسول الله -صلى الله عليه وسلم- وفرمايل: «إِنَّ اللَّهَ عز وجل قَدْ أَذْهَبَ عَنْكُمْ عُبِّيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ، وَفَخْرَهَا بِالْآبَاءِ مُؤْمِنٌ تَقِيٌّ، وَفَاجِرٌ شَقِيٌّ، أَنْتُمْ بَنُو آدَمَ، وَآدَمُ مِنْ تُرَابٍ...».«الله -جل جلاله- له تاسو څخه د جاهليت پاتې ميراثي دودونه ليرې کړي دي، او همدا رنګه په پلرونو فخر، مؤمن تقوا لرونکى وي، او فاسق بدبخت وي، تاسو د آدم اولاده ياست او آدم له خاورې څخه دى....». (أبو داود (5116)، ترمذي (3956)، او المعافى بن عمران په الزهد کې (147)، او ابن وهب په الجامع کې (30)، او أحمد (8736). او موږ عقيده لرو چې الله آدم -عليه السلام- له خاورو څخه پيدا کړ او د هغه لپاره يې ښځه پيدا کړه چې هغه حوا عليها السلام ده، او نور ټول انسانان يې له سپکو اوبو څخه پيدا کړل، پرته له عيسى عليه السلام څخه، ځکه چې الله هغه له مور څخه بې پلاره پيدا کړ، لکه څرنګه چې الله د هغه په اړه پدې وينا سره خبر ورکړى: {إِذْ قَالَتِ الْمَلآئِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِّنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ * (کله چې ملايکو وويل: اى مريمې! بېشکه الله تا ته له خپل طرف نه د يوې کلمې زېرى درکوي، چې د هغه نوم مسيح عيسٰى زوى د مريم دى، چې په دنيا او آخرت کې به ډېر مخور او له مُقرَبينو څخه به وي. وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلاً وَمِنَ الصَّالِحِينَ* او له خلکو سره به خبرې کوي په زانګو (غېږ) کې او په پاخه عمر کې او وي به له صالحانو څخه. قَالَتْ رَبِّ أَنَّى يَكُونُ لِي وَلَدٌ وَلَمْ

يَمْسَسْنِي بَشَرٌ قَالَ كَذَلِكِ اللّهُ يَخْلُقُ مَا يَشَاء إِذَا قَضَى أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُون}. هغې وويل: اى زما ربه! زما لپاره بچى څنګه كېدى شي،حال دا چې ما ته هېڅ يو بشر لاس (هم) نه دى راوړى؟! هغه (جبريل) وويل: همداسې الله پيدا كوي څه چې وغواړي، كله چې د يو كار اراده وكړي، نو بېشكه چې هغه (كار) ته همدا وايي: ''وشه'' نو هغه وشي) [آل عمران: 45-47]. او مونږ ايمان لرو چې عيسى -عليه السلام - كه څه هم د هغه پيدايښت حيرانوونكى و - د الله بنده او د هغه رسول دى. {إِنْ هُوَ إِلاَّ عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلاً لِّبَنِي إِسْرَائِيل}. (دغه نه دى مګر يو بنده دى چې مونږ پر ده انعام كړى دى او د بني اسرائيلو لپاره مو هغه (د قدرت) يو مثال ګرځولى و) [الزخرف سورت: 59 آيت]، هغه انسان دى خواړه خوري، او معبود نه دى، الله تعالى فرمايلي: {مَّا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلاَّ رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَأُمُّهُ صِدِّيقَةٌ كَانَا يَأْكُلاَنِ الطَّعَامَ انظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الآيَاتِ ثُمَّ انظُرْ أَنَّى يُؤْفَكُون}. (نه دى د مريمې زوى مسيح مګر يو رسول دى، يقينًا له ده نه مخكې رسولان تېر شوي دي او د ده مور صِديقه (ډېره زياته رښتينې) وه، دې دواړو به طعام خوړلو، ته وګوره مونږ څنګه دوى ته آيتونه بيانوو، بيا ته وګوره دوى كوم طرف اړولى شي). [المائدة سورت: 75 آيت]. او موږ د خپل رب په كتاب كې ګورو چې الله - تعالى - په ډېرى دليلونو سره په هغو كسانو رد كړى چې ګمان كوي عيسى - عليه السلام - اله دى، د دې دليلونو له جملې څخه: د حق ذات تبارک و تعالى دا قول دى: {مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِن وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِلَهٍ إِذًا لَّذَهَبَ كُلُّ إِلَهٍ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلاَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يَصِفُون}. (الله (د ځان لپاره) هېڅ اولاد نيولى نه دى او نه له هغه سره بل هېڅ معبود شته (او كه ورسره وي نو) په دغه وخت كې به خامخا هر اله بېولي وو هغه څه چې پيدا كړي يې وو، او خامخا د دوى ځينو به په ځينو نورو باندې غلبه كوله، پاك دى الله له هغو خبرو نه چې دوى يې بيانوي). [المؤمنون سورت: 91 آيت]، او د الله -تعالى- دا قول: {لَّقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَآلُواْ إِنَّ اللّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ قُلْ فَمَن يَمْلِكُ مِنَ اللّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ أَن يُهْلِكَ الْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ وَمَن فِي الأَرْضِ جَمِيعًا وَلِلّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا يَخْلُقُ مَا يَشَاء وَاللّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِير}. (يقينًا يقينًا هغه كسان كافر شول چې هغوى ويل: بېشكه الله هم دا د مريمې زوى مسيح دى، ته (ورته) ووايه: د الله په وړاندې به څوك د څه شي اختيار ولري كه هغه اراده وكړي چې د مريمې زوى مسيح او د هغه مور او څوك چې په ځمكه كې دي ؛ هغه ټول هلاك كړي، او خاص د الله لپاره د اسمانونو او ځمكې بادشاهي ده او د هغه څه چې د دې دواړو په مينځ كې دي، هغه چې څه وغواړي پيدا كوي يې او الله پر هر شي باندې ښه قادر دى). [المائدة سورت: 17 آيت]. او مونږ دا عقيده لرو چې الله - تعالى - انسانان په فطرت سره پيدا كړي دي. {فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لاَ تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَعْلَمُون}. (نو ته خپل مخ دين ته نېغ (او برابر) وساته، په داسې حال كې چې حق ته مايل اوسې، (تاسو لازم ونيسئ) د الله هغه فطرت لره چې په هغه يې خلق پيدا كړي دي، د الله تخليق لره هېڅ بدلون نشته همدغه سم (نېغ) دين دى، او لېكن د خلقو اكثريت نه پوهېږي) [الروم سورت: 30 آيت]. ابن زيد، مجاهد او عكرمة وايي: فطرت يعنې اسلام. الطبري تفسير (20/98).

ابن عباس -رضي الله عنهما- او ابراهيم النخعي، سعيد بن جبير، مجاهد، عكرمه، قتاده، ضحاک او ابن زيد د الله - تعالى - د دې وينا په اړه فرمايلي دي: {لاَ تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ} يعنې د الله تخليق لره هېڅ بدلون نشته، يعنې د الله دين لره " بخاري په خپل "صحيح" كې تر دې عنوان لاندې باب اېښودلى او فرمايلي يې دي «باب {لاَ تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ} باب دى په دې اړه چې د الله تخليق لره هيڅ بدلون نشته، يعنې د الله دين لره بدلون نشته، {خُلُقُ الأَوَّلِين} يعنې د لومړنيو دين، او فطرت : اسلام دى».

او له أبو هريرة - رضي الله عنه - څخه روايت دى وايي چې رسول الله - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «كُلُّ مَوْلُودٍ يُولَدُ عَلَى الفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ، أَوْ يُنَصِّرَانِهِ، أَوْ يُمَجِّسَانِهِ، كَمَثَلِ البَهِيمَـةِ تُنْتَجُ البَهِيمَةَ، هَلْ تَرَى فِيهَا جَدْعَاءَ؟».«هر ماشوم په فطرت سره پيدا كيږي، خو مور او پلار يې هغه يهودي يا نصراني او يا مجوسي كوي، لكه د څاروي په څېر چې بل څاروى (روغ رمټ)وزيږوي - آيا تاسو پكې پوزه يا غوږ پرې شوى ګورئ؟» (معنا دا چې مور زادې يې غوږ پرې نه وي بلكه وروسته يې ورته خلک پرې كوي). بيا أبو هريرة - رضي الله عنه - وفرمايل: {فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لاَ تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ}. (د الله هغه فطرت لره چې په هغه يې خلک پيدا كړي دي، د الله تخليق لره هېڅ بدلون نشته همدغه سم(نېغ) دين دى). [الروم سورت: 30 آيت]. بخاري (۴۷۷۵)، مسلم (۲۶۵۸)، ابوداود (۴۷۱۴) او ترمذي (۲۱۳۸) روايت كړى. له عياض بن حمار المجاشعي - رضي الله عنه - څخه روايت دى چې رسول الله - صلى الله عليه وسلم - يوه ورځ په خطبه كې وفرمايل: «أَلَا إِنَّ رَبِّي أَمَرَنِي أَنْ أُعَلِّمَكُمْ مَا جَهِلْتُمْ، مِمَّا عَلَّمَنِي يَوْمِي هَذَا، كُلُّ مَالٍ نَحَلْتُهُ عَبْدًا حَلَالٌ، وَإِنِّي خَلَقْتُ عِبَادِي حُنَفَاءَ كُلَّهُمْ، وَإِنَّهُمْ أَتَتْهُمُ الشَّيَاطِينُ فَاجْتَالَتْهُمْ عَنْ دِينِهِمْ، وَحَرَّمَتْ عَلَيْهِمْ مَا أَحْلَلْتُ لَهُمْ، وَأَمَرَتْهُمْ أَنْ يُشْرِكُوا بِي مَا لَمْ أُنْزِلْ بِهِ سُلْطَانًا...».«خبر شئ رب مې راته امر كړى چې هغه څه تاسو ته دروښايم چې نه پرې پوهېږئ، هغه څه چې نن يې ماته راوښودل، هر هغه مال مې چې بنده ته وركړ هغه ورته حلال دى، او ما خپل ټول بنده ګان توحيد ته مايل پيدا كړي دي ، دوى ته شيطانان راغلل نو له خپل دين څخه يې واړول، او هغه څه يې پرې حرام كړل چې ما ورته حلال كړې وو، او ورته يې امر وكړ چې ما سره شرک وكړي په هغه څه كې چې ما پرې هيڅ دليل ندى نازل كړى». (مسلم (2865) روايت كړى دى. او موږ ايمان لرو پر دې چې الله - تعالى - د بيا راژوندې كېدلو څخه له انكار كوونكو سره مخالفت وكړ كله يې چې هغوى ته له خاورو څخه د هغوى د پيدايښت د پيل يادونه وكړه. {وَضَرَبَ لَنَا مَثَلاً وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيم * (او دى زمونږ لپاره مثال بيانوي او خپل پيدايښت يې هېر كړى دى، وايي: دغه هډوكي به څوك راژوندي كوي، په داسې حال كې چې هغه وراسته وي. قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيم}. (ته (دوى ته) ووايه: دا به هغه ذات راژوندي كوي چې دا يې اول ځل پيدا كړي دي، او هغه په خپل مخلوق باندې ښه عالم دى). [يس سورت: 78، 79 آيتونه]. او دا يې هم ورياده كړه چې دوى يې له سپكو اوبو څخه پيدا كړي دي، نو څنګه كېداى شي چې دوى د خپل رب په وړاندې تكبر وكړي او دوى خپل راتوليدل او راپورته كېدل لرې ګڼي؟! حق ذات فرمايلي دي: {الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الإِنسَانِ مِن طِين *(هغه الله تعالى چې ښايسته كړى يې دى هر هغه شى چې پيداكړى يې دى، او د انسان د پيدايښت پيل يې له ختې څخه كړى دى. ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِن سُلالَةٍ مِّن مَّاء مَّهِين *بيا يې د هغه نسل د سپكو (حقېرو) اوبو د خلاصې نه پيدا كړ. ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِن رُّوحِهِ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالأَبْصَارَ وَالأَفْئِدَةَ قَلِيلاً مَّا تَشْكُرُون * بيا يې هغه برابر كړ او په هغه كې يې له خپله روحه ځنې پو كړل او د هغه لپاره يې غوږونه او سترګې او زړونه پيدا كړل (خو) تاسو ډېر لږ شكر وباسئ. وَقَالُوا أَئِذَا ضَلَلْنَا فِي الأَرْضِ أَئِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ بَلْ هُم بِلِقَاء رَبِّهِمْ كَافِرُون* او دوى وايي: آيا كله چې مونږ په ځمكه كې ورك (او خاورې) شو، آيا مونږ به خامخا په رښتيا سره په نوي پيدايش كې يو! بلكې دوى د خپل رب له ملاقات نه انكار كوونكي دي. قُلْ يَتَوَفَّاكُم مَّلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَى رَبِّكُمْ تُرْجَعُون}. ته (دوى ته) ووايه: ستاسو روحونه هغه د مرګ پرښته قبض كوي چې په تاسو مقرر كړى شوې ده، بيا به تاسو خپل رب ته بېرته ورګرځولى شئ). [السجدة سورت: 7-11 آيتونه]. او موږ ايمان لرو چې الله لره د بنده ګانو پيدا كول پدې دليل دي چې يواځې هغه د عبادت وړ دى، الله تعالى فرمايلي: {يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُواْ رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُون} (اى خلكو! د خپل رب عبادت كوئ، هغه چې تاسو يې پيدا كړي يئ او هغه كسان چې له تاسو نه مخكې وو، د دې لپاره چې تاسو پرهېزګاره شئ). [البقرة سورت: 21 آيت]. لكه څنګه چې الله - تعالى - موږ ته په قران كريم كې خبر راكړى چې نوح خپل قوم ته يادونه وكړه چې الله - تعالى- دوى په مرحلو كې پيدا كړي دي، نو دوى څنګه هغه ته د لويئ عقيده نه ساتي؟! الله - تعالى - فرمايلي: {مَّا لَكُمْ لاَ تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا *(په تاسو څه شوي دي چې د الله لپاره د لويي عقيده نه ساتئ؟. وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا}. حال دا چې ده تاسو قسما قسم پيدا كړي يئ). [نوح سورت: 13، 14 آيتونه].

او په انسان باندې په عالم برزخ او آخرت كې بېلابېل حالتونه راځي، چې تفصيل به يې -ان شاء الله- په (كتاب الايمان باليوم الآخر كې) راځي.

باب دی د روح د پیدایښت په اړه

او مونږ پوهیږو چې روح د الله له حکم څخه دی او انسانان یې په اړه په هیڅ نه پوهیږي مګر هغه چې الله ورښودلي دي، حق ذات فرمایلي دي: {وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُم مِّن الْعِلْمِ إِلاَّ قَلِيلا} (او دوی له تا نه د روح په باره کې پوښتنه کوي ته (ورته) ووایه: روح زما د رب له امره ځینې دی او تاسو ته له علم ځنې څه برخه نه ده درکړل شوې مګر ډېره لږه). [الإسراء سورت: 85 آیت]، او له عبد الله - رضي الله عنه - څخه روایت دی فرمایي: «زه د پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - سره د خرماو په باغ یا کرنیزه زمکه کې وم، پداسې حال کې چې هغه د خرما ډډ ته تکیه وهلې وه، چې ناڅاپه یهود تېرل شول، ځینو یې ځینو نورو ته وویل: د روح په اړه ترې پوښتنه وکړئ، نو ویې ویل: تاسو څه شي اړباسلي یاست چې پوښتنه ترې کوئ؟ او ځینو نورو یې وویل: هسې نه داسې څه ووایې چې بد به یې ګڼئ، نو ویې ویل: پوښتنه ترې وکړئ، نو د روح په اړه یې ترې پوښتنه وکړه، نو پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - چپ پاتې شو او هیڅ جواب یې ورنه کړ، نو زه پوه شوم چې وحیې ورته کیږي، زه په خپل ځای کې ودریدم، نو کله چې وحیې نازل شوه، ویې فرمایل: {وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي} ». یعنې: (او دوی له تا نه د روح په باره کې پوښتنه کوي ته (ورته) ووایه: روح زما د رب له امره ځینې دی او تاسو ته له علم ځینې څه برخه نه ده درکړل شوې مګر ډېره لږه). (بخاري (۴۷۲۱)، مسلم (۲۷۹۴) او ترمذي (۳۱۴۱) راوړی دی. او مونږ ایمان لرو چې روحونه د الله - تعالی - مخلوق دی، حق ذات فرمایلي دي: {اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيل}،(الله د هر شي پیدا کوونکی دی او هغه په هر شي باندې نګران دی). [الزمر سورت: 62 آیت]. او کله چې الله -تعالی- د آدم -علیه السلام- پیدایښت بشپړ کړ، نو په هغه کې یې روح پو کړ، رب العزت فرمایلي دي: {فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي فَقَعُواْ لَهُ سَاجِدِين} (نو کله چې زه هغه برابر کړم او په هغه کې له خپل طرفه روح پُو کړم، نو تاسو هغه ته پرېوځئ، سجده کوونکي). [الحجر سورت: 29 آیت]. او کله چې جنین (ماشوم) د مور په ګېډه کې څلور میاشتې پوره کړي، نو الله - تعالی -ورته پرښته راولیږي او روح پکې پوکړي، له عبدالله - رضي الله عنه- څخه روایت دی، وایي: د الله رسول - صلی الله علیه وسلم - مونږ ته وویل: او هغه ریښتونی او ریښتیا ګڼل شوی دی ویې فرمایل: «إِنَّ أَحَدَكُمْ يُجْمَعُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا، ثُمَّ عَلَقَةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يَكُونُ مُضْغَةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يَبْعَثُ اللَّهُ مَلَكًا فَيُؤْمَرُ بِأَرْبَعٍ: بِرِزْقِهِ وَأَجَلِهِ، وَشَقِيٌّ أَوْ سَعِيدٌ، ثُمَّ يُنْفَخُ فِيهِ الرُّوحُ»،«یو ستاسوڅخه د مور په ګېډه کې څلوېښت ورځې نطفه راغونډیږي، بیا لکه د وینې ټوټه شي (څلوېښت ورځې)، بیا لکه د غوښې بوټۍ شي (څلوېښت ورځې)، بیا ورته الله تعالی ملاېک راولیږي، نو په څلورو کارونو ورته امر وشي، په رزق او اجل یې، او دا چې نیکمرغه او که بدمرغه به وي، بیا پکې روح پو کړل شي»، (بخاري (3208)، مسلم (2643)، ابوداود (4708)، الترمذي (2137) او ابن ماجه (76) روازی دی. پرته له مسیح -علیه السلام- څخه ، ځکه د هغه د پیدایښت پیل د ملاېکې له پوکې څخه و، حق ذات فرمایلي او د هغه وینا حق ده: {وَالَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا مِن رُّوحِنَا وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَا آيَةً لِّلْعَالَمِين} (او (یاده کړه) هغه (جینۍ) چې د خپل شرم ځای حفاظت یې کړی و، نو مونږ په (ګرېوان د) هغې کې د خپل طرفه روح پو کړ او مونږ هغه او د هغې زوی د خلقو لپاره لویه نښه وګرځول) [الأنبیاء سورت: 91 آیت]، او الله تعالی فرمایلي: {إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللَّهِ وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَىٰ مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِّنْهُ} (یقینًا همدا خبره ده چې د مریمې زوی مسیح عیسیٰ خو بس د الله رسول دی او د هغه کلمه ده، چې هغه یې مریم ته غورځولې وه او د هغه (الله) له جانبه روح دی) [النساء سورت: 171 آیت]. موږ باور لرو چې روحونه د خوب پر مهال اخیستل کیږي، او بیا بیرته بدن ته راستنیږي، حق ذات فرمایلي دي: {اللَّهُ يَتَوَفَّى الأَنفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا فَيُمْسِكُ الَّتِي قَضَى عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الأُخْرَى إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى} .(الله نفسونه (ساګانې) قبضوي د هغو د مرګ په وخت کې او هغه (نفس) چې مړ نه وي د (هغه ساه) د خوب په وخت کې (قبضوي)، بیا هغه (ساه) ساتي چې په هغې یې د مرګ فیصله کړې وي او هغه بله تر مقررې نېټې پورې راخوشې کړي). [الزمر سورت : 42 آیت]. وعن عبدالله ابن أبي قتادة عن أبيه رضي الله عنه قال: سِرْنَا مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم لَيْلَةً، فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ: لَوْ عَرَّسْتَ بِنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: «أَخَافُ أَنْ تَنَامُوا عَنِ الصَّلَاةِ»، قَالَ بِلَالٌ: أَنَا أُوقِظُكُمْ، فَاضْطَجَعُوا، وَأَسْنَدَ بِلَالٌ ظَهْرَهُ إِلَى رَاحِلَتِهِ، فَغَلَبَتْهُ عَيْنَاهُ فَنَامَ، فَاسْتَيْقَظَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم، وَقَدْ طَلَعَ حَاجِبُ الشَّمْسِ، فَقَالَ: «يَا بِلَالُ، أَيْنَ مَا قُلْتَ؟» قَالَ: مَا أُلْقِيَتْ عَلَيَّ نَوْمَةٌ مِثْلُهَا قَطُّ، قَالَ:او عبد الله بن أبي قتادة - رضي الله عنه - د خپل پلار څخه روایت کوي فرمایي: یو شپه د پیغمبر - صلی الله علیه وسلم سره روان شو، نو ځینو وویل، ای د الله رسوله که اجازه راکړې چې شپه جوړه کړو (ویده شو) هغه وفرمایل: «ویریږم چې د لمانځه څخه به ویده پاتې شئ، بلال وویل: زه مو راپاڅوم، نو څملاستل، او بلال خپلې سپرلی ته تکیه وکړه، نو سترګې پرې پټې شوې او ویده شو، نو پیغمبر - صلی الله علیه وسلم راویښ شو، حال دا چې د لمر سترګه راختلې وه، نو ویې ویېل: ای بلاله، څه شو هغه څه چې تا ویېل؟ هغه وویل: تر اوسه راباندې هیڅکله داسې خوب نه و راغلی، نو هغه وفرمایل: «إِنَّ اللَّهَ قَبَضَ أَرْوَاحَكُمْ حِينَ شَاءَ، وَرَدَّهَا عَلَيْكُمْ حِينَ شَاءَ».«الله چې کله غوښتل نو ستاسو روحونه یې قبض کړي وو، او کله یې چې خوښه شوه نو بیرته یې درته راوګرځول». بخاري (۵۹۵)، ابو داود (۴۳۹، ۴۴۰) او نسائي (۸۴۶) روایت کړی دی. او له أبو هريرة - رضي الله عنه - څخه روایت دی وایي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «إِذَا أَوَى أَحَدُكُمْ إِلَى فِرَاشِهِ فَلْيَنْفُضْ فِرَاشَهُ بِدَاخِلَةِ إِزَارِهِ، فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي مَا خَلَفَهُ عَلَيْهِ، ثُمَّ يَقُولُ: بِاسْمِكَ رَبِّ وَضَعْتُ جَنْبِي، وَبِكَ أَرْفَعُهُ، إِنْ أَمْسَكْتَ نَفْسِي فَارْحَمْهَا، وَإِنْ أَرْسَلْتَهَا فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبَادَكَ الصَّالِحِينَ.«کله چې یو ستاسو څخه خپل خوب ځای ته راشي نو خپله بستره دې د پای جامې په دننه برخې سره وڅنډي، ځکه دی نه پوهیږي چې په بستره څه پاتې شوي دي، بیا دې ووایي:بِاسْمِكَ رَبِّ وَضَعْتُ جَنْبِي، وَبِكَ أَرْفَعُهُ، إِنْ أَمْسَكْتَ نَفْسِي فَارْحَمْهَا، وَإِنْ أَرْسَلْتَهَا فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبَادَكَ الصَّالِحِينَ. ای ربه ستا په نوم سره اړخ لګوم، او ستا په نوم یې پورته کوم، نو که زما روح دې قبض کړ؛ پرې ورحمیږه، او که دې پرېښود؛ نو ویې ساته په هغه څه سره چې د خپلو نیکو بندګانو ساتنه پرې کوې». بخاري (6320)، مسلم (2714)، ابوداود (5050)، ترمذي (3401) او ابن ماجه (3874) روایت کړی دی. او مونږ پدې ایمان لرو چې د مړینې پر مهال روح له بدن څخه جلا کیږي، حق ذات فرمایلي دي: {كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُون}.(هر نفس د مرګ(مزه) څکونکی دی، بیا به خاص مونږ ته راګرځولی شئ). [العنکبوت سورت: 57 آیت]. نو- روح - په مرګ سره له بدن څخه په بشپړه توګه جلا کیږي او لید یې تعقیبوي، له ام سلمه -رضی الله عنها- څخه روایت دی، هغې وویل: رسول الله -صلی الله علیه وسلم- په داسې حال کې په ابو سلمه ورننوت چې سترګې یې خلاصې پاتې شوې وې نو سترګې یې پرې پټې کړې، بیا یې وویل: «إِنَّ الرُّوحَ إِذَا قُبِضَ تَبِعَهُ الْبَصَرُ...»،«روح چې کله واخیستل شي نو لید سترګې یې تعقیبوي...»، (مسلم (920)، ابو داود (3118) او ابن ماجه (1454) روایت کړی دی. نو هغه لکه د بدن په څېر نه مړ کیږي، بلکه مرګ یې له بدن څخه جلاوالی دی.

او مونږ ایمان لرو چې د مړینې پرمهال ملاېکې له جسدونو څخه روحونه راوباسي او یا ورته نعمت رسیږي او یا عذاب، الله تعالی فرمایلي دي: {وَلَوْ تَرَى إِذِ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلآئِكَةُ بَاسِطُواْ أَيْدِيهِمْ أَخْرِجُواْ أَنفُسَكُمُ الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللّهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنتُمْ عَنْ آيَاتِهِ تَسْتَكْبِرُون} [الأنعام: 93].(او که چېرې ته ووینې کله چې ظالمان د مرګ په سختیو کې (ګېر) وي او ملایکو خپل لاسونه وراوږده کړي وي (او ورته وایي) تاسو خپلې ساه ګانې راوباسئ، نن ورځ به تاسو ته د سپکوونکي عذاب سزا درکولی شي، په سبب د هغې ناحقه وینا چې تاسو به په الله باندې تپله، او تاسو به د ده د آیتونو له قبلولو نه انکار او تکبر کاوه).

نو ملاېک ساه وباسي، بیا پرې یا آساني راځي او یا عذاب، لکه څرنګه چې په جسد راځي، له البراء بن عازب - رضی الله عنهما - څخه روایت دی فرمایي: د رسول الله صلی الله علیه وسلم سره له أنصارو څخه د یو سړي جنازې ته ووتو، تر دې چې قبر ته ورسیدو، او تر دې دمه لا لحد کې اېښودل شوی نه و، نو رسول الله - صلی الله علیه وسلم کېناست، او مونږ ترې چاپېره کیناستو - داسې وو - لکه زمونږ په سرونو چې مرغان وي، او په لاس کې یې یو ډکی (لرګی) و چې ځمکه یې پرې ټوکله نو سر یې راپورته کړ او ویې فرمایل: «اسْتَعِيذُوا بِاللَّهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ مَرَّتَيْنِ، أَوْ ثَلَاثًا، ثُمَّ قَالَ:» په الله -تعالی- باندې د قبر له عذاب نه پناه وغواړئ ؛ دوه ځلې او یا درې ځلې بیا یې وفرمایل: «إِنَّ الْعَبْدَ الْمُؤْمِنَ إِذَا كَانَ فِي انْقِطَاعٍ مِنَ الدُّنْيَا وَإِقْبَالٍ مِنَ الْآخِرَةِ، نَزَلَ إِلَيْهِ مَلَائِكَةٌ مِنَ السَّمَاءِ بِيضُ الْوُجُوهِ، كَأَنَّ وُجُوهَهُمُ الشَّمْسُ، مَعَهُمْ كَفَنٌ مِنْ أَكْفَانِ الْجَنَّةِ، وَحَنُوطٌ مِنْ حَنُوطِ الْجَنَّةِ، حَتَّى يَجْلِسُوا مِنْهُ مَدَّ الْبَصَرِ، ثُمَّ يَجِيءُ مَلَكُ الْمَوْتِ عليه السلام حَتَّى يَجْلِسَ عِنْدَ رَأْسِهِ، فَيَقُولُ: أَيَّتُهَا النَّفْسُ الطَّيِّبَةُ، اخْرُجِي إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٍ». قَالَ: «فَتَخْرُجُ تَسِيلُ كَمَا تَسِيلُ الْقَطْرَةُ مِنْ فِي السِّقَاءِ، فَيَأْخُذُهَا، فَإِذَا أَخَذَهَا لَمْ يَدَعُوهَا فِي يَدِهِ طَرْفَةَ عَيْنٍ حَتَّى يَأْخُذُوهَا، فَيَجْعَلُوهَا فِي ذَلِكَ الْكَفَنِ، وَفِي ذَلِكَ الْحَنُوطِ، وَيَخْرُجُ مِنْهَا كَأَطْيَبِ نَفْحَةِ مِسْكٍ وُجِدَتْ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ»، قَالَ: «فَيَصْعَدُونَ بِهَا، فَلَا يَمُرُّونَ - يَعْنِي: بِهَا - عَلَى مَلَإٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ، إِلَّا قَالُوا: مَا هَذَا الرُّوحُ الطَّيِّبُ؟ فَيَقُولُونَ: فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ، بِأَحْسَنِ أَسْمَائِهِ الَّتِي كَانُوا يُسَمُّونَهُ بِهَا فِي الدُّنْيَا، حَتَّى يَنْتَهُوا بِهَا إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا، فَيَسْتَفْتِحُونَ لَهُ، فَيُفْتَحُ لَهُمْ، فَيُشَيِّعُهُ مِنْ كُلِّ سَمَاءٍ مُقَرَّبُوهَا إِلَى السَّمَاءِ الَّتِي تَلِيهَا، حَتَّى يُنْتَهَى بِهِ إِلَى السَّمَاءِ السَّابِعَةِ، فَيَقُولُ اللَّهُ عز وجل: اكْتُبُوا كِتَابَ عَبْدِي فِي عِلِّيِّينَ، وَأَعِيدُوهُ إِلَى الْأَرْضِ، فَإِنِّي مِنْهَا خَلَقْتُهُمْ، وَفِيهَا أُعِيدُهُمْ، وَمِنْهَا أُخْرِجُهُمْ تَارَةً أُخْرَى». قَالَ: «فَتُعَادُ رُوحُهُ فِي جَسَدِهِ...».مؤمن بنده چې کله له دنیا سره د پرېکون او آخرت ته د ورتګ په حال کې وي، نو له آسمان څخه ورته سپین مخې ملاېکې راښکته شي؛ مخونه یې لکه د لمر په څېر وي، دوی سره د جنت له کفنونو څخه یو کفن او له خوشبوییو څخه یوه خوشبویي وي، تر دې چې د سترګو د لید په واټن کې لرې ورځخه کیني، بیا د مرګ ملاېکه - علیه السلام - راشي، تر دې چې سر ته یې کیني، نو وایي: ای پاکیزه روحه، د الله مغفرت او خوښۍ ته راووځه». وایي: «نو راووځي پداسې حال کې چې بهیږي به لکه څرنګه چې د مشک (چاټۍ) له خولې څخه اوبه څڅیږي، نو وایي خلې، نو چې کله یې واخلي د سترګو د رپ په اندازه یې په لاسونو کې نه پرېږدي تر دې چې په هغه کفن او هغه خوشبویۍ کې یې ځای پر ځای کړي، او لدې څخه داسې ښایسته خوشبویي راوځي لکه د ځمکې پر مخ چې تر ټولو ښایسته خوشبویي وي»، وایې: « نو پورته یې کړي، په پورتنیو مخلوقاتو کې له ملاېکو څخه په هیڅا نه تیریږي مګر دا چې هغوی وایي: دا څومره پاکیزه روح دی؟ نو دوی ورته وایي: فلانی د فلانی زوی دی، په هغه ښایسته نوم سره یې یاد کړي چې په دنیا کې به ورته اخیستل کیده، تر دې چې د دنیا آسمان ته یې ورسوي، نو د دروازې خلاصیدلو غوښتنه وکړي، نو ورته خلاصه شي، نو په هر آسمان کې ورته نیږدې مخلوقات له ملاېکو څخه یې تر بل آسمان پورې بدرګه کړي، تر دې چې اووم آسمان ته یې ورسوي، نو الله - عزوجل - وفرمایي: زما د بنده کتاب په علیین کې ولیکئ، او ځمکې ته یې بیرته وروګرځوئ، یقینا چې ما دوی له همغې څخه پیدا کړي دي، او همغې ته یې بیرته ورګرځوم، او بیرته یې ترې بیا ځلې راوباسم». وایي: نو روح یې بیرته جسد ته وروګرځول شي...». ابوداود (3212)، نسائي (2001)، ابن ماجه (1548)، ابوداود طیالسي (789)، عبدالرزاق (6324، 6737) او احمد (18534) روایت کړی دی. او لفظ د همده دی) رسول الله صلی الله علیه وسلم په دې حدیث کې یادونه کړې چې روح راوځي، او بهیږي ، او قبض کیږي، او کفن کیږي،او پورته خیژول کیږي او بیرته راستنیږي، او دا ټول د مخلوق شان دی. او موږ باور لرو چې روحونه د بدن له وتلو وروسته د قیامت تر ورځې پورې په نعمتونو او یا عذابونو کې ځای پر ځای کیږي، کعب بن مالک -رضي الله عنه- له رسول الله - صلی الله علیه وسلم څخه روایت کوي چې فرمایلي یې دي: یقینا د مؤمن روح به د جنت په ونو کې یو مرغه وي، تر دې چې الله تعالی یې د قیامت په ورځ بیرته جسد ته وروګرځوي. نسائي (2073)، ترمذي (1641)، ابن ماجه (4271)، عبد الرزاق (484، 2681)، الحمیدي (897) او احمد (15776، 15777))) روایت کړی دی. او له مسروق څخه روایت دی فرمایي: له عبد الله بن مسعود - رضي الله عنه - څخه مې د دې آیت په اړه پوښتنه وکړه: {وَلاَ تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُواْ فِي سَبِيلِ اللّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاء عِندَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُون} (او د الله په لاره کې پر وژل شویو کسانو باندې هېڅکله د مړو ګومان مه کوه، بلکې (هغوی) ژوندي دي، د خپل رب په نیز هغوی ته رزق ورکول کیږي). [آل عمران سورت: 169آیت]. وایي: مونږ د دې په اړه پوښتنه کړې ده، نو ویلې یې دي: «أَرْوَاحُهُمْ فِي جَوْفِ طَيْرٍ خُضْرٍ، لَهَا قَنَادِيلُ مُعَلَّقَةٌ بِالْعَرْشِ، تَسْرَحُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ شَاءَتْ، ثُمَّ تَأْوِي إِلَى تِلْكَ الْقَنَادِيلِ...».«روحونه به یې د شنو مرغانو په ګیډو کې وي، هغوی لره به داسې ډیوې وي چې په عرش کې به ځوړندې وي، الوتنه به کوي په جنت کې څرنګه چې غواړي، بیا به بیرته همغو ډیوو ته راځي...». (مسلم (1887)، ترمذي (3011) او ابن ماجه (2801) روایت کړی دی.

کتاب الدین (د دین کتاب)

د کتاب لنډیز

او موږ ایمان لرو چې الله - تعالی - اسلام د دین په توګه خوښ کړی دی، او دا د ټولو انبیاوو او رسولانو - علیهم السلام - دین دی، او دا هغه فطرت دی چې الله پرې ټول خلک پیدا کړي دي، او دا هغه ژمنه ده چې الله - تعالی - له آدم او د هغه له اولادې څخه اخیستې ده.

او موږ باور لرو چې دا اسلام د ابراهیم علیه السلام وصیت دی خپلې اولادې ته، او همدارنګه دا د یعقوب - علیه السلام- وصیت هم دی خپلې اولادې ته، او دا تر ټولو غوره، پوره او کامل دین دی. او دا چې الله له هغه پرته بل دین نه مني.

او موږ باور لرو چې دا دین هغه دین دی چې جبریل الأمین -علیه السلام- پر محمد صلی الله علیه وسلم نازل کړی دی او دې لره درجې دي: اسلام، ایمان او احسان، او هر یو یې رکنونه لري.

او دا دین هرې ښیګڼې لره رانغاړونکی دی، د زړونو او اعضاوو عملونو ته شاملیږي.

او مونږ پدې پوهیږو چې ایمان وینا، عمل او عقیده ده، او دا چې پیروان یې په عملونو کې یو پر بل غوره والی لري، او پدې ایمان لرو چې ایمان زیاتیږي اوکمیږي، په اطاعت سره زیاتیږي او په ګناه سره کمیږي.

او پدې ګواهي ورکوو چې د ایمان خاوندان همدوی په دنیا او آخرت کې د کامیابۍ خاوندان دي، ورتګ یې جنت ته دی، سره لدې چې په مرتبو او درجو کې به یو له بل سره توپیر ولري.

او مونږ پوهیږو چې ډیری مبارک آیتونه او حدیثونه داسې راغلي دي چې په سنتو پر ټینګار او منګولو لګولو - امر کوي - او له مخالفت څخه یې منع کول کوي، لکه څرنګه چې له تفرقې او اختلاف څخه منع کوي.

باب دی پدې باره کې چې د اعتبار وړ دین د الله په نیز یواځې اسلام دی

او موږ ایمان لرو چې الله -جل جلاله- اسلام د دین په توګه خوښ کړی دی. {وَرَضِيتُ لَكُمُ الإِسْلاَمَ دِينًا}. (او ما ستاسو لپاره اسلام د دین په توګه خوښ کړ) [المائدة سورت: 3 آیت]. او حق ذات تعالی فرمایلي دي: {إِنَّ الدِّينَ عِندَ اللّهِ الإِسْلاَمُ}. (بېشکه (معتبر) دین د الله په نیز اسلام دی) [آل عمران سورت: 19 آیت]، او هغه د ټولو پیغمبرانو او رسولانو دین دی، الله تعالی د نوح - علیه السلام - په اړه د خبرتیا په توګه فرمایلي دي: {وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ}. (او ما ته حکم شوی دی چې زه شم له مسلمانانو څخه) [یونس سورت: 72 آیت]، او الله -تعالی- د ابراهیم -علیه

السلام - په اړه فرمايلي دي: {إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمْ قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ}.(کله چې هغه ته خپل رب وويل: حکم منونکی شه، هغه وويل: زه د رب العلمين حکم منونکي شوم). او موږ باور لرو چې الله - تعالی - زموږ لپاره دين بشپړ کړی دی او په هغه کې هيڅ ډول نيمګړتيا نشته، الله تعالی فرمايلي: {الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الإِسْلاَمَ دِينًا} (نن ورځ ما ستاسو لپاره ستاسو دين مکمل کړ او پر تاسو مې خپل نعمتونه تمام کړل او ما ستاسو لپاره اسلام د دين په توګه خوښ کړ) [المائدة سورت: 3 آيت]، او هغه تر ټولو غوره، بشپړ او کامل دين دی او دا دين د حنيفيت دين دی د ابراهيم ملت دی، متعال ذات فرمايلي دي: {وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِّمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لله وَهُوَ مُحْسِنٌ واتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَاتَّخَذَ اللّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلاً}. (او د دين په لحاظ له هغه کس نه څوك زيات ښه دی، چې خپل مخ يې الله ته تابع کړ او هغه نېکي کوونکی و او د ابراهيم د ملت تابع شو، چې يواځې په حق پسې تلونکی و، او الله ابراهيم لره خليل نيولی دی). [النساء سورت: 125 آيت]، او الله پاک فرمايلي دي: {وَمَن يَرْغَبُ عَن مِّلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلاَّ مَن سَفِهَ نَفْسَهُ وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ}. (او څوك دی چې د ابراهيم له ملت نه مخ اړوي، پرته له هغه کس نه چې خپل ځان يې جاهل کړی وي او يقينًا يقينًا مونږه هغه (ابراهيم) په دنيا کې غوره کړی دی او بېشکه هغه په آخرت کې خامخا له صالحانو څنې دی) [البقرة سورت: 130 آيت]. او حق ذات - جل جلاله - چې د نيکو نومونو خاوند د ابراهيم - عليه السلام - په اړه فرمايلي: {مَا كَانَ إِبْرَاهِيمُ يَهُودِيًّا وَلاَ نَصْرَانِيًّا وَلَكِن كَانَ حَنِيفًا مُّسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ}(ابراهيم نه يهودي و او نه نصراني او لېکن حنيف (پوخ توحيد والا) مسلمان و او له مشرکانو څخه نه و). [آل عمران سورت: 67 آيت]. دا هغه فطرت دی چې الله تعالی پرې خلک پيدا کړي دي، الله تعالی فرمايلي: {فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لاَ تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَعْلَمُونَ} [(تاسو لازم ونيسئ) د الله هغه فطرت لره چې په هغه يې خلق پيدا کړي دي، د الله تخليق لره هېڅ بدلون نشته همدغه سم (نېغ) دين دی، او لېکن د خلقو اکثريت نه پوهېږي]. [الروم سورت: 30 آيت]. او پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي: «كُلُّ مَوْلُودٍ يُولَدُ عَلَى الفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ، أَوْ يُنَصِّرَانِهِ، أَوْ يُمَجِّسَانِهِ، كَمَثَلِ البَهِيمَةِ تُنْتَجُ البَهِيمَةَ، هَلْ تَرَى فِيهَا جَدْعَاءَ»،هر ماشوم په فطرت سره پيدا کيږي، خو مور او پلار يې هغه يهودي يا نصراني او يا مجوسي کوي، لکه د څاروي په څېر چې بل څاروی (روغ رمټ) وزيږوي - آيا تاسو پکې پوزه يا غوږ پرې شوي وينئ؟ (معنا دا چې مور زادي يې غوږ پرې نه وي بلکه وروسته يې ورته خلک پرې کوي). بيا أبو هريرة - رضي الله عنه - فرمايي: {فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لاَ تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ} (د الله هغه فطرت لره چې په هغه يې خلق پيدا کړي دي؛ د الله تخليق لره هېڅ بدلون نشته همدغه سم (نېغ) دين دی، او لېکن د خلقو اکثريت نه پوهېږي). [الروم سورت: 30 آيت]. (بخاري (۱۳۸۵)، مسلم (۲۶۵۸)، ابوداود (۴۷۱۴) او ترمذي (۲۱۳۸) روايت کړی. دا هغه ژمنه ده چې الله - تعالی- د آدم او د هغه له اولادې اخيستې ده. {وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِن بَنِي آدَمَ مِن ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَى أَنفُسِهِمْ أَلَسْتَ بِرَبِّكُمْ قَالُواْ بَلَى شَهِدْنَا أَن تَقُولُواْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ}. (او کله چې ستا رب د آدم له اولادې نه د هغو له شاګانو نه د هغوی اولاد راواخيست او دوی يې په خپلو ځانونو باندې ګواه جوړ کړل، (او ورته ويې ويل:) آيا زه ستاسو رب نه يم؟ دوی وويل: ولې نه! مونږ (د دې) ګواهي کوو، (دا د دې لپاره) چې تاسو د قيامت په ورځ و (نه) وايئ چې بېشکه مونږ له دې نه غافله وو). [الأعراف سورت: 172 آيت]. او موږ دا باور لرو چې الله - تعالی - لدې پرته بل دين نه مني. {وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ الإِسْلاَمِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ}. (او څوك چې له اسلام نه غېر (بل) دين غواړي، نو هېڅکله به هم له ده نه قبول نه کړی شي او دغه کس په آخرت کې له تاوانيانو څخه دی). [آل عمران سورت: 85 آيت].

(باب الاسلام) باب دی د اسلام په اړه

او موږ ايمان لرو چې دا دين؛ هغه دين دی چې جبرائيل امين -عليه السلام- پر محمد - صلى الله عليه وسلم - نازل کړی دی، او دا مرتبې لري - چې عبارت دي له -: اسلام، ايمان او احسان څخه، او هر يوه يې بنسټونه لري. فعن عمر بن الخطاب رضي الله عنه قال: بَيْنَمَا نَحْنُ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم ذَاتَ يَوْمٍ، إِذْ طَلَعَ عَلَيْنَا رَجُلٌ شَدِيدُ بَيَاضِ الثِّيَابِ، شَدِيدُ سَوَادِ الشَّعَرِ، لَا يُرَى عَلَيْهِ أَثَرُ السَّفَرِ، وَلَا يَعْرِفُهُ مِنَّا أَحَدٌ، حَتَّى جَلَسَ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، فَأَسْنَدَ رُكْبَتَيْهِ إِلَى رُكْبَتَيْهِ، وَوَضَعَ كَفَّيْهِ عَلَى فَخِذَيْهِ، وَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ، أَخْبِرْنِي عَنِ الْإِسْلَامِ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: «الْإِسْلَامُ أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم، وَتُقِيمَ الصَّلَاةَ، وَتُؤْتِيَ الزَّكَاةَ، وَتَصُومَ رَمَضَانَ، وَتَحُجَّ الْبَيْتَ إِنِ اسْتَطَعْتَ إِلَيْهِ سَبِيلًا»، قَالَ: صَدَقْتَ، قَالَ: فَعَجِبْنَا لَهُ يَسْأَلُهُ، وَيُصَدِّقُهُ. قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِيمَانِ، قَالَ: «أَنْ تُؤْمِنَ بِاللهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ، وَرُسُلِهِ، وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ»، قَالَ: صَدَقْتَ، قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِحْسَانِ، قَالَ: «أَنْ تَعْبُدَ اللهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ». قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنِ السَّاعَةِ، قَالَ: «مَا الْمَسْئُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ». قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنْ أَمَارَتِهَا، قَالَ: «أَنْ تَلِدَ الْأَمَةُ رَبَّتَهَا، وَأَنْ تَرَى الْحُفَاةَ الْعُرَاةَ الْعَالَةَ رِعَاءَ الشَّاءِ يَتَطَاوَلُونَ فِي الْبُنْيَانِ»، قَالَ: ثُمَّ انْطَلَقَ، فَلَبِثْتُ مَلِيًّا، ثُمَّ قَالَ لِي: «يَا عُمَرُ، أَتَدْرِي مَنِ السَّائِلُ؟» قُلْتُ: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: «فَإِنَّهُ جِبْرِيلُ أَتَاكُمْ يُعَلِّمُكُمْ دِينَكُمْ». له عمر بن الخطاب - رضي الله عنه - څخه روايت دی، هغه فرمايي: موږ له رسول الله صلى الله عليه وسلم سره يوه ورځ ناست وو، چې ناڅاپه يو سړی را ښکاره شو، سپينې جامې يې پر تن وې. تک تور ويښتان يې و، د سفر کومه نښه په کې نه ليدل کېده، او له موږ څخه هيچا هم نه پېژنده، تر دې چې رسول الله - صلى الله عليه وسلم - ته کېناست، نو خپل زنګنونه يې د هغه زنګنونو ته ورتکيه کړل او لاسونه يې پر ورنونو ورکېښودل، او ورته ويې وويل: ای محمده! ماته د اسلام په اړه خبر راکړه، هغه وفرمايل: اسلام: دا دی چې ګواهي ورکړې پردې چې له الله پرته بل معبود نشته او محمد-صلى الله عليه و سلم- د الله رسول دی، لمونځ قائم کړې، زکات ورکړې، د رمضان روژه ونيسې او د بيت الله حج وکړې -که ورته لاره پيدا کړای شې-. ويې ويل: "ته رښتيا وايې". موږ حيران شو چې هم پوښتنه کوي او هم يې تصديقوي، (بيا يې) وويل: ما ته د ايمان په اړه خبر راکړه" هغه وويل: " هغه دا چې په الله، د هغه په ملايکو، د هغه په کتابونو، د هغه په رسولانو او د آخرت په ورځ ايمان راوړې، او په تقدير باور ولرې؛ په خير او شر يې" هغه وويل: "رښتيا دې وويل". هغه وويل: "د احسان په اړه خبر راکړه ." هغه وويل: "د الله عبادت کول په داسې حال چې ګويا کې ته الله وينې، خو که چېرته ته هغې نه ګورې نو بيشکه چې الله ما ګوري". ويې ويل: ماته د قيامت په اړه خبر راکړه، ويې فرمايل: پوښتل شوی له پوښتونکي څخه ډېر پوهه نه دی، هغه وويل: د هغه نښې راته ووايه". ويې ويل: "دا چې وينزه خپل بادار وزيږوي، او دا چې ته وګورې چې پښې ابل (لوڅ پښې)، بربنډ ،محتاج ،شپانه يو له بله په اباديو کې وړانديوالی کوي". بيا هغه روان شو، يو څه وخت تير شو، بيا يې وويل: "اې عمره! آيا ته پوهيږې چې پوښتونکی څوک و؟، ما وويل: الله او د هغه رسول ښه پوهيږي، ويې فرمايل: دا جبريل و، هغه تاسو ته راغلی و تر څو مو دين دروښايي». (مسلم (8)، ابوداود (4695)، ترمذي (2610)، نسائي (4990) او ابن ماجه (63) روايت کړی دی. او يقينا رسول الله - صلى الله عليه وسلم - په نورو احاديثو کې د اسلام رکنونه تشريح کړې او فرمايلي دي: «بُنِيَ الإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَالحَجِّ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ».«اسلام په پنځو شيانو ولاړ دی: ګواهي ورکول چې له الله پرته بل معبود نشته او دا چې محمد - صلى الله عليه وسلم - د الله رسول دی، لمونځ کول، زکات ورکول، د بيت الله حج کول، او د رمضان روژه نيول». بخاري (8)، مسلم (16)، ترمذي (2609) او نسائي (5001) روايت کړی دی. وعن طلحة بن عبيد الله رضي الله عنه قال: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم مِنْ أَهْلِ نَجْدٍ ثَائِرَ الرَّأْسِ، يُسْمَعُ دَوِيُّ صَوْتِهِ، وَلَا يُفْقَهُ مَا يَقُولُ، حَتَّى دَنَا، فَإِذَا هُوَ يَسْأَلُ عَنِ الإِسْلَامِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: «خَمْسُ صَلَوَاتٍ فِي اليَوْمِ وَاللَّيْلَةِ». فَقَالَ: هَلْ عَلَيَّ غَيْرُهَا؟ قَالَ: «لَا، إِلَّا أَنْ تَطَوَّعَ». قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: «وَصِيَامُ رَمَضَانَ». قَالَ: هَلْ عَلَيَّ غَيْرُهُ؟ قَالَ: «لَا، إِلَّا أَنْ تَطَوَّعَ». قَالَ: وَذَكَرَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم الزَّكَاةَ، قَالَ: هَلْ عَلَيَّ غَيْرُهَا؟

قَالَ: «لَا، إِلَّا أَنْ تَطَوَّعَ». قَالَ: فَأَدْبَرَ الرَّجُلُ، وَهُوَ يَقُولُ: وَاللَّهِ لَا أَزِيدُ عَلَى هَذَا وَلَا أَنْقُصُ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: «أَفْلَحَ إِنْ صَدَقَ». او له طلحة بن عبيد الله - رضي الله عنه - څخه روايت دی وايي چې: رسول الله - صلى الله عليه وسلم ته د نجد له خلکو څخه يو سړی پداسې حال کې راغی چې ويښتان يې ګډوډ و، د غږ انګازه يې اوريدل کېده، خو په خبرو يې پوهېدل نه کېدل، تر دې چې رانږدې شو، نو ګورو چې هغه د اسلام په اړه پوښتنه کوي، نو رسول الله - صل الله عليه وسلم - وفرمايل: په شپه او ورځ کې پنځه وخته لمونځ دی، هغه وويل: آيا نور څه راباندې شته؟ ويې وييل: «نه، مګر دا چې نفل وکړې». رسول الله - صلى الله عليه وسلم - وفرمايل: "او د رمضان روژه". ويې وييل: آيا نور څه راباندې شته؟ ويې فرمايل: «نه، مګر دا چې نفلي روژې ونيسې» وايي: او رسول الله - صلى الله عليه وسلم ورته د زکات يادونه وکړه، ويې وييل: آيا نور څه راباندې شته؟ ويې فرمايل: «نه، مګر دا چې خيرات ورکړې» وايي: سړي شا کړه - او روان شو - پداسې حال کې چې وييل يې: په الله مې دې قسم وي چې پر دې به نه څه زيات کړم او نه به ترې څه کم کړم، رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: "هغه به بريالی شي که په رښتيا وي". بخاري (46)، مسلم (11)، ابوداود (391) او النسائي (458) روايت کړی. او الله تعالى فرمايلي: {وَمَا أُمِرُوا إِلاَّ لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاء وَيُقِيمُوا الصَّلاَةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ}(هغوی(اهل کتابو) ته حکم نه و شوی مګر د دې چې عبادت دې وکړي د الله په دې حال کې چې اخلاص کونکي به وي هغه لره په طاعت کې ولاړ به وي په توحيد او بيزاره به وي د شرک نه او دروي به لمونځ او ورکوي به زکات او دا مضبوط دين دی. [البينة سورت: 5 آيت]. او الله تعالى فرمايلي: {فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ الصَّلاَةَ وَآتَوُاْ الزَّكَاةَ فَخَلُّواْ سَبِيلَهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ}(نو که دوی توبه وباسي او لمونځ قايم کړي او زکات اداء کړي، بيا نو تاسو د دوی لاره خوشې کړئ، بېشکه الله ډېر بخښونکی، بې حده رحم کوونکی دی). [التوبة سورت: 5 آيت]، او الله تعالى فرمايلي: {فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ الصَّلاَةَ وَآتَوُاْ الزَّكَاةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ}(نو که دوی توبه وباسي او لمونځ قايم کړي او زکات اداء کړي، نو بيا ستاسو ورونه دي په دين کې). [التوبة سورت: 11 آيت]. او پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي: «أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ، وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ، فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ إِلَّا بِحَقِّ الإِسْلَامِ، وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ».«ماته امر شوی چې خلکو سره تر هغه وجنګېږم تر څو د دې خبرې ګواهي ورکړي چې له الله پرته بل بر حق معبود نشته او پر دې چې محمد د الله رسول دی، لمونځ قايم کړي، زکات ورکړي، کله يې چې - دا کارونه - وکړل نو زما څخه يې وينې او مالونه په امن کې شول مګر د اسلام لپاره، او حساب يې پر الله تعالى دی». (بخاري (25) او مسلم (22) روايت کړی دی. وعن أبي موسى رضي الله عنه قال: قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الإِسْلَامِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «مَنْ سَلِمَ المسلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ». او له أبو موسى - رضي الله عنه - څخه روايت دی وايي: هغوی وويل: ای د الله رسوله ! کوم اسلام غوره دی، ويې فرمايل: څوک چې مسلمانان يې د ژبې او لاس څخه په امن کې وي». بخاري (11)، مسلم (42)، ترمذي (2504) او نسائي (4999)روايت کړی دی. او پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «إِذَا أَسْلَمَ العَبْدُ فَحَسُنَ إِسْلَامُهُ، يُكَفِّرُ اللَّهُ عَنْهُ كُلَّ سَيِّئَةٍ كَانَ زَلَفَهَا، وَكَانَ بَعْدَ ذَلِكَ القِصَاصُ: الحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا إِلَى سَبْعِ مِائَةِ ضِعْفٍ، وَالسَّيِّئَةُ بِمِثْلِهَا إِلَّا أَنْ يَتَجَاوَزَ اللَّهُ عَنْهَا».« کله چې يو څوک په حقيقي توګه مسلمان شو - داسې چې ظاهر او باطن يې يو ډول و، الله تعالى به ورته هره بدي وبخښي چې وړاندې - له اسلام څخه - يې کړېده نو - په اسلام کې پاتې ژوند به يې قصاص وي، نيکي په لس چنده، تر اووه سوه چنده پورې، او بدي د بدۍ په اندازه مګر دا چې الله ورته ترې تير شي». (بخاري – معلق روايت کړی دی– (٤١) او نسائی (٤٩٩٨) .

باب دی د ايمان په باره کې

او موږ ايمان لرو چې ايمان د دين دويمه مرتبه ده، او هغه لکه څرنګه چې جبريل -عليه السلام- ته د پيغمبر صلى الله عليه وسلم په جواب کې راغلي دي کله يې چې ترې د ايمان په اړه پوښتنه وکړه ويې وييل: «فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِيمَانِ، قَالَ: «أَنْ تُؤْمِنَ بِاللهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ، وَرُسُلِهِ، وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ»، قَالَ: صَدَقْتَ، ... قَالَ: ثُمَّ انْطَلَقَ فَلَبِثْتُ مَلِيًّا، ثُمَّ قَالَ لِي: «يَا عُمَرُ أَتَدْرِي مَنِ السَّائِلُ؟» قُلْتُ: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: «فَإِنَّهُ جِبْرِيلُ أَتَاكُمْ يُعَلِّمُكُمْ دِينَكُمْ». نو د ايمان په اړه خبر راکړه، ويې فرمايل: « چې په الله، ملايکوو يې، کتابونو يې، پيغمبرانو يې، او د آخرت په ورځ ايمان ولرې، او د خير او شر په اندازې ايمان ولرې» ويې وييل: رېښتيا دې وويل،...وايي: بيا لاړ، لږ ځنډ مې وکړ، بيا يې راته وويل: ای عمره! آيا پوهېږې چې پوښتونکی څوک و؟» ما وويل: الله او رسول يې ښه پوهيږي، ويې وييل: يقينا هغه جبريل و، راغلی و تر څو تاسو ته ستاسو دين دروښايي». (مسلم (8)، ابو داود (4695)، ترمذي (2610)، نسائي (4990) او ابن ماجه (63) روايت کړی دی). او ايمان که څه هم پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - د جبريل په مخکني حديث کې په ځانګړې معنى سره پدې الفاظو تشريح کړی دی: «تُؤْمِنَ بِاللهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ، وَرُسُلِهِ، وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ»؛ «چې په الله، په ملايکو يې، کتابونو يې، پيغمبرانو يې او د آخرت په ورځ ايمان ولرې او د خير او شر په اندازه ايمان ولرې» سره لدې بيا هم په عامې معنى سره ايمان هر خير او ښېګڼې ته شامليږي، د زړونو او اندامونو عملو ته هم شامليږي، متعال حق ذات فرمايلي دي: {إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ* (بېشکه خبره همدا ده چې مومنان هغه خلک دي، چې کله الله ياد کړی شي، نو د دوی زړونه ووېرېږي او کله چې دوی ته د هغه (الله) آيتونه تلاوت کړی شي (، نو) دغه (آيتونه) دوی ته ايمان ورزيات کړي او خاص په خپل رب باندې دوی توکل کوي. الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلاَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ* هغه کسان چې لمونځ قايموي او له هغه (مال) نه چې مونږ دوی ته ورکړی دی، څه حصه خرچ کوي. أُوْلَـئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَّهُمْ دَرَجَاتٌ عِندَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ}. همدغه خلک په حقه مومنان دي، د دوی لپاره د خپل رب په نيز درجې دي او بخښنه او عزتمن رزق دی). [الأنفال سورت: 2-4 آيتونه]. او پيغمبر -صلى الله عليه وسلم - د عبد القيس استازو ته - د اسلام په ښکاره - شعايرو سره تفسير کړی دی، په صحيحينو کې له ابن عباس - رضي الله عنهما - څخه روايت دی وايي: «إِنَّ وَفْدَ عَبْدِ القَيْسِ لَمَّا أَتَوُا النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: «مَنِ القَوْمُ؟ -أَوْ مَنِ الوَفْدُ؟-» قَالُوا: رَبِيعَةُ. قَالَ: «مَرْحَبًا بِالقَوْمِ، أَوْ بِالوَفْدِ، غَيْرَ خَزَايَا وَلَا نَدَامَى»، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا لَا نَسْتَطِيعُ أَنْ نَأْتِيكَ إِلَّا فِي الشَّهْرِ الحَرَامِ، وَبَيْنَنَا وَبَيْنَكَ هَذَا الحَيُّ مِنْ كُفَّارِ مُضَرَ، فَمُرْنَا بِأَمْرٍ فَصْلٍ، نُخْبِرْ بِهِ مَنْ وَرَاءَنَا، وَنَدْخُلْ بِهِ الجَنَّةَ، وَسَأَلُوهُ عَنِ الأَشْرِبَةِ، فَأَمَرَهُمْ بِأَرْبَعٍ، وَنَهَاهُمْ عَنْ أَرْبَعٍ: أَمَرَهُمْ بِالإِيمَانِ بِاللَّهِ وَحْدَهُ، قَالَ: «أَتَدْرُونَ مَا الإِيمَانُ بِاللَّهِ وَحْدَهُ؟» قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: «شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَإِقَامُ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءُ الزَّكَاةِ، وَصِيَامُ رَمَضَانَ، وَأَنْ تُعْطُوا مِنَ المغنَمِ الخُمُسَ». وَنَهَاهُمْ عَنْ أَرْبَعٍ: «عَنِ الحَنْتَمِ، (الحنتم: جرار مدهونة كانت تحمل فيها الخمر. النهاية في غريب الحديث (448/1).) وَالدُّبَّاءِ، (الدباء: القرع، وكانوا ينتبذون فيها فتسرع الشدة في الشراب. النهاية في غريب الحديث (96/1).) وَالنَّقِيرِ، (النقير: أصل النخلة ينقر وسطه ثم ينبذ فيه التمر ويلقى عليه الماء؛ ليصير نبيذًا مُسْكرًا. النهاية في غريب الحديث (104/5)) وَالمزَفَّتِ، وَرُبَّمَا قَالَ: المقَيَّرِ» وَقَالَ: «احْفَظُوهُنَّ، وَأَخْبِرُوا بِهِنَّ مَنْ وَرَاءَكُمْ». «د عبد القيس پلاوی چې کله پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - ته راغی هغه وويل: «دا خلک څوک دي؟ او يا پلاوی څوک دي؟ » هغوی وويل: د ربيعة - قبيله ده - ويې فرمايل: « قوم او يا پلاوی دې په خير راشي،نه خجالت او نه پښېمانه» هغوی وويل: ای د الله رسوله! مونږ نشو کولای تاته د محرم له مياشتې پرته په بل وخت کې راشو، او زمونږ او ستاسو تر منځ د مضر قبيلې د کفارو دا کلی دی، نو مونږ ته غوڅه خبره وکړه، مونږ به يې زمونږ تر شا خلک خبر کړو، او چې جنت ته پرې داخل شو، او د څښاکونو په اړه يې ترې پوښتنه وکړه، نو په څلورو کارونو يې ورته امر وکړ، او له څلور- ډوله څښاکونو - څخه يې منع کړل: په يو الله په ايمان راوړلو يې ورته امر وکړ، ويې وييل: « آيا پوهيږئ چې په يو الله ايمان څه شی دی؟ » هغوی وويل: الله او رسول يې ښه پوهيږي،

ويې فرمايل: « ګواهي ورکول چې له الله پرته بل حق معبود نشته، او محمد د الله رسول دی، او د لمانځه قائمول، او د زکاة ورکول، او رمضان روژه، او دا چې له غنيمت څخه پنځمه حصه ورکړئ». او له څلورو څخه يې منع کړل؛ له حنتم څخه (حنتم: هغه له کردوني جوړې شوې چاټيو ته ويل کيږي چې د شرابو د ساتلو په موخه به خلکو غوړولې). النهاية فی غريب الحديث (448/1).) او دباء: کدو ته وييل کيږي، دوی به په هغه کې شراب ورتوی کړل، نو بيا به ترې په چټکۍ سره شراب جوړيدل. النهاية في غريب الحديث (96/1). او له النقير: د خرما تنې يا ډډ ته وايي چې منځ يې کېندل شوی وي بيا په هغې خرما اچول کيږي او د پاسه پرې اوبه ورتوييږي - تر څو ترې نشه کوونکي شراب جوړ شي - النهاية في غريب الحديث (104/5). او المزفت يا المقيَّر» هغه لوښي ته وايي چې اسفالت يا قير شوی وي، او ويې فرمايل: «دا خبرې يادې کړئ، او تر شا مو پرې نور خلک خبر کړئ». بخاري (53)، مسلم (17)، ابوداود (3692)، ترمذي (2611) او النسائي (5031) روايت کړی دی. او بخاری رحمه الله په خپل صحيح کې د دې لپاره باب ايښی دی او ويلي يې دي: «باب أمور الإيمان، وقول الله تعالى: د ايمان د کارونو په اړه باب. {لَّيْسَ الْبِرَّ أَن تُوَلُّواْ وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَـكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَالْمَلآئِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّآئِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُواْ وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاء والضَّرَّاء وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَـئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَـئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ}(نېکي دا نه ده چې خپل مخونه د مشرق او مغرب په طرف وګرځوئ، او لېکن نېکي (د هغه چا) ده چې پر الله او پر ورځ د اخرت او پر ملايکو او پر کتابونو او پر نبيانو يې ايمان راوړی دی او د هغه په مينه (کې) خپلوانو او يتيمانو او مسکينانو او مسافرو او سوالګرو ته مال ورکوي او په (ازادولو د) څټونو کې (يې لګوي) او لمونځ قايموي او زکات ورکوي او د خپلو وعدو پوره کوونکي وي کله چې وعده وکړي، (خصوصًا) چې په سختۍ او تکليف کې او د جنګ په وخت کې صبر کوونکي دي، دا هغه خلق دي چې رښتيني دي او همدغه خلق متقيان دي) [البقره سورت: 177 آيت]. او موږ باور لرو چې ايمان قول، عمل او باور دی، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: « ايمان څه د پاسه اويا - يا څه د پاسه شپيته برخې لري، نو غوره يې د : لا اله الا الله وينا ده، او تر ټولو ښکته يې د لارې څخه د ضرري شي لرې کول دي، او حيا د ايمان يوه برخه ده». بخاري (9) او مسلم (35) روايت کړی او لفظ د همده دی، اوابوداود (4676)، ترمذي (2614)، نسائي (5005) او ابن ماجه (57) روايت کړی دی). او مونږ ايمان لرو چې د ايمان خاوندان په عملونو کې يو پر بل غوره والی لري، أبو سعيد الخدري - رضي الله عنه - له نبي - صلى الله عليه وسلم څخه روايت کوي فرمايي: «يَدْخُلُ أَهْلُ الجَنَّةِ الجَنَّةَ، وَأَهْلُ النَّارِ النَّارَ، ثُمَّ يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: أَخْرِجُوا مِنَ النَّارِ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ إِيمَانٍ. فَيُخْرَجُونَ مِنْهَا قَدِ اسْوَدُّوا، فَيُلْقَوْنَ فِي نَهَرِ الحَيَا، أَوِ الحَيَاةِ -شَكَّ مَالِكٌ- فَيَنْبُتُونَ كَمَا تَنْبُتُ الحِبَّةُ فِي جَانِبِ السَّيْلِ، أَلَمْ تَرَ أَنَّهَا تَخْرُجُ صَفْرَاءَ مُلْتَوِيَةً؟!».«جنتيان به جنت ته داخل شي، او دوزخيان اور ته، بيا به الله تعالى وفرمايي: له اور څخه هر هغه څوک راوباسئ چې په زړه کې يې د اوري د دانې په اندازه ايمان هم وي، نو ورڅخه به رااويستلی شي پداسې حال کې چې تور شوي به وي، نو د الحيا يا الحياة په نهر کې به ورواچولی شي - مالک شکي دی چې کوم لفظ يې کارولی- نو داسې به راشنه شي لکه څرنګه چې د خوړ د غاړې تخم راشين کيږي، ايا ته نه ګورې چې هغه زير تاوراتاو شين کيږي؟!». (بخاري (٢٢) او مسلم (١٨٤) روايت کړی دی. او له أبو أمامة بن سهل بن حنيف څخه روايت دی چې هغه له أبو سعيد الخدري رضي الله عنه څخه اوريدلي دي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: «بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ، رَأَيْتُ النَّاسَ يُعْرَضُونَ عَلَيَّ، وَعَلَيْهِمْ قُمُصٌ، مِنْهَا مَا يَبْلُغُ الثُّدِيَّ، وَمِنْهَا مَا دُونَ ذَلِكَ، وَعُرِضَ عَلَيَّ عُمَرُ بْنُ الخَطَّابِ، وَعَلَيْهِ قَمِيصٌ يَجُرُّهُ». قَالُوا: فَمَا أَوَّلْتَ ذَلِكَ، يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «الدِّينَ». «په داسې حال چې زه ويده وم، ومې ليدل چې خلک راته راښودل کيږي، او هغوی کميسونه لري، ځينې تر سينو پورې وي، او ځينې له هغې نه لاندې، او عمر رضى الله عنه راته وښودلی شو، د هغه پر تن يو کميس و چې ځان پسې يې راښکه، هغوی وويل: نو تا -دا خوب- څنګه تعبير کړ ای د الله رسوله، هغه وويل: «په دين سره». (بخاري (23)، مسلم (2390)، او ترمذي (2285) روايت کړی، او په هغه کې راغلي: او د پيغمبر صلى الله عليه وسلم د ځينو ملګرو څخه روايت دی، او نسائي هم روايت کړی دی. او مونږ عقيده لرو چې ايمان زياتيږي او کميږي، په اطاعت سره زياتيږي او په ګناه سره کميږي، الله تعالى فرمايلي: {نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُم بِالْحَقِّ إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى} (مونږ تا ته د دوی خبر په حقه سره بيانوو، بېشکه دوی داسې ځلميان وو چې پر خپل رب يې ايمان راوړی و او مونږ دوی ته هدايت ورزيات کړي وو) [الكهف سورت: 13 أيت]، او فرمايلي يې دي: {وَيَزْدَادَ الَّذِينَ آمَنُوا إِيمَانًا}(او د هغو کسانو ايمان زيات شي چې ايمان يې راوړی دی) [المدثر سورت: 31 آيت]. او رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: «يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَفِي قَلْبِهِ وَزْنُ شَعِيرَةٍ مِنْ خَيْرٍ، وَيَخْرُجُ مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَفِي قَلْبِهِ وَزْنُ بُرَّةٍ مِنْ خَيْرٍ، وَيَخْرُجُ مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَفِي قَلْبِهِ وَزْنُ ذَرَّةٍ مِنْ خَيْرٍ». «هر هغه څوک به له اور نه راوځي چې (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) يې ويلي وي او په زړه کې يې د يوې وربشې د وزن په اندازه خير وي، او هر هغه څوک به له اور نه راوځي چې (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) يې ويلي وي او په زړه کې يې د غنم د وزن په اندازې خير وي، او هر هغه څوک به له اور نه راوځي چې (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) يې ويلي وي اوپه زړه کې يې د يوې ذرې د وزن په اندازه خير وي». بخاري (۴۴)، مسلم (۱۹۳) او ترمذي (۲۵۹۳) روايت کړی. او عمر بن عبدالعزيز عدي بن عدي ته ليکلي وو: «ايمان احکام، قوانين، حدود او تګلارې لري، نو څوک يې چې بشپړ کړي ايمان به يې بشپړ کړي وي، او څوک چې يې بشپړ نه کړي ايمان به يې بشپړ کړی نه وي، نو که زه ژوندی وم، زه به يې تاسو ته تشريح کړم تر څو پرې عمل وکړئ او که مړ شوم، نو زه مو ملګرتيا ته چندان ليواله نه يم». (بخاري معلق راوړی دی (1/10)، او ابن ابي شيبه په المصنف (31084) او په الايمان (135) کې، خلال په السنن (1162، 1553) کې، ابن بطوطه په الابانة (۱۱۶۶) کې او اللالکائي په شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة کې (۱۵۷۲). معمر، سفيان الثوري، مالک بن انس، ابن جريج او سفيان بن عيينه ټولو به وييل: "ايمان قول او عمل دی، زياتيږي او کميږي". (الابانة الکبری (2/806) او الشريعة د: الآجري (2/606). حافظ ابوبکر عبدالله بن الزبير الحُميديُّ ويلي: «.. او دا چې ايمان قول او عمل دی، زياتيږي او کميږي، او قول له عمل پرته هيڅ ګټه نه لري، او هيڅ قول او عمل پرته له نيت څخه اعتبار نه لري، او له سنتو پرته هيڅ قول، عمل او نيت اعتبار نه لری». (اصول السنة د: الحميدي (۳۷ مخ)). او خلال ويلي: «عبدالملک الميموني خبر راکړی فرمايي چې: يعلى بن عبيد له شپيتو کلونو څخه زيات مخکې راته وويل چې: ايمان قول او عمل دی، او څوک چې روژه نيسي، لمونځ کوي او نيک عمل کوي، په ايمان کې تر هغه چا زيات دی چې هغه غلا او زنا کوي». (السنة د: ابوبکر بن الخلال (۳/۵۹۰)) او ابن ابی حاتم ويلي دي: "ما له خپل پلار او ابو زرعه څخه د دين په اصولو کې د اهل سنت د مذهبونو په اړه وپوښتل، او پدې اړه د ټولو سيمو د علماوو د نظر په اړه چې دوی څه عقيده لري، نو هغوی دواړو وويل: مونږ چې علما په ټولو سيمو کې ليدلي دي لکه : حجاز، عراق، شام او يمن، نو د هغوی مذهب دا و چې: ايمان قول او عمل دی، زياتيږی او کميږي». (شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة(1/198) او : عقيدة السلف - چې د ابن ابی زيد القيرواني مقدمه ده د خپل کتاب الرساله لپاره (29 مخ). او لالکائي ويلي: «ايمان قول او عمل دی، او د فقهاوو له جملې څخه: مالک بن انس، عبدالعزيز بن ابي سلمه الماجشون، ليث بن سعد، الاوزاعي، سعيد بن عبدالعزيز، ابن جريج، سفيان بن عينه، فضيل بن عياض، نافع بن عمر الجمحي، محمد بن مسلم الطائفي، محمد بن عبدالله بن عمرو بن عثمان بن عفان، المثنا بن الصباح، الشافعي، عبدالله بن الزبير الحميدي، ابو ابراهيم المزني، سفيان الثوري، شريک، ابوبکر بن عياش، وکيع، حماد بن سلمه، حماد بن زيد، يحيى بن سعيد القطان، عبدالله بن المبارک، ابو اسحاق الفزاري، النضر بن محمد المروزي، النضر بن شميل، احمد بن حنبل، اسحاق بن راهويه، ابو ثور او ابو عبيد -دا ټول- پدې نظر دي». (شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة د امام لالکائي (۴/ ۹۱۳)). ابو عبدالله بن ابي زمنين په خپل کتاب "اصول السنة" کې ويلي: «باب دی پدې اړه

چې ایمان قول او عمل دی: او د اهل سنت وینا ده چې: ایمان؛ الله ته په زړونو کې اخلاص، په ژبو سره ګواهي، په اندامونو عمل او دا هر څه د سنت مطابق برابرول دي». (اصول السنة مخ 207).

(بـــاب الإحـــــان) باب دی د احسان په اړه

او مونږ ایمان لرو چې (احسان) د دین له مرتبو څخه دریمه مرتبه ده، او هغه لکه څرنګه چې جبریل -علیه السلام- ته د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په جواب کې راغلي دي کله یې چې ترې د احسان په اړه پوښتنه وکړه او ویې وییل: «فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِحْسَانِ، قَالَ: «أَنْ تَعْبُدَ اللهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ...». قَالَ: ثُمَّ انْطَلَقَ فَلَبِثْتُ مَلِيًّا، ثُمَّ قَالَ لِي: «يَا عُمَرُ أَتَدْرِي مَنِ السَّائِلُ؟» قُلْتُ: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: «فَإِنَّهُ جِبْرِيلُ أَتَاكُمْ يُعَلِّمُكُمْ دِينَكُمْ».«نو د احسان په اړه خبر راکړه، ویې فرمایل: « چې د الله داسې عبادت وکړې لکه ته یې چې ګورې، نو که چیرته یې ته نه ګورې نو هغه خو تا ګوري...» وایې: بیا لاړ، لږ ځنډ مې وکړ، بیا یې راته وویل: ای عمره! آیا پوهیږې چې پوښتونکی څوک و؟» ما وویل: الله او رسول یې ښه پوهیږي، ویې وییل: یقینا هغه جبریل و، راغلی و تر څو تاسو ته ستاسو دین دروښایي». (مسلم (8)، ابو داود (4695)، الترمذي (2610)، نسائي (4990) او ابن ماجه (63) روایت کړی دی. اوحق ذات- جل جلاله- خبر ورکړی چې د دې حقیقي دین خلک به جنت ته ځي، سره له دې چې د دوی درجې او مرتبې به سره توپیر ولري- برابره خبره ده که دوی د اسلام یا د ایمان او یا هم د احسان خاوندان وي، الله تعالی د لوی شان او شوکت خاوند فرمایلي: {وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ إِنَّ اللَّهَ بِعِبَادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِير *(او هغه څه چې مونږ تا ته له کتابه وحي کړي دي هم دغه حق دي، په داسې حال کې چې تصدیق کوونکي دي د هغو (کتابونو) چې له ده نه مخکې وو، بېشکه الله په خپلو بنده ګانو باندې خامخا ښه خبردار، ښه لیدونکی دی. ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ وَمِنْهُم مُّقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ بِإِذْنِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِير* بیا مونږ د دغه کتاب (قرآن) وارثان کړل هغه کسان چې مونږ په خپلو بنده ګانو کې غوره (او انتخاب) کړي وو، بیا په دوی کې ځینې په خپل ځان ظلم کوونکي دي او ځینې په دوی کې مینځ لارې دي او ځینې په دوی کې نېکیو ته ړومبي کېدونکي دي، د الله په حکم سره، یقینًا همدغه ډېر لوی فضل دی. جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِن ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِير*د تل استوګنې جنتونه دي، دوی به دغو ته ننوځي، دوی به په دغو (جنتونو) کې د سرو زرو په بنګړو سره او په ملغلرو سره زیور دار (اراسته) کولی شي او د دوی جامې به په دغو (جنتونو) کې وریښم وي. وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُور}. او دوی به ووایي: ټول د کمال صفتونه خاص هغه الله لره دي چې زمونږ نه یې غم (خفګان) ختم کړ، بېشکه زمونږ رب خامخا ډېر بخښونکی، بې حده قدردان دی). [فاطر سورت: 31-34 آیتونه].

(بــاب الأمر بلـزوم السنـة والتمسك بهـا)باب دی: په سنتو د ټینګار او پرې د ټېنګ پاتې کېدلو په اړه

په مبارکو آیتونو او حدیثونو کې د سنت په مراعتولو او پرې ټینګ پاتې کېدلو امر راغلی، له مخالفت څخه یې ویرول شوي، او له بې اتفاقۍ او اختلاف څخه ممانعت راغلی دی، الله تعالی فرمایلي: {لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا}(یقینًا یقینًا ستاسو لپاره په (کار د) رسول الله کې ډېره ښه اقتدا ده، د هغه چا لپاره چې د الله او د وروستنۍ ورځې امېد لري او الله ډېر زیات یادوي). [الأحزاب سورت: 21 آیت]. او الله تعالی فرمایلي: {إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُواْ دِينَهُمْ وَكَانُواْ شِيَعًا لَّسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ}(بېشکه هغه کسان چې خپل دین یې تار په تار کړی دی، او دوی فرقې فرقې شول، ته له دوی نه په هېڅ شي کې نه یې) [الأنعام سورت: 159 آیت]، او الله تعالی فرمایلي: {شَرَعَ لَكُم مِّنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلاَ تَتَفَرَّقُوا فِيهِ}. (هغه ستاسو لپاره هغه دین مقرر کړی دی چې د هغه وصیت یې نوح ته کړی و او هغه چې مونږ تا ته وحې کړی دی او هغه چې مونږ د هغه وصیت ابراهیم او موسٰی او عیسٰی ته کړی و، چې تاسو دین قایم کړئ او په ده کې مه مختلف کېږئ)، [الشوری سورت: 13 آیت]. او له جابر بن عبد الله - رضي الله عنهما څخه روایت دی وایې چې رسول الله - صلی الله علیه وسلم - فرمایلي دي: «أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ خَيْرَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللهِ، وَخَيْرُ الْهُدَى هُدَى مُحَمَّدٍ، وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ». أما بعد: تر ټول غوره وینا د الله کتاب دی، او په لارښوونو کې غوره لارښوونه د محمد - صلی الله علیه وسلم- ده، او (په دین کې) تر ټولو ناوړه کارونه هغه دي چې نوي وي، او هر بدعت ګمراهي ده. (مسلم په (٨٦٧)، نسائي (١٥٧٨)، ابو داود (٢٩٥٤) او ابن ماجه (٤٥) روایت کړی دی. او له أبو هریرة - رضي الله عنه - څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «كُلُّ أُمَّتِي يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ أَبَى» قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ، وَمَنْ يَأْبَى؟ قَالَ: «مَنْ أَطَاعَنِي دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ أَبَى». «زما ټول امتیان به جنت ته داخلیږي مګر هغه څوک چې انکار وکړي» هغوی وویل: ای د الله رسوله! او څوک دی چې انکار به کوي؟ ویې فرمایل: «چا چې زما پیروي وکړه هغه جنت ته داخل شو او چا چې زما نافرماني وکړه هغه انکار وکړ». (بخاري په (7280) شمېره روایت کړی دی). او له عرباض بن ساریه رضي الله عنه څخه روایت دی: «وَعَظَنَا رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم يَوْمًا بَعْدَ صَلَاةِ الْغَدَاةِ مَوْعِظَةً بَلِيغَةً ذَرَفَتْ مِنْهَا الْعُيُونُ وَوَجِلَتْ مِنْهَا الْقُلُوبُ، فَقَالَ رَجُلٌ: إِنَّ هَذِهِ مَوْعِظَةُ مُوَدِّعٍ، فَمَاذَا تَعْهَدُ إِلَيْنَا يَا رَسُولَ اللهِ، قَالَ: «أُوصِيكُمْ بِتَقْوَى اللهِ، وَالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ، وَإِنْ عَبْدٌ حَبَشِيٌّ، فَإِنَّهُ مَنْ يَعِشْ مِنْكُمْ يَرَى اخْتِلَافًا كَثِيرًا، وَإِيَّاكُمْ وَمُحْدَثَاتِ الْأُمُورِ؛ فَإِنَّهَا ضَلَالَةٌ، فَمَنْ أَدْرَكَ ذَلِكَ مِنْكُمْ فَعَلَيْهِ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ، عَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِذِ». چې رسول الله صلی الله علیه وسلم موږ ته یوه ورځ د سهار له لمانځه څخه وروسته یوه په زړه پورې خطبه راکړه، چې له امله یې - د خلکو - له سترګو اوښکې وبهیدې او زړونه ولړزېدل، یو سړي وویل: دا خو داسې ده لکه د الله په امانۍ خطبه، نو مونږ ته څه وصیت کوې ای د الله رسوله! هغه وفرمایل: له الله تعالی څخه په ویرې درته وصیت کوم، او له -چارواکو - په اورېدلو او اطاعت کولو؛ که څه هم - پر تا سو ټاکل شوی امیر - یو حبشي غلام وي او یقینا که ستاسو څخه څوک ژوندی پاتې شي، نو ډېر اختلاف به ویني، نو - په دین کې - له نوښت څخه ډډه وکړئ، ځکه دا ګمراهي ده، که چیرته له تاسو څخه پر چا دا حالات راغلل نو هغه دې زما د سنتو او د خلفای راشدینو د سنتو پیروي وکړي؛ ځکه هغوی په سمه لار دي، د ژامې غاښونه پرې ټینګ کړئ». (ابو داود (4607)، ترمذي (2676)، ابن ماجه (42)، احمد (17416)، دارمي (96) روایت کړی او دا حدیث امام ترمذي صحیح بللی دی. او بخاري په خپل صحیح کې په کتاب الاعتصام بالكتاب والسنة کې ویلي: باب الاقتداء بسنن رسول الله صلی الله علیه وسلم - و قول الله سبحانه وتعالی {وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا} [الفرقان سورت : 74 آیت] یعنې (او مونږ د متقیانو لپاره امامان وګرځوه)، فرمایي: هغه امامان مونږ به پخوانو پسې اقتداء کوو او روستني به کونږ پسې اقتداء کوي، ابن عون ویلي: درې شیان دي چې د ځان او د خپلو ورونو لپاره یې خوښوم: دا سنت؛ چې زده یې کړي او په اړه یې پوښتنه وکړي، او قرآن چې ځان پرې پوهه کړي او په اړه یې پوښتنه وکړي، او خلک پریږدې مګر هغوی چې غوره وي». (صحیح البخاري (8/ 139).

کتـاب الإیمـــان باللهکتاب دی په الله تعالی د ایمان په اړه

د کتاب لنډیز

او موږ باور لرو چې الله لومړی دی او له هغه څخه مخکې هیڅ شی نشته، هغه وروستی دی او له هغه څخه وروسته هیڅ شی نشته او موږ ته یې ځان راپیژندلی چې هغه پخپله همغه ذات دی چې یواځې یې آسمانونه او ځمکه پیدا کړي او دا چې هغه د آسمانونو او ځمکې اصلي مالک دی او دا چې هغه پاک ذات شپه په ورځ او ورځ په شپه کې ننباسي، او دا حاضر کاینات شاهدي ورکوي چې یواځې همغه ذات یې پیدا کوونکی دی او له هغه سره بل هیڅ پیدا کوونکی نشته.

او له خپلو هغو دلایلو څخه یې یادونه وکړه چې ثابتوي چې هغه یواځې د دې کایناتو خالق دی، ډېر دلیلونه یې وړاندې کړل چې احاطه پرې شونې نده، او پر موږ په هغه څه سره حجت قائم کړ چې موږ یې په خپلو ځانونو او چاپېریال کې ګورو.

او موږ ایمان راوړو په هغه څه چې انبیاوو او رسولانو پرې ایمان راوړی دی، او په هغه دلایلو یقین لرو چې په الله پاک باندې دلالت کوي.

او موږ ایمان لرو چې همغه الله پیدا کوونکی دی، او مخلوق یې بې ځایه نه دی پیدا کړی. بلکې دا پیاوړی مخلوق دی چې د یو ستر هدف لپاره رامنځته شوی.

او داسې نور دلیلونه چې په قران کریم کې ورڅخه زیاته یادونه شوې ده، لکه څرنګه چې په «الأنعام»، «النحل» او نورو سورتونو کې بې شمېره زیات دلیلونه او شواهد راغلي دي چې ټول د الله تعالی په وجود (شتون) او د هغه په ربوبیت دلالت کوي، او هغه عقلي دلیلونه او ستر حجتونه دي، چې هیڅوک د هغه په څېر او یا ورته نږدې دلیلونه نه شي راوړلای، او هغه په تنوع کې د ټولو مخلوقاتو لپاره مناسب دي، او پر هغوی د حجت قائمولو لپاره بسنه کوي، که څه هم کافران ترې انکار کوي، او باطل پرسته یې بد ګڼي، او آیا له کافر سره پرته له انکار څخه بل دلیل شته؟!

او موږ ایمان لرو چې الله په خپل ربوبیت کې یو دی، او یواځې هغه پیدا کوونکی دی، او همغه ذات دی چې پیدایښت یې پیل کړی او هیڅا ورسره پکې ګډون ندی کړی، او الله په خپل امر سره پیدا کول کوي، او هغه پاک ذات د خپلې خوښې د اسبابو سره پیدا کول کوي، او له هغه پرته چې څه دي ټول مخلوقات دي.

او موږ باور لرو چې الله تعالی د ټولو شیانو مالک، خالق، کار ساز او مالک دی، او هغه پکې تصرف کوونکی دی، او هیڅ مخلوق د دې حق نلري چې د خپل ځان د چارو اداره وکړي، یا د بل د چارو اداره وکړي مګر هغه څه چې الله مقدر کړي وي.

او موږ باور لرو چې هغه ریښتینی مالک دی او له هغه پرته نور ټول - د هغه - ملکیت دی، او د هر پادشاه پادشاهي باطله او یا لنډه مهال او له منځه تلونکې ده.

او موږ ایمان لرو چې یواځې پاک الله هغه ذات دی چې ژوندي کول او مړه کول کوي، او همغه ذات دی چې مرګ او ژوند یې پیدا کړی او همغه ذات دی چې نفسونه اخلي.

او موږ ایمان لرو چې هغه رزق ورکوونکی د غښتلي ځواک خاوند دی، له هغه پرته بل هیڅوک رزق ورکوونکی نشته، او له هغه پرته بل ذات نشته چې بسنه پرې وشي، او موږ ایمان لرو چې الله پاک په خپل علم سره هر څه راګیر کړي دي، د هغه له علم څخه هیڅ وړه او غټه نه پټیږي او هغه پاک ذات په پټو او ښکاره و خبر دی.

او موږ ایمان لرو چې الله تعالی په غلبې او واکدارۍ سره هر شي د خپل تسلط لاندې راوستی دی،

او موږ ایمان لرو چې الله تعالی لره خالقیت او واکمني ده، نه له هغه پرته بل رب شته او نه له هغه پرته بل قانون جوړوونکی، هغه همغه ذات دی چې مخلوقات یې پیدا کړي او قوانین یې جاري کړي، فرضي کړنې یې فرض کړي، دین یې بیان کړی، او هغه د دې ټولو مالک دی، او یواځې هغه د دوی سره په حساب کولو او دوی ته د سزا ورکولو ځواک لري.

او موږ ایمان لرو چې متعال رب د بندګانو او د هغوی د کړنو پیدا کوونکی دی.

او موږ دا عقیده لرو چې یواځې د الله په ربوبیت ایمان لرل د انسان لپاره بسنه نه کوي چې مؤمن شي، او دا ایمان خپل خاوند جنت ته نه شي ننویستلی؛ ځکه هغه پدې ایمان ندی راوړی چې الله حق معبود دی، او دا چې باید عبادت ونه شي مګر د یو الله.

او موږ ایمان لرو چې الله په خپل الوهیت کې یو دی، او دا چې له الله پرته بل معبود نشته مګر یواځې همغه الله دی چې شریک نه لري، او هغه حق دی او دا چې دوی له هغه پرته نور څه رابلي هغه باطل دي. او دا هغه ستره چاره ده چې له امله یې الله کتابونه نازل کړي، پیغمبران یې رالیږلي، جنت او دوزخ یې پیدا کړي او پدې - خبره - د امت جمهورو علماوو اجماع کړې ده، او فطرت پرې دلالت کوي، او سالم عقلونه پرې ګواهي ورکوي، او موږ په علم الیقین سره پوهیږو چې د پیغبرانو - علیهم السلام - بلنه خپلو قومونو ته هغه: د یو الله عبادت ته بلنه او له هغه پرته د بل چا د عبادت پرېښودل دي.

او حق عبادت هغه دی چې الله رب العالمین ته وشي، او د سید المرسلین د لارښوونې سره سم وي؛ ځکه چې له هغه پرته د نورو ټولو معبودانو عبادت باطل دي.

او دا د الله د دین له پیاوړو رکنونو څخه یو رکن دی - کوم چې د یوازیني الله د یووالي ثبوت او له هغه پرته د بل چا له عبادت څخه انکار دی - دا د دین د میچنې محور(د ژرندې پل) - او د پېغمبرانو د بلنې ستن ده او معنا یې ده: د خالق یووالی د مخلوقاتو په عمل سره (یعنې دا چې یواځې یو الله د بندګانو د کړنو پیدا کوونکی دی)

او ډیری وختونه الله تعالی په قرآن کې په خپلو بنده ګانو باندې په خپل ربوبیت سره استدلال کوي، هغه ربوبیت چې له هغه څخه د یو الله پاک عبادت لازمیږي.

او موږ ایمان لرو چې د دې لویو ګَوني نښانو(کاینات۹ پیدا کوونکی یواځې همغه الله پاک دی، او دا چې له هغه سره بل خالق نشته، نو پکاره نده چې له هغه سره د بل چا عبادت وشي.

او الله -جل جلاله- په خپل وحدانیت شاهدي ورکوونکي دلیلونه په بېلابیل ډول وړاندې کړل،تر څو پرې حجت قائم کړي، او لاره پرې روښانه کړي؛ تر څو د خلکو لپاره په الله تعالی کوم دلیل پاتې نه شي.

الله - تعالی- ته په یووالې اقرار او رسول الله -صلی الله علیه وسلم- ته په پیغمبرۍ سره ګواهي ورکول، الله د وینې له تویېدو څخه -د مخنیوي- او د نفسونو د ساتنې لپاره یو حد ګرځولی دی.

او په الله - تعالی - باندې د ایمان لرلو سره په طاغوت کافریدل ، او له شرک او مشرکانو څخه بې زاري حتمي - خبره - ده.

او د دې ایمان لپاره بسنه نه کوي چې یواځې په زړه کې وي، بلکې خامخا پرې باید په ژبه تلفظ وکړي، او تر هغه پورې ایمان ریښتیا کیدلی نه شي تر څو چې اندامونه پرې عمل ونه کړي، او په زړه کې ایمان په زیاتوالی او کموالي سره - له یو شخص څخه - بل ته توپیر لري.

او پدې ایمان کې بنده باید الله رب العالمین ته مخلص وي، باوري وي نه شکمن، او د ایمان سرچینه یې باید - علم، اخلاص، قبولي، تسلیمیدل، غاړه اېښودل، په وینا، کړنو او عقیده کې - ریښتینولي وي، سربېره پر محبت کولو له دې دین سره، او هغه چا چې دا دین رالیږلی، چا چې راوړی، او چا چې منلی دی.

او لکه څرنګه چې الله -تعالی- د ایمان حقیقت، د هغه غوښتنې، او شرطونه بیان کړل، نو پدې سره یې د ضدي مشرکانو شکونه او شبهې له منځه وړي دي او دا - خبره - یې ښکاره کړې ده چې دوی په خپل شرک باندې هیڅ دلیل نه لري؛ ځکه دا باطل معبودان مخلوق دی، بل څوک یې چاري سموي او هیڅ شی نه شي پیدا کولی او دوی په آسمانونو او ځمکه کې د د یوې ذرې په اندازه هم د څه شي واک نه لري.
او حق ذات دا - خبره - ښکاره کوي چې دا (د الله سره برابر ګڼل شوي) معبودان؛ چې له الله پرته یې عبادت کیږي، د هغه چا بلنه نه اوري چې څوک یې رابلي، او که یې واوري نو قبلولای نه شي او د قیامت په ورځ به د هغوی په شرک رد کوي، او ترې به بېزاره وي.
لکه څرنګه چې حق ذات بیانوي چې دا معبودان چې له الله پرته یې عبادت کیږي، نه ګټه رسولی شي او نه تاوان، نو له الله پرته څنګه د دوی عبادت کیدلی شي.؟!.
او الله تعالی پرښتو ته عبادت کول باطل کړ، او دا یې ښکاره کړه چې دوی - سره له دې چې الله ته نږدې دي - بیا هم هیڅکله د چا سفارش نه شي کولی مګر د هغه له اجازې نه وروسته، نو کله چې د پرښتو دا حال دی، نو څنګه کیدی شي چې له الله تعالی پرته دې - د دې باطلو معبودانو - عبادت وشي.
او نبیان او رسولان - علیهم السلام - سره له دې چې مرتبه یې په دنیا او آخرت کې لوړه ده - ځان ته د ګټې او تاوان رسولو واک نه لري، نو لدې پرته نور به څنګه وي؟!
او مونږ ایمان لرو چې الله - جل جلاله - په خپلو صفتونو او د کمال په ستاینو کې یو دی، او الله پاک لره نیک نومونه او لوړ صفتونه دي، چې پوره عقلونه ورته پدې ګواهي ورکوي او سالم فطرتونه ورته پرې تسلیم دي او پدې باندې د اسلامي أمت د علماوو اجماع هم ده، بلکه ټولو الهي رسالتونو د الله پاک په نومونو او د أفعالو په بیانولو سره راتګ کړی دی، او دا باطل معودان نه څه اوري او نه څه ویني.
او موږ ایمان لرو لکه څرنګه چې هغه د خپل ځان صفت بیان کړی، او لکه څرنګه چې د هغه رسول -صلی الله علیه وسلم- هغه په کومو صفتونو باندې یاد کړی دی، نو د هغه پاک ذات په مثل هیڅ شی نشته او هغه اوریدونکی لیدونکی دی، نو مونږ هغه څه الله ته ثابتوو چې هغه خپل ځان ته ثابت کړي دي، او یا یې رسول - صلی الله علیه وسلم - ورته ثابت کړي دي، او هر هغه څه ترې نفي کوو چې هغه له خپل ځان څخه نفي کړي او یا یې رسول - صلی الله علیه وسلم - ترې نفي کړي، پرته له تعطیل (له معنا څخه انکار)، او تمثیل (د بیلګې بیانولو) او تکییف (د څرنګوالي په اړه پوښتنې کولو) او تحریف (په معنا کې له بدلون) څخه.
او مونږ په علم یقین سره پوهیږو چې زمونږ رب وړاندې له دې چې مخلوقات پیدا کړي په خپلو صفتونو باندې یاد و، او دا چې هغه له ازله تر ابده د کمال، جلال او جمال په تر ټولو لوړه مرتبه دی؛ ځکه هغه اول او آخر دی، هغه اول دی مخکې ترې څه شی نشته، او آخر دی وروسته ترې څه شی نشته، نو هغه د کمال او عزت په نومونو او صفتونو سره لومړی دی او هغه د کمال او عزت په صفتونو سره وروستی دی.
او مونږ ایمان لرو چې د الله تعالی له صفتونو څخه ځینې د هغه له ذات سره لازم دي لکه: ژوند، علم، اوریدل، لیدل، لاس، ګوتې، او دا چې له صفتونو څخه یې ځینې د هغه د مشیئت (خوښې) پورې تړلي دي لکه: غصه، خوښي او راکوزیدل.
او موږ ایمان لرو چې هغه د هر هغه څه کوونکی دی چې ویې غواړي، نو هغه هر کار تر سره کوي کله چې وغواړي، څه چې وغواړي، څرنګه یې چې وغواړي، چاته چې وغواړي عزت ورکوي او چاته چې وغواړي خواروي یې، د هغه د کړنو څوک منع کوونکی نشته، او نه د هغه پریکړو او واکمنۍ لره څوک ردوونکی او روسته کوونکی شته.
او مونږ عقیده لرو چې د الله تعالی ځینې صفتونه مطلق راغلي دي، نو الله -تعالی- پرې مطلق توصیفوو، لکه: سمع، حیات، بصر او داسې نور، او ځینې یې مقید راغلي دي، نو په همغه تقیید سره پرېښودل کیږي، لکه د هغه یادول چې هغه د خپلو دښمنانو د مکر په مقابل کې له مکر څخه کار اخلي، او خپل دښمنان هیروي کله یې چې هغوی هېر کړي.
او د هغه پاک ذات له صفتونو څخه : علم، بصر، حیات، قیومیت او کلام دي، او هغه په کلام سره موصوف شوی دی وړاندې له دې چې مخلوقات پیدا کړي او خبرې ورسره وکړي، او زمونږ د رب کلام د هغه د خوښې (مشیئت) سره تړاو لري، نو کله چې وغواړي خبرې کوي، او په قرآن کریم کې د کلام د صفت په بېلابیلو وجوهاتو سره راغلی دی، داسې راغلي چې هغه د خپلو بندګانو سره خبرې کوي، او له دوی څخه چې د چا سره وغواړي مناجات کوي او بلنه ورکوي، او د مخلوقاتو سره د قیامت په ورځ خبرې کوي، او مخلوقات به د قیامت په ورځ د الله - تعالی - خبرې اوري.
او مونږ ایمان لرو چې الله پاک د خپلو مخلوقاتو څخه د رڼا په پردې سره پټ دی، نو دوی یې په دې دنیا کې نه ویني، که څه هم د هغه ځینو پیغمبرانو د هغه خبرې واورېدې، کله چې هغه ورسره د پردې تر شا خبرې کولې، لکه څرنګه یې چې له موسی -علیه السلام - سره خبرې وکړې.
او زمونږ د رب کلام داسې توصیف کیږي چې ځینې یې له نورو څخه نوی دی او ځینې یې له ځینو نورو غوره دی.
او د هغه له کلام څخه: قرآن او ټول الهي کتابونه دي چې د هغه په پیغمبرانو -علیهم السلام- نازل شوي، لکه د ابراهیم او موسی علیهما السلام صحیفې، تورات، انجیل او زبور -ټول د الله کلام دی- او په ټولو سره الله خبرې کړي دي، او له واسطې پرته ترې جبریل اوریدلی دی، او جبرائیل د الله په انبیاوو او پیغمبرانو -علیهم السلام - نازل کړي دي، او د تورات ځانګړتیا دا ده چې الله تعالی په تختو کې په لیکلې بڼه نازل کړی دی، او د الله کلام او کلمې مخلوق ندي، او د الله کلام د هغه له مخلوقاتو څخه ندی، آیا ته نه ګورې چې هغه د پیدایښت او امر تر منځ جلاوالی راوستی او مونږ د الله تعالی د کَوني او شرعي کلمو تر منځ توپیر کوو.
او د هغه پاک ذات له صفتونو څخه: عزت، قهر، جبروت، ملکوت، کبریاء، عظمت، اراده، مشیئت، قدرت او رحمت دی، دا رحمت د هغه له صفتونو څخه یو صفت دی او د دې اضافت الله تعالی ته شوی؛ چې دا د صفت اضافت دی موصوف لره.
او د هغه له صفتونو څخه یو علو (پورته والی) دی چې هغه د غلبې، منزلت او ذات لوړوالی دی، نو درې واړه ټول د هغه صفتونو دي چې د هغه په کمال دلالت کوي، او لوی قرآن او نبوي سنت، عقل او فطرت د هغه په لوړوالي په بېلابیلو وجوهاتو دلالت کوي، بلکه هغه دلیلونه ډیر دي چې د الله په پورته والی دلالت کوي، او د هر یو ډول لاندې نور ډیر ډولونه دي چې نه شمیرل کیږي.
او د هغه پاک ذات له صفتونو څخه یو هم په عرش استواء ده، چې الله تعالی یې په خپل کتاب کې په اوو ځایونو کې یادونه کړې ده.
او د هغه پاک ذات له صفتونو څخه یو محبت دی، او د هغه له صفتونو څخه: رضایت (خوښي) ده او د هغه له صفتونو څخه د خپلو دښمنانو بد ګڼل دي؛ ځکه چې هغو د هغه خوښۍ بده وګڼله، او هغه څه یې بد وګڼل چې الله پر خپل رسول -صلی الله علیه وسلم- نازل کړې دي.
د هغه له صفتونو څخه: په دښمنانو غصه کول او پرې غصه کېدل :، او هغه غصه یې د کافرانو لپاره ده،
د هغه له صفتونو څخه: د خپلو دښمنانو د مکر په مقابل کې مکر کول دي ، هغوی چې د ده له اولیاوو سره مکر کاوه، او د هغه له صفتونو څخه تأسف دی، چې معنا یې سخته غصه ده، او د هغه له صفتونو څخه له هغه چا سره دوکه کول دي چې دوکه ورسره کوي، نو الله له منافقانو سره دوکه کوي، هغوی چې له ده سره دوکه کوي، او د هغه تعالی له صفتونو څخه دا دي چې په هغه چا ملنډې وهي چې پر ده ملنډې وهي.
او له صفتونو څخه یې: خندا، تعجب، د قیامت په ورځ راتلل دي تر څو د خلکو تر منځه پریکړه وکړي.

او مونږ د نزول (راکوزیدلو) په صفت ایمان لرو، او دا چې زمونږ رب د دنیا آسمان ته په حقیقي توګه راکوزیږي لکه څرنګه چې د هغه د جلال او لویې سره ښایي، او هغه لکه د مخلوقاتو په څېر راکوزیدل نه دي، بلکې -دا صفت- لکه د نورو صفتونو په څېر یو صفت دی چې مونږ پرې ایمان لرو او پرې پوهیږو او د کیفیت په اړه یې ځان نه ستړی کوو، او نه یې په ردولو کې ځان تکلیفوو؛ بلکې په هغه توګه پرې ایمان لرو لکه څرنګه چې ریښتیني او ریښتیا ګڼل شوي پیغمبر -صلی الله علیه وسلم- پرې خبر راکړی دی،

او مونږ د الله تعالی د معیت (ملتیا) په صفت ایمان لرو، او دا چې الله - تعالی - د خپلو مخلوقاتو سره دی، او دا معیت دوه ډوله دی؛ خاص معیت چې دا د الله تعالی د ولیانو او پیغمبر علیهم السلام لپاره ثابت دی او معنا یې کامیابي او تایید دی، او بل یې د ټولو خلکو سره عام معیت دی؛ مؤمن وي او که کافر، او معنا یې علم، چاپیریدل، ځواک او واکمني ده.

او لدې معیت څخه حلول او اختلاط نه لازمیږي، او نه یې معنا د الله تعالی د لوړوالي نفي کول دي؛ ځکه د اهل سنت په اجماع سره یې معنا علم او احاطه ده؛ یعني دا چې الله تعالی مونږ سره په علم، په هر څه احاطه کولو او ځواک سره دی.

او مونږ الله تعالی ته وجه (مخ) ثابتوو لکه څرنګه چې د هغه د جلال او عظمت سره ښایي، او ید (لاس) لکه څرنګه چې د هغه د جلال او کمال سره ښایي، او پدې اړه په قرآن کریم او سنت کې په مختلفو وجوهاتو سره خبر راغلی دی، د لاس ذکر د تثنیې په صیغې سره راغلی، او دا چې الله یې خلاصوي او راټولوي، او دا چې الله پرې اسمانونه نچه کوي، او ځمکه د هغه پاک ذات په موټي کې ده، او لاس داسې یاد شوی چې د ګوتو درلودونکی دی. او دا ټول ثابتوي چې هغه لاس چې صفت یې په قرآن کریم کې راغلی حقیقي لاس دی لکه څرنګه چې د هغه د جلال سره ښایي، مونږ یې په تاویل کولو ځان نه تکلیفوو، او نه یې د بل چا د لاس سره تشبیه کوو، او نه قرآني آیتونه او نبوي حدیثونه چې دلالت پرې کوي تحریفوو. او د هغه له صفتونو څخه د ګوتو صفت دی.

او مونږ ایمان لرو چې د قیامت په ورځ به مؤمنان خپل رب ګوري، او دا هغه څه دي چې قرآن او متواترو اخبارو پرې زمونږ له رسول الله - صلی الله علیه وسلم - څخه خبر ورکړی دی په هغه څه کې چې هغه پرې مؤمنانو ته زیری ورکړی چې هغوی به خپل رب په ښکاره توګه د قیامت په ورځ ګوري.

او لکه څرنګه یې چې ځان د کمال، جمال، جلال، عزت او لویې په صفتونو سره یاد کړی دی، همدارنګه یې له خپل ځان څخه د نقصان صفتونه هم نفي کړي دي، او د صفاتو نفي په قرآن کې اصل ندی؛ ځکه اصل د صفتونو ثبوت دی، او قرآن او سنت د الله تعالی د صفتونو له یادولو څخه ډک دي لکه څرنګه چې د الله د جلال، لویې او کمال سره ښایي، او متعال رب چې کله له خپل ځان څخه کوم صفت نفي کوي نو د دې لپاره یې نفي کوي تر څو یې د ضد په بیانولو سره ځانته کمال ثابت کړي، او یا ځکه کله چې انسانانو د نقصان نسبت هغه ذات ته وکړ چې هغه د عزت او کمال خاوند دی، نو متعال رب هغه نقص نفي کوي چې نسبت یې هغه ته شوی وي.

او مونږ ایمان لرو چې الله پاک لره نیک نومونه دي، او دا چې نومونه یې په ښایست کې وروستي حد ته رسیدلي دي، نو له هغو څخه نور ښایسته نشته، او له هر اسم څخه الله تعالی ته صفت رابیلیږي، او نومونه یې له شمېر څخه وتلي دي.

او مونږ رب ویرولي یو له دې چې د هغه په نومونو کې کاږه شو، او یا ترې انکار وکړو، او یا یې له معنا څخه منکر شو، او یا یې بې معنا وګڼو.

او هغه څه چې په قرآن او سنت کې د الله تعالی له نومونو او صفتونو څخه راغلي دي لدې لوی دي چې یو کتاب دېې هغه ټول په ځان کې ځای کړي، او مونږ پدې نومونو او صفتونو د خپل رب په مراد سره ایمان لرو، او هغه څه چې ترې زمونږ د رسول -صلی الله علیه وسلم- مراد وي، او مونږ پوهیږو چې په حقیقت یې انسانان نه پوهیږي، او نه یې په خپل علم کې راوستلی شي او نه یې درک ورته رسیږي، او مونږ یې په تاویل کې ځان نه تکلیفوو.

(بـــاب الإیمـــان بوجـود الله) د الله په شتون باندې د ایمان په اړه باب

(لدې باب څخه موخه، د رب په شتون باندې د دلایلو ښکاره کول دي چې بې دینه ترې انکار کوي، او لدې وروسته د ربوبیت باب راځي؛ چې له هغه څه مقصد د ربوبیت د اثبات د دلیلونو راښکاره کول دي له کومو څخه چې الوهیت لازمیږي هغه چې مشرک پکې جګړه کوي).

او مونږ ایمان لرو چې همغه الله اول دی نو مخکې ورڅخه هیڅ شی نشته، الله تعالی فرمایلي: {هُوَ الأَوَّلُ وَالآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ}[هم دغه (الله) اول دی (هیڅ شی له هغه نه مخکې نه و) او اخر دی (له ده نه بعد هېڅ شی نشته) او لوړ دی (په هر شي بره دی) او باطن دی (له ده په وړاندې هېڅ شی پټ نه دی)]. [الحدید سورت: 3 آیت]، او پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - فرمایلي دي: «كَانَ اللَّهُ وَلَمْ يَكُنْ شَيْءٌ قَبْلَهُ، وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الماء»،«الله و، او له هغه پرته هیڅ شی نه و، او د هغه عرش په اوبو د پاسه و». (بخاري (۷۴۱۸) او ترمذي (۳۹۵۱) روایت کړی). بخاري د عمران بن حصین له حدیث څخه روایت کړی دی، او د ده په یو بل روایت کې راځي. «كَانَ اللَّهُ وَلَمْ يَكُنْ شَيْءٌ غَيْرَهُ، وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الماء».«الله و، او له هغه پرته هیڅ شی نه و، او د هغه عرش په اوبو د پاسه و». (بخاري روایت کړی (۳۱۹۱). او مونږ ته یې ځان راپېژندلی چې دی هغه ذات دی چې آسمانونه او ځمکه یې پیدا کړي او هغه د اسمانونو او ځمکې مالک دی او دا چې هغه پاک ذات شپه په ورځ او ورځ په شپه کې ننباسي، الله- تعالی- فرمایلي: {هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ* (دی هغه ذات دی چې اسمانونه او ځمکه یې په شپږو ورځو کې پیدا کړي دي، بیا دی په عرش باندې برقراره شو، دی عالم دی په هر شي چې په ځمکه کې ننوځي او په هر هغه شي چې له دې نه راوځي او په هر هغه شي چې له اسمانه راکوزیږي او په هر هغه شي چې په ده کې پورته خېژي او دغه الله له تاسو سره دی (په اعتبار د علم او قدرت)، هر چېرې چې تاسو یئ او الله هغو کارونو لره چې تاسو یې کوئ، ښه لیدونکی دی. لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الأُمُورُ * خاص هم ده لره د اسمانونو او ځمکې بادشاهي ده او خاص الله ته ټول کارونه ورګرځولی شي. يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ}دی شپه په ورځ کې ننباسي او ورځ په شپه کې ننباسي او دی د سینو په پټو خبرو ښه عالم دی. [الحدید سورت: 4- 6 آیتونه]. او حق سبېڅلي ذات ټینګار کړی، چې دا شته کاینات ګواه دي پر دې چې هغه ذات یې یواځې پیدا کوونکی دی او له هغه سره بل خالق نشته، الله تعالی فرمایلي: (هَٰذَا خَلْقُ اللَّهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِن دُونِهِ) (دغه د الله مخلوق دی، نو تاسو (ای مشرکانو!) ما ته وښیئ چې څه شی دی هغه چې دغو (بتانو) پیدا کړی دی، چې غیر له هغه (الله) نه دي)؟ [لقمان سورت: 11 آیت] په همدې خاطر یې له خپلو آیتونو څخه ډېر دلایل ذکر کړي چې هغه د دې کایناتو پیدا کوونکی دی، له دې څخه: هغه ژوندی له مړي او مړی له ژوندي څخه راوباسي، او له دې څخه دا چې: هغه انسانان له خاورې څخه پیدا کړي دي. او له دې څخه دا چې: هغه مونږ ته مېرمنې زمونږ له ځانونو څخه پیدا کړي دي. او له دې څخه : په مخلوقاتو کې د ژبو او رنګونو توپیر دی. او له دې څخه : په شپه کې د بنده ګانو ویدل کیدل، او په ورځ کې د رزق پلټنه ده. او له دې څخه دا چې هغه برېښنا د ویرې او هیلې لامل ګرځولی، او هغه له آسمان څخه اوبه نازلوي. او له دې څخه دا چې: هغه پیدایښت پیل کړ لکه څرنګه چې د ثنا وړ ذات فرمایلي دي: {يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذَٰلِكَ تُخْرَجُونَ* (هغه (الله) له مړي نه ژوندی راوباسي او له ژوندي نه مړی راوباسي او ځمکه د هغې له مرګ نه پس راژوندی کوي او همداسې به تاسو راویستل کېږئ. وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنتُم بَشَرٌ تَنتَشِرُونَ

* او یوه د هغه له نښو څخه دا ده چې تاسو یې له خاورې پیدا کړئ، بیا ناڅاپه تاسو بشر وئ چې خورېدلئ. وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِّتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَّوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُون * او د هغه له نښو څخه دا دي چې ستاسو لپاره یې ستاسو له نفسونو څخه جوړې پیدا کړې، د دې لپاره چې تاسو هغو ته (په مایله کېدو سره) سکون حاصل کړئ او هغه ستاسو په مینځ کې مینه او مهرباني پیدا کړه، بېشکه په دغو کې خامخا نښې دي د هغه قوم لپاره چې ښه فکر کوي. وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَاخْتِلافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَأَلْوَانِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعَالِمِين * او د هغه له نښو څخه د آسمانونو او ځمکې پیدا کول دي او ستاسو د ژبو او ستاسو د رنګونو اختلاف (بېل والی) دی، بېشکه په دغو کې خامخا نښې دي د عالمانو (پوهانو) لپاره. وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُم بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُم مِّن فَضْلِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُون *او د هغه له نښو نه ستاسو خوب دی، په شپه او ورځ کې او ستاسو لټول دي د هغه له فضله، بېشکه په دغو کې خامخا نښې دي د هغه قوم لپاره چې اوري. وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاء مَاء فَيُحْيِي بِهِ الأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُون * او د هغه له نښو څخه(دا) دي چې هغه تاسو ته برېښنا د وېرې او طمعې لپاره ښيي او له بره نه اوبه نازلوي، بیا په دغو (اوبو) سره ځمکه راژوندۍ کوي، د هغې له مرګ نه وروسته، بېشکه په دغو کې خامخا نښې دي د هغه قوم لپاره چې له عقل نه کار اخلي. وَمِنْ آيَاتِهِ أَن تَقُومَ السَّمَاء وَالأَرْضُ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِّنَ الأَرْضِ إِذَا أَنتُمْ تَخْرُجُون * او د هغه له نښو څخه (دا) دي چې اسمان او ځمکه د هغه په حکم سره ولاړ دي، بیا چې کله هغه تاسو راوبلي، یوځل بلل، له ځمکې نه، (نو) ناڅاپه به تاسو (ژوندي) راوځئ. وَلَهُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ كُلٌّ لَّهُ قَانِتُون* او خاص د هغه لپاره دي هغه څوک چې په اسمانونو او ځمکه کې دي، (دغه) ټول د همده اطاعت کوونکي دي. وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ} او دی همغه ذات دی چې مخلوق اول ځلې پیدا کوي، بیا به دغه دوباره راژوندي کوي او دغه (بیا راژوندي کول) هغه (الله) ته ډېر اسان دي]. [الروم سورت: 19-27 آیتونه]. او لدې څخه دا هم دي چې: هغه په مخلوقاتو باندې حجت قائم کړی چې هغه دوی له یو نفس څخه پیدا کړي دي، الله تعالی فرمایلي: {خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَأَنزَلَ لَكُم مِّنْ الأَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِن بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ فَأَنَّى تُصْرَفُون} (هغه تاسو له یو نفس نه پیدا کړي یئ، بیا یې له هغه نه د هغه ښځه پیدا کړه او ستاسو لپاره یې له څارویو نه اته جوړې پیدا کړې، هغه تاسو د خپلو میندو په خېټو کې پیدا کوي، یو قسم پیدا کول، وروسته له بل قسم پیدا کولو نه، په درېو تیارو کې، دغه الله ستاسو رب دی، بادشاهي خاص د هغه لپاره ده، نشته دی هېڅ حق معبود مګر هغه دی، نو کوم طرف ته تاسو ګرځولی شئ) [الزمر سورت: 6 آیت]، نو د پیدایښت له پیل څخه یې یادونه وکړه، او دا چې ټول حیوانات د هغه پاک ذات مخلوقات دي، بیا یې پر مونږ حجت قائم کړ چې هغه مونږ په رحمونو کې په تیارو کې پیدا کړي یو، او دا چې له هغه پرته بل څوک نه شي کولای چې له نطفې څخه انسان پیدا کړي.

نو هغه په تیرو آیتونو کې د خپل شتون لپاره د یو لوی دلیل یادونه وکړه - چې هغه د اسمانونو او ځمکې پیدا کول دي او هغه څه چې په دوی کې دي، او څه چې پرې د پاسه دي.

او له دې څخه دا چې: هغه پر دوی - د هغه د پاملرنې او هغه څه چې دوی یې په خپلو ځانونو او خپلو اولادونو کې مومي - حجت قائم کړ، هغه دا چې هغه دوی یې د دوی د میندو له ګېډو څخه - پداسې حال کې - راوویستل چې په هیڅ نه پوهېدل او تر هغه یې ترې ساتنه وکړه چې خلقت او پوهه یې بشپړه شوه،الله - جل جلاله - فرمایلي: {وَاللَّهُ أَخْرَجَكُم مِّن بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لاَ تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ الْسَّمْعَ وَالأَبْصَارَ وَالأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُون}. (او الله تاسو د خپلو میندو له خېټو نه راوویستئ، په داسې حال کې چې پر هېڅ شي نه پوهېدلئ او تاسو ته یې غوږونه او سترګې او زړونه در کړل، د دې لپاره چې تاسو شکر وباسئ). [النحل سورت: 78 آیت]. او لکه څرنګه یې چې هر شی پیدا کړی او چمتو کړی دی، - همدار نګه یې - د ټولو مخلوقاتو لارښوونه هغه څه ته کړې ده چې ښېګڼه یې پکې ده، الله تعالی له فرعون څخه د خبر ورکولو په موخه وایې چې هغه فرمایلي دي: {قَالَ فَمَن رَّبُّكُمَا يَا مُوسَى} (ده (فرعون) وویل: ای موسٰی ستاسو د دواړو رب څوك دی)؟ [طه سورت: 49 آیت]، نو الهي ځواب دا و: {قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى} (ده وویل: زمونږ رب هغه ذات دی چې هر شي ته یې د ده (موافق) شکل ورکړی دی، بیا یې لار ښودلې ده). [طه سورت: 50 آیت]. او مونږ باور لرو چې هغه پاک ذات ځمکه غځولې ده او غرونه یې پکې ستنې ګرځولي، او هرڅه یې په کې په متوازن ډول رازرغون کړي دي. نو د لیدلو وړ توازن پکې پر دې غوره دلیل دی چې هغه یې پیدا کوونکی دی، لکه څرنګه یې چې باران په یوه ځانګړې بڼه ورولی چې انسان نشي کولی په هغه توګه یې واوروي، او نه له آسمان څخه راوریدلې اوبه ذخیره کولی شي، نو دا - کار- پدې ګواهي ورکوي چې پیدا کوونکی یې الله قهار ذات دی، الله تعالی فرمایلي: {وَالأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ شَيْءٍ مَّوْزُون*(او ځمکه، مونږ هغه غځولې ده او مونږ په هغې کې غرونه غورځولي دي او مونږ په هغې کې هر اندازه کړی شوی شی زرغون کړی دی. وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ وَمَن لَّسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِين * او مونږ ستاسو لپاره په هغې کې معیشتونه پیدا کړي دي او هغه هم چې تاسو هغه ته روزي ورکوونکي نه یئ. وَإِن مِّن شَيْءٍ إِلاَّ عِندَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلاَّ بِقَدَرٍ مَّعْلُوم* او نشته هېڅ څیز مګر زمونږ سره د هغه خزانې دي او مونږ هغه نه نازلوو مګر په معلومې اندازې سره. وَأَرْسَلْنَا الرِّيَاحَ لَوَاقِحَ فَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاء مَاء فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ وَمَا أَنتُمْ لَهُ بِخَازِنِين}او مونږ هواګانې لیږلې دي، چې بلاربوونکې دي، پس مونږ له بره اوبه نازلې کړې، نو مونږ هغه په تاسو وڅښولې او تاسو دغو (اوبو) لره ذخیره کوونکي نه یئ). [الحجر سورت: 19-22 آیتونه]. او مونږ ایمان لرو په هغه څه چې انبیاو او رسولانو پرې ایمان راوړی، او هغه دلیلونه او برهانونه یقیني ګڼو چې په هغه پاک ذات دلالت کوي، لکه څرنګه چې حق ذات خبر ورکړی چې ابراهیم - علیه السلام- په نمرود باندې استدلال وکړ چې الله تعالی لمر له ختیځ څخه راولي او له هغه پرته بل څوک نه شي کولای چې له لویدیځ څخه یې راولي، الله تعالی فرمایلي: {قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِـي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِـي وَأُمِيتُ قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ} (ابراهیم وویل: زما رب هغه دی چې ژوندي کول ړ او مړه کول کوي، هغه وویل: زه ژوندي کول او مړه کول کوم، ابراهیم وویل: پس یقیناً الله لمر له مشرق نه راخېژوي، نو ته هغه له مغرب نه راوخېژوه). [البقرة سورت: 258 آیت]. همدارنګه هغه په خپل قوم پدې استدلال وکړ چې الله هغه ذات دی چې هدایت یې ورته کړی، خواړه او اوبه یې ورکړي او کله چې ناروغ شي نو شفاء ورکوي، او هم هغه یې مړ کوي او ژوندی کوي ئې، نو فرمایلي یې دی لکه څرنګه یې چې خبر ورکړی دی: {الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِين* (هغه چې زه یې پیدا کړی یم، نو هغه زما لار ښوونه کوي. وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِين* او هغه چې همغه په ما خوراك کوي او په ما څښاك کوي. وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِين * او کله چې زه ناروغه شم، نو هغه ما ته شفا راکوي. وَالَّذِي يُمِيتُنِي ثُمَّ يُحْيِين} او هغه چې ما ته به مرګ راکوي، بیا به ما ژوندی کوي) [الشعراء سورت: 78-81 آیتونه]، بیا یې د موسی - علیه السلام - په اړه خبر ورکړ چې فرعون ته یې د جګړې پر مهال وویل: چې رب یې هغه دی: {الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى}. (ده وویل: زمونږ رب هغه ذات دی چې هر شي ته یې د ده (موافق) شکل ورکړی دی، بیا یې لار ښودلې ده) [طه سورت: 50 آیت]، او دا په قرآن کې راغلي چې الله - تعالی - ځان له هرې نیمګړتیا څخه سپیڅلی کړی دی او ځان یې مونږ ته راپیژندلی، نو هغه پاک ذات فرمایلي: {سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الأَعْلَى * ته پاکي بیان کړه د خپل رب د نامې چې تر ټولو اوچت دی. الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّى* هغه چې پیدا یې کړل ټول شیان، پس ښه یې برابر کړل. وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَى} او هغه (رب) چې اندازه یې وکړه، پس لاره یې وښووله). [الأعلی سورت: 1-3 آیتونه]. الله تعالی استدلال وکړ چې هغه د دې کائناتو خالق او موندونکی دی او له هغه پرته بل خالق نشته - او یقیناچې هغه؛ هغه ذات دی چې تروتازه باغونه یې رازرغون کړي، او انسانان نشی کولای چې ونې یې رازرغوني کړي، او لکه څرنګه یې چې پرې استدلال وکړ چې هغه ځمکه ثابته ګرځولې ده او په هغې کې یې سیندونه او لوړ غرونه پیدا کړي دي او د دوو سمندرونو په منځ کې یې پرده ګرځولې ده؛

تر څو دا له هغه بل سره ګډ نه شي. او دا چې يواځې هغه د مجبورانو دعا قبلوي کله يې چې راوبلي - که څه هم مؤمن نه وي - او دا هغه څوک دی چې د ځمکي او بحر په تيارو کې خلکو ته لارښوونه کوي او دا هم هغه ذات دی چې له باران نه مخکي بادونه زيرى ورکوونکي ليږي.او هغه مونږ ته روزي راکوي، له هغه پرته بل روزي ورکوونکی نشته، او له هغه پرته بل رب نشته، سپيڅلي حق ذات فرمايلي دي: {أَمَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ وَأَنزَلَ لَكُم مِّنَ السَّمَاء مَاء فَأَنبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَّا كَانَ لَكُمْ أَن تُنبِتُوا شَجَرَهَا أَإِلَهٌ مَّعَ اللَّهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ* (بلکې هغه ذات (بهتر دی) چې اسمانونه او ځمکه يې پيدا کړي دي او تاسو لپاره يې له بره نه اوبه نازلې کړې دي، نو هم مونږ په هغو سره د رونق (او ښايست) والا باغونه زرغون کړل، تاسو لپاره دا طاقت نشته چې تاسو د هغو (باغونو) ونې زرغونې کړئ، ايا له الله سره بل معبود شته؟ بلکې دوى يو داسې قوم دى چې (له الله سره د نورو) برابري کوي. أَمَّن جَعَلَ الأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلالَهَا أَنْهَارًا وَجَعَلَ لَهَا رَوَاسِيَ وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا أَإِلَهٌ مَّعَ اللَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ* بلکې هغه ذات (غوره دی) چې ځمکه يې د قرار (او ارام) ځای جوړه کړې ده او د هغې په مينځ کې يې نهرونه جوړ کړي دي او د دې لپاره يې پاخه لوړ غرونه پيدا کړي دي، او د دوو سمندرونو په مينځ کې يې پرده پيدا کړې ده، ايا له الله سره بل معبود شته؟ بلکې د دوی اکثره نه پوهيږي. أَمَّن يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاء الأَرْضِ أَإِلَهٌ مَّعَ اللَّهِ قَلِيلاً مَّا تَذَكَّرُونَ* بلکې هغه ذات (غوره دی) چې د مجبور (او عاجز) سوال قبلوي، کله چې دغه (الله) وبلي او هغه تکليف (او سختي) لرې کوي او تاسو د ځمکې خليفه ګان جوړوي، ايا له الله سره بل معبود شته؟ تاسو ډېر لږ شانته نصيحت قبلوئ. أَمَّن يَهْدِيكُمْ فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَن يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ أَإِلَهٌ مَّعَ اللَّهِ تَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ* بلکې هغه ذات (غوره دی) چې تاسو ته د وچې او سمندر په تيارو کې لاره ښيي او هغه ذات چې له خپل رحمت نه مخکې هواګانې ليږي، چې زېرى ورکوونکې وي، آيا له الله سره بل معبود شته؟ الله ډېر اوچت دی له هغو شيانو نه چې دوی يې (له الله سره) شريکوي. أَمَّن يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَمَن يَرْزُقُكُم مِّنَ السَّمَاء وَالأَرْضِ أَإِلَهٌ مَّعَ اللَّهِ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ} بلکې هغه ذات چې اول خلې مخلوق پيدا کوي، بيا به دغه (مخلوق) بېرته ژوندی کوي او هغه ذات چې تاسو ته له آسمان او ځمکې نه روزي درکوي، آيا له الله سره بل معبود شته؟ ته (دوی ته) ووايه: تاسو خپل دليل راوړئ، که تاسو رښتيني يئ). [النمل سورت : 60 -64 آيتونه]. هغه پاک ذات چې نومونه يې سپيڅلي دي فرمايلي: {وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْهَارًا وَمِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ* (او دی همغه ذات دی چې ځمکه يې غوړولې ده او په هغې کې يې پاخه غرونه ايښي او نهرونه يې روان کړي دي او له هر قسمه مېوو نه يې په دغې کې دوه دوه جوړې پيدا کړي دي، هغه په شپې سره ورځ پټوي، بېشکه په دې کې د هغو خلقو لپاره يقينًا نښې دي چې فکر (او غور) کوي. وَفِي الأَرْضِ قِطَعٌ مُّتَجَاوِرَاتٌ وَجَنَّاتٌ مِّنْ أَعْنَابٍ وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ صِنْوَانٌ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ يُسْقَى بِمَاء وَاحِدٍ وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ فِي الأُكُلِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ}(او په ځمکه کې څنګ په څنګ پيوستې ټوټې دي او د انګورو باغونه دي او فصلونه دي او د کجورو ونې دي چې له يوۀ بېخه پورته شوې دي او ځينې ځان ته (جدا) بېخ لري، چې په يوه قسم اوبو سره اوبه کولی شي او مونږ په هغو کې ځينو ته په نورو باندې په مېوه (او خوند) کې فضيلت ورکوو، بېشکه په دې کې د هغو خلقو لپاره يقينًا نښې دي چې له عقل نه کار اخلي). [الرعد سورت: ۳، 4 آيتونه]. بيا لوی څښتن دا ثابته کړه چې يواځې هغه ځمکه غځولې او له ټولو ونو او ميوو څخه يې دوه جوړه جوړې پيدا کړي دي او يواځې همغه شپه له ورځې څخه پوښي. او په دې سره يې استدلال وکړ چې د ځمکې يو بل ته نږدې برخې يو بل ته ورته او يو له بل څخه متفاوتې ميوې راوباسي حال دا چې په يو - ډول- اوبو باندې اوبه کيږي، نو پاکي ده الله لره چې له هغه پرته بل رب نشته، او نه له هغه پرته بل پيدا کوونکی شته. او دا يې بيان کړه چې په غرونو کې - سره له سختوالي يې - بې له مخکنۍ بېلګې پيدايښتونه دي چې د الله تعالى په بې مثله خالقيت دلالت کوي، نو الله جل جلاله وفرمايل: {وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بِيضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُود} (او په غرونو کې ځينې سپينې او سرې لارې دي، چې د دغو (لارو) رنګونه سره مختلف دي او (ځينې په دوی کې) ډېرې تکې تورې دي. [فاطر سورت: 27 آيت]. له دې جملې څخه هغه څه دي چې الله - تعالى - مونږ ته ښودلي چې هغه دغه ټول عالمونه پيدا کړي دي او انسان ته يې تابع کړي دي، او لدې جملې څخه په سمندر کې د بېړيو اسان ګرځول دي، حق ذات فرمايلي دي: {اللَّهُ الَّذِي سخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلْكُ فِيهِ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِن فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ *(الله هغه ذات دی چې ستاسو لپاره يې سمندر تابع کړی دی، د دې لپاره چې په ده کې کښتۍ د ده په حکم سره روانې شي او د دې لپاره چې تاسو د هغه له فضله لټون وکړئ او د دې لپاره چې تاسو شکر وباسئ. وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ جَمِيعًا مِّنْهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ}او ستاسو لپاره يې په کار لګولي دي هر هغه څه چې په اسمانونو کې دي او هر هغه څه چې په ځمکه کې دي، په داسې حال کې چې دا ټول د هغه له جانبه (مسخر) دي، بېشکه په دغو کې د هغه قوم لپاره يقينًا ډېرې نښې دي چې غور فکر کوي). [الجاثية سورت: ۱۲، ۱۳ آيتونه]. او الله - جل جلاله - مونږ ته د خپل شتون لارښوونه داسې کړې چې لدې حيواناتو څخه يې مونږ ته سپرلۍ، لباس، خوراک او څښاک وګرځول، او دا چې هغه په اسمان کې مرغان نيسي (يعنې د راولويدلو مخنيوی يې کوي) الله تعالى فرمايلي: {أَلَمْ يَرَوْاْ إِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوِّ السَّمَاء مَا يُمْسِكُهُنَّ إِلاَّ اللَّهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ * (ايا دوی مرغانو ته نه دي کتلي چې د اسمان په فضا کې مُسَخَّر شوي دي، دوی لره نه ساتي (له غورځېدلو نه) مګر الله، بېشکه په دغو (څيزونو) کې خامخا ډېرې نښې دي د هغو خلقو لپاره چې ايمان راوړي. وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّن بُيُوتِكُمْ سَكَنًا وَجَعَلَ لَكُم مِّن جُلُودِ الأَنْعَامِ بُيُوتًا تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ وَمِنْ أَصْوَافِهَا وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَا أَثَاثًا وَمَتَاعًا إِلَى حِينٍ * او الله ستاسو لپاره ستاسو له کورونو نه د استوګنې ځايونه جوړ کړي دي او ستاسو لپاره يې د څارويو له څرمنو نه کورونه جوړ کړي دي چې تاسو يې د خپل سفر په ورځ سپک مومئ او د اقامت په ورځ هم او د هغو له وړيو او د هغو له وېښتانو او د هغو له وژغنو نه يې اسبابونه او تر يو وخته پورې د نفعې سامانونه (جوړ کړي دي. وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّمَّا خَلَقَ ظِلاَلاً وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ الْجِبَالِ أَكْنَانًا وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيكُمُ الْحَرَّ وَسَرَابِيلَ تَقِيكُم بَأْسَكُمْ كَذَلِكَ يُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ} او الله له خپلو پيدا کړيو څيزونو نه ستاسو لپاره سيورې تيار کړي دي او ستاسو لپاره يې په غرونو کې پټ ځايونه جوړ کړي دي او ستاسو لپاره يې داسې قميصونه پيدا کړي دي چې تاسو له ګرمۍ نه ساتي او داسې قميصونه (زغرې) چې تاسو له جنګ نه ساتي، همدارنګه هغه خپل نعمتونه پر تاسو باندې پوره کوي، د دې لپاره چې تاسو اسلام راوړئ). [النحل سورت: ۷۹-۸۱ آيتونه]. نو دا ټول دليلونه د الله - تعالى - په شتون او د هغه په ربوبيت باندې ګواه دي، نو له هغه پرته دا بل چا پيدا کړي دي؟! پاکي ده هغه ذات لره. له هغه پرته بل پيداکوونکی کوونکی نشته، او نه له هغه پرته بل رب شته. هغه زمونږ لپاره يو لوی شاهد(ګواه، دليل) ودردلای دی چې هره ورځ تکراريږي، د هغه په شتون او ربوبيت دلالت کوي، او هغه دا چې دا همغه ذات دی چې سبا چوي او هغه ذات چې حبه او دانه چوي (تر څو راشنه شي) الله پاک فرمايلي: {إِنَّ اللَّهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوَى يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ ذَلِكُمُ اللَّهُ فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ * (بېشکه الله د دانې او زړي چوونکی دی، ژوندی له مړي څخه راوباسي او له ژوندي څخه د مړي راوېستونکی دی، همدغه الله دی، نو کوم طرف ته تاسو ګرځولی شئ! فَالِقُ الإِصْبَاحِ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ}د سبا (د رڼا) چوونکی دی او شپه يې د ارام ذريعه ګرځولې ده او لمرسترګه او سپوږمۍ يې د حساب ذريعې ګرځولې دي، دا د ښه غالب، ښه پوه ذات اندازه کول دي) [الأنعام سورت: ۹۵، ۹۶ آيتونه]. او لکه څرنګه يې چې لمر او سپوږمۍ نښې ګرځولې دي، شپه او ورځ يې دوه دلالت کوونکې نخښې د هغه په شتون او ربوبيت وګرځولې الله تعالى فرمايي: {وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ آيَتَيْنِ فَمَحَوْنَا آيَةَ اللَّيْلِ وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً}(او مونږ شپه او ورځ دوه نښې جوړې کړې دي، بيا مونږ د شپې نښه رڼا وګرځوله او د ورځې نښه مو روښانه وګرځوله) [الإسراء سورت: 12 آيت]. او الله -تعالى- دا بيان کړي دي چې بحر يې خوږ او تريو ګرځولی دی، او لدې دواړو څخه تازه غوښه او زيورات راوځي، چې دا د هغه په شتون باندې دليل دی، الله پاک

فرمايلي: {وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُواْ مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُواْ مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاخِرَ فِيهِ} (دى همغه ذات دى چې سمندر يې مُسخر کړى دى، د دې لپاره چې تاسو له هغه نه تازه غوښه وخورئ او له هغه نه ګاڼه (زېورات) راوباسئ چې تاسو يې اغوندئ او ته په دې کې بېړۍ وينې، چې اوبه څيرونکې وي) [النحل سورت: 14 آيت]، حق تعالى فرمايلي دي: {وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَّحْجُورًا}(او دى هماغه ذات دى چې دوه دريابونه يې خوشې کړې دي (له يو بل سره جوخت) دا خوږ دى، ډېر خوږ (تنده ماتوونکى) او د ا (بل) تريو دى، ښه تريو او د دواړو په مينځ کې يې يوه پرده او بند پيدا کړى دى چې منع کړى شوى دى) [الفرقان سورت: 53 آيت]. او يقينا چې الله تعالى بيان کړي دي چې برابر عقلونه پدې پوهيږي چې شوني نده چې دا کائنات دې پرته له پيدا کوونکي څخه پيدا شي، نو الله پاک فرمايلي: {وَهُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلاَفُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ أَفَلاَ تَعْقِلُونَ}(او د غه (الله) هغه ذات دى چې ژوندي کول کوي او مړه کول کوي او خاص د همده په اختيار کې دى د شپې او ورځې اختلاف (بدلېدل رابدلېدل) ايا نو تاسو له عقل نه کار نه اخلئ! [المؤمنون سورت: ٨٠ آيت]، او الله - تعالى - فرمايلي: {قَالَ أَفَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لاَ يَنفَعُكُمْ شَيْئًا وَلاَ يَضُرُّكُم * (هغه وويل: ايا نو تاسو له الله نه پرته د هغه څه عبادت کوئ چې تاسو ته هېڅ نفع نشي رسولى او نه تاسو ته ضرر رسولى شي. أُفٍّ لَّكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَفَلاَ تَعْقِلُونَ} اُف په تاسو(ډېر غورځيدلي خلک ياست) او په هغو چې تاسو يې له الله نه پرته عبادت کوئ، ايا نو تاسو عقل نه لرئ). [الأنبياء سورت: ٦٦، ٦٧ آيتونه]. آيا د الله پاک په شتون او د هغه په ربوبيت دې له دې څخه لوى دليلونه ليدلي دي. او الله تعالى په هغه چا رد کړى دى چې د پيدايښت نسبت يې له هغه پرته بل چاته کړى دى، او د رټلو او پرې د انکار کولو په موخه يې ترې پوښتنه وکړه چې آيا دوى له هيڅ څخه پيدا شوي؟ او يا دا چې خپل ځانونه يې په خپله پيدا کړي، او يا يې ځمکه او آسمانونه پيدا کړي؟ او يا له دوى سره د الله خزانې دي؟ او يا دوى واکداران دي، الله تعالى فرمايلي: {أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ * آيا دوى بې له څه شي پيدا کړى شوي دي ؟(پيدا کوونکى نه لري؟)، يا هم دوى، پخپله پيدا کوونکي دي أَمْ خَلَقُوا السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ بَل لاَّ يُوقِنُون *ايا دوى اسمانونه او ځمکه پيدا کړي دي؟ بلکې دوى يقين نه کوي. أَمْ عِندَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ الْمُصَيْطِرُون} آيا له دوى سره ستا د رب خزانې دي، يا هم دوى واکدران دي). [الطور سورت: ٣٥-٣٧ آيتونه]. او په آيتونو کې دا ايت تر ټولو ډېر لوى دليل دى د خالق په شتون؛ لدې امله ثابت دي چې جبير بن مطعم ويلي: له پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - څخه مې اوريدلي دي چې د ماښام - په لمانځه کې يې - الطور سورت وايه، نو کله چې دې آيت ته ورسيده : {أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ* (آيا دوى بې له څه شي پيدا کړى شوي دي، يا هم دوى، پخپله پيدا کوونکي دي؟ أَمْ خَلَقُوا السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ بَل لاَّ يُوقِنُون*ايا دوى اسمانونه او ځمکه پيدا کړي دي؟ بلکې دوى يقين نه کوي. أَمْ عِندَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ الْمُصَيْطِرُون} آيا له دوى سره ستا د رب خزانې دي، يا هم دوى واکدران دي؟!). قَالَ: «كَادَ قَلْبِي أَنْ يَطِيرَ»،ويې فرمايل: "نږدې و چې زړه مې والوځي". (بخاري (٤٨٥٤)، مسلم (٤٦٣)، ابو داود (٨١١)، نسائي (٩٨٧) او ابن ماجه (٨٣٢) روايت کړى دى). او جبير - رضي الله عنه- د اسلام له منلو څخه مخکې دا آيت اوريدلى و، نو څرګنده شوه چې دوى پيدا شوي، روزل شوي او تابع شوي، نو پاک دى الله له هغه څه نه چې دوى يې پرې يادوي. او حق ذات فرمايلي دي: {مَا أَشْهَدتُّهُمْ خَلْقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَلاَ خَلْقَ أَنفُسِهِمْ وَمَا كُنتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ عَضُدًا}ما دغه (شيطانان) نه د آسمانونو او ځمکې پيدا کولو ته حاضر کړي دي او نه د دوى د ځانونو پيدا کولو ته، او زه ګمراه کوونکو لره مټ (بازو) جوړوونکى (نيونکى) نه يم. [الکهف سورت: 51 آيت]، نو کله چې ځوك د اسمانونو له پيدايښت څخه ناخبره وي او د خپل ځان له پيدايښت څخه ناخبره وي، نو څنګه د خپل موندونکي او خالق څخه انکار کولى شي؟! او موږ ايمان لرو چې الله - تعالى- خپل مخلوقات بې ځايه نه دي پيدا کړى؛ بلکې يو پياوړى پيدايښت د يو ستر مقصد لپاره دى، الله - تعالى - فرمايلي: {وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاء وَالأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لاَعِبِين* (او موږ آسمان او ځمکه او هغه څه چې د دواړو په مينځ کې دي (داسې) نه دي پيدا کړي، چې لوبې کوونکي يو. لَوْ أَرَدْنَا أَن نَّتَّخِذَ لَهْوًا لاَّتَّخَذْنَاهُ مِن لَّدُنَّا إِن كُنَّا فَاعِلِين} که موږ اراده کړې وى چې څه لوبه تماشه جوړه کړو (نو) يقينًا هغه به مو له خپلې خوا نه جوړه کړې وى که موږ (دا کار) کوونکي وو). [الأنبياء سورت: ايتونه ١٦، ١٧]. هغه د عيسويانو دې ادعا ته ځواب ورکړ چې مسيح خالق، معبود، او د دې کائناتو چاره ساز دى، او دا يې څرګنده کړه چې په ځمکه او آسمان کې هيڅ شى له الله څخه پټ نه دى، او دا هغه ذات دى چې انسانان په رحمونو کې جوړوي. او د هغو کسانو له جملې څخه چې الله پاک په رحم کې پيدا کړى او جوړ کړى دى دى، مسيح عليه السلام هم دى، ښتن تعالى فرمايي: {إِنَّ اللَّهَ لاَ يَخْفَىَ عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الأَرْضِ وَلاَ فِي السَّمَاء * (يقينًا الله (چې دى) له هغه نه هېڅ شى نه دى پټ په ځمکه کې او نه په اسمان کې. هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاء لاَ إِلَـهَ إِلاَّ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيم} دى همغه ذات دى چې په رَحِمونو کې ستاسو شکلونه (صورتونه) جوړوي څنګه چې وغواړي، نشته هېڅ لايق د عبادت مګر هم دى دى، چې ډېر غالبه، ښه حکمت والا دى) [آل عمران سورت: ٥، ٦ آيتونه] او داسې نور ډېر - دليلونه - چې په قرآن کريم کې راغلي لکه : په «سورة الأنعام»، «النحل» او نور بې شمېره دلايل او شواهد، چې ټول د هغه په موجوديت او ربوبيت دلالت کوي.

(بـــاب الإيمـــان بربوبية الله) باب دى په بيان د ربوبيت د الله کې (الله مالک دى متصرف دى د عبادت لايق دى)

او موږ ايمان لرو چې الله په خپل ربوبيت کې يو دى، او هغه يوازې خالق دى، او همغه ذات پيدايښت پيل کړى دى او هيڅ ورسره پکې برخه نده اخيستې، حق ذات فرمايلي دي: {اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ}(الله اول ځلې مخلوق پيدا کوي، بيا به يې اعاده کوي، بيا به خاص هغه ته ورګرځولى شي) [الروم سورت: 11 آيت]، او الله پاک فرمايلي دي: {قُلْ هَلْ مِن شُرَكَآئِكُم مَّن يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ قُلِ اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ}(ته (دوى ته) ووايه: آيا ستاسو په شريکانو کې داسې ځوك شته چې مخلوق لره اول ځل پيدا کوي، بيا يې دوباره ژوندي کوي؟ ته ووايه: الله مخلوق لره اول ځل پيدا کوي، بيا به يې دوباره ژوندي کوي، نو تاسو کوم اړخ ته اړول کېږئ؟) [يونس سورت: 34 آيت]. او الله پاک په خپل امر سره پيدا کول کوي، الله تعالى فرمايلي: {إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُون}(بېشکه د هغه امر (حکم) هم دا وي چې کله د يو شي اراده وکړي، دا چې هغه ته ووايي پيدا شه، نو هغه پيدا شي) [يس سورت : 82 آيت]. الله - تعالى - له اسبابو څخه چې هر څه وغواړي پيدا کوي يې، الله - تعالى - فرمايلي: {فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِّن نَّبَاتٍ شَتَّى} (پس په دغو (اوبو) سره موږ بېلا بېل (او) قسما قسم زرغونې را ايستلي دي). [طه سورت: 53 آيت]، او الله تعالى فرمايي: {وَمِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ}(او له هر قسمه مېوو نه يې په دغې کې دوه دوه جوړې پيدا کړي دي) [الرعد سورت : 3 آيت]، او الله - تعالى - فرمايلي: {وَمِن كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُون} (او له هر څيز څخه موږ دوه قسمه جوړې (نر او ښځه) پيدا کړي دي، د دې لپاره چې تاسو پند واخلئ). [الذاريات سورت: 49 آيت]. او هغه پاک ذات خبر ورکړى چې هغه د هر شي پيدا کوونکى دى، او له هغه پرته هر څه چې دي هغه مخلوقات دي، الله تعالى فرمايلي: {اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيل} (الله د هر شي پيدا کوونکى دى او هغه په هر شي باندې نګران دى). [الزمر سورت: ٦٢ آيت]. او موږ ايمان لرو چې الله د هر شي مالک، خالق او چاره ساز دى، الله تعالى فرمايلي: {يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُواْ رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُون*(اى خلکو! د خپل رب عبادت کوئ، هغه چې تاسو يې پيدا کړي يئ او هغه کسان چې له تاسو نه مخکې وو، د دې لپاره چې تاسو پرهېزګاره شئ. الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الأَرْضَ فِرَاشاً وَالسَّمَاء بِنَاء وَأَنزَلَ مِنَ السَّمَاء مَاء فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقاً لَّكُمْ}. هغه (رب) چې ستاسو لپاره يې ځمکه فرش او اسمان چت جوړ کړى دى او له بره نه يې اوبه نازلې کړي دي، بيا يې په دغو سره له مېوو نه ستاسو لپاره رزق راوېستلى دى، نو له الله سره هېڅ قسمه شريکان مه جوړوئ، حال دا چې تاسو پوهېږئ) [البقرة سورت:

21، 22 آيت]. او الله تعالى فرمايلي: {إِنَّ رَبَّكُمُ اللّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الأَمْرَ} (بېشکه چې ستاسو رب هم هغه الله دى چې پيدا کړي يې دي اسمانونه او ځمکه په شپږو ورځو کې، بيا د عرش د پاسه شو، د ټولو کارونو تدبير کوي) [يونس سورت: 3 آيت]، هغه پاک ذات د اسمانونو او ځمکې خالق او مالک دى او هغه په دې دواړو کې تصرف کوونکى دى، حق ذات فرمايلي دي: {لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ أُوْلَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ} (خاص هم ده لره د اسمانونو او ځمکې چابياني دي، او هغه کسان چې د الله په آيتونو سره کافران شوي دي، هم دغه کسان تاوانيان دي). [الزمر سورت: 63 آيت]، او هيڅ مخلوق د خپل ځان او د نورو د چارو د اداره کولو واک نه لري مګر هغه څه چې الله د هغه لپاره ټاکلي وي، نه ملايکې، نه پيغمبران، او نه هم وليان په کائناتو کې د تصرف حق نه لري؛ نه د ګټې رسولو او نه د تاوان دفع کولو، الله تعالى فرمايلي: {قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ لاَ يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلاَ فِي الأَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِن شِرْكٍ وَمَا لَهُ مِنْهُم مِّن ظَهِيرٍ}. (ته (دې مشرکانو ته) ووايه: تاسو هغه (معبودان) وبولئ چې تاسو (هغه) له الله نه غير (معبودان) ګڼلي دي، دوى د يوې ذرې اندازه اختيار (او مِلك) نه لري په آسمانونو کې او نه په ځمکه کې او د دوى لپاره په دغو دواړو کې هيڅ برخه (شرکت) نشته، او نشته دغه (الله) ته له دوى نه هيڅ مددګار). [سبأ سورت: 22 آيت]. او مونږ باور لرو چې هغه حقيقي مالک دى، او له هغه پرته نور بنده ګان دي او د هر واکمن واکمني لنډ مهاله او له منځه تلونکې ده، الله پاک فرمايلي دي: {مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ} (د بدلې د ورځې مالك دى). [الفاتحة سورت: 4 آيت]، او الله پاک فرمايلي: {قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَن تَشَاء وَتَنزِعُ الْمُلْكَ مِمَّن تَشَاء وَتُعِزُّ مَن تَشَاء وَتُذِلُّ مَن تَشَاء بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ} (ته ووايه: اى الله! د بادشاهۍ مالکه! ته بادشاهي ورکوې هغه چا ته چې وغواړې او بادشاهي بېرته اخلې له هغه چا نه چې وغواړې، چا ته چې وغواړې عزت ورکوې او چا ته چې وغواړې ذلت ورکوې، هم ستا په لاس کې خير دى، بېشکه ته په هر شي باندې ښه قادر يې). [آل عمران سورت: 26 آيت]، او نور ټول بنده ګان او تابع دي، الله تعالى فرمايلي: {إِن كُلُّ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ إِلاَّ آتِي الرَّحْمَنِ عَبْدًا} (نه دي دغه هر يو چې په آسمانونو او ځمکه کې دي مګر رحمٰن ته راتلونکي دي، په دې حال کې چې بنده به وي) [مريم سورت: 93 آيت]. او مونږ باور لرو چې الله هغه ذات دى چې آسمانونه او ځمکه يې پيدا کړي، شپه په ورځ پوښي، او ورځ په شپه پوښي، او دا هم هغه ذات دى چې لمر او سپوږمۍ يې تابع کړي، هر يو يې تر خپلې نيټې پورې ځغلي. حق ذات فرمايلي دى: {خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ بِالْحَقِّ يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لأَجَلٍ مُسَمًّى أَلاَ هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ} (هغه آسمانونه او ځمکه په حقه سره پيدا کړي دي، هغه شپه په ورځ تاووي (نغاړي) او ورځ په شپه تاووي او هغه لمر او سپوږمۍ مسخر کړي دي، هر يو مقرر کړى شوې نيټې ته روان دي، خبردار شئ! همغه ښه غالب، ښه بخښونکى دى). [الزمر سورت: 5 آيت]، او همغه پاک ذات دى چې لمر يې ځلانده او سپوږمۍ يې روښنانه ګرځولې او د شپې او ورځې توپير يې د خپل مخلوق د عظمت او د ښه مديريت نښه ګرځولې ده، الله تعالى فرمايلي: {هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَاء وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَّرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُواْ عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ مَا خَلَقَ اللّهُ ذَلِكَ إِلاَّ بِالْحَقِّ يُفَصِّلُ الآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ*(هم هغه (الله) دى چې (تيکلى د) لمر يې تېز ځلېدونکى ګرځولى دى او (ټيکلى د) سپوږمۍ يې روښانه او هغه يې منزلونه منزلونه مقرر کړه (او منزلونه يې مقرر کړل)، د دې لپاره چې تاسو د کلونو شمېره او حساب معلوم کړئ ، الله دغه (څيزونه) نه دي پيدا کړي مګر په حقه سره، هغه ايتونه (دليلونه) په تفصيل سره بيانوي، د هغو خلقو لپاره چې پوهېږي. إِنَّ فِي اخْتِلاَفِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللّهُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ لآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَّقُونَ}بېشکه د شپې او ورځې په اختلاف (بدلېدو رابدلېدو) کې او په هغو (شيانو) کې چې الله په اسمانونو او ځمکه کې پيدا کړي دي، خامخا نښې دي د هغو خلقو لپاره چې وېرېږي) [يونس سورت: 5، 6 آيت]، او همغه ذات دى چې موږ يې له يوه نفس څخه پيدا کړي يو، او له هغه څخه يې د هغه جوړه ګرځولې، او ټول څاروي يې پيدا کړي، څښتن تعالى چې د لويې څاوند دى او نومونه يې سپېڅلې دي فرمايلي دي: {خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَأَنزَلَ لَكُم مِّنْ الأَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِن بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلاَثٍ ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ فَأَنَّى تُصْرَفُونَ} (هغه تاسو له يو نفس نه پيدا کړي يئ، بيا يې له هغه نه د هغه ښځه پيدا کړه او ستاسو لپاره يې له څارويو نه اته جوړې پيدا کړې، هغه تاسو د خپلو ميندو په خېټو کې پيدا کوي، يو قسم پيدا کول، وروسته له بل قسم پيدا کولو نه، په درېو تيارو کې، دغه الله ستاسو رب دى، بادشاهي خاص د هغه لپاره ده، نشته دى هيڅ حق معبود مګر هغه دى، نو کوم طرف ته تاسو ګرځولى شئ). [الزمر سورت: 6 آيت]. او مونږ ايمان لرو چې هغه ذات رزق ورکوونکى او د پياوړې ځواک څاوند دى، له هغه پرته بل رزق ورکوونکى، او کفايت کوونکى بل څوک نشته، الله تعالى فرمايلي: {إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ}. (بېشکه هم دغه الله ښه روزي ورکوونکى، قوت والا، (او) ډېر مضبوط دى) [الذاريات سورت: 58 آيت] او الله تعالى فرمايلي: {وَمَا مِن دَآبَّةٍ فِي الأَرْضِ إِلاَّ عَلَى اللّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ}. (او په ځمکه کې هيڅ خوځنده (ذي روح) نشته مګر د هغه رزق خاص په الله باندې دى، او هغه د هغه د اوسېدلو ځاى او د هغه د سپارېدلو ځاى پېژني (دا) هر څه په واضح کتاب کې (ليک) دي). [هود سورت: 6 آيت]. او مونږ ايمان لرو چې الله پاک په علم سره په ټولو شيانو احاطه کړې ده، الله تعالى فرمايلي: {يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلاَ يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلاَّ بِمَا شَاء} (هغه پوهېږي پر هر هغه څه چې د دوى په وړاندې دي او پر هر هغه څه چې د دوى وروسته دي، او دوى (مخلوق) د هغه له علم نه هيڅ شى هم نشي راګېرولى، مګر هغه څه چې هغه (الله) يې وغواړي). [البقرة سورت: 255 آيت]، نو نه پټېږي د هغه له علم څخه وړه او غټه، الله تعالى فرمايلي دي: {عَالِمِ الْغَيْبِ لاَ يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلاَ فِي الأَرْضِ وَلاَ أَصْغَرُ مِن ذَلِكَ وَلاَ أَكْبَرُ إِلاَّ فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ} (د غيبو عالم دى، له هغه نه نه پټېږي په اندازه د يوې ذرې په آسمانونو کې او نه په ځمکه کې او نه د دغې (ذرې) نه وړوکى (شى) او نه (ترې) غټ مګر (دغه هر څه) په ښکاره کتاب کې دي. [سبأ سورت: 3 آيت]، او د هغه علم پدې کائناتو کې په هر شي احاطه کړې ده: حق ذات فرمايلي: {وَعِندَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لاَ يَعْلَمُهَا إِلاَّ هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِن وَرَقَةٍ إِلاَّ يَعْلَمُهَا وَلاَ حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ الأَرْضِ وَلاَ رَطْبٍ وَلاَ يَابِسٍ إِلاَّ فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ} (او خاص له الله سره د غيبو چابياني دي، يواځې هغه پر دغو عالم دى او هغه عالم دى پر هغه څه چې په وچه او سمندر کې دي، او هيڅ يوه پاڼه نه غورځېږي مګر هغه پرې عالم دى او د ځمکې په تيارو کې نه يوه دانه (پربوځي) او نه لوند څيز او نه وچ مګر (دا ټول) په څرګند کتاب (لوح محفوظ) کې دي). [الأنعام سورت: 59 آيت]، او همدا رنګه يې د دې چاپېره شوي علم د يوې څنډې د وضاحت په اړه فرمايلي: {وَمَا مِن دَآبَّةٍ فِي الأَرْضِ وَلاَ طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلاَّ أُمَمٌ أَمْثَالُكُم مَّا فَرَّطْنَا فِي الكِتَابِ مِن شَيْءٍ ثُمَّ إِلَى رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ} (او نشته په ځمکه کې هيڅ يو خوځنده او نه هيڅ مارغه چې په خپلو دواړو وزرونو الوځي مګر (دوى) ستاسو په شان امتونه دي، مونږ په کتاب (لوح محفوظ) کې هيڅ شى (بې ليکلو) نه دى پرېښى، بيا به دوى د خپل رب په طرف ورجمع کولى شي). [الأنعام سورت: 38 آيت]. او مونږ ايمان لرو چې الله پاک ذات په پټو او ښکاره و خبر دى، سپېڅلي حق ذات فرمايلي: (عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ)(د غيبو او د ښکاره و عالم دى، ډېر لوى، لوړ برتر دى) [الرعد سورت: 9 آيت]، او دا چې هغه به خپلو غيبو باندې د خپلو مخلوقاتو څخه څوک نه خبروي، مګر چاته يې چې له خپلو رسولانو څخه خوښه شي، سپېڅلي پاک ذات فرمايلي: {عَالِمُ الْغَيْبِ فَلاَ يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا * (دى عالم الغيب (په غيبو عالم) دى، نو دى په خپلو غيبو باندې هيڅوک نه خبروي. إِلاَّ مَنِ ارْتَضَى مِن رَّسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِن بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا}مګر هغه چې کوم رسول يې خوښ شي(وحي ورته کوي د وحي پواسطه د ځينې مغيباتو خبر ورکړي)، نو بېشکه دغه (الله) د ده په مخ کې او د ده شا ته ساتونکي (څوکيداران) روانوي). [الجن سورت: 26، 27 آيتونه]، او هر چا چې د غيبو د علم دعوه وکړه هغه دروغجن تور پورې کوونکى دى. او پيغمبران په غيبو نه پوهېږي، او الله تعالى خپل پيغمبر صلى الله عليه وسلم ته امر کړى چې ووايي: {قُل لاَّ أَقُولُ لَكُمْ عِندِي خَزَآئِنُ اللّهِ وَلاَ أَعْلَمُ الْغَيْبَ}(ته ووايه: زه تاسو ته نه وايم چې ما سره د الله خزاني دي او نه زه

عالم الغيب يم) [الأنعام سورت: 50 آيت]. او مونږ ايمان لرو چې يوازې الله پاک ژوندى كوونكى او مړ كوونكى دى، الله تعالى فرمايلي: {إِنَّ اللّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ يُحْيِـي وَيُمِيتُ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ اللّهِ مِن وَلِيٍّ وَلاَ نَصِيرٍ}(بېشكه الله چې دى، د اسمانونو او ځمكې سلطنت خاص د هغه لپاره دى، هغه ژوند وركوي او هغه مرګ وركوي او تاسو لپاره له الله نه غير نه هېڅ كار ساز شته او نه هېڅ مددګار). [التوبـة سورت: 116 آيت]، سپيڅلي حق ذات فرمايلي: {وَهُوَ الَّذِي أَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ إِنَّ الإِنسَانَ لَكَفُور} (او دغه (الله) همغه ذات دى چې تاسو يې ژوندي كړي يئ، بيا به هغه تاسو مړه كاندي، بيا به هغه تاسو ژوندي كړي، بېشكه انسان خامخا ډېر ناشكره دى) [الحج سورت: 66 آيت]. او دى همغه ذات دى چې مرګ او ژوند يې پيدا كړي دي، الله تعالى فرمايلي: {الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلاً وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُور}(هغه ذات چې مرګ او ژوند يې پيدا كړى دى، د دې لپاره چې تاسو وازمايي چې په تاسو كې د عمل په لحاظ كوم يو ډېر ښه دى او هم دې ښه غالب، ډېر بخښونكى دى) [الملك سورت: 2 آيت]، او يقينا دى هغه ذات دى چې نفسونه د مرګ پر مهال قبضوي، الله تعالى فرمايلي دي: {اللَّهُ يَتَوَفَّى الأَنفُسَ حِينَ مَوْتِهَا} [الله نفسونه (ساګانې) قبضوي د هغو د مرګ په وخت كې. [الزمر سورت: 42 آيت]. او مونږ ايمان لرو چې الله تعالى هر شى د عزت او حكمت له مخې د ځان تابع كړى دى، لكه څرنګه چې پدې اړه الله تعالى په خپلې دې وينا سره خبر وركړى دى: {وَلِلّهِ يَسْجُدُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلالُهُم بِالْغُدُوِّ وَالآصَال}(او خاص الله ته سجده كوي هغه څوك چې په اسمانونو او ځمكه كې دي په خوښه او په زور او د هغوى سيورې (هم سجده كوي) سبا او بېګاه). [الرعد سورت : 15 آيت]، او حق ذات فرمايلي دي: {يَوْمَ هُم بَارِزُونَ لاَ يَخْفَى عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ لِّمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّار}(له هغې ورځې نه چې دوى به ببخي ښكاره وي، له الله نه به د دوى هېڅ شى پټ نه وي، نن ورځ د چا بادشاهي ده؟ خاص د الله (بادشاهي ده) چې يو دى، ښه غالب دى) [غافر سورت: 16 آيت]. او مونږ ايمان لرو چې الله تعالى آسمان پيدا كړى دى، او هغه يې له ستنو پرته پورته كړى دى، الله تعالى فرمايلي دي: {خَلَقَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا وَأَلْقَى فِي الأَرْضِ رَوَاسِيَ أَن تَمِيدَ بِكُمْ} (هغه، اسمانونه بې له ستنو پيدا كړي دي چې تاسو هغه وينئ او په ځمكه كې يې پاخه غرونه غورځولي (پيدا كړي) دي چې دغه (ځمكه) تاسو ونه خوځوي). [لقمان سورت: 10 آيت]، او ستاسو لپاره يې په كار لګولي دي هر هغه څه چې په اسمانونو كې دي او هر هغه څه چې په ځمكه كې دي، په داسې حال كې چې دا ټول د هغه له جانبه (مسخر) دي،سپيڅلي حق ذات فرمايلي دي: {وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ جَمِيعًا مِّنْهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لَّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُون}(او ستاسو لپاره يې په كار لګولي دي هر هغه څه چې په اسمانونو كې دي او هر هغه څه چې په ځمكه كې دي، په داسې حال كې چې داً ټول د هغه له جانبه (مسخر) دي، بېشكه په دغو كې د هغه قوم لپاره يقيناً ډېرې نښې دي چې غور فكر كوي) [الجاثية سورت: 13 آيت]. او مونږ باور لرو چې الله د نش څخه شته كول كوي او تصرف هم، الله تعالى فرمايلي: {أَلاَ لَهُ الْخَلْقُ وَالأَمْرُ تَبَارَكَ اللّهُ رَبُّ الْعَالَمِين}(اګاه شئ! خاص هغه لره دي پيدا كول اوتصرف كول، ډېر بركت والا دى الله چې رب العلمين دى) [الأعراف سورت: 54 آيت]، له هغه پرته بل معبود نشته او له هغه پرته بل قانون جوړونكى نشته لكه څرنګه چې الله تعالى فرمايلي: {شَرَعَ لَكُم مِّنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ}(هغه ستاسو لپاره هغه دين مقرر كړى دى چې د هغه وصيت يې نوح ته كړى و او هغه چې مونږ تا ته وحي كړى دى). [الشورى سورت: 13 آيت]، او الله تعالى فرمايلي: {لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا}(مونږ په تاسو كې د هر يو لپاره يو دستور او لاره مقرر كړې ده) [المائدة سورت: 48 آيت]، نو - الله - هغه څوک دى چې قانون جوړوي، قوانين پلې كوي او دين بيانوي. او حق ذات په هغه چا رد كړى چې خپل عالمان او راهبان يې مالكان د حل او د حرمت نيولي و، او د دوى حلال يې حلال ګڼل او حرام يې حرام ګڼل، الله تعالى فرمايلي: {اتَّخَذُواْ أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللّهِ} (دوى خپل عالمان او پيران واكداران د حل او د حرمت نيولي و په غير د الله څخه. [التوبة سورت: ٣١ آيت]، او الله تعالى فرمايلي: {أَمْ لَهُمْ شُرَكَاء شَرَعُوا لَهُم مِّنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَن بِهِ اللَّهُ}(ايا د دوى لپاره داسې شريكان شته چې د دوى لپاره يې له دين څخه هغه لاره مقرر كړې ده چې الله د هغې اجازه نه ده كړې)(١) [الشورى سورت: 21 آيت]. او لكه څرنګه چې دې رب العزت مخلوقات پيدا كړي او د دوى مالک دى، هم هغه د دوى لپاره قوانين جوړ كړي دي، نو يوازې همغه ذات د دوى په حساب او جزا باندې ځواكمن دى، الله تعالى فرمايلي دي: {وَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ بِالْحَقِّ وَلِتُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لاَ يُظْلَمُون}(او الله اسمانونه او ځمكه په حقه سره پيدا كړي دي (د يو حكمت او مقصد د پاره) او د دې لپاره چې هر نفس ته د هغه عمل بدله وركړى شي چې ده كړى دى، په داسې حال كې چې دوى سره به ظلم و نه كړاى شي) [الجاثية سورت: 22 آيت]، او الله تعالى فرمايلي: {إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا لِتُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعَى}(بېشكه قيامت راتلونكى دى، زه غواړم چې دغه (قيامت) پټ وساتم (اشاره ده قرب قيامت ته)، د دې لپاره چې هر نفس ته د هغو عملونو په سبب بدله وركړى شي چې دى يې كوي) [طه سورت: 15 آيت]. او مونږ ايمان لرو چې الله تعالى د بنده ګانو او د هغوى د افعالو پيدا كوونكى دى، الله پاک فرمايلي: (وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ 96)(حال دا چې الله ستاسو او ستاسو د عملونو، پيدا كوونكى دي) [الصافات سورت : 96 آيت]. او مونږ حق ذات ته رېښتيني شاهدي وركوو چې الله پاک د خپلو كائناتي نښانو هره نخښه د دې علامه ګرځولې چې هغه خالق دى او حق ذات پخپلې دې وينا سره د دې خبرې تصديق كوي: {أَفَمَن يَخْلُقُ كَمَن لاَّ يَخْلُقُ أَفَلا تَذَكَّرُون}(آيا نو هغه ذات چې پيدا كوي په شان د هغه چا دى چې (څه) نشي پيدا كولى؟ آيا نو تاسو پند نه اخلئ!) [النحل سورت: 17 آيت]. حق ذات په هغه چا باندې رد وكړ چې له هغه سره يې د هغه په ربوبيت او الوهيت كې شريكان وګرځول؛ ځكه چې هم هغه يوازې خالق دى نو فرمايلي يې دي: {أَمْ جَعَلُواْ لِلّهِ شُرَكَاء خَلَقُواْ كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ قُلِ اللّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّار} (يا دوى د الله لپاره داسې شريكان مقرر كړي دي چې د هغه د پيدا كولو په شان پيدا كول يې كړي دي، بيا په دوى باندې پيدا كول مشتبه شوي دي؟ ته ووايه: الله د هر شي پيدا كوونكى دى او هم هغه يو دى، ډېر غالب دى) [الرعد سورت: 16 آيت]. او مشركانو د الله په ربوبيت ايمان درلوده، او پدې پوهېدل چې الله خالق، رازق، ژوندى كوونكى او روح اخيستونكى دى، او هم هغه ذات ګټه رسوونكى او ضرر رسونكى دى، او د هغوى بتان او باطل معبودان نه ګټې رسولى شي او نه ضرر، او دا باطل معبودان يې ورته واسطې وګرځولې چې الله ته يې نږدې كوي، سره لدې ترې الله جل جلاله دا - ايمان - قبول نه كړ، الله تعالى فرمايلي: {وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُون* (او قسم دى كه ته له دوى نه پوښتنه وكړې چې اسمانونه او ځمكه چا پيدا كړي دي او (چا) لمر او سپوږمۍ مسخر كړي دي؟ دوى به خامخا ضرور ووايي چې الله (پيدا كړي او مسخر كړي دي)، نو څرنګه دوى ګرځولى شي؟. اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاء مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيم * الله چې په خپلو بنده ګانو كې چا لره وغواړي؛ رزق پراخوي او په هغه يې تنګوي، بېشكه الله په هر شي ښه عالم دى. وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّن نَّزَّلَ مِنَ السَّمَاء مَاء فَأَحْيَا بِهِ الأَرْضَ مِن بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لاَ يَعْقِلُون} او قسم دى كه ته له دوى نه پوښتنه وكړې چې چا له اسمان نه اوبه نازلې كړې دي، بيا يې په هغو سره ځمكه د هغې له مرګ نه پس ژوندۍ كړې ده؟ (نو) خامخا ضرور به دوى ووايي چې الله (دا كار كړى دى) ته ووايه: ټول د كمال صفتونه خاص د الله لپاره دي بلكې د دوى اكثره عقل نه لري) [العنكبوت سورت: 61-63 آيتونه]، كه څه هم دوى په سختۍ كې له الله څخه مرسته غواړي، او كله چې دوى ته مصيبت راشي نو هغه ته رجوع كوي، خو دا دوى ته هيڅ ګټه نه رسوي. ځكه چې دوى اوس هم په خپل شرک او كفر باندې پاتې دي، رب العالمين فرمايلي: {فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُون *(نو كله چې دوى په كښتۍ كې سواره شي (او يو مصيبت راشي)، نو دوى الله ته اواز كوي(چې اى الله ده مصيبت راڅخه واړوه)، په داسې حال كې چې خاص هغه لره دين خالص كوونكي وي، نوكله چې (الله) دوى ته نجات وركړي (نو) ناڅاپه دوى (له الله سره) شريكان نيسي. لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ وَلِيَتَمَتَّعُوا

فَسَوْفَ يَعلمون) انجام به دا شي چې دوی ناشکري وکړي د هغه نعمتونو چې دوی ته ورکړل شوي او چې دوی فایده واخلي، نو ژر به دوی پوه شي). [العنکبوت سورت: 65، 66 آیتونه].

(بـــاب الإيمـــان بألـــوهيـــة الله) باب د الله - تعالی - د الوهیت په باره کې

او مونږ ایمان لرو چې الله - تعالی - په الوهیت کې یو دی، او دا چې له الله پرته په حقه بل معبود نشته، او دا چې هم هغه حق دی، او هغه څه چې دوی یې له هغه پرته رابولي باطل دي، او د دې لويې چارې لپاره الله - تعالی کتابونه نازل کړي او پیغمبران یې رالیږلي، جنت او دوزخ یې پیدا کړی، فطرت پرې دلالت کوي، او سالم عقلونه پرې ګواهي ورکوي، او په علم الیقین سره پوهیږو چې د پیغمبرانو لخوا خپلو قومونو ته د دعوت بنسټ: د یو الله عبادت ته د هغوی بلنه، او له هغه پرته د نورو د عبادت پرېښودل دي، الله تعالی فرمایلي: {وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلاَّ نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنَا فَاعْبُدُون}(او مونږ له تا نه مخکې هیڅ رسول نه دی لیږلی مګر چې هغه ته به مونږ(دا) وحي کوله چې بېشکه شان دا دی چې له ما نه پرته بل هیڅ حق معبود نشته، لهذا تاسو زما عبادت کوئ) [الأنبياء سورت: 25 آیت]. او الله پاک فرمایلي دي: {وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولاً أَنِ اعْبُدُواْ اللّهَ وَاجْتَنِبُواْ الطَّاغُوتَ}(او یقینًا یقینًا مونږ په هر یو امت کې یو رسول لیږلی و (په دې سره) چې تاسو د الله عبادت کوئ او له طاغوت نه ځان وساتئ). [النحل سورت: 36 آیت]. او سپېڅلي حق ذات فرمایلي: {وَاسْأَلْ مَنْ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رُّسُلِنَا أَجَعَلْنَا مِن دُونِ الرَّحْمَنِ آلِهَةً يُعْبَدُون}(او ته زمونږ له هغو رسولانو نه پوښتنه وکړه چې مونږ له تا نه مخکې لیږلي دي، ایا مونږه له رحمن نه غیر نور معبودان مقرر کړي دي چې عبادت یې وشي). [الزخرف سورت: 45 آیت]، او هر یو نبي خپل قوم ته ویلي: د الله عبادت وکړئ، تاسو ته له هغه پرته بل معبود نشته، له لومړي پیغمبر نوح - علیه السلام - څخه نیولي تر وروستي پیغمبر محمد - صلی الله علیه وسلم - پورې، نو الله تعالی له نوح علیه السلام څخه د خبرولو په موخه وفرمایل: {يَا قَوْمِ اعْبُدُواْ اللّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَـهٍ غَيْرُهُ} ای زما قومه! تاسو د الله عبادت کوئ، تاسو لپاره له هغه نه پرته(بل) هیڅ برحق معبود نشته. [الأعراف سورت: 59 آیت]، او د هغوی له وروستي پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - څخه یې د خبر ورکولو په موخه وفرمایل: {قُلْ إِنَّمَا أَنَا مُنذِرٌ وَمَا مِنْ إِلَهٍ إِلاَّ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّار} (ته (دوی ته) ووایه: زه خو بس وېرونکی یم، او نشته دی حق معبود غیر له الله نه چې یو او ډېر غلبې والا دی) [ص سورت: 65 آیت]، او الله پاک فرمایلي: {ذَلِكُمُ اللّهُ رَبُّكُمْ لا إِلَـهَ إِلاَّ هُوَ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيل}(همدغه الله، ستاسو رب دی، له ده نه غیر هیڅ لایق د عبادت نشته، د هر شي پیدا کوونکی دی، نو تاسو د هغه عبادت کوئ او هغه په هر شي باندې نګران دی) [الأنعام سورت: 102 آیت]. او دا هغه ستره چاره ده چې له امله یې الله تعالی مخلوقات پیدا کړي دي، الله تعالی فرمایلي: {وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالإِنسَ إِلاَّ لِيَعْبُدُون} (او ما پېریان او انسانان نه دي پیدا کړي مګر د دې لپاره چې دوی زما عبادت وکړي). [الذاريات سورت : 56 آیت] او د "يعبدون" معنی ده: يوحدون: یعنې ما په یووالي سره مني، بخاري -رحمه- الله د دې آیت د تفسیر پر مهال ویلي: «ما له دوو ډلو څخه د نیمکړغی خلک نه دي پیدا کړي مګر د دې لپاره چې ما په یووالي سره ومني». همداسې په بخاري کې راغلي دي پرته لدې چې نسبت یې وشي (6/ 49)،او ابن حجر په «الفتح» کې ویلي چې دا د فراء وینا ده (8/ 600).) وعن ابن عباس رضي الله عنهما قال: لَمَّا بَعَثَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ إِلَى نَحْوِ أَهْلِ الْيَمَنِ قَالَ لَهُ: «إِنَّكَ تَقْدَمُ عَلَى قَوْمٍ مِنْ أَهْلِ الكِتَابِ، فَلْيَكُنْ أَوَّلَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَى أَنْ يُوَحِّدُوا اللَّهَ تَعَالَى»،او له ابن عباس - رضي الله عنهما - څخه روایت دی وایې: کله چې نبي - صلی الله علیه وسلم معاذ بن جبل د یمن د خلکو لور ته ولیږه ورته یې وفرمایل: ته د اهل کتابو یو قوم ته ورتلونکی یې، نو هغوی ته په بلنې ورکولو کې به دې لومړۍ خبره دا وي چې الله تعالی په یووالي سره ومني»، (بخاري (1458) او مسلم (19)) روایت کړی دی. او امام بخاری رحمه الله پدې وینا سره ورته باب ایښودلی «باب ما جاء في دعاء النبي صلى الله عليه وسلم أمته إلى توحيد الله تبارك وتعالى». باب دی د پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - د بلنې په اړه خپل امت لره د الله تبارک و تعالی یووالي ته». او ریښتینی عبادت هغه دی چې خاص د الله رب العالمین لپاره وي او د سید المرسلین د لارښوونو سره سم وي، ځکه لدې پرته د هر معبود عبادت باطل دی، الله تعالی فرمایلي: {ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ} (دغه په دې سبب چې بېشکه الله، هم دی حق دی او دا چې بېشکه هغه چې دوی یې له هغه (الله) نه غیر بولي، همغه باطل دی) [الحج سورت: ایت 62]، او د: «لا إله إلا الله» معنا ده : نشته دی په حقه معبود مګر یو الله دی، ځکه چې مخکنی آیت پر دې باندې دلالت کوي. یوازې په یو الله عقیده لرل او له بل چا پرته یې عبادت کول د : «لا إله إلا الله» مضمون دی، او دا ستره کلمه له الله پرته د بل هر معبود څخه د عبادت نفي کولو او حقیقي ألوهیت د الله پرته له بل هر معبود باطل څخه نفې کولو باندې مشتمله ده او ریښتیني عبادت یوازې د یو الله لپاره دی او دا کلمه په همدې لفظ سره په قرآن کریم کې ډېره راغلې ده، او په همدې معنا د نفي او اثبات سره ډېر آیتونه راغلي دي لکه څرنګه چې الله - جل جلاله - فرمایلي دي: {وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولاً أَنِ اعْبُدُواْ اللّهَ وَاجْتَنِبُواْ الطَّاغُوتَ}(او یقینًا یقینًا مونږ په هر یو امت کې یو رسول لیږلی و (په دې سره) چې تاسو د الله عبادت کوئ او له طاغوت نه ځان وساتئ). [النحل سورت: 36 آیت]، او د الله تعالی دا وینا: {وَاعْبُدُواْ اللّهَ وَلاَ تُشْرِكُواْ بِهِ شَيْئًا} (او تاسو د الله عبادت کوئ او له هغه سره هیڅ شی مه شریکوئ). [النساء سورت: 36 آیت]. او دا د الله تعالی د دین مضبوط تهداب او پیاوړی بنسټ دی – چې هغه یوازې یو الله ته د الوهیت اثبات او له هغه پرته له بل چا څخه د عبادت نفي کول دي – هغه د دین د مېچني ستن او د پیغمبرانو د دعوت بنسټ دی. او معنا یې: د بندګانو عملونه یواځې او یواځې د الله د پاره دي.
او نړدې ده چې د قرآن هیڅ سورت داسې ونه مومې چې د دې چارې له یادولو خالي وي یا په اساسي ډول او یا په تاکیدي او پر مخلوقاتو یې په ډېرو دلایلو او بې شمېره شواهدو حجت قائم کړی دی چې احاطه یې ناشوني ده، او د دې موضوع ترټولو ستر ثبوت د هغه پاک ذات ګواهي ده لکه چې فرمایي: {قُلْ أَيُّ شَيْءٍ أَكْبَرُ شَهَادةً قُلِ اللّهِ شَهِيدٌ بِيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَأُوحِيَ إِلَيَّ هَذَا الْقُرْآنُ لأُنذِرَكُم بِهِ وَمَن بَلَغَ أَئِنَّكُمْ لَتَشْهَدُونَ أَنَّ مَعَ اللّهِ آلِهَةً أُخْرَى قُل لاَّ أَشْهَدُ قُلْ إِنَّمَا هُوَ إِلَـهٌ وَاحِدٌ وَإِنَّنِي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُون} (ته ووایه: د ګواهۍ په لحاظ کوم شی تر ټولو لوی دی؟ ته ووایه: الله دی، (هغه) زما په مینځ کې او ستاسو په مینځ کې ګواه دی او ما ته دا قرآن وحې شوی دی، د دې لپاره چې په دې (قرآن) سره زه تاسو ووېروم او هغه څوك چې دا ورته رسي، ایا تاسو په رښتیا (د دې خبرې) ګواهي کوئ چې یقینًا له الله سره نور معبودان (هم) شته؟ ته ووایه: زه (د دې) شاهدي نه کوم، ته ووایه: بېشکه همدا خبره ده چې همغه یو حق معبود دی او بېشکه زه له هغه څه نه بېزاره یم چې تاسو یې شریکوئ). [الأنعام سورت: 19 آیت]. او الله پاک ګواهي ورکړې، او د الله - تعالی - تر ټولو عزتمند مخلوق هم شاهدي ورکړې چې ملایکې او د علم خاوندان دي، په تر ټولو عزتمند څه یې شاهدي ورکړې چې هغه د الله - تعالی یووالی او هغه په الوهیت سره منل دي، نو الله پاک فرمایلي: {شَهِدَ اللّهُ أَنَّهُ لاَ إِلَـهَ إِلاَّ هُوَ وَالْمَلاَئِكَةُ وَأُوْلُواْ الْعِلْمِ قَآئِمَاً بِالْقِسْطِ لاَ إِلَـهَ إِلاَّ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيم} (الله ګواهي ورکړې ده د دې خبرې چې یقینًا نشته هیڅ لایق د عبادت مګر هم دی دی او ملایکو او د علم خاوندانو، (هم) په داسې حال کې چې دی په انصاف سره قایم دی، نشته هیڅ لایق د عبادت مګر هم دی دی چې ډېرغالب، ښه حکمت والا دی).
[آل عمران سورت: 18 آیت]، نو ملایکو او د علم خاوندانو په هغه څه شاهدي ورکړه چې الله - تعالی پرې د خپل ځان لپاره شاهدي ورکړې ده: (وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا)[او کافي دی الله (د) ګواه (په حیث)]. [النساء سورت: 79 آیت]. هغه په خپل مخلوق استدلال وکړ چې هغه پاک ذات پدې کائناتو کې د هر څه پیدا کوونکی دی، بلکې هره کائناتي نښانه یې پدې ګواه ګرځولې چې هغه د الوهیت او عبادت مستحق دی؛ له همدې امله په قرآنکریم کې د دې موضوع په اړه په مکرر ډول له دوی څخه پوښتنې کیږي او د دوی اعتراف چې هم هغه خالق ، روزي ورکوونکی ، ژوندي کوونکی او مړ کوونکی دی او بیا پرې انکار کوي چې دوی د هغه عبادت نه کوي او یا له هغه سره د نورو عبادت کوي. الله تعالی فرمایلي: {وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ

خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُون او قسم دی که ته له دوی نه پوښتنه وکړې چې آسمانونه او ځمکه چا پیدا کړي دي او (چا) لمر او سپوږمۍ مسخر کړي دي؟ دوی به خامخا ضرور ووایي چې الله (پیدا کړي او مسخر کړي دي)، نو څرنګه دوی ګرځولی شي؟ اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاء مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيم * (الله چې په خپلو بنده ګانو کې چا لره وغواړي؛ رزق پراخوي او په هغه يې تنګوي، بېشکه الله په هر شي ښه عالم دی. وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّن نَّزَّلَ مِنَ السَّمَاء مَاء فَأَحْيَا بِهِ الأَرْضَ مِن بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لاَ يَعْقِلُون} او قسم دی که ته له دوی نه پوښتنه وکړې چې چا له اسمان نه اوبه نازلې کړې دي، بيا يې په هغو سره ځمکه د هغې له مرګ نه پس ژوندۍ کړې ده؟ (نو) خامخا ضرور به دوی ووايي چې الله (دا کار کړی دی) ته ووايه: ټول د کمال صفتونه خاص د الله لپاره دي بلکې د دوی اکثره عقل نه لري) [العنکبوت سورت: 61 - 63 آيتونه]، او الله تعالی فرمايلي: {وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ الْعَلِيم} (او قسم دی که ته له دوی نه پوښتنه وکړې چې اسمانونه او ځمکه چا پيدا کړي دي (، نو) دوی به خامخا لازمًا ووايي چې دغه ډېر غالب، ډېر پوه ذات پيدا کړي دي). الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلاً لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُون *(هغه چې ستاسو لپاره يې ځمکه فرش ګرځولې ده او ستاسو لپاره يې په دې کې لارې پيدا کړي دي، د دې لپاره چې نېغه لار ومومئ. وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاء مَاء بِقَدَرٍ فَأَنشَرْنَا بِهِ بَلْدَةً مَّيْتًا كَذَلِكَ تُخْرَجُون * او هغه ذات چې له بره نه يې اوبه په اندازې سره نازلې کړې دي، پس په دغو سره مونږ مړ ښار راژوندی کړی دی، همداسې به تاسو راوېستلی شئ. وَالَّذِي خَلَقَ الأَزْوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ الْفُلْكِ وَالأَنْعَامِ مَا تَرْكَبُون} او هغه ذات چې ټول قسمونه (انواع) يې پيدا کړي دي او ستاسو لپاره يې له بېړيو او څارويو نه هغه پيدا کړي دي چې تاسو پرې سوربېږئ). [الزخرف سورت: 9-12 آيتونه]. او په خپلو بندګانو يې پر دې حجت قائم کړی چې په خپلو نعمتونو يې پرې اقرار کړی، هغه څه چې پر دوی د نعمت پيدا کوونکي او لوروونکي عبادت فرض کوي، نو الله پاک فرمايلي دي: {قُلْ مَن يَرْزُقُكُم مِّنَ السَّمَاء وَالأَرْضِ أَمَّن يَمْلِكُ السَّمْعَ والأَبْصَارَ وَمَن يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيَّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَن يُدَبِّرُ الأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلاَ تَتَّقُون *(ته ووايه: تاسو ته له آسمان او ځمکې نه روزي څوك درکوي؟ يا د غوږونو او سترګو مالك څوك دی اوڅوك ژوندی له مړي راوباسي او مړی له ژوندي راوباسي او څوك د کارونو تدبير کوي؟ نو يقينًا دوی به وايي چې الله دی، (نو ته ووايه:) آيا نو تاسو نه وېرېږئ)! { فَذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ فَأَنَّى تُصْرَفُونَ} (نو دغه الله ستاسو په حقه رب دی، نو له حق نه بعد نشته مګر ګمراهي، نو تاسو کوم طرف ته ګرځولی شئ). [يونس سوت: 31، 32 آيتونه]. او ډيری وختونه الله تعالی په قرآن کريم کې په خپلو بنده ګانو د خپل ربوبيت په آيتونو استدلال کوي، له کومو څخه چې د هغه پاک ذات عبادت لازميږي، او دا چې د دې کائناتي لويو نښانو پيدا کوونکی يوازې هم هغه پاک الله دی او لکه څرنګه چې له هغه سره بل خالق نشته، نو نه ښايي چې د بل چا عبادت دې ورسره وکړای شي، لدې امله يې دا آيتونه په خپلې دې وينا سره پای ته ورسول: {أَإِلَهٌ مَّعَ اللَّهِ} يعني آيا د الله سره بل معبود شته چې دا کارونه وکړي، چې هغه د الله تعالی دا وينا ده، {أَمَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ وَأَنزَلَ لَكُم مِّنَ السَّمَاء مَاء فَأَنبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَّا كَانَ لَكُمْ أَن تُنبِتُوا شَجَرَهَا أَإِلَهٌ مَّعَ اللَّهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُون*(بلکې هغه ذات (بهتر دی) چې آسمانونه او ځمکه يې پيدا کړي دي او ستاسو لپاره يې له بره نه اوبه نازلې کړې دي، نو هم مونږ په هغو سره د رونق (او ښايست) والا باغونه زرغون کړل، ستاسو لپاره دا طاقت نشته چې تاسو د هغو (باغونو) ونې زرغونې کړئ، آيا له الله سره بل معبود شته؟ بلکې دوی يو داسې قوم دی چې (له الله سره د نورو) برابري کوي. أَمَّن جَعَلَ الأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلاَلَهَا أَنْهَارًا وَجَعَلَ لَهَا رَوَاسِيَ وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا أَإِلَهٌ مَّعَ اللَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لاَ يَعْلَمُون* بلکې هغه ذات (غوره دی) چې ځمکه يې د قرار (او ارام) ځای جوړه کړې ده او د هغې په مينځ کې يې نهرونه جوړ کړي دي او د دې لپاره يې پاخه لوړ غرونه پيدا کړي دي، او د دوو سمندرونو په مينځ کې يې پرده پيدا کړې ده، ايا له الله سره بل معبود شته؟ بلکې د دوی اکثره نه پوهېږي. أَمَّن يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاء الأَرْضِ أَإِلَهٌ مَّعَ اللَّهِ قَلِيلاً مَّا تَذَكَّرُون* بلکې هغه ذات (غوره دی) چې د مجبور (او عاجز) سوال قبلوي، کله چې دغه (الله) وبلي او هغه تکليف (او سختي) لرې کوي او تاسو د ځمکې خليفه ګان جوړوي، ايا له الله سره بل معبود شته؟ تاسو ډېر لږ شانته نصيحت قبلوئ أَمَّن يَهْدِيكُمْ فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَن يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ أَإِلَهٌ مَّعَ اللَّهِ تَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُون* بلکې هغه ذات (غوره دی) چې تاسو ته د وچې او سمندر په تيارو کې لاره ښيي او هغه ذات چې له خپل رحمت نه مخکې هواګانې لېږي، چې زېری ورکوونکې وي، آيا له الله سره بل معبود شته؟ الله ډېر اوچت دی له هغو شيانو نه چې دوی يې (له الله سره) شريکوي. [النمل سورت: 60-63 آيتونه]. او کله يې چې په سورة الروم کې د لويو مخلوقاتو څخه يادونه وکړه چې د هغه په ربوبيت دلالت کوي او له هغه څخه يې الوهيت لازميږي، او هغه د الله پاک دا وينا ده: وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنتُم بَشَرٌ تَنتَشِرُون * (او يوه د هغه له نښو ځنې دا ده چې تاسو يې له خاورې پيدا کړئ، بيا ناڅاپه تاسو بشر وئ چې خورېدلئ. وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِّتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَّوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُون * او د هغه له نښو ځنې دا دي چې ستاسو لپاره يې ستاسو له نفسونو څخه جوړې پيدا کړې، د دې لپاره چې تاسو هغو ته (په مايله کېدو سره) سکون حاصل کړئ او هغه ستاسو په مينځ کې مينه او مهرباني پيدا کړه، بېشکه په دغو کې خامخا نښې دي د هغه قوم لپاره چې ښه فکر کوي. وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَاخْتِلاَفُ أَلْسِنَتِكُمْ وَأَلْوَانِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِّلْعَالِمِين * او د هغه له نښو ځنې د آسمانونو او ځمکې پيدا کول دي او ستاسو د ژبو او ستاسو د رنګونو اختلاف (بېل والی) دی، بېشکه په دغو کې خامخا نښې دي د عالمانو (پوهانو) لپاره. وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُم بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُم مِّن فَضْلِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُون *او د هغه له نښو نه ستاسو خوب دی، په شپه او ورځ کې او ستاسو لټول دي د هغه له فضله، بېشکه په دغو کې خامخا نښې دي د هغه قوم لپاره چې اوري. وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاء مَاء فَيُحْيِي بِهِ الأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُون* او د هغه له نښو ځنې (دا) دي چې هغه تاسو ته برېښنا د وېرې او طمعې لپاره ښيي او له بره نه اوبه نازلوي، بيا په دغو (اوبو) سره ځمکه راژوندۍ کوي، د هغې له مرګ نه وروسته، بېشکه په دغو کې خامخا نښې دي د هغه قوم لپاره چې له عقل نه کار اخلي. وَمِنْ آيَاتِهِ أَن تَقُومَ السَّمَاء وَالأَرْضُ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِّنَ الأَرْضِ إِذَا أَنتُمْ تَخْرُجُون* او د هغه له نښو څخه (دا) دي چې اسمان او ځمکه د هغه په حکم سره ولاړ دي، بيا چې کله هغه تاسو راوبلي، يوځل بلل، له ځمکې نه، (نو) ناڅاپه به تاسو (ژوندي) راوځئ. وَلَهُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ كُلٌّ لَّهُ قَانِتُون * وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ وَلَهُ الْمَثَلُ الأَعْلَى فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيم* او خاص د هغه لپاره دي هغه څوك چې په اسمانونو او ځمکه کې دي، (دغه) ټول د همده اطاعت کوونکي دي* او دی همغه ذات دی چې مخلوق اول ځلې پيدا کوي، بيا به دغه دوباره راژوندي کوي او دغه (بيا راژوندي کول) هغه (الله) ته ډېر اسان دي او خاص هغه لره تر ټولو لوړ شان (او صفت) دی په اسمانونو اوځمکه کې او هغه ښه غالب، ښه حکمت والا دی. ضَرَبَ لَكُم مَّثَلاً مِنْ أَنفُسِكُمْ هَل لَّكُم مِّن مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُم مِّن شُرَكَاء فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ فَأَنتُمْ فِيهِ سَوَاء تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ أَنفُسَكُمْ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُون* هغه (الله) تاسو ته ستاسو له ځانونو نه يو مثال بيانوي (هغه دا چې) آيا تاسو لپاره ستاسو له مريانو څخه په هغه (مال) کې چې مونږ تاسو ته درکړی دی، څوك شريکان شته؟ نو چې تاسو (ټول) په هغه (مال) کې سره برابر يئ چې تاسو له دوی نه داسې وېرېږئ لکه ستاسو وېره کول له خپلو ځانونو (ازادو شريکانو) نه، همداسې مونږ آيتونه په تفصيل سره بيانوو، د هغه قوم لپاره چې له عقل نه کار اخلي. بَلِ اتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَهْوَاءهُم بِغَيْرِ عِلْمٍ فَمَن يَهْدِي مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ وَمَا لَهُم مِّن نَّاصِرِين}بلکې هغو کسانو چې ظلم يې کړی دی، بې له علمه د خپلو خواهشاتو پيروي وکړه، نو هغه چا ته به څوك هدايت وکړي چې الله ګمراه کړی دی او د دوی لپاره هېڅ مدد کوونکي نشته) [الروم سورت: 20-29 آيتونه]. - الله تعالی - لدې آيتونو څخه هر يو په {وَمِنْ آيَاتِهِ} سره پرانست چې معنا يې ده: له هغو کائناتي دليلونو څخه چې د هغه په ربوبيت دلالت کوي او الوهيت يې ترې لازميږي؛ هغه آيتونه دي چې ياد يې کړل، بيا

يې ورپسې د دې مثل په يادولو سره تعقيب کړ چې الله تعالی د هغه چا په اړه وړاندې کړی دی چې د هغه له مخلوقاتو څخه يې کوم شی له هغه سره برابر ګڼلی فرمايي: "آيا ستاسو څخه يو څوک خپل غلام د ځان سره په خپله او د خپلې ښځې په بستره کې يو ځای کولی شي؟ په همدې ډول الله تعالی هم دی، نه خوښوي چې له مخلوقاتو څخه دې څوک ورسره برابر وګڼل شي» (دا خبره) قتاده کړې. (تفسير الطبري (20/95). بيا يې يدې سره پای ته ورسول چې سالم فطرت يوازې د هغه پاک ذات د عبادت تقاضا کوي، لدې امله يې فرمايلي دي: {فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لاَ تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَعْلَمُون} [(تاسو لازم ونيسئ) د الله هغه فطرت لره چې په هغه يې خلق پيدا کړي دي، د الله تخليق لره هيڅ بدلون نشته همدغه سم (نيغ) دين دی، او ليکن د خلقو اکثريت نه پوهيږي]. [الروم سورت: 30 آيت]. او الله -جل جلاله- په خپل وحدانيت شاهدي ورکوونکي دليلونه په بېلابېل ډول وړاندې کړل،تر څو پرې حجت قائم کړي، او لاره پرې روښانه کړي؛ تر څو د خلکو لپاره په الله تعالی کوم دليل پاتې نه شي، او لکه څرنګه چې الله - تعالی - په پريکنده او روښانه دلايلو سره په خلکو حجت قائم کړ، او حيرانوونکي دليلونه يې په خپل وحدانيت باندې وړاندې کړل، مثالونه يې هم پيش کړل، او حق يې بيان کړ، الله تعالی جل جلاله فرمايلي: {وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلاً رَّجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا أَبْكَمُ لاَ يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَهُوَ كَلٌّ عَلَى مَوْلاهُ أَيْنَمَا يُوَجِّههُّ لاَ يَأْتِ بِخَيْرٍ هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَن يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَهُوَ عَلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيم} (او الله يو مثال بيانوي چې دوه سړي دي، په دواړو کې يو ګونګی دی، پر هيڅ شي قدرت نه لري، په داسې حال کې چې هغه په خپل بادار باندې بار (بوج) دی، چې چېرته يې هم ولېږي هيڅ خير نه راوړي، آيا برابرېږي دغه کس او هغه څوك چې په انصاف سره حکم کوي او هغه په نېغې لارې باندې قايم دی) [النحل سورت: 76 آيت]، ابن جرير د دې آيت د تفسير پر مهال فرمايلي: او دا مثال الله - تعالی - د خپل نفس او هغه معبودانو په اړه وړاندې کړی دی چې له هغه پرته يې عبادت کيږي: {وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلاً رَّجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا أَبْكَمُ لاَ يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ} {او الله يو مثال بيانوي چې دوه سړي دي، په دواړو کې يو ګونګی دی، پر هيڅ شي قدرت نه لري} او موخه يې ورڅخه دلته هغه بت دی چې هيڅ نه اوري او نه خبرې کولای شي؛ ځکه چې هغه خو يا له تورل شوي لرګي څخه جوړ شوی، او يا له جوړې شوې وسپنې څخه، او هغه چاته چې خدمت يې کوي د ګټې رسولو توان نه لري، او نه ورڅخه ضرر لرې کولی شي، او هغه په خپل خاوند باندې بوج دی، فرمايي: نو - هغه معيوب سړی - د تره زامنو او نورو خپلوانو او هغه څوک يې چې سرپرستي کوي محتاج دی؛ ځکه اړتيا لري چې څوک يې واخلي، يا يې يو ځای کې کينوي او خدمت يې وکړي، لکه د ګونګي په څېر چې هيڅ نه شي کولای نو هغه يې په سرپرستانو؛ د تره زامنو او نورو په اوږو بار دی {أَيْنَمَا يُوَجِّههُّ لاَ يَأْتِ بِخَيْرٍ} چېرته يې چې ولېږي هيڅ خير نه راوړي، فرمايي: هر چيرته يې چې مخ کړې خير نه راوړي؛ ځکه هغه نه پوهيږي چې څه ورته ويل کيږی، او څه چې غواړي نه شي کولای نورو ته يې ووايي: نو نه خپله پوهيږي او نه څوک پوهولی شي، همدا رنګه بت هم دی، څه چې ورته ويل کيږي درک کولای يې نه شي، نو د هغه د کارونو لپاره په يو بل چا امر کيږي چې ورته يې تر سره کړي، ځکه خبرې نه شي کولای چې امر او نهې وکړي، الله تعالی فرمايلي: {هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَن يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ} ووايه آيا هغه؛ او هغه څوک سره برابر دي چې په عدالت امر کوييعني آيا دغه ګونګی او د خپل خاوند د اوږو بار چې هرې خوا وليږل شي او هيڅ ښېګڼه نه راوړي او هغه څوک چې ناطق دی او خبرې کوي، په حق امر کوي، بلنه ورته کوي، او هغه الله قهار ذات دی، هغه ذات چې خپلو بنده ګانو ته د توحيد او د هغه د پيروی بلنه ورکوي ؟ فرمايي: برابر ندی هغه متعال ذات د هغه بت سره چې صفت يې بيان شو. (تفسير الطبري (17/262). او الله -تعالی- د باطل معبود او حق معبود لپاره مثال وړاندې کړی دی، لکه څرنګه چې مجاهد فرمايلي دي: (تفسير الطبري (21/285). حق ذات سبحانه وتعالی فرمايلي دي: {ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلاً رَّجُلاً فِيهِ شُرَكَاء مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلاً سَلَمًا لِّرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلاً الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لاَ يَعْلَمُون} (الله يو مثال بيانوي، يو (غلام) سړی دی، په ده کې بد خويه په خپل مينځ کې ناسازه کسان شريکان دي او بل (غلام) سړی دی چې سالم (او پوره) د يو سړي دی، ايا دغه دواړه په حال کې سره برابر دي؟ ټول د کمال صفتونه خاص د الله لپاره دي بلکې د دوی اکثره نه پوهيږي) [الزمر سورت: 29 ايت]. او دا کار- يعني الله تعالی ته په يووالي اقرار او رسول الله صلى الله عليه وسلم ته په پيغمبری ګواهي - هغه څه دي چې الله تعالی د وينو او نفسونو د ساتلو لپاره حد ټاکلی دی، الله تعالی فرمايلي: {فَإِذَا انسَلَخَ الأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُواْ الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدتُّمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ وَاحْصُرُوهُمْ وَاقْعُدُواْ لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ الصَّلاَةَ وَآتَوُاْ الزَّكَاةَ فَخَلُّواْ سَبِيلَهُمْ} (نو کله چې حرامې (د عزت) مياشتې تېرې شي، بيا نو تاسو دغه مشرکان وژنئ چېرته چې تاسو هغوی ومومئ او دوی نيسئ او د دوی محاصَره کوئ او د دوی لپاره په هر کمين ځای کې کېنئ، نو که دوی توبه وباسي او لمونځ قايم کړي او زکات ادا کړي، بيا نو تاسو د دوی لاره خوشې کړئ). [التوبة سورت: 5 آيت]، او الله پاک فرمايلي دي: {فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ الصَّلاَةَ وَآتَوُاْ الزَّكَاةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ} (نو که دوی توبه وباسي او لمونځ قايم کړي او زکات ادا کړي، نو بيا ستاسو ورونه دي په دين کې). [التوبة سورت: 11 آيت]، او له ابن عمر - رضي الله عنهما - څخه روايت دی چې رسول الله - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي: «أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ، وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ، فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ إِلَّا بِحَقِّ الإِسْلَامِ، وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ».«ماته امر شوی چې خلکو سره تر هغه وجنګيږم تر څو د دې خبرې ګواهي ورکړي چې له الله پرته بل بر حق معبود نشته او پر دې چې محمد د الله رسول دی، لمونځ قايم کړي، زکات ورکړي، کله يې چې - دا کارونه - وکړل نو زما څخه يې وينې او مالونه په امن کې شول مګر د اسلام لپاره، او حساب يې پر الله تعالی دی». (بخاري (1399، 7284)، مسلم (20)، ابوداود (1556)، ترمذي (2607) او نسائي (2443) روايت کړی دی. او د دې ايمان لپاره بسنه نه کوي چې يوازې په زړه کې وي، بلکه خامخا پرې بايد ژبه تلفظ وکړي، لدې امله پيغمبر - صلى الله عليه وسلم فرمايلي: «أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ».«ماته امر شوی چې خلکو سره تر هغه وجنګيږم تر څو د دې خبرې ګواهي ورکړي چې له الله پرته بل بر حق معبود نشته». (بخاري (25) او مسلم (22) روايت کړی دی. او تر هغه پورې ايمان رښتيا کيدلی نه شي تر څو چې اندامونه پرې عمل ونه کړي، حق ذات فرمايلي او د هغه وينا حق ده: {إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُون* (بېشکه خبره همدا ده چې مومنان هغه خلک دي، چې کله الله ياد کړی شي، نو د دوی زړونه ووېرېږي او کله چې دوی ته د هغه (الله) آيتونه تلاوت کړی شي (، نو) دغه (آيتونه) دوی ته ايمان ورزيات کړي او خاص په خپل رب باندې دوی توکل کوي. الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلاَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُون* هغه کسان چې لمونځ قايموي او له هغه (مال) نه چې مونږ دوی ته ورکړی دی، څه حصه خرچ کوي. أُوْلَـئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا}. همدغه خلق په حقه مومنان دي) [الأنفال سورت: 2-4 آيتونه]، او الله تعالی فرمايلي دي: {لَّيْسَ الْبِرَّ أَن تُوَلُّواْ وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَـكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَالْمَلآئِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّآئِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُواْ وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاء والضَّرَّاء وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَـئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَـئِكَ هُمُ الْمُتَّقُون}(نېکي دا نه ده چې خپل مخونه د مشرق او مغرب په طرف وګرځوئ، او لېکن نېکي (د هغه چا) ده چې پر الله او پر ورځ د اخرت او پر ملايکو او پر کتابونو او پر نبيانو يې ايمان راوړی دی او د هغه په مينه (کې) خپلوانو او يتيمانو او مسکينانو او مسافرو او سوالګرو ته مال ورکوي او په (ازادولو د) څټونو کې (يې لګوي) او لمونځ قايموي او زکات ورکوي او د خپلو وعدو پوره کوونکي وي کله چې وعده وکړي، (خصوصًا) په سختۍ او تکليف کې او د جنګ په وخت کې صبر کوونکي دي، دا هغه خلق دي چې رښتيني دي او همدغه خلق متقيان دي) [البقرة سورت: 177 آيت]. او رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: «مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ، وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ»،«چا چې له تاسو څخه ناروا کړنه وليده نو په لاس سره دې منع کړي، که چيرته يې نشو کولای نو په ژبې سره او که چېرته يې نشو کولای نو په زړه سره او دا تر ټولو کمزوری ايمان دی»،

(مسلم (49)، ابو داود (1140)، ترمذي (2172)، نسائي (5008) او ابن ماجه (1275) روايت کړی دی. نو دا حديث پر دې دلالت کوي چې ايمان په زړه کې تفاوت لري. او په الله - تعالی - باندې د ايمان لرلو سره په طاغوت کافرېدل حتمي - خبره - ده، الله تعالی فرمايلي: (فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِن بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لاَ انفِصَامَ لَهَا) (نو چا چې له طاغوت (شيطان، بت) نه انکار وکړ او په الله يې ايمان راوړ، نو يقينا ده ډېره مضبوطه کړی ټينګه ونيوله، چې هغې لره هېڅ پرېکېدل نشته، او الله اورېدونکی او پوه دی) [البقرة سورت: 256 آيت]، او له شرک او مشرکانو څخه بيزاري، نو تر هغه موحد نه شي جوړيدلای تر څو چې له شرک او مشرکانو څخه بې زاره نه شي، الله - جل جلاله - فرمايلي: {وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاء مِّمَّا تَعْبُدُون} (او (ياد کړه) هغه وخت چې ابراهيم خپل پلار او خپل قوم ته وويل: بېشکه زه له هغو (معبودانو) نه بېزاره يم چې تاسو يې عبادت کوئ) [الزخرف سورت: 26 آيت]. او پدې ايمان کې بنده بايد الله رب العالمين ته مخلص وي، الله - تعالی - فرمايلي دي: (هُوَ الْحَيُّ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ۗ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ)(هم دی (تل) ژوندی دی، نشته هېڅ حق معبود مګر هم دی دی، نو تاسو دا بلئ، په داسې حال کې چې هم ده لره د دين خالص کوونکي يئ، ټول د کمال صفتونه خاص د الله رب العالمين لپاره دي) [غافر سورت: 65 آيت]، او الله پاک فرمايلي: {وَمَا أُمِرُوا إِلاَّ لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاء} (حال دا چې دوی ته حکم نه و ورکړی شوی مګر په دې چې دوی دې د الله عبادت کوي، په داسې حال کې چې دين (عبادت) دغه (الله) لره خالص کوونکي وي (او) حنيفان (له باطله حق ته راګرځېدونکي) وي). [البينة سورت: 5 آيت]، وعن أبي هريرة رضي الله عنه أَنَّهُ قَالَ: قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَنْ أَسْعَدُ النَّاسِ بِشَفَاعَتِكَ يَوْمَ القِيَامَةِ؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: «لَقَدْ ظَنَنْتُ -يَا أَبَا هُرَيْرَةَ- أَلَّا يَسْأَلُنِي عَنْ هَذَا الحَدِيثِ أَحَدٌ أَوَّلُ مِنْكَ؛ لِمَا رَأَيْتُ مِنْ حِرْصِكَ عَلَى الحَدِيثِ، أَسْعَدُ النَّاسِ بِشَفَاعَتِي يَوْمَ القِيَامَةِ، مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ خَالِصًا مِنْ قَلْبِهِ، أَوْ نَفْسِهِ».او له أبو هريرة - رضي الله عنه - څخه روايت دی وايي: وويل شول چې: ای د الله رسوله! د قيامت په ورځ ستا په شفاعت نيکمرغه انسان څوک دی ؟ رسول الله - صلی الله عليه وسلم - وفرمايل: « ای ابو هريرة ! يقينا ما فکر کړی و چې ستا څخه پرته به هيڅوک راځخه د دې حديث په اړه لومړی پوښتنه نه کوي، په احاديثو د زيات حرص له امله چې په تا کې مې ليدلی دی، نو زما په شفاعت نيمکرغه خلک به د قيامت په ورځ هغه څوک وي چې د نفس او زړه له اخلاصه يې (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) ويلي وي». (بخاري (99، 6570) روايت کړی دی). او رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي: «فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ حَرَّمَ عَلَى النَّارِ مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ».«يقينا الله - تعالی - په اور باندې هغه څوک حرام کړي دي چې: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، يې ويلي وي او پدې سره د الله مخ غواړي». (بخاري (۴۲۵)، مسلم (۳۳)، نسائي (۷۸۸) او ابن ماجه (۷۵۴) روايت کړی دی). او دا چې يقيني وي نه شکمن، سپيڅلي حق ذات فرمايلي: {إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا } [الحجرات:15].(بېشکه مومنان خو هغه کسان دي چې په الله او د هغه په رسول يې ايمان راوړی، بيا يې شك نه دی کړی). [الحجرات سورت: 15 آيت]، او الله تعالی د هغه کافر په اړه خبر ورکوي چې باغ يې درلوده چې هغه ويلي دي: {وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِن رُّدِدتُّ إِلَى رَبِّي لأَجِدَنَّ خَيْرًا مِّنْهَا مُنقَلَبًا} (او زه ګمان نه کوم چې قيامت قايمېدونکی دی او قسم دی که (بالفرض) زه خپل رب ته بوتلی شوم، نو خامخا هرومرو به زه له دې (باغ) نه غوره د بېرته ورتلو ځای وموم). [الكهف سورت: 36 آيت]. او دا چې ايمان يې له پوهې څخه وي، نو د ايمان په حقيقت او غوښتنو پوهيږي او هغه څه يې چې ضد دي، الله تعالی فرمايلي: (فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ...) (نو ته پوهه شه چې بېشکه شان دا دی چې د عبادت هېڅ لايق نشته مګر الله دی). [محمد سورت: 19 آيت]. او بايد د علم او اخلاص سره هغه څه ومني چې رسول الله صلی الله عليه وسلم پرې راتګ کړی او هغه څه چې ايمان يې په ضمن کې لري، او د {لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ} کلمې پرې دلالت کړی وي چې هغه يوازې د يو الله عبادت او له هغه پرته د نورو د عبادت پرېښودل دي نو چا چې - دا کلمه - وويله: او يوازې د يو الله عبادت يې ونه مانه، نو له هغه چا څخه به وي چې الله تعالی يې په اړه فرمايلي: {إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ يَسْتَكْبِرُون*(بېشکه دوی (داسې) وو چې کله به دوی ته وويل شول چې له الله نه غير هېڅ لايق د عبادت نشته (،نو) دوی به تکبر کاوه. وَيَقُولُونَ أَئِنَّا لَتَارِكُوا آلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَّجْنُون}او دوی وايي چې آيا يقينًا مونږ په رښتيا سره د يو لېوني شاعر له وجې نه خپل معبودان (باطله) پرېښودونکي يو) [الصافات سورت: 35، 36 آيتونه]. او دا چې غاړه کيږدي او پيروي وکړي، الله تعالی فرمايلي: {وَمَن يُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى}(او هغه څوك چې خپل مخ الله ته وسپاري، په داسې حال کې چې نېکي کوونکی وي، نو يقينًا ده په ډېرې مضبوطې کړۍ باندې منګولې ښخې کړي دي). [لقمان سورت: 22 آيت]. او دا چې په وينا، کړنه او عقيده کې رښتونی وي، تر څو هغه څه تر لاسه کړي چې نبي کريم - صلی الله عليه وسلم - پرې په خپلې دې وينا سره خبر ورکړی: «مَا مِنْ أَحَدٍ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، صِدْقًا مِنْ قَلْبِهِ، إِلَّا حَرَّمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّارِ».«هيڅ يو مسلمان نشته چې د (أشهد أن لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ) ګواهي د زړه له اخلاصه ورکړي مګر دا چې الله تعالی به يې په اور باندې حرام کړي». (بخاري (128) او مسلم (32) روايت کړی دی. او دا چې د دې دين سره مينه او محبت ولري، او هغه چا چې قانوني کړی دی، او هغه چا چې پرې راتګ کړی، او هغه چا چې د دين په حيث منلی، الله تعالی فرمايلي: (وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ ۖ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِّلَّهِ) (او په خلقو کې ځېنې هغه څوک دي چې له الله نه غير شريکان نيسي، له هغوی سره مينه کوي له الله سره د مينې په شان، او هغه کسان چې ايمان يې راوړی دي؛ له الله سره په مينه کې ډېر سخت (او کلک) دي). [البقرة سورت: 165 آيت]، او رسول الله - صلی الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَلَدِهِ وَوَالِدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ»."په تاسو کې هيڅوک تر هغه وخته مؤمن نشي کيدلی تر څو چې زه ورته د هغه له پلار، زوی او ټولو خلکو څخه ګران نه شم". بخاري (15)، مسلم (44)، نسائي (5013) او ابن ماجه (67) روايت کړی دی. او رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي: «ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ حَلَاوَةَ الإِيمَانِ: أَنْ يَكُونَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا، وَأَنْ يُحِبَّ المرءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ، وَأَنْ يَكْرَهَ أَنْ يَعُودَ فِي الكُفْرِ كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُقْذَفَ فِي النَّارِ».«درې - خويونه - دي چې په چا کې وي نو د ايمان خواږه به ومومي: چې الله او رسول يې ورته له هر څه زيات محبوب وي، او دا چې څوک خوښ ګڼي نو خوښ دې نه ګڼي مګر د الله لپاره، او کفر ته بيرته ورګرځېدل ورته داسې بد ښکاري لکه څرنګه چې خوښ نه ګڼي چې په اور کې دې واچول شي». بخاري (16)، مسلم (43)، ترمذي (2624)،نسائي (4987) او ابن ماجه (4033) روايت کړی دی. او لکه څرنګه چې الله -تعالی- د ايمان حقيقت، د هغه غوښتنې، او شرطونه بيان کړل، نو پدې سره يې د ضدي مشرکانو شکونه او شبهې له منځه وړي دي او دا - خبره - يې ښکاره کړې ده چې دوی په خپل شرک باندې هيڅ دليل نه لري؛ ځکه دا معبودان باطله مخلوق دي، بل څوک يې چاري سموي او هيڅ شی نه شي پيدا کولی او دوی په آسمانونو او ځمکه کې د مثقال د يوې ذرې په اندازه هم د څه شي واک نه لري، الله تعالی فرمايلي: {أَيُشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ} (آيا دوی (له الله سره) هغه شيان شريکوي چې هېڅ شی نشي پيدا کولی، حال دا چې دوی پخپله پيدا کول کيږي). {وَلَا يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا وَلَا أَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ} او نه له دوی سره د څه مدد کولو طاقت لري او نه هم له خپلو ځانونو سره مدد کولی شي. وَإِن تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لاَ يَتَّبِعُوكُمْ سَوَاء عَلَيْكُمْ أَدَعَوْتُمُوهُمْ أَمْ أَنتُمْ صَامِتُون * او که چېرې تاسې دوی هدايت ته راوبلې، دوی به ستاسو پيروي ونه کړي، ستاسو لپاره يو شان ده که تاسو دوی راوبلئ، يا تاسو خاموشه واوسئ. إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ عِبَادٌ أَمْثَالُكُمْ فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُواْ لَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِين * بېشکه هغه خلق چې تاسو يې له الله نه غير بلئ، (هغوی) ستاسو په شان بنده ګان دي، نو هغوی راوبلئ، پس هغوی دې ستاسو بلنه قبوله کړي، که چېرې تاسو رښتيني يئ. أَلَهُمْ أَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا قُلِ ادْعُواْ شُرَكَاءكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ فَلاَ تُنظِرُون* آيا د هغوی لپاره پښې دي چې په هغو سره تلل کوي، يا د هغوی لپاره لاسونه دي چې په هغو سره نيول کوي، يا د هغوی لپاره سترګې دي چې په هغو سره ليدل کوي، يا د هغوی لپاره غوږونه دي چې په هغو سره اورېدل کوي؟ ته

ووایه: تاسو خپل شریکان راوبلئ، بیا زما په خلاف څه چل (او تدبیر) وکړئ، بیا ما ته (هېڅ) مهلت مه راکوئ. إِنَّ وَلِيِّـيَ اللّهُ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِين *بېشکه زما مددګار هغه الله دی چې کتاب یې نازل کړی دی او هغه د نېکانو مدد او ملګرتیا کوي. وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِهِ لاَ يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَكُمْ وَلآ أَنفُسَهُمْ يَنْصُرُون* او هغه خلک چې تاسو یې له الله نه غیر بلئ، دوی ستاسو د مدد کولو هېڅ وَس نه لري او نه له خپلو ځانونو سره مدد کولی شي. وَإِن تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لاَ يَسْمَعُواْ وَتَرَاهُمْ يَنظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لاَ يُبْصِرُون} او که چېرې ته دوی هدایت ته راوبلې (، نو) دوی (ستا بلنه) نه اوري (نه یې قبلوي) او ته به دوی وینې چې (ګویا کې) تا ته ګوري، په داسې حال کې چې دوی لیدل نه کوي) [الأعراف سورت: 191-198 آیتونه]، او الله تعالی فرمایلي: {قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ لاَ يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلاَ فِي الأَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِن شِرْكٍ وَمَا لَهُ مِنْهُم مِّن ظَهِير* ته (دې مشرکانو ته) ووایه: تاسو هغه معبودان وبولئ چې تاسو هغه له الله تعالی نه غیر معبودان ګڼلي دي، دوی د یوې ذرې اندازه واک نه لري په اسمانونو کې او نه په ځمکه کې او د دوی لپاره په دغو دواړو کې هېڅ برخه (شرکت) نشته، او نشته دغه الله تعالی ته له دوی نه هېڅ مرستندوی. وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ} او د هغه (الله) په نیز شفاعت نفع نه رسوي مګر د هغه چا لپاره چې هغه (الله) د هغه لپاره اجازت ورکړي) [سبأ سورت: 22، 23 آیتونه]، او دې آیت د شرک ټولې اړیکي پرې کړې. او حق ذات دا - خبره - ښکاره کوي چې دا (د الله سره برابر ګڼل شوي) معبودان؛ چې له الله پرته یې عبادت کیږي، د هغه چا بلنه نه اوري چې څوک یې رابلي، او که یې واوري نو ځواب نه ورکوي او د قیامت په ورځ به هغوی د دوی له شرک څخه منکر وي، او ترې به بېزاره وي، حق ذات د لوی سلطنت خاوند فرمایلي: إِن تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ ۖ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ ۚ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ (14)) که تاسو دوی وبولئ، دوی ستاسو بلنه نه اوري او که چېرې وایې وري، نو دوی ستاسو بلنه قبلولی نه شي او د قیامت په ورځ به دوی ستاسو په شریک جوړولو منکر شي او تا ته (بل څوک) خبر نشي درکولی د ښه خبرداره (الله) په شان). [فاطر سورت: 14 آیت]. لکه څرنګه چې حق ذات بیانوي چې دا باطل معبودان چې له الله پرته یې عبادت کیږي، نه ګټه رسولی شي او نه تاوان، نو له الله پرته څنګه د دوی عبادت کیدلی شي؟!. الله تعالی فرمایلي: {وَاتَّخَذُوا مِن دُونِهِ آلِهَةً لاَّ يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلاَ يَمْلِكُونَ لأَنفُسِهِمْ ضَرًّا وَلاَ نَفْعًا وَلاَ يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلاَ حَيَاةً وَلاَ نُشُورًا} (او دوی (کفارو) له هغه نه غیر نور داسې معبودان نیولي دي چې هېڅ شی نشي پیدا کولی، په داسې حال کې چې دوی پیدا کیدلی شي او دوی د خپلو ځانونو لپاره نه د ضرر مالکان دي او نه د نفعې او نه د مرګ اختیار لري او نه د ژوند او نه د بیا ژوندي کولو) [الفرقان سورت: 3 آیت]. الله - جل جلاله - څرګنده کړې ده چې باطل خدایان خپلو پیروانو ته د رزق ورکولو واک نه لري، الله تعالی فرمایي: {وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللّهِ مَا لاَ يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِّنَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ شَيْئًا وَلاَ يَسْتَطِيعُون} (او دوی له الله نه غیر د هغو څیزونو عبادت کوي چې د دوی لپاره اختیار نه لري د هېڅ رزق له اسمانونو او ځمکې نه د هېڅ شي او نه دوی طاقت لري). [النحل سورت: 73 آیت]، نو دوی څنګه د هغه چا عبادت کوي چې هیڅ نه لري؛ نه د رزق ورکولو توان لري، او نه د دې چې ګټه او یا ضر ورسوي؟! هغه پر دوی استدلال وکړ چې کله ورته زیان ورسیږي یا په مصیبت کې ولویږي نو یوازې یو الله ته په دین کې اخلاص کوونکي رجوع کوي او کله یې چې وژغوري، بیرته خپل شرک ته راستانه شي، الله - تعالی - فرمایلي: (فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ) (نو کله چې دوی په کښتۍ کې سواره شي (، نو) دوی الله بولي، په داسې حال کې چې خاص هغه لره دین خالص کوونکي وي، نوکله چې هغه (الله) دوی ته وچې ته نجات ورکړي (نو) ناڅاپه دوی (له الله سره) شریکان نیسي). [العنکبوت سورت: 65آیت]. او لکه څرنګه چې حق - ذات - د مشرکانو دعوا باطله کړه چې د الله - تعالی - سره یې برابر نا حقه معبودان نیولي وو، ټولې هغه ادعاوې یې هم باطلې کړې چې الله - تعالی - (د ځان لپاره) زوی نیولی، نو هغه پاک ذات وفرمایل: {مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِن وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِلَهٍ إِذًا لَّذَهَبَ كُلُّ إِلَهٍ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلاَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يَصِفُون}. (الله (د ځان لپاره) هېڅ اولاد نیولی نه دی او نه له هغه سره بل هېڅ معبود شته (او که ورسره وي نو) په دغه وخت کې به خامخا هر اله بېولي وو هغه څه چې پیدا کړي یې وو، او خامخا د دوی ځینو به په ځینو نورو باندې غلبه کوله، پاك دی الله له هغو خبرو نه چې دوی یې بیانوي). [المؤمنون سورت: 91 آیت]، او الله سبحانه وتعالی فرمایلي: {لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلاَّ اللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُون}(که چېرې په دغو (ځمکه او اسمان) کې له الله نه پرته نور معبودان وی (نو) دواړه به خامخا وران شوي وو، نو الله د عرش مالك، پاك دی له هغو خبرو چې دوی یې بیانوي) [الأنبياء سورت: 22 آیت]. او حق ذات روښانه کړه چې یهودو او نصاراو ادعا کوله چې الله - تعالی - زوی لري، نو حق - ذات - وفرمایل: {وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللّهِ وَقَالَتْ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللّهِ ذَلِكَ قَوْلُهُم بِأَفْوَاهِهِمْ يُضَاهِؤُونَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن قَبْلُ قَاتَلَهُمُ اللّهُ أَنَّى يُؤْفَكُون} (او یهودیانو وویل: عُزیر د الله زوی دی او نصرانیانو وویل: مسیح د الله زوی دی دا د دوی په خپلو خولو سره وینا ده، دوی د هغو کسانو له خبرې سره مشابهت کوي چې له دوی نه مخکې کافران وو، الله دې دوی هلاك کړي، څنګه (له سمې لارې نه) ګرځولی شي!) [التوبة سورت: 30 آیت]، او الله - تعالی - د دوی عقیده له اصله باطله کړه. ځکه هغه انسان چې خواړه خوري څنګه اله (معبود) کېدلی شي؟! معبود خوراک نه کوي او نه څښاک او نه هغه څه ته اړتیا لري چې انسان یې ورته لري، الله تعالی فرمایلي دي: {مَّا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلاَّ رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَأُمُّهُ صِدِّيقَةٌ كَانَا يَأْكُلاَنِ الطَّعَامَ انظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الآيَاتِ ثُمَّ انظُرْ أَنَّى يُؤْفَكُون}. (نه دی د مریمې زوی مسیح مګر یو رسول دی، یقینًا له ده نه مخکې رسولان تېر شوي دي او د ده مور صِدیقه (ډېره زیاته رښتینې) وه، دې دواړو به طعام خوړلو، ته وګوره مونږ څنګه دوی ته آیتونه بیانوو، بیا ته وګوره دوی کوم طرف ته اړولی شي. قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللّهِ مَا لاَ يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلاَ نَفْعًا وَاللّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيم} ته ووایه: ایا تاسو له الله نه غیر د هغه شي عبادت کوئ چې ستاسو لپاره نه د نقصان اختیار لري او نه د نفعې او همدا الله ښه اورېدونکی، ښه پوه دی) [المائدة سورت: 75، 76 آیتونه]. او الله تعالی پرښتو ته عبادت کول باطل کړ، او دا یې ښکاره کړه چې دوی - سره له دې چې الله - تعالی - ته نږدې دي - بیا هم هیڅکله د چا سفارش نه شي کولی مګر د هغه له اجازې نه وروسته، نو کله چې د پرښتو دا حال دی، نو څنګه کیدی شي چې له الله تعالی پرته دې - د دې باطلو معبودانو - عبادت وشي. نو زمونږ رب فرمایلي دي: {وَكَم مِّن مَّلَكٍ فِي السَّمَاوَاتِ لاَ تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا إِلاَّ مِن بَعْدِ أَن يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَن يَشَاء وَيَرْضَى} (او په آسمانونو کې څومره ډېر ملایك دي چې د دوی سفارش هېڅ شی نفع نه ورکوي مګر وروسته له دې چې الله اجازت ورکړي هغه چا ته چې یې وغواړي او (د هغه په شفاعت) راضي شي). [النجم سورت: 26 آیت]، او دوی له خپل رب څخه وېرېږي چې د دوی د پاسه دی، الله تعالی فرمایي: {وَلِلّهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ مِن دَآبَّةٍ وَالْمَلآئِكَةُ وَهُمْ لاَ يَسْتَكْبِرُون*(او خاص د الله لپاره سجده کوي هغه څه چې په اسمانونو کې دي او هغه څه چې په ځمکه کې دي؛ له خوځنده څیزونو څخه او ملایك هم، په داسې حال کې چې دوی تکبر نه کوي. يَخَافُونَ رَبَّهُم مِّن فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُون} دوی له خپل رب څخه وېرېږي چې د دوی له پاسه دی او دوی کوي هغه څه چې دوی ته یې حکم کیږي). [النحل سورت: 49، 50 آیتونه]، لوی الله - تعالی - فرمایلي: {لَّن يَسْتَنكِفَ الْمَسِيحُ أَن يَكُونَ عَبْداً لِّلّهِ وَلاَ الْمَلآئِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ وَمَن يَسْتَنكِفْ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيَسْتَكْبِرْ فَسَيَحْشُرُهُمْ إِلَيهِ جَمِيعًا} (هیڅکله به هم مسیح (دا د ځان لپاره) عار ونه ګڼي چې هغه دې د الله بنده وي او نه ملایك (دغه عار ګڼي) چې مقرب دي او څوك چې د هغه عبادت کول (د ځان لپاره) عار ګڼي او لویي کوي، نو ژر به هغه (الله) دوی خپل طرف ته ټول راجمع کړي) [النساء سورت: 172 آیت]، نو کله چې د ملایکو دا حال دی، نو څنګه کیدی شي چې له الله تعالی پرته دې - د غیرالله - عبادت وشي؟ او همدا رنګه أنبياء او رسولان - علیهم السلام - سره له دې چې مرتبه یې په دنیا او آخرت کې لوړه ده - ځان ته د ګټې او تاوان رسولو واک نه لري، نو لدې پرته نور لا څوک دي؟! الله -تعالی- د پیغمبرانو - علیهم السلام - په اړه فرمایلي دي چې دوی د خپل رب عبادت د هیله مندی او ویرې له مخې کوي: {إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا ۖ وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ)(بېشکه دوی

(نبيان داسې) وو چې په نېکيو کې به يې تلوار کاوه او مونږ به يې بللو، په داسې حال کې چې رغبت کوونکي او وېرېدونکي وو او دوی خاص زمونږ لپاره تواضع کوونکي وو). [الأنبياء سورت: 90 آيت]، او الله تعالى خپل نبي - صلى الله عليه وسلم - ته امر وکړ چې ووايې؛ لکه څرنګه چې الله تعالى - د هغه له خولې - خبر ورکوي: {قُل لاَّ أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلاَ ضَرًّا إِلاَّ مَا شَاء اللّهُ وَلَوْ كُنتُ أَعْلَمُ الْغَيْبَ لاَسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوءُ إِنْ أَنَاْ إِلاَّ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ} [الأعراف:188].(ته ووايه: زه د خپل ځان لپاره نه د نفعې مالك يم او نه د نقصان مګر هغه چې الله يې وغواړي او که چېرې زه پر غيبو عالم وَی (، نو) ما به خامخا ډېر خير حاصل کړی و او ما ته به هېڅ تکليف نه و رارسېدلی، زه نه يم مګر وېروونکی او زېری ورکوونکی د هغه قوم لپاره چې ايمان راوړي). [الأعراف سورت: 188 آيت]، او کله چې پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - هغه مشرکانو ته خيراوې وکړې چې د احد په جنګ کې يې دی زورولی و، نو الله - تعالى - پرې دا وينا نازله کړه: {لَيْسَ لَكَ مِنَ الأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذَّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ} (ستا لپاره د دې کار په هکله هېڅ اختيار نشته، يا به هغه (الله) په دوی باندې په مهربانۍ سره راوګرځي، يا به دوی ته عذاب ورکړي، ځکه چې يقينًا دوی ظالمان دي) [آل عمران سورت: 128 ايت]. او له زهري څخه روايت دی فرمايي: ماته سالم له خپل پلار څخه يې - رضي الله عنه - حديث بيان کړ چې هغه له رسول الله - صلى الله عليه وسلم - څخه اوريدلي دي کله يې چې د سهار د لمانځه په ورستي رکعت کې له رکوع څخه سر پورته کړ وييل يې: «اللَّهُمَّ العَنْ فُلاَنًا وَفُلاَنًا وَفُلاَنًا»، بَعْدَ مَا يَقُولُ: «سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، رَبَّنَا وَلَكَ الحَمْدُ»، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: {لَيْسَ لَكَ مِنَ الأَمْرِ شَيْءٌ} إِلَى قَوْلِهِ: {فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ}.«ای الله په فلاني او فلاني او فلاني دې لعنت راولېږه - يعنې له خپل رحمت څخه يې وشړه -» وروسته له هغه چې «سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، رَبَّنَا وَلَكَ الحَمْدُ» به يې ووېل: نو الله تعالى - دا آيت - نازل کړ:{لَيْسَ لَكَ مِنَ الأَمْرِ شَيْءٌ} تر دې وينا پورې: {فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ}. (بخاري (۴۵۵۹) او نسائي (۱۰۷۸) روايت کړی دی).

(بــاب الإيمان بأسماء الله وصفاته) باب دی په باره د ايمان کې په نومونو او صفتونو د الله تعالى

او مونږ ايمان لرو چې الله -پاک- يو دی پخپلو صفاتو د جمال او د کمال کې او دا چې هغه پاک ذات لره خورا نيک نومونه او لوړ صفتونه دي چې له قرآن او سنت څخه په تواتر ثابت او د کمال درجې ته رسيدلي عقلونه پرې ګواهي ورکوي او سالم فطرتونه يې هم مني او د اسلامي امت علماوو پرې اجماع کړې، بلکې ټول الهي رسالتونه د الله تعالى د نومونو، صفتونو او افعالو په بيان سره راغلي دي. او الله -تعالى- دا خبره په مشرکانو عيب وګڼله چې د بوتانو عبادت کوي؛ ځکه چې بوتان د دوی په څير پيدا شوي (مخلوق) دي، بلکې لدوی څخه خورا ټيټ او ناقص دي، نه ليدل کولي شي او نه اوريدل، بلکې پښې نه لري چې پرې لاړ شي، او لاسونه نلري چې نيول پرې وکړي، حق ذات فرمايلي دي: إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللّهِ عِبَادٌ أَمْثَالُكُمْ فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُواْ لَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ * (ببشکه هغه چې تاسو يې له الله نه غير بلئ، (هغوی) ستاسو په شان بنده ګان دي، نو هغوی راوبلئ، پس هغوی دې ستاسو بلنه قبوله کړي، که چېرې تاسو رښتيني يئ. أَلَهُمْ أَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا قُلِ ادْعُواْ شُرَكَاءكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ فَلاَ تُنظِرُونِ * آيا د هغوی لپاره پښې دي چې په هغو سره تلل کوي، يا د هغوی لپاره لاسونه دي چې په هغو سره نيول کوي، يا د هغوی لپاره سترګې دي چې په هغو سره ليدل کوي، يا د هغوی لپاره غوږونه دي چې په هغو سره اورېدل کوي؟ ته ووايه: تاسو خپل شريکان راوبلئ، بيا زما په خلاف څه چل (او تدبير) وکړئ، بيا ما ته (هېڅ) مهلت مه راکوئ). [الأعراف سورت: 194، 195 آيتونه]. او الله تعالى فرمايلي: {وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوسَى مِن بَعْدِهِ مِنْ حُلِيِّهِمْ عِجْلاً جَسَدًا لَّهُ خُوَارٌ أَلَمْ يَرَوْاْ أَنَّهُ لاَ يُكَلِّمُهُمْ وَلاَ يَهْدِيهِمْ سَبِيلاً اتَّخَذُوهُ وَكَانُواْ ظَالِمِينَ} (او د موسٰی قوم (طور ته) د هغه (له تلو) نه پس له خپلو زېوراتو نه مجسم خوسی جوړکړ چې د هغه اواز د سخي و، ايا دوی نه دي کتلي چې ببشکه دا (مجسم سخی) نه له دوی سره خبرې کولی شي او نه دوی ته څه لار ښودلی شي، دوی دغه (معبود) جوړ کړی دی او دوی ظالمان وو). [الأعراف سورت: 148 آيت]. او مونږ ايمان لرو لکه څرنګه چې هغه د خپل ځان صفت بيان کړی، او لکه څرنګه چې د هغه رسول - صلى الله عليه وسلم - هغه په کومو صفتونو سره ياد کړی دی، نو د هغه پاک ذات په مثل هيڅ شی نشته او هغه اوريدونکی ليدونکی دی، الله تعالى فرمايلي: {لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ البَصِير} (د الله په څېر هېڅ شی نشته او هغه اورېدونکی او ليدونکی دی). [الشورى سورت: 11 آيت]. نو مونږ الله - تعالى - ته هغه څه ثابتوو چې ځانته يې ثابت کړي دي، او يا يې رسول -صلى الله عليه وسلم- ورته ثابت کړي دي، او هغه څه ورڅخه نفي کوو چې له خپل ځان څخه يې نفي کړي او يا يې رسول - صلى الله عليه وسلم - ورڅخه نفي کړي وي پرته له تعطيل (له معنا څخه انکار) ، تمثيل (د بيلګې بيانولو)، تکييف (د څرنګوالي په اړه پوښتنې کولو) او تحريف (په معنا کې له بدلون) څخه. او مونږ په علم اليقين سره پوهيږو چې زمونږ رب وړاندې له دې چې مخلوقات پيدا کړي په خپلو صفتونو باندې ياد و، او دا چې هغه له ازله تر ابده د کمال، جلال او جمال په تر ټولو لوړه مرتبه دی؛ ځکه هغه اول او آخر دی، هغه اول دی مخکې ترې هيڅ شی نشته، او آخر دی وروسته ترې څه شی نشته، نو هغه د کمال او عزت په نومونو او صفتونو سره لومړی دی او هغه د کمال او عزت په صفتونو سره وروستی دی. او موږ ايمان لرو چې په هغه پاک - ذات - لکه څرنګه چې مخلوقات د علم په لحاظ احاطه نه شي کولای، نو همدا رنګه يې د هغوی سترګې هم نه شي احاطه کولای، الله تعالى فرمايلي: (يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا) (دغه (الله) پوهيږي په هر هغه څه چې د دوی په وړاندې دي او په هر هغه څه چې د دوی وروسته دي او دوی د هغه د علم احاطه نشي کولی) [طه سورت: 110 آيت]، او الله تعالى فرمايلي: {لاَّ تُدْرِكُهُ الأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِير}(نشي را لاندې کولی الله -تعالى- لره نظرونه (سترګي) او هغه الله -تعالى- خو را لاندې کوي ټول نظرونه (د مخلوق) او الله تعالى ډير باريک بين خبردار ذات دی). [الأنعام سورت: 103 آيت]. امام ابن قتيبه -رحمه الله- فرمايلي: موږ بايد د الله - تعالى - په صفتونو کې هلته ودريږو چيرته چې الله - تعالى - توقف کړی او يا چيرته چې يې رسول - صلى الله عليه وسلم - توقف کړی او يو لفظ له هغې - معنا - څخه وانه ړوو په کوم سره يې چې عرب پيژني او هغه نوم يې پرې ايښودلی وي، او لدې پرته نور توقف کوو. (الاختلاف في اللفظ والرد على الجهمية، د ابن قتيبة (مخ: 44).

او مونږ ايمان لرو چې د الله تعالى له صفتونو څخه ځينې د هغه له ذات سره لازم دي لکه: ژوند، علم، اوريدل، ليدل، لاس، ګوتې، او له صفتونو څخه يې ځينې نور د هغه د مشيئت (خوښې) پورې تړلي دي لکه: غصه، خوښي او راکوزيدل. او مونږ ايمان لرو چې - الله - هر څه وغواړي هغه کوي، هغه هر کار تر سره کوي کله يې چې وغواړي، څه شی چې وغواړي او څرنګه يې چې وغواړي، عزت ورکوي چاته چې يې خوښه شي او رسوا کوي چاته چې وغواړي، امر لره يې منع کوونکی نشته، او نه يې په پريکړو او واکدارۍ باندې کوم څارونکی شته.

او مونږ عقيده لرو چې د الله تعالى ځينې صفتونه مطلق راغلي دي، نو الله -تعالى- پرې مطلق توصيفوو، لکه: سمع، حيات، بصر او داسې نور، او ځينې يې مقيد راغلي دي، نو په همغه تقييد سره پرېښودل کيږي، لکه د هغه يادول پر دې چې هغه د خپلو دښمنانو د مکر په مقابل کې له مکر څخه کار اخلي، او خپل دښمنان هيروي کله يې چې هغوی هېر کړي.

او مونږ باور لرو چې الله - تعالى - په ځينو صفتونو سره په يو حالت توصيف شوی دی (يعنې د صفت بڼه بدلون نه مومي) لکه د ژوند (حيات) صفت، د قيوميت صفت (په خپل ذات قائم چې نور ورته اړ وي او دی چاته اړتيا ونه لري) او د عظمت (لوی والي) صفت، نو په قرآن او يا سنت کې په يوه بڼه ذکر شوي دي. او مونږ ځينې داسې صفات وينو چې په قرآن او سنت کې په بيلابيلو طريقو سره بيان شوي دي، لکه د کلام صفت، د

علو (لوړوالي) صفت، د ید (لاس) صفت او د قیامت په ورځ د حساب او کتاب په موقفونو او جنت کې خپل رب لره د مؤمنانو لیدل. (او مونږ ټینګار کړی چې کله د صفت په اړه خبر په څو طریقو سره مطرح شي نو د ثابتولو لپاره یې له یوې څخه زیاتې لارې ذکر کوو. او د کومو صفتونو په اړه چې په یوه بنه خبر راغلی دی نو بیا په یو یا دوه دلیلونو باندې بسنه کوو چې د دې یا د هغه صفت یادونه پکې شوې وي). او د هغه پاک او متعال ذات له صفتونو څخه : علم (پوهه) او سمع (اورېدل) دي: الله تعالی فرمایلي: {قَالَ رَبِّي يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ۖ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ} [(رسول دوی ته) وویل: زما رب په اسمان او ځمکه کې په هره خبره پوهیږي او هم هغه ښه اورېدونکی، ښه عالم دی]. [الأنبیاء سورت: 4 آیت]. او له صفتونو څخه یې : بصر(لیدل) دي، الله تعالی فرمایلي دي: (یقینا الله تعالی هم هغه ښه اورېدونکی، ښه لېدونکی دی). [غافر سورت: 20 آیت]، او له أبو یونس سلیم بن جبیر؛ د أبو هریرة - رضی الله عنه - له غلام څخه روایت دی فرمایي: « له أبو هريرة - رضي الله عنه - څخه مې اورېدلي دي چې دا آیت یې لوسته: {إِنَّ اللّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تُؤدُّواْ الأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا} [النساء سورت: 58 آیت] د الله - تعالی - تر دې قوله پورې: {سميعا بصيرًا} وایې: رسول الله - صلی الله علیه وسلم - مې ولیده چې خپله غټه ګوته یې په غوږ او ورپسې یې په سترګه کېښودله، أبو هريرة - رضي الله عنه - فرمایي: رسول الله - صلی الله علیه وسلم - مې ولیده چې - دا آیت یې - لوسته او دواړه ګوتې یې اېښودلې وې، ابن یونس فرمایي: مقرئ ویلي: {إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ} ، يَعْنِي دا چې الله تعالی لره سمع او بصر شته». (ابو داود (۴۷۲۸)، حفص بن عمر د قرائت په برخه کې (۳۳)، ابن خزیمه په توحید کې (۴۹) او ابن ابی حاتم په تفسیر (۵۵۲۴) کې روایت کړی دی. او د هغه پاک ذات له صفتونو څخه : العین (سترګه) ده، الله تعالی فرمایلي: {وَلِتُصْنَعَ عَلَى عَيْنِي} (او د دې لپاره چې ستا تربیت زما د سترګو په وړاندې وشي) [طه سورت: 39 آیت]، او ویې فرمایل: {وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا} [الطور: 48]،(نو ته د خپل رب حکم ته صبر کوه، پس بېشکه ته زمونږ د سترګو په وړاندې یې). او هغه پاک ذات چې د سپیڅلي ثنا خاوند دی فرمایلي: {وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا} (اوجوړوه کښتۍ زمونږ د سترګو مخامخ). [د هود سورت: 37 آیت]، او الله تعالی فرمایلي: {تَجْرِي بِأَعْيُنِنَا} (چې زمونږ د سترګو په وړاندې ګرځېدله). [القمر سورت: 14 آیت]، او له نافع بن عبد الله - رضي الله عنه - څخه روایت دی وایې: د پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - په وړاندې دجال یاد شو نو ویې فرمایل: «إِنَّ اللَّهَ لَا يَخْفَى عَلَيْكُمْ، إِنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِأَعْوَرَ -وَأَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى عَيْنِهِ- وَإِنَّ المسيحَ الدَّجَّالَ أَعْوَرُ العَيْنِ اليُمْنَى، كَأَنَّ عَيْنَهُ عِنَبَةٌ طَافِيَةٌ».«یقینا الله تعالی په تاسو باندې نه پټیږي، الله -تعالی- ړوند ندی، -او په خپل لاس سره یې خپلې سترګې ته اشاره وکړه - او یقینا مسیح الدجال چې دی؛ نو ښۍ سترګه یې ړنده ده، سترګه یې لکه د چوپلي انګور په څېر ده». بخاري (7407)، مسلم (169)، ابوداود (4757) او ترمذي (2241) روایت کړی. او د هغه پاک ذات له صفتونو څخه : الحیات (تل ژوند) او القیومیت (په خپل ذات ولاړ چې نور ورته محتاج وي او دی چاته محتاج ندی) دي، الله تعالی فرمایلي: {اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ} (الله (چې دی) نشته هېڅ لایق د عبادت مګر هم دی دی، همېشه ژوندی دی، د ټول عالم انتظام کوونکی دی). [آل عمران سورت: 2 آیت]. او د هغه پاک او لوړ ذات له صفتونو څخه : کلام دی: نو هغه په کلام سره موصوف و وړاندې لدې چې مخلوقات پیدا کړي او خبرې ورسره وکړي، او زمونږ د رب کلام د هغه د مشیئت (خوښې) پورې تړاو لري، نو کله چې وغواړي خبرې کوي، او د الله د صفت؛ کلام خبر په قرآن کریم کې په بیلابیلو وجوهاتو سره راغلی دی، نو هر هغه څه چې الله تعالی پرې د خپل ځان په اړه خبر ورکړی چې هغه امر کوي یا منع کول کوي نو دا د هغه په کلام دلالت کوي لکه د الله تعالی دا قول: {إِنَّ اللّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالإِحْسَانِ وَإِيتَاء ذِي الْقُرْبَى وَيَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاء وَالْمُنكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُون} (بېشکه الله د انصاف کولو او احسان کولو او خپلوانو ته د ورکړې حکم کوي او له فحاشۍ او بدو کارونو او سرکښۍ نه منع کول کوي، هغه تاسو ته وعظ کوي، د دې لپاره چې تاسو نصیحت قبول کړئ). [النحل سورت: 90 آیت]. او هر هغه څه چې الله - تعالی - پرې د خپل ځان په اړه خبر ورکړی چې هغه ویلي دي یا یې وایي، لکه د هغه عزتمند ذات دا وینا: {إِذْ قَالَ اللّهُ يَا عِيسَى إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ}(کله چې الله وویل: ای عیسیٰ! بېشکه زه تا لره پوره پوره اخیستونکی یم او د خپل ځان طرف ته ستا راپورته کوونکی یم). [آل عمران سورت: 55 آیت]. او په هر هغه څه کې چې د الله تعالی لخوا د یو څه په اړه خبر ورکول شوی او د خبرې اضافت الله تعالی ته شوی نو دا الله رب العالمین ته د کلام د صفت په ثبوت دلالت کوي، حق ذات فرمایلي: {قَالَتْ مَنْ أَنبَأَكَ هَذَا قَالَ نَبَّأَنِيَ الْعَلِيمُ الْخَبِيرُ}(هغې وویل: ته په دې باندې چا خبر کړې؟ ده وویل: ما ته ډېر پوه (او) ښه خبردار ذات خبر راکړ). [التحریم سورت: 3 آیت]. او هر هغه څه چې د الله - جل جلاله - د بلنې یا مناجات څخه راغلي او اضافت یې الله - تعالی - ته شوې نو دا الله رب العالمین ته د کلام د صفت په ثبوت دلالت کوي لکه څرنګه چې الله - تعالی - په دې وینا کې فرمایلي: {وَنَادَيْنَاهُ مِن جَانِبِ الطُّورِ الأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا}[او مونږ آواز وکړ هغه (موسی علیه السلام) ته، د طور غر د ښي اړخ نه او هغه مونږ ځان ته رانژدې کړی وو رازدار-(په داسې حال کې چې د راز خبرې مو ورسره کولې)]. [مریم سورت: 52 آیت]. او هره وینا چې راغلې او اضافت یې الله - تعالی - ته شوی ، او یا وینا په قرآن کې راغلې چې الله تعالی پرې موصوف شوی وي نو دا د الله د کلام په صفت دلیل دی. او دا زیات بې شمېره دي، او لدې څخه چې هغه متعال ذات له ملایکو سره خبرې کړې دي، الله تعالی فرمایلي: {وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلاَئِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الأَرْضِ}(او کله چې ستا رب ملایکو ته وویل: بې شکه زه په ځمکه کې یو خلیفه پیدا کوونکی یم). [البقرة سورت: 30 آیت]، او له آدم سره یې خبرې کړې دي: {وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلاَ مِنْهَا رَغَداً حَيْثُ شِئْتُمَا}. (او مونږ وویل: ای ادمه! اوسېږه ته او ستا ښځه په جنت کې، او دواړه له هغه (د جنت له مېوو) نه پرېمانه (په مزې سره) خوراك کوئ کوم ځای چې مو خوښه وي). [البقرة سورت: 35 آیت]، او له موسی - علیه السلام - سره یې خبرې کړې دي: {قَالَ يَا مُوسَى إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالاَتِي وَبِكَلاَمِي}(الله وویل: ای موسیٰ! بېشکه ما تا ته په ټولو خلقو باندې په خپلو پیغامونو سره او په خپل کلام سره غوره والی درکړی دی). [الأعراف سورت: 144 آیت]. او زمونږ د رب له کلام څخه ځینې بلنه وي، لکه څرنګه چې یې ابراهیم الخلیل - علیه السلام ته بلنه ورکړه ، الله تعالی فرمایلي: {وَنَادَيْنَاهُ أَنْ يَا إِبْرَاهِيم} (او مونږ ده ته اواز وکړ، داسې چې ای ابراهیمه) [الصافات سورت: 104 آیت]، او ځینې یې مناجات وي (د دوو تر منځه پټې خبرې) لکه څرنګه چې زمونږ رب له موسی - علیه السلام - سره مناجات وکړ: {وَنَادَيْنَاهُ مِن جَانِبِ الطُّورِ الأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا}[او مونږ آواز وکړ هغه (موسی علیه السلام) ته، د طور غر د ښي اړخ نه او هغه مونږ ځان ته رانږدې کړی و رازدار-(په داسې حال کې چې د راز خبرې مو ورسره کولې)]. [مریم سورت: 52 آیت]، ابن عباس - رضي الله عنهما - پدې آیت کې فرمایلي: "تر هغه پورې چې هغه د قلم کشاری واورید". ابن ابي شیبه (۳۲۵۰۶)، هناد په الزهد کې (۱۴۹) او عبدالله بن احمد په السنة کې (۱۲۳۱)، او الطبري په التفسیر کې (۱۵/۵۵۹) او حاکم په (۳۴۷۲) شمېره روایت کړی دی. او سدي ویلي: {وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا} [او هغه مونږ ځان ته رانزدې کړی و، رازدار-(په داسې حال کې چې د راز خبرې مو ورسره کولې)] وایي: « په آسمان کې ننویستل شو او خبرې ورسره وشوې». (تفسیر ابن کثیر (۵/۲۳۸) او الدر المنثور في التفسیر بالمأثور (۵/۵۱۵) کې. او زمونږ د رب خبرې ملایکې اوري لکه څرنګه چې د الله - تعالی - پدې وینا کې راغلي دي {حَتَّى إِذَا فُزِّعَ عَن قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا الْحَقَّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِير} [سبأ سورت:23 آیت]. (تر هغه پورې چې کله د دوی د زړونو نه وېره (هیبت) لرې کړی شي (نو) دوی وایي: ستاسو رب څه وفرمایل؟ هغوی به وواېي چې حق (یې وفرمایه) او هم دی ډېر اوچت، ډېر لوی دی). [سبأ سورت: 23 آیت]، او له مسروق څخه روایت دی هغه له عبد الله - رضی الله عنه - څخه روایت کوي وایې چې رسول الله - صلی الله علیه وسلم - فرمایلي دي: «إِذَا تَكَلَّمَ اللَّهُ بِالْوَحْيِ، سَمِعَ أَهْلُ السَّمَاءِ لِلسَّمَاءِ صَلْصَلَةً كَجَرِّ السِّلْسِلَةِ عَلَى الصَّفَا، فَيُصْعَقُونَ، فَلَا يَزَالُونَ كَذَلِكَ حَتَّى يَأْتِيَهُمْ جِبْرِيلُ، حَتَّى إِذَا جَاءَهُمْ جِبْرِيلُ فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ. قَالَ: فَيَقُولُونَ: يَا جِبْرِيلُ، مَاذَا قَالَ رَبُّكَ؟ فَيَقُولُ: الْحَقَّ، فَيَقُولُونَ: الْحَقَّ، الْحَقَّ».«کله چې الله - تعالی - په وحې سره وینا وکړي، نو د اسمان اوسیدونکي د اسمان یو زنګهار واوري لکه د اوسپنې د ځنځیر په څېر کله چې په تیږه

ووهل شي نو تول بې هوشه شي، تر هغه پورې به همداسې پاتې وي تر څو ورته جبريل راشي، نو کله چې ورته جبريل راشي نو د دوی زړونه به روښانه شی وايې: نو وبه وايي: ای جبرائيله: رب دې څه وويل: نو وبه وايي: حق يې وويل، نو هغوی به وروايې : الحق الحق». (ابو داود (۴۷۳۸)، عثمان بن سعيد الدارمي په: الرد على الجهمية کې(۱۵۸)، عبدالله بن احمد په السنة (۵۳۶) کې او محمد بن نصر په تعظيم قدر الصلاة کې(۲۱۷) روايت کړی دی. او د قيامت په ورځ به له مخلوقاتو سره خبرې کوي، لکه څرنګه چې پدې سره رسول الله - صلى الله عليه وسلم - خبر ورکړی دی: «مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا سَيُكَلِّمُهُ رَبُّهُ، لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ تُرْجُمَانٌ، وَلَا حِجَابٌ يَحْجُبُهُ».«په تاسو کې هيڅوک داسې نشته مګر دا چې د هغه سره به يې رب خبرې وکړي، د ده او د هغه تر منځه به کوم ژباړونکی نه وي او نه به پرده وي چې ترې پټ يې کړي». بخاري (7443)، مسلم (1016)، ترمذي (2415) او ابن ماجه (185) روايت کړی دی. او مخلوقات به د قيامت په ورځ د الله - تعالى - کلام اوري لکه د عبدالله بن انيس رضي الله عنه څخه چې روايت دی فرمايي: ما له رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه اورېدلي دي چې وييل يې: «يَحْشُرُ اللَّهُ العِبَادَ، فَيُنَادِيهِمْ بِصَوْتٍ يَسْمَعُهُ مَنْ بَعُدَ كَمَا يَسْمَعُهُ مَنْ قَرُبَ: أَنَا الملِكُ، أَنَا الدَّيَّانُ».«الله تعالى به بنده ګان راپاڅوي، نو په داسې يو غږ سره به ورته آواز وکړي چې لرې به يې داسې اوري لکه نږدې يې چې اوري: زه (ملک) يعنې پادشاه يم، زه (ديان) يعنې حساب کوونکی او جزا ورکوونکی يم». (بخاري معلق روايت کړی (9 / 141) او په الأدب المفرد کې (970) او په خلق أفعال العباد کې (90) او احمد (16042) روايت کړی دی. او مونږ ايمان لرو چې الله پاک له خپل مخلوق څخه پټ دی، نو دوی يې په دنيا کې نه ګوري او هغه له خپلو پرښتو او رسولانو سره له چا سره چې وغواړي د پردې تر شا خبرې کوي الله تعالى فرمايلي: {وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلاَّ وَحْيًا أَوْ مِن وَرَاء حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولاً فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاء إِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ} (او د هېڅ انسان لپاره ممکن نه و چې الله ورسره خبرې وکړي مګر په وحي سره، يا له پردې نه شا ته، يا استازی راولېږي، پس دغه د ده په حکم سره ورسوي هغه چې (الله) يې غواړي، بېشکه دی، ډېر اوچت، ښه حکمت والا دی). [الشورى سورت: 51 آيت]. او له أبو موسى الأشعري - رضي الله عنه - څخه روايت دی وايي: رسول الله صلى الله عليه وسلم په مونږ کې يوه ورځ ودريده او - پنځه حبرې يې بيان کړې - نو ويې وييل: «إِنَّ اللهَ عز وجل لَا يَنَامُ، وَلَا يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَنَامَ، يَخْفِضُ الْقِسْطَ وَيَرْفَعُهُ، يُرْفَعُ إِلَيْهِ عَمَلُ اللَّيْلِ قَبْلَ عَمَلِ النَّهَارِ، وَعَمَلُ النَّهَارِ قَبْلَ عَمَلِ اللَّيْلِ، حِجَابُهُ النُّورُ لَوْ كَشَفَهُ لَأَحْرَقَتْ سُبُحَاتُ وَجْهِهِ مَا انْتَهَى إِلَيْهِ بَصَرُهُ مِنْ خَلْقِهِ». «په حقيقت کې الله –تعالى- نه ويده کيږي، او د هغه لپاره نه ښايي چې ويده شي؛ د بندګانو رزق ښکته او پورته کوي، د شپې عمل ورته د ورځې له عمل څخه مخکې پورته کيږي، او د ورځې عمل ورته د شپې له عمل څخه مخکې پورته کيږي، د هغه پرده نور (رڼا) ده، که چېرته يې لرې کړه، نو د هغه د مخ وړانګې به ټول هغه څه وسوځوي چې له مخلوقاتو څخه يې ورته ليد رسيږي». (مسلم (179) او ابن ماجه (195) روايت کړی دی. او زمونږ د رب کلام داسې توصيف کيږي چې ځينې يې له نورو څخه نوی دی، حق ذات فرمايلي دي: {مَا يَأْتِيهِم مِّن ذِكْرٍ مَّن رَّبِّهِم مُّحْدَثٍ إِلاَّ اسْتَمَعُوهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَ} (دوی ته د خپل رب له جانبه هېڅ نوی نصيحت نه راځي مګر دوی هغه اوري، په داسې حال کې چې دوی لوبې (مسخرې پرې) کوي). [الأنبياء سورت: 2 آيت]، او ځينې يې له ځينو نورو غوره دی، له أبو سعيد الخدري - رضي الله عنه - څخه روايت دی : چې يو سړي له بل څخه واوريدل چې {قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ} يې تکراراوه، نو کله يې چې سبا کړ رسول الله صلى الله عليه وسلم ته راغی او د دې يادونه يې ورته وکړه، او ګويا هغه سړي دا - عمل - کم ګاڼه ، نو رسول الله - صلى الله عليه وسلم - وفرمايل: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، إِنَّهَا لَتَعْدِلُ ثُلُثَ القُرْآنِ». «قسم دې زما په هغه ذات وي چې زما نفس د هغه په لاس کې دی، دا - سورت - د قرآن د دريمې برخې سره برابر دی». (بخاري (5013)، ابوداود (1461) او نسائي (995) روايت کړی دی. او له ابن عباس - رضي الله عنهما څخه روايت دی وايي: پداسې حال کې چې جبريل - عليه السلام - د پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - سره ناست وو چې له پاسه يې غږ واوريده نو سر يې پورته کړ، ويې وييل: «هَذَا بَابٌ مِنَ السَّمَاءِ فُتِحَ الْيَوْمَ لَمْ يُفْتَحْ قَطُّ إِلَّا الْيَوْمَ، فَنَزَلَ مِنْهُ مَلَكٌ، فَقَالَ: هَذَا مَلَكٌ نَزَلَ إِلَى الْأَرْضِ لَمْ يَنْزِلْ قَطُّ إِلَّا الْيَوْمَ، فَسَلَّمَ، وَقَالَ: أَبْشِرْ بِنُورَيْنِ أُوتِيتَهُمَا لَمْ يُؤْتَهُمَا نَبِيٌّ قَبْلَكَ: فَاتِحَةُ الْكِتَابِ، وَخَوَاتِيمُ سُورَةِ الْبَقَرَةِ، لَنْ تَقْرَأَ بِحَرْفٍ مِنْهُمَا إِلَّا أُعْطِيتَهُ».«دا له آسمان څخه يوه دروازه ده چې نن خلاصه شوه، هيڅکله نه وه خلاصه شوې مګر نن ورځ، يوه ملاېکه ترې راښکته شوه، نو ويې وييل: دا ملاېکه ځمکې ته راښکته شوه چې هيڅکله نه وه راښکته شوې مګر نن ورځ، نوسلام يې واچاوه او ويې وييل: زيری واخله په دوو رڼاګانو باندې چې تاته درکړای شوې او ستا څخه وړاندې هيڅ نبي ته ندي ورکړل شوي: فاتحة الکتاب، او د البقرې سورة د پای -آيتونه- هيڅ توری به لدې دواړو څخه نه لولې مګر دا چې درکول کيږي به». (مسلم (806)، او نسائي (912).) روايت کړی دی. او قرآن او ټول آسماني کتابونه چې د الله - تعالى - لخوا پر رسولانو - عليهم السلام - نازل شوي دي لکه: د ابراهيم او موسى - عليهما السلام - صحيفې، تورات، انجيل او زبور - دا ټول د الله - تعالى - کلام دی او په ټولو سره الله - تعالى - خبرې کړې دي او جبرائيل عليه السلام ترې براى راس (په غير د واسطې) اوريدلي او الله - تعالى - تورات په تختو کې ليکل شوی نازل کړی او جبريل - عليه السلام - د الله - تعالى - لخوا په انبياوو او رسولانو-عليهم السلام - وحې نازل کړې ده ، الله -تعالى- فرمايلي: {نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الأَمِينُ *(دا جبريل امين راکوز کړی دی. عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ} ستا په زړه باندې، د دې لپاره چې ته له وېروونکو څخه شې). [الشعراء سورت: 193، 194 آيتونه]، او الله - تعالى- فرمايلي دي: {فَآمِنُواْ بِاللّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ}(نو تاسو پر الله او د هغه پر رسول ايمان راوړئ چې نبي دی، امي دی، هغه چې پر الله او د هغه پر کلماتو ايمان لري او تاسو د هغه پيروي وکړئ، د دې لپاره چې تاسو هدايت وموموئ). [الأعراف سورت: 158آيت]. او د الله کلام او د هغه کلمات مخلوق ندي، لدې امله رسول الله - صلى الله عليه وسلم - د الله - تعالى - په کلمو سره پناه غوښتلې ده، پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي: «مَنْ نَزَلَ مَنْزِلًا، ثُمَّ قَالَ: أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ، لَمْ يَضُرَّهُ شَيْءٌ، حَتَّى يَرْتَحِلَ مِنْ مَنْزِلِهِ ذَلِكَ».«څوک چې يو ځای کې ميشت شو (د يو څه وخت لپاره ديره شو) او بيا يې وويل: أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ، لَمْ يَضُرَّهُ شَيْءٌ، حَتَّى يَرْتَحِلَ مِنْ مَنْزِلِهِ ذَلِكَ»،يعنې پناه نيسم د الله په بشپړو کلمو سره د هغه څه له شر څخه چې هغه پيدا کړی دی، نو هيڅ شی به ورته ضرر ونه رسوي، تر څو چې له هغه ځای څخه تللی نه وي»، (مسلم (2708)، ترمذي (3437) او ابن ماجه (3547) روايت کړی دی. او که چېرته د الله - تعالى - خبرې مخلوق وای، نو زمونږ پيغمبر محمد - صلى الله عليه وسلم - به پرې پناه نه وه غوښتلې. نو د الله - تعالى - کلام مخلوق ندی، آيا ته نه ګورې چې "الله تعالى د خپلې وينا او د خپلو مخلوقاتو ترمنځ جلاوالی راوستی؟ او هغه ته يې وينا نده ويلې، - الله تعالى - فرمايلي: {أَلاَ لَهُ الْخَلْقُ وَالأَمْرُ} [الاعراف سورت: ۵۴ آيت] يعنې: اګاه شئ! خاص هغه لره دي پيدا کول او حکم کول، نو کله يې چې وويل: {أَلاَ لَهُ الْخَلْقُ} نو ټول مخلوقات د دې لاندې راغلل او هيڅ شی ترې پاتې نه شو، بيا يې د هغه څه يادونه وکړه چې مخلوق ندی نو ويې فرمايل: {وَالأَمْرُ} يعنې : او حکم کول، نو حکم کول يې د هغه دا وينا ده چې. د لوی شان خاوند دی الله؛ چې د عالميانو رب دی - هغه لدې څخه پاک دی چې - وينا يې مخلوق وي». (وګورئ: الرد على الجهمية، د امام احمد (۲۲۴ مخ). او مونږ د الله - تعالى - د کائناتي کلمو ترمنځ توپير کوو چې د الله -تعالى- د دې وينا په خبر ذکر شوي دي: {وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِّن قَبْلِكَ فَصَبَرُواْ عَلَى مَا كُذِّبُواْ وَأُوذُواْ حَتَّى أَتَاهُمْ نَصْرُنَا وَلاَ مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللّهِ وَلَقدْ جَاءكَ مِن نَّبَإِ الْمُرْسَلِينَ} (او يقينًا يقينًا له تا نه مخکې رسولان دروغجن بلل شوي وو، نو هغوی په دروغجن بلل کېدلو او ضرر رسېدلو صبر وکړ تر دې چې هغوی ته زمونږ مرسته راغله، او د الله کلماتو لره هيڅوك اړوونکی نشته، او يقينًا تا ته خو د رسولانو څه خبرونه راغلي دي). [الأنعام سورت: 34 آيت]، او د الله - تعالى - دا وينا: {قُل لَّوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِّكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَن تَنفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا} (ته (دوی ته) ووايه: که سمندر زما د رب د کلماتو لپاره رنګ شي، (نو) سمندر به خامخا خلاص شي، مخکې له دې چې زما د رب کلمات تمام شي، اګر که مونږ د دغه (سمندر)

په مثل مدد (یا رنګ) هم راوړو). [الکهف سورت: 109 آیت]، او د هغه شرعي کلام لکه چې د الله - تعالی - د دې وینا په څېر راغلی دی: {وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلاً لاَّ مُبَدِّلِ لِكَلِمَاتِهِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيم} (او د رښتینولۍ او عدل له لحاظه ستا د رب خبره کمال ته رسېدلې ده، د هغهٔ کلماتو لره هیڅوك بدلوونکی نشته،او همغه ښه اورېدونکی، ښه عالم دی). [الأنعام سورت: 115 آیت]، او د هغه متعال ذات دا وینا: {وَإِذِ ابْتَلَى إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ} (او (یاد کړه) هغه وخت چې خپل رب یې ابراهیم په څو خبرو سره وازمایه، نو (ابراهیم) هغه پوره کړې). [البقرة سورت: 124 آیت]. امام دارمي ویلي: «د الله - تعالی - له کلام څخه انکار نه کوي مګر هغه څوک چې غواړي هغه څه باطل کړي چې الله - پاک - نازل کړي دي او هغه څوک څنګه د خبرو کولو توان نه لري چا چې بنده ګانو ته خبرې کول ورزده کړي دي او مخلوقات یې ناطق ګرځولي دي؟!». (الرد على الجهمية،د الدارمي (مخ: 155). د هغه له صفتونو څخه (العزة) دی، حق ذات فرمایلي: {سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ} (ستا رب لره پاکي ده چې د عزت (او غلبې) مالك دی، له هغو خبرو نه چې دوی (مشرکان) یې بیانوي). [الصافات سورت: 180 آیت]، او الله - تعالی - فرمایلي: {مَن كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا} (هر هغه څوك چې هغه عزت غواړي، نو خاص الله ته دی ټول عزت). [فاطر سورت: 10 آیت]. او د هغه پاک ذات له صفتونو څخه یو صفت (القهر) یعني غلبې والا دی، الله تعالی فرمایلي {وَمَا مِنْ إِلَهٍ إِلاَّ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّار} (او نشته دی حق معبود غیر له الله نه چې یو او ډېر غلبې والا دی). [ص سورت: 65 آیت]. او د هغه پاک ذات له صفتونو څخه: الجبروت: (د قهر، سلطنت او عزت خاوند)،او الملكوت: (د لویې پادشاهۍ خاوند) او الكبرياء (د تکبر او لویۍ خاوند) او: العظمة (د لوی والي خاوند) دی او پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - به په رکوع کې وییل: «سُبْحَانَ ذِي الْجَبَرُوتِ وَالْمَلَكُوتِ وَالْكِبْرِيَاءِ وَالْعَظَمَةِ».(پاکي ده هغه ذات لره چې د: جبروت؛ یعنې قهر، سلطنت او عزت خاوند دی، والملکوت: یعني د لوی پادشاهۍ خاوند دی، والکبریاء: د تکبر او لویۍ خاوند دی، و العظمة: او د عظمت او لویۍ ذات دی). ابوداود (873)، نسائي (1049)، احمد (23980)، ترمذي (314) او بزار (2750) روایت کړی دی. او هغه - صلی الله علیه وسلم - فرمایلي دي: «قال الله عز وجل: الْكِبْرِيَاءُ رِدَائِي، وَالْعَظَمَةُ إِزَارِي، فَمَنْ نَازَعَنِي وَاحِدًا مِنْهُمَا، قَذَفْتُهُ فِي النَّارِ».«الله –جل جلاله- وفرمایل: لویي زما څادر دی او عظمت زما لنګ دی، نو ددې هر یو په اخیستلو کې چې څوک زما سره شخړه وکړي؛ هغه به اور ته واچوم». (ابوداود (۴۰۹۰)، ابن ماجه (۴۱۷۴)، حمیدي (۱۱۸۳)، ابن ابي شیبه (۲۷۱۱۱) او احمد (۷۳۸۲) روایت کړی دی. او د هغه پاک ذات له صفتونو څخه : اراده (د یو کار قصد کول) او مشیئت (هر کار په خپله خوښه کول) دي، الله تعالی فرمایلي: {يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلاَ يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ} (الله پر تاسو د آسانتیا اراده لري او پر تاسو باندې د سختۍ اراده نه لري). [البقرة سورت: 185 آیت]، او دا قول د الله تعالی: {وَيُرِيدُ اللَّهُ أَن يُحِقَّ الحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِين} (او الله اراده کوي چې په خپلو کلماتو سره حق ثابت کړي او د کافرانو بېخ غوځ کړي). [الأنفال سورت: 7 آیت]، او دا قول د الله تعالی: {وَمَا تَشَاؤُونَ إِلاَّ أَن يَشَاء اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِين} (او تاسو (د سمې لارې) اراده نشئ کولی مګر دا چې الله رب العالمین یې اراده وکړي). [التكوير سورت: 29 آیت]. او د هغه پاک ذات له صفتونو څخه: القدرة دی (وړتیا او توانایي)،الله تعالی فرمایلي: {وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَا بَثَّ فِيهِمَا مِن دَابَّةٍ وَهُوَ عَلَى جَمْعِهِمْ إِذَا يَشَاء قَدِير} (او د ده له نخښو څخه د اسمانونو او ځمکې پیدا کول دي او د هغو زنده سرو (خوځنده و پیدا کول دي) چې ده په دغو دواړو کې خواره کړي دي او دغه (الله) چې کله وغواړي د دغو (ځیزونو) په راجمع کولو ښه قادر دی). [الشورى سورت: 29 آیت]، او دا قول د الله تعالی: {إِنَّ اللَّه عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِير} (ببشکه الله پر هر شي باندې ښه قادر دی). [البقرة سورت: 20 آیت]. او د هغه پاک ذات له صفتونو څخه: الرحمة (د رحمت خاوند) دی، پاک رحیم او رحمان ذات فرمایلي: {وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ} (او زما رحمت هر شی راګېر کړی دی) [الأعراف سورت: 156 آیت]، او الله پاک فرمایلي دي: { كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ} (ستاسو رب په خپل ځان باندې مهرباني کول لیکلي (لازم کړي) دي). [الأنعام سورت: 54 آیت]، نو دا رحمت د هغه له صفتونو څخه یو صفت دی، او اضافت یې الله تعالی ته شوی دی صفت مضاف شوی موصوف ته، او کله رحمت په کتاب او سنت کې مضاف شوی وي الله ته او هغه اضافت د مخلوق وي خپل خالق ته، لکه د الله تعالی پدې وینا کې: {وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ وَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاء مَاء طَهُورًا} (او همدی هغه ذات دی چې هواګانې یې له رحمت نه مخکې زېرې ورکوونکې لېږلې دي او مونږ له بره نه پاکوونکې اوبه نازلې کړې دي). [الفرقان سورت: 48 آیت]. او له أبو هريرة - رضي الله عنه - څخه روایت دی وایې: له رسول الله - صلی الله علیه وسلم - څخه مې اورېدلي دي چې وییل یې: «الله - تعالی - چې کله رحمت پیدا کاوه نو سل رحمتونه یې پیدا کړل»، بخاري (۶۴۶۹)، مسلم (۲۷۵۲)، ترمذي (۳۵۴۱) ابن ماجه (۴۲۹۳) روایت کړی دی. نو د دې پیدا شوي رحمت نسبت الله - تعالی - ته شوی دی، چې دا د مخلوق نسبت خپل خالق ته دی.

او د هغه پاک ذات له صفتونو څخه یو: علو القهر (هغه ذات چې په هر څه څواکمن او برلاسی دی او هر څه یې خپل تابع ګرځولي دي)، علو القدر (د منزلت په لحاظ تر ټولو پورته) او علو الذات (د ذات په لحاظ له هر څه پورته چې له هغه پورته بل څه نشته) دي، نو دا درې واړه یې صفتونه دي، او د هغه په کمال دلالت کوي. او قرآن عظیم او سپیڅلی نبوي سنت، عقل او فطرت د الله تعالی په علو باندې په بیلابیلو طریقو سره دلالت کوي، نو له هر څه څخه چې الله - تعالی - خبر ورکړی او یا یې پرې رسول - صلی الله علیه وسلم - خبر ورکړی چې هغه علي او أعلی دی (پورته او له هر څه پورته)، او یا ورته اشاره کېږي چې هغه په علو (پورته مقام) کې دی، نو د هغه په علو (پورته والي) دلالت کوي، او په هر خبر کې چې د هغه تعالی د لورې د یو څه شي نازلېدل راغلي لکه د وحې نازلېدل، او یا د یو حکم نازلېدل او دا چې هغه به د قیامت په ورځ د پریکړې په موخه راځي، او یا دا چې هغه په هره شپه یا د عرفې په شپه کې راکوزېږي، او ملایکې راکوزېږي، نو دا د هغه په علو (پورته والي) دلالت کوي او همدا رنګه په هر خبر کې چې راغلي چې هغه په آسمان کې دی او یا هغه د آسمان له پاسه دی او یا دا چې هغه په عرش د پاسه برابر دی نو دا د هغه په علو (پورته والي) دلالت کوي او همدا رنګه هر هغه څه چې په هغه کې هغه پاک ذات ته پورته کېدل او داسې نور راغلي وي نو دا د هغه په علو (پورته والي) دلالت کوي.

لدې څخه: دا چې ملائکې له خپل رب څخه چې د دوی د پاسه دی ویره لري او دا چې دوی هغه ته پورته کېږي او دا چې هغه ته عملونه پورته کېږي او دا چې هغه ته پورته کېدل کېږي او دا چې الله - تعالی - عیسی -علیه السلام- ځان ته پورته کړی دی، او زمونږ پیغمبر محمد -صلی الله علیه وسلم- یې له بیت الله څخه د شپې لخوا بیت المقدس ته بیولی دی او بیا آسمان ته خیژول شوی دی. دا ټول د هغه په پورته والي دلالت کوي، بلکه هغه دلیلونه چې د هغه په پورته والي دلالت کوي ډېر ډولونه لري او د هر ډول لاندې نور بې شمېره ډولونه دي چې نه شمېرل کېږي مګر په سختۍ سره.

او له دې دلیلونو څخه د الله تعالی دا وینا ده: {لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيم} (خاص د هغه لپاره هر هغه څه دي په آسمانونو کې دي او هر هغه څه چې په ځمکه کې دي او هم دغه (الله) ډېر اوچت، ډېر لوی دی). [الشورى سورت: 4 آیت]، او د الله - تعالی - دا وینا: (ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ) (دغه په دې سبب چې ببشکه الله، هم دی حق دی او دا چې ببشکه هغه چې دوی یې له هغه (الله) نه غیر بولي، همغه باطل دي او دا چې ببشکه الله، هم دی ډېر اوچت، ډېر لوی دی). [الحج سورت : 62 آیت]، او دا قول د الله تعالی: (إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ)(همدغه (الله) ته پاکیزه خبرې پورته خېژي او نېك عمل دغه (کلمات) پورته کوي). [فاطر سورت: 10 آیت]، او د الله - تعالی - دا سپیڅلې وینا: {وَهَذَا كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُواْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُون}(او دا کتاب دی چې مونږ نازل کړی دی، نو تاسو د ده پیروي وکړئ او پرهېزګاره شئ، د دې لپاره چې پر تاسو رحم وکړی شي). [الأنعام سورت: 155 آیت]، او دا قول د الله

تعالى: {إِنَّا أَنزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُون}. (بېشکه مونږ دا نازل کړی دی، په داسې حال کې چې عربي قرآن دی، د دې لپاره چې تاسو پوه شئ). [يوسف سورت: 2 آيت]، او د الله - پاک - دا وينا: {يَخَافُونَ رَبَّهُم مِّن فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُون} (دوی له خپل رب څخه وېرېږي چې د دوی له پاسه دی او دوی کوي هغه څه چې دوی ته حکم کولی شي). [النحل سورت: 50 آيت]، او د الله - تعالى - دا وينا: {إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ} (بېشکه زه تا لره پوره پوره اخيستونکی يم او د خپل ځان طرف ته ستا راپورته کوونکی). [آل عمران سورت: 55 آيت]، او د الله - تعالى - دا وينا: {تَعْرُجُ الْمَلاَئِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَة} (چې د ده په طرف پورته ملايك او روح ورخېژي، په هغې ورځ کې چې د هغې مقدار پنځوس زره کاله دی). [المعارج سورت: 4 آيت]، او د الله تعالى دا وينا: {اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الأَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا} (الله هغه ذات دی چې اوه اسمانونه يې پيدا کړي دي او له ځمکې نه هم د دغو په مثل، (د الله) امر د دوی په مينځ کې نازلېږي، د دې لپاره چې تاسو پوه شي چې يقينًا الله په هر شي باندې ښه قادر دی او دا چې يقينًا الله د علم په لحاظ هر شی راګېر کړی دی). [الطلاق سورت: 12 آيت]، او د الله پاک دا وينا: {بَل رَّفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا} (بلکې الله هغه خپل طرف ته پورته کړی دی او الله له ازله ډېر غالب، ښه حکمت والا دی). [النساء سورت: 158 آيت]. او زمونږ د پاک رب دا وينا: {سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلاً مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ البَصِير}. (هغه ذات لره پاکي ده چې خپل بنده يې د شپې په يوه لږه برخه کې له مسجد حرام نه مسجد اقصٰى ته بوتلو، هغه (مسجد اقصٰى) چې مونږ د هغه ګېرچاپېره برکت اچولی دی، د دې لپاره چې مونږ هغه ته له خپلو نښو څخه ځينې وښيو، بېشکه هم هغه ښه اورېدونکی، ښه لېدونکی دی). [الإسراء سورت: 1 آيت]. او نبي - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «لَمَّا قَضَى اللَّهُ الخَلْقَ، كَتَبَ كِتَابًا عِنْدَهُ: غَلَبَتْ، أَوْ قَالَ: سَبَقَتْ رَحْمَتِي غَضَبِي، فَهُوَ عِنْدَهُ فَوْقَ العَرْشِ»،«کله چې الله - تعالى - پيدايښت تمام کړ، نو د خپل ځان سره يې کتاب وليکه: غالب شو، او يا يې وويل: زما رحمت پر غضب باندې مخکې شو، نو دا کتاب له هغه سره د عرش د پاسه دی». بخاري (7553)، مسلم (2751)، ترمذي (3543) او ابن ماجه (189) روايت کړی دی. او له معاوية بن الحكم السلمي - رضي الله عنه - څخه روايت دی وايي: بَيْنَا أَنَا أُصَلِّي مَعَ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم، إِذْ عَطَسَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ، فَقُلْتُ: يَرْحَمُكَ اللهُ، فَرَمَانِي الْقَوْمُ بِأَبْصَارِهِمْ، فَقُلْتُ: وَاثُكْلَ أُمِّيَاهْ، مَا شَأْنُكُمْ تَنْظُرُونَ إِلَيَّ؟! فَجَعَلُوا يَضْرِبُونَ بِأَيْدِيهِمْ عَلَى أَفْخَاذِهِمْ، فَلَمَّا رَأَيْتُهُمْ يُصَمِّتُونَنِي لَكِنِّي سَكَتُّ، فَلَمَّا صَلَّى رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم، فَبِأَبِي هُوَ وَأُمِّي، مَا رَأَيْتُ مُعَلِّمًا قَبْلَهُ وَلَا بَعْدَهُ أَحْسَنَ تَعْلِيمًا مِنْهُ، فَوَاللهِ، مَا كَهَرَنِي، وَلَا ضَرَبَنِي، وَلَا شَتَمَنِي. قَالَ: «إِنَّ هَذِهِ الصَّلَاةَ لَا يَصْلُحُ فِيهَا شَيْءٌ مِنْ كَلَامِ النَّاسِ، إِنَّمَا هُوَ التَّسْبِيحُ وَالتَّكْبِيرُ وَقِرَاءَةُ الْقُرْآنِ»، أَوْ كَمَا قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم. قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، إِنِّي حَدِيثُ عَهْدٍ بِجَاهِلِيَّةٍ، وَقَدْ جَاءَ اللهُ بِالْإِسْلَامِ، وَإِنَّ مِنَّا رِجَالًا يَأْتُونَ الْكُهَّانَ، قَالَ: «فَلَا تَأْتِهِمْ»، قَالَ: وَمِنَّا رِجَالٌ يَتَطَيَّرُونَ، قَالَ: «ذَاكَ شَيْءٌ يَجِدُونَهُ فِي صُدُورِهِمْ، فَلَا يَصُدَّنَّهُمْ»، -قَالَ ابْنُ الصَّبَّاحِ: فَلَا يَصُدَّنَّكُمْ- قَالَ: قُلْتُ: وَمِنَّا رِجَالٌ يَخُطُّونَ، قَالَ: «كَانَ نَبِيٌّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ يَخُطُّ، فَمَنْ وَافَقَ خَطَّهُ فَذَاكَ»، قَالَ: وَكَانَتْ لِي جَارِيَةٌ تَرْعَى غَنَمًا لِي قِبَلَ أُحُدٍ وَالْجَوَّانِيَّةِ، فَاطَّلَعْتُ ذَاتَ يَوْمٍ، فَإِذَا الذِّيبُ قَدْ ذَهَبَ بِشَاةٍ مِنْ غَنَمِهَا، وَأَنَا رَجُلٌ مِنْ بَنِي آدَمَ، آسَفُ كَمَا يَأْسَفُونَ، لَكِنِّي صَكَكْتُهَا صَكَّةً، فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم، فَعَظَّمَ ذَلِكَ عَلَيَّ، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، أَفَلَا أُعْتِقُهَا؟ قَالَ: «ائْتِنِي بِهَا»، فَأَتَيْتُهُ بِهَا، فَقَالَ لَهَا: «أَيْنَ اللهُ؟» قَالَتْ: فِي السَّمَاءِ، قَالَ: «مَنْ أَنَا؟» قَالَتْ: أَنْتَ رَسُولُ اللهِ، قَالَ: «أَعْتِقْهَا، فَإِنَّهَا مُؤْمِنَةٌ».په داسې حال کې چې ما له رسول الله - صلى الله عليه وسلم - سره لمونځ کاوه، چې ناڅاپه په خلکو کې يو سړي پرنجې وکړ، نو ما وويل: يرحمک الله (يعني الله دې پر تا رحم وکړي) نو خلکو سترګې ماته راواړولې، نو ما - له ځان سره - وويل: واه مور دې درباندې بوره شي، څه دې تاسو لره چې ماته راګورئ؟! نو هغوی پيل وکړ او په ځېرو يې خپل ورنونه وهل، کله چې ما دوی وليدل چې دوی ما چپ کوي نو زه چپ شوم، کله چې رسول الله - صلى الله عليه وسلم - لمونځ وکړ- زما مور او پلار دې له هغه نه قربان شي - هيڅکله مې له هغه وړاندې او نه وروسته داسې ښوونکی نه و ليدلی چې له ده څخه دې په ښوونه کې ښه وي، نو قسم په الله چې نه يې ورټلم، نه يې ووهلم، او نه يې راته سپکې سپورې وويلې، ويې فرمايل: « په دې لمانځه کې د خلکو له خبرو هيڅ شی مناسب نه دی - چې وشي - بلکې (دا) تسبيح، تکبير او د قرآن تلاوت دی». او لکه څرنګه چې رسول الله - صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: ما وويل: ای د الله رسوله! زه تازه له جاهليت څخه راوتلی يم، او الله تعالى اسلام راولېږه، زمونږ څخه ځينې سړي دي چې هغوی کوډګرو ته ورځي ، ويې ويېل: «ته هغوی ته مه ورځه»، وايي: او زمونږ څخه ځيني دي چې هغوی فال نيسي، ويې ويېل: "دا هغه څه دي چې دوی يې په خپلو سينو کې مومي، نو دا دوی ته - د څه رسيدلو څخه - مخنيوی نه کوي". ابن الصباح وايي: نو تاسو لره دې - له سمې لارې وانه ړوي - وايي: ما وويل: ما يوه وينځه درلوده چې زما مېږې يې د احد او جوانيه سيمې ته څېرمه څرولې، نو يوه ورځ ورښکاره شوم، ګورم چې ليوه د هغې له مېږو څخه يوه له ځان سره وړې وه، او زه يو انسان يم، غوصه کيږم لکه څرنګه چې - نور انسانان - غوصه کيږي، هغه مې په څپېړه ووهله، نو رسول الله - صلى الله عليه وسلم - ته راغلم، نو هغه راته دا ډېره درنده کړه، ماوويل: ای د الله رسوله، آيا ازاده يې نه کړم؟ ويې ويېل: "هغه ماته راوله" نو ورته مې راوستله، ورته يې وويل: "الله چيرته دی؟" هغې وويل: په اسمان کې، ويې ويېل: «زه څوک يم؟» هغې وويل: ته د الله رسول يې، ويې فرمايل: "هغه آزاده کړه، يقينا چې هغه مؤمنه ده». (مسلم (٥٣٧)، ابو داود (٩٣٠) او نسائی (١٢١٨) روايت کړی دی. او له أبو هريرة - رضي الله عنه - څخه روايت دی چې رسول الله - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «يَتَعَاقَبُونَ فِيكُمْ مَلَائِكَةٌ بِاللَّيْلِ وَمَلَائِكَةٌ بِالنَّهَارِ، وَيَجْتَمِعُونَ فِي صَلَاةِ الفَجْرِ وَصَلَاةِ العَصْرِ، ثُمَّ يَعْرُجُ الَّذِينَ بَاتُوا فِيكُمْ، فَيَسْأَلُهُمْ، وَهُوَ أَعْلَمُ بِهِمْ: كَيْفَ تَرَكْتُمْ عِبَادِي؟ فَيَقُولُونَ: تَرَكْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ، وَأَتَيْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ»،«په تاسو کې د شپې او ورځې ملايکې يو د بل پسې ځي راځي او د سهار او مازديګر په لمونځونو کې سره يو ځای کيږي، بيا هغه ملايکې خيژي چې په تاسو کې يې شپه تيره کړې ده نو - الله تعالى له دوی څخه پوښتنه کوي –پداسې حال کې چې هغه د دوی په حال ښه پوهيږي-: زما بندګان مو څنګه پرېښودل؟ هغوی به ووايي: په داسې حال کې مو پريښودل چې لمونځ يې کاوه، او په داسې حال کې ورته راغلو چې لمونځ يې کاوه»، بخاري (٥٥٥)، مسلم (٦٣٢) او نسائي (٤٨٥) روايت کړی دی. او د أبو رزين العقيلي - رضي الله عنه - په حديث کې دي وايي چې: ما وويل: ای د الله رسوله، زمونږ رب چيرته و وړاندې له دې چې خپل مخلوقات پيدا کړي، ويې فرمايل: «كَانَ فِي عَمَاءٍ مَا تَحْتَهُ هَوَاءٌ وَمَا فَوْقَهُ هَوَاءٌ، وَخَلَقَ عَرْشَهُ عَلَى الماء»،"هغه په وريځو کې و چې لاندې ترې هوا وه او له پاسه ترې هوا وه او خپل عرش يې د اوبو له پاسه پيدا کړی دی". ترمذي (3109)، ابن ماجه (182)، طيالسي (1189)، احمد (16188) او ابن ابي عاصم په سنن (625) کې روايت کړی دی. دا او داسې نور ډېر آيتونه او احاديث شته چې د - الله تعالى - په پورته والي دلالت کوي. او د الله - تعالى په علو (پورته والي) دليلونه لدې زيات دي چې وشمېرل شي او مسلمانو عالمانو د دې پر ثبوت دليلونه راټول کړي، همدا رنګه پرې عقل او سالم فطرت دلالت کوي، امام ابن بطة - رحمه الله - فرمايلي: «او له صحابه کرامو، تابعينو او د مؤمنانو ټولو علماوو پدې اجماع کړې ده چې الله - تبارک وتعالى - په عرش، د آسمانونو د پاسه، له مخلوق څخه جلا دی او د هغه علم په ټولو مخلوقاتو چاپېر دی». (الإبانة الكبرى، د ابن بطة (7/136). الدارمي - رحمه الله - د ابن مبارک قول نقل کړی چې کله ترې پوښتنه وشوه: «په څه سره خپل رب وپيژنو؟ ويې ويېل: پدې چې هغه د عرش له پاسه، د اووم آسمان د پاسه په عرش، د مخلوقاتو څخه جلا دی». (الرد على الجهمية، د الدارمي (: 98مخ). او د هغه پاک ذات له صفتونو څخه: په عرش استوا ده، او الله تعالى ورڅخه د خپل کتاب په اوو ځايونو کې يادونه کړې ده، له جملې څخه يې د الله تعالى دا وينا ده: {إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ أَلاَ لَهُ الْخَلْقُ وَالأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِين} (بېشکه ستاسو رب هغه الله دی چې آسمانونه او ځمکه يې په شپږو ورځو کې پيدا کړي دي، بيا د عرش له پاسه برقراره شو، هغه په شپې سره ورځ پټوي،

په داسې حال کې چې دا (شپه) هغې (ورځ) لره په تلوار سره طلب کوي او (پيدا کړې يې ده) لمرسترګه، او سپوږمۍ او ستوري، چې د هغه په حکم سره مسخر کړى شوي دي، خبر اوسئ! خاص هغه لره دي پيدا کول او حکم کول، ډېر برکت والا دى الله؛ پالوونکى د ټول عالم دى). [الأعراف سورت: 54 آيت]، او له أبو هريرة - رضي الله عنه - څخه روايت دى وايې چې رسول الله - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «لَمَّا قَضَى اللَّهُ الخَلْقَ، كَتَبَ كِتَابًا عِنْدَهُ: غَلَبَتْ، أَوْ قَالَ: سَبَقَتْ رَحْمَتِي غَضَبِي، فَهُوَ عِنْدَهُ فَوْقَ العَرْشِ».«کله چې الله - تعالى - د مخلوقاتو پيدايښت تمام کړ، نو د خپل ځان سره يې کتاب وليکه چې: غالب شو، او يا يې وويل: زما رحمت پر غضب باندې مخکې شو، نو دا کتاب له هغه سره د عرش د پاسه دى». بخاري (7553)، مسلم (2751)، ترمذي (3543) او ابن ماجه (189) روايت کړى دى. او لالکائي له ابن عيينه څخه روايت کړى وايي: له ربيعه څخه د الله تعالى د دې قول په اړه پوښتنه وشوه {الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى} [طه سورت:٥ آيت]: چې څنګه يې استوا کړې ده؟ هغه وويل: «استواء معلومه ده او د کيفيت په اړه يې پوښتنه کول معقول کار ندى او د الله لخوا پيغام دى او په رسول يې ښکاره رسوول او پر مونږ يې منل دي». (شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة (3/442)، او: العرش، د الذهبي (2/213). او د دې وينا په څېر د دار الهجرت له امام؛ مالک رحمه الله څخه هم روايت دى. (ابو نعيم په الحلية کې (6/325، 326)، البيهقي په اسماء او صفاتو کې (304/2) او ابن عبد البر په التمهيد (7/138) کې روايت کړى دى. او ذهبي رحمه الله فرمايلي دي: علماوو د امام مالک له وينا څخه - چې فرمايلي يې «استواء معلومه ده، کيفيت نامعلوم دى، ايمان پرې واجب دى، او په اړه يې پوښتنه کول بدعت دى» - قاعده جوړه کړې ده چې پدې باب کې يې تګلاره ګرځولې ده. وګورئ: العلو، د: الذهبى (١/١١٧). او د هغه پاک ذات له صفتونو څخه: محبت دى، الله تعالى فرمايلي دي: {فَسَوْفَ يَأْتِي اللّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ} (نو زر دى چې الله تعالى به داسې قوم راولي چې الله تعالى به هغوي سره محبت کوي او دوى به د الله تعالى سره محبت کويٍ). [المائدة سورت : 54 آيت]، امام دارمي - رحمه الله - فرمايلي دي: «نو هغه دوه محبتونه سره يوځاى کړل: د خالق سره مينه او د مخلوق سره مينه يو له بل سره ګډ، بيا يې د دواړو تر منځه توپير وکړ؛ هغه چې محبت ورسره کيږي او هغه چې محبت ورسره نه کيږي، تر څو يې مخلوق پر دې پوه شي چې دا دواړه سره په ټکر کې دي او يو له بل سره موافق ندي، نو ويې فرمايل: {لاَّ يُحِبُّ اللّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوَءِ مِنَ الْقَوْلِ} [الله د بدې خبرې ښکاره ويل نه خوښوي خو هغه کس چې ظلم پرې شوى وي (هغه معاف دى)] [النساء سورت: 148 آيت] او {إِنَّهُ لاَ يُحِبُّ الْمُسْرِفِين} (بېشکه الله اسراف کوونکي نه خوښوي) [الأنعام سورت: 141 آيت]». (نقض الدارمي (2/ 865). او فرمايلي يې دي: {إِنَّ اللّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِين} (يقينًا الله ډېر توبې وېستونکي خوښوي او ښه پاك اوسېدونکي خوښوي). [البقرة سورت: 222 آيت]، او له سهل بن سعد - رضي الله عنه - څخه روايت وايي چې : نبي - صلى الله عليه وسلم - د خيبر په ورځ وفرمايل: «لَأُعْطِيَنَّ الرَّايَةَ غَدًا رَجُلًا يُفْتَحُ عَلَى يَدَيْهِ، يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ، وَيُحِبُّهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ».«سبا ورځ به بيرغ هغه چاته ورکوم چې په لاسونو به يې فتح وشي، هغه د الله او د هغه د رسول سره مينه لري، او الله او رسول له هغه سره مينه لري». بخاري (3009)، مسلم (2406) او ابوداود (3661) روايت کړى. او پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي: «لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ، حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ». "له تاسو څخه به هيڅوک تر هغه وخته مؤمن نشي تر څو چې زه ورته د هغه له پلار، زوى او ټولو خلکو څخه محبوب نه شم". بخاري (15)، مسلم (44)، نسائي (5013) او ابن ماجه (67) روايت کړى دى. او د هغه پاک له صفتونو څخه يو : الرضى، دى حق ذات فرمايلي دي: {وَالسَّابِقُونَ الأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالأَنصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُم بِإِحْسَانٍ رَّضِيَ اللّهُ عَنْهُمْ وَرَضُواْ عَنْهُ} (او له مهاجرينو او انصارو نه هغه وړاندينې اولنې (ايمان لرونکي) او هغه کسان چې په نېکۍ سره يې د دوى پيروي کړې ده، الله له دوى نه راضي شوى دى او دوى له هغه نه راضي شوي دي). [التوبة سورت: 100 آيت]، او له عائشې - رضي الله عنها - څخه روايت دى وايې: يوه شپه مې رسول الله - صلى الله عليه وسلم - له خپل خوب ځاى څخه نادرکه کړ، نو ومې لټاوه- تر دې - چې زما لاس د هغې د دواړو پښو په تلو ولږيده په داسې حال کې چې هغه په جومات کې و، او دواړه پښې يې ودرولې وې او وييل يې: «اللهُمَّ أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ، وَبِمُعَافَاتِكَ مِنْ عُقُوبَتِكَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ لَا أُحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ، أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ». (يا الله زه پناه غواړم ستا په رضا سره ستا له غصې نه، او ستا په عفوې (بخښنې) سره، ستا له سزا څخه، او پناه غواړم په تاسره له تا څخه، زه ستا هغه ډول ستاينه نه شم کولى، لکه څرنګه چې تا د خپل ځان ستاينه کړې). (مسلم (486)، ابو داود (879)، ترمذي (3493)، نسائي (169) او ابن ماجه (3841) روايت کړى دى. او د هغه پاک ذات له صفتونو څخه د خپلو دښمنانو بد ګڼل دي؛ ځکه چې هغو د هغه خوښي بده وګڼله، او هغه څه يې بد وګڼل چې الله پر خپل رسول -صلى الله عليه وسلم- نازل کړې دي، الله تعالى فرمايلي دي: {ذَلِكَ بِأَنَّهُمُ اتَّبَعُوا مَا أَسْخَطَ اللَّهَ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ} (دغه په دې سبب چې يقينًا دوى د هغه شي متابعت وکړ چې الله يې ناراضه کړ او دوى د هغه رضامندي بده وګڼله، نو هغه د دوى عملونه برباد کړل). [محمد سورت: 28 آيت]، او دا قول د الله تعالى: {وَلَـكِن كَرِهَ اللّهُ انبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ وَقِيلَ اقْعُدُواْ مَعَ الْقَاعِدِين}(او لېکن الله (د جهاد لپاره) د دوى پورته کېدل نه و خوښ کړي، نو دوى يې په سست ساتلو سره بند کړل او وويل شو: تاسو کېنئ له کېناستونکو سره). [التوبة سورت: 46 آيت]. او له أبو هريرة - رضي الله عنه - څخه روايت دى وايې چې رسول الله - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «قَالَ اللَّهُ: إِذَا أَحَبَّ عَبْدِي لِقَائِي أَحْبَبْتُ لِقَاءَهُ، وَإِذَا كَرِهَ لِقَائِي كَرِهْتُ لِقَاءَهُ».«الله -تعالى- وفرمايل: که چېرته زما بنده زما سره ملاقات خوښوي، نو زه ورسره ملاقات خوښوم، او که هغه زما سره ملاقات نه خوښوي، نو زه ورسره ملاقات کول بد ګڼم». (بخاري (٧٥٠٤) او نسائي (١٨٣٥) روايت کړى دى. او د هغه پاک ذات له صفتونو څخه : پر دښمنانو يې غضب دى، الله پاک فرمايلي دي: {وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ} (او الله په دوى باندې غضب کړى دى او په دوى يې لعنت کړى دى). [الفتح سورت: 6 آيت]، او له ابن عباس - رضي الله عنهما - څخه روايت دى وايې: «اشْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ عَلَى مَنْ قَتَلَهُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فِي سَبِيلِ اللَّهِ، اشْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ عَلَى قَوْمٍ دَمَّوْا وَجْهَ نَبِيِّ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم». «د الله -تعالى- غضب په هغه چا سخت شو چې رسول الله صلى الله عليه وسلم يې د الله په لار کې ووژني، د الله - تعالى - غضب په هغه قوم سخت شو چې د هغه د نبي مخ يې په وينو کړ». بخاري (4074) روايت کړى دى. او د هغه پاک ذات له صفتونو څخه يو: المقت (غصه کېدل) دي او هغه يې کافرانو ته غصه ده، حق ذات فرمايلي دي: {إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنَادَوْنَ لَمَقْتُ اللَّهِ أَكْبَرُ مِن مَّقْتِكُمْ أَنفُسَكُمْ} (بېشکه هغه کسان چې کافران شوي دي، دوى ته به (په دوزخ کې) اواز وکړى شي: يقينًا (تاسو ته) د الله غصه کېدل ډېر لوى وو ستاسو خپلو ځانونو ته له غصه کېدلو څخه). [غافر سورت: 10 آيت]. او د هغه سپېڅلي تعالى ذات له صفتونو څخه: له دښمنانو سره د هغوى د مکر په مقابل کې مکر کول يعنې تدبير نيول دي، هغوى چې د الله له وليانو سره مکر کوي: الله -جل جلاله- فرمايلي دي: {وَمَكَرُوا مَكْرًا وَمَكَرْنَا مَكْرًا وَهُمْ لاَ يَشْعُرُون*(او دوى مکر وکړ، خاص مکر کول او مونږ هم چل وکړ چل کول، په داسې حال کې چې دوى نه پوهېدل. فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْ أَنَّا دَمَّرْنَاهُمْ وَقَوْمَهُمْ أَجْمَعِين} نو ته وګوره چې د دوى د مکر انجام څنګه و چې بېشکه مونږه دوى او د دوى قوم ټول هلاك کړل). [النمل سورت: 50، 51 آيتونه]. او د هغه سپېڅلي تعالى ذات له صفتوتو څخه : الأسف، يعنې سخته غصه ده، حق ذات - جل جلاله - فرمايلي: (فَلَمَّا آسَفُونَا انتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ) (نو کله چې دوى مونږ غصه کړو (،نو) مونږ له دوى نه انتقام واخيست، پس مونږه دوى ټول غرق کړل). [الزخرف سورت: 55 آيت]، قتادة او السدي ويلي: «{فَلَمَّا آسَفُونَا} يعنې: کله چې دوى مونږ غصه کړو». (تفسير الطبري (21/622). د هغه پاک ذات له صفتونو څخه يو صفت: د هغه چا د دوکې په مقابل کې دوکه دي چې هغه سره دوکه کوي، ځکه چې الله - تعالى - هغه منافقان غولوي چې هغوى الله تعالى سره د دوکې کولو هڅه کوي، لوى الله تعالى جل جلاله د عزت او واکمنۍ خاوند فرمايلي دي: {يُخَادِعُونَ اللّهَ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ إِلاَّ أَنفُسَهُم وَمَا يَشْعُرُون} (دوى له الله سره دوکه کوي، او له هغو خلکو سره چې ايمان يې راوړى دى، حال دا چې دوى يواځې د خپلو ځانونو سره دوکه کوي، او

شعور نه لري). [البقرة سورت: 9 آيت]، او فرمايلي يې دي: {إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ} (بېشکه منافقان له الله سره دوکه کوي او الله له دوی سره دوکه کوونکی دی. [النساء سورت: 142 آيت]. او حق - ذات - دا څرګنده کړه چې هغه خپل دښمنان هېروي لکه څنګه چې دوی د هغه سره ملاقات هېر کړی دی، الله - تعالی - فرمايلي: {الَّذِينَ اتَّخَذُواْ دِينَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ نَنسَاهُمْ كَمَا نَسُواْ لِقَاء يَوْمِهِمْ هَـَذَا} (هغه کسان چې خپل دين يې تماشه او لوبه ګرځولی دی او دوی دنيايي ژوند دوکه کړي (غولولي) دي، نو نن ورځ به يې مونږ (دوی په سخت عذاب کې) پرېږدو، لکه څنګه چې هغوی د خپلې دې ورځې ملاقات هېر کړی (او عمل يې پرېښی) و). [الأعراف سورت: 51 آيت]. د هغه سپېڅلي ذات له صفتونو څخه دا دي چې: الله - جل جلاله - پر هغه چا استهزاء کوي څوک چې پر هغه پاک ذات ملنډې وهي، حق ذات فرمايلي دي: {اللّهُ يَسْتَهْزِىءُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُون} (الله په دوی پورې استهزا کوي او پرېږدي دوی لره په سرکشۍ کې ، يعنې مهلت ورکوي، په داسې حال کې چې دوی حيران سرګردان ګرځي). [البقرة سورت: 15 آيت]. ابن عباس - رضي الله عنهما فرمايلي: "پر دوی ملنډې وهي تر څو يې په غچ اخستلو سره مسخره کړي". (تفسير الطبري (1/304)، او ابن أبي حاتم په التفسير (143).) کې. د هغه پاک ذات له صفتونو څخه خندا ده، له ابو هريره - رضي الله - عنه څخه روايت دی چې رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: «يَضْحَكُ اللَّهُ إِلَى رَجُلَيْنِ يَقْتُلُ أَحَدُهُمَا الآخَرَ يَدْخُلاَنِ الجَنَّةَ»،"الله -جل جلاله- هغه دوه کسانو ته خندا کوي چې يو يې بل ووژني، او دواړه جنت ته داخلېږي". بخاري (2826)، مسلم (1890)، نسائي (3166) او ابن ماجه (191) روايت کړی دی. او د ابوهريره - رضي الله عنه - په اوږد حديث کې راغلي چې د قيامت په ورځ د الله -جل جلاله- د ليدلو په اړه راغلی دی او په هغه کې جنت ته د وروستي انسان د ننوتلو کيسه بيان کړې ده: «....فَيَقُولُ اللَّهُ: وَيْحَكَ يَا ابْنَ آدَمَ، مَا أَغْدَرَكَ، أَلَيْسَ قَدْ أَعْطَيْتَ العُهُودَ وَالمِيثَاقَ، أَنْ لَا تَسْأَلَ غَيْرَ الَّذِي أُعْطِيتَ؟ فَيَقُولُ: يَا رَبِّ لَا تَجْعَلْنِي أَشْقَى خَلْقِكَ، فَيَضْحَكُ اللَّهُ عز وجل مِنْهُ، ثُمَّ يَأْذَنُ لَهُ فِي دُخُولِ الجَنَّةِ...»."... نو الله - تعالی - به ووايي: هلاک شې ای د آدم زويه، څه شي دومره خائن ګرځولی يې، آيا تاسره ژمنې او تړونونه نه و شوي چې ته به څه نه غواړې پرته له هغه چې درکړل شوي دي؟ نو وبه وايي: ای رب ما دې په خپل مخلوق کې تر ټولو بدبخته مه ګرځوه، نو الله تعالی به ورته وخاندي، بيا به جنت ته د ننوتلو اجازه ورکړي...». بخاري روايت کړی (806). وکيع ويلي: «که له تاسو وپوښتل شو چې: آيا زمونږ رب خندا کوي؟ نو ووايئ: همداسې مو اوريدلي». شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة (3/477). حافظ ابن بطة په کتاب «الإبانة» کې - د دې عنوان لاندې - باب اېښودلی دی «باب الإيمان بأن الله عز وجل يضحك» باب دی په باره د ايمان لرلو په دې خبره چې الله -جل جلاله- خندا کوي - او پدې کې يې فرمايلي دي: پوه شئ الله -تعالی- دې په تاسو رحم وکړي؛ چې د مؤمنانو له صفتونو څخه د صحيحه روايتونو باورول، د هغې منل دي، په قياس سره پرې د اعتراض کولو پرېښودل او د هغې پر ځای رای او خواهشات نه اېښودل، ځکه يقينا ايمان باور دی، او باور کوونکی هم هغه مؤمن دی، الله -جل جلاله- فرمايلي دي: {فَلاَ وَرَبِّكَ لاَ يُؤْمِنُونَ حَتَّىَ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لاَ يَجِدُواْ فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُواْ تَسْلِيمًا} (پس داسې نه ده، ستا په رب مې دې قسم وي! دوی مومنان کېدی نشي تر هغه پورې چې دوی په خپل مينځ کې په پېښو جګړو کې تا فيصله کوونکی ومني، بيا په خپلو نفسونو کې ستا د کړې فيصلې په باره کې هېڅ تنګي ونه مومي او په ښو منلو سره يې ومني). [النساء سورت: 65 آيت]. د مؤمنانو له نخښانو څخه دا دي: چې الله - تعالی - په هغه څه سره ياد کړي چې هغه پرې ځان ياد کړی او يا يې پرې رسول - صلی الله عليه وسلم - ياد کړی دی، هغه چې علماوو رانقل کړي او باوري راويانو روايت کړي دي؛ هغوی چې له حلالو او حرامو سنتو او آثارو څخه څه شی روايت کوي په هغې کې حجت وي، او هغه څه چې له رسول الله -صلی الله عليه وسلم- څخه صحيح ثابت وي -په اړه يې داسې- نه ويل کيږي چې: څنګه؟ او نه داسې چې: ولې؟ بلکه پيروي يې کوي او -په دين کې- نوښت نه راولي، غاړه ږدي او مخالفت نه کوي، يقين کوي او شک نه کوي، نو هغه څه چې له رسول الله -صلی الله عليه وسلم- څخه صحيح ثابت دي او د عدل خاوندانو روايت کړي دي او يا هغه مؤمنانو چې بايد روايت يې ومنل شي او مخالفت يې ونه شي دا دي چې: الله -تعالی- خندا کوي. نو لدې څخه انکار نه کيږي او هغه څوک به يې نه مني چې مبتدع او د علماوو په اند د ناوړه حالت خاوند وي. الإبانة الكبرى، د ابن بطة (7/91). او د هغه سپېڅلي ذات له صفتونو څخه : (المجيء او الاتيان) يعنې د قيامت په ورځ د خلکو تر منځه د قضاوت په موخه راتلل دي، الله - تعالی - فرمايلي: {هَلْ يَنظُرُونَ إِلاَّ أَن تَأْتِيهُمُ الْمَلآئِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ} (دوی انتظار نه کوي مګر د دې چې دوی ته ملايك راشي، يا ستا رب راشي). [الأنعام سورت: 158 آيت]، او الله - تعالی - فرمايلي: {وَجَاء رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا} [او ستا رب راشي او ملايك قطار قطار (راشي)]. [الفجر سورت: 22 آيت]، او الله - تعالی - فرمايلي: {هَلْ يَنظُرُونَ إِلاَّ أَن يَأْتِيَهُمُ اللّهُ فِي ظُلَلٍ مِّنَ الْغَمَامِ وَالْمَلآئِكَةُ وَقُضِيَ الأَمْرُ وَإِلَى اللّهِ تُرْجَعُ الامُور} (دوی انتظار نه کوي مګر د دې چې الله دوی ته د وريځو په سيورو کې راشي او ملايك (هم) او معامله فيصله کړی شي، او ټول کارونه خاص الله ته ورګرځول کېږي). [البقرة سورت: 210 آيت]. او له ابوهريرة -رضي الله عنه- څخه روايت دی چې رسول الله -صلی الله عليه وسلم- وفرمايل: «يجمع الله الناس يوم القيامة، فيقول: من كان يعبد شيئًا فليتبعه...»«الله به د قيامت په ورځ خلک راغونډ کړي او وبه فرمايي: چا چې د څه شي عبادت کاوه، د هغه پسې دې شي». او همداسې يې حديث تر دې قوله پورې بيان کړ: «وتبقى هذه الأمة، فيقولون: هذا مكاننا حتى يأتينا ربنا، فإذا جاء ربنا عرفناه، فيأتيهم الله عز وجل فيقول: أنا ربكم، فيقولون: أنت ربنا فيتبعونه».«او دا امت به پاتې شي، دوی به ووايي: دا زمونږ ځای دی تر هغه چې زمونږ رب مونږ ته راشي، نو کله چې زمونږ رب راشي مونږ به هغه وپيژنو، نو الله -تعالی- به دوی ته راشي او وبه وايي: زه ستاسو رب يم ، نو دوی به ووايي: ته زمونږ رب يې، نو پيروي به يې وکړي». بخاري (806)، مسلم (182)، ابوداود (4730)، ترمذي (2554) او ابن ماجه (178) روايت کړی دی. او د أبو العالية څخه د الله - تعالی - د دې وينا په اړه روايت دی: {هَلْ يَنظُرُونَ إِلاَّ أَن يَأْتِيَهُمُ اللّهُ فِي ظُلَلٍ مِّنَ الْغَمَامِ وَالْمَلآئِكَةُ}[دوی انتظار نه کوي مګر د دې چې الله دوی ته د وريځو په سيورو کې راشي او ملايك (هم)]. [البقرة سورت: 210 آيت] فرمايي: "پرښتې د وريځو په سيوري کې راځي، او الله - تعالی - په هغه څه کې راځي چې ويې غواړي". الأسماء والصفات، د البيهقي (2/370). او د هغه سپېڅلي ذات له صفتونو څخه : د دنيا آسمان ته په حقيقي توګه راکوزيدل دي لکه څرنګه چې د هغه له عظمت سره ښايي او دا لکه د مخلوقاتو د راښکته کيدو په څېر ندي. بلکې دا يې لکه د نورو صفتونو په څېر دي چې مونږ پرې ايمان لرو او پرې پوهيږو، او د کيفيت په اړه يې ځان نه ستړی کوو، او نه يې په ردولو ځان تکليفوو؛ بلکه په هغه توګه پرې ايمان راوړو لکه څرنګه چې ريښتيني او ريښتيا ګڼل شوي پيغمبر -صلی الله عليه وسلم- پرې خبر راکړی دی، نو فرمايلي يې دي: «إِذَا مَضَى شَطْرُ اللَّيْلِ، أَوْ ثُلُثَاهُ، يَنْزِلُ اللهُ تبارك وتعالى إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا، فَيَقُولُ: هَلْ مِنْ سَائِلٍ يُعْطَى؟ هَلْ مِنْ دَاعٍ يُسْتَجَابُ لَهُ؟ هَلْ مِنْ مُسْتَغْفِرٍ يُغْفَرُ لَهُ؟ حَتَّى يَنْفَجِرَ الصُّبْحُ».«کله چې د شپې نيمايي يا دوه پر دريمه برخه تيره شي، نو زمونږ رب تبارک و تعالی د دنيا آسمان ته راښکته کيږي نو فرمايي: آيا کوم سوال کوونکی شته چې ورکړل شي؟ آيا کوم بلونکی شته چې بلنه يې ومنل شي؟ آيا کوم بخښنه غوښتونکی شته چې بخښنه ورته وشي؟ تر هغه چې سهار وچوي (سهار راوخيژي)». (مسلم (758) روايت کړی دی. او د امامانو امام محمد بن خزيمة - رحمه الله - په خپل کتاب «التوحيد» کې پدې وينا سره باب اېښی دی: «باب دی د هغه اخبارو په اړه چې سند يې ثابت او د جوړښت له اړخه صحيح دي، د حجاز او عراق علماوو له رسول الله -صلی الله عليه وسلم- څخه په هره شپه کې د دنيا اسمان ته د رب العالمين د نزول په اړه روايت کړي دي، مونږ ګواهي ورکوو د هغه چا د ګواهۍ په څېر چې په ژبه اقرار کوي او په زړه باور کوي او يقين کوي په هغه څه چې پدې اخبارو کې د متعال رب د نزول په اړه راغلي دي، پرته لدې چې د کيفيت څخه يې يادونه وکړو؛ ځکه چې زمونږ پيغمبر؛ مصطفی - صلی الله عليه وسلم - مونږ ته دا ندي بيان کړي چې زمونږ خالق څنګه د دنيا اسمان ته راښکته کيږي، بلکه مونږ ته يې دا راښودلي چې هغه راښکته کيږي، نو نه خو الله -تعالی- او نه يې

پیغمبر -صلی الله علیه وسلم- د هغه څه تشریح پرېښې ده چې مسلمانان ورته د دین په برخه کې اړتیا لري، نو مونږ په هغه څه اقرار کوو چې د نزول په اړه پدې اخبارو کې راغلي دي او د صفت او یا کیفیت په اړه یې ځان نه تکلیفوو؛ ځکه چې نبي - صلی الله علیه وسلم - مونږ ته د نزول (راکوزیدو) د څرنګوالي په اړه څه ندي بیان کړي». التوحید، د ابن خزیمة (1/289). او حافظ ابن بطة -رحمه الله- په خپل کتاب «الإبانة» کې - پدې وینا سره باب ایښی «باب الإیمان والتصدیق بأن الله تعالی ینزل في کل لیلة إلی سماء الدنیا من غیر زوال ولا کیف». باب دی د ایمان او اقرار په اړه پر دې چې الله -تعالی- په هره شپه کې د دنیا آسمان ته راکوزیږي پرته له زوال او څرنګوالي بیانولو څخه: بیا هغه -رحمه الله- فرمایلي دي: "پوه شئ -الله دې پر تاسو رحم وکړي- چې الله -تعالی- په خپلو مؤمنو بندګانو باندې د خپل رسول اطاعت او د هغه څه منل چې هغه ویلي او راوړي دي فرض کړي دي همدا رنګه په هغه څه ایمان لرل چې له هغه څخه په صحیح روایت سره ثابت شوي؛ داسې چې نه پرې اعتراض وکړئ،نه ورته بیلګې بیان کړئ او نه یې په اړه داسې پوښتنې وکړئ چې: ولې او نه: څنګه؟ ... او یقینا له پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - څخه صحیح ثابت دي چې هغه فرمایلي: «یَنْزِلُ رَبُّنَا تبارك وتعالی کُلَّ لَیْلَةٍ إِلَی السَّمَاءِ الدُّنْیَا حِینَ یَبْقَی ثُلُثُ اللَّیْلِ الآخِرُ، یَقُولُ: مَنْ یَدْعُونِي فَأَسْتَجِیبَ لَهُ مَنْ یَسْأَلُنِي فَأُعْطِیَهُ، مَنْ یَسْتَغْفِرُنِي فَأَغْفِرَ لَهُ»«زمونږ متعال هره شپه د ځمکې آسمان ته را کوزیږي، هغه وخت چې د شپې دریمه وروستنۍ برخه پاتې شي؛ فرمایي چې: څوک شته چې له ما څخه دعا وغواړي چې ورته یې قبوله کړم، څوک شته چې له ما څخه سوال وکړي، چې ورېې کړم، څوک شته چې له ما څخه بخښنه وغواړي، چې بخښنه ورته وکړم؟». په هغه اوږد حدیث کې چې موږ به یې -ان شاء الله- په بشپړ ډول یادونه وکړو؛ هغه چې معتبرو، ثقه، په علم کې پخو امامانو، فقهاوو او پرهیزګارانو روایت کړي دي، هغوی چې مونږ ته یې شریعت او د دین بنسټونه رانقل کړي دي لکه: لمونځ، زکات، روژه، حج، جهاد، او ورپسې نور حکمونه لکه: نکاح، طلاق، بیوع، حلال او حرام». الابانة الکبری، ابن بطة (7/201)) (دا حدیث بخاري (1145)، مسلم (758)، ابو داود (1315)، ترمذي (446) او ابن ماجه (۱۳۶۶) روایت کړی دی. موږ د رب العالمین لپاره د معیت (ملتیا) په صفت ایمان لرو چې الله -تعالی- په خپل علم، احاطې او مشیئت سره د خپل مخلوق سره مل دی، او الله تعالی ته د دې صفت په ثبوت باندې قرآن او سنت دلالت کوي، الله تعالی فرمایلي: {أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ یَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ مَا یَکُونُ مِن نَّجْوَى ثَلاثَةٍ إِلاَّ هُوَ رَابِعُهُمْ وَلاَ خَمْسَةٍ إِلاَّ هُوَ سَادِسُهُمْ وَلاَ أَدْنَى مِن ذَلِكَ وَلاَ أَكْثَرَ إِلاَّ هُوَ مَعَهُمْ أَیْنَ مَا كَانُوا ثُمَّ یُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا یَوْمَ الْقِیَامَةِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِیمٍ} (آیا ته نه یې خبر چې بېشکه الله پوهیږي په هر هغه څه چې په آسمانونو کې دي او په هر هغه څه چې په ځمکه کې دي، نه وي هېڅ پټه مشوره د درې کسانو مګر هغه (الله) د دوی څلورم وي او نه د پنځو کسانو مګر هغه د دوی شپږم وي او نه له دې نه د کمو وي او نه (له دې نه) د زیاتو مګر هغه له دوی سره وي، دوی چې هر چیرې وي، بیا به هغه د قیامت په ورځ دوی په هغو عملونو خبر کړي چې دوی کړي دي، بېشکه الله په هر شي باندې ښه پوه دی). [المجادلة سورت: 7 آیت]. او پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - فرمایلي دي: «ارْبَعُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ، إِنَّكُمْ لَا تَدْعُونَ أَصَمَّ وَلَا غَائِبًا، إِنَّكُمْ تَدْعُونَ سَمِیعًا قَرِیبًا، وَهُوَ مَعَكُمْ»."اې خلکو! په خپلو ځانونو رحم وکړئ؛ تاسو کوڼ او غایب -ذات- نه رابلئ ، بلکه تاسو اوریدونکی، نږدې -ذات- رابلئ په داسې حال کې چې هغه تاسو سره مل دی". بخاري (4205)، مسلم (2704)، ابوداود (1526) او ترمذي (3461) روایت کړی دی.

او دا معیت (ملتیا) دوه ډوله دی:

ځانګړی معیت (ملتیا) چې دا د الله تعالی د ولیانو او پیغمبر علیهم السلام لپاره ثابته ده او معنا یې مرسته او تایید دی، الله - تعالی - فرمایلي: {قَالَ لاَ تَخَافَا إِنَّنِي مَعَكُمَا أَسْمَعُ وَأَرَى} (ویې ویل: تاسو مه وېرېږئ، بېشکه زه له تاسو دواړو سره یم، زه اورم او زه وینم). [طه سورت: 46 آیت]. او عام معیت (ملتیا) یعنې دا چې الله - تعالی - د ټولو مخلوقاتو سره دی، مؤمن او کافر یې، الله تعالی فرمایلي: {وَهُوَ مَعَكُمْ أَیْنَ مَا كُنتُمْ} (او دغه (الله) له تاسو سره دی (په اعتبار د علم او د قدرت)، هر چیرې چې تاسو یئ). [الحدید سورت : 4 آیت]، او د دې معییت (ملتیا) معنی ده : یعنې- هغه ذات - په علم، احاطې، قدرت او واکمنۍ تاسو سره دی.

او دا معیت (ملتیا) د الله تعالی د علو (لوړوالي) سره په ټکر کې نده؛ ځکه د دې معنا -لکه وړاندې چې د علماوو په اجماع سره وویل شو چې په علم او احاطې سره: یعنې دا چې الله تعالی په علم او احاطې سره د خپلو مخلوقاتو سره دی.

او د هغه متعال ذات له صفتونو څخه : العجب دی، أبو هریرة -رضي الله عنه- له نبي- صلی الله علیه وسلم- څخه روایت کوي فرمایي: «عَجِبَ اللَّهُ مِنْ قَوْمٍ یَدْخُلُونَ الجَنَّةَ فِي السَّلاَسِلِ».«الله - جل جلاله - هغه قوم ته تعجب وکړ چې جنت ته په ځنځیرونو تړلي ننوځي». بخاري (3010) او ابوداود (2677) روایت کړی. او له عقبة بن عامر - رضي الله عنه - څخه روایت دی وایي: د رسول الله - صلی الله علیه وسلم - څخه مې اوریدلي دي چې فرمایل یې: «یَعْجَبُ رَبُّكُمْ مِنْ رَاعِي غَنَمٍ فِي رَأْسِ شَظِیَّةٍ بِجَبَلٍ، یُؤَذِّنُ بِالصَّلَاةِ، وَیُصَلِّي، فَیَقُولُ اللَّهُ عز وجل: انْظُرُوا إِلَى عَبْدِي هَذَا یُؤَذِّنُ، وَیُقِیمُ الصَّلَاةَ، یَخَافُ مِنِّي، قَدْ غَفَرْتُ لِعَبْدِي، وَأَدْخَلْتُهُ الْجَنَّةَ». «ستا پروردګار د غره په څوکه کې هغه شپانه ته تعجب کوي چې د لمانځه لپاره اذان کوي او لمونځ کوي، نو الله تعالی فرمایي: زما دې بنده ته وګورئ چې اذان کوي او لمونځ کوي، له ما څخه ویریږي، ما خپل بنده ته بخښنه وکړه. او جنت ته مې داخل کړ». (ابوداود (1203)، نسائي (666)، احمد (17312) او ابن ابي عاصم په سنن (584) او رویاني (232) روایت کړی دی. او مونږ ایمان لرو چې د قیامت په ورځ به مؤمنان خپل رب ګوري، لکه څرنګه چې قرآن او متواترو اخبارو پرې زمونږ له رسول الله -صلی الله علیه وسلم- څخه خبر ورکړی دی په هغه څه کې چې هغه پرې مؤمنانو ته زیری ورکړی دی چې هغوی به خپل رب په ښکاره توګه د قیامت په ورځ ګوري. او دا -قسم په الله- د جنتیانو لپاره تر ټولو ستر نعمت دی، الله تعالی فرمایلي: {وُجُوهٌ یَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ * (څه مخونه (د مومنانو) به په دغه ورځ (د قیامت) ترو تازه وي. إِلَى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ}او خپل رب ته به کتونکي (دیدار کوونکي) وي) [القیامة سورت: 22، 23 آیتونه]. او الله تعالی فرمایلي دي: {لِّلَّذِینَ أَحْسَنُواْ الْحُسْنَى وَزِیَادَةٌ}(د هغو کسانو لپاره چې نېکي یې کړې ده ډېره نېکه بدله ده(جنت) او زیادت (د الله لیدل). [یونس سورت: 26 آیت]. او د الله - تعالی - دا وینا: {كَلاَّ إِنَّهُمْ عَن رَّبِّهِمْ یَوْمَئِذٍ لَّمَحْجُوبُونَ} (داسې نه ده په کار، بېشکه دوی به په دغې ورځ کې له خپل رب نه یقینًا په حجاب (بند) کړی شوي وي). [المطففین سورت: 15 آیت]. او یقینا چې د امام مالک څخه پوښتنه وشوه نو ورته وویل شو: ای أبو عبد الله: آیا منافقان به د قیامت په ورځ خپل رب ګوري؟ نو هغه وویل: که چیرته مؤمنانو د قیامت په ورځ خپل رب نه لیده نو الله تعالی به کافران په حجاب سره نه رټلي چې فرمایلي یې دي: {كَلاَّ إِنَّهُمْ عَن رَّبِّهِمْ یَوْمَئِذٍ لَّمَحْجُوبُونَ} (داسې نه ده په کار، بېشکه دوی به په دغې ورځ کې له خپل رب نه یقینًا په حجاب (بند) کړی شوي وي). (شرح أصول اعتقاد أهل السنة (2/468).) وعن أبي سعید الخدري رضي الله عنه قَالَ: قُلْنَا: یَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلْ نَرَى رَبَّنَا یَوْمَ القِیَامَةِ؟ قَالَ: «هَلْ تُضَارُونَ فِي رُؤْیَةِ الشَّمْسِ وَالقَمَرِ إِذَا كَانَتْ صَحْوًا؟»، قُلْنَا: لاَ، قَالَ: «فَإِنَّكُمْ لاَ تُضَارُونَ فِي رُؤْیَةِ رَبِّكُمْ یَوْمَئِذٍ، إِلَّا كَمَا تُضَارُونَ فِي رُؤْیَتِهِمَا»، ثُمَّ قَالَ: «یُنَادِي مُنَادٍ: لِیَذْهَبْ كُلُّ قَوْمٍ إِلَى مَا كَانُوا یَعْبُدُونَ، فَیَذْهَبُ أَصْحَابُ الصَّلِیبِ مَعَ صَلِیبِهِمْ، وَأَصْحَابُ الأَوْثَانِ مَعَ أَوْثَانِهِمْ، وَأَصْحَابُ كُلِّ آلِهَةٍ مَعَ آلِهَتِهِمْ، حَتَّى یَبْقَى مَنْ كَانَ یَعْبُدُ اللَّهَ، مِنْ بَرٍّ أَوْ فَاجِرٍ، وَغُبَّرَاتٌ مِنْ أَهْلِ الكِتَابِ، ثُمَّ یُؤْتَى بِجَهَنَّمَ تُعْرَضُ كَأَنَّهَا سَرَابٌ، فَیُقَالُ لِلْیَهُودِ: مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ؟ قَالُوا: كُنَّا نَعْبُدُ عُزَیْرَ ابْنَ اللَّهِ، فَیُقَالُ: كَذَبْتُمْ، لَمْ یَكُنْ لِلَّهِ صَاحِبَةٌ وَلاَ وَلَدٌ، فَمَا تُرِیدُونَ؟ قَالُوا: نُرِیدُ أَنْ تَسْقِیَنَا، فَیُقَالُ: اشْرَبُوا، فَیَتَسَاقَطُونَ فِي جَهَنَّمَ، ثُمَّ یُقَالُ لِلنَّصَارَى: مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ؟ فَیَقُولُونَ: كُنَّا نَعْبُدُ المَسِیحَ ابْنَ اللَّهِ، فَیُقَالُ: كَذَبْتُمْ، لَمْ یَكُنْ لِلَّهِ صَاحِبَةٌ، وَلاَ وَلَدٌ، فَمَا تُرِیدُونَ؟ فَیَقُولُونَ: نُرِیدُ أَنْ تَسْقِیَنَا، فَیُقَالُ: اشْرَبُوا، فَیَتَسَاقَطُونَ فِي جَهَنَّمَ، حَتَّى یَبْقَى مَنْ كَانَ یَعْبُدُ اللَّهَ مِنْ بَرٍّ أَوْ فَاجِرٍ، فَیُقَالُ لَهُمْ: مَا یَحْبِسُكُمْ، وَقَدْ ذَهَبَ النَّاسُ؟ فَیَقُولُونَ: فَارَقْنَاهُمْ، وَنَحْنُ أَحْوَجُ مِنَّا إِلَیْهِ الیَوْمَ، وَإِنَّا سَمِعْنَا مُنَادِیًا یُنَادِي: لِیَلْحَقْ كُلُّ قَوْمٍ بِمَا كَانُوا یَعْبُدُونَ، وَإِنَّمَا نَنْتَظِرُ رَبَّنَا، قَالَ: فَیَأْتِیهِمُ الجَبَّارُ فِي

صُورَةٍ غَيْرِ صُورَتِهِ الَّتِي رَأَوْهُ فِيهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ، فَيَقُولُ: أَنَا رَبُّكُمْ، فَيَقُولُونَ: أَنْتَ رَبُّنَا، فَلَا يُكَلِّمُهُ إِلَّا الأَنْبِيَاءُ، فَيَقُولُ: هَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ آيَةٌ تَعْرِفُونَهُ؟ فَيَقُولُونَ: السَّاقُ، فَيَكْشِفُ عَنْ سَاقِهِ، فَيَسْجُدُ لَهُ كُلُّ مُؤْمِنٍ».او له أبو سعيد الخدري -رضي الله عنه- څخه روايت دی وايي: مونږ وويل: ای د الله رسوله ! آيا مونږ به د قيامت په ورځ خپل رب ګورو؟ ويې فرمايل: «آيا تاسو ته د لمر او سپوږمۍ په ليدلو کې کوم تکليف رسيږي کله چې اسمان صاف وي؟»، مونږ وويل: نه، ويې فرمايل: «نو تاسو به هم په دغه ورځ د خپل رب په ليدلو کې نه تکليف کيږئ، مګر دومره؛ لکه څومره چې تاسو د دې دواړو په ليدلو کې تکليف کيږئ»، بيا يې وويل: يو آواز کوونکی به آواز وکړي: هر أمت دې هغه څه ته ورشي چې د هغه عبادت يې کاوه، نو صليبيان به خپل صليب سره لاړ شي، او د بوتانو خاوندان د خپلو بوتانو سره، او د هر معبود خاوندان د خپلو باطلو معبودانو سره، تر دې چې هغه څوک پاتې شي چې د يو الله عبادت کوي له فاجر او فاسق څخه، او پاتې شوني له اهل کتابو څخه، بيا به جهنم راوړل شي، خلکو ته به داسې ښکاري لکه په صحرا کې چې شګې ځليږي، نو يهودو ته به وويل شي: تاسو د څه شي عبادت کاوه؟ هغوی به ووايي: مونږ د عزير؛ د الله د زوی عبادت کاوه، نو ورته به وويل شي: دروغ مو وويل: الله تعالی نه مېرمن او نه زوی درلوده، نو څه غواړئ؟ وبه وايي: مونږ غواړو چې اوبه راکړې، ورته به وويل شي: وڅښئ، نو په جهنم کې به ورلوېږي، بيا به نصاراو ته وويل شي: تاسو د څه شي عبادت کاوه؟ هغوی به ووايي: مونږ د الله د زوی؛ مسيح عبادت کاوه، نو ورته به وويل شي: دروغ مو وويل: الله کومه مېرمن او يا زوی نه درلوده، نو څه غواړئ؟ نو وبه وايي: مونږ غواړو چې اوبه راکړې، ورته به وويل شي: وڅښئ، نو په جهنم کې به ورلوېږي، تر دې چې هغه څوک پاتې شي چې د الله عبادت يې کاوه، له نيکانو او فاجرانو څخه، نو ورته به وويل شي: څه شي ايسار کړي ياست حال دا چې ټول خلک لاړل؟ نو هغوی به ووايي: مونږ ترې جلا شو، حال دا چې مونږ ورته نن ورځ ډېر محتاج يو له هغوي څخه مونږ ته. مونږ يو آواز کوونکی واوريده چې آواز يې کاوه: هر امت دی هغه څه ته ځان ورسوي چې د هغه عبادت يې کاوه، او يقينا مونږ خپل رب ته انتظار يو، وايې: نو جبار ذات به ورته په داسې يو شکل کې راشي چې لومړی ځل يې پرې نه و ليدلی، نو وبه وايي: زه ستاسو رب يم، نو دوی به ووايي: ته زمونږ رب يې، نو خبرې به ورسره نه کوي مګر پيغمبران، فرمايي: آيا ستاسو او د هغه تر منځ کومه نخښه شته؟ نو وايي: ساق (پنډۍ) نو خپله پنډۍ به ورته لوڅه کړي، نو هر مؤمن به ورته سجده وکړي». (بخاري (۷۴۳۹) او مسلم (۱۸۳) روايت کړی دی. او هغه - صلی الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «إِنَّكُمْ سَتَرَوْنَ رَبَّكُمْ، كَمَا تَرَوْنَ هَذَا القَمَرَ، لَا تُضَامُّونَ فِي رُؤْيَتِهِ».«يقينا ژر دی چې تاسو به خپل رب داسې ووينئ لکه څرنګه چې دا سپوږمۍ وينئ، او په ليدلو کې يې تاسو ته کومه سختي نه وي (يعنې ټېل ماټېل پکې نه کوئ)». بخاري (۵۵۴)، مسلم (۶۳۳)، ابوداود (۴۷۲۹)، ترمذي (۲۵۵۱) او ابن ماجه (۱۷۷) روايت کړی. وعن أبي هريرة رضي الله عنه: أَنَّ النَّاسَ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلْ نَرَى رَبَّنَا يَوْمَ القِيَامَةِ؟ قَالَ: «هَلْ تُمَارُونَ فِي القَمَرِ لَيْلَةَ البَدْرِ لَيْسَ دُونَهُ سَحَابٌ؟» قَالُوا: لَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: «فَهَلْ تُمَارُونَ فِي الشَّمْسِ لَيْسَ دُونَهَا سَحَابٌ» قَالُوا: لَا، قَالَ: «فَإِنَّكُمْ تَرَوْنَهُ كَذَلِكَ، يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ القِيَامَةِ، فَيَقُولُ: مَنْ كَانَ يَعْبُدُ شَيْئًا فَلْيَتَّبِعْ، فَمِنْهُمْ مَنْ يَتَّبِعُ الشَّمْسَ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَتَّبِعُ القَمَرَ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَتَّبِعُ الطَّوَاغِيتَ، وَتَبْقَى هَذِهِ الأُمَّةُ فِيهَا مُنَافِقُوهَا، فَيَأْتِيهِمُ اللَّهُ، فَيَقُولُ: أَنَا رَبُّكُمْ، فَيَقُولُونَ: هَذَا مَكَانُنَا حَتَّى يَأْتِيَنَا رَبُّنَا، فَإِذَا جَاءَ رَبُّنَا عَرَفْنَاهُ، فَيَأْتِيهِمُ اللَّهُ، فَيَقُولُ: أَنَا رَبُّكُمْ، فَيَقُولُونَ: أَنْتَ رَبُّنَا، فَيَدْعُوهُمْ، فَيُضْرَبُ الصِّرَاطُ بَيْنَ ظَهْرَانَيْ جَهَنَّمَ، فَأَكُونُ أَوَّلَ مَنْ يَجُوزُ مِنَ الرُّسُلِ بِأُمَّتِهِ، وَلَا يَتَكَلَّمُ يَوْمَئِذٍ أَحَدٌ إِلَّا الرُّسُلُ، وَكَلَامُ الرُّسُلِ يَوْمَئِذٍ: اللَّهُمَّ سَلِّمْ سَلِّمْ». او له أبو هريرة - رضي الله عنه - څخه روايت دی چې خلکو وويل: ای د الله رسوله! آيا مونږ به د قيامت په ورځ خپل رب ګورو؟ هغه وويل: آيا تاسو د څوارلسمې شپې د سپوږمۍ ليدلو کې کوم شک کوئ کله چې پرده پرې نه وي؟ هغوی وويل: نه، ای د الله رسوله! هغه وفرمايل: آيا تاسو په لمر ليدلو کې شک کوئ کله چې يې مخته پرده نه وي، هغوی ويل: نه! ويې فرمايل: نو تاسو به يې هم همداسې ګورئ، خلک به د قيامت په ورځ راپاڅيږي، نو وبه وايي: چا چې د هر شي عبادت کاوه د هغه پيروي دې وکړي، نو لدوی څخه به ځينې د لمر پيروي وکړي، او لدوی څخه به ځيني د سپوږمۍ پيروي وکړي، او لدوی څخه به ځيني د شيطانانو پيروي وکړي او دا امت به پاتې شي چې پدې کې به يې منافقان هم وي، نو الله تعالی به ورته راشي ورته به ووايي: زه ستاسو رب يم، نو هغوی به ووايي: دا زمونږ ځای دی تر څو مونږ ته زمونږ رب راشي، نو کله چې زمونږ رب راشي مونږ يې پيژنو، نو الله تعالی به ورته راشي، نو وبه وايي: زه ستاسو رب يم، هغوی به ورته ووايي: ته زمونږ رب يې، نو هغوی به يې راوبلي، نو د جهنم پر ملا به پل ووهل شي، نو زه به لومړی هغه کس يم چې له پيغمبرانو څخه خپل امت له صراط څخه تيروي، او په دغه ورځ به له پيغمبرانو پرته نور هيڅوک خبرې نه کوي، او د پيغمبرانو وينا به په دغه ورځ دا وي: اللهم سلم سلم. ای الله ومو ساتې ومو ساتې». بخاري (806)، مسلم (182)، ابوداود (4730)، ترمذي (2554) او ابن ماجه (178) روايت کړی دی. د متعال رب د ليدلو حديثونه -الحمد لله- د رسول الله صلی الله عليه وسلم څخه په متواتر ډول راغلي دي، او د الله -تعالی- پدې وينا کې ليدل ندي نفي شوي. ځکه چې دا په دنيا کې دي الله تعالی فرمايلي: {قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنظُرْ إِلَيْكَ قَالَ لَن تَرَانِي وَلَـكِنِ انظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي} [الأعراف سورت: ۱۴۳ آيت]، (ويې ويل: ای زما ربه! ته ما ته (خپل ځان) وښيه چې زه تا ووينم، رب وويل: ته به ما (په دنيا کې) له سره ونه وينې او لېکن ته غر ته وګوره، نو که چېرې هغه پر خپل ځای ثابت پاتې شو، نو بيا به ته ما خامخا ووينې). دا هغه څه ته ورته دي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم ابوذر رضي الله عنه ته په ځواب کې وويل، کله چې هغه له رسول الله -صلی الله عليه وسلم- څخه وپوښتل: آيا تا خپل رب ليدلی دی؟ هغه وفرمايل: : «رڼا وه نو کله ما هغه ليدلی شو»، مسلم (178) او ترمذي (3282) روايت کړی. نو زمونږ پيغمبر محمد - صلی الله عليه وسلم - د اسراء (اسمان ته ختلو) په شپه خپل رب ندی ليدلی؛ الله جل جلاله موږ ته د هغه نښانو په اړه خبر راکړی دی چې الله تعالی پرې د اسراء په شپه د هغه عزت او اکرام کړی دی، نو الله تعالی فرمايلي: {سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلاً مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ البَصِيرُ} . (هغه ذات لره پاکي ده چې خپل بنده يې د شپې په يوه لږه برخه کې له مسجد حرام نه مسجد اقصٰی ته بوتلو، هغه (مسجد اقصٰی) چې مونږ د هغه ګېرچاپېره برکت اچولی دی، د دې لپاره چې مونږ هغه ته له خپلو نښو څخه ځينې وښيو، بېشکه هم هغه ښه اورېدونکی، ښه لېدونکی دی). [الإسراء سورت : 1 آيت]. او الله -تعالی- دا نه دي ذکر کړي چې رسول الله -صلی الله عليه وسلم- خپل رب ليدلی دی او که هغه خپل رب ليدلی وای نو الله -تعالی- به پر هغه -صلی الله عليه وسلم- د نعمت په توګه ذکر کړی و. او همدا رنګه د الله تعالی دا وينا: {لاَّ تُدْرِكُهُ الأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ}(نشي را لاندې کولی الله -تعالی- لره نظرونه (سترګي) او هغه الله -تعالی- خو را لاندې کوي ټول نظرونه (د مخلوق) او الله تعالی ډېر باريک بين خبردار ذات دی). [الأنعام سورت: 103 آيت]، د الله - تعالی - ليدل نه نفي کوي؛ ځکه چې ادراک په ليد اضافه معنی ده. او همدا رنګه: لدې آيت څخه مخکې آيتونه پر توحيد د ټينګار په موخه او له الله -تعالی- څخه د اولاد د نفي کولو په سياق کې راغلي دي، نه دا چې د بيا ژوندي کيدو په اړه د خبر ورکولو په موخه راغلي چې د الله تعالی د ليدو سره تړاو ولري. دارمي - رحمه الله - فرمايلي دي: «دا ټول حديثونه او يا -ډېری يې- په قيامت کې د الله تعالی -د ليدلو په اړه روايت شوي دي، د دې -حديثونو- په منلو او باور کولو مو له خپلو شيخانو څخه د فقهې او بصيرت خاوندان لاندې کړي دي، او له پخوا نه يې مسلمانان تر دې دمه روايتوي او ايمان پرې لري، نه يې ردوي او نه ترې انکار کوي، او چا چې له بې لارې خلکو څخه ترې انکار کړی دی د هغوی نسبت يې لاروړکو ته کړی دی، بلکه د هغوی (مؤمنانو) تر ټولو لويه هيله او په زړونو کې يې د الله د لوی ثواب هيله د خپل خالق مخ ته کتل دي، تر دې چې د جنت له نعمتونو څخه هيڅ شی ورسره نه برابروي». الرد علی الجهمية، د الدارمي (ص: 122). د مفسرينو امام ابن جرير الطبري رحمه الله فرمايلي: «او د الله - تعالی - د ليدلو په اړه سمه خبره دا ده چې مؤمنان به د قيامت په ورځ خپل رب ويني دا زموږ هغه دين دی چې مونږ پرې الله تعالی ته غاړه اېښودلې ده او په همدې عقيده مو اهل سنت والجماعت لاندې کړي دي.

هغه -خبره- دا ده چې: جنتيان به يې ګوري؛ د هغه کره أخبارو په روايت چې له رسول الله -صلى الله عليه وسلم- څخه راغلي دي». صريح السنة، د الطبري (20 مخ). ابن بطة رحمه الله فرمايلي: «او يقينا دوی له رؤيت څخه په انکار کولو د هغه د ربوبيت د بطلان اراده کړې ده؛ ځکه کله چې دوی په رؤيت اقرار وکړ، نو په ربوبيت يې اقرار کړی دی؛ ځکه چې الله تعالى د هغه چا ثواب چې په غيبو کې په هغه ايمان ولري نيغ په نيغه ليدل ګرځولی دی (يعنې چې ګوري به يې)». الإبانة الكبرى،د ابن بطة (2/ 7). او وليد بن مسلم رحمه الله وايي: له اوزاعي، مالک ابن أنس، سفيان الثوري او ليث بن سعد څخه مې د دې حديثونو او داسې نورو په اړه پوښتنه وکړه چې د -الله تعالى- د ليدلو يادونه پکې شوې ده، نو هغوی وويل: «څرنګه چې راغلي همغسې يې تېر کړه». الصفات، د الدارقطني (75: مخ). او مونږ الله - تعالى - ته وجه (مخ) ثابتوو څرنګه چې د هغه د جلال او عظمت سره ښايي، لکه څرنګه چې الله - تعالى - فرمايلي: { كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلاَّ وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُون} (د هغه له مخ نه غير هر څيز فنا کېدونکی دی حکم خاص د هغه لپاره دی او خاص هغه ته به تاسو بېرته ورګرځولی شئ). [القصص سورت: 88 آيت]. او الله تعالى فرمايلي دي: وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالإِكْرَام} (او باقي به پاتې شي ستا د رب مخ چې د جلال او د عزت خاوند دی). [الرحمن سورت: 27 آيت]. او الله تعالى فرمايلي: {وَالَّذِينَ صَبَرُواْ ابْتِغَاء وَجْهِ رَبِّهِمْ} (او هغه کسان چې د خپل رب د مخ لټونې لپاره يې صبر کړی دی). [الرعد سورت: 22 آيت]، او فرمايلي يې دي: {إِلاَّ ابْتِغَاء وَجْهِ رَبِّهِ الأَعْلَى} (مګر د خپل رب د مخ لټونې لپاره چې تر ټولو اوچت دی). [الليل سورت: 20 آيت]، او الله تعالى فرمايلي دي: {يُرِيدُونَ وَجْهَهُ} (د الله مخ غواړي). [الأنعام سورت: 52 آيت]. او له نبي - صلى الله عليه وسلم - څخه روايت دی چې هغه فرمايلي دي: «جَنَّتَانِ مِنْ فِضَّةٍ، آنِيَتُهُمَا وَمَا فِيهِمَا، وَجَنَّتَانِ مِنْ ذَهَبٍ، آنِيَتُهُمَا وَمَا فِيهِمَا، وَمَا بَيْنَ الْقَوْمِ وَبَيْنَ أَنْ يَنْظُرُوا إِلَى رَبِّهِمْ إِلَّا رِدَاءُ الكِبْرِ عَلَى وَجْهِهِ فِي جَنَّةِ عَدْنٍ».«دوه جنتونه دي د سپينو زرو، لوښي يې او څه چې پکې دي او دوه جنتونه دي د سرو زرو؛ لوښي يې او څه چې پکې دي، او د خلکو او رب د ليدلو تر منځه يې هيڅ نشته پرته د لويی (کبر) له يوې پردې څخه چې په تلپاتې جنت کې يې پر مخ ده». بخاري (۴۸۷۸)، مسلم (۱۸۰)، ترمذي (۲۵۲۸) او ابن ماجه (۱۸۶) روايت کړی دی. او رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: «إِنَّ اللهَ عز وجل لَا يَنَامُ، وَلَا يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَنَامَ، يَخْفِضُ الْقِسْطَ وَيَرْفَعُهُ، يُرْفَعُ إِلَيْهِ عَمَلُ اللَّيْلِ قَبْلَ عَمَلِ النَّهَارِ، وعمل النَّهَارِ قَبْلَ عَمَلِ اللَّيْلِ، حِجَابُهُ النُّورُ لَوْ كَشَفَهُ لَأَحْرَقَتْ سُبُحَاتُ وَجْهِهِ مَا انْتَهَى إِلَيْهِ بَصَرُهُ مِنْ خَلْقِهِ».«يقينا الله –تعالى- نه ويده کيږي، او هغه لره نه ښايي چې ويده شي، د بندګانو رزق ښکته او پورته کوي، د ورځې له عمل څخه مخکې د شپې عمل ورته پورته کيږي، او د شپې له عمل څخه مخکې د ورځې عمل ورته پورته کيږي، د هغه پرده رڼا -نور– ده، که هغه لرې کړي، نو د هغه د مخ وړانګې به ټول هغه څه وسوځوي تر کوم ځايه يې چې له مخلوقاتو څخه ليد رسيږي». (مسلم (179) او ابن ماجه (195، 196) روايت کړی دی. او أبو عثمان الصابوني رحمه الله فرمايلي دي: «او همداسې په ټولو صفتونو کې وايي چې قرآن پرې نازل شوی او په صحيحه أخبارو سره راغلي دي لکه السمع (اوريدل)، البصر(ليدل)، العين (سترګه)، الوجه (مخ)، العلم (پوهه)،القوة (ځواک) القدرة (قدرت)، العزة(عزت)، العظمة (لويي)، الإرادة (اراده)، المشيئة (مشيئت / خوښه)، القول (وينا)، الكلام (خبرې)، الرضى،(خوښي) والسخط (غصه) والحياة (ژوند) واليقظة (ويښ والی) والفرح(خوشحالي) والضحك (خندا) او داسې نور پرته لدې چې د مخلوقاتو او مملوکانو له صفتونو سره تشبيه ورکړل شي، بلکې په اړه يې په هغه څه بسنه کوي چې الله او رسول يې -صلى الله عليه وسلم- يې په اړه وينا کړې وي، پرته له دې چې څه پرې ورزيات کړي يا يو څه ورسره ورزيات کړي؛ نو نه د کيفيت، نه د څه شي سره تشبيه، نه تحريف، نه تبديل، نه تغيير، نه د خبر د لفظ له منځه وړل تر څو له هغه معنا څخه بدلون ومومي چې عرب يې پرې پيژني او يا ورته ناوړه تاويل پيدا کړي، او يا يې په ظاهر حمل کړي، او په اړه يې پوهه الله تعالى ته منسوبه کړي، او پدې اقرار وکړي چې په تاويل يې له الله پرته بل څوک نه پوهيږي، لکه څرنګه چې الله تعالى په علم کې د بارسوخه خلکو څخه خبر ورکړی دی چې هغوی د الله تعالى په دې وينا کې وايي: {وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِّنْ عِندِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلاَّ أُوْلُواْ الأَلْبَاب}   (او هغه کسان چې په علم کې پاخه دي؛ هغوی وايي: مونږ پر ده ايمان راوړی دی، ټول (محکم او متشابه آيتونه) زمونږ د رب له جانبه دي، او نصيحت نه اخلي مګر د صفا عقل خاوندان). [آل عمران سورت: 7 آيت]». عقيدة السلف أصحاب الحديث، د أبو عثمان الصابوني (16، 17 مخ). او د هغه سپيڅلي او متعال ذات له صفتونو څخه: د يد (لاس) صفت دی چې په بېلابيلو طريقو يې په اړه په قرآن او سنت کې يادونه شوې ده، کله د تثنيې په ډول او کله الله تعالى خبر ورکوي چې هغه يې راټولوي او غوړوي، او دا چې هغه متعال ذات ځمکه په قبضه کې نيسي او آسمانونه په ښي لاس کې نچه کوي، او کله يې داسې يادونه شوې چې هغه (لاس) د ګوتو درلودونکی دی، او دا ټول ثابتوي چې هغه لاس چې په قرآن او سنت کې يې يادونه شوې ده؛ حقيقي لاس دی چې د الله د شان سره ښايي، مونږ يې په تأويلولو، تشبيه کولو او د هغو آيتونو او حديثونو په تحريف کولو ځان نه تکليفوو، چې دلالت پرې کوي، حق ذات فرمايلي: {قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَن تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ أَسْتَكْبَرْتَ أَمْ كُنتَ مِنَ الْعَالِين} [(الله) وويل: ای ابليسه! ته هغه کس ته له سجدې کولو نه څه شي منع کړې، چې ما پخپلو دواړو لاسونو پيدا کړی دی؟ آيا تا لويي وکړه، يا ته (له شروع نه) د لوړو اوچتو خلقو ځنې يې؟]. [ص سورت: 75 آيت]، او الله تعالى فرمايلي: {إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ} (بېشکه هغه کسان چې له تا سره بيعت کوي، بېشکه همدا خبره ده چې دوی خو له الله سره بيعت کوي، د الله لاس د دوی د لاسونو له پاسه دی). [الفتح سورت: 10 آيت]، حق ذات فرمايلي دي: {وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُون} (او دغو (مشرکانو) د الله تعظيم ونه کړ د هغه حق تعظيم، حال دا چې ځمکه ټوله د ده په قبضه کې ده د قيامت په ورځ کې او اسمانونه د ده په ښي لاس کې رانغاړل (راټول کړی) شوي دي، ده لره پاکي ده او هغه ډېر اوچت دی له هغو څيزونو نه چې دوی يې (له هغه سره) شريکوي). [الزمر سورت: 67 آيت]. او له أبو هريرة -رضي الله عنه- څخه روايت دی وايي چې رسول الله -صلى الله عليه وسلم- فرمايلي: «احْتَجَّ آدَمُ وَمُوسَى عليهما السلام عِنْدَ رَبِّهِمَا، فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى، قَالَ مُوسَى: أَنْتَ آدَمُ الَّذِي خَلَقَكَ اللهُ بِيَدِهِ، وَنَفَخَ فِيكَ مِنْ رُوحِهِ»،«موسى او آدم د خپل رب په وړاندې سره بحث وکړ، نو آدم پرې په دليل کې برلاسی شو، موسى وويل: ته هغه آدم يې چې الله په خپل لاس پيدا کړې او په تا کې يې له خپل طرفه روح پو کړ»، (بخاري (۶۶۱۴)، مسلم (۲۶۵۲)، ابو داود (۴۷۰۱)، ترمذي (۲۱۳۴) او ابن ماجه (۸۰) روايت کړی. او په بل روايت کې راغلی چې: «احْتَجَّ آدَمُ وَمُوسَى، فَقَالَ لَهُ مُوسَى: يَا آدَمُ، أَنْتَ أَبُونَا خَيَّبْتَنَا وَأَخْرَجْتَنَا مِنَ الجَنَّةِ، قَالَ لَهُ آدَمُ: يَا مُوسَى اصْطَفَاكَ اللَّهُ بِكَلَامِهِ، وَخَطَّ لَكَ بِيَدِهِ».«موسى او آدم يو له بل سره دعوا وکړه، نو موسى ورته وويل: ای آدمه! ته زمونږ پلار يې، مونږ دې نا اميده کړو او له جنت څخه دې راوويستلو، آدم ورته وويل: ای موسى، ته الله په خپل کلام سره غوره کړی يې، او تورات يې درته په خپل لاس ليکلی». (بخاري (۶۶۱۴)، مسلم (۲۶۵۲)، ابو داود (۴۷۰۱)، ترمذي (۲۱۳۴) او ابن ماجه (۸۰) روازړی دی. «په صحيح حديث کې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: «إِنَّ الْمُقْسِطِينَ عِنْدَ اللهِ عَلَى مَنَابِرَ مِنْ نُورٍ عَنْ يَمِينِ الرَّحْمَنِ عز وجل، وَكِلْتَا يَدَيْهِ يَمِينٌ، الَّذِينَ يَعْدِلُونَ فِي حُكْمِهِمْ وَأَهْلِيهِمْ وَمَا وَلُوا».«بيشکه عدل او انصاف کوونکي به د الله -تعالى- په وړاندې د رحمان ذات ښي اړخ ته وي، او دواړه لاسونه يې ښي دي (يعنې د کمال په لوړه مرتبه کې دي چې هيڅ نقصان په کې نشته) هغوی چې په خپلو پريکړو، کورنيو او د هغه چا سرپرستي چې ور په غاړه وي عدل او انصاف کوي». (مسلم (1827) او نسائي (5379) روايت کړی دی. او أبو موسى - رضي الله عنه - له پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - څخه روايت کوي فرمايي: «إِنَّ اللهَ عز وجل يَبْسُطُ يَدَهُ بِاللَّيْلِ لِيَتُوبَ مُسِيءُ النَّهَارِ، وَيَبْسُطُ يَدَهُ بِالنَّهَارِ لِيَتُوبَ مُسِيءُ اللَّيْلِ، حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا».«الله - تعالى - خپل لاس شپه مهال غوړوي تر څو د ورځې ګنهکار توبه وباسي، او د ورځې خپل لاس غوړوي تر څو د شپې ګنهکار توبه وباسي، تر دې چې لمر د لويديځ له خوا راوخيژي». مسلم (2759). روايت کړی دی. او په صحيح کې له رسول الله - صلى الله عليه وسلم - څخه روايت دی فرمايي: «أَرَأَيْتُمْ مَا

أَنْفَقَ مُنْذُ خَلَقَ السَّمَاءَ وَالأَرْضَ؟ فَإِنَّهُ لَمْ يَغِضْ مَا فِي يَدِهِ، وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الماء، وَبِيَدِهِ المِيزَانُ يَخْفِضُ وَيَرْفَعُ».«آیا خبر یاست چې د آسمانونو او ځمکې له پیدا کیدو راهیسې به یې څومره لګښت کړی وي؟ څه چې د هغه په لاس کې دي دغو لګښتونو ندي کم کړي، او د هغه عرش په اوبو باندې و، په لاس کې یې تله ده ښکته کول او پورته کول کوي (یعنې چاته عزت ورکوي او څوک ذلیل کوي، خو دا هر څه په عدل او انصاف سره کیږي)». (بخاري (4684)، مسلم (993)، ترمذي (3045)، او ابن ماجه (197) روایت کړی دی. او له أبو هریرة -رضي الله عنه- څخه روایت دی وایي چې رسول الله -صلی الله علیه وسلم- فرمایلي دي: «لَمَّا خَلَقَ اللَّهُ آدَمَ، وَنَفَخَ فِيهِ الرُّوحَ، عَطَسَ، فَقَالَ: الحَمْدُ لِلَّهِ، فَحَمِدَ اللَّهَ بِإِذْنِهِ...» إلى أن قال: «فَقَالَ اللَّهُ لَهُ وَيَدَاهُ مَقْبُوضَتَانِ: اخْتَرْ أَيَّهُمَا شِئْتَ، قَالَ: اخْتَرْتُ يَمِينَ رَبِّي، وَكِلْتَا يَدَيْ رَبِّي يَمِينٌ مُبَارَكَةٌ، ثُمَّ بَسَطَهَا، فَإِذَا فِيهَا آدَمُ وَذُرِّيَّتُهُ».«کله چې الله -تعالی- آدم پیدا کړ، او روح یې پکې پو کړ، پرنجی یې وکړ، نو ویې ویل: الحمد لله، نو د الله په اجازه یې د هغه ستاینه وکړه...» تر دې چې وایي: « نو الله تعالی ورته وویل پداسې حال کې چې دواړه لاسونه یې قبضه کړي وو: یو له دې دواړو څخه وټاکه، ویې ویل: د رب ښی لاس مې ټاکلی دی او زما د رب دواړه لاسونه ښي او برکت والا دي، بیا یې پرانیستل، ګوري چې آدم او اولاده یې پکې ده». ترمذي (3368)، ابن ابي عاصم په سنن (596)، البزار (8194) او النسائي په الکبری (9977) کې روایت کړی دی. او رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: «إِنَّ قُلُوبَ بَنِي آدَمَ كُلَّهَا بَيْنَ إِصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمَنِ، كَقَلْبٍ وَاحِدٍ يُصَرِّفُهُ حَيْثُ يَشَاءُ». «په حقیقت کې د بني ادم زړونه د رحمن -ذات- د دواړو ګوتو تر منځ داسې دي لکه یو زړه کوم طرف ته چې وغواړي همغه طرف ته یې اړوي». مسلم (2654). روایت کړی دی. او عبدالله ابن امام احمد په خپل کتاب "السنة" کې په خپل سند سره له وکیع څخه روایت کړی ویلي یې دي: «موږ دا حدیثونه په هغه ډول منلي لکه څرنګه چې راغلي دي او نه وایو چې: دا څنګه؟ او نه دا چې دا ولې؟ یعنې لکه دابن مسعود - رضي الله عنه- د خبرې په څېر: «إن الله عز وجل یحمل السموات علی أصبع، والجبال علی إصبع»،«الله - تعالی - آسمانونه په یوه ګوته بار کړي، او غرونه په بله»، او دا حدیث چې پیغمبر - صلی الله علیه وسلم فرمایلي: «إِنَّ قُلُوبَ بَنِي آدَمَ كُلَّهَا بَيْنَ إِصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمَنِ»."یقینا د بني ادمو زړونه د رحمن - ذات - له ګوتو څخه د دوو ګوتو تر منځه دي". مسلم (2654) روایت کړی دی. او دې ته ورته نور حدیثونه. السنة، د عبدالله بن أحمد (1/267). شریک -رحمه الله- د هغه چا په ځواب کې ویلي چې له هغه څخه یې د هغه چا په اړه پوښتنه وکړه چې د صفاتو په اړه د ځینو حدیثونو څخه انکار کوي: "هغه کسان چې دا حدیثونه یې راوړي هم هغه کسان دي چې قرآن یې راوړی او دا چې لمونځونه پنځه دي، د بیت الله حج او د رمضان روژه -دا ټول یې موږ ته رانقل کړي- نو موږ الله تعالی نه پیژنو مګر پدې حدیثونو سره". السنة، د عبدالله بن أحمد (1/273). حافظ ابن بطة رحمه الله - د دې حدیثونو له راوړلو وروسته چې الله رب العالمین ته د ید (لاس) صفت ثابتوي فرمایلي: «نو دا حدیثونه او هغه چې دې ته ورته دي او هغه چې د دې په معنا په بشپړ دین او پوره سنت کې راغلي دي: ایمان پرې لرل، منل یې، او له اعتراض پرته یې قبلول، او په روایت کې یې له (کیف) پرته د سلفو د آثارو پیروي کول، او پرته له (ولې) څخه یې منل -واجب دي-». الإبانة، د ابن بطة (3/313).

او لکه څرنګه یې چې ځان د کمال، جمال، جلال، عزت او لویۍ په صفتونو سره یاد کړی، همدارنګه یې له خپل ځان څخه د نقصان صفتونه نفي کړي دي، او د صفاتو نفي په قرآن کې اصل ندی؛ ځکه اصل د صفتونو ثبوت دی او قرآن او سنت د الله تعالی د صفتونو له یادولو څخه ډک دي لکه څرنګه چې د الله -تعالی- د جلال، لویۍ او کمال سره ښایي او متعال رب چې کله له خپل ځان څخه کوم صفت نفي کوي نو د دې لپاره یې نفي کوي تر څو یې د ضد په بیانولو سره ځانته کمال ثابت کړي، او یا ځکه کله چې انسانانو د نقصان نسبت هغه ذات ته وکړ چې هغه د عزت او کمال خاوند دی، نو متعال رب هغه نقص نفي کوي چې نسبت یې هغه ته شوی دی.

او له هغه څه څخه چې رب له ځان څخه نفي کړي دي: پرکالي او خوب دي، لکه څرنګه چې د الله -تعالی- پدې وینا کې راغلي: (اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ ۚ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ ۚ)(الله (چې دی) نشته هېڅ لایق د عبادت مګر هم دی دی، همېشه ژوندی دی، د ټول عالم انتظام کوونکی دی، پر ده نه پرکالي راځي، او نه خوب). [البقرة سورت: 255 آیت]، او نسیان (هېرول) یې نفي کړي دي، حق ذات فرمایلي: {وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا} [مریم سورت: 64 آیت]،او ستا رب هیڅکله هېروونکی ندی. حق او سپېڅلي ذات له ځان څخه ستړیا هم نفي کړه؛ ځکه یهودو -د الله لعنت دې وي پرې- الله -تعالی- ته د ستړیا نسبت وکړ کله یې چې مخلوقات پیدا کړل، او سپېڅلي ذات دا هم لرې وګڼله چې ګویا هغه دې د مخلوقاتو د پیدا کولو له بشپړیدو وروسته دمه کړې وي، متعال ذات فرمایلي: {وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِن لُّغُوبٍ}. (او یقینًا یقینًا موږ آسمانونه او ځمکه او هغه څه چې د دواړو په مینځ کې دي، په شپږو ورځو کې پیدا کړي دي، او موږ ته هېڅ ستوماني نه ده رارسېدلې). [ق سورت: 38 آیت]. او زموږ پاک رب دا ثابته کړه چې هغه مخلوقات د یو لوی حکمت له مخې پیدا کړي دي، او هیڅکله یې مخلوقات بې ځایه ندي پیدا کړي، نو زموږ رب له ځان څخه د عبث صفت نفي کړ، الله تعالی فرمایلي: {أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ}(آیا نو تاسو ګومان کوئ چې بېشکه موږ تاسو بس عبث پیداکړي یاست او دا چې بېشکه تاسو به موږ ته راونه ګرځولای شئ؟). [المؤمنون سورت: 115 آیت]، او حق ذات وښوده چې د هغه قضاوت عادلانه او وینا یې قطعي ده او دا چې هغه پاک ذات د خپل بشپړ عدل له مخې په هیچا ظلم نه کوي، زموږ متعال رب فرمایلي: {وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا} (او دوی به خپل ترسره کړي عملونه حاضر ومومي، او ستا رب پر هیچا ظلم نه کوي). [الکهف سورت: 49 آیت]، او فرمایي: (وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ) (او ستا رب په (خپلو) بنده ګانو د هېڅ ظلم کوونکی نه دی). [فصلت سورت: 46 آیت]. او یهودو او نصاراو الله -تعالی- ته د زوی نسبت وکړ، د هغه کافرانو په څېر چې له دوی څخه مخکې وو، نو الله -تعالی- له ځان څخه زوی نفي کړ، نو الله تعالی وفرمایل: {مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِن وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِلَٰهٍ }. (الله (د ځان لپاره) هېڅ اولاد نیولی ندی او نه له هغه سره بل هېڅ معبود شته). [المؤمنون سورت : 91 آیت]، او هغه سپېڅلي ذات ښکاره کړې ده چې څوک چې زوی ولري باید ښځه ولري او الله تعالی له ښځې او اولاد څخه پاک دی هغه متعال ذات فرمایلي دي: {بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنَّى يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ وَلَمْ تَكُن لَّهُ صَاحِبَةٌ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ} (ناآشنا جوړوونکی د اسمانونو او ځمکې دی، څرنګه هغه لره زوی کېدلی شي حال دا چې د هغه مېرمن نشته، او هر شی یې پیدا کړی او هغه په هر څه باندې پوهه دی). [الأنعام سورت: 101 آیت]، او فرمایلي یې دي: (وَأَنَّهُ تَعَالَىٰ جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا)(او بېشکه شان دا دی چې زموږ د رب شان ډېر اوچت دی، ده نه ښځه نیولې ده او نه اولاد). [الجن سورت: 3 آیت]. موږ باور لرو چې الله پاک د هغه لپاره خورا ښکلي نومونه لري او دا چې د هغه نومونه په ښکلا کې تر ټولو لوړې مرتبې ته رسیدلي، نو ښایسته ترې نشته، متعال حق ذات فرمایلي: {اللَّهُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ لَهُ الأَسْمَاء الْحُسْنَى} (الله (چې دی) نشته دی هېڅ لایق د عبادت مګر هم دی دی، خاص د ده لپاره تر ټولو ښکلي نومونه دي). [طه سورت: 8 آیت]، او له هغې څخه چې د الله تعالی پدې وینا کې راغلي دي: (الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ)(ټول (د کمال) صفتونه خاص د الله لپاره دي چې د ټولو عالَمونو ښه پالونکی دی. (الرَّحْمـنِ الرَّحِيمِ)ډېر زیات مهربان، همیشه رحم کوونکی دی. (مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ)د بَدلې د ورځې مالك دی. [الفاتحة سورت: 2-4 آیتونه]، او د الله -تعالی- پدې وینا کې: {هُوَ اللَّهُ الَّذِي لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ*(خاص الله تعالی هغه ذات دی چې نشته دې حقدار د بندګۍ پرته له هغه نه، پوهه دی په هر پټ او ښکاره باندې خاص هغه بې حده مهربان او همیشه رحم کوونکی دی. (هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ ۚ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ) دغه الله هغه ذات دی چې نشته هېڅ حق معبود په حقه مګر هم دی دی، چې (حقیقي) بادشاه دی، ښه پاك دی، سلامتي ورکوونکی (او) امان ورکوونکی دی، نګهبان (محافظ)، ښه غالب (او زورور)، ډېر عظمت والا، ډېر لویۍ والا دی، الله پاك دی له هغو (شیانو) نه چې دوی یې ورسره شریکوي. هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ

الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الأَسْمَاء الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيم} هم دغه الله پیدا کوونکی، (له نشت نه وجود ته) راوپستونکی، صورت ورکوونکی دی، خاص هم ده لپاره تر ټولو ښکلي نومونه دي، د ده پاکي بیانوي هر هغه شی چي په آسمانونو او ځمکه کي دی، او هم دی ښه غالب، ډېر حکمت والا دی). [الحشر سورت: 22-24 آیتونه].

او د الله - تعالی - نومونه اخیستل شوي (مشتق) دي او جامد ندي، د الله - تعالی - لپاره هر نوم یو صفت لري نو د رحمت صفت له (الرحیم) څخه اخیستل شوی، او د عزت صفت له (العزیز) څخه او د حکمت صفت له (الحکیم) او حیات له الحی څخه او همداسی...

او د هغه - متعال ذات - نومونه بې شمېره دي، پیغمبر - صلی الله علیه وسلم فرمایلي: «أَسْأَلُكَ بِكُلِّ اسْمٍ سَمَّيْتَ بِهِ نَفْسَكَ، أَوْ أَنْزَلْتَهُ فِي كِتَابِكَ، أَوْ عَلَّمْتَهُ أَحَدًا مِنْ خَلْقِكَ، أَوِ اسْتَأْثَرْتَ بِهِ فِي عِلْمِ الْغَيْبِ عِنْدَكَ»،«ستا په هر نوم سره ستا څخه سوال کوم، چي تا پرې ځان نومولی او یا دې په خپل کتاب کي نازل کړی او یا دې خپل یو بنده ته ورښودلی او یا دي په علم غیب کي له ځان سره ساتلی وي». الضبي په الدعاء کي (٦)، او ابن ابي شیبه په المصنف کي (٢٩٩٣٠)، او په المسند کي (٣٢٩)، او أحمد (٣٧١٢) او الحارث بن ابي اسامه په المسند کي، لکه څرنګه چي په : بغية الباحث کي راغلي (١٠٥٧). او رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: «إِنَّ لِلَّهِ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ اسْمًا مِائَةً إِلَّا وَاحِدًا مَنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ» "الله - تعالی - لره نهه نوي نومونه دي، یو کم سل، څوک چي هغه حفظ کړي جنت ته به داخل شي". بخاري (2736)، مسلم (2677)، ترمذي (3506) او ابن ماجه (3860) روایت کړی دی. او زمونږ رب مونږ ویرولي یو چي د هغه په نومونو کي کاږه نه شو (الحاد پکي ونه کړو)،الله تعالی فرمایلي: {وَلِلّهِ الأَسْمَاء الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُواْ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَآئِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُواْ يَعْمَلُون} (او خاص د الله لپاره تر ټولو ښکلي نومونه دي، نو تاسو الله په دغو (نومونو) سره بلئ او هغه کسان پرېږدئ چي د هغه په نومونو کي الحاد (کوږوالی) کوي، ژر به هغوی ته د هغو عملونو بدله (سزا) ورکړی شي چي هغوی به کول). [الأعراف سورت: 180 آیت]. د الله تعالی په نومونو کي کږیدل (الحاد) په دوه ډوله دی؛ یو له هغوی څخه په هغه نومونو ځان نومول دي چي روا ندي انسان پرې ځان ونوموي، لکه : الخالق، الرحمن او داسي نور. او بل یې: په هغه نومونو سره د بوتانو نومول چي د الله - تعالی - له نومونو څخه اخیستل شوي وي لکه: اللات د (الله) څخه او: العزی د: (العزیز) څخه. همدا رنګه: انکار تري کول، له معنا یې منکریدل او یا یې بې معنا ګڼل.

او هغه څه چي په قرآن او سنت کي د الله - تعالی - له نومونو او صفتونو څخه ذکر شوي دي له دې څخه لوی دي چي یو کتاب یې راونغاړي، مګر دا زمونږ د عزت لپاره بسنه کوي چي مونږ په دې برخه کي یو څو جملو ته اشاره وکړو.

او مونږ ایمان لرو چي یو مسلمان باید الله -پاک- په کوم صفت او یا نوم سره یاد نه کړي مګر په هغه چي هغه پرې ځان یاد کړی او یا نومولی او یا یې رسول پرې یاد کړی یا نومولی وي او له هغه وروسته نور چپ پاتې شي.

او مونږ پدې نومونو او صفتونو د خپل رب په مراد سره ایمان لرو، او هغه څه چي ترې زمونږ د رسول -صلی الله علیه وسلم- مراد وي، او مونږ پوهیږو چي په حقیقت یې انسانان نه پوهیږي، او نه یې په خپل علم کي راوستلی شي او نه یې پوهه ورته رسیږي، او مونږ یې په تاویلولو ځان نه تکلیفوو، ځکه چي الله -تعالی- خپل نبي -صلی الله علیه وسلم- ته امر کړی چي ووایي: {وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ} (او زه له تکلف کوونکو څخه نه یم). [ص سورت: 86 آیت]، او لکه څرنګه چي په جنت کي ډول ډول نعمتونه دي چي په قرآن او سنت کي یې یادونه شوې ده، -لدوی څخه- ځیني هغه دي چي د دنیا نعمتونو ته په شکل کي ورته سره په نوم کي یو شی دي، مګر دا چي د دوی ترمنځ توپیرونه او تفاوتونه شتون لري چي انسان یې په خپل علم کي نه شي رانغاړلی، نو که مونږ د جنت په نعمتونو باور لرو حال دا چي لیدلي مو ندي، او نه یې په حقیقت او څرنګوالي پوهیږو نو الله -تعالی- خو له دې ډېر لوی دی چي انسان دې ورسره ورته والی ولري په همدومره خبره چي په ځینو صفتونو او یا نومونو کي ورسره شریک دی او پدې سره له الله - تعالی - څخه د نومونو او صفتونو نفي کول هم نه لازمیږي چي یوازې په لفظ کي سره ورته والی ولري. او د هدایت او پوهې امامانو په دې اړه ویناوې کړې دي، ابن ابی زمنین فرمایلي: «نو دا زمونږ د رب هغه صفتونه دي چي په خپل کتاب کي یې پرې ځان یاد کړی، او د هغه پیغمبر -صلی الله علیه وسلم- پرې یاد کړی دی، او له دوی څخه په هیڅ یو کي نه ټاکلی حد، نه تشبیه (ورته والی) او نه اندازه کول شته، نو پاک دی هغه ذات چي د هغه په څېر هیڅ شی نشته او هغه اورېدونکی او لیدونکی دی، سترګو ندی لیدلی تر څو یې د شتون څرنګوالی بیان کړي، مګر زړونو لیدلی د هغه حقیقتونو له مخې چي ایمان پرې لري». أصول السنة، لابن أبي زمنين (74: مخ). او عبدالرحمن بن القاسم فرمایلي: «او هیچا لره نه ښایي چي الله تعالی په یو څه سره یاد کړي مګر په هغه څه چي هغه پرې ځان په قرآن کي یاد کړی دی او نه دا چي لاسونه یې د څه شي سره مشابه کړي، او نه یې مخ د کوم شي سره، مګر وایي به: هغه لره دوه لاسونه دي لکه څرنګه یې چي په قرآن کي د ځان په اړه یادونه کړې ده او هغه لره مخ دی، لکه څرنګه یې چي د ځان په اړه یادونه کړې ده او په هغه ځای کي به -له ځانه څخه د څه ویلو ډډه- کوي چي الله تعالی پرې په قرآن کي ځان یاد کړی، ځکه الله تعالی د ځان په څېر او یا ورته څوک نه لري، مګر هغه الله دی؛ چي له هغه پرته په حقه بل معبود نشته، لکه څرنګه یې چي د ځان په اړه یادونه کړې ده او لاسونه یې پراخه دي لکه څرنګه یې چي د هغوی دواړو په اړه یادونه کړې ده». (وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ)(او حال دا چي ځمکه ټوله د ده په قبضه کي ده د قیامت په ورځ کي او اسمانونه د ده په ښي لاس کي رانغاړل (راټول کړی) شوي دي). [الزمر سورت: ٦٧ آیت] لکه څرنګه چي هغه د خپل ځان په اړه یادونه کړې ده». أصول السنة، د ابن أبي زمنين (75: مخ). او امام حمیدي رحمه الله - فرمایلي: او هغه څه چي قرآن او حدیث یې په اړه وینا کړې ده، داسي دي لکه: {وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللّهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ} (ویل یهودیانو: د الله لاس تړل شوی دی، د دوی لاسونه دې وتړل شي). [المائدة سورت: ٦٤ آیت]، او لکه: (وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ)(او اسمانونه د ده په ښي لاس کي رانغاړل (راټول کړی) شوي دي). [الزمر سورت: ٦٧ آیت]، او دې ته ورته نور له قرآن او حدیث څخه، نه پکي زیاتونه کوو او نه یې تفسیروو، هغه ځای کي ودریږو چېرته چي قرآن او سنت توقف کړی دی. العلو للعلي العظيم، د الذهبي (168: مخ). امام احمد رحمه الله فرمایلي: "مونږ د الله -تعالی- په صفتونو سره د هغه عبادت کوو لکه څرنګه یې چي ځان پرې ستایلی دی، هغه خپل صفتونه په اجمالي توګه پرته له تفصیل څخه بیان کړي دي، او مونږ هم له قرآن او حدیث څخه نه اوړو، هغه څه وایو چي هغه ذات فرمایلي دي، او په هغه څه سره یې یادوو په څه سره یې چي د خپل ځان څخه یادونه کړې ده، او له هغه څخه نه اوړو، په ټول قرآن؛ محکم او متشابه دواړو ایمان لرو،او له هغه متعال ذات څخه هیڅ صفت نه لرې کوو تر څو ناوړه -معنا- ورکړي، او هغه صفت ورڅخه نه لرې کوو چي ځان یې پرې یاد کړی دی لکه: کلام، نزول، د قیامت په ورځ د خپل بنده ګوښه کول، او ځان ته یې رانږدې کول، دا ټول پر دې دلالت کوي چي الله تعالی په قیامت کي لیدل کیږي، او دېته یو حد ایښودل بدعت دی، او الله تعالی ته د هغه په امر تسلیمیدل، او الله جل جلاله لکه د پخوا په څېر متکلم، پوه، بخښونکی، په پټو او ښکاره و عالم دی، نو دا د الله تعالی صفتونه دي چي ځان یې پرې یاد کړی دی؛ نه ترې لرې کیږي او نه ردیږي، او فرمایلي یې دي: (اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ) (الله (چي دی) نشته هیڅ لایق د عبادت مګر هم دی دی، همېشه ژوندی دی، د ټول عالم انتظام کوونکی دی). [البقرة سورت: 255 آیت]، (لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ ۚ) (نشته هیڅ حق معبود مګر هم دی دی، چي (حقیقي) بادشاه دی، ښه پاک دی، سلامتي ورکوونکی (او) امان ورکوونکی دی، نګهبان (محافظ) ښه غالب (او زورور)، ډېر عظمت والا، ډېرې لویې والا دی). [الحشر سورت: 23 آیت]، دا د الله تعالی صفتونه او نومونه دي». الإبانة الکبری، د ابن بطة (7/326). او له سنت څخه د مدافع امام أبو القاسم -څخه د متعال رب د صفتونو په اړه پوښتنه وشوه- نو هغه وفرمایل: «د مالک، ثوري، اوزاعي، شافعي، حماد بن

سلمه، حماد بن زيد، أحمد بن حنبل، يحيى بن سعيد، عبدالرحمن بن مهدي، او د اسحاق بن راهويه مذهب دا دی چې: د الله تعالی هغه صفتونه چې ځان یې پرې یاد کړی دی، او یا یې رسول په هغې سره یاد کړی دی لکه: السمع (اوریدل)، البصر (لیدل)، الوجه (مخ)، الیدین (لاسونه)، او ټول صفتونه یې، دا په ظاهر سره اخیستل کیږي یعنې په هغه معنا سره چې پیژندل شوي وي، پرته له هغه کیفیت څخه چې په اړه یې ګومان کیږي، او پرته له تاویل او تشبیه څخه». العلو للعلي العظيم د الذهبي (2/459). او همدا رنګه یې فرمایلي دي: «او زه -د الله تعالی په توفیق- له سلفو څخه زمونږ د امامانو د یو ټولګي یادونه کوم چې په دې معناګانو یې پیل کړی و، له هغوی څخه: أبو عبد الله سفيان بن سعيد بن مسروق الثوری؛ یقینا چې هغه د سنت په اړه خپله عقیده او مذهب له یو ځای څخه په زیاتو ځایونو کې ښکاره کړې و او په شعيب بن حرب یې املا کړی و، او د هغوی له ډلې څخه: أبو محمد سفيان بن عيينه الهلالي دی؛ کله چې له هغه څخه پوښتنه وشوه نو هغه د خپلې عقیدې له مخې جواب وواېه دا خبره - محمد بن اسحاق الثقفي روایت کړې ده او د دوی له جملې څخه أبو عمرو عبد الرحمن بن عمرو الأوزاعي د شام د خلکو امام هم دی، هغه هم په خپل عصر کې خپله عقیده ښکاره کړې وه - دا خبره - ابن اسحاق الفزاري روایت کړې ده، او لدوی څخه: أبو عبد الرحمن بن عبد الله بن المبارک د خراسان د خلکو امام او الفضيل بن عياض او وكيع بن الجراح او يوسف بن أسباط هم دي، دوی هم د خپلې عقیدې او مذهبونو ښکارونه په سنت سره کړې وه او لدوی څخه: شريک بن عبد الله النخعي، يحيى بن سعيد القطان، أبو اسحاق الفزاري هم دي. او له ډلې څخه یې: أبو عبد الله مالك بن أنس الأصبحي المديني د دار الهجرت امام او فقيه الحرمين دی، دوی هم خپله عقیده د ایمان او قرآن اړوند ښکاره کړې وه، او لدوی څخه: أبو عبد الله محمد بن إدريس الشافعي المطلبي هم و چې په خپله زمانه کې د فقهاوو سردار و او لدوی څخه: أبو عبيد القاسم بن سلام، او النضر بن شميل او أبو يعقوب يوسف بن يحيى البويطي د امام شافعي له شاګردانو څخه؛ ده هم خپله عقیده هغه مهال ښکاره کړه کله چې د قرآن اړوند فتنه رامنځته شوه (چې آیا مخلوق دی که نه) او له دوی څخه أبو عبدالله أحمد بن حنبل؛ په خپل وخت کې د اهل الحدیثو سردار،...او أبو أحمد بن أسامة القرشي الهروي د خراسان له غوره علماوو او فقهاوو څخه و، هغه هم خپله عقیده املا کړې وه او فرمایلي یې دي: د هغو کسانو لپاره چې الله تعالی د هدایت علم او په سنتو -د پوهې- عزت ورپه برخه کړی د هغه چا نه چې د ورستنو (خلف) څخه پاتې دي تر څو په همغو سلفو پسې اقتدا وکړي کوم چې له دوی څخه وړاندې تېر شوي دي، او دا چې زمونږ او د اهل الأثر څخه زمونږ د امامانو مذهب دا دی چې وواېو: الله -پاک- یو دی او شریک نه لري، نه یې مخالف شته، نه برابر او نه د ده په څېر بل ذات، هغه ذات چې یو او بې نیازه دی، نه یې ښځه شته او نه یې څو په زوی ولۍ نیولی او په واکمنۍ کې ورسره هم هیڅوک ګډون نه لري». الحجة في بيان المحجة (2/508). او هغه رحمه الله همدا رنګه ویلي دي: «د صفاتو په اړه د روایت شوو أخبارو لار دا ده چې: ایمان پرې راوړل شي، مخالفت یې ونه شي او داسې تعامل ورسره وشي لکه څرنګه چې پخوانیو ورسره کړی و، پرته له تمثیل او تاویل څخه». الترغيب والترهيب، د قوام السنة (1/253). او ابن قتيبة رحمه الله فرمایلي: «د صفتونو په اړه عادلانه وینا دا ده چې پر هغه څه چې مونږ باور لرو او د ثقه راویانو په روایت رانقل شوي دي چې ایمان پرې ولرو، نو مونږ هم په رؤیت د الله تعالی په لیدلو) او د هغه په راښکاره کېدلو ایمان لرو او دا چې هغه تعجب کوي، د ځمکې آسمان ته راکوزیږي او دا چې هغه په عرش دپاسه برابر دی او په نفس، دواړو لاسونو پرته لدې چې د څرنګوالي په اړه یې څه ووایو، یا ورته حد وټاکو، او دا چې هغه څه چې مونږ ته راغلي په هغه څه یې قیاس کړو چې راته ندي راغلي، نو موږ هیله لرو چې په دې وینا او تړون سره به سبا ورځ د نجات لار ومومو، ان شاءالله». الاختلاف في اللفظ والرد على الجهمية، د ابن قتيبة (53: مخ). او زهري ویلي: «په الله تعالی وضاحت، په رسول رسوونه او پر مونږ تسلیمیدل دي». الحجة في بيان المحجة (2/512)، او شرح السنة د البغوي (1/171).

(كتــــاب الإيمـــان بالـمـلائكة) دا کتاب دی پر ملایکو د ایمان په اړه دی

د کتاب لنډیز

او مونږ په ملاېکو باور لرو، او موږ په یقین سره پوهیږو چې په ملائکو باور د ایمان دویم رکن دی.

په ملائکو باندې ایمان لاندې معناوې لري:

لومړۍ یې: د دوی شتون رښتیا ګڼل.

دویم: دوی ته خپل مقام او منزلت ورکول او دا ثابتول چې دوی د الله بنده ګان او مخلوقات دي، لکه پیریان او انسانان، دوی د امر لاندې او مکلف دي، د هیڅ کار د کولو وړتیا نه لري مګر هغه چې الله تعالی یې د کولو وړتیا ورکړې وي، مرګ پرې راځي، مګر الله تعالی دوی ته لرې نیټه ټاکلې، نو تر هغه یې نه وفاتوي تر څو چې هغه نیټې ته نه وي رسیدلي او هیڅکله یې په داسې یو څه سره یادونه نه کیږي چې صفت کول یې له الله تعالی سره شرک کولو ته اړباسي او دوی خدایان نه بلل کیږي لکه څرنګه چې مشرکانو دعوا کړې وه.

دریم: پدې اعتراف کول چې له دوی څخه د الله تعالی رسولان دي، چې له انسانانو څخه یې الله تعالی هغه چاته لیږي چاته چې وغواړي او د دې اقرار او اعتراف پسې دا منل چې له دوی څخه -په اوړو- د عرش باروونکي دي او لدوی څخه صف تړونکی دي او لدوی څخه د جنت خزانه داران دي او لدوی څخه د اور خزانه داران دي او لدوی څخه د -بنده ګانو- د کړنو لیکونکي دي او لدوی څخه هغه دي چې وریځې روانوي او د دې ټولو یا اکثره مواردو په اړه په قرآن کریم کې یادونه شوې ده. شعب الإيمان (1/ 296).

څلورم: په ملائکو باندې اجمالي او تفصیلي ایمان، نو په عمومي توګه د ملائکو په وجود ایمان لرو او په هغو ملایکو تفصیلي ایمان لرو چې د هغو په نومونو، صفتونو او اعمالو باندې پوه یو لکه څرنګه چې په قرآن او سنت کې راغلي دي.

او په هغو یې ایمان لرو چې مونږ یې پیژنو او هغه چې نه یې پیژنو، او د دوی په عملونو او صفتونو هم ایمان لرو، او پدې ایمان لرو چې د دوی عملونه، صفتونه او شمېر چې له مونږ څخه پټ دی د هغو په نسبت ډیر دي چې مونږ ته معلوم دي، خو مونږ په دې ټولو ایمان لرو لکه څرنګه چې الله -تعالی- او د هغه رسول -صلی الله علیه وسلم- موږ ته خبر راکړی دی، نه یې څرنګوالی غواړو او نه یې په خپلو عقلونو سره ردوو او نه پرې په خپلو نظریاتو سره شک کوو او نه یې په خپل اجتهاد سره تاویلوو، بلکه وایو: ایمان مو راوړی، رښتیا یې ګڼو او غاړه مو ورته ایښودلې ده.

او مونږ ایمان لرو چې الله - تعالی - ملاېکې له رڼا څخه پیدا کړي، نو دوی د الله - تعالی - مخلوقات دي، په ځانګړې بڼه یې پیدا کړي دي چې یوازې الله -تعالی- یې په حقیقت پوهیږي، او دوی د -الله تعالی- پالل شوي بندګان دي، چې د خپل عبادت لپاره یې پیدا کړي او تر څو یې اوامر پر ځای کړي، نو عبادت یې کوي او هیڅکله یې له عبادت څخه سرغړونه نه کوي.

د دوی له عبادتونو څخه: تسبیح، سجده، ویره د زړه له لړزیدو سره دي او دوی - د ستر عبادت سره - د خپل رب څخه ډیره ویره لري او له عبادتونو څخه یې دا دي: چې دوی د الله لپاره مینه او د الله لپاره محبت کول دي.

او مونږ ایمان لرو چې الله -تعالی- دوی په داسې شکل پیدا کړي دي چې یوازې هغه ذات پرې پوره عالم دی چې دوی یې په هغه بڼه پیدا کړي دي.

او مونږ ایمان لرو چې الله - تعالی - دوی ته وزرونه ورکړي او واک یې ورکړی چې پیغمبرانو او رسولانو ته یې د انسانانو په شکل کې ورشي، او له مشرکانو څخه چې چا دا ادعا کړې ده چې ملایکې د الله -تعالی- لوڼې دي، نو الله تعالی دروغجن ګڼلي دي.
او مونږ ایمان لرو چې پرښتې خوراک او څښاک نه کوي، ځکه هغوی شهوتونه نه لري، او دا چې د هغوی له خویونو څخه یو حیاء ده او هغوی په هر هغه څه زوریږي چې بني آدم ورڅخه زوریږي.
او موږ باور لرو چې الله په دوی کې ځواک او زړورتیا پیدا کړې ده چې په علم کې راوستل یې ناشوني دي او ملائکې بې شمېره مخلوقات دي چې شمیر یې نشي کولی پرته له هغه چا څخه چې دوی یې پیدا کړي دي.
او مونږ ایمان لرو چې الله تعالی عزتمنې ګرځولي، او ډول ډول ستر کارونه یې ورترغاړې کړي دي، او تر ټولو عزتمن یې دا دی چې د الله - تعالی - او د هغه د بنده ګانو تر منځه یې استازي دي، د هغه وحیې وررسوي، او پیغمبرانو-علیهم السلام- ته په وحې رسولو ګمارل شوې ملاېکه جبریل -علیه السلام- دی، او کله کله یې الله تعالی د امتحان لپاره له انبیاوو پرته نورو خلکو ته هم لیږي.
د دوی له کړنو څخه : د عرش پورته کول، د تقدیر لیکل، د رحم او په هغو کې چې څوک دي د چارو سمبالول (یعنې پیدا کول، انځورول او روح پکې اچول)، د خلکو مړینه، په دنیا او آخرت کې په بدنونو کې د روحونو پوکول، مؤمنانو ته دعا کول او له الله تعالی څخه ورته بخښنه غوښتل، د مؤمنانو سره په عبادتونو کې حاضریدل، د هغوی د ښو خبرو پورته کول، د هغوی د اعمالو په اړه رب ته خبر ورکول - حال دا چې هغه په هر څه خبر او پوه ذات دی چې اړتیا نه لري څوک یې خبر کړي.
د دوی له اعمالو څخه: په ایماني موسمونو کې ځمکې ته راښکته کېدل لکه د جمعې ورځ، د عرفې ورځ او د قدر شپه.
او د دوی له عملونو څخه : پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته پر هغه د امتیانو د درود رسول.
د دوی له اعمالو څخه: د بني آدم ساتنه، د ښو او بدو اعمالو لیکل، له دجال څخه د پیغمبر د ښار ساتنه، په قبر کې له مړو څخه پوښتنه کول، مؤمنانو ته د مرګ په وخت کې د سترې بریا زیری ورکول، په آخرت کې هغوی ته ښه راغلاست ویل، او پر هغوی د جنت له دروازو څخه ورننوتل او دا چې د قیامت په ورځ به د الله -تعالی- سره قطار قطار راښکته کېږي.
او د دوی له عملونو څخه: دا دي چې په دوی کې د جنت خزانه دار او د دوزخ خزانه دار دی.
او مونږ ایمان لرو چې الله - تعالی - د ملائکو لپاره مرتبې او درجې ټاکلې دي او په مقام کې ترټولو لوړې ملاېکې جبرائیل، میکائیل او اسرافیل دي او تر ټولو عزتمندې یې: د عرش پورته کوونکي دي او همدارنګه هغه ملاېکې چې د بدر په جګړه کې یې برخه اخیستې وه. په هر آسمان کې د ملاېکو شمیر له الله -تعالی- څخه پرته بل څوک نشي شمېرلای، او دا ملاېکې هره یوه یې ځانته پېژندل شوی ځای لري او په دوی کې ځینې مقربې دي.

(بـــاب وجوب الإیمان بالـملائکة) باب دی په بیان د دې کې چې پر ملایکو ایمان واجب دی.

او مونږ پر ملائکو ایمان لرو او په یقین سره پوهیږو چې په ملائکو ایمان راوړل د ایمان دویم رکن دی، الله -تعالی- فرمایلي دي: {آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِن رَّبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَآئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ}(رسول پر هغه څه ایمان راوړی دی؛ چې په ده باندې د خپل رب له جانبه نازل کړی شوی دی او مومنانو هم، ټولو ایمان راوړی دی په الله باندې او د هغه پر ملایکو او د هغه پر کتابونو او د هغه په رسولانو باندې). [البقرة سورت: 285 آیت]، او الله تعالی فرمایلي: (لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ) (نېکي دا نه ده چې خپل مخونه د مشرق او مغرب په طرف وګرځوئ، خو لېکن نېکي (د هغه چا) ده چې پر الله او پر ورځ د آخرت او پر ملایکو او پر کتابونو او پر نبیانو یې ایمان راوړی). [البقرة سورت: 177 آیت]، او له أبو هریرة - رضي الله عنه - څخه روایت دی وایې چې یوه ورځ رسول الله - صلی الله علیه وسلم - خلکو ته راښکاره شو، نو یو سړی ورته راغی، او ویې ویېل: ای د الله رسوله ! ایمان څه دی؟ ویې فرمایل: «أَنْ تُؤْمِنَ بِاللهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكِتَابِهِ، وَلِقَائِهِ، وَرُسُلِهِ، وَتُؤْمِنَ بِالْبَعْثِ الْآخِرِ»."دا چې په الله، د هغه پر ملائکو، د هغه پر کتابونو، د هغه سره په مخ کیدلو، او په بعث یعنې بیا راپورته کېدلو ایمان ولرې". بخاري (4777)، مسلم (9) او ابن ماجه (64).) روایت کړی دی. بیهقي رحمه الله فرمایلي دي: "په ملاېکو ایمان په ځینو نقطو دلالت کوي: یو له دوی څخه د دوی په شتون باور لرل او بل: دوی ته خپل مقام او مرتبه ورکول او دا ثابتول چې دوی د الله بنده ګان او مخلوقات دي، لکه پیریان او انسانان، دوی د امر لاندې او مکلف دي، د هیڅ کار د کولو وړتیا نه لري مګر هغه چې الله تعالی یې د کولو وړتیا ورکړې ده، مرګ پرې راځي، مګر الله تعالی دوی ته لرې نیټه ټاکلې ده، نو تر هغه یې نه وفاتوي تر څو چې ورته نه وي رسیدلي او هیڅکله په داسې یو صفت سره نه یادول کیږي چې هغه له الله تعالی سره شرک وي، او دوی د عبادت لایق نه بلل کیږي لکه څرنګه چې لومړنیو دعوا کړې وه. (دوی چې کله اوائل (لومړني خلک) یادوي نو موخه یې ورڅخه فیلسوفان وي). دریم: پدې اعتراف کول چې له دوی څخه د الله تعالی رسولان دي، چې له انسانانو څخه یې الله -تعالی- هغه چاته لیږي چاته چې وغواړي او د دې اقرار او اعتراف پسې دا منل چې له دوی څخه -په اوږو- د عرش باروونکي دي او لدوی څخه صف تړونکی دي او لدوی څخه د جنت خزانه داران دي او لدوی څخه د اور خزانه داران دي او لدوی څخه د -بنده ګانو- د عملونو لیکونکي دي او لدوی څخه هغه دي چې وریځې روانوي او د دې ټولو یا اکثره مواردو په اړه په قرآن کریم کې یادونه شوې ده». شعب الإیمان (1/ 296).
نو بیهقي په ملائکو باندې د ایمان درې معناوې ذکر کړې.
څلورم: په ملائکو باندې اجمالي او تفصیلي ایمان، نو په عمومي توګه د ملائکو په وجود ایمان لرو او په هغو ملایکو تفصیلي ایمان لرو چې د هغو په نومونو، صفتونو او اعمالو باندې پوه یو لکه څرنګه چې په قرآن او سنت کې راغلي دي.
او په هغو یې ایمان لرو چې مونږ یې پیژنو او هغه چې نه یې پیژنو او د دوی په عملونو او صفتونو هم ایمان لرو، او پدې ایمان لرو چې د دوی عملونه، صفتونه او شمېر چې له مونږ څخه پټ دی د هغو په نسبت ډیر دي چې مونږ ته معلوم دي، خو مونږ. په دې ټولو ایمان لرو لکه څرنګه چې الله -تعالی- او د هغه رسول -صلی الله علیه وسلم- موږ ته خبر راکړی دی، نه یې څرنګوالی غواړو او نه یې په خپلو عقلونو سره ردوو او نه پرې په خپلو نظریاتو سره شک کوو او نه یې په خپل اجتهاد سره تاویلوو، بلکه وایو: ایمان مو راوړی، ریښتیا یې ګڼو او غاړه مو ورته ایښودلې ده.

(بـــاب خلْق الـملائکة وکثرة عددهم وصفاتهم) باب دی په بیان د ملائکو د پیدایښت کې، او د هغوی د زیات شمیر او د صفتونو په اړه.

او مونږ ایمان لرو چې الله - تعالی - ملائکې له نور څخه پیدا کړي دي، پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - فرمایلي: «خُلِقَتِ الْمَلَائِكَةُ مِنْ نُورٍ»،"ملاېکې له رڼا (نور) څخه پیدا شوې دي". (مسلم روایت کړی دی (2996). دوی د الله - تعالی -مخلوقات دي، هغه په ځانګړې بڼه کې

پيدا کړي دي، خو دوی يوازې تش روحونه ندي او نه تش قدرتونه، بلکې يوه غيبي نړۍ او پالل شوي بنده ګان دي چې هغه د خپل عبادت او امرونو پر ځای کولو لپاره پيدا کړي دي، نو دوی يې عبادت کوي او له عبادت څخه يې سرغړونه نه کوي. او د دوی له عبادتونو څخه تسبيح، سجده، ويره، د الله له ويرې لړزيدل او داسې نور دي، الله تعالى فرمايلي دي: (لَّا يَعْصُونَ ٱللَّهَ مَآ أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ)(دوی په هغه څه کې د الله نافرماني نه کوي چې دوی ته يې حکم کړی وي او دوی هغه څه کوي چې امر يې ورته کيږي). [التحريم سورت: 6 آيت]، همدارنګه فرمايلي يې دي: {وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ مِن دَآبَّةٍ وَالْمَلآئِكَةُ وَهُمْ لاَ يَسْتَكْبِرُونَ*(او خاص د الله لپاره سجده کوي هغه څه چې په آسمانونو کې دي او هغه څه چې په ځمکه کې دي؛ له خوځنده ځيزونو څخه او ملايك هم، په داسې حال کې چې دوی تکبر نه کوي). [النحل سورت: 49 آيت]، الله - تعالى - فرمايلي: {وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِّينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ }. (او (اى نبي) ته به ملايك وويني، چې د عرش ګېر چاپېره راتاوېدونکي وي، چې د خپل رب له حمد سره تسبيح وايي). [الزمر سورت: 75 آيت]، او دوی - د لوی عبادت سربيره - بيا هم د خپل رب څخه سخت ويريږي، الله تعالى فرمايلي: {يَخَافُونَ رَبَّهُم مِّن فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ} (دوی له خپل رب څخه وېرېږي چې د دوی له پاسه دى او دوی کوي هغه څه چې دوی ته حکم کيږي). [النحل سورت: 50 آيت]. د دوی له عبادتونو څخه دا دي چې دوی: د الله لپاره مينه او محبت کوي، الله تعالى فرمايلي دي: «إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ العَبْدَ نَادَى جِبْرِيلَ: إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ فُلَانًا فَأَحْبِبْهُ، فَيُحِبُّهُ جِبْرِيلُ، فَيُنَادِي جِبْرِيلُ فِي أَهْلِ السَّمَاءِ: إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ فُلَانًا فَأَحِبُّوهُ، فَيُحِبُّهُ أَهْلُ السَّمَاءِ، ثُمَّ يُوضَعُ لَهُ القَبُولُ فِي الأَرْضِ»،"کله چې الله له بنده سره مينه وکړي، نو جبرائيل ته غږ وکړي چې : الله له فلاني سره مينه لري، نو له هغه سره مينه ولره! نو جبرئيل له هغه سره مينه پيدا کړي، بيا جبرائيل د اسمان پر اوسيدونکو غږ وکړي چې: الله له فلاني سره مينه لري، نو له هغه سره مينه ولرئ! نو د آسمان اوسيدونکي له هغه سره مينه پيدا کړي، بيا ورته په ځمکه کې قبوليت ومونډل شي (يعنې د ځمکې خلک ورسره مينه او محبت پيدا کړي). بخاري (۳۲۰۹)، مسلم (۲۶۳۷) او ترمذي (۳۱۶۱) روايت کړی دی. او د الله لپاره دښمني کوي او په غصه کيږي، او د الله تعالى په محرماتو باندې غيرت کوي، او په هغه چا لعنت وايي چې الله پرې لعنت ويلی وي، الله تعالى فرمايلي دي: {إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ} (بېشکه هغه کسان چې کفر يې کړی دی او په داسې حال کې مړه شول چې کافران وو، (نو) دغه کسان، په دوی باندې د الله لعنت دی او د ملايکو او د ټولو خلقو (لعنت دی). [البقرة سورت: 161 آيت]. او رسول الله -صلى الله عليه وسلم- فرمايلي دي: «لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا فِيهِ تَمَاثِيلُ أَوْ تَصَاوِيرُ».«پرښتې هغه کور ته نه ننوځي چې په هغه کې مجسمې او انځورونه وي». مسلم (2112) روايت کړی دی. او مونږ ايمان لرو چې الله تعالى -پرښتې- په هغه بڼه پيدا کړي دي چې له هغه پرته پرې بل څوک نه پوهيږي، له جابر بن عبد الله -رضي الله عنهما- څخه روايت دی چې نبي -صلى الله عليه وسلم- فرمايلي دي: «أُذِنَ لِي أَنْ أُحَدِّثَ عَنْ مَلَكٍ مِنْ مَلَائِكَةِ اللَّهِ مِنْ حَمَلَةِ الْعَرْشِ، إِنَّ مَا بَيْنَ شَحْمَةِ أُذُنِهِ إِلَى عَاتِقِهِ مَسِيرَةُ سَبْعِ مِائَةِ عَامٍ».«ما ته اجازه راکړل شوه چې د الله تعالى له ملايکو څخه د يوې په اړه وينا وکړم چې عرش پورته کوي، د هغې د غوږ د پوځکۍ (نرمۍ) څخه تر اوږې پورې د اووه سوه کلونو په اندازه مزل دی». أبو داود (4727)، ابن طهمان په خپلې مشيخه (21) کې، طبراني په الأوسط (1709) او أبو الشيخ په العظمة (313) کې روايت کړی دی. او مونږ ايمان لرو چې الله تعالى دوی ته وزرې ورکړي دي، حق ذات فرمايلي دي: {جَاعِلِ الْمَلَائِكَةِ رُسُلاً أُولِي أَجْنِحَةٍ مَّثْنَى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ}(ملايکو لره رسولان ګرځوونکی دی، (داسې ملايک) چې د وزرو والا دي، دوه دوه او درې درې او څلور څلور، هغه په پيدايښت کې زياتوي چې څه وغواړي). [فاطر سورت: 1 آيت]، او له عبد الله بن مسعود - رضي الله عنه - څخه روايت دی چې محمد -صلى الله عليه وسلم- جبرائيل -عليه السلام- پداسې حال کې وليده چې شپږ سوه وزرونه يې درلودل. بخاري (۴۸۵۷)، مسلم (۱۷۴) او ترمذي (۳۲۷۷) روايت کړی. او دا چې هغوی لره زړونه دي، حق ذات فرمايلي دي: {حَتَّى إِذَا فُزِّعَ عَن قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا الْحَقَّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِير} . (تر هغه پورې چې کله د دوی د زړونو نه ويره (هيبت) لرې کړی شي (نو) دوی وايي: ستاسو رب څه وفرمايل؟ هغوی به ووايي چې حق (يې وفرمايه) او هم دی ډېر اوچت، ډېر لوی دی). [سبأ سورت: 23 آيت]. او الله تعالى دوی ته اجازه ورکړې چې أنبياوو او رسولانو -عليهم السلام- ته يې د انسان په شکل کې ورشي، نو دوی په ابراهيم او لوط عليهما السلام د ميلمنو په بڼه ورننوتل چې نه يې پيژندل، الله تعالى د دوی له دې حال څخه د خبرولو په موخه وفرمايل: {هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِينَ* (په تحقيق سره تا ته د ابراهيم د عزتمندو مېلمنو خبر رارسېدلی دی. إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ قَوْمٌ مُّنكَرُونَ} کله چې دوی په ده ورننوتل، نو ويې ويل: په تا دې سلام وي سلام هغه وويل: (په تاسو دې) سلام وي ،او په زړه کې يې تېر شول چې دا نا اشنا خلق دي. [الذاريات سورت: 24، 25 آيتونه]، او الله تعالى فرمايلي دي: {وَلَمَّا جَاءتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالَ هَذَا يَوْمٌ عَصِيب} (او کله چې زمونږ استازي (ملايك) لوط ته راغلل، نو دی پر هغوی غمجن شو او د دوی (د راتلو) په وجه يې سينه تنګه شوه او ويې ويل: دا ډېره سخته ورځ ده). [هود سورت: 77 آيت]، او جبرائيل -عليه السلام- مريم عليها السلام ته په داسې شکل کې راغی چې هغه په لومړي سر کې نه پوهيده لکه څرنګه چې الله -تعالى- په خپلې وينا سره مونږ ته حکايت بيانوي: {فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا * (نو مونږ دې ته خپل روح (مَلَك جبريل) ولېږه، نو هغه دې ته د کامل سړي په شکل کې څرګند شو. قَالَتْ إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَن مِنكَ إِن كُنتَ تَقِيًّا * قَالَ إِنَّمَا أَنَا رَسُولُ رَبِّكِ}(نو) دې وويل: بېشکه زه له تا نه په رحمٰن پورې پناه نيسم، که چېرې ته پرهېزګاره يې). [مريم سورت: 17-19 آيت]، او له ابن عمر -رضي الله عنهما- څخه روايت دی فرمايي: «وَكَانَ جِبْرِيلُ عليه السلام يَأْتِي النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم فِي صُورَةِ دِحْيَةَ». «جبرائيل -عليه السلام- به رسول الله -صلى الله عليه وسلم- ته د دحيه په شکل راته». احمد (۵۸۵۷)، محمد بن نصر المروزي د تقدير په فضيلت (۳۷۲) کې او ابن بطة په الابانة (۸۳۱) کې روايت کړی دی. او مونږ ايمان لرو چې ملايکې خوراک او څښاک نه کوي، ځکه هغوی شهوتونه نه لري؛ لدې امله کله چې دوی په ابراهيم -عليه السلام- ورننوتل او هغه ورته خواړه وړاندې کړل ويې نه خوړل، سپيڅلي حق ذات د دوی له حال څخه د خبرولو په موخه فرمايلي دي: {فَرَاغَ إِلَى أَهْلِهِ فَجَاء بِعِجْلٍ سَمِين* (نو په تېزۍ سره خپلې ښځې ته لاړ، پس يو (وريت کړی) چاغ سخی يې راوړ. فَقَرَّبَهُ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلاَ تَأْكُلُون* نو دغه يې دوی ته ورنژدې کړ، ويې ويل:تاسو ولې نه خورئ!؟ فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا لاَ تَخَفْ وَبَشَّرُوهُ بِغُلَامٍ عَلِيم} (نو له دوی نه يې په زړه کې وېره ومونډله، دوی وويل: ته مه وېرېږه او دوی ته يې د ډېر پوه هلك زېری ورکړ). [الذاريات سورت: 26-28 آيتونه]، او د دوی له خويونو څخه يو حيا ده، پيغمبر -صلى الله عليه وسلم- فرمايلي: «أَلَا أَسْتَحِي مِنْ رَجُلٍ تَسْتَحِي مِنْهُ الْمَلَائِكَةُ»." آيا زه له هغه سړي څخه حيا ونکړم چې پرښتې ترې حيا کوي". مسلم (2401) روايت کړی دی. او دا چې هغوی په هر هغه څه سره زوريږي چې بني آدم ورڅخه زوريږي، پيغمبر -صلى الله عليه وسلم- فرمايلي دي: «مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الْبَقْلَةِ، الثُّوم -وقَالَ مَرَّةً: مَنْ أَكَلَ الْبَصَلَ وَالثُّومَ وَالْكُرَّاثَ- فَلَا يَقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا؛ فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَتَأَذَّى مِمَّا يَتَأَذَّى مِنْهُ بَنُو آدَمَ».«چا چې لدې سبو، هوږې څخه خوراک وکړ -او يو ځل يې وويل: څوک چې پياز، هوږه او ګندنه وخوري- نو زمونږ جومات ته دې نه رانږدې کيږي؛ ځکه پرښتې له هغه څه څخه زوريږي چې بني آدم ترې زوريږي». بخاري (854)، مسلم (564) روايت کړی او الفاظ د همده دي، او ابوداود (3822)، ترمذي (1806)، نسائي (707) او ابن ماجه (3365) روايت کړی دی. او موږ باور لرو چې الله په دوی کې له ځواک او زړورتيا څخه -دومره- پيدا کړي چې په علم کې راوستل يې ناشوني دي، الله تعالى فرمايلي: {ذِي قُوَّةٍ عِندَ ذِي الْعَرْشِ مَكِين} (چې د عرش د مالك په نيز د قوت والا (او) د مرتبې والا دی) [التکوير سورت: 20 آيت]، او الله تعالى فرمايلي: {عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لاَ يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُون} (په ده باندې ډېر سخت خويه، قوتناك ملايك مقرر دي، چې دوی په هغه څه کې د الله نافرماني نه کوي چې دوی ته يې حکم کړی وي او دوی هغه څه کوي چې دوی ته يې حکم کيږي). [التحريم سورت: 6 آيت]، او الله تعالى

د لوط -علیه السلام- د قوم کلیو ته پرښته ورولیږله، او هغه اووه کلي وو، نو چپه یې پرې واړول، الله تعالی فرمایلي: {فَلَمَّا جَاء أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِّن سِجِّيلٍ مَّنضُودٍ}(نو کله چې زمونږ حکم راغی (نو) مونږ د هغه (کلي) برنی اړخ د هغه لاندې اړخ وګرځاوه او پر هغه (کلي) مو د داسې کاڼو باران ووراوه چې له خټو جوړ، په اور پخ شوي وو، لاندې باندې (پرله پسې) وو). [هود سورت: 82 آیت]. او موږ ایمان لرو چې ملائکې ډیرى مخلوقات دي او هیڅوک د دوی شمیر نشي کولی پرته له هغه چا چې دوی یې پیدا کړي دي، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «فَرُفِعَ لِي البَيْتُ المعمُورُ، فَسَأَلْتُ جِبْرِيلَ، فَقَالَ: هَذَا البَيْتُ المعمُورُ يُصَلِّي فِيهِ كُلَّ يَوْمٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ، إِذَا خَرَجُوا لَمْ يَعُودُوا إِلَيْهِ آخِرَ مَا عَلَيْهِمْ...».«نو ما ته بیت المعمور پورته کړای شو، ما له جبریل څخه وپوښتل، هغه وویل: دا هغه بیت المعمور دی، چې پدې کې هره ورځ اویا زره پرښتې لمونځ کوي، کله چې دوی راووځي بیرته نه ورګرځي، د دوی تر وروستي یو پورې...». بخاري (3207)، مسلم (164)، ترمذي (3346) او نسائي (448) روایت کړی دی. او له أبو ذر رضی الله عنه څخه روایت دی وایي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «إِنِّي أَرَى مَا لَا تَرَوْنَ، وَأَسْمَعُ مَا لَا تَسْمَعُونَ أَطَّتِ السَّمَاءُ، وَحُقَّ لَهَا أَنْ تَئِطَّ، مَا فِيهَا مَوْضِعُ أَرْبَعِ أَصَابِعَ إِلَّا وَمَلَكٌ وَاضِعٌ جَبْهَتَهُ سَاجِدًا لِلَّهِ».«زه هغه څه ګورم چې تاسو یې نه ګورئ، او هغه څه اورم چې تاسو یې نه اورئ، د آسمان کړساری وخوت، او لایق دی چې کړساری وکړي، ځکه په اسمان کې د څلورو ګوتو په اندازه -تش- ځای نشته مګر دا چې هلته به ملاېکې تندی ایښودلی وي او الله تعالی ته به په سجده وي». (ترمذي (2312)، ابن ماجه (4190)، ابن ابي شیبه (27044)، احمد (21516) او البزار (3924، 3925) روایت کړی دی. او له پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه روایت دی چې فرمایلي یې دي: «يُؤْتَى بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لَهَا سَبْعُونَ أَلْفَ زِمَامٍ، مَعَ كُلِّ زِمَامٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ يَجُرُّونَهَا».«په هغه ورځ به جهنم روارلی شي پداسې حال کې چې اویا زره ځنځیرونه به ولري، د هر ځنځیر سره به اویا زره پرښتې وي او کش کوي به یې». مسلم (2842) او ترمذي (2573) روایت کړی. مشرکانو ادعا وکړه چې ملائکې د الله -تعالی- لوڼې دي، نو الله دوی په خپلې دې وینا سره دروغجن وګڼل: {أَمْ خَلَقْنَا الْمَلاَئِكَةَ إِنَاثًا وَهُمْ شَاهِدُونَ} (یا که مونږ ملایك ښځې پیدا کړي دي، په داسې حال کې چې دوی حاضر وو). [الصافات سورت: 150 آیت]. او الله تعالی پرې پدې وینا سره رد وکړ: {أَفَأَصْفَاكُمْ رَبُّكُم بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلآئِكَةِ إِنَاثًا إِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ قَوْلاً عَظِيمًا} (ایا ستاسو رب تاسو په زامنو سره غوره کړي یئ او (پخپله) هغه له ملایکو څخه جینکۍ نیولي دي؟ بېشکه تاسو یقینًا ډېره لویه (دروغجنه) خبره وایئ). [الإسراء سورت : 40 آیت].

(بــاب أعمال الـملائكة) باب دی د پرښتو د عملونو په اړه

او مونږ ایمان لرو چې الله تعالی عزتمنې ګرځولي، او ډول ډول ستر کارونه یې ورترغاړې کړي دي، او تر ټولو عزتمن یې دا دی چې د الله -تعالی- او د هغه د بنده ګانو تر منځه یې استازي دي، د هغه وحیې وررسوي، او پیغمبرانو -علیهم السلام- ته په وحې رسولو ګمارل شوي ملاېک جبریل -علیه السلام- دی، لکه څرنګه چې الله رب العزت فرمایلي: {قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِن رَّبِّكَ بِالْحَقِّ} (ته ووایه: هغه ستا د رب له جانبه په حقه سره روح القدس (جبریل) نازل کړی دی). [النحل سورت: 102 آیت]، او الله تعالی فرمایلي دي: {وَإِنَّهُ لَتَنزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِين}(او یقینا دا قرآن نازل کړی شوی (کتاب دی) د رب العالمین. نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الأَمِين* دا جبریل امین راکوز کړی دی. عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِين* ستا په زړه باندې، د دې لپاره چې ته له وېروونکو څخه شې. بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُّبِين} په ژبه عربی واضحه باندې). [الشعراء سورت: 192-195 آیتونه]. او کله یې الله تعالی له انبیاو پرته نورو ته د امتحان لپاره لیږي، لکه څرنګه چې له بني اسرائیلو څخه د درې نفرو په کیسه کې راغلي: له عبد الرحمن بن أبي عمرة څخه روایت دی چې أبو هريرة - رضي الله عنه - ورته حدیث بیان کړ چې هغه له رسول الله - صلی الله علیه وسلم - څخه اوریدلي دي چې فرمایل یې: «إِنَّ ثَلَاثَةً فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ: أَبْرَصَ، وَأَقْرَعَ، وَأَعْمَى، بَدَا لِلَّهِ عز وجل أَنْ يَبْتَلِيَهُمْ، فَبَعَثَ إِلَيْهِمْ مَلَكًا، فَأَتَى الأَبْرَصَ، فَقَالَ: أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: لَوْنٌ حَسَنٌ، وَجِلْدٌ حَسَنٌ، قَدْ قَذِرَنِي النَّاسُ، قَالَ: فَمَسَحَهُ فَذَهَبَ عَنْهُ، فَأُعْطِيَ لَوْنًا حَسَنًا، وَجِلْدًا حَسَنًا، فَقَالَ: أَيُّ المال أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: الإِبِلُ -أَوْ قَالَ: البَقَرُ، هُوَ شَكَّ فِي ذَلِكَ: إِنَّ الأَبْرَصَ، وَالأَقْرَعَ، قَالَ أَحَدُهُمَا: الإِبِلُ، وَقَالَ الآخَرُ: البَقَرُ- فَأُعْطِيَ نَاقَةً عُشَرَاءَ، فَقَالَ: يُبَارَكُ لَكَ فِيهَا، وَأَتَى الأَقْرَعَ، فَقَالَ: أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ شَعَرٌ حَسَنٌ، وَيَذْهَبُ عَنِّي هَذَا، قَدْ قَذِرَنِي النَّاسُ، قَالَ: فَمَسَحَهُ فَذَهَبَ، وَأُعْطِيَ شَعَرًا حَسَنًا، قَالَ: فَأَيُّ المال أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: البَقَرُ، قَالَ: فَأَعْطَاهُ بَقَرَةً حَامِلًا، وَقَالَ: يُبَارَكُ لَكَ فِيهَا، وَأَتَى الأَعْمَى، فَقَالَ: أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: يَرُدُّ اللَّهُ إِلَيَّ بَصَرِي، فَأُبْصِرُ بِهِ النَّاسَ، قَالَ: فَمَسَحَهُ، فَرَدَّ اللَّهُ إِلَيْهِ بَصَرَهُ، قَالَ: فَأَيُّ المال أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ الغَنَمُ: فَأَعْطَاهُ شَاةً وَالِدًا، فَأُنْتِجَ هَذَانِ، وَوَلَّدَ هَذَا، فَكَانَ لِهَذَا وَادٍ مِنْ إِبِلٍ، وَلِهَذَا وَادٍ مِنْ بَقَرٍ، وَلِهَذَا وَادٍ مِنْ غَنَمٍ، ثُمَّ إِنَّهُ أَتَى الأَبْرَصَ فِي صُورَتِهِ وَهَيْئَتِهِ، فَقَالَ: رَجُلٌ مِسْكِينٌ، تَقَطَّعَتْ بِيَ الحِبَالُ فِي سَفَرِي، فَلَا بَلَاغَ اليَوْمَ إِلَّا بِاللَّهِ، ثُمَّ بِكَ، أَسْأَلُكَ بِالَّذِي أَعْطَاكَ اللَّوْنَ الحَسَنَ، وَالجِلْدَ الحَسَنَ، وَالمال، بَعِيرًا أَتَبَلَّغُ عَلَيْهِ فِي سَفَرِي، فَقَالَ لَهُ: إِنَّ الحُقُوقَ كَثِيرَةٌ، فَقَالَ لَهُ: كَأَنِّي أَعْرِفُكَ، أَلَمْ تَكُنْ أَبْرَصَ يَقْذَرُكَ النَّاسُ، فَقِيرًا فَأَعْطَاكَ اللَّهُ؟ فَقَالَ: لَقَدْ وَرِثْتُ لِكَابِرٍ عَنْ كَابِرٍ، فَقَالَ: إِنْ كُنْتَ كَاذِبًا فَصَيَّرَكَ اللَّهُ إِلَى مَا كُنْتَ، وَأَتَى الأَقْرَعَ فِي صُورَتِهِ وَهَيْئَتِهِ، فَقَالَ لَهُ مِثْلَ مَا قَالَ لِهَذَا، فَرَدَّ عَلَيْهِ مِثْلَ مَا رَدَّ عَلَيْهِ هَذَا، فَقَالَ: إِنْ كُنْتَ كَاذِبًا فَصَيَّرَكَ اللَّهُ إِلَى مَا كُنْتَ، وَأَتَى الأَعْمَى فِي صُورَتِهِ، فَقَالَ: رَجُلٌ مِسْكِينٌ وَابْنُ سَبِيلٍ وَتَقَطَّعَتْ بِيَ الحِبَالُ فِي سَفَرِي، فَلَا بَلَاغَ اليَوْمَ إِلَّا بِاللَّهِ ثُمَّ بِكَ، أَسْأَلُكَ بِالَّذِي رَدَّ عَلَيْكَ بَصَرَكَ شَاةً أَتَبَلَّغُ بِهَا فِي سَفَرِي، فَقَالَ: قَدْ كُنْتُ أَعْمَى، فَرَدَّ اللَّهُ بَصَرِي، وَفَقِيرًا فَقَدْ أَغْنَانِي، فَخُذْ مَا شِئْتَ، فَوَاللَّهِ لَا أَجْهَدُكَ اليَوْمَ بِشَيْءٍ أَخَذْتَهُ لِلَّهِ، فَقَالَ: أَمْسِكْ مَالَكَ، فَإِنَّمَا ابْتُلِيتُمْ، فَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنْكَ، وَسَخِطَ عَلَى صَاحِبَيْكَ». «په بني اسرائیلو کې درې نفر وو: پیس وهلی (برګي مرض والا)، پک (ګنجی) او ړوند ، الله تعالی غوره وګڼله چې دوی وازمایې، نو ملاېک یې ورولیږله، پیس وهلي ته ورغله، ورته یې وویل: څه شی درته ډیر غوره دی؟ ویې ویل: ښایسته رنګ او ښایسته پوستکی، خلک راڅخه کرکه کوي، وایې: لاس یې پرې کش کړ، نو پیس -مرض- ترې ولاړ؛ ښایسته رنګ او ښایسته پوستکی ورکړل شول، نو ویې ویل: کوم مال درته ډیر خوښ دی: ویې ویل: اوښان -او یا غواګانې، راوي پدې کې شکي دی چې پیس وهلي او ګنجي له دواړو څخه یو: اوښان ویلي او بل: غواګانې: نو لس میاشتنۍ بلاربه اوښه ورکړل شوه -او ورته یې - وییل: برکت به درته پکې واچول شي. او ګنجي (پک) ته ورغی ورته یې وویل: څه شی درته ډیر خوښ دی؟ ویې وویل: ښایسته ویښتان، او چې دا پکتوب راڅخه لاړ شي، خلک راڅخه کرکه کوي، وایي : لاس یې پرې راکش کړ نو ګنجیتوب ورڅخه ولاړ، او ښایسته ویښتان ورکړل شول، وایې: کوم مال درته ډیر ګران دی؟ ویې وییل: غواګانې: نو بلاربه غوا یې ورکړه او ویې وییل: برکت به درته پکې واچول شي. او ړوند ته ورغی نو ورته یې وویل: څه شی درته ډیر ګران دی؟ ویې وویل: چې الله مې بیرته سترګې راکړي، تر څو پرې خلک وګورم، وایې: لاس یې پرې راکش کړ نو الله یې سترګې بیرته ورکړې، وایې: کوم مال درته ډیر ګران دی؟ ویې وییل: مېږې: نو لنګه مېږه یې ورکړه -تر دې چې- د دواړو مالونو بچي وزیږول او د ده مېږې هم بچي وزیږول، نو د دې (لومړي) لپاره د اوښانو یو لوی ټولی جوړ شو (شمیر یې زیات شو) او د دې -بل دویم- لپاره هم د غواګانو یو لوی ټولی جوړ شو، او د دریم لپاره د مېږو یوه دره (لویه رمه) جوړه شوه، بیا -همدا- ملاېک د پیس وهلي سړي په شکل او څېره کې پخوانې پیس وهلي ته ورغی، ورته یې وویل: غریب سړی یم، په سفر کې راسره توخه خلاصه شویده، نن ورځ له الله پرته او بیا ستا څخه - خپل ځای ته - د رسیدو لپاره توښه نه لرم، نو د هغه الله په نوم -چې ښایسته رنګ، ښایسته پوستکی او مال یې درکړی- درڅخه د یو اوښ سوال کوم چې د سفر په لار کې پرې مقصد ته ورسیږم، نو هغه ورته وویل: حقونه ډیر دي، نو -ملاېکې- ورته وویل: لکه زه دې چې پیژنم، آیا تاته برګی نه و رسیدلی چې خلکو به درڅخه کرکه کوله، فقیر نه وې چې بیا الله -ډیر څه- درکړل؟ نو هغه وویل: یقینا چې -دا مال- له نیکونو نیکونو څخه راته په میراث پاتې دی، نو -ملاېکې- ورته وویل: که

چېرته دروغجن یې نو الله دې بیرته همغه حال ته وروګرځوه لکه څرنګه چې وې، بیا یک (ګنجي) ته د یک انسان په شکل او څېره کې راغی، نو ده ته یې هم د همغه په څېر وینا وکړه، ده هم همغسې ځواب ورکړ لکه لومړي چې ورکړی و، نو ورته یې وویل: که چېرته دروغجن یې نو الله دې بیرته همغه حال ته وروګرځوه لکه څرنګه چې وې. او ړوند ته هم د ړوند انسان په څېره کې ورغله نو ورته یې وویل: مسکین سړی یم، مسافر یم، په سفر کې راسره توخه خلاصه شوې ده نو نن ورځ له الله پرته او بیا ستا څخه -خپل ځای ته- د رسیدو لپاره هیڅ وسیله نه لرم، نو د هغه الله په نوم درڅخه د یو پسه سوال کوم چې تاته یې ستا سترګې بیرته درکړې، تر څو پرې پدې سفر کې خپل مقصد ته ورسیږم، نو هغه وویل: یقینا زه ړوند و م، نو الله مې سترګې بیرته راکړې، غریب او ناچاره وم؛ الله مالدار کړم، نو واخله څومره دې چې خوښه وي، قسم په الله چې نن دې هر څه واخېستل د الله لپاره به یې درڅخه منع نه کړم، نو هغه ورته وویل: خپل مال دې ځان سره ونیسه، تاسو امتحان شوئ، یقینا الله - تعالی - ستا څخه راضي شو او ستا پر دوو ملګرو قهر او ورڅخه ناراضه شو». (بخاري (۳۴۶۴) او مسلم (۲۹۶۴) روایت کړی دی . او له دوی څخه د عرش پورته کوونکي دي، څښتن تعالی فرمایلي: {وَالْمَلَكُ عَلَى أَرْجَائِهَا وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةٌ}. (او ملایك به د ده د څنډو له پاسه وي او په دغې ورځ کې به ستا د رب عرش اتو (ملایکو) د دوی له پاسه پورته کړی وي). [الحاقة سورت: 17 آیت]. او د دوی له کړنو څخه: د تقدیر لیکل دي، پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - فرمایلي دي: «إِنَّ أَحَدَكُمْ يُجْمَعُ خَلْقُهُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا، ثُمَّ يَكُونُ عَلَقَةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يَكُونُ مُضْغَةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يَبْعَثُ اللَّهُ مَلَكًا فَيُؤْمَرُ بِأَرْبَعِ كَلِمَاتٍ، وَيُقَالُ لَهُ: اكْتُبْ عَمَلَهُ، وَرِزْقَهُ، وَأَجَلَهُ، وَشَقِيٌّ أَوْ سَعِيدٌ». «یو ستاسې څخه د هغه خلقت د مور په ګېډه کې په خلویښت ورځو کې راغونډیږي (نطفه وي)، بیا دا د وینې په څېر توټه شي، بیا د غوښې په څېر بوټی شي، بیا الله ملایک راولیږي، نو په څلورو شیانو ورته امر وکړي، او ورته وویل شي چې : عمل، رزق، اجل او نیمکرغه یا بد مرغه یې ولیکه». (بخاري (3208)، مسلم (2643)، ابوداود (4708)، الترمذي (2137) او ابن ماجه (76) روایت کړی دی. د دوی له کړنو څخه: د رحم د چارو -او څوک چې پکې دي- تر سره کول دي: لکه جوړول، انځورول او ساه پکې اچول، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: «إِذَا مَرَّ بِالنُّطْفَةِ ثِنْتَانِ وَأَرْبَعُونَ لَيْلَةً، بَعَثَ اللهُ إِلَيْهَا مَلَكًا، فَصَوَّرَهَا وَخَلَقَ سَمْعَهَا وَبَصَرَهَا وَجِلْدَهَا وَلَحْمَهَا وَعِظَامَهَا، ثُمَّ قَالَ: يَا رَبِّ، أَذَكَرٌ أَمْ أُنْثَى؟ فَيَقْضِي رَبُّكَ مَا شَاءَ، وَيَكْتُبُ الْمَلَكُ، ثُمَّ يَقُولُ: يَا رَبِّ أَجَلُهُ، فَيَقُولُ رَبُّكَ مَا شَاءَ، وَيَكْتُبُ الْمَلَكُ». «کله چې په نطفه باندې دوه څلویښت شپې تیرې شي، الله تعالی ملایکه ورولیږي، نو انځور یې کړي بیا یې غوږونه، سترګې، پوستکی، غوښه او هډوکي برابر کړي، بیا وواېي: ای ربه، آیا نر -شي- که ښځه؟ نو رب دې د خپلې خوښې پریکړه وکړي، او ملایکه یې لیکي، بیا وواېي: ای ربه د مرګ نیټه یې، نو رب دې د خپلې خوښې پریکړه وکړي او ملایکه یې لیکي». مسلم (2645) روایت کړی دی. او له أنس - رضی الله عنه - څخه روایت دی چې نبي - صلی الله علیه وسلم - فرمایلي دي: «وَكَّلَ اللَّهُ بِالرَّحِمِ مَلَكًا، فَيَقُولُ: أَيْ رَبِّ نُطْفَةٌ، أَيْ رَبِّ عَلَقَةٌ، أَيْ رَبِّ مُضْغَةٌ، فَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَقْضِيَ خَلْقَهَا، قَالَ: أَيْ رَبِّ، أَذَكَرٌ أَمْ أُنْثَى؟ أَشَقِيٌّ أَمْ سَعِيدٌ؟ فَمَا الرِّزْقُ؟ فَمَا الأَجَلُ؟ فَيُكْتَبُ كَذَلِكَ فِي بَطْنِ أُمِّهِ». «یقینا، الله -تعالی- رحم باندې ملایکه مقرره کړې ده؛ هغه واېي: ای ربه نطفه (شوه)، ای ربه د وینې توټه (شوه)، ای ربه د غوښې بوټی شوه ! نو کله چې الله -تعالی- وغواړي د پیدا کولو پریکړه یې وکړي، نو -ملایکه وواېي- ای ربه! نارینه شي که ښځینه؟ بدمرغه شي که نیکمرغه؟ رزق یې څومره شي؟ اجل یې څه وخت شي؟ نو دا به د هغه د مور په رحم کې ورته ولیکل شي». بخاري (6595) او مسلم (2646) روایت کړی دی. او د دوی له کړنو څخه د بنده ګانو د ساګانو اخیستل دي، حق ذات فرمایلي دي او د هغه وینا حق ده: {حَتَّىَ إِذَا جَاء أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَهُمْ لاَ يُفَرِّطُونَ} (تر هغه پورې چې کله په تاسو کې یو کس ته مرګ راشي، (نو) زمونږ استازي یې وفات کړي او هغوی هیڅ تقصیر (کمی) نه کوي). [الأنعام سورت: 61 آیت]، او الله تعالی فرمایلي: {فَكَيْفَ إِذَا تَوَفَّتْهُمْ الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ} (نو څنګه حال به وي، کله چې ملایك د دوی روحونه قبض کوي، په داسې حال کې چې دغه (ملایك) به د دوی مخونه او د دوی شاګانې وهي). [محمد سورت: 27 آیت]. او د دوی له کړنو څخه په دنیا او آخرت کې په جسدونو کې د ساګانو پوکول دي، پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - فرمایلي دي: «إِنَّ أَحَدَكُمْ يُجْمَعُ خَلْقُهُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا، ثُمَّ يَكُونُ عَلَقَةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يَكُونُ مُضْغَةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يَبْعَثُ اللَّهُ مَلَكًا، فَيُؤْمَرُ بِأَرْبَعِ كَلِمَاتٍ، وَيُقَالُ لَهُ: اكْتُبْ عَمَلَهُ، وَرِزْقَهُ، وَأَجَلَهُ، وَشَقِيٌّ أَوْ سَعِيدٌ، ثُمَّ يُنْفَخُ فِيهِ الرُّوحُ»،«یو ستاسې څخه د هغه پیدایښت د مور په ګېډه کې په څلویښت ورځو کې راغونډیږي (نطفه وي)، بیا دا د وینې په څېر توټه شي، بیا د غوښې په څېر بوټی شي، بیا الله ملایکه راولیږي، نو په څلورو شیانو ورته امر وکړي، او ورته وویل شي چې : عمل، رزق، اجل او نیمکرغه یا بد مرغه یې ولیکه، بیا پکې روح پو کړل شي»، (بخاري (3208)، مسلم (2643)، ابوداود (4708)، الترمذي (2137) او ابن ماجه (76) روایږی دی. او الله تعالی فرمایلي دي: { ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَى فَإِذَا هُم قِيَامٌ يَنظُرُونَ} [بیا به په دې کې بل ځلې پو کړی شي، نو ناڅاپه به دوی ولاړ وي، ګوري به (حیران حیران)]. [الزمر سورت : 68 آیت]. او د دوی له عملونو څخه: له مؤمنانو سره - په - جهاد (کې ګډون)، د جګړې په ډګرونو او د ژوند په ډګر کې د مؤمنانو ثبات دی، رب العزت فرمایلي: {إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلآئِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُواْ الَّذِينَ آمَنُواْ سَأُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُواْ الرَّعْبَ فَاضْرِبُواْ فَوْقَ الأَعْنَاقِ وَاضْرِبُواْ مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ} (کله چې ستا رب ملایکو ته وحي کوله چې بېشکه زه له تاسو سره یم، نو تاسو هغه کسان چې ایمان یې راوړی دی ثابت قدم کړئ، ژر به زه د هغو کسانو په زړونو کې رعب واچوم چې کافران شوي دي، نو تاسو (د هغوی) د څټونو له پاسه وهل وکړئ، او تاسو د دوی پر (هر بند او) ټولو ګوتو باندې ګوزارونه وکړئ). [الأنفال سورت: 12 آیت]، او رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «إِنَّ لِلشَّيْطَانِ لَمَّةً بِابْنِ آدَمَ وَلِلْمَلَكِ لَمَّةً: فَأَمَّا لَمَّةُ الشَّيْطَانِ فَإِيعَادٌ بِالشَّرِّ وَتَكْذِيبٌ بِالحَقِّ، وَأَمَّا لَمَّةُ الملك فَإِيعَادٌ بِالخَيْرِ وَتَصْدِيقٌ بِالحَقِّ، فَمَنْ وَجَدَ ذَلِكَ فَلْيَعْلَمْ أَنَّهُ مِنَ اللَّهِ، فَلْيَحْمَدِ اللَّهَ، وَمَنْ وَجَدَ الأُخْرَى فَلْيَتَعَوَّذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، ثُمَّ قَرَأَ: {الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُم بِالْفَحْشَاء} الآيَةَ [البقرة: 268]».«یقینا شیطان بني آدم ته قصد لري (یو څه وریه زړه کوي)، او ملایکې هم قصد لري (یو څه ور په زړه کوي)، بني آدم ته د شیطان قصد هغه ته په شر سره وعده ورکول او حق دروغ ګڼل دي، او بني آدم ته د ملایکې قصد؛ په خیر سره وعده ورکول او حق رښتیا ګڼل دي، نو چا چې دا -وروستی- وموند نو پوه دې شي چې دا د الله له لورې دی، نو د الله ستاینه دې وکړي، او چا چې بل څه وموندل، نو په الله سره دې له رټلی شوي شیطان څخه پناه وغواړي بیا یې -دا آیت- ولوست (الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُم بِالْفَحْشَاءِ) الآيَةَ [البقرة سورت: 268 آیت]». (شیطان تاسو له غریبۍ څخه وېروي او تاسو ته د بې حیایی حکم کوي). ترمذي په (۲۹۸۸) شمېره روایت کړی دی، ابن مبارک په الزهد (۱۴۳۵)، احمد په الزهد (۸۵۴) او ابو داود په الزهد (۱۶۴) کې روایت کړی دی. او د دوی له عملونو څخه مؤمنانو ته د عا کول او بخښنه غوښتل دي، الولي الحمید ذات فلرمایلي دي: {الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ} (له ملایکو څخه) (هغه کسان چې عرش اوچتوي او هغه (ملایك) چې د دغه (عرش) شاوخوا دي، دوی د خپل رب د ستاینې سره تسبیح واېي او په ده ایمان لري او د هغو کسانو لپاره مغفرت غواړي چې ایمان یې راوړی دی (او واېي:) ای زمونږه ربه! ته د رحمت په لحاظ سره هر شي ته رسېدلی یې، نو ته هغو کسانو ته بخښنه وکړې چې توبه یې ایستلې ده او ستا د لارې پیروي یې کړې ده او ته دوی د دوزخ له عذاب نه وساته). [غافر سورت: 7 آیت]. او د دوی له عملونو څخه: د خیر او نیکۍ په ختونو د ایمان په موسمونو کې د مؤمنانو عبادت ته حاضریدل دي، لکه د جمعې ورځ، د عرفې ورځ، د قدر شپه، د سهار او مازدیګر لمونځونه، او د دوی د ښو وینااو پورته کول او متعال رب ته یې په اړه خبر ورکول - حال دا چې هغه باخبره او پوه ذات دی چې اړتیا نه لري څوک یې خبر کړي، الله تعالی فرمایلي: {وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا}(او د سبا قرآن (لمونځ) هم (قایموه) بېشکه د سبا قرآن، ته خو حاضري کولی شي). [الإسراء سورت: 78 آیت]، او حق ذات فرمایلي: (تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا

بِإِذْنِ رَبِّهِم مِّن كُلِّ أَمْرٍ)(په دغه (شپه) کې (نور) ملايك او روح (جبريل) د خپل رب په حکم سره راکوزيږي لپاره (د پوره کولو) د هر (مقرر شوي) کار). [القدر سورت: 4 آيت]. او رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: «يَتَعَاقَبُونَ فِيكُمْ مَلَائِكَةٌ بِاللَّيْلِ وَمَلَائِكَةٌ بِالنَّهَارِ، وَيَجْتَمِعُونَ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ وَصَلَاةِ الْعَصْرِ، ثُمَّ يَعْرُجُ الَّذِينَ بَاتُوا فِيكُمْ، فَيَسْأَلُهُمْ -وَهُوَ أَعْلَمُ بِهِمْ: كَيْفَ تَرَكْتُمْ عِبَادِي؟ فَيَقُولُونَ: تَرَكْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ، وَأَتَيْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ».«په تاسو کې د شپې او ورځې ملاېکې يو د بل پسې ځي راځي او د سهار او مازديګر په لمونځونو کې سره يو ځای کيږي، بيا هغه ملاېکې خيژي چې په تاسو کې يې شپه تيره کړې ده نو - الله تعالى له دوی څخه پوښتنه کوي –پداسې حال کې چې هغه د دوی په حال ښه پوهيږي-: زما بندګان مو څنګه پريښودل؟ هغوی وايي: په داسې حال کې مو پريښودل چې لمونځ يې کاوه، او په داسې حال کې ورته ورغلي وو چې لمونځ يې کاوه». بخاري (٥٥٥)، مسلم (٦٣٢) او نسائي (٤٨٥) روايت کړی دی. او رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: «إِنَّ لِلَّهِ مَلَائِكَةً يَطُوفُونَ فِي الطُّرُقِ يَلْتَمِسُونَ أَهْلَ الذِّكْرِ، فَإِذَا وَجَدُوا قَوْمًا يَذْكُرُونَ اللَّهَ تَنَادَوْا : هَلُمُّوا إِلَى حَاجَتِكُمْ. قَالَ: فَيَحُفُّونَهُمْ بِأَجْنِحَتِهِمْ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا».«الله لره ملاېکې دي چې په لارو کې ګرځي، -الله- يادوونکي خلک لټوي؛ نو کله چې دوی داسې خلک ومومي چې الله يادوي؛ نو يو بل ته غږ وکړي: راشئ خپلې اړتيا ته! وايې: نو دوی لره په خپلو وزرونو سره د لاندنې آسمان پورې وپوښي». بخاري (6408) او مسلم (2689) روايت کړی دی. او ملاېکې ايماني موسمونو ته حاضريږي لکه: د جمعې ورځ، د عرفې ورځ او د قدر شپه، رسول الله -صلى الله عليه وسلم- فرمايلي دي: «فَإِذَا خَرَجَ الإِمَامُ حَضَرَتِ الملائِكَةُ يَسْتَمِعُونَ الذِّكْرَ».«کله چې امام - د خطبې لپاره - راووځي نو ملاېکې د ذکر اوريدلو لپاره حاضرېږي». بخاري (881)، مسلم (850)، ابوداود (351)، ترمذي (499) او نسائي (1388) روايت کړی دی. او د دوی له عملونو څخه پيغمبر صلى الله عليه وسلم ته پر هغه د امت درودونه رسول، رسول الله -صلى الله عليه وسلم- فرمايلي دي: «وَصَلُّوا عَلَيَّ؛ فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ تَبْلُغُنِي حَيْثُ كُنْتُمْ».«او پر ما درود ووایاست؛ ځکه ستاسو درود ماته رارسيږي هر چيرته چې ياست». ابوداود (204)، احمد (8804)، طبراني په الاوسط کې (8030) او البيهقي په الشعب (3865) کې روايت کړی دی. او رسول الله - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «إِنَّ لِلَّهِ مَلَائِكَةً سَيَّاحِينَ فِي الْأَرْضِ يُبَلِّغُونِي مِنْ أُمَّتِي السَّلَامَ».«الله -تعالى- داسې ملاېکې لري چې په ځمکه کې ګرځي او زما له امت څخه ماته سلام رارسوي». نسائي (1282)، عبدالرزاق (3116)، ابن ابي شيبه په المصنف کې (8797)، او په المسند کې (269) او احمد (3666) روايت کړی دی. او د دوی له عملونو څخه : له بني آدم څخه ساتنه ده، الله تعالى فرمايلي: (لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِّن بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ) (د دغه (انسان) لپاره د ده له مخې او د ده له شا نه نوبت په نوبت په يو بل پسې راتلونکي (ملايك) دي چې د الله په امر سره د ده ساتنه کوي). [الرعد سورت: 11 آيت]. او علي بن أبي طلحة له ابن عباس -رضي الله عنهما- څخه روايت کوي فرمايي: المعقبات: «د الله تعالى له کارونو څخه دي او هغوی ملاېکې دي». طبري په التفسير (13/463) او ابن ابي حاتم په التفسير (12198) کې روايت کړی دی. او د دوی له عملونو څخه د نيکيو او بديو ليکل دي، الله تعالى فرمايلي دي: {كِرَامًا كَاتِبِينَ} : (چې عزتمن ليکونکي دي). [الانفطار سورت: 11 آيت]. او الله تعالى فرمايلي دي: {إِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيد *[(ياد کړه) هغه وخت چې دوه اخيستونکي اخلي، چې يو له ښي اړخ نه او (بل) له چپ اړخ نه ناست وي). {مَا يَلْفِظُ مِن قَوْلٍ إِلاَّ لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيد} (دغه بنده) هېڅ خبره نه کوي مګر له ده سره حاضر ساتونکی دی]. [ق سورت: 17، 18 آيتونه]، او فرمايلي يې دي: {وَيُرْسِلُ عَلَيْكُم حَفَظَةً} (او پر تاسو باندې ساتونکي (ملاېک) راليږي). [الأنعام سورت: 61 آيت]، او د دوی په اړه الله تعالى فرمايلي: {أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا لاَ نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُم بَلَى وَرُسُلُنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُون}. (آيا دوی دا ګومان کوي چې بېشکه مونږ د دوی پټې خبرې او پټې مشورې نه اورو، ولې نه! او زمونږ رسولان ليکل کوي د دوی ترڅنګه). [الزخرف سورت: 80 آيت]، او پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «يَقُولُ اللَّهُ: فَلَا تَكْتُبُوهَا عَلَيْهِ حَتَّى يَعْمَلَهَا، فَإِنْ عَمِلَهَا فَاكْتُبُوهَا بِمِثْلِهَا، وَإِنْ تَرَكَهَا مِنْ أَجْلِي فَاكْتُبُوهَا لَهُ حَسَنَةً، وَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَعْمَلَ حَسَنَةً فَلَمْ يَعْمَلْهَا فَاكْتُبُوهَا لَهُ حَسَنَةً، فَإِنْ عَمِلَهَا فَاكْتُبُوهَا لَهُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا إِلَى سَبْعِ مِائَةِ ضِعْفٍ».«الله تعالى وفرمايي: نو مه يې ليکئ تر دې چې ويې کړي، که چېرته يې وکړه نو د همغې -ګناه- په اندازه يې وليکئ، او که چېرته يې زما لپاره پرېښوده نو نيکي يې ورته وليکئ، او کله يې چې د نيکۍ کولو قصد وکړ او ويې نکړه، نو ورته يې نيکي وليکئ، که چېرته يې عمل پرې وکړ نو يو پر لسه يې ورته وليکئ تر اووه سوه چنده پورې». (بخاري (٧٥٠١)، مسلم (١٢٨) او ترمذي (٣٠٧٣) روايت کړی. او پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايلي: «قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ: رَبِّ، ذَاكَ عَبْدُكَ يُرِيدُ أَنْ يَعْمَلَ سَيِّئَةً -وَهُوَ أَبْصَرُ بِهِ- فَقَالَ: ارْقُبُوهُ، فَإِنْ عَمِلَهَا فَاكْتُبُوهَا لَهُ بِمِثْلِهَا، وَإِنْ تَرَكَهَا فَاكْتُبُوهَا لَهُ حَسَنَةً، إِنَّمَا تَرَكَهَا مِنْ جَرَّايَ».«ملاېکو ووېل: ای ربه! هغه ستا بنده دی، غواړي ګناه وکړي -حال دا چې هغه (الله) پرې ښه پوه دی- نو وفرمايي: ويې څارئ، که چېرته يې وکړه نو د ګناه په اندازه يې ورته وليکئ، او که چېرته يې پرېښوده نو نيکي يې ورته وليکئ، يقينا چې زما لپاره يې پرېښوده». مسلم (129) روايت کړی دی. او د دوی له عملونو څخه: له دجال څخه د نبوي مدينې ساتل دي، رسول الله -صلى الله عليه وسلم- فرمايلي: «عَلَى أَنْقَابِ المدينَةِ مَلَائِكَةٌ لَا يَدْخُلُهَا الطَّاعُونُ، وَلَا الدَّجَّالُ».«د مدينې په دروازو باندې پرښتې دي چې نه ورته وبا داخليدای شي او نه دجال». بخاري (1880) او مسلم (1379) روايت کړی دی. او د دوی له عملونو څخه: په قبر کې له مړي څخه پوښتنې کول دي، فعن البراء بن عازب رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم مخبرًا عن حال الإنسان إذا وضع في قبره: «وَيَأْتِيهِ مَلَكَانِ فَيُجْلِسَانِهِ، فَيَقُولَانِ لَهُ: مَنْ رَبُّكَ؟ فَيَقُولُ: رَبِّيَ اللَّهُ، فَيَقُولَانِ لَهُ: مَا دِينُكَ؟ فَيَقُولُ: دِينِيَ الْإِسْلَامُ، فَيَقُولَانِ لَهُ: مَا هَذَا الرَّجُلُ الَّذِي بُعِثَ فِيكُمْ؟ قَالَ: فَيَقُولُ: هُوَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم».له البراء بن عازب - رضي الله عنه - څخه روايت دی وايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم د مړي له حال څخه -چې کله په قبر کې کېښودل شي- د خبر ورکولو په موخه فرمايلي دي: "او دوه ملاېکې ورته راشي او کېنوي يې او ورته ووايي: رب دې څوک دی؟ نو ووايي: زما رب الله دی، دوی دواړه ورته ووايي: دين دې څه دی؟ هغه ووايي: زما دين اسلام دی، دوی دواړه ورته ووايي: دا سړی څوک دی چې په تاسو کې ليږل شوی دی؟ وايي: نو وبه وايي: هغه د الله رسول -صلى الله عليه وسلم- دی». ابو داود (4753)، نسائي (2001)، ابن ماجه (1548)، طيالسي (789)، عبد الرزاق (6737) او ابن ابي شيبه (12185) روايت کړی دی. او د دوی له عملونو څخه: د جنت ساتونکی دی، له انس بن مالک رضي الله عنه څخه روايت دی وايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: «آتي باب الجنة يوم القيامة، فأستفتحُ فيقول الخازن: من أنت؟ فأقول: محمد، فيقول: بك أمرت لا أفتح لأحدٍ قبلك».«د قيامت په ورځ به د جنت دروازې ته راشم، نو د خلاصيدو غوښتنه به وکړم ساتونکی به راته ووايي: ته څوک يې؟ زه به ووايم: محمد، وبه وايي: په تا راته امر شوی، هيچاته به يې ستا څخه مخکې خلاصه نه کړم». مسلم (197) روايت کړی. او د اور ساتونکی، الله تعالى فرمايلي: {وَنَادَوْا يَا مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ قَالَ إِنَّكُم مَّاكِثُون} (او دغه (دوزخيان) به اواز وکړي: ای مالکه! ستا رب دې مونږ مړه کړي، هغه (مالك) به ووايي: بېشکه تاسو (تل) ژوندي پاتې کېدونکي يئ) [الزخرف سورت: 77 آيت]. سپيڅلي حق ذات فرمايلي دي: {عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَر * (په ده باندې نولس (ملايك) مقرر دي. وَمَا جَعَلْنَا أَصْحَابَ النَّارِ إِلاَّ مَلاَئِكَةً} او مونږ د دوزخ څوکيداران نه دي ګرځولي مګر ملايك). [المدثر سورت: 30، 31 آيتونه]، او په صحيح کې له عبد الله بن مسعود -رضي الله عنه- څخه روايت دی وايي چې رسول الله- صلى الله عليه وسلم - فرمايلي: «يؤتى بجهنم يومئذ لها سبعون ألف زمام، مع كل زمام سبعون ألف ملك يجرُّونها».«په هغه ورځ به جهنم رواړلی شي پداسې حال کې چې اويا زره ځنځيرونه به ولري، د هر ځنځير سره به اويا زره پرښتې وي او کش کوي به يې». مسلم (2842) او ترمذي (2573) روايت کړی. تفسير القرطبي (١٩/٨٠).

(بـــاب مراتب الـملائكة) باب دی د پرښتو د رتبو په باره کې

او مونږ ایمان لرو چې الله -تعالی- د ملائکو لپاره مرتبې او درجې ټاکلي دي، د دوی په اړه حق ذات فرمايلي دي: {وَمَا مِنَّا إِلاَّ لَهُ مَقَامٌ مَّعْلُوم * (او په مونږ کې هيڅوك نشته مګر د هغه لپاره معلوم ځای دی. وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُّون} او بېشکه خامخا مونږ صف تړونکي يو). [الصافات سورت: 164-166 آيتونه]. د مقام له اړخه تر ټولو سترې ملاېکې جبرائيل، ميکائيل او اسرافيل دي؛ لدې امله رسول الله -صلی الله عليه وسلم- د الله تعالی په ربوبيت (د دغه دريو ملايکو) هغه ته نزديکت لټولای ، له ابو سلمه بن عبدالرحمن بن عوف رضي الله عنه څخه روايت دی، وايې: ما له عائشې أم المؤمنين -رضي الله عنها- څخه پوښتنه وکړه؟ چې پيغمبر - صلی الله عليه وسلم - به چې کله د شپې لمانځه ته پاڅېده نو د لمانځه پرانسته به يې په څه سره کوله؟ هغې وفرمايل: کله به چې د شپې لمانځه ته پاڅېده نو د لمانځه پرانسته به يې - پدې الفاظو - سره کوله: «اللهُمَّ رَبَّ جَبْرَائِيلَ، وَمِيكَائِيلَ، وَإِسْرَافِيلَ، فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ، أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ، اهْدِنِي لِمَا اخْتُلِفَ فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِكَ؛ إِنَّكَ تَهْدِي مَنْ تَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ».«ای د جبرائيل، ميکائيل او اسرافيل ربه، له مخکينی بېلګې پرته د آسمانونو او ځمکې پيدا کوونکيه! په پټو او ښکاره و پوه ذاته، ته د خپلو بنده ګانو تر منځه په هغه څه کې پريکړه کوې چې هغوی پکې يو له بل سره مخالفت کړی دی، ماته په هغه څه کې لارښونونه وکړه چې د حق په اړه پکې ستا په اجازې سره مخالفت کيږي، يقينا ته يې! چا لره چې وغواړې نيغې لارې ته يې لارښوونه کوې». مسلم (770)، ابو داود (767)، نسائی (1625) او ابن ماجه (1357) روايت کړی دی. په دوی کې تر ټولو ډېرې عزتمنې د عرش پورته کوونکي دي او همدارنګه هغه ملاېکې چې د بدر په غزا کې يې ګډون کړی دی. وعن معاذ بن رفاعة بن رافع الزرقي عن أبيه رضي الله عنه -وكان أبوه من أهل بدر- قال: جَاءَ جِبْرِيلُ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ: «مَا تَعُدُّونَ أَهْلَ بَدْرٍ فِيكُمْ، قَالَ: مِنْ أَفْضَلِ المسلِمِينَ - أَوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا - قَالَ: وَكَذَلِكَ مَنْ شَهِدَ بَدْرًا مِنَ المَلَائِكَةِ».له معاذ بن رفاعة بن رافع الزرقي -رضی الله عنه- څخه روايت دی -د هغه پلار له بدريانو څخه و- هغه ويلي چې : جبرائيل -عليه السلام- رسول الله صلی الله عليه وسلم ته راغی او ورته يې وويل: تاسو په خپلو کې د بدر خلک څنګه ګڼئ، هغه وفرمايل: له غوره مسلمانانو څخه -دا او يا دې ته ورته خبره يې ورته وکړه- هغه وفرمايل: او همدا حال د هغه پرښتو دی چې د بدر په جنګ کې يې حاضرې وې». بخاري (3992) روايت کړی دی. او په هر اسمان کې دومره پرښتې دي چې شمېر يې له الله پرته بل څوک نشي کولای، او دا پرښتې هره يوه ځانته معلوم ځای لري او په دوی کې مقربې دي؛ لدې امله رسول - الله صلی الله عليه وسلم - د مؤمن له مرګ څخه وروسته د روح د پورته کېدو او اسمان ته ختلو په اړه فرمايلي: «فَيَصْعَدُونَ بِهَا، فَلَا يَمُرُّونَ -يَعْنِي بِهَا- عَلَى مَلَإٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ، إِلَّا قَالُوا: مَا هَذَا الرُّوحُ الطَّيِّبُ؟ فَيَقُولُونَ: فُلَانُ ابْنُ فُلَانٍ، بِأَحْسَنِ أَسْمَائِهِ الَّتِي كَانُوا يُسَمُّونَهُ بِهَا فِي الدُّنْيَا، حَتَّى يَنْتَهُوا بِهَا إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا، فَيَسْتَفْتِحُونَ لَهُ، فَيُفْتَحُ لَهُمْ، فَيُشَيِّعُهُ مِنْ كُلِّ سَمَاءٍ مُقَرَّبُوهَا إِلَى السَّمَاءِ الَّتِي تَلِيهَا». «نو پورته يې کړي، په پورتنيو مخلوقاتو کې، له ملاېکو څخه په هيچا نه تيريږي مګر دا چې هغوی وايي: دا څومره پاکيزه روح دی؟ نو دوی ورته وايي: فلانی د فلانی زوی دی، په هغه ښايسته نوم سره يې ياد کړي چې په دنيا کې به ورته اخيستل کېده، تر دې چې د دنيا آسمان ته يې ورسوي، نو د دروازې د خلاصيدلو غوښتنه وکړي، نو دروازه ورته خلاصه شي، نو په هر آسمان کې يې نږدې مخلوق تر بل آسمان پورې بدرګه کړي». ابو داود (3212)، نسائي (2001)، ابن ماجه (1548)، ابوداود الطيالسی (789)، عبد الرزاق (6324، 6737) او احمد (18534) روايت کړی او لفظ د همده دی.

(كتاب الإيمان بالكتب) په کتابونو ايمان لرل

د کتاب لنډيز

او مونږ په کتابونو ايمان لرو، چې هغه د الله -تعالی- نازل کړی شوي کتابونه دي د هغه په رسولانو او انبياوو عليهم السلام، هغه چې مونږ يې لدې څخه پېژنو لکه: د ابراهيم صحيفې، د موسی صحيفې، تورات، زبور، انجيل، او قرآن او مونږ لدې څخه په هغه څه ايمان لرو چې مونږ پرې پوهيږو او پر هغه څه چې مونږ پرې نه پوهيږو.

او مونږ ايمان لرو چې دا ټول کتابونه د الله تعالی وينا او وحيې ده، او تورات الله تعالی په خپل لاس ليکلی. او دا کتابونه يې په خپلو رسولانو عليهم السلام نازل کړی دي؛ جبرائيل أمين پرې نازل کړي دي، دې کتابونو په خپل ځان کې الهي قوانين، خبرونه، نصحيتونه، اوامر او نواهي رانغاړلي دي، او هر کتاب په خپل وخت کې هغه وحيې وه چې عمل کول پرې واجب و، او پر مټ يې پريکړه کول د هغه امت لپاره چې پرې نازل شوی دی.

او مونږ ايمان لرو چې ځينې يې له ځينو نورو څخه غوره دي، تورات الله تعالی په خپل لاس سره ليکلی.

او مونږ په يقين سره پوهيږو چې په کتابونو ايمان راوړل د ايمان له رکنونو څخه دريم رکن دی، نو مونږ په ټولو ايمان راوړو او مونږ د هغه چا په څير نه يو چې په ځينو يې ايمان راوړی او په ځينو يې کافران شوي دي.

او مونږ پدې ايمان لرو چې هغه کتابونه چې له قرآن څخه مخکې نازل شوي دي الله تعالی يې د ساتلو تضمين ندی کړی؛ بلکې له هغو څخه ساتنه يې همغه قوم ته ورترغاړې کړې وه چې پرې نازل شوي وو؛ لدې امله پکې تحريف وشو، او دغه الهي کتابونه د ورکيدو او هيريدو د سرنوشت سره مخ شول؛ تور لګوونکو وليکل او د هغې نسبت يې الله تعالی ته په دروغو او تهمت سره وکړ، نو هغوی به ليکل او په خپلو ژبو به يې لوستل تر څو پرې خلک تېرباسي؛او د الله - تعالی - لخوا يې وګڼي.

او مونږ ايمان لرو چې قرآن کريم تر ټولو آسماني کتابونو لوی، بشپړ او زيات عزتمن دی او دا يې ورستی دی؛ جبرائيل -عليه السلام- زمونږ د رسول محمد -صلی الله عليه وسلم- په زړه په واضحه عربي ژبه نازل کړی دی، او الله -تعالی- ورته تر ټولو عزتمنده ژبه وټاکله؛ ځکه چې د عربو ژبه تر ټولو زياته کره، واضحه او پراخه ده، او تر ټولو ژر اصلي معناګانو ته رسوونکي ده؛ لدې امله يې تر ټولو عزتمن کتاب په تر ټولو عزتمندې ژبې، په تر ټولو عزتمند پيغمبر، د تر ټولو عزتمندې ملاېکې په واسطه، په تر ټولو عزتمندې ځمکې کې نازل کړ او نازليدل يې هم په تر ټولو عزتمندې مياشت کې چې د روژې مياشت ده پيل شول، نو له ټولو اړخونو بشپړ شو او لومړی هغه څه چې ترې نازل شول د الله -تعالی- دا وينا ده: {اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ} (ته د خپل هغه رب په نامه سره ولوله چې پيدا کړي يې دي (ټول مخلوقات). [العلق سورت: 1 آيت]، او له هغه څخه وروستي څه چې نازل شوي دي د الله -تعالی- دا وينا ده: {الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الإِسْلاَمَ دِينًا} (نن ورځ ما ستاسو لپاره ستاسو دين مکمل کړ او پر تاسو مې خپل نعمتونه تمام کړل او ما ستاسو لپاره اسلام د دين په توګه خوښ کړ). [المائدة سورت: 3 آيت]، په رسول الله -صلی الله عليه وسلم- د نبوت د کلونو په بهير کې لږ لږ(د واقعاتو او احداثو مطابق) نازل شو، لدې څخه؛ مکي او مدني دي، د سورتونو شمېر يې يو سل او څوارلس دی، تر ټولو لوی سورتونه يې -د معنا په لحاظ- الفاتحة او الاخلاص سورتونه دي، د اخلاص سورت د قرآن له يو پر دريمې سره برابر دی، او تر ټولو ستر آيت يې آيت الکرسي دی.

او الله تعالی د دغه ستر کتاب ستاينه وکړه او د مؤمنانو لپاره يې رڼا، هدايت، رحمت، پند او د زړونو او بدنونو د ناروغيو لپاره يې شفا وګرځاوه.

او مونږ ايمان لرو چې دا ستر کتاب؛ همدغه د آسماني کتابونو تر ټولو بشپړ او هر اړخيز کتاب دی، چې دليلونه او شواهد لري، هغه مثالونه وړاندې کوي چې د قيامت تر ورځې پرې پر بنده ګانو حجت قائميږي، او ټول هغه څه يې په ځان کې رانغاړلي دي چې په مخکنيو آسماني کتابونو

کې وو او له هغو څخه زيات هم، او ټول هغه څه لري چې بشريت ورته اړتيا لري د ايمان له اصولو، قوانينو شواهدو، پندونو، نصيحتونو او خبرونو څخه، او په فصاحت او وضاحت کې تر ټولو وروستي حد ته رسيدلی، او پدې خبره تر ټولو ستر دليل چې دا قرآن د رب العالمين وينا ده دا دی چې رسول الله -صلی الله عليه وسلم- نالوستی و، نه يې لوستل کولی شول او نه ليکل او تر ټولو ستر، بشپړ، فصيح او واضح کتاب پرې نازل شو.

موږ باور لرو چې قرآن کريم په خپل لفظ او معنی کې يوه حيرانونکي معجزه ده او الله -تعالی- ټول پيريان او انسانان ننګولي دي چې دېته ورته ټول قرآن يا لس سورتونه او يا د دې د يو سورت په څېر يو سورت جوړ کړي.

او مونږ ايمان لرو چې دا قرآن د الله -تعالی- نازل کړی شوی کلام دی او مخلوق ندی، او دا په سينو کې ساتل شوی، په مصحفونو کې ليکل شوی، په محرابونو او جوماتونو کې تلاوت کيږي او دا -کارونه- يې لدې څخه نه باسي چې دا دې د الله کلام وي. او د الله کلام د هغه له صفتونو څخه يو صفت دی او هر هغه څه چې د الله -تعالی- له صفتونو څخه وي هغه مخلوق ندی؛ ځکه که چېرته مخلوق وای نو هغه څه به ورته پيښ شوي وای لکه نورو تازه پيدا شوو مخلوقاتو ته چې له فنا، له منځه تللو، زوال او بدلون څخه پيښيږي.

او موږ ايمان لرو چې الله - تعالی - د دې قرآن د ساتلو تضمين کړی دی، او دا کار يې مخلوق ته ندی ورترغاړې کړی او دا يې خورا محکم (چې دلالت يې واضح وي)ګرځولی لکه څرنګه يې چې متشابه (چې يو ايت د بل تائد کوي ، معارضه پکې نه وي) ګرځولی او دا يې ښکاره کړې چې بې لارې خلک يې د متشابه (چې د صواب او غير صواب دواړو معانيو احتمال لري ، نو اهل زيغ يې هغه غير صواب معنی لټوي) پيروي کوي او مؤمنان پرې په ټولو باور لري؛ محکم او متشابه (دواړو).

او الله -تعالی- هغه په ټولو پخوانيو کتابونو حاکم او مسلط ګرځولی او دا کتاب مونږ ته د پخوانيو امتونو کيسې بيانوي او د اهل کتابو تر منځه په هغه څه کې پريکړه کوي چې هغوی پکې اختلاف درلود.

او مونږ ايمان لرو چې دا لوی قرآن همدا د رب العالمين کلام دی چې د روح الأمين په واسطه نازل شوی او دا هغه څه دي چې د مسلمانانو له دين څخه د اړتيا له مخې پيژندل شوي دي، او ټول مسلمانان؛ عالمان دي که عاميان يې په اړه په يوه خوله دي، او هيڅ يو په دوی کې مخالفت ندی کړی او الله -تعالی- د دې قرآن لپاره ګواهي ورکړې ده چې د هغه له لورې دی، او ملاېکو هم ګواهي ورکړې چې د حکيم او ستايل شوي ذات له لورې دی او د رسول الله -صلی الله عليه وسلم- د زمانې اهل کتابو هم دا ګواهي ورکړې ده او الله -تعالی- لدې ګواهی څخه په خپل محکم نازل شوي -کتاب- کې يادونه کړې ده او د پيريانو حاضر شوي کس ګواهي ورکړې ده چې دا قرآن د الله -تعالی- لخوا نازل شوی او دا د هغه څه سره موافق دی چې موسی -عليه السلام- پرې راتګ کړی و او د قريشو کافرانو ګواهي ورکړې چې دا قرآن د بشر له وينا څخه ندی، او يقينا چې دا د بشر د وينا څخه جلا دی.

او مونږ ايمان لرو چې هغه څه چې په قرآن کې د الهي علومو، شرعي حکمونو او آدابو څخه دي هغه ټول -د انسان- په فطرت کې ځای پر ځای شوي دي، د هغه څه سره اړخ لګوي چې أنبياوو -عليهم السلام- پرې راتګ کړی دی او ټول هغه بنسټونه چې قرآن کريم کې پرې ټينګار راغلی دی هغه څه دي چې رسولانو -عليهم السلام- ورته بلنه کوله او ټينګار يې پرې کاوه.

او قرآن کريم له هغه څه سره موافق دی چې الله تعالی يې له مخلوقاتو څخه غواړي او له هغه څه سره چې مخلوقات يې له خالق څخه غواړي؛ دا ځکه چې الله خالق دی، په هغه څه پوه دی چې بنده ګان ورته اړتيا لري او په هغه څه پوه دی چې د هغوی ديني، ځاني، مالي او کورنۍ چاري سموي، او په هيڅ شي يې امر ندی کړی مګر دا چې په هغه کې به لوړ مصلحت وي، او نه يې له کوم شي څخه منع کول کړي دي مګر دا چې په منع کولو کې به يې تر وروستي حده له احتياط او ملاتړ څخه کار اخيستل شوی وي.

او قرآن له هغه څه سره موافق دی چې عقلونه يې غواړي، لدې امله کله چې الله -تعالی- په "سورة الانعام" کې د ممنوعاتو بنسټونو ته اشاره وکړه، نو پدې وينا سره يې خبره پای ته ورسوله چې: {لَعَلَّكُم تَعْقِلُونَ}.د دې د پاره چې تاسو له عقل څخه کار واخلئ.

او هغه دليلونه چې قرآن کريم پرې راتګ کړی، هغه دي چې په وضاحت، فصاحت، ځواکمنی، نږدې والي او آسانتيا کې وروستي حد ته رسيدلي چې هر څوک پرې پوهيږي او هيڅوک نه شي کولای چې مات يې کړي او يا يې رد کړي، او دا -ځانګړتيا- له انسانانو څخه د هيچا په وينا کې نده پيژندل شوې او دليلونه يې هيڅ امکان نه لري چې په باطل دلالت وکړي.

او لوی قرآن؛ همدغه د رب العالمين وينا ده، سره لدې د هر چا لپاره د لاسرسي وړ دی، او هيڅ بشر داسې ندی پيژندل شوی چې ليکنه يې ټولو ته آسانه وي او هر څوک دې پرې مخاطب وګرځول شي، نو دا ځانګړتياوې لدې کتاب پرته بل کتاب ته ندي ورکول شوي.

او لوی قرآن له بدلون او اختلاف څخه خوندي دی، او الله تعالی ورته د قيامت تر ورځې پورې بقا او تلپاتې کېدل ليکلي، او دا بقاء او تلپاتې والی او نه بدليدل پدې دلالت کوي چې د حکمت والا ستايل شوي ذات له لوري نازل شوی دی، او سره له تلپاتې کيدو، ابدي کيدو، ساتلو او د علمونو، فنونو، او کشفياتو د نوښت سره مو هيڅ علم و نه موند چې د هغه څه مخالفت وکړي چې قرآن پرې راتګ کړی دی، بلکه علوم د قرآن سره موافقت لري په هغه څه کې چې په قرآن کې يې يادونه شوې ده، لکه د آسمانونو پيدايښت، د انسان پيدايښت او داسې نور.

او قرآن تر ټولو برابرې -لارې- ته لارښوونه کوي، نو دا هرې بښګڼې ته شامل دی، دا له خالق او مخلوقاتو څخه خبر ته شامليږي، او دنيا او آخرت، پيريان او انسانان، اوامر، نواهي، آدبونه، واجبات، جنت او دوزخ ، نو ايمان، عمل او بدلې ته شامل دی.

او قرآن کريم د ناروغيو لپاره شفا ده، او د بشر په وينا کې هيڅ داسې وينا نده پيژندل شوې چې په هغه کې د زړونو او بدنونو د ناروغيو درملنه پرته وي، لکه څرنګه چې پدې لوی قرآن کې راغلي دي؛ هغه قرآن چې د رب العالمين کلام دی.

او قرآن مونږ ته د تيرو قومونو خبرونه بيانوي لکه څنګه چې واقع شوي دي، حال دا چې د مکې په خلکو کې د دوی خبرونه نه وو خپاره شوي، نو الله تعالی مونږ ته حکايت کړل لکه څرنګه چې وو، نو دا د دې ثبوت دی چې دا -قرآن- د حکيم او ستايل شوي ذات لخوا وحې ده.

او لوی قرآن چې وضاحت، فصاحت، غيبي خبرونه او الهي قوانين له ځان سره لري، داسې يو پيغمبر راوړی دی چې نالوستی و، نه يې ليکل کولی شول او نه لوستل، نو دا د دې ثبوت دی چې دا قرآن د حکيم ستايل شوي ذات لخوا نازل شوی دی او د قرآن کريم يو سورت په مختلفو وختونو او مختلفو ځايونو کې نازل شوی دی، لدې سره بيا هم يو سورت داسې لوستل کيږي لکه په يو ځل چې نازل شوی وي، او دا معمول دی چې انسانان د پوهې له اړخه يو له بل سره توپير لري او طريقې يو له بل سره جلا وي کله چې دوی په مختلفو وختونو کې کتابونه تاليفوي.

او رسول الله -صلی الله عليه وسلم- ته الله -تعالی- سنت (حديث) ورکړي لکه څرنګه يې چې قرآن ورکړی: او څوک چې په قرآن او سنت کې وګوري پوه به شي چې د دواړو تر منځه دومره توپير دی چې نه پټيږي.

او دا چې قرآن د رسول الله صلی الله عليه وسلم لارښوونو ته شامل دی، هغه څه چې بايد وشي، يا هغه څه چې کول يې واجب دي.

(بـــاب وجوب الإيمــان بالكتب) باب دی په دې اړه چې په کتابونو ايمان واجب دی

او مونږ په کتابونو ايمان لرو، او دا د الله هغه کتابونه دي چې په خپلو رسولانو او نبيانو عليهم السلام يې نازل کړي دي.

هغه چې مونږ يې ترې پيژنو: د ابراهيم - عليه السلام -صحيفې، او د موسى عليه السلام - صحيفې، او تورات، او زبور، او انجيل او قرآن.
او مونږ ايمان لرو په هغه چې پيژنو يې او په هغه چې نه يې پيژنو.
او مونږ ايمان لرو چې دا ټول كتابونه د الله تعالى وينا او وحيې ده، چې په خپلو رسولانو عليهم السلام يې نازل كړي دي؛ جبرائيل أمين پرې نازل كړي دي، دې كتابونو په خپل ځان كې الهي قوانين، خبرونه، نصحيتونه، اوامر او نواهي رانغښتي دي، او هر كتاب په خپل وخت كې هغه وحيې وه چې عمل كول او پر - قوانينو - يې پريكړه واجب وه.
او مونږ ايمان لرو چې ځينې يې له ځينو نورو ښځه غوره دي، تورات الله تعالى په خپل لاس سره ليكلى دى، الله تعالى فرمايلي: {وَكَتَبْنَا لَهُ فِي الأَلْوَاحِ مِن كُلِّ شَيْءٍ مَّوْعِظَةً وَتَفْصِيلاً لِّكُلِّ شَيْءٍ} (او مونږ د هغه لپاره په تختو كې د هر شي باره كې نصيحت او د هر شي تفصيل وليكه) [الأعراف سورت: 145 آيت]، او هغه -صلى الله عليه وسلم- د ادم عليه السلام په اړه خبر وركړ چې موسى -عليه السلام- ته يې وويل: «يَا مُوسَى اصْطَفَاكَ اللَّهُ بِكَلَامِهِ، وَخَطَّ لَكَ بِيَدِهِ»،«اى موسى، ته الله په خپل كلام سره غوره كړى يې، او تورات يې درته په خپل لاس ليكلى». بخاري (۶۶۱۴)، مسلم (۲۶۵۲)، ابو داود (۴۷۰۱)، ترمذي (۲۱۳۴) او ابن ماجه (۸۰) روايږى دى. او الله -تعالى- د تورات په اړه فرمايلي دي: {إِنَّا أَنزَلْنَا التَّوْرَاةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُواْ لِلَّذِينَ هَادُواْ} (بېشكه مونږ تورات نازل كړى دى، چې په هغه كې هدايت او رڼا ده، په ده سره به نبيانو، چې حكم منونكي وو، (د يهوديانو لپاره) فيصلې كولې). [المائدة سورت: 44 آيت]. حق ذات د انجيل په اړه فرمايلي: {وَآتَيْنَاهُ الإِنجِيلَ فِيهِ هُدًى وَنُورٌ وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَاةِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ}(او مونږ هغه ته انجيل وركړ، چې په هغه كې هدايت او رڼا وه او چې له ده نه د مخكې (كتاب) تورات تصديق كوونكى و او د پرهېزګارانو لپاره هدايت او نصيحت و). [المائدة سورت: 46 آيت]. او په كتابونو ايمان؛ په الله -تعالى- د ايمان له ركنونو ښځه دريم ركن دى، الله تعالى فرمايلي: {آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِن رَّبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللّهِ وَمَلآئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لاَ نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّن رُّسُلِهِ وَقَالُواْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ}(رسول پر هغه څه ايمان راوړى دى؛ چې په ده باندې د خپل رب له جانبه نازل كړى شوى دى او مومنانو هم، ټولو ايمان راوړى دى په الله باندې او د هغه پر ملايكو او د هغه پر كتابونو او د هغه په رسولانو باندې (او وايي) مونږه د هغه (الله) په رسولانو كې د هيچا په مينځ كې توپير نه كوو).او وايي: مونږ واورېدل او مونږ خبره ومنله (مونږ) ستا (نه) بخښنه (غواړو) اې زمونږه ربه! او خاص تا ته بېرته درتګ دى). [البقرة سورت: 285 آيت]، او له أبو هريرة - رضي الله عنه - ښځه روايت دى وايي چې يوه ورځ رسول الله -صلى الله عليه وسلم- خلكو ته راښكاره شوى و، نو يو سړى ورته راغى، او ويې ويل: اى د الله رسوله ! ايمان څه دى؟ هغه وفرمايل: «أَنْ تُؤْمِنَ بِاللهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكِتَابِهِ، وَلِقَائِهِ، وَرُسُلِهِ، وَتُؤْمِنَ بِالْبَعْثِ الْآخِرِ»،"دا چې په الله، د هغه پر ملائكو، د هغه پر كتابونو، د هغه سره په مخ كيدلو، د هغه په رسولانو ايمان ولرې او دا چې ته په وروستي ځل راپاڅېدو باور ولرې". بخاري (4777)، مسلم (9) او ابن ماجه (64).) روايت كړى دى. او دا چې د هغه چا په څېر نه شو چې په ځينو يې ايمان راوړ، او په ځينو يې كفر وكړ، لكه څرنګه چې الله -تعالى- په خپلې دې وينا سره له هغوى ښځه خبر وركړ: {إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللّهِ وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ أَن يُفَرِّقُواْ بَيْنَ اللّهِ وَرُسُلِهِ وَيقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ أَن يَتَّخِذُواْ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلاً}(يقينا هغه كسان چې كفر كوي په الله تعالى او د هغه په رسولانو باندې او دوى غواړي چې جدايي راولى د الله تعالى او د هغه د رسولانو په مينځ كې (په ايمان راوړلو كې) او دوى وايې مونږ ايمان لرو په ځينو باندې او انكار كوو له ځينو نورو ښځه او دوى غواړى چې جوړه كړي د دې په مينځ كى بله لار). [النساء سورت: 150 آيت]، يا د هغو كسانو په څېر چې د هغه كتابونو ښځه انكار كوي چې الله -تعالى- په خپلو رسولانو نازل كړي دي، حق ذات د هغوى ښځه د خبر وركولو په موخه فرمايلي دي: {الَّذِينَ كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ وَبِمَا أَرْسَلْنَا بِهِ رُسُلَنَا فَسَوْفَ يَعْلَمُون} (هغه كسان چې تكذيب كوي د كتابونو او د هغه څه چې په هغو سره مونږ خپل رسولان لېږلي وو، پس ژر به دوى پوه شي). [غافر سورت: 70 آيت]. او مونږ ايمان لرو چې ټول هغه كتابونه چې له قرآن ښځه مخكې دي، الله -تعالى- يې د ساتلو ضمانت نه و كړى؛ بلكې د هغې ساتنه يې هغو خلكو ته سپارلې وه چې الله تعالى پرې نازل كړي وو، ښتن -تعالى- فرمايي: {إِنَّا أَنزَلْنَا التَّوْرَاةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُواْ لِلَّذِينَ هَادُواْ وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالأَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُواْ مِن كِتَابِ اللّهِ وَكَانُواْ عَلَيْهِ شُهَدَاء} (بېشكه مونږ تورات نازل كړى دى، چې په هغه كې هدايت او رڼا ده، په ده سره به نبيانو، چې حكم منونكي وو، د يهوديانو لپاره فيصلې كولې او الله والا خلكو او عالمانو (به هم فيصلې كولې)، ځكه چې دوى د الله د كتاب ساتونكي ګرځول شوي وو او دوى په ده باندې ګواهان وو). [المائدة سورت: 44 آيت]؛ لدې امله تحريف ور داخل شو، الله - تعالى - فرمايلي: {فَبِمَا نَقْضِهِم مِّيثَاقَهُمْ لَعنَّاهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِ وَنَسُواْ حَظًّا مِّمَّا ذُكِّرُواْ بِهِ} (نو د خپلې كلكې وعدې د ماتولو په سبب مونږ پر دوى لعنت وكړ او مونږ د دوى زړونه سخت كړل، دوى (د تورات) كلمې له خپلو ځايونو نه اړوي او دوى ته چې څه نصيحت شوى و؛ د هغه (لويه) حصه يې هېره كړله). [المائدة سورت: 13 آيت]. او دغه الهي كتابونه د وركيدو او هېريدو له سرنوشت سره مخ شول؛ تور لګوونكو وليكل او د هغې نسبت يې الله تعالى ته په دروغو او تهمت سره وكړ، حق ذات فرمايلي دي: {فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَذَا مِنْ عِندِ اللّهِ لِيَشْتَرُواْ بِهِ ثَمَناً قَلِيلاً فَوَيْلٌ لَّهُم مِّمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَّهُمْ مِّمَّا يَكْسِبُونَ} (نو د هغو كسانو لپاره هلاكت دى چې په خپلو لاسونو (له ځانه) كتاب ليكي، بيا وايي: دا د الله له جانبه دى، د دې لپاره چې د هغه په بدل كې لږ قيمت واخلي، نو د دوى لپاره هلاكت دى په سبب د هغه څه چې د دوى لاسونو ليكلي دي، او د دوى لپاره هلاكت دى په سبب د هغه چې دوى څه عمل كوي). [البقرة سورت: 79 آيت]، دوى يې په خپلو ژبو تلاوت كوي ترڅو مخلوق ته دوكه وركړي؛ او د الله -تعالى- له لورې يې وګڼي، الله -تعالى- له هغوى ښځه د خبر وركولو په موخه فرمايلي دي: {وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلْوُونَ أَلْسِنَتَهُم بِالْكِتَابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكِتَابِ وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِندِ اللّهِ وَمَا هُوَ مِنْ عِندِ اللّهِ وَيَقُولُونَ عَلَى اللّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُون} (او يقينًا په دوى كې يوه ډله ده چې په (لوستو د) كتاب سره خپلې ژبې تاووي، د دې لپاره چې تاسو پر هغهٔ د (الله د) كتاب ګومان وكړئ، حال دا چې هغه له (حق) كتاب ښځه نه دي، او دوى وايي چې دا (مُحرَّف عبارتونه او تعبيرونه) د الله له جانبه دي، حال دا چې هغه د الله له جانبه نه دي، او دوى په الله باندې دروغ تپي، حال دا چې دوى پوهېږي). [آل عمران سورت: 78 آيت].

(بــاب الإيمان بالقرآن العظيم) باب دى په قرآن عظيم د ايمان په اړه

او مونږ ايمان لرو چې قرآن كريم تر ټولو آسماني كتابونو لوى، بشپړ او زيات عزتمن دى او دا يې ورستى يو دى؛ جبرائيل -عليه السلام- زمونږ د رسول محمد -صلى الله عليه وسلم- په زړه نازل كړى دى، الله تعالى فرمايلي: {وَإِنَّهُ لَتَنزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِين، (او يقينا دا قرآن نازل كړى شوى (كتاب دى) د رب العالمين. نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الأَمِين * دا جبريل امين راكوز كړى دى. عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِين} ستا په زړه باندې، د دې لپاره چې ته له وېروونكو ښځه شې). [الشعراء سورت: 192-194 آيتونه]، او الله د ده لپاره عزتمنده ژبه غوره كړه، نو هغه يې په روښانه عربي ژبه نازل كړ، الله تعالى فرمايلي: {إِنَّا أَنزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُون}. (بېشكه مونږ دا نازل كړى دى، په داسې حال كې چې عربي قرآن دى، د دې لپاره چې تاسو پوه شئ). [يوسف سورت: 2 آيت]. ابن قتية فرمايلي: "د قرآن فضيلت يوازې هغه چا ته معلوم وي چې نظر يې زيات (پراخه) وي، پوهه يې پراخه وي، د عربو په مذهبونو پوهېږي او د دوى له طريقو سره بلدتيا ولري، او هغه څه چې الله -تعالى- پرې د دوى ژبې ته ځانګړتيا وركړې ده پرته له ټولو ژبو ښځه؛ يقينا په ټولو امتونو كې داسې امت نشته چې داسې يوه پراخ او واضح د ساحې پراخوالى وركړل شوى وي لكه عربو ته چې په ځانګړې توګه د الله تعالى لخوا وركړل شوى دى، د هغه نښانو له امله چې په رسول الله -صلى الله عليه وسلم- كې يې پيدا كړې وې او

غوښتل یي چې په کتاب سره د هغه د نبوت ثبوت ثابت کړي، نو دا یې د هغه علم وګرځاوه، لکه څرنګه یي چې هر نبي ته د هغه په عصر کې د ورته شیانو په اړه پوهه ورکړې وه. نو دا یې هم د هغه علم وګرځاوه، ځکه د رسولانو له ډلې څخه د هر پیغمبر لپاره یو ځانګړی علم د هغه وخت د مسالو په اړه ورکول کېده په کوم وخت کې به چې هغه ورته لیږل کېده. تأویل مشکل القرآن (17: مخ). او لومړی هغه څه چې الله -تعالی- لدې قرآن څخه نازل کړي دي د الله تعالی دا وینا ده: {اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ} [ته د خپل هغه رب په نامه سره ولوله چې پیدا کړي یې دي (ټول مخلوقات)] [العلق سورت: 1 آیت]، له ام المؤمنین عائشة -رضي الله عنها- څخه روایت دی چې هغې فرمایلي دي: لومړی هغه څه چې رسول الله -صلی الله علیه وسلم- ته پرې د وحیې پیل شو: تر دې چې حق ورته راغی پداسې حال کې چې هغه د حرا په غار کې و، نو ملایکه ورته راغله، او ویې ویل: «اقْرَأْ، قَالَ: مَا أَنَا بِقَارِئٍ، قَالَ: فَأَخَذَنِي، فَغَطَّنِي حَتَّى بَلَغَ مِنِّي الجَهْدَ، ثُمَّ أَرْسَلَنِي، فَقَالَ: اقْرَأْ، قُلْتُ: مَا أَنَا بِقَارِئٍ، فَأَخَذَنِي، فَغَطَّنِي الثَّانِيَةَ حَتَّى بَلَغَ مِنِّي الجَهْدَ، ثُمَّ أَرْسَلَنِي، فَقَالَ: اقْرَأْ، فَقُلْتُ: مَا أَنَا بِقَارِئٍ، فَأَخَذَنِي، فَغَطَّنِي الثَّالِثَةَ، ثُمَّ أَرْسَلَنِي، فَقَالَ :«ولوله، هغه وویل: زه لوستونکی نه یم، وایې: زه یې راونیولم او زور یې راکړ تر دې چې ساه مې تنګه شوه، بیا یې خوشې کړم، راته یې وویل: ولوله، ماورته وویل: زه لوستونکی نه یم، نو راویې نیولم، په دویم ځل یې زور راکړ تر دې چې ساه مې تنګه شوه، بیا یې خوشې کړم، راته یې وویل: ولوله، ما وویل: زه لوستونکی نه یم، نو راویې نیولم، او د دریم ځل لپاره یې فشار راکړ، بیا یې خوشې کړم، نو راته یې وویل: {اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ * [ته د خپل هغه رب په نامه سره ولوله چې پیدا کړي یې دي (ټول مخلوقات). خَلَقَ الإِنسَانَ مِنْ عَلَقٍ* ده انسان له پرنډ (ټوټې) وینې نه پیدا کړی دی. اقْرَأْ وَرَبُّكَ الأَكْرَمُ} ته ولوله، په داسې حال کې چې ستا رب تر ټولو لوی کریم دی]. [العلق سورت: 1-3 آیتونه]، فَرَجَعَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَرْجُفُ فُؤَادُهُ.نو رسول الله صلى الله عليه وسلم پدې آیتونو سره په لړزانده زړه بیرته راستون شو. (بخاري (3)، مسلم (160) او ترمذي (3632) روایت کړی دی. او د هغه څه په پای کې چې له دې (قرآن) څخه نازل شوي دي: د الله - تعالی - دا وینا ده: {الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الإِسْلاَمَ دِينًا}(نن ورځ ما تاسو لپاره ستاسو دین مکمل کړو او پر تاسو باندې مې خپل نعمتونه تمام کړل او ما ستاسو لپاره اسلام د دین په توګه غوره کړ). [المائدة سورت: 3 آیت]». په رسول الله -صلی الله علیه وسلم- د نبوت د کلونو په بهیر کې قران لړ لړ د ضرورت موافق نازل شو، لدې څخه؛ مکي او مدني دي، د سورتونو شمېر یې یو سل او څوارلس دی، تر ټولو لوی سورت یې -د معنا په لحاظ- الفاتحة سورت دی . فعن ابن عباس رضي الله عنهما قال: بَيْنَمَا جِبْرِيلُ قَاعِدٌ عِنْدَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم سَمِعَ نَقِيضًا مِنْ فَوْقِهِ، فَرَفَعَ رَأْسَهُ، فَقَالَ: «هَذَا بَابٌ مِنَ السَّمَاءِ فُتِحَ الْيَوْمَ لَمْ يُفْتَحْ قَطُّ إِلَّا الْيَوْمَ، فَنَزَلَ مِنْهُ مَلَكٌ، فَقَالَ: هَذَا مَلَكٌ نَزَلَ إِلَى الْأَرْضِ لَمْ يَنْزِلْ قَطُّ إِلَّا الْيَوْمَ، فَسَلَّمَ، وَقَالَ: أَبْشِرْ بِنُورَيْنِ أُوتِيتَهُمَا لَمْ يُؤْتَهُمَا نَبِيٌّ قَبْلَكَ: فَاتِحَةُ الْكِتَابِ، وَخَوَاتِيمُ سُورَةِ الْبَقَرَةِ، لَنْ تَقْرَأَ بِحَرْفٍ مِنْهُمَا إِلَّا أُعْطِيتَهُ».له ابن عباس -رضي الله عنهما- څخه روایت دی وایې: پداسې حال کې چې جبریل -علیه السلام- د پیغمبر -صلی الله علیه وسلم- سره ناست و چې له پاسه یې غږ واوریده نو سر یې پورته کړ، ویې ویل: «دا له آسمان څخه یوه دروازه ده چې نن خلاصه شوه، هیڅکله نه وه خلاصه شوې مګر نن ورځ، یوه پریښته ترې راښکته شوه، نو ویې ویل: دا ملایکه ځمکې ته راښکته شوه چې هیڅکله نه وه راښکته شوې مګر نن ورځ، نوسلام یې واچاوه او ویې ویل: زیری واخله په دوو رڼاګانو باندې چې تاته درکړای شوې او ستا څخه وړاندې هیڅ نبي ته ندي ورکړل شوي: فاتحة الکتاب، او د البقرې سورت د پای -آیتونه- هیڅ یو توری به لدې دواړو څخه نه لولې مګر دا چې درکول کیږي به». (مسلم (806)، او نسائي (912). روایت کړی دی. او د الاخلاص سورت د قرآن کریم د یو پر دریمې برخې سره برابر دی. فعن أبي هريرة رضي الله عنه قال: خَرَجَ إِلَيْنَا رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ: «أَقْرَأُ عَلَيْكُمْ ثُلُثَ الْقُرْآنِ»، فَقَرَأَ: قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَد * اللَّهُ الصَّمَد} حَتَّى خَتَمَهَا.له أبو هريرة - رضي الله عنه - څخه روایت دی وایې: رسول الله -صلی الله علیه وسل - مونږ ته راووت نو ویې فرمایل: «زه پر تاسو د قرآن یو پر دریمه لولم» نو قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَد * اللَّهُ الصَّمَد} یې تر پایه ولوست. مسلم (812) روایت کړی دی. او تر ټول ستر آیت یې آية الکرسي دی. فعن أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: «يَا أَبَا الْمُنْذِرِ، أَتَدْرِي أَيُّ آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللهِ مَعَكَ أَعْظَمُ؟» قَالَ: قُلْتُ: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: «يَا أَبَا الْمُنْذِرِ أَتَدْرِي أَيُّ آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللهِ مَعَكَ أَعْظَمُ؟» قَالَ: قُلْتُ: {اللَّهُ لاَ إِلَـهَ إِلاَّ هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ} [البقرة: 255]. قَالَ: فَضَرَبَ فِي صَدْرِي، وَقَالَ: «وَاللهِ لِيَهْنِكَ الْعِلْمُ أَبَا الْمُنْذِرِ».له أُبی بن کعب - رضي الله عنه - څخه روایت دی وایې چې : رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: « ای أبو المنذره، آیا ته پوهیږې چې تاسره د الله له کتاب څخه کوم آیت تر ټولو لوی دی؟» هغه وایې ما وویل: الله او رسول یې ښه پوهیږي. ویې ویل: «ای أبو المنذره آیا ته پوهیږې چې تاسره د الله له کتاب څخه کوم آیت تر ټولو لوی دی؟ » هغه وایې ماوویل: {اللَّهُ لاَ إِلَـهَ إِلاَّ هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ} [البقرة: 255] وایې: په سینه کې یې ووهلم، او ویې ویل: « قسم په الله چې علم دې مبارک شه أبو المنذره». مسلم (810) او ابوداود (1460) روایت کړی دی. او الله تعالی د دې کتاب په نازلولو سره د خپل ځان ستاینه کړې ده، سپیڅلي ذات فرمایلي دي: {الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَل لَّهُ عِوَجَا}(ټولې ستاینې خاص هغه الله لره دي چې پر خپل بنده یې کتاب نازل کړی دی او په ده کې یې هیڅ کوږوالی نه دی ایښی). [الکهف سورت: 1 آیت]. همدا رنګه الله تعالی د دې ستر کتاب ستاینه هم کړې ده، حق او واکمن ذات فرمایلي دي: (لَوْ أَنزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ). (که مونږ دا قرآن په یوه غره باندې نازل کړی وی (نو) تا به خامخا هغه (غر) لیدلی وی، چې وېرېدونکی او د الله له وېرې نه ټوټې ټوټې کېدونکی به وی او دغه مثالونه (دي) چې مونږ یې د خلکو لپاره بیانوو، د دې لپاره چې دوی فکر وکړي). [الحشر سورت: 21 آیت]، او همدارنګه هغه سپیڅلي ذات فرمایلي: {وَلَوْ أَنَّ قُرْآنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ أَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الأَرْضُ أَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتَى}(او که بېشکه (دا) قرآن چې دی (داسې شي چې) په ده سره غرونه روان کړی شي، یا په ده سره ځمکه ټوټې کړی شي، یا په ده سره مړي په خبرو راوستل شي (بیا به هم دوی ایمان رانه وړي). [الرعد سورت: 31 آیت]، او دا یې د مؤمنانو لپاره هدایت او رحمت ګرځولی دی، الله تعالی فرمایلي: {هَذَا بَصَائِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ} (دا (قرآن) د خلکو لپاره ښکاره د پوهې دلیلونه دي او هدایت او رحمت دی د هغه قوم لپاره چې یقین کوي). [الجاثية سورت: 20 آیت]، او پند او د زړونو او بدنونو د ناروغیو لپاره شفا دی، حق تعالی فرمایلي دي: (يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُم مَّوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِّمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ)(اې خلکو! یقینًا تاسو ته د خپل رب له جانبه نصیحت راغلی دی او په سینو کې چې څه (مرضونه) دي د هغو لپاره ستره شفا ده او د مومنانو لپاره هدایت او رحمت دی).

[یونس سورت: 57 آیت]، او الله پاک فرمایلي دي: (وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا) (او مونږ قرآن نازلوو هغه چې د مومنانو لپاره شفا او رحمت دی او ظالمانو ته نه زیاتوي مګر تاوان - دهغوی د خباثت د وجه ورنه قران خو هدی للناس دی -).

[الإسراء سورت: 82 آیت]. او مونږ ایمان لرو چې دا ستر کتاب؛ همدغه د آسماني کتابونو تر ټولو ښېږ او هر اړخیز کتاب دی، چې دلیلونه او شواهد لري، هغه مثالونه وړاندې کوي چې د قیامت تر ورځې پرې پر بنده ګانو حجت قائمیږي ، الله تعالی فرمایلي: {يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءكُم بُرْهَانٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَأَنزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُّبِينًا} (ای خلکو! یقینًا تاسو ته د خپل رب له جانبه لوی دلیل راغلی دی او مونږه تاسو ته واضحه رڼا نازله کړې ده).

[النساء سورت : 174 آیت]، او حق ذات سبحانه وتعالی فرمایلي دي: {وَلاَ يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلاَّ جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا}(او دوی تا ته کوم مثال (عجیب سوال او اعتراض) نه راوړي مګر مونږ تا ته راوړو (د هغه) حق (جواب) او تر ټولو ښه تفسیر). [الفرقان سورت: 33 آیت]، او الله تعالی فرمایلي دي: {وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِن كُلِّ مَثَلٍ فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلاَّ كُفُورًا} (او یقینًا یقینًا مونږ په دې قرآن کې هر نوعه بیان وکړ نو نه کوي ډیر خلک بل کار په غیر د ناشکرۍ ځځه). [الإسراء سورت: 89 آیت] او الله پاک فرمایلي دي: {وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَـذَا الْقُرْآنِ لِيَذَّكَّرُواْ وَمَا يَزِيدُهُمْ إِلاَّ نُفُورًا} (او یقینًا یقینًا مونږ په دې قرآن کې مکرر بیان کړی دی، د دې لپاره چې دوی نصیحت واخلي (خو دغه بیان) دوی ته نه زیاتوي

مکر تېښته (لرې والی). [الإسراء سورت: 41 آيت]، ابن جرير فرمايلي دي: «د پورته شان ذات فرمايلي دي: {وَلَقَدْ صَرَّفْنَا} يقينا مونږ بيان کړي دي،
دې مشرکانو ته چې په الله تعالی دروغ تړي {فِي هَـٰذَا الْقُرْآنِ} پدې قرآن کې؛ پندونه، نښاني او دليلونه او دوی ته مو مثالونه وړاندې کړي دي او
دوی مو پکې ويرولي دي او تهديد کړي مو دي {لِيَذَّكَّرُواْ} د دې لپاره چې پند واخلي، فرمايي: تر څو هغه دليلونه رایاد کړي، او هغه غلطی درک
کړي چې دوی پرې ولاړ دي او له پيښو عبرت واخلي، نو نورو ته پرې نصحيت وکړي او له خپلې ناپوهۍ څخه راوګرځي، نو نه خو دوی ترې
پند اخلي، او نه هغه آيتونه او تهديدونه چې ورته راځي په ياد راولي». تفسير الطبري (17/453). او دې قرآن ټول هغه څه په ځان کې رانغاړلي
دي چې په پخوانيو آسماني کتابونو کې دي، او پر هغې يې ور اړولي هم ده، الله تعالی فرمايلي: {وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلاً لاَّ مُبَدِّلِ لِكَلِمَاتِهِ وَهُوَ
السَّمِيعُ الْعَلِيمُ} (او د رښتينولۍ او عدل له لحاظه ستا د رب خبره کمال ته رسېدلې ده، د هغه کلماتو لره هيڅوك بدلوونکی نشته،او همغه ښه
اورېدونکی، ښه عالم دی). [الأنعام سورت: 115 آيت]، او دا هر هغه څه ته شامل دی چې خلک د ايمان له ښنستونو، قوانينو، دليلونو، حکمتونو،
نصيحتونو او خبرونو څخه ورته اړتيا لري. (إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ)(بېشکه دا قرآن هغې (لارې) ته ښودنه کوي چې تر ټولو برابره
نېغه ده). [الإسراء سورت: 9 آيت]، او الله تعالی فرمايلي دي: {نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَـٰذَا الْقُرْآنَ}[(ای نبي!) مونږ تا ته
تر ټولو ښه بيان (قصه) اوروو، د دې قرآن په ذريعې سره]. [يوسف سورت: 3 آيت]، او دا - کتاب - د فصاحت او وضاحت په وروستي حد کې
دی، الله تعالی فرمايلي: {اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُّتَشَابِهًا مَّثَانِيَ}(الله تر ټولو ښکلی کلام نازل کړی دی، چې داسې کتاب دی چې په خپل مينځ
کې مشابه دی (يو د بل تائد کوونکی دی تعارض او ټکر پکې نشته)، مکرر دی مضامين يې بار بار تکرارېږي). [الزمر سورت: 23 آيت]. او
رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي: «بُعِثْتُ بِجَوَامِعِ الكَلِمِ، وَنُصِرْتُ بِالرُّعْبِ».«زه په جوامع الکلم (لنډ عبارت او پراخه معنی) سره لیږل شوی
يم، او په ويرې سره مې ملاتړ شوی دی (يعنې ويره مې په خلکو کې مخکې له مخکې خپرېږي)» . بخاري (2977)، مسلم (523)، ترمذي
(1553) او النسائي (3087) روايت کړی دی. او -پدې خبره- تر ټولو له سترو دليلونو څخه چې دا قرآن د رب العالمين کلام دی دا دی: چې
پيغمبر -صلی الله عليه وسلم- يو نالوستی و، نه يې لوستل کول او نه ليکل، پداسې حال کې چې تر ټولو ستر، او د فصاحت او وضاحت له اړخه
بشپړ کتاب پرې نازل شوی دی، الله تعالی فرمايلي دي: {وَمَا كُنتَ تَتْلُو مِن قَبْلِهِ مِن كِتَابٍ وَلاَ تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ إِذًا لاَّرْتَابَ الْمُبْطِلُون} (او له دې (قرآن)
نه مخکې نه تا کوم کتاب لوسته او نه تا د غه په خپل ښي لاس سره ليکه، (که ته داسې وې نو) په دغه وخت کې به باطل پرستو شك کاوه).
[العنکبوت سورت: 48 آيت]، او الله تعالی فرمايلي دي: {فَآمِنُواْ بِاللّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُون}(نو تاسو پر
الله او د هغه پر رسول ايمان راوړئ چې نبي دی، امي دی، هغه چې پر الله او د هغه پر کلماتو ايمان لري او تاسو د هغه پيروي وکړئ، د دې لپاره
چې تاسو هدايت ومومئ). [الأعراف سورت: 158 آيت]. او مونږ باور لرو چې قرآن کريم په خپل لفظ او معنی کې يوه حيرانونکې معجزه ده او
الله -تعالی- ټول پيريان او انسانان ننګولي دي چې دې ته ورته ټول قرآن يا لس سورتونه او يا د دې د يو سورت په څېر يو سورت جوړ کړي، نو د
برکت والا دی الله تعالی چې د عالميانو رب دی، حق ذات فرمايلي دي: (قُل لَّئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَن يَأْتُوا بِمِثْلِ هَٰذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ
وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا) (ته ووايه: خامخا که انسانان او پيريان ټول پر دې خبره سره جمع شي چې د دې قرآن مِثل راوړي (نو) د ده په مثل
به رانه وړی شي اګر که د دوی ځينې د ځينو نورو ملاتړي (هم) وي). [الإسراء سورت: 88 آيت]، او الله تعالی فرمايلي دي: {أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ ۖ قُلْ
فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُم مِّن دُونِ اللَّـهِ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ} (آيا دوی وايي چې ده دا له ځانه جوړ کړی دی، ته (دوی ته) ووايه: نو تاسو
يو وړوکی سورت د ده په مثل راوړئ او له الله نه پرته چې څوك کولی شئ راوبلئ، که چېرې تاسو رښتينې يئ). [هود سورت: 13 آيت]. الله
تعالی فرمايلي: {وَإِن كُنتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَى عَبْدِنَا فَأْتُواْ بِسُورَةٍ مِّن مِّثْلِهِ وَادْعُواْ شُهَدَاءكُم مِّن دُونِ اللّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِين} [(او که تاسو د هغه
(قرآن) په هکله په کوم شك کې يئ چې مونږ پر خپل بنده نازل کړی دی، نو د ده غوندې يو وړوکی سورت راوړئ، او له الله نه پرته خپل
مددګاران راوغواړئ، که تاسو رښتوني يئ]. [البقرة سورت: 23 آيت]. او موږ ايمان لرو چې الله -تعالی- د دې قرآن د ساتلو تضمين کړی دی، او
دا کار يې مخلوق ته ندی ورترغاړې کړی، الله -تعالی- فرمايلي: {إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُون} (بېشکه همدا مونږ پخپله ذکر نازل کړی
دی او بېشکه مونږ د ده خامخا ساتونکي يو). [الحجر سورت: ايت 9]. او الله تعالی فرمايلي دي: {لاَ يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِن بَيْنِ يَدَيْهِ وَلاَ مِنْ خَلْفِهِ تَنزِيلٌ مِّنْ
حَكِيمٍ حَمِيد} (باطل ده ته نه د ده له مخې نه راتلی شي او نه د ده له شا نه، د ډېر حکمت والا، ښه ستايل شوي (الله) له جانبه رالېږل شوی دی).
[فصلت سورت: 42 آيت]، او هغه يې ټول محکم ګرځولی دی د عمومي محکميت له مخې، لوی ښتن تعالی فرمايلي: {الَر كِتَابٌ أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ
فُصِّلَتْ مِن لَّدُنْ حَكِيمٍ خَبِير}(الف، لام، را، (دا) کتاب دی چې آيتونه يې محکم (١)کړی شوي دي، بيا د ښه حکمت والا، پوره خبردار ذات لخوا نه په
تفصيل سره بيان شوي دي). [هود سورت: 1 آيت]، همدا رنګه يې ټول متشابه ګرځولی، حق ذات فرمايلي دي: {اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُّتَشَابِهًا
مَّثَانِيَ}(الله تر ټولو ښکلی کلام نازل کړی دی، چې داسې کتاب دی چې په خپل مينځ کې مشابه دی، (مکرر دي مضامين د دې او يو د بل تايئد کوي
معارضه يکې نشته او فصاحت او بلاغت کې سره ورته وي. [الزمر سورت: 23 آيت]، او لدې څخه يې محکم او متشابه ګرځولی دی، الله تعالی
فرمايلي: {هُوَ الَّذِي أَنزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُّحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ ۖ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ
وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ ۗ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّـهُ(١) ۗ وَالرَّاسِخُونَ (١)فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِّنْ عِندِ رَبِّنَا ۗ وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ} (الله هغه ذات دی چې
په تا باندې يې کتاب نازل کړی دی، په دې کې ځينې محکم (ښکاره مراد والا) آيتونه دي؛ چې هغه د کتاب اصل دي، نور يې متشابهات (پټ مراد
والا) دي، نو هغه کسان چې د هغوی په زړونو کې کوږ والی دی؛ نو هغوی په هغو (آيتونو) پسې ګرځي چې په دې (قرآن) کې متشابه (پټ مراد
والا) دي، د فتنې لټولو لپاره او د هغو د مراد معلومولو لپاره، حال دا چې د هغوی په تاويل (مراد) باندې نه پوهېږي مګر الله، او هغه کسان چې په
علم کې پاخه دي؛ هغوی وايي: مونږ پر ده ايمان راوړی دی، ټول (محکم او متشابه آيتونه) زمونږ د رب له جانبه دي او پند نه اخلي مګر د صفا
عقل خاوندان). [آل عمران سورت: 7 آيت]، او دا يې واضحه کړه چې هغه کسان چې په زړونو کې يې کوږوالی دی د دې قرآن څخه د متشابه
پسې ګرځي، او مؤمنان په ټول -قرآن- ايمان لري؛ محکم او متشابه يې. او الله -تعالی- قران په ټولو پخوانو کتابونو حاکم او ساتونکی ګرځولی،
متعال ذات فرمايلي دي: {وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا (١)لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ}(او (ای نبي!) مونږ تا ته کتاب په حقه سره
نازل کړی دی، چې د هغو کتابونو تصديق کوونکی دی چې له ده نه مخکې دي او د هغوی محافظ دی). [المائدة سورت: 48 آيت]. او حق ذات
ښکاره کړه چې دا کتاب مونږ ته دپخوانيو امتونو کيسې بيانوي، لکه څرنګه چې د الله -تعالی- پدې وينا کې راغلي دي: {ذَٰلِكَ مِنْ أَنبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ
إِلَيْكَ وَمَا كُنتَ لَدَيْهِمْ إِذْ أَجْمَعُواْ أَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُون} (دا د غيب له خبرونو ځنې دي چې هغه مونږ تا ته وحي کوو او ته له هغوی سره نه وې کله
چې هغوی د خپل کار پخه اراده وکړه، په داسې حال کې چې دوی مکر (او فرېب) کاوه). [يوسف سورت: 102 آيت]، او د دې په څېر ډېر دي، او
قرآن د اهل کتابو تر منځه په هغه څه کې پريکړه کوي چې هغوی پکې يو له بل سره مخالفت لري، الله تعالی فرمايلي: {إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَقُصُّ عَلَى
بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُون} ب(بېشکه دا قرآن بني اسرائيلو ته د هغو خبرو زياتره حصه بيانوي چې دوی په هغو کې اختلاف کوي).
[النمل سورت: 76 آيت]. او عمر بن الخطاب - رضي الله عنه - په خپل منبر باندې وويل: «ای خلکو! دا قرآن د الله کلام دی، نو زه ستاسو څخه
په داسې څه پوه نه شم چې تاسو د خپلو خواهشاتو له امله متاثره شوي ياست، يقينا چې اسلام ته د خلکو څټونه ټيټ شوي دي، نو په رضا او په
زوره پکې داخل شوي دي او يقينا چې تاسو ته لارې ټاکلی شوي دي او د هيڅا خبره پاتې شوې نده مګر دا چې يو بنده په قصدي توګه په ښکاره

کافر شي، نو پیروي وکړئ او -په دین کې د ځانه جوړول مه کوئ، یقینا چې ستاسو چاره شوې ده، تاسو یې په محکم عمل وکړئ او په متشابه یې ایمان راوړئ». احمد په الزهد (191) کې، الدارمي (3398)، عبدالله بن احمد په السنة(117) کې، الآجري په شریعت کې (155) روایت کړی دی، او ابن بطة په الابانة کې روایت کړی دی (۲۳). او همدا رنګه عمر بن الخطاب -رضي الله عنه- فرمایلي دي: "قرآن د الله -تعالی-کلام دی، نو په خپلو نظریاتو یې مه را اړوئ". الآجري په الشریعة (156) کې روایت کړی دی. او له فروة بن نوفل الأشجعي څخه روایت دی وایي: «خباب بن الأرت -رضي الله عنه- زما ګاونډی و، نو یوه ورځ یې راته وویل: اې خوښ او نیکمرغه، څومره چې کولی شي الله تعالی ته نږدې شه، او پوه شه چې ته هغه ته په بل شي دومره نه شې نږدې کیدلی لکه څومره یې چې په کلام سره کیدلی شې». ابو عبیده په فضائل القرآن (۷۷ مخ) کې، ابن ابي شیبه (۳۰۷۲۲) کې، احمد په الزهد (۱۹۲) کې، عثمان بن سعید الدارمي په الرد علی الجهمیة کې(۱٦۰) او عبدالله بن احمد په السنة (111) کې. او مونږ ایمان لرو چې دا قرآن؛ همدغه د الله کلام دی، نازل کړی شوی دی او مخلوق ندی، او دا په سینو کې ساتل شوی، حق ذات فرمایلي: {بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلاَّ الظَّالِمُون} (بلکې دغه (قرآن) ښکاره ایتونه دي د هغو خلقو په سینو کې چې هغوی ته علم ورکړی شوی دی او زمونږ له ایتونو نه انکار نه کوي مګر ظالمان). [العنکبوت سورت: 49 آیت]، او برابره خبره ده که په مصحفونو کې لیکل شوی وي، او یا په محرابونو او جوماتونو کې لوستل شوی وي، نو دا یې د الله تعالی له کلام څخه نه وباسي، الله تعالی فرمایلي: {إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَّن تَبُور} (بېشکه هغه کسان چې د الله کتاب لولي او لمونځ قایموي او انفاق کوي له هغه (مال) نه چې دوی ته مونږ ورکړی دی، په پټه او په ښکاره، دوی د داسې تجارت امېد لري چې له سره به هلاك نشي). [فاطر سورت: 29 آیت]، او الله تعالی فرمایلي دي: {إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيم* (بېشکه دا خامخا ډېر عزتمن قرآن دی. فِي كِتَابٍ مَّكْنُون * په پټ ساتل شوي کتاب کې دی. لاَّ يَمَسُّهُ إِلاَّ الْمُطَهَّرُون* چې ده لره نه مسه کوي مګر ښه پاك کړی شوي خلق (ملایك). تَنزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِين} د رب العلمین له جانبه نازل کړی شوی دی). [الواقعة سورت: 77-80 آیتونه]. او لوی قرآن د الله -تعالی- کلام دی، او کلام د هغه له صفتونو څخه یو صفت دی، او هغه څه چې د هغه له صفتونو څخه وي هغه مخلوق نه وي، ځکه که چېرته مخلوق وی نو هغه څه به ورته پېښ شوي وای لکه نورو تازه پیدا شوو مخلوقاتو ته چې له فنا، له منځه تللو، زوال او بدلون څخه پېښیږي، الله تعالی فرمایلي: {أَفَلاَ يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِندِ غَيْرِ اللّهِ لَوَجَدُواْ فِيهِ اخْتِلاَفًا كَثِيرًا} (ایا نو دوی په قرآن کې غور نه کوي او که چېرې دا د غیرالله له طرفه وَی، دوی به په ده کې خامخا ډېر زیات اختلاف موندلی و). [النساء سورت: 82 آیت]، او حق ذات سبحانه وتعالی فرمایلي دي: {وَإِنْ أَحَدٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلاَمَ اللّهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لاَّ يَعْلَمُون} (او که په مشرکانو کې یو تن له تا نه امان (پناه) وغواړي، نو هغه ته امان ورکړه تر هغه پورې چې هغه د الله کلام واوري، بیا هغه خپل د امن ځای (د هغه وطن) ته ورسوه، دا په سبب د دې چې یقینًا دوی داسې قوم دی چې نه پوهېږي). [التوبة سورت: 6 آیت]. او له ابن عباس -رضي الله عنهما- څخه روایت دی وایي: پیغمبر صلی الله علیه وسلم به حسن او حسین دمول او ویل به یې: «إِنَّ أَبَاكُمَا كَانَ يُعَوِّذُ بِهَا إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ: أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّةِ، مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ وَهَامَّةٍ، وَمِنْ كُلِّ عَيْنٍ لَامَّةٍ». «ستاسو پلار به پرې اسماعیل او اسحاق دمول : أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّةِ، مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ وَهَامَّةٍ، وَمِنْ كُلِّ عَيْنٍ لَامَّةٍ». (د الله په بشپړو کلمو سره سپارل کوم -چې ساتنه دې وکړي - له هر شیطان او هرې مضرې حشرې او حیوان څخه، او له هرې مضرې سترګې څخه). بخاري (3371) او ابوداود (4737) روایت کړی دی او ویلي یې دي: دا د دې خبرې ثبوت دی چې قرآن مخلوق ندی، او ترمذي (2060) او ابن ماجه (3525). او اسماعیل بن ابی اویس -پدې خبره- د مدینې د خلکو اجماع روایت کړې ده چې قرآن مخلوق ندی، نو فرمایلي یې دي: « مالک او زمونږ د ښار علماوو به وییل: قرآن له الله څخه دی، او له الله څخه چې څه دي هیڅ شی یې مخلوق ندی، او د مالک بن أنس په وخت کې د مدینې پوهان: محمد بن عبد الرحمن بن أبی ذئب او عبد العزیز بن أبی سلمة الماجشون او أبوبکر به أبی سبرة او ابراهیم بن سعد الزهري او سعید بن عبد الرحمن الجمحي او حاتم بن اسماعیل او عبد الله بن عبد العزیز العمری الزاهد او أبو ضمرة أنس بن عیاض او محمد بن اسماعیل بن أبی فدیک وو». شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة (2/300). او شعیب بن حرب ویلي دي: أبو عبد الله سفیان بن سعید الثوری ته مې وویل: «له سنت څخه راته یو حدیث بیان کړه چې الله تعالی راته پرې نفع راورسوي، کله چې د الله تعالی په حضور کې ودریږم او په اړه یې راڅخه پوښتنه وکړي او راته ووایي: دا دې له کوم ځای څخه اخیستی دی؟ زه ووایم چې: ای ربه دا حدیث راته سفیان الثوري بیان کړی دی، او له هغه څخه مې اخیستی دی، او زه پرې بیا خلاص شم، او ته پرې ونیول شې. نو هغه وویل: ای شعیبه، دا ټینګار دی، او کوم ټینګار! ولیکه: بسم الله الرحمن الرحیم: قران کریم د الله کلام دی؛ مخلوق ندی، له هغه څخه پیل شوی او هغه ته ورګرځي». شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة (1/170). او امام ابن جریر الطبري فرمایلي دي: «ابن عیینه مونږ ته حدیث بیان کړ ویې ویل: له عمرو بن دینار څخه مې اوریدلي دي چې ویل یې: له اویا کلونو څخه مې خپل شیخان لاندې کړي دي چې ویل به یې: قرآن د الله کلام دی، له هغه څخه پیل شوی او هغه ته به ورګرځي». صریح السنة، د طبري (19 مخ). او الحسن بن أیوب څخه روایت دی فرمایي: «ما له احمد بن حنبل څخه اوریدلي چې له فارابي څخه یې ویل چې: ما له ثوري نه اوریدلي -یعنې سفیان- څخه چې وییل یې: څوک چې ووایي چې: قرآن مخلوق دی، هغه زندیق دی». او له عبدالله بن احمد بن حنبل څخه روایت دی فرمایي: ما له خپل پلار څخه اوریدلي دي چې ویل یې: له ابراهیم بن سعد، سعید بن عبدالرحمن الجمحي او وهب بن جریر او أبو النضر هاشم بن القاسم او سلیمان بن حرب څخه راته رارسېدلي چې وییل یې: قرآن مخلوق ندی». شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة (2/277). او د امامانو امام محمد بن خزیمة -رحمه الله- دې مسألی ته باب ایښی دی او فرمایلي یې دي: «باب من الأدلة التي تدل علی أن القرآن کلام الله الخالق، وقوله غیر مخلوق».«باب دی په باره د هغه دلیلونو کې چې پدې دلالت کوي چې قرآن د الله خالق ذات وینا ده او د هغه وینا مخلوق نده». التوحید، د ابن خزیمة (1/404). او أبو سعید الدارمي فرمایلي: «نو پدې حدیثونو کې د دې خبرې وضاحت دی چې قرآن مخلوق ندی؛ ځکه چې هیڅ یو مخلوق د بل سره په فضیلت کې دومره توپیر نلري لکه څومره چې الله په خپلو مخلوقاتو لري، ځکه چې د مخلوقاتو په مینځ کې فضیلت درک کیږي، او د الله فضل د هغه په مخلوقاتو باندې نه درک کیږي، او هیڅوک یې نشي شمېرلی، همدا رنګه یې د وینا غوره والی د مخلوق پر وینا، او که چیرته یې وینا مخلوق وه نو هیڅ کله به یې د وینا توپیر له نورو سره دومره نه وو لکه څومره چې د الله او د هغه د مخلوقاتو تر منځه دی، نه د لسمې برخې لسمه برخه د زرو برخو، او نه نږدې نږدې، نو په دې پوه شئ؛ د هغه په څیر هیڅ شی نشته، ځکه چې د هغه د وینا په څېر وینا نشته، او هیڅکله به د هغه په څیر رانه وړل شي». الرد علی الجهمیة، للدارمي (188: مخ). او له أبو یوسف رحمه الله څخه روایت دی چې هغه فرمایلي دي: «او قرآن د الله کلام دی، د هغه وحیې او نازل شوی دی، پر همدې -باور- مې أبوحنیفه او نور امامان موندلي دي، او د هغوی په اند مخلوق نه و، او نه خالق». اعتقاد، د نیسابوري (135 مخ).

(بـــاب القرآن الكريم تنزيل رب العالـمين) باب دی پدې باره کې چې قرآن کریم د رب العالمین لخوا نازل شوی دی

او مونږ ایمان لرو چې دا لوی قرآن؛ همدغه د رب العالمین وینا ده، روح الأمین رانازل کړی دی، دا هغه څه دي چې د مسلمانانو له دین څخه د اړتیا له مخې پیژندل شوي، او مسلمانانو پدې اجماع کړې ده، او له هغوی څخه یکې هیڅا مخالفت ندی کړی او دا چاره -چې د رب العالمین لخوا څخه دی- ډېر شواهد پرې دلالت کوي چې شمېرل یې ناشوني دي، او نه احاطه کیږي، لدې څخه:

په دې قرآن باندې د الله شاهدي چې دا د الله تعالى لخوا دى، حق ذات فرمايلي -او د هغه وينا رېښتيا ده: {قُلْ أَيُّ شَيْءٍ أَكْبَرُ شَهَادةً قُلِ اللّهِ شَهِيدٌ بِيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَأُوحِيَ إِلَيَّ هَذَا الْقُرْآنُ لأُنذِرَكُم بِهِ وَمَن بَلَغَ } (ته ووايه: د ګواهۍ په لحاظ کوم شی تر ټولو لوی دی؟ ته ووايه: الله دی، (هغه) زما په مېنځ کې او ستاسو په مېنځ کې ګواه دی او ما ته دا قرآن وحي شوی دی، د دې لپاره چې په دې (قرآن) سره زه تاسو ووېروم او هغه څوك چې دا ورته رسي). [الأنعام سورت: 19 آيت]، او الله تعالى فرمايلي دي: {لَّـكِنِ اللّهُ يَشْهَدُ بِمَا أَنزَلَ إِلَيْكَ أَنزَلَهُ بِعِلْمِهِ} (لېکن الله ګواهي کوي پر هغه شي چې تا ته يې نازل کړی دی، چې دا يې په خپل علم سره نازل کړی دی). [النساء سورت: 166 آيت]. او لدې څخه د ملايکو ګواهي چې دا قرآن د حکيم او ستايل شوي ذات لخوا نازل شوی، الله تعالى فرمايلي دي: {لَّـكِنِ اللّهُ يَشْهَدُ بِمَا أَنزَلَ إِلَيْكَ أَنزَلَهُ بِعِلْمِهِ وَالْمَلآئِكَةُ يَشْهَدُونَ وَكَفَى بِاللّهِ شَهِيدًا}(لېکن الله ګواهي کوي پر هغه شي چې تا ته يې نازل کړی دی، چې دا يې په خپل علم سره نازل کړی دی، او ملايك (هم) ګواهي کوي او الله ښه کافي دی (په حيث د) ګواه). [النساء سورت: 166 آيت]. او لدې څخه دا: چې دا د هغه څه سره موافق دی چې پيغمبرانو -عليهم السلام- پرې راتګ کړی دی، لکه څرنګه چې د الله -تعالى- يدې وينا کې دي: {وَقَضَى رَبُّكَ أَلاَّ تَعْبُدُواْ إِلاَّ إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِندَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلاَهُمَا فَلاَ تَقُل لَّهُمَآ أُفٍّ وَلاَ تَنْهَرْهُمَا وَقُل لَّهُمَا قَوْلاً كَرِيمًا} (او ستا رب حکم کړی دی چې تاسو عبادت مه کوئ (د بل هيچا) مګر يواځې د هغهٔ او له مور و پلار سره ښه احسان کوئ او که چېرې په دوی کې يو يا دواړه له تا سره کله هم زوړوالي (بوډاوالي) ته ورسېږي، نو ته دې دواړو ته أُف (هم) مه وايه او مه دوی رټه او ته دوی ته ډېره ښاېسته خبره وايه). [الإسراء سورت: 23 آيت]. د الله تعالى تر دې وينا پورې: {ذَلِكَ مِمَّا أَوْحَى إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ وَلاَ تَجْعَلْ مَعَ اللّهِ إِلَهًا آخَرَ فَتُلْقَى فِي جَهَنَّمَ مَلُومًا مَّدْحُورًا} (دا (ټول حکمونه) له هغو د حکمت (او پوهې) له خبرو څخه دي چې ستا رب تا ته وحي کړي دي او ته له الله سره بل هېڅ معبود مه نيسه (ګڼې) نو په جهنم کې به وغورځول شې، ملامت کړی شوی، رټل شوی). [الإسراء سورت: 39 آيت]. او الله تعالى فرمايلي: {نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقاً لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَنزَلَ التَّوْرَاةَ وَالإِنجِيلَ} (هغه پر تا باندې په حقه سره کتاب نازل کړی دی چې د هغو (کتابونو) تصديق کوونکی دی چې له ده نه مخکې وو، او تورات او انجيل يې نازل کړي دي). [آل عمران سورت: 3 آيت]. نو دا ټول بنسټونه (اصول) چې ټينګار پرې راغلی هغه دي چې پيغمبرانو عليهم السلام ورته بلنه کړې ده او ټينګار يې پرې کړی دی. او لدې څخه: د معاصرو اهل کتابو ګواهي چې د پيغمبر -صلى الله عليه وسلم- لپاره يې ورکړې ده، او الله -تعالى- لدې ګواهۍ څخه په خپل محکم نازل کړی شوي کتاب کې يادونه کړې ده، الله تعالى فرمايلي: {قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِن كَانَ مِنْ عِندِ اللَّهِ وَكَفَرْتُم بِهِ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّن بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى مِثْلِهِ فَآمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ إِنَّ اللَّهَ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ} (ته (دوی ته) ووايه: تاسو ما ته خبر راکړئ که چېرې دا (قرآن) د الله له جانبه وي او تاسو په ده سره کافران شوي يئ او د بني اسرائيلو يو ګواه د دې په مثل سره ګواهي کړې ده، پس هغه ايمان راوړ او تاسو لويي وکړه، بېشکه الله ظالم قوم ته هدايت نه کوي). [الأحقاف سورت: 10 آيت]. او په صحيحنو کې د ورقه بن نوفل کېسه ده، وروسته له هغه چې پيغمبر صلى الله عليه وسلم ورته خپل د سترګو ليدلی حال بيان کړ«نو ورقة بن نوفل ورته وويل: دا هغه رازدار دی (جبرائيل) چې الله تعالى پر موسى نازل کړی و». بخاري (3392)، او مسلم (160) روايت کړی دی. او د جعفر -رضي الله عنه- په کيسه کې؛ کله چې نجاشي ورڅخه پوښتنه وکړه چې: آيا تاسره داسې څه شته چې رسول -صلى الله عليه وسلم- راوړي دي؟ نو هغه پرې ولوستل، بيا نجاشي وويل: « قسم په الله چې دا وينا او هغه وينا چې موسى -عليه السلام- راوړې ده -هغه رڼا ده چې- دواړه له يوې ډيوې څخه راوځي». اسحاق بن راهويه (١٨٣٥)، احمد (٢٢٤٩٨)، ابن خزيمه (٢٢٦٠)، طحاوي په شرح مشكل الآثار کې (٥٥٩٨)، ابو نعيم په الحليه کې (١/١١٥) او په دلائل النبوة (١٩٤) کې. او لدې څخه: د پېريانو ګواهي چې دا قرآن د الله -تعالى- لخوا نازل شوی او دا د هغه څه سره موافق دی چې موسى -عليه السلام- راوړي: {وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا أَنصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلَى قَوْمِهِم مُّنذِرِين * (او هغه وخت (ياد کړه) چې مونږ تا ته د پېريانو يوه ډله راوګرځوله، چې قرآن به اوري، نو کله چې دوی دې (قرآن) ته حاضر شول، نو ويې ويل:چپ شئ! نو کله چې (د قرآن تلاوت) تمام کړی شو (نو) دوی خپل قوم ته بېرته وګرځېدل، په داسې حال کې چې وېروونکي وو. قَالُوا يَا قَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا أُنزِلَ مِن بَعْدِ مُوسَى مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَإِلَى طَرِيقٍ مُّسْتَقِيمٍ} دوی وويل: ای زمونږ قومه! بېشکه مونږ داسې کتاب واورېده چې له موسیٰ نه وروسته نازل کړی شوی دی، په داسې حال کې د هغو (کتابونو) تصديق کوونکی دی چې له ده نه مخکې وو، حق ته او نېغې (سمې) لارې ته ښوونه کوي). [الأحقاف سورت: 29، 30 آيتونه]. او الله تعالى فرمايلي: {قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا* (ته (دوی ته) ووايه چې ما ته وحي شوې ده چې بېشکه شان دا دی چې په پېريانو کې يو ټولي (ډلې) (زما قراءت) په غور سره واورېده، (نو کله چې خپل قوم ته لاړل)، نو دوی وويل: بېشکه مونږ يو عجيبه قرآن واورېده. يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ وَلَن نُّشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا} چې نېغې لارې ته هدايت کوي، نو مونږ په ده ايمان راوړ، او مونږ به هيڅکله له خپل رب سره هيڅوك شريك نه کړو). [الجن سورت: 1، 2 آيتونه]. او لدې څخه: په دې -خبره- د قريشو د کافرانو ګواهي ده چې دا قرآن د بشر له وينا څخه ندی، او يقينا چې دا د هغوی د وينا پر خلاف دی، له ابن عباس -رضي الله عنهما- څخه روايت دي: «أَنَّ الْوَلِيدَ بْنَ الْمُغِيرَةِ جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، فَقَرَأَ عَلَيْهِ الْقُرْآنَ، فَكَأَنَّهُ رَقَّ لَهُ، فَبَلَغَ ذَلِكَ أَبَا جَهْلٍ، فَأَتَاهُ، فَقَالَ: يَا عَمُّ، إِنَّ قَوْمَكَ يَرَوْنَ أَنْ يَجْمَعُوا لَكَ مَالًا. قَالَ: لِمَ؟ قَالَ: لِيُعْطُوكَهُ فَإِنَّكَ أَتَيْتَ مُحَمَّدًا لِتُعْرِضَ لِمَا قِبَلَهُ، قَالَ: قَدْ عَلِمَتْ قُرَيْشٌ أَنِّي مِنْ أَكْثَرِهَا مَالًا. قَالَ: فَقُلْ فِيهِ قَوْلًا يَبْلُغُ قَوْمَكَ أَنَّكَ مُنْكِرٌ لَهُ، أَوْ أَنَّكَ كَارِهٌ لَهُ قَالَ: وَمَاذَا أَقُولُ؟! فَوَاللَّهِ مَا فِيكُمْ رَجُلٌ أَعْلَمَ بِالْأَشْعَارِ مِنِّي، وَلَا أَعْلَمَ بِرَجَزٍ وَلَا بِقَصِيدَةٍ مِنِّي وَلَا بِأَشْعَارِ الْجِنِّ، وَاللَّهِ مَا يُشْبِهُ الَّذِي يَقُولُ شَيْئًا مِنْ هَذَا، وَوَاللَّهِ إِنَّ لِقَوْلِهِ الَّذِي يَقُولُ حَلَاوَةً، وَإِنَّ عَلَيْهِ لَطَلَاوَةً، وَإِنَّهُ لَمُثْمِرٌ أَعْلَاهُ مُغْدِقٌ أَسْفَلُهُ، وَإِنَّهُ لَيَعْلُو وَمَا يُعْلَى، وَإِنَّهُ لَيَحْطِمُ مَا تَحْتَهُ».«وليد بن المغيرة؛ نبي -صلى الله عليه وسلم- ته راغی، نو -هغه پرې- قرآن ولوست، داسې ښکارېده لکه چې -وليد- ورته نرمښت ښودہ، نو دا -خبره- أبو جهل ته ورسيده، نو راغی او ورته يې وويل: ای کاکا، ستا قوم وېټيله چې تاته مال (پيسې) راغونډې کړي. هغه وويل: ولې؟ ويې وويل: تر څو يې تاته درکړي، ځکه ته محمد ته ورغلی يې تر څو هغه څه ته مخه کړې چې هغه سره دی، هغه وويل: يقينا قريش پدې پوه دي چې زه يې تر ټولو زيات مالداره يم، هغه وويل: نو ته د هغه په اړه داسې يو څه ووايه چې ستا قوم ته ورسيږي او هغوی پوه شي چې ته ترې منکر يې، او يا دا چې ته ترې کرکه کوې، هغه وويل:زه څه ووايم؟! قسم په الله په تاسو کې زما څخه په شعر هيڅوک ډېر نه پوهيږي؛ نه په رجز او نه په قصيده (د شعر ځانګړې څپې دي) او نه د پېريانو په شعرونو، قسم په الله چې د دې ټولو سره په هيڅ شي کې ورته والی نه لري، او قسم په الله چې وينا لره يې ځانګړی خوږوالی دی، او يوه ځانګړې جلا او ښکلا لري، او يقينا چې پورته برخه يې ميوه ورکوونکې او لاندې برخه يې خړوبوونکې ده، هغه به تل پورته وي او پر هغه څه شی نه پورته کيږي، او هر څه چې ترې لاندې شي ماتوي يې». حاکم (3872) ، بيهقي په الشعب (133) او دلائل النبوة (2/198) کې روايت کړی دی. او لدې څخه دا چې: قرآن عظيم د هغه څه سره موافق دی چې الله -تعالى- يې له بنده ګانو څخه غواړي، الله تعالى فرمايلي: {وَأَنَّ هَـذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلاَ تَتَّبِعُواْ السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَن سَبِيلِهِ ذَلِكُمْ وَصَّاكُم بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُون} (او دا چې بېشکه دا زما لار ده، چې نېغه ده، نو تاسو د دې پيروي وکړئ او د (نورو) لارو پيروي مه کوئ، ګڼې نو تاسو به (د نورو لارو پيروي) د هغه له لارې نه تار په تار کړي، دا (حکم) دی چې هغه (الله) تاسو ته د دې کلك حکم کړی دی، د دې لپاره چې تاسو پرهېزګاره شئ). [الأنعام سورت: 153 آيت]. او لدې څخه: هغه څه چې په قرآن کريم کې له الهي معلوماتو، شرعي احکامو او آدابو څخه دي، ټول هغه څه دي چې په فطرتونو کې ځای پر ځای شوي دي، حق ذات فرمايلي دي: {فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لاَ تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَعْلَمُون} (نو ته خپل مخ دين ته نېغ (او برابر) وساته، په داسې حال کې چې حق ته مايل اوسې، (تاسو لازم ونيسئ) د الله هغه فطرت لره چې په هغه يې خلق پيدا کړي دي، د الله تخليق

لره هېڅ بدلون نشته همدغه سم(نېغ) دين دی، او لېکن د خلقو اکثريت نه پوهېږي). [الروم سورت: 30 آيت]. او لدې څخه دا چې قرآن کريم له هغه څه سره موافق دی چې د بنده ګانو ښېګڼه پکې ده،ځکه چې الله تعالی خالق دی، په هغه څه پوه دی چې بنده ګان ورته اړتيا لري او په هغه څه پوه دی چې د هغوی ديني، ځاني، مالي او کورنۍ چاري سموي، الله تعالی فرمايلي: {أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ}. (آيا هغه ذات به نه پوهېږي چې يې (هر څه) پيدا کړي دي (ولې نه!) او هم دی ډېر باريك بين، ښه خبردار دی). [الملك سورت : 14 آيت]. او په هيڅ شي يې امر ندی کړی مګر دا چې په هغه کې به لوړ مصلحت وي، او نه يې له کوم شي څخه منع کول کړي دي مګر دا چې په منع کولو کې به يې تر وروستي حده له احتياط او ملاتړ څخه کار اخيستل شوی وي. او لدې څخه دا چې: قرآن کريم د هغه څه سره موافق دی چې عقلونه يې تقاضا کوي، لدې امله کله چې الله -تعالی- د محرماتو اساسات په «سورة الأنعام» کې ياد کړل پدې وينا سره يې پای ته ورسول: {لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ}، الله تعالی فرمايلي: {قُلْ تَعَالَوْاْ أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلاَّ تُشْرِكُواْ بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَلاَ تَقْتُلُواْ أَوْلاَدَكُم مِّنْ إمْلاَقٍ نَّحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ وَلاَ تَقْرَبُواْ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلاَ تَقْتُلُواْ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللّهُ إِلاَّ بِالْحَقِّ ذَلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ} (ته ووايه: تاسو راشئ چې زه ولولم هغه څه چې ستاسو رب پر تاسو باندې حرام کړي دي، دا چې تاسو له هغه سره هېڅ شی مه شريکوئ او له مور و پلار سره ښېګڼه کوئ، او تاسو خپل اولاد د غريبۍ له امله مه وژنئ، مونږ تاسو ته روزي درکوو او هغوی ته (هم) او تاسو د بې حيايۍ کارونو ته مه نژدې کيږئ، کوم يې چې ښکاره دي او که پټ دي او تاسو هغه نفس مه وژنئ چې الله حرام کړی دی مګر په حقه سره، دا هغه څه دي چې الله پرې تاسو ته کلك حکم کړی دی، د دې لپاره چې تاسو له عقل نه کار واخلئ). [الأنعام سورت: 151 آيت].

او عاقلو خلکو ته د قرآن کريم وينا په ډېرو ځايونو کې بې شمېره راغلې ده، همدا رنګه په ډېری ځايونو کې الله تعالی له بنده ګانو څخه د فکر کولو، ليدلو او عبرت اخيستلو غوښتنه کړې ده په هر هغه څه يې چې امر کړی او يا يې ورڅخه منع کړې ده.

او لدې څخه: هغه دليلونه چې قرآن کريم پرې راټګ کړی، هغه دي چې په وضاحت، فصاحت، ځواکمنۍ، نږدې والي او آسانتيا کې -وروستي حد ته رسيدلي- چې هر څوک پرې پوهيږي او دا -ځانګړتيا- له انسانانو څخه د هيڅا په وينا کې نده پيژندل شوې، لکه څرنګه چې د الله تعالی پدې وينا کې دي: {هَذَا خَلْقُ اللَّهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِن دُونِهِ بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ}(دغه د الله مخلوق دی، نو تاسو (ای مشرکانو!) ما ته وښيئ څه شی دی هغه چې دغو (بتانو) پيدا کړی دی، چې غير له هغه (الله) نه دي، بلکې ظالمان په ښکاره ګمراهۍ کې دي). [لقمان سورت: 11 آيت]، او د الله -تعالی- پدې وينا کې: {لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلاَّ اللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ}(که چيرې په دغو (ځمکه او اسمان) کې له الله نه پرته نور معبودان وی (نو) دواړه به خامخا وران شوي وو، نو الله د عرش مالك، پاك دی له هغو خبرو چې دوی يې بيانوي) [الأنبياء سورت: 22 آيت]، همدا رنګه دليلونه يې -په هيڅ حال کې- داسې نه دي چې په باطل دلالت وکړي، او د دليلونو له پياوړتيا څخه يې دا دي چې ماتول يا ردول يې ناشوني دي، الله تعالی فرمايلي: {وَقُلْ جَاء الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا} (او ته ووايه: حق راغی او باطل په تېښته ورك شو، بېشکه باطل دی ورکېدونکی). [الإسراء سورت: 81 آيت]. او لدې څخه دا دي چې قرآن عظيم - چې د رب العالمين وينا ده - هر چاته آسان دی، الله تعالی فرمايلي: (وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ)(او يقينًا مونږ دا قرآن (د يادولو او پند اخيستلو لپاره) اسان کړی دی، نو ايا څوك پند اخيستونکی شته؟). [القمر سورت: 17 آيت]. او هيڅ بشر داسې ندی پيژندل شوی چې ليکنه يې ټولو ته آسانه وي او هر څوک دې پرې مخاطب وګرځول شي، نو دا ځانګړتياوې لدې کتاب پرته بل کتاب ته نده ورکول شوي. او لدې څخه دا دي چې قرآن عظيم له هر ډول تغير او بدلون څخه ساتل شوی دی، الله تعالی فرمايلي: {إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ} (بېشکه همدا مونږ پخپله ذکر نازل کړی دی او بېشکه مونږ د ده خامخا ساتونکي يو). [الحجر سورت : 9 آيت]. او الله - تعالی - ورته د قيامت تر ورځې پورې بقا او ابديت ليکلی دی، نو دا بقا، ابديت او نه بدلون په دې دلالت کوي چې دا د حکيم ستايل شوي ذات لخوا نازل شوی دی، حق ذات فرمايلي دي: {أَفَلاَ يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِندِ غَيْرِ اللّهِ لَوَجَدُواْ فِيهِ اخْتِلاَفًا كَثِيرًا} (آيا نو دوی په قرآن کې غور نه کوي او که چيرې دا د غيرالله له طرفه وَی، دوی به په ده کې خامخا ډېر زيات اختلاف موندلی و). [النساء سورت: 82 آيت].

او سره له بقاء، ابديت، ساتنې او د علمونو، فنونو، او کشفياتو د نوښت سره مو هيڅ علم و نه موند چې د هغه څه مخالفت وکړي چې دې قرآن پرې راټګ کړی دی، بلکه ټول علوم د قرآن سره موافقت لري په هغه څه کې چې په قرآن کې يې يادونه شوې ده، لکه د آسمانونو پيدايښت، د انسان پيدايښت او داسې نور.

او لدې څخه دا چې قرآن تر ټولو برابرې -لارې- ته لارښوونه کوي، نو دا هرې ښېګڼې ته شامل دی، دا د خالق او مخلوق په اړه معلوماتو ته شامليږي، او دنيا او آخرت، پيريانو او انسانانو، اوامرو، نواهيو، ادبونو، واجباتو، جنت او دوزخ ته شامل دی، نو دا ايمان، عمل او بدلې ته شامل دی، الله تعالی فرمايلي: {مَّا فَرَّطْنَا فِي الكِتَابِ مِن شَيْءٍ} مونږ په کتاب (لوح محفوظ) کې هيڅ شی (بې ليکلو) نه دی پريښی. [الأنعام سورت: 38 آيت]، او الله تعالی فرمايلي دي: (إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ)(بېشکه دا قرآن هغې (لارې) ته ښودنه کوي چې تر ټولو برابره نېغه ده). [الإسراء سورت: 9 آيت]. او لدې څخه دا چې قرآن کريم د هرې ناروغۍ درملنه ده، الله تعالی فلرمايلي: (يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُم مَّوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِّمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ)(اې خلکو! يقينًا تاسو ته د خپل رب له جانبه نصيحت راغلی دی او په سينو کې چې څه (مرضونه) دي د هغو لپاره ستره شفا ده او د مومنانو لپاره هدايت او رحمت دی). [يونس سورت: 57 آيت]. او د بشر په وينا کې هيڅ داسې وينا نده پيژندل شوې چې په هغې کې د زړونو او بدنونو د ناروغيو درملنه پرته وي، لکه څرنګه چې پدې لوی قرآن کې ده؛ هغه قرآن چې د رب العالمين کلام دی. او لدې څخه دا چې الله -جل جلاله- انسانان او پيريان وننګول تر څو دې قرآن ته ورته يو بل راوړي او يا يې د يو سورت په څېر يو سورت راوړي، الله تعالی فرمايلي: {أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأْتُواْ بِعَشْرِ سُوَرٍ مِّثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُواْ مَنِ اسْتَطَعْتُم مِّن دُونِ اللّهِ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ} (آيا دوی وايي چې ده دا له ځانه جوړ کړی دی، ته (دوی ته) ووايه: نو تاسو يو وړوکی سورت د ده په مثل راوړئ او له الله نه پرته چې څوك کولی شئ راوبلئ، که چيرې تاسو رښتيني يئ). [يونس سورت: 38 آيت]، او دا يې واضحه کړه چې پدې کې هيڅ شک نشته، نو حق ذات فرمايلي دي: {وَمَا كَانَ هَذَا الْقُرْآنُ أَن يُفْتَرَى مِن دُونِ اللّهِ وَلَكِن تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لاَ رَيْبَ فِيهِ مِن رَّبِّ الْعَالَمِينَ} (او دا قرآن هيڅکله هم داسې نه دی چې له الله نه غير دې په دروغو جوړ کړی شي او لېکن دا تصديق دی د هغو (کتابونو) چې له ده نه مخکې دي او د رب العلمين له جانبه د کتاب تفصيل دی چې هيڅ شك په کې نشته). [يونس سورت: 37 آيت]. او لدې څخه دا چې: دا قرآن موږ ته د تيرو قومونو خبرونه بيانوي په هغه ډول چې پيښ شوي دي پداسې حال کې چې د مکې خلک ترې لا خبر نه وو، نو الله تعالی مونږ ته بيان کړل، لکه څرنګه چې د الله تعالی پدې وينا کې دي: {نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَذَا الْقُرْآنَ وَإِن كُنتَ مِن قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ} [(ای نبي!) مونږ تا ته تر ټولو ښه بيان (قيصه) اوروو، د دې قرآن په ذريعې سره چې مونږ تا ته وحې کړی دی، او بېشکه شان دا دی چې ته د دې (قرآن له نازلېدلو) نه مخکې خامخا له ناخبرو ځنې وې]. [يوسف سورت: 3 آيت]. او دا پر دې ګواه دی چې دا د حکيم ستايل شوي ذات لخوا نازل شوی دی. او لدې څخه دا چې دغه ستر قرآن د بيان وضاحت، فصاحت، غيبي خبرونه، رباني قوانين له ځان سره لري، او داسې يو پيغمبر راوړی دی چې نالوستي و نه يې ليکل کولای شول او نه لوستل، الله تعالی فرمايلي دي: {وَمَا كُنتَ تَتْلُو مِن قَبْلِهِ مِن كِتَابٍ وَلاَ تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ إِذًا لاَّرْتَابَ الْمُبْطِلُونَ} (او له دې (قرآن) نه مخکې نه تا کوم کتاب لوستلو او نه تا د غه په خپل ښي لاس سره ليکه، (که ته داسې وی نو) په دغه وخت کې به باطل پرستو شك کاوه). [العنکبوت سورت: 48 آيت]، او

الله تعالی فرمايلي دي: {الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِندَهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَالإِنْجِيلِ} (هغه کسان چې د اُمي رسول (او) نبي پيروي کوي هغه چې دوی يې له خپل ځان سره په تورات او انجيل کې ليکلی مومي). [الأعراف سورت: 157 آيت].

او لدې څخه دا چې: د قرآن کريم يو سورت په مختلفو وختونو او مختلفو ځايونو کې نازليږي، لدې سره بيا هم هغه سورت داسې لوستل کيږي لکه -ټول- چې يو ځای نازل شوی وي، او د خلکو تر منځ دا خبره دود ده چې انسانان په استعدادونو کې يو له بل سره توپير لري او کله چې دوی په بيلابيلو وختونو کې کتابونه تاليفوي نو طريقې يې يو له بل سره توپير لري.

او لدې څخه دا چې رسول الله صلى الله عليه وسلم ته الله تعالى سنت ورکړي دي لکه څرنګه يې چې قرآن ورکړی دی، پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: «أَلَا إِنِّي أُوتِيتُ الْكِتَابَ، وَمِثْلَهُ مَعَهُ».«خبر اوسئ چې ماته کتاب راکړل شوی او د کتاب په څېر ورسره (يعنې سنت)». ابوداود (4604)، ترمذي (2664)، او ابن ابي شيبه په المصنف کې (24816) او په المسند کې (927) او احمد (17174) روايت کړی دی. او لدې څخه دا: چې قرآن د رسول الله صلى الله عليه وسلم لارښوونو ته شامل دی، هغه څه چې بايد وشي، يا هغه څه چې کول يې واجب دي، لکه څرنګه چې د الله تعالى پدې وينا کې دي: {لَّوْلاَ كِتَابٌ مِّنَ اللّهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَا أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ} (که د الله له جانبه مخکينی ليك نه وی (،نو) تاسو ته به د هغې (فديې) په بدل کې چې تاسو واخيستله، خامخا ډېر لوی عذاب دررسېدلی و). [الأنفال سورت : 68 آيت]، او د الله -تعالى- دا وينا: {يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَاجِكَ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ} (ای نبي! ته ولې هغه شی حراموې (بندوې) چې الله تا ته حلال کړی دی؟ ته د خپلو ښځو خوشحالول (او راضي کول) غواړې او الله ډېر بخښونکی، بې حده رحم کوونکی دی). [التحريم سورت: 1 آيت]، او د الله -تعالى- دا قول: {عَبَسَ وَتَوَلَّى* (ده تندی تريو کړ او مخ يې وګرځاوه. أَن جَاءهُ الأَعْمَى* په دې وجه چې ده ته ړوند راغی. وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَّكَّى*او ته څه شي پوه کړی يې، ښايي چې دی پاك شي. أَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنفَعَهُ الذِّكْرَى * يا به دی نصيحت (او پند) واخلي، نو ده ته به پند نفع ورسوي. أَمَّا مَنِ اسْتَغْنَى * هر چې هغه څوك دی چې استغنا يې کړې ده. فَأَنتَ لَهُ تَصَدَّى * نو ته په هغه پسې کېږې. وَمَا عَلَيْكَ أَلاَّ يَزَّكَّى} حال دا چې په تا هېڅ الزام نشته چې هغه پاك نشي). [عبس سورت: ١-٧ آيتونه]، او د الله - تعالى - دا وينا: {وَلَوْلاَ أَن ثَبَّتْنَاكَ لَقَدْ كِدتَّ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلا * (او که ته مونږ (په حق باندې) نه وی ټينګ کړی (،نو) يقينًا يقينًا ته نژدې وې چې دوی ته لږ څه مايله شې. إِذاً لَّأَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيَاةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لاَ تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا} (نو) په دغه وخت کې به خامخا مونږ په تا څکلی وی دوه چند عذاب په (دې دنياوي) ژوندون او دوه چنده عذاب په مرګ (په اخرت) کې بيا به تا د خپل ځان لپاره زمونږ په خلاف مدد کوونکی نه وی موندلی). [الإسراء سورت: 74، 75 آيتونه]، نو که چېرته دا قرآن د رسول الله - صلى الله عليه وسلم - لخوا وای، نو هغه به دا په خپل ځان نه وای ثبت کړي؛ نو کله چې پکې دا ډول نبوي - صلى الله عليه وسلم - توجيه بيان شوه؛ نو په قطعي ډول ثابته شوه چې دا - قرآن - د هغه لخوا ندی، بلکې د پوه او حکيم - ذات - له لوري دی.

(کتـــاب الرســـل والأنبـيــاء -عليهم السلام-) کتاب دی د رسولانو او نبيانو په اړه

د کتاب لنډيز

او مونږ باور لرو چې په رسولانو ايمان؛ په الله - تعالى - د ايمان څلورم رکن دی.

او موږ ايمان لرو چې د پيغمبرانو - عليهم السلام - د بلنې اساس په الله - تعالى - د هغه په نومونو، صفتونو او اعمالو پوهېدل دي، او دا چې هغوی ټول په توحيد سره ليږل شوي وو او يوازې د الله - تعالى - عبادت ته يې بلنه کوله او له هغه پرته د نورو د عبادت پريخودلو ته يې بلنه کړې ده، نو پيغمبران او رسولان په توحيد او ايمان کې تر ټولو کامل خلک دي، او دوی د سپېڅلي خالق په اړه تر ټولو مخلوقاتو خورا پوه دي، او په هغه څه چې د - الله پاک - لپاره پر دوی واجب او هغه څه چې پرې حرام دي.

او هر نبي خپل قوم دوو لويو بنسټونو ته بللی دی چې عبارت دي له: يوازې د يو الله عبادت او د آخرت په ورځ ايمان او هغه څه چې الله - تعالى- په دې کې د خپلو دوستانو لپاره نعمتونه او د دښمنانو لپاره عذاب چمتو کړی دی.

او موږ ايمان لرو چې انبياء - عليهم السلام - په هغو لويو اصولو باندې سره متفق دي چې بلنه يې ورته کړې ده، هغوی ټولو په الله - تعالى - ، ملائکو، کتابونو، رسولانو، د اخرت ورځ او د خير او شر په اندازې باندې ايمان رواړلو ته بلنه کړې ده، ټولو د عباداتو اصولو ته بلنه کړې ده لکه: لمونځ، زکات، روژه او حج، او د نيکو اخلاقو بنسټونو ته او له ناوړه اخلاقو څخه يې - خلک - منع کړي دي، نو پيغمبران - عليهم السلام - سره په اصولو کې متفق دي، خو هغه شريعتونه چې هغوی ورته بلنه کړې ده په احکامو او تفصيل کې يې سره جلا دي.

او مونږ ايمان لرو چې په ټولو انبياوو - عليهم السلام - ايمان راوړل واجب دي، او په هر هغه څه يې چې له غيبو خبر ورکړی دی بايد رېښتينی وګڼل شي او له هر هغه څه څخه ځان ساتل واجب دي چې منع ترې شوې ده، له هغوی سره مينه کول، د هغوی احترام کول او د هغوی پسې اقتدا کول او پدې ګواهي ورکول چې هغوی - الهي - پيغام رسولی، امانت يې اداء کړی، او د الله دپاره يې او د هغه د بندګانو د پاره يې خير خواهي لټولې او په حقه سره يې د الله په لار کې جهاد کړی او په ټول امت د هغه رسول په شريعت عمل کول واجب دي چې ورته ليږل شوی دی، او پدې امت؛ د محمد - صلى الله عليه وسلم - په امت؛ په پيريانو او انسانانو واجب دي چې د أنبياوو او رسولانو په وروستي پيغمبر چې محمد - صلى الله عليه وسلم - دی په شريعت يې عمل وکړي، ځکه چې هغه ټولو انسانانو او پيريانو ته ليږل شوی دی.

او ټول انبياء او رسولان - عليهم السلام - د دې لپاره راغلي دي چې خلک د کفر، شرک او جهالت له تيارو څخه راوباسي، که څه هم د دې دنيا له عزت، سلطنت، زور، څواک، کرهڼې او کارخانو څخه برخمن وي.

او مونږ ايمان لرو چې الله - تعالى - دوی لره زيری ورکوونکي او ويروونکي ليږلي دي؛ د دې لپاره چې د خلکو لپاره په الله - تعالى باندې له رسولانو - ليږلو - څخه وروسته کوم حجت پاتې نه شي.

او مونږ ايمان لرو چې الله - تعالى - په هر امت کې يو رسول ليږلی. نو د هغه چا نوم مو چې پيژندلی دی ايمان پرې واجب دی او د هغه چا نوم مو چې له دوی څخه ندی پيژندلی مجمل ايمان پرې راوړو. نو په ټولو أنبياوو او رسولانو - عليهم السلام - ايمان په هر مسلمان نارينه او ښځينه واجب دی او څوک چې په يو نبي کافر شو، نو يقينا چې په ټولو انبياوو - عليهم السلام - يې کفر کړی دی.

او مونږ ايمان لرو چې الله - پاک - بندګانو ته خپل رسولان ليږي چاته چې وغواړي او څرنګه چې د هغه حکمت غوښتنه کوي، نو د هغه حکم لره هيڅ څارونکی نشته، څه چې وغواړي او څه يې چې خوښه وي کوي يې.

او مونږ ايمان لرو چې نبوت يوه الهي لوريينه او رباني رحمت دي، له خپلو بنده ګانو څخه يې چې چاته وغواړي بخشش کوي، نو الله تعالى دی چې له پرښتو او خلکو څخه رسولان غوره کوي.

او انبياء او رسولان - عليهم السلام - سره په خپل منځ کې يو پر بل غوره والی لري، او تر ټولو غوره يې اولو العزم دي، او د اولو العزم تر منځه تر ټولو غوره د الله تعالی دوه دوستان دي: ابراهيم او محمد - عليهما السلام - او پيغمبر - صلی الله عليه وسلم - أنبياوو ته يو پر بل له غوره والي ورکولو څخه منع فرمايلې ده؛ په ځانګړې توګه کله چې دا کار د تعصب يا د هغه له شان څخه د کمولو په موخه وشي او لکه څرنګه چې الله تعالی ابراهيم او محمد - عليهما السلام - په دوستۍ نيولي دي، همدا رنګه يې موسی - عليه السلام - ته په خلکو غوره والی ورکړی دی؛ هغه ته په رسالتونو ورکولو او هغه سره په خبرو کولو، او زمونږ پيغمبر - صلی الله عليه سلم - د خُلت (د محبت د لوړې درجې) مرتبه خپله کړې ده او دا شرف يې هم حاصل کړی دی چې رب يې ورسره د اسراء په شپه د پردې تر شا خبرې کړي دي، نو پدې سره زمونږ پيغمبر - صلی الله عليه وسلم - د خُلت او هغه سره د خبرو کولو شرف حاصل کړی دی.

او مونږ پدې ايمان لرو چې پيغمبران د ټولو انسانانو غوره خلک دي، او هيڅوک د نبي مرتبې ته نه شي رسيدلی، نه ولي او نه بل څوک، او هيڅ بشر ته په نبي باندې غوره والی ورکول په کار ندي، او نبوت کسبي ندی (يعنې لاس ته نه راوړل کيږي) بنده يې په زحمت، طاعت، پاکيزه ګۍ مبارزه، د زړه پاکوالي، ستره والي او خو اخلاقو لاسته راوړلی نشي.

او مونږ پدې ايمان لرو چې الله تعالی پيغمبري نده ورکړې مګر سړيو ته، او مونږ پدې پوهيږو چې أنبياء عليهم السلام لکه د نورو انسانانو په څېر انسانان دي، او دوی له انسانانو څخه په دينداری، عقلونو او أخلاقو کې تر ټولو پوره دي، مګر دا چې دوی ته وحې کيږي، او په هغه څه کې دوی له ګناه څخه پاک دي چې د الله تعالی له أوامرو څخه يې خلکو ته رسوي، او کله چې نبي پداسې يو څه کې اجتهاد وکړي چې وحې ورته پکې نه وي شوې او بيا پايلې ته ونه رسيږي، نو الله تعالی يې په نوموړي اجتهاد کې تاييد نه کوي، بلکه وحې پرې نازليږي تر څو تشه ډکه شي.

او رسولان او أنبياء -عليهم السلام - د ځان لپاره د نفعې او ضرر خاوندان ندي، سره لدې چې پورته مرتبه، لوړه درجه او په دنيا او اخرت کې ستايل شوی مقام لري. نو کله چې دوی خپل ځان ته ګټه او تاوان نه شي رسولی، نو نورو خلکو ته خو يې په طريقه اولی سره نه شي رسولی، او که چيرته دوی خپل ځانته او نورو ته - په خپل ژوند کې - ګټه او يا تاون نه شي رسولی، نو په طريقه اولی سره نورو ته ګټه او تاوان د هغوی له مرګ څخه وروسته نه شي رسولای.

او په غيبو نه پوهيږي مګر په هغه اندازه چې الله تعالی ورښودلي وي او اجازه يې ورته پرې کړې وي.

او أنبياء او رسولان - عليهم السلام - د الله تعالی عبادت د هغه څخه له ويرې او هغه ته له هيلې درلودلو له امله کوي، او هغه ته وسيله(نزديکت) پلټي، او هغه پاک ذات ته ځان نږدې کوي.

او مونږ ايمان لرو چې پيغمبران او رسولان د هغو مصيبتونو او ناروغيو سره مخ کيږي چې نور انسانان ورسره مخ کيږي، دوی ته غم او مرګ رسيږي او دا چې دوی ميرمنې او اولادونه لري او دا چې دوی خواړه خوري او په بازارونو کې ګرځي، او مونږ پدې پوهيږو چې مسيح - عليه السلام - د الله - تعالی - لخوا ژوندی پورته شوی دی کله چې د هغه امت غوښتل چې هغه ووژني.

او مونږ شاهدي ورکوو چې دوی خلکو ته نصيحت وکړ، امانتونه يې وسپارل، او د خپل رب پيغامونه يې ورسول، او دا دوی ته زيان نه رسوي چې پيروانو يې - بلنه - ونه منله او نه دا چې خلکو پرې کبر وکړ.

او مونږ ايمان لرو چې الله - تعالی- هر پيغمبر ته له نخښو او دليلونو څخه دومره ورکړي دي چې د هغه په اندازه انسانان ايمان راوړي.

او مونږ ايمان لرو چې الله - تعالی - هيڅ پيغمبر ندی ليږلی مګر دا چې له هغه سره داسې يو نخښه وي چې د هغه په رښتينولۍ دلالت وکړي، برابره خبره ده که مونږ پرې پوه شو يا پرې پوه نه شو، او الله تعالی مونږ ته د هغې له جملې څخه يوه ټولګه په قرآن کريم کې بيان کړې ده. او پدې هم پوهيږو چې ډيری داسې نخښانې شته چې الله تعالی پرې د خپلو پخوانيو پيغبرانو تاييد کړی دی او الله تعالی مونږ ته ندي بيان کړي، او ځينې وختونه الله تعالی مونږ ته هغه واضحه نخښانې بيانوي، او کله هم دليل بيانوي، او مونږ پدې پوهيږو چې هغه نښانې او دليلونه چې الله تعالی پرې د خپلو رسولانو او أنبياوو تاييد کړی دی ډيرې زياتې دي.

او د هغوی په ريښتينولۍ تر ټولو لوی دليل هغه دی چې دوی هغه توحيد ته بلنه کوي چې په فطرتونو کې ځای پر ځای شوی دی او عقلونه يې په ښه والي ګواهي ورکوي، او هغه ګټور علم، نيک عمل، هدايت، حق دين او ميزان چې دوی ورسره راتګ کړی دی او خپلو رسولانو ته د الله تعالی ګواهي چې دوی پر حق دي، او هغه څه هم حق دي چې دوی پرې راتګ کړی دی، او تر ټولو لويه نخښه يې هغه وحيې ده چې د الله - تعالی- له لورې پرې نازليږي او تر ټولو ستره وحی لوی قرآن دی چې زمونږ د پيغمبر صلی الله عليه وسلم معجزه ده، او شونې نده چې انسان دې د دې وحی په څېر راوړلی شي؛ ځکه چې هغه د الله کلام او وحی ده او ځکه چې په هغه کې غيبي خبرونه دي،او د هغه هدايت، رڼا، رحمت او حکمت له امله چې پکې دي.

او د هغو شيانو له جملې څخه چې الله - تعالی - پرې د خپلو پيغمبرانو مرسته کړې وه، هغه عقلي دليلونه دي چې الله پرې د دوی مرسته کړې ده، نو کافر حيران کړي او باطل ته ماتې ورکړي.

او د دوی ترټولو له لوی نخښو څخه له غيبو څخه خبر ورکول دي، هغه چې الله تعالی ترې د پردې پورته کولو اجازه ورکړي وي. او له دوی څخه : مخکينو پيغمبرانو - عليهم السلام - ته نجات ورکول، او د دوی پيروانو ته د دښمنانو له فريب څخه نجات ورکول او د ضدي او متکبرو خلکو له منځه وړل، او بلنه ورکړی شوو ته د الله تعالی لخوا د هغه څه يادونه کول چې په پخوانيو باندې يې کړي دي، او دا چې د الله کړنلاره کېدونکې ده. او له هغې څخه : د دوی د صفاتو کمال، د دوی ښه اخلاق، عمل او سيرت او د دوی په خبرو کې اخلاص چې له هغه سره دوی دروغ نه شي ويلی. او لدې څخه: د پيغمبرانو د نښانو په ليږد کې لوی پرلپسې والی، او هغه څه چې دوی پرې د علم، هدايت او حق دين څخه راتګ کړی دی، هغه څه چې د دروغو په ليږدولو باندې سره د دوی يوځای کېدل ناممکن ګرځوي. او لدې څخه: دا چې دوی په خپلو رسالتونو باندې بدله نه غواړي، او نه پرې واکمني غواړي. او لدې څخه دا چې: د پيغمبرانو د نبوت سپکاوی هيڅوک نه کوي مګر يو جاهل چې د دين، علم او لارښوونې په اړه يې فکر ندی کړی چې پيغمبرانو پرې راتګ کړی دی، او يا يو ضدي متکبر.

او له سترو نخښانو څخه يې هغه حسي دليل دی چې سترګې يې ګوري، عقلونه يې مني، لکه د نوح د قوم غرقيدل، د صالح اوښه، د هود د قوم ننګونه چې که ټول قوم يې ورسره دوکه وکړي، له اور څخه د ابراهيم ژغورل، د موسی معجزې، او لدې څخه: امسا، ملخان، سپږې، چونګښې، وينه، طوفان، د فرعون او د قوم يې غرقيدل،او د داود - عليه السلام - معجزې لکه: د غرونو تسبيح ويل، د اوسپنې نرميدل، د سليمان - عليه السلام - معجزې، هغه ته د باد او پيريانو تسخيريدل، د مرغانو په خبرو پوهيدل. او د مسيح - عليه السلام - معجزې لکه پيس وهلی، مورزادي ړوند او چې وروسته وړوند شوی وي دوی رغول، د مړو ژوندي کول، او دا چې هغه به له خټو څخه لکه د مرغانو په څېر جوړول بيا به يې پکې پوکی وکړاو د الله په اذن به هغه مرغه شو، او زمونږ د پيغمبر محمد - صلی الله عليه وسلم معجزې، چې هغه زياتې دي او په سختۍ سره شمېرل کيږي لکه : د سپوږمۍ څېرې کيدل، اسراء او معراج، د خوړو ډيريدل، د حيواناتو سره خبرې کول، د کاڼو تسبيح ويل، د ونې د تنې ژړا، او د الله لخوا د دښمنانو په مقابل کې يې مرسته کول.

او د پیغمبرانو له معجزو څخه: د هغه پیغمبر حالت چې حق ته بلنه کوي؛ او یقینا چې خلک د هغه چا ترمنځ توپیر کوي چې په خپلو خبرو کې حق ته بلنه کوي او د هغه چا چې دروغو ته په خپلو ویناوو کې بلنه ورکوي... او داسې نورې نښانې.

او د پیغمبرانو ټولې نښانې پرته له قرآن کریم او د محمد - صلی الله علیه وسلم - له سنتو څخه له منځه تللي دي، چې دا دواړه پاتې دي ځکه چې الله - تعالی - یې د ساتلو تضمین کړی او پدې دواړو کې د پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - او د هغه د رسالت په رښتینولۍ ستر دلیلونه او ثبوتونه دي.

او مونږ ایمان لرو چې الله - تعالی - د خپلو پیغمبرانو ملاتړ کوي، په هغه ډول چې د هغه حکمت د کائناتي او شرعي آیتونو او شواهدو تقاضا کوي، نو الله په خپل فضل سره هدایت کوي چاته چې وغواړي او په خپل عدل سره چې څوک وغواړي ګمراه کوي یې، او ضدي انسان ته نه زیاتوي مګر ضد او تکبر.

او مونږ ایمان لرو چې که چېرته الله - تعالی - غوښتلی وای نو ټولو خلکو ته به یې هدایت کړی و.

او مونږ ایمان لرو چې د پیغمبرانو دلیلونه او نښانې چې هغوی راوړي دي او الله یې پرې مرسته کړې ده، ناشوني ده چې د نبوت دعوه کوونکی یې راوړي، یا ساحر او دروغجن، ځکه چې الله - تعالی - پریکړه کړې چې په صحیح دلیل سره به د باطل مرسته نه کوي، او نه به دروغجن په رینښتني ثبوت سره ریښتونی کوي؛ ځکه چې هغه ذات حکیم دی په خپل شریعت او امر کې او د الله تعالی جاري حکمت او کړنلاره د دې خبرې ممانعت کوي.

او مونږ ایمان لرو چې زمونږ پیغمبر محمد بن عبدالله د رب العالمین رسول، د انبیاوو او رسولانو وروستی، د بني آدمو سردار او هغه رب العالمین ته محبوب دی.

او مونږ پوهیږو چې هغه ته چې کومې معجزې ورکړل شوي بل هیڅ پیغمبر ته ندي ورکړل شوي او د هغه ترټولو لویه معجزه قرآن کریم دی، او لومړی هغه څه چې رسول الله - صلی الله علیه وسلم - ته پرې د وحیې پیل وشو هغه د ښایسته خوبونو لیدل و، نو هغه به هیڅ خوب نه لیده مګر دا چې د روڼ سهار په څېر به رښتیا کېده، او لومړۍ وحې چې پرې له - قرآن - څخه نازل شوه د «سورة العلق» لومړي آیتونه وو او له هغې وروسته پرې «المدثر» نازل شو، بیا وریسې وحې په پرلپسې ډول نازلیده، هغه په مکه کې دیارلیس کاله خلک توحید ته راوبلل او په مدینه کې یې لس کاله تېر کړل او الهي قوانین یې بیان کړل او د هغه دین ته یې بلنه کوله، او د هغه په لاره کې یې جهاد کاوه، تر دې چې الله تعالی د درې شپیته کلنۍ په عمر کې وفات کړ، زما مور او پلار دې له هغه صلی الله علیه وسلم څخه قربان شي،

او مونږ پوهیږو چې له قرآن عظیم څخه وروسته د هغه ترټولو لویه معجزه اسراء او معراج دي. او د هغه له معجزو څخه د سپوږمۍ چاودیدل دي، او الله - تعالی هغه په ډیرو ځانګړتیاوو سره ځانګړی کړی دی او دا ځانګړتیاوې یې علماوو په خپلو تالیفاتو کې ذکر کړي دي او کله کله یې پکې مستقل تالیفات کړي دي.

او مونږ ایمان لرو چې په انسانانو او پیریانو دواړو باندې پرې ایمان راوړل واجب دي، او په هغه څه کې یې رښتینی ګڼل چې خبر یې پرې ورکړی، او په هغه څه کې اطاعت کول چې امر یې پرې کړی دی.

او مونږ ایمان لرو چې د الله - تعالی - عبادت باید و نه شي مګر په هغه طریقه چې روا کړی یې دی او حق ذات د هغه - صلی الله علیه وسلم - د امر له مخالفت څخه ویرول کړي دي، او حق ذات د هغه په درناوي او محبت امر کړی او دا چې پرې واجب دي چې هغه - صلی الله علیه وسلم - باید سړي ته له خپل ځان ، پلار او ټولو خلکو څخه زیات ګران وي.

او مونږ ایمان لرو چې الله تعالی په آذان کې د شهادتینو پر مهال زمونږ د پیغمبر محمد - صلی الله علیه وسلم - یاد د خپل ځان سره یو ځای ذکر کړی دی، او زمونږ د پیغمبر- صلی الله علیه وسلم - یاد په پراخه توګه په پخوانیو اسماني کتابونو کې شوی دی، او په قرآن عظیم کې، او مسلمانو لیکوالانو د هغه د سنت، سیرت، خویونو، اخلاقو او غزاګانو په بیانولو کې ډول ډول تالیفات کړي دي.

او مونږ باور لرو چې الله - تعالی - هغه ټول مخلوق ته رالیږلی، ځکه چې هغه ثقلینو (پیریانو او انسانانو) ته د الله رسول دی او الله - تعالی - هغه ته د پیریانو یوه ډله ولیږله چې هغه ته یې غوږ نیولی و، تر څو یې تر شا د خپلو قومونو خلک وویروي، او د دې لپاره چې حجت پرې قائم شي او الله - تعالی له هر نبي او رسول څخه ژمنه اخیستې ده چې که چېرته محمد - صلی الله علیه وسلم - ولیږل شو او دی ژوندی و نو ایمان به پرې راوړي.

او مونږ ایمان لرو چې پیغمبرانو پده باندې خپلو قومونو ته زیری ورکړی او د هغه صلی الله علیه وسلم او د ملګرو صفتونه یې په تورات او انجیل کې راغلي دي او په ځانګړې توګه پرې مسیح علیه السلام - بني اسرائیلو ته زیری ورکړی او بني اسرائیلو داسې پیژانده لکه څرنګه یې چې خپل اولادونه پیژندل. او د هغه صلی الله علیه وسلم د نبوت له نښانو څخه ځینې هغه دي چې اهل کتابو پیژندلې لکه د هغه په ملا کې د نبوت مبارک مهر.

او مونږ د هغه - صلی الله علیه وسلم - د پیغام په عمومیت باور لرو، لدې امله یې پادشاهانو او مشرانو ته لیکونه ولیږل او د یو الله عبادت او د هغه - صلی الله علیه سلم - په پیغمبرۍ ایمان او رښتیا ګڼلو ته یې راوبلل.

او مونږ ایمان لرو چې الله - تعالی - زمونږ نبي - صلی الله علیه وسلم - ته ځمکه راټوله کړه، نو تر هغه ځایه یې ترې ولیده چې کوم ځای ته به یې چې په راتلونکي کې د امت واکمني رسیږي.

او د هغه د رسالت د عمومیت یو دلیل دا دی چې د نجران نصارا یې له مباهلې څخه په شا شول، او د جزیې ورکول یې و منل پداسې حال کې چې ذلیله وو، ځکه هغوی پوهېدل چې دی نبي دی.

او د هغه - صلی الله علیه وسلم - د رسالت د عمومیت له دلایلو څخه د ډیرو یهودو او نصاروو علماوو اسلام راوړل دي، بلکه له اهل کتابو څخه په زرګونو. او د هغه - صلی الله علیه وسلم د رسالت د عمومیت له دلایلو څخه دا دي چې هغه له روم سره غزا وکړه او صحابه کرامو ته یې له هغه وروسته د فارس او روم سره د جهاد کولو امر وکړ.

او د هغه - صلی الله علیه وسلم - د رسالت د عمومیت له دلیلونو څخه دا دي چې هغه د سراقه سره ژمنه وکړه چې په راتلونکي کې به د کسرا - د سرو زرو بنګړي ور په لاس کوي - نو هغه د عمر رضي الله عنه په خلافت کې په لاس کړل.

او مونږ په یقین سره پوهیږو چې دا د الله - تعالی - د حکمت غوښتنه ده چې په خپل فضل سره لارښوونه کوي چاته چې وغواړي او په خپل عدل سره ګمراه کوي چا لره چې وغواړي، همدا رنګه حکمت یې دا تقاضا کړې چې هر پیغمبر لره دې یو دښمن وي، او د دې دښمنانو تر منځه دې یو بل ته په باطل سره وصیت کول او په خبرو کې یو بل ته ورته والي وي، په هر امت کې - د پیغمبر ضد عامه - وینا یو بل ته ورته وي، کله وایي: یقینا دی ساحر دی او یا کوډګر او دروغجن دی او کله دا نه مني چې هغه دې ورته کومه معجزه راوړې وي او کله بدګماني کوي چې دا - پیغمبر - په الله دروغ تړي او کله یې په لیونتوب سره یادوي او د الله رسولان علیهم السلام لدې ټولو حالتونو څخه پاک دي، پداسې حال کې چې هغوی د عقل له اړخه تر ټولو پوره دي او په زړونو کې تر ټولو پاکیزه دي او کله دا خبره ډیره لویه ګڼي چې هغوی یې د یو الله عبادت ته بولي او کله هم د

نبي دعوت ردوي، ځکه چې هغه د دوی په څېر يو انسان دی او کله ترې د داسې کارونو غوښتنه کوي چې هغه د مخلوق په توان کې نه وي، خو دا کارونه دوی د لويې او ضديت له امله کوي - يقينا دوی زمونږ له نبي محمد - صلی الله عليه وسلم - څخه وغوښتل چې له ځمکې څخه ورته چينې راوباسي او يا دا چې باغ ولري او يا پرې له آسمان څخه باران واوروي او يا ورته الله او پرښتې راولي او يا دا چې پيغمبر لره دې يو ښايسته کور وي او يا په آسمان کې دې پورته وخيژي او کتاب دې پرې نازل کړي او کله هم له نبي څخه غوښتنه کوي چې هغه څه ورته راوړي چې وعده يې ورسره کوي، او کله هم د الله تعالی له لارې څخه منع کول کوي او خپلو پيروانو ته وايي: دې قرآن ته غوږ مه نيسئ او شورماشور پکې وکړئ او کله د رسول مقابله د هغه په دروغجن ګڼلو سره کوي او يا په رسول الله - صلی الله عليه وسلم - تور لګوي چې هغه ته يو بشر ښوونه کوي او د الله له طرفه ورته وحيې نه راځي.

او کله هم له رسول څخه مخ اړوي، ځکه چې يوازې کمزوري خلک د هغه پيروي کوي، او کله هم د رسولانو پورې ټوکې او مسخرې کوي، او کله هم رسول ته دوکه ورکوي، او تمه لري چې غوږه مالي ورته وکړي او يا ورته پناه ورووړي، او کله هم پداسې يو تعبير سره چې ضدي انسان پدې پوهيږي چې په خپله خبره کې دروغجن دی، لکه څرنګه چې د فرعون په وينا کې راغلي چې موسی ته يې کافر ويلي.

او کله هم عام خلک نبي له وطن څخه په ويستلو ګواښي، او د قريشو کافرانو زمونږ نبي محمد - صلی الله عليه وسلم - د بني هاشمو سره د ابو طالب په دره کې د دريو کلونو لپاره محاصره کړ او هغه صلی الله عليه وسلم يې له خپل کور او کلي څخه وويست او د ابراهيم - عليه السلام - قوم هڅه وکړه چې هغه په اور وسوځوي، مګر دا چې الله تعالی وژغوره او بني اسرائيلو د خپلو پيغمبرانو د وژلو هڅه وکړه، بلکه له هغوی څخه يې ځيني ووژل...

دا د پيغمبرانو سره د متکبره خلکو عادت دی او دا يوه جاري کړنلاره ده چې عام خلک يې په هر امت کې د اصلاح کوونکو سره پر مخ وړي.

(بــاب الإيمان بالرسل عليهم الصلاة والسلام) باب دی په رسولانو عليهم السلام د ايمان په اړه

په رسولانو ايمان راوړل د ايمان له ارکانو څخه څلورم رکن دی، الله تعالی فرمايلي: {آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِن رَّبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللّهِ وَمَلآئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لاَ نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّن رُّسُلِهِ} (رسول پر هغه څه ايمان راوړی دی ؛ چې په ده باندې د خپل رب له جانبه نازل کړی شوی دی او مومنانو هم، ټولو ايمان راوړی دی په الله باندې او د هغه پر ملايکو او د هغه پر کتابونو او د هغه په رسولانو (او وايي) مونږه د هغه (الله) په رسولانو کې د هيچا په مينځ کې توپير نه کوو). [البقرة سورت: 285 آيت]، او حق ذات تعالی فرمايلي دي: {لَّيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ} (نېکي دا نه ده چې خپل مخونه د مشرق او مغرب په طرف وګرځوئ، خو لېکن نېکي (د هغه چا) ده چې پر الله او پر ورځ د آخرت او پر ملايکو او پر کتابونو او پر نبيانو يې ايمان راوړی وي). [البقرة سورت: 177 آيت]، او له أبو هريرة - رضي الله عنه - څخه روايت دی وايې چې يوه ورځ رسول الله - صلی الله عليه وسلم - خلکو ته راښکاره شو، نو يو سړی ورته راغی، او ويې ويل: ای د الله رسوله ! ايمان څه دی؟ ويې فرمايل: «أَنْ تُؤْمِنَ بِاللهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكِتَابِهِ، وَلِقَائِهِ، وَرُسُلِهِ، وَتُؤْمِنَ بِالْبَعْثِ الْآخِرِ».''دا چې په الله، د هغه پر ملائکو، د هغه پر کتابونو، د هغه سره په مخ کيدلو، او په وروستي بعث يعنې بيا راپورته کېدلو ايمان ولرې''. بخاري (4777)، مسلم (9) او ابن ماجه (64) روايت کړی دی. او موږ ايمان لرو چې د پيغمبرانو - عليهم السلام - د بلنې اساس په الله - تعالی - د هغه په نومونو، صفتونو او اعمالو پوهېدل دي او دا چې هغوی ټول په توحيد سره ليږل شوي دي او يوازې د الله - تعالی - عبادت او له هغه پرته د نورو د عبادت پريخودلو ته يې بلنه کړې ده، الله تعالی فرمايلي: {وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلاَّ نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنَا فَاعْبُدُونِ}(او مونږ له تا نه مخکې هېڅ رسول نه دی لېږلی مګر چې هغه ته به مونږ(دا) وحي کوله چې ببشکه شان دا دی چې له ما نه پرته بل هېڅ حق معبود نشته، لهذا تاسو زما عبادت کوئ). [الأنبياء سورت: 25 آيت]، او هر نبي خپل امت ته ويلي دي: {اعْبُدُواْ اللّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَـهٍ غَيْرُهُ أَفَلاَ تَتَّقُونَ}(تاسو د الله عبادت کوئ، ستاسو لپاره له هغه نه سِوا (بل) هېڅ په حق معبود نشته، آيا تاسو نه وېرېږئ). [الأعراف سورت: 65 آيت]. نو پيغمبران او رسولان په توحيد او ايمان کې تر ټولو کامل خلک دي او دوی د سپېڅلي خالق په اړه تر ټولو مخلوقاتو زيات پوه دي او هغه څه چې د - الله پاک - لپاره پر دوی واجب دي او هغه څه چې پرې حرام دي، او هر نبي خپل قوم دوو لويو بنسټونو ته بللی دی چې عبارت دي له: يوازې د يو الله عبادت او د آخرت په ورځ ايمان او هغه څه چې الله - تعالی- په دې کې د خپلو دوستانو لپاره نعمتونه او د دښمنانو لپاره عذاب چمتو کړی دی، الله تعالی فرمايلي: {لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُواْ اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَـهٍ غَيْرُهُ إِنِّيَ أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ} يقينًا (يقينًا مونږ نوح خپل قوم ته لېږلی و، نو هغه وويل: ای زما قومه! تاسو د الله عبادت کوئ، تاسو لپاره له هغه نه سِوا (بل) هېڅ برحق معبود نشته، بېشکه زه پر تاسو د لويې ورځې له عذاب نه وېرېږم). [الأعراف سورت: 59 آيت]، او د لوی شان او شوکت خاوند ذات فرمايلي دي: {وَإِلَى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُواْ اللّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَـهٍ غَيْرُهُ وَلاَ تَنقُصُواْ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِنِّيَ أَرَاكُم بِخَيْرٍ وَإِنِّيَ أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُّحِيطٍ} (او (لېږلی و مونږ) مدين ته د هغوی ورور شعيب، هغه وويل: ای زما قومه! تاسو د الله عبادت کوئ، ستاسو لپاره له هغه نه غير (بل) هېڅ حق معبود نشته او تاسو پېمانه او تله مه کموئ، بېشکه زه تاسو په خير (ښه حال) وينم او بېشکه زه پر تاسو باندې د چاپېرېدونکې ورځې له عذاب نه وېرېږم). [هود سورت: 84 آيت]، او الله تعالی فرمايلي: {وَاذْكُرْ أَخَا عَادٍ إِذْ أَنذَرَ قَوْمَهُ بِالأَحْقَافِ وَقَدْ خَلَتْ النُّذُرُ مِن بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ أَلاَّ تَعْبُدُوا إِلاَّ اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ} (او ته د عاديانو ورور (هود) ياد کړه، کله چې ده خپل قوم ووېرولو، چې په احقاف (رېګستان) کې وو، او يقينًا له ده نه مخکې او له ده نه وروسته (نور) وېروونکي (پېغمبران) تېر شوي دي (په دې خبرې سره) چې تاسو عبادت مه کوئ غير له الله نه، بېشکه زه په تاسو د ډېرې لويې ورځې د عذاب وېره کوم). [الأحقاف سورت: 21 آيت]. او موږ ايمان لرو چې انبياء - عليهم السلام - په هغو لويو اصولو باندې سره متفق دي چې بلنه يې ورته کړې ده، هغوی ټولو په الله - تعالی - ، ملائکو، کتابونو، رسولانو، د آخرت ورځ او د خير او شر په اندازې باندې ايمان راوړلو ته بلنه کړې ده، ټولو د عباداتو اصولو ته بلنه کړې ده لکه : لمونځ، زکات، روژه او حج، او د نيکو اخلاقو بنسټونو ته او له ناوړه اخلاقو څخه يې - خلک - منع کړي دي، نو پيغمبران - عليهم السلام - سره په اصولو کې متفق دي، خو هغه شريعتونه چې هغوی ورته بلنه کړې ده په احکامو او تفصيل کې يې سره مخالفت لري. {شَرَعَ لَكُم مِّنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلاَ تَتَفَرَّقُوا فِيهِ}. (هغه ستاسو لپاره هغه دين مقرر کړی دی چې د هغه وصيت يې نوح ته کړی و او هغه چې مونږ تا ته وحي کړی دی او هغه چې مونږ د هغه وصيت ابراهيم او موسٰی او عيسٰی ته کړی و، چې تاسو دين قايم کړئ او په ده کې اختلاف مه کوئ). [الشوری سورت: 13 آيت]. او موږ ايمان لرو چې انبياء - عليهم السلام - په هغو لويو اصولو باندې سره متفق دي چې بلنه يې ورته کړې ده، خو هغه شريعتونه چې هغوی ورته بلنه کړې ده په احکامو او تفصيل کې يې سره مخالفت لري، الله تعالی فرمايلي: {وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ فَاحْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنزَلَ اللّهُ وَلاَ تَتَّبِعْ أَهْوَاءهُمْ عَمَّا جَاءكَ مِنَ الْحَقِّ لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا} (او (ای نبي!) مونږ تا ته کتاب په حقه سره نازل کړی دی، چې د هغو کتابونو تصديق کوونکی دی چې له ده نه مخکې دي او د هغوی محافظ دی، نو ته د دوی په مينځ کې فيصله وکړه په

هغه څه سره چې الله نازل کړي دي او ته د دوی د خواهشاتو پيروي مه کوه، چې هغه حق پرېږدې چې تا ته راغلی دی، مونږ په تاسو کې د هر يو لپاره يو دستور او لاره مقرر کړې ده). [المائدة سورت: 48 آيت].

او مونږ ايمان لرو چې په ټولو انبياوو - عليهم السلام - ايمان راوړل واجب دي او په هر هغه څه يې چې له غيبو خبر ورکړی دی بايد رېښتينی وګڼل شي او له هر هغه څه څخه ځان ساتل واجب دي چې منع ترې شوې ده، له هغوی سره مينه کول، د هغوی احترام کول او د هغوی پسې اقتدا کول او پدې ګواهي ورکول چې هغوی - الهي - پيغام رسولی، امانت يې اداء کړی، او د الله او د بندګانو خيرخواهي يې کړې ده او په حقه سره يې د الله په لار کې جهاد کړی او په ټول امت د هغه رسول په شريعت عمل کول واجب دي چې ورته لېږل شوی دی او پدې امت؛ د محمد - صلی الله عليه وسلم - په امت؛ له پيريانو او انسانانو څخه واجب دي چې د أنبياوو او رسولانو په وروستي يو چې محمد - صلی الله عليه وسلم - دی په شريعت يې عمل وکړي، ځکه چې هغه ټولو انسانانو او پيريانو ته لېږل شوی دی.

او ټول انبياء او رسولان - عليهم السلام - د دې لپاره راغلي دي چې خلک د کفر، شرک او جهالت له تيارو څخه راوباسي، که څه هم د دې دنيا له عزت، سلطنت، زور، ځواک، کرهڼې او کارخانو څخه برخمن وي، الله تعالی د موسی عليه السلام په اړه فرمايلي: {وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَى بِآيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِأَيَّامِ اللَّهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُور} (او يقينًا يقينًا مونږ موسٰی له خپلو معجزو سره لېږلی و (او دا مو ورته ويلي وو) چې خپل قوم له تيارو نه رڼا ته راوباسه او دوی ته د الله د ورځو(واقعات د پخوانو) يادونه وکړه، بېشکه په دغو کې خامخا د هر ښه صبر کوونکي، ډېر شکر کوونکي لپاره نښې دي). [إبراهيم سورت: 5 آيت]، او الله تعالی فرمايلي دي: {أَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ آيَةً تَعْبَثُون*(ايا تاسو په هر اوچت ځای يوه نښه (لوړه ودانۍ) جوړوئ، په داسې حال کې چې عبثيات کوئ! وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُون* او تاسو پاخه عمارتونه جوړوئ، ښايي چې تاسو به (په دنيا کې) تل اوسېږئ. وَإِذَا بَطَشْتُم بَطَشْتُمْ جَبَّارِين} او کله چې تاسو نيول کوئ (،نو) نيول کوئ، په داسې حال کې چې ظلم کوونکي يئ). [الشعراء سورت: 128-130 آيتونه]، او الله تعالی فرمايلي دي: {أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا الأَرْضَ وَعَمَرُوهَا أَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَاءتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُون} (ايا دوی په ځمکه کې نه ګرځي، نو چې وګوري چې د هغو کسانو انجام څنګه و چې له دوی نه مخکې وو هغوی له دوی نه په قوت کې زيات سخت وو او هغوی ځمکه څيرولې او دا يې اباده کړې وه ډېره له هغې نه چې دوی دغه آباده کړې ده او دوی ته خپلو رسولانو ښکاره دليلونه راوړي وو، نو الله کله هم داسې نه و چې په دوی ظلم وکړي او لېکن دوی (پخپله) په خپلو ځانونو ظلم کاوه). [الروم سورت: 9 آيت]. او مونږ ايمان لرو چې الله - تعالی - دوی لره زيری ورکوونکي او ويروونکي لېږلي دي؛ د دې لپاره چې د خلکو لپاره په الله - تعالی باندې له رسولانو - لېږلو - څخه وروسته کوم حجت پاتې نه شي، الله تعالی فرمايلي: {رُّسُلاً مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلاَّ يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا} (او (مونږ لېږلي وو) رسولان، چې زېری ورکوونکي او وېروونکي وو، د دې لپاره چې د خلکو لپاره په الله باندې څه حجت پاتې نشي او الله له ازله ډېر غالب، ښه حکمت والا دی). [النساء سورت: 165 آيت]. او مونږ ايمان لرو چې الله تعالی په هر امت کې يو رسول لېږلی، الله تعالی فرمايلي: {وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولاً أَنِ اعْبُدُواْ اللَّهَ وَاجْتَنِبُواْ الطَّاغُوتَ}(او يقينًا يقينًا مونږ په هر يو امت کې يو رسول لېږلی و (په دې سره) چې تاسو د الله عبادت کوئ او له طاغوت نه ځان وساتئ). [النحل سورت: 36 آيت]، او نبي - صلی الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «كَانَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ تَسُوسُهُمُ الأَنْبِيَاءُ، كُلَّمَا هَلَكَ نَبِيٌّ خَلَفَهُ نَبِيٌّ، وَإِنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي»،«بني اسرائيل به خپلو پيغمبرانو رهبري کول، هر کله به چې يو نبي وفات شو، ځای ناستی به يې ورپسې وټاکل شو او زما څخه وروسته بل نبي نشته»، بخاري (3455)، مسلم (1842)، او ابن ماجه (2871) روايت کړی دی. بلکه الله تعالی مونږ ته خبر راکړی چې هغه له کلو څخه يو کلي ته په يو وخت کې درې پيغمبران لېږلي دي، الله تعالی فرمايلي: {إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوا إِنَّا إِلَيْكُم مُّرْسَلُون} (کله چې مونږ دوی ته دوه پيغمبران ولېږل، نو دوی هغو دواړو ته دروغجن وويل، نو مونږ (دغه) په دريم سره مضبوط کړل، نو دغو (رسولانو) وويل: بېشکه مونږ تاسو ته رسولان (رالېږل شوي) يو). [يس سورت: 14 آيت]. نو د دوی له جملې څخه مو چې د چا نوم وپېژانده ايمان پرې واجب شو، او د چا نوم مو چې و نه پېژانده؛ اجمالي ايمان پرې راوړو، نو په ټولو پيغمبرانو او رسولانو ايمان راوړل واجب دي، الله تعالی فرمايلي: {وَرُسُلاً قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِن قَبْلُ وَرُسُلاً لَّمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا} (او (مونږ لېږلي وو) ډېر رسولان، چې يقينًا د هغوی احوال مونږ تا ته له دې نه مخکې بيان کړی دی او (نور) رسولان چې د هغوی احوال مونږ تا ته نه دی بيان کړی او الله له موسٰی سره خبرې کړي دي، واضحې خبرې). [النساء سورت : 164 آيت]، او الله تعالی فرمايلي دي: {آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِن رَّبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلآئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لاَ نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّن رُّسُلِهِ وَقَالُواْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِير}(رسول پر هغه څه ايمان راوړی دی؛ چې په ده باندې د خپل رب له جانبه نازل کړی شوی دی او مومنانو هم، ټولو ايمان راوړی دی په الله باندې او د هغه پر ملايکو او د هغه پر کتابونو او د هغه په رسولانو باندې (او وايي) مونږه د هغه (الله) په رسولانو کې د هيچا په مينځ کې توپير نه کوو).او وايي: مونږ واورېدل او مونږ خبره ومنله (مونږ) ستا (نه) بخښنه (غواړو) اې زمونږه ربه! او خاص تا ته بېرته درتګ دی). [البقرة سورت: 285 آيت]، او الله تعالی فرمايلي دي: {قُلْ آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ عَلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَقَ وَيَعْقُوبَ وَالأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَى وَعِيسَى وَالنَّبِيُّونَ مِن رَّبِّهِمْ لاَ نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُون} (ته ووايه: مونږ ايمان راوړی دی پر الله او پر هغه (کتاب) چې پر مونږه نازل کړی شوی دی او پر هغه څه چې په ابراهيم او سمٰعيل او اسحٰق او يعقوب او (د هغه) په اولادې باندې نازل کړی شوي دي او پر هغه څه چې موسٰی او عيسٰی او (نورو) نبيانو ته د خپل رب له جانبه ورکړی شوي دي، مونږ په دوی کې د هېڅ يو په مينځ کې فرق نه کوو او مونږ خاص د هغه (الله) حکم منونکي يو). [آل عمران سورت: 84 آيت]. او مونږ ايمان لرو چې الله - پاک - بندګانو ته خپل رسولان لېږي چاته چې وغواړي او څرنګه چې د هغه حکمت غوښتنه کوي، عزتمند ذات فرمايلي: {وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا} (او که مونږ غوښتلی (، نو) مونږ به خامخا هر کلي ته يو وېروونکی لېږلی و). [الفرقان سورت: 51 آيت]، او الله تعالی فرمايلي: {ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَا كُلَّ مَا جَاء أُمَّةً رَّسُولُهَا كَذَّبُوهُ فَأَتْبَعْنَا بَعْضَهُم بَعْضًا وَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ فَبُعْدًا لِّقَوْمٍ لاَّ يُؤْمِنُون} (بيا مونږ خپل (نور) رسولان ولېږل، په دې حال کې چې يو په بل پسې پيوست وو، هر کله چې به کوم امت ته خپل رسول راغی (نو) هغوی به د هغه تکذيب وکړ، نو مونږ به د دوی ځينې د ځينو نورو پسې (په هلاکت کې) پرله پسې کړل او مونږ دوی تشې قصې وګرځول، نو (د الله له رحمت نه) لرې والی دی د هغه قوم لپاره چې ايمان نه راوړي). [المؤمنون سورت : 44 آيت]، نشته روسته کوونکی فيصلې د هغه لره، څه چې وغواړي او څه يې چې خوښه وي کوي يې الله تعالی فرمايلي: {وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاء وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ سُبْحَانَ اللَّهِ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُون} (او ستا رب پيدا کوي هغه څه چې ويې غواړي او هغه انتخاب کوي، دوی ته هېڅ اختيار نشته، الله تعالی لره پاکي ده، او هغه اوچت دی له هغه څه نه چې دوی يې ورسره شريکوي). [القصص سورت : 68 سورت]. او څوک چې په يو نبي کافر شو؛ نو يقينا چې په ټولو انبياوو - عليهم السلام - يې کفر کړی دی؛ لدې امله الله تعالی فرمايلي: {كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِين} (د نوح قوم د رسولانو تکذيب وکړ). [الشعراء سورت: 105 آيت]. او دا آيت لکه د الله تعالی د دې وينا په څېر دی: {كُلٌّ كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ وَعِيد} [(د دوی) هر يو د رسولانو تکذيب کړی و، نو زما عذاب (پرې) ثابت شو]. [ق سورت: 14 آيت]. او مونږ ايمان لرو چې نبوت يوه الهي لورېينه او رباني رحمت دې، له خپلو بنده ګانو څخه يې چې چاته وغواړي ورته يې بخشش کوي، نو الله تعالی دی چې له ملايکو او خلکو څخه رسولان غوره کوي. {اللَّهُ يَصْطَفِي مِنَ الْمَلَائِكَةِ رُسُلاً وَمِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِير} (الله له ملايکو څخه استازي غوره کوي او له خلکو څخه، بېشکه الله ښه اورېدونکی، ښه ليدونکی

دی). [الحج سورت: 75 آیت]، او الله تعالی فرمایلي: {اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ} (الله ښه عالم دی پر هغه ځای چې (هلته) خپل رسالت ږدي). [الأنعام سورت : 124 آیت]. او نبوت کسبي ندی (یعنې لاس ته نه راوړل کیږي) او بنده یې په طاعت کې په زحمت ویستلو، او د نفس په پاکوالي او د نفس سره په مبارزه، د زړه په پاکوالي، د اخلاقو په ستره والي او سموالي لاسته نه راوړي. او مونږ ایمان لرو چې پیغمبران او رسولان - علیهم السلام - په خپل منځ کې سره یو پر بل غوره والی لري، الله تعالی فرمایلي: {تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ مِّنْهُم مَّن كَلَّمَ اللَّهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ} (دا رسولان (دي)، مونږه د دوی ځینې په ځینو نورو باندې غوره کړي دي، له دوی نه ځینې هغه دي چې الله ورسره خبرې کړې دي، او د دوی د بعضو یې درجې اوچتې کړي دي، او مونږه د مریمې زوی عیسٰی ته ښکاره معجزې ورکړې دي، او مونږ هغه په روح القدس (پاك روح) سره قوي کړی دی). [البقرة سورت: 253 آیت]، او د أنبیاوو تر ټولو غوره یې اولو العزم دي، او هغوی د الله تعالی پدې وینا کې یاد شوي دي: {وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنكَ وَمِن نُّوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَأَخَذْنَا مِنْهُم مِّيثَاقًا غَلِيظًا} (او کله چې مونږ له نبیانو نه د دوی پخه وعده واخیسته او له تا نه او له نوح او ابراهیم او موسٰی او د مریمې له زوی عیسٰی نه، او مونږ له دوی نه ډیره پخه مضبوطه وعده واخیسته). [الأحزاب سورت: 7 آیت]، او الله - تعالی - دې ته پدې وینا کې اشاره وکړه: {فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُوْلُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ} (نو (ای نبي!) ته صبر کوه، لکه چې د عزیمت والا رسولانو صبر کړی دی). [الأحقاف سورت : 35 آیت]. او د الوالعزم تر منځه غوره د الله تعالی دوه دوستان: ابراهیم او محمد علیهما السلام دي، الله تعالی فرمایلي: {وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِّمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لله وَهُوَ مُحْسِنٌ واتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلا}. (او د دین په لحاظ له هغه کس نه څوك زیات ښه دی، چې خپل مخ یې الله ته تابع کړ او هغه نېکي کوونکی و او د ابراهیم د ملت تابع شو، چې یوازې په حق پسې تلونکی و، او الله ابراهیم لره خلیل نیولی دی). [النساء سورت : 125 آیت]. له جندب - رضي الله عنه - څخه روایت دی وایي: له نبي - صلی الله علیه وسلم - څخه مې د هغه له مرګ څخه پنځه ورځې مخکې اوریدلي دي چې ویيل یې: «إِنِّي أَبْرَأُ إِلَى اللهِ أَنْ يَكُونَ لِي مِنْكُمْ خَلِيلٌ، فَإِنَّ اللهَ تَعَالَى قَدِ اتَّخَذَنِي خَلِيلًا، كَمَا اتَّخَذَ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا». «زه الله تعالی ته لدې خبرې څخه بېزاري ښکاره کوم چې زه دې له تاسو څخه کوم خلیل ولرم، یقینا چې الله تعالی زه داسې خلیل نیولی یم، لکه څرنګه یې چې ابراهیم خلیل نیولی». مسلم (532) روایت کړی دی. او مونږ ګواهي ورکوو چې زمونږ نبي محمد - صلی الله علیه وسلم - له ټولو ، رسولانو او أنبیاوو غوره دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «أنا سيد ولد آدم يوم القيامة».«زه د قیامت په ورځ د آدم د اولادې سردار یم ». مسلم (2278)، او أبو داود (4673) روایت کړی دی. او رسول الله صلی الله علیه وسلم د پیغمبرانو تر منځ له غوره والي څخه منع فرمایلي ده، په ځانګړې توګه کله چې د ملاتړ، تعصب او یا کمي بیانولو له امله وي: له أبو هریرة - رضي الله عنه - څخه روایت دی فرمایي: دوه سړیو سره - لفظي - شخړه وکړه: یو سړی له مسلمانانو او بل سړی له یهودو څخه و، مسلمان وویل: قسم په هغه ذات چې محمد یې په عالمیانو غوره کړی دی، یهودي وویل: قسم په هغه ذات چې موسی یې په عالمیانو غوره کړی دی، نو مسلمان پرې لاس پورته کړ او یهودی یې پر مخ په څپېړه وواهه، نو یهودي پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - ته ورغی او لدې پیښې یې خبر کړ، نو نبي - صلی الله علیه وسلم - مسلمان راوباله، او پدې اړه یې ترې پوښتنه وکړه، هغه ورته حال ووایه: نو نبي - صلی الله علیه وسلم - وفرمایل: «لَا تُخَيِّرُونِي عَلَى مُوسَى؛ فَإِنَّ النَّاسَ يَصْعَقُونَ يَوْمَ القِيَامَةِ، فَأَصْعَقُ مَعَهُمْ، فَأَكُونُ أَوَّلَ مَنْ يُفِيقُ، فَإِذَا مُوسَى بَاطِشٌ جَانِبَ العَرْشِ، فَلَا أَدْرِي أَكَانَ فِيمَنْ صَعِقَ، فَأَفَاقَ قَبْلِي أَوْ كَانَ مِمَّنِ اسْتَثْنَى اللَّهُ؟»،«ما ته پر موسی غوره والی مه راکوئ؛ ځکه خلک به د قیامت په ورځ بې هوشه شي، زه به هم له هغوی سره بې هوشه شم، نو زه به لومړی هغه کس یم چې له بې هوشۍ راوځي، نو ناڅاپه به موسی وګورم چې د عرش یو څنډه یې کلکه نیولې وي، نو نه پوهیږم چې آیا هغه هم په هغه خلکو کې وو چې بې هوشه شوی و او بیا زما څخه مخکې راپورته شوی او یا له هغه چا څخه و چې - الله تعالی له بې هوشۍ څخه - مستثنی کړی و؟»، بخاري (2411)، مسلم (2373)، أبو داود (4671)، ترمذي (3245)، او ابن ماجه (4274) روایت کړی دی. او په یو بل لفظ کې راځي: نو رسول الله - صلی الله علیه وسلم - غصه شو، تر دې چې غصه یې په مخ کې وپېژندل شوه، بیا یې وفرمایل: «لَا تُفَضِّلُوا بَيْنَ أَنْبِيَاءِ اللهِ»."د الله - تعالی - په پیغمبرانو کې یو ته پر بل غوره والی مه ورکوئ". مسلم (2373) روایت کړی دی. او لکه څرنګه چې الله تعالی ابراهیم او محمد علیهما السلام په دوستۍ سره نیولي دي، نو یقینا الله - تعالی - موسی علیه السلام ټاکلی او په خپلو رسالتونو او ورسره په خبرو کولو یې په نورو خلکو غوره کړی دی او که څه هم زمونږ نبي محمد - صلی الله علیه وسلم - د دوستۍ مرتبه حاصله کړې ده، یقینا چې الله تعالی ورسره په هغه شپه د پردې تر شا خبرې کړي - په کومه شپه چې له بیت الحرم څخه بیت المقدس - ته وړل کېده، الله تعالی فرمایلي: {فَأَوْحَى إِلَى عَبْدِهِ مَا أَوْحَى} (نو هغه (الله د جبریل په ژبه) خپل بنده ته وحي وکړه، هغه چې وحي یې وکړه). [النجم سورت: 10 آیت]، نو په دې توګه زمونږ پیغمبر - محمد صلی الله علیه وسلم - ته دوه د شرف مرتبې حاصلې دي، د خلت(د الله د دوستۍ) او ورسره د خبرو کولو مرتبه. او مونږ پدې ایمان لرو چې پیغمبران د ټولو انسانانو غوره خلک دي، او هیڅوک د نبي مرتبې ته نه شي رسیدلې، نه ولي او نه بل څوک، او هیڅ بشر ته په نبي باندې غوره والی ورکول روا ندي رسول الله - صلی الله علیه وسلم - فرمایلي: «مَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ أَنْ يَكُونَ خَيْرًا مِنْ يُونُسَ بْنِ مَتَّى».«هیچا لره نه ښایي چې له یونس بن متی څخه غوره وګڼل شي». بخاري (4804) روایت کړی دی. او مونږ ایمان لرو چې الله تعالی په - پیغمبرۍ - یوازې سړي لیږلي دي، الله تعالی فرمایلي: {وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ إِلاَّ رِجَالاً نُّوحِي إِلَيْهِمْ} (او مونږ له تا نه مخکې رسولان نه دي لیږلي مګر سړي چې مونږ به هغوی ته وحي کوله). [الأنبیاء سورت: 7 آیت]. او مونږ پوهیږو چې رسولان او أنبیا - علیهم السلام - د خلکو تر ټولو غوره خلک دي، الله تعالی فرمایلي: {اللَّهُ يَصْطَفِي مِنَ الْمَلاَئِكَةِ رُسُلاً وَمِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِير} (الله له ملایکو څخه استازي غوره کوي او له خلکو څخه، بېشکه الله ښه اورېدونکی، ښه لیدونکی دی). [الحج سورت: 75 آیت]. او دوی په خپل دین، عقل او اخلاقو کې تر ټولو کامل انسانان دي، الله تعالی فرمایلي: (قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ)(ته (دوی ته) ووایه: بېشکه هم دا خبره ده چې زه ستاسو په شان بشر یم، ما ته دا وحي کولی شي). [الکهف سورت: 110 آیت]. دوی لکه د نورو انسانانو په څېر انسانان دي، مګر دوی ته وحیې کیږي، او دوی په هغه څه کې معصوم دي چې د الله تعالی له لورې یې خلکو ته رسوي، الله تعالی د خپل بنده او خلیل محمد - صلی الله علیه وسلم - په اړه د خبر ورکولو په موخه فرمایلي: (وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَى) (او دی له خپل خواهش نه خبرې نه کوي. إِنْ هُوَ إِلاَّ وَحْيٌ يُوحَى* ندی دا (قرآن) مګر وحې چې (ده ته) وحې کیږي. عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَى} ده ته (دا) د ډېرو سختو قوتونو والا (جبریل) ښودلی دی). [النجم سورت: 3-5 آیتونه]. او کله چې نبي په هغه څه کې اجتهاد وکړي چې وحیې ورته پرې نه وي وشي، او اجتهاد یې بې پایلې شي، نو الله تعالی یې هغه اجتهاد نه تائیدوي، بلکه وحیې پرې نازلوي تر څو پرې تشه ډکه شي، لکه څرنګه چې د الله - تعالی - په دې وینا کې دي: {مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَن يَكُونَ لَهُ أَسْرَى حَتَّى يُثْخِنَ فِي الأَرْضِ تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللَّهُ يُرِيدُ الآخِرَةَ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيم} (د نبي لپاره لایق نه دي چې د هغه دې بندیان (قیدیان) وي، تر هغه چې وینې توی کړي، تاسو د دنیا اسباب غواړئ او الله (ستاسو لپاره) د اخرت (د ثواب) اراده لري او الله ښه غالب، ښه حکمت والا دی). [الأنفال سورت : 67 آیت]. او د الله تعالی دا وینا: {يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَاجِكَ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيم} (ای نبي! ته ولې هغه شی حراموې (بندوې) چې الله تا ته حلال کړی دی؟ ته د خپلو ښځو خوشحالول (او راضي کول) غواړې او الله ډېر بخښونکی، بې حده رحم کوونکی دی). [التحریم سورت: 1 آیت]. او سره لدې چې دوی په دنیا او آخرت کې دا لوړ مقام، لوړه مرتبه او د ستاینې وړ مقام لري، خو بیا هم د ځان لپاره د هیڅ ګټې لاس ته راوړلو او د تاوان څخه ځان ژغورلو توان نه لري، الله تعالی فرمایلي: {قُل لاَّ أَمْلِكُ لِنَفْسِي ضَرًّا وَلاَ نَفْعًا إِلاَّ مَا شَاء اللَّهُ لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ إِذَا جَاء أَجَلُهُمْ فَلاَ يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلاَ يَسْتَقْدِمُون}.(ته (دوی ته) ووایه: زه د خپل ځان لپاره نه د هېڅ

ضرر او نه د هېڅ فايدې مالك يم مګر هغه چې الله يې وغواړي، د هر امت لپاره يوه نېټه ده (،نو) کله چې د دوی نېټه راشي، نو دوی به نه يوه ګړی وروسته کېږي او نه مخکې کېږي). [يونس سورت: 49 آيت]. او کله چې دوی ځانته د ګټې او يا تاوان رسولو واک نه لري، نو نورو ته خو يې په طريقه اولی سره نه لري، الله تعالی د خپل نبي او خليل محمد - صلى الله عليه وسلم - په اړه فرمايلي دي: {لَيْسَ لَكَ مِنَ الأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذَّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُون} (ستا لپاره په دې کار کې هېڅ شی (اختيار) نشته، يا به هغه (الله) په دوی باندې په مهربانۍ سره راوګرځي، يا به دوی ته عذاب ورکړي، ځکه چې يقينًا دوی ظالمان دي). [آل عمران سورت: 128 آيت]، او د مسيح - عليه السلام- په اړه يې فرمايلي دي: {قُلْ فَمَن يَمْلِكُ مِنَ اللّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ أَن يُهْلِكَ الْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ وَمَن فِي الأَرْضِ جَمِيعًا} (ته (ورته) ووايه: د الله په وړاندې به څوك د څه شي اختيار ولري که هغه اراده وکړي چې د مريمې زوی مسيح او د هغه مور او څوك چې په ځمکه کې دي؛ هغه ټول هلاك کړي). [المائدة سورت: 17 آيت]. او رسول الله صلى الله عليه وسلم خپلې عمه او خپلې لور؛ فاطمې رضي الله عنها ته وويل: «يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ -أَوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا- اشْتَرُوا أَنْفُسَكُمْ، لَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا، يَا بَنِي عَبْدِ مَنَافٍ لَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا، يَا عَبَّاسُ بْنَ عَبْدِ المطَّلِبِ لَا أُغْنِي عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا، وَيَا صَفِيَّةُ عَمَّةَ رَسُولِ اللَّهِ لَا أُغْنِي عَنْكِ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا، وَيَا فَاطِمَةُ بِنْتَ مُحَمَّدٍ سَلِينِي مَا شِئْتِ مِنْ مَالِي لَا أُغْنِي عَنْكِ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا».«ای د قريشو ټوليه! - او يا دې ته ورته لفظ - ځانونه مو واخلئ، زه تاسو ته د الله په وړاندې هيڅ ګټه نه شم رسولی، ای د عبد مناف اولادې، زه تاسو ته د الله تعالی په وړاندې هيڅ ګټه نه شم رسولای، ای عباس بن عبد المطلب، زه تاته د الله په وړاندې هيڅ ګټه نه شم رسولای او ای صفيه د رسول الله تروړې زه تاته د الله په وړاندې هيڅ ګټه نه شم رسولای، او ای فاطمې د محمد لورې، هر څومره مال چې راڅخه غواړې نو ويې غواړه، زه د الله تعالی په وړاندې تاته هيڅ ګټه نه شم رسولای». بخاري (2753)، مسلم (206)، ترمذي (3185) او نسائي (3646) روايت کړی دی. او کله چې دوی ځانته د ګټې او يا تاوان رسولو واک نه لري په داسې حال کې کله چې ژوندي و، نو نورو ته خو يې په طريقه اولی سره نه لري، په ځانګړې توګه له مرګ څخه وروسته. او مونږ ايمان لرو چې دوی په غيبو نه پوهيږي مګر تر هغه حده چې الله -تعالی- دوی ته وربښودلي او اجازه يې ورته پرې کړې ده، الله تعالی فرمايلي: {قُل لاَّ أَقُولُ لَكُمْ عِندِي خَزَآئِنُ اللّهِ وَلا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلا أَقُولُ لَكُمْ إِنِّي مَلَكٌ إِنْ أَتَّبِعُ إِلاَّ مَا يُوحَى إِلَيَّ} (ته ووايه: زه تاسو ته نه وايم چې ما سره د الله خزانې دي او نه زه عالم الغيب يم او نه زه تاسو ته دا وايم چې بېشکه زه مَلَك يم، زه پيروي نه کوم مګر د هغه شي چې ما ته وحې کيدلی شي). [الأنعام سورت: 50 آيت]، او الله - تعالی - فرمايلي دي: {قُل لاَّ أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلاَ ضَرًّا إِلاَّ مَا شَاء اللّهُ وَلَوْ كُنتُ أَعْلَمُ الْغَيْبَ لاَسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوءُ إِنْ أَنَاْ إِلاَّ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُون} [الأعراف:188].(ته ووايه: زه د خپل ځان لپاره نه د نفعې مالك يم او نه د نقصان مګر هغه چې الله يې وغواړي او که چېرې زه پر غيبو عالم وَی (، نو) ما به خامخا ډېر خير حاصل کړی و او ما ته به هېڅ تکليف نه و رارسېدلی، زه نه يم مګر وېروونکې او زېرى ورکوونکى د هغه قوم لپاره چې ايمان راوړي). [الأعراف سورت: 188 آيت]، او الله تعالی فرمايلي: {عَالِمُ الْغَيْبِ فَلاَ يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا* دی عالم الغيب (په غيبو عالم) دی، نو دی په خپلو غيبو باندې هيڅوك نه خبروي. إِلاَّ مَنِ ارْتَضَى مِن رَّسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِن بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا}مګر هغه چې کوم رسول يې خوښ شي، نو بېشکه دغه (الله) د ده په مخ کې او د ده شا ته ساتونکي (څوکيداران) روانوي). [الجن سورت: 26، 27 آيتونه]. او أنبياء او رسولان - عليهم السلام - د الله تعالی عبادت د هغه څخه له ويرې او هغه ته د هيلې درلودلو په موخه کوي، الله تعالی فرمايلي: {إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا ۖ وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ}(بېشکه دوی (نبيان داسې) وو چې په نېکيو کې به يې تلوار کاوه او مونږ به يې بللو، په داسې حال کې چې رغبت کوونکي او وېرېدونکي وو او دوی خاص زمونږ لپاره تواضع کوونکي وو). [الأنبياء سورت : 90 آيت]، او هغه ته نژديکت لټوي، او هغه پاک ذات ته ځان نږدې کوي، الله تعالی فرمايلي: (أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا)(دا هغه خلک دي چې د خپل رب عبادت کوي او لټوي هغه ته نږديوالی چې په دوی کې کوم يو زيات نږدې دی، او د هغه د رحمت امېد لري او د هغه له عذابه وېرېږي، بېشکه ستا د رب له عذاب څخه ويره کيدی شي). [الإسراء سورت: 57 آيت]. او مونږ ايمان لرو چې پيغمبران او رسولان د هغو مصيبتونو، ناروغيو او مرګ سره مخ کيږي چې نور انسانان ورسره مخ کيږي، الله تعالی فرمايلي: {إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُم مَّيِّتُونَ} (بېشکه ته هم مړ کيدونکی يې او بېشکه دوی (هم) مړه کېدونکي دي). [الزمر سورت: 30 آيت]، او الله - تعالی - له أيوب څخه خبر ورکړ چې هغه ته سختي ورسيده: {وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِين} (او (ياد کړه) ايوب کله چې هغه خپل رب ته اواز وکړ چې يقينًا زه (چې يم) ما ته تکليف رارسېدلی دی او ته تر ټولو زيات رحم کوونکی يې). [الأنبياء سورت : 83 آيت]، او هغوی لره مېرمنې او اولادونه دي، الله تعالی فرمايلي: {وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلاً مِّن قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً} (او يقينًا يقينًا مونږ له تا نه مخکې رسولان لېږلي وو او مونږ دوی ته ښځې او اولادونه ورکړي وو). [الرعد سورت: 38 آيت]. او هغوی خواړه خوري او په بازارونو کې ګرځي، الله تعالی فرمايلي: {وَما أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلاَّ إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي الأَسْوَاقِ} (او له تا نه مخکې مونږ رسولان نه دي لېږلي مګر چې يقينًا هغوی به خامخا طعام خواړه، او په بازارونو کې ګرځېدل). [الفرقان سورت: 20 آيت]، او هغوی ته خفګان ورسيږي، لکه څرنګه چې الله تعالی له يعقوب - عليه السلام - څخه د خبر ورکولو په موخه ويل: {وَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا أَسَفَى عَلَى يُوسُفَ وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيم} (او له هغوی نه يې مخ وګرځاوه او ويې ويل: ای زما غمه په (جدايي د) يوسف باندې! او د هغه دواړه سترګې له غمه تکې سپينې شوې، نو هغه (له غمه) ډك و). [يوسف سورت : 84 آيت]. او په صحيحينو کې د رسول الله - صلى الله عليه وسلم - د لمسي د وفات په پېښه کې فرمايلي دي: کله چې کېناست نو ورپورته کړل شو، نو په غيږه کې يې کيناوه پداسې حال کې چې د کوچني بدن لړزيده، نو د رسول الله - صلى الله عليه وسلم - دواړه سترګې راډکې شوې، نو سعد وويل: دا څه دي ای د الله رسوله؟ هغه وويل: «هَذِهِ رَحْمَةٌ يَضَعُهَا اللَّهُ فِي قُلُوبِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ، وَإِنَّمَا يَرْحَمُ اللَّهُ مِنْ عِبَادِهِ الرُّحَمَاءَ».«دا د الله تعالی رحمت دی، الله تعالی يې د خپلو بنده ګانو په زړونو کې ځای پر ځای کوي چاته چې وغواړي، او يقينا الله تعالی له خپلو بنده ګانو څخه په هغه چا رحم کوي چې هغوی په خپله رحم کوونکي وي ». بخاري (6655)، مسلم (923)، أبو داود (3125)، نسائي (1868)، او ابن ماجه (1588) روايت کړی دی. جئث يعنې ويره، او: جئث فهو مجئوث، يعنې ويريدلی، فتح الباري (722/8)، او النهاية في غريب الحديث (1/ 232). او مونږ پوهيږو چې دوی خلکو ته نصيحت وکړ، امانتونه يې وسپارل، او د خپل رب پيغامونه يې ورسول، او دا دوی ته زيان نه رسوي چې پيروانو يې - بلنه - ونه منله او نه دا چې خلکو پرې کبر وکړ، پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «عُرِضَتْ عَلَيَّ الْأُمَمُ، فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم وَمَعَهُ الرُّهَيْطُ، وَالنَّبِيَّ وَمَعَهُ الرَّجُلُ وَالرَّجُلَانِ، وَالنَّبِيَّ لَيْسَ مَعَهُ أَحَدٌ».«امتونه راته پېش کړای شول، نو ما يو نبي -صلى الله عليه وسلم- وليده چې د هغه سره د خلکو يو ټولی و، او بل نبي مې وليده چې د هغه سره يو سړی او دوي سړيان وو، او داسې نبي مې هم وليده چې هيڅوک ورسره نه وو». بخاري (5705)، مسلم (220)، او ترمذي (2446) روايت کړی دی. او مونږ ايمان لرو چې الله تعالی يقينا مسيح عليه السلام ژوندی پورته کړ کله چې د هغه قوم د هغه د وژلو اراده وکړه، الله تعالی فرمايلي: {فَلَمَّا أَحَسَّ عِيسَى مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنصَارِي إِلَى اللّهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنصَارُ اللّهِ آمَنَّا بِاللّهِ وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُون * (نو عيسٰی چې کله له دوی څخه کفر وليده، نو ويې ويل: د الله په طرف (تللو کې) څوك زما مدد کوونکي دي؟ هغه خالص ملګرو يې وويل: مونږ د الله مددګار يو، مونږ پر الله ايمان راوړی دی او ته ګواه شه پر دې چې بېشکه مونږ مسلمانان (فرمانبردار) يو. رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنزَلَتْ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِين* ای زمونږه ربه! مونږ ايمان راوړی دی په هغه څه چې تا نازل کړي دي او مونږ د رسول تابعداري کړې ده، نو ته مونږه (د حق) له ګواهي کوونکو سره وليکه. وَمَكَرُواْ وَمَكَرَ اللّهُ وَاللّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِين} او هغوی چلونه جوړ کړل او الله پټ تدبير وکړ او الله تعالی له ټولو تدبير

كوونكو نه غوره دى). [آل عمران سورت: 52-54 آيتونه]، او الله - تعالى - فرمايلي: {وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ لِّلسَّاعَةِ فَلاَ تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ هَذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيم} (او بېشكه دغه (عيسٰى) د قيامت لپاره يقينًا يوه لويه نښه ده، نو تاسو د دغه (قيامت) په باره كې له سره شك مه كوئ، دا نېغه لار ده). [الزخرف سورت: 61 آيت]، او له ابن عباس - رضي الله عنهما - څخه روايت دى او له مجاهد او قتادة څخه، چې مراد پرې د عيسى ابن مريم عليه السلام راكوزيدل دي. طبري په تفسير كې روايت كړى (20/ 631 - 633). او الله تعالى فرمايلي دي: {وَإِن مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلاَّ لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا} (او نشته هيڅوك له اهلِ كتابو نه مگر چې هغه به خامخا لازمًا د هغه د مرگ نه مخكې پر ده ايمان راوړي او د قيامت په ورځ به هغه (عيسٰى) په دوى باندې گواه وي). [النساء سورت: 159 آيت]. ابن عباس - رضي الله عنهما - فرمايلي دي: د هغه دا وينا چې {قَبْلَ مَوْتِهِ} يعنې «د عيسى ابن مريم له مرگ څخه وړاندې». تفسير طبري (9/380). او مونږ ايمان لرو چې هغه به په آخره زمانه كې د عادل پاچا په حيث راكوزيږي، له أبو هريرة - رضي الله عنه - څخه روايت دى هغه فرمايلي دي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَيُوشِكَنَّ أَنْ يَنْزِلَ فِيكُمْ ابْنُ مَرْيَمَ حَكَمًا مُقْسِطًا، فَيَكْسِرَ الصَّلِيبَ، وَيَقْتُلَ الخِنْزِيرَ، وَيَضَعَ الجِزْيَةَ، وَيَفِيضَ المالُ حَتَّى لَا يَقْبَلَهُ أَحَدٌ».«زما دې قسم وي په هغه ذات چې زما نفس د هغه په لاس كې دى، نږدې ده چې په تاسو كې به د مريمې زوى عيسى په عدل او انصاف سره فيصله كوونكى راكوز شي، نو صليب به مات كړي، خنزير به ووژني، جزيه به كېږدي، او مال به دومره زيات شي چې هيڅوک به يې نه قبلوي». بخاري (2222)، مسلم (155)، أبو داود (4324)، ترمذي (2233)، او ابن ماجه (4078) روايت كړى دى. او د مسيح عليه السلام د راكوزيدو په خبر كې : رسول الله - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «فَبَيْنَمَا هُوَ كَذَلِكَ إِذْ بَعَثَ اللهُ الْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ، فَيَنْزِلُ عِنْدَ الْمَنَارَةِ الْبَيْضَاءِ شَرْقِيَّ دِمَشْقَ، بَيْنَ مَهْرُودَتَيْنِ،«هغه به په همداسې وي چې الله تعالى به مسيح زوى د مريمې رواليږي، نو د دمشق ختيځ ته به د سپينې منارې تر څنگه په پراخه يا زيړ رنگي لباس كې راښكته شي، يعنې په دوو تكو، يا دوو لباسونو، او ويل كيږي : ثوب المهرود: هغه لباس چې په خوشبويي او بيا په زعفرانو رنگ شوى وي. النهاية في غريب الحديث (5/ 258). پداسې حال كې چې خپل دواړه لاسونه به يې د ملايكو په اوږو باندې ايښي وي، كله چې سر وخوځوي نو اوبه ترې و څڅيږي، او كله يې چې پورته كړي نو لكه د سپينو زور په څېر اوبه به ترې وڅڅيږي لكه د لعلو په څېر په پاكې او سوچه والي كې...». مسلم (2937)، أبو داود (4321)، ترمذي (2240)، او ابن ماجه (4075) روايت كړى دى.

(بـــاب آيات الأنبياء ودلائل نبوتهم عليهم السلام) باب دى د أنبياوو د معجزو او د هغوى د پيغمبرۍ د دليلونو په اړه

او مونږ پوهيږو چې الله تعالى هر پيغمبر ته داسې نښې او دليلونه وركړي دي چې د ده په څېر باندې انسانان ايمان راوړي، له ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دى چې رسول الله - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «مَا مِنَ الأَنْبِيَاءِ نَبِيٌّ إِلَّا أُعْطِيَ مِنَ الآيَاتِ مَا مِثْلُهُ أُومِنَ، أَوْ آمَنَ عَلَيْهِ البَشَرُ، وَإِنَّمَا كَانَ الَّذِي أُوتِيتُ وَحْيًا أَوْحَاهُ اللَّهُ إِلَيَّ، فَأَرْجُو أَنِّي أَكْثَرُهُمْ تَابِعًا يَوْمَ القِيَامَةِ».«هيڅ نبي نشته مگر دا چې هغه ته داسې معجزې وركړل شوي دي چې د هغه په څېر باندې خلكو ايمان راوړى دى، او يا پرې انسانانو ايمان راوړى، او يقينا هغه چې ماته راكړل شوى هغه وحيې ده چې الله تعالى ماته كړې ده، زه تمه لرم چې د نورو انبياوو په پرتله به د قيامت په ورځ زما پيروان زيات وي». بخاري (7274)، او مسلم (152) روايت كړى دى. او مونږ ايمان لرو چې الله - تعالى - هيڅ پيغمبر ندى ليږلى مگر دا چې له هغه سره داسې يو نخښه وي چې د هغه په رښتينولۍ دلالت وكړي، برابره خبره ده كه مونږ پرې پوه شو ي يو يا پرې نه يو پوه شوي، او الله تعالى مونږ ته د هغې له جملې څخه يوه ټولگه په قرآن كريم كې بيان كړې ده. او پدې هم پوهيږو چې ډيرى داسې نخښاني شته چې الله تعالى پرې د خپلو پخوانيو پيغبرانو تاييد كړى دى او الله تعالى مونږ ته ندي بيان كړې، لكه څرنگه چې د الله - تعالى - پدې وينا كې دي: {وَالَّذِينَ كَفَرُواْ وَكَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا أُوْلَـئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيم} (او هغه كسان چې كفر يې كړى دى او زمونږ ايتونه يې دروغ گڼلي دي، دغه خلق د اور والا دي). [المائدة سورت : 10 آيت]، او د الله - تعالى - دا وينا: {كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَفَرُواْ بِآيَاتِ اللهِ فَأَخَذَهُمُ اللهُ بِذُنُوبِهِمْ إِنَّ اللهَ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَاب} [(حال د دوى داسې دى) لكه حال (او عادت) د فرعونيانو او د هغو كسانو چې له دوى نه مخكې وو، چې زمونږ ايتونه به يې دروغ گڼل، نو الله هغوى د خپلو گناهونو په سبب ونيول او الله ډېر سخت عذاب وركوونكى دى]. [آل عمران سورت: 11 آيت]. او كله هم الله تعالى له ښكاره نښانو څخه يادونه كوي، او ثبوت يادوي، لكه د الله تعالى پدې وينا كې: {وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَى بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِين} (او يقينًا يقينًا مونږ موسٰى په خپلو(نهو) معجزو او ښكاره دليل سره لېږلى و). [هود سورت: 96 آيت]، او د الله -تعالى- دا قول: {قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَانًا فَلاَ يَصِلُونَ إِلَيْكُمَا بِآيَاتِنَا} (ويې ويل: ژر به مونږ ستا مټ په خپل ورور سره مضبوط كړو او تاسو لپاره به غلبه وگرځوو، نو دوى به تاسو ته نشي دررسېدلى، زمونږ د نښو په وجه). [القصص سورت: 35 آيت]، عكرمة ويلي: « هر څه چې په قرآن كې له ثبوت څخه دي، هغه حجت دى». تفسير الطبري (8/30) و (9/337). او مونږ پوهيږو چې هغه آياتونه او دليلونه چې الله تعالى پرې د خپلو پيغمبرانو او أنبياوو ملاتړ كړى دى خورا زيات دي او ترټولو لوى ثبوت هغه دى چې دوى چې په كوم شي سره راتگ كړى دى هغه وحې ده،او د الله تعالى وحيې د هغه رسولانو او أنبياوو ته وي: نو دا به يا له واسطې پرته وحيې وي، لكه خوب ليدل چې د الله تعالى پدې وينا كې له ابراهيم عليه السلام څخه خبر وركړى چې هغه فرمايلي دي: {فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ} (نو كله چې هغه (هلك) له ده (خپل پلار) سره منډې وهلو ته ورسېده، ويې ويل:اى زما خوږه زويه! بېشكه زه په خوب كې وينم داسې چې بېشكه زه تا ذبحه كوم). [الصافات سورت : 102 آيت]، يا دا چې رسول د الله - جل جلاله - كلام په مستقيم ډول اوري، مگر د پردې تر شا، لكه څرنگه چې د هغه جل جلاله په دې وينا كې دي: {وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُكَلِّمَهُ اللهُ إِلاَّ وَحْيًا أَوْ مِن وَرَاء حِجَابٍ} (او د هېڅ انسان لپاره ممكن نه و چې الله ورسره خبرې وكړي مگر په وحي سره، يا له پردې نه شا ته). [الشورى سورت: 51 آيت]، او لكه څرنگه چې د الله تعالى په وينا كې دي موسى عليه السلام ته، لكه د الله تعالى پدې وينا كې: {قَالَ يَا مُوسَى إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالاَتِي وَبِكَلاَمِي فَخُذْ مَا آتَيْتُكَ وَكُن مِّنَ الشَّاكِرِين} (الله وويل: اى موسٰى! بېشكه ما تا ته په ټولو خلكو باندې په خپلو پېغامونو سره او په خپل كلام سره غوره والى دركړى دى، نو ته هغه څه ونيسه چې ما تا ته دركړي دي، او له شكر كوونكو څخه شه). [الأعراف سورت: 144 آيت]، او يا دا چې ملايكه ورسره خبرې وكړي، لكه د الله تعالى پدې وينا كې: {أَوْ يُرْسِلَ رَسُولاً فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاء} (يا استازى راولېږي، پس دغه د ده په حكم سره ورسوي هغه چې هغه (الله) يې غواړي). [الشورى سورت: 51 آيت]. او مونږ پوهيږو چې د دوى په رښتينولۍ ترټولو لوى دليل هغه توحيد ته د دوى بلنه ده چې په فطرتونو كې ځاى پر ځاى شوى دى، هغه چې عقلونه يې په ښه والي گواهي وركوي او هغه څه چې دوى له گټور علم څخه، نيكو اعمالو ، هدايت، حق دين او عدالت څخه راوړي دي: له عبيد الله بن عبد الله څخه روايت دى چې عبد الله بن عباس - رضي الله عنهما - خبر وركړى دى ويلي يې دي چې أبو سفيان راته ويلي دي چې «هرقل ورته وويل: پوښتنه مې درڅخه وكړه چې په څه درته امر كوي؟ نو تا وويل: چې هغه راته په لمانځه، رښتيا ويلو، پاک لمنۍ، په ژمنه وفا او د امانت په ادا كولو امر كوي، هغه وويل: او دا د نبي صفت دى». بخاري (2681)، مسلم (1773)، او ترمذي (2717) روايت كړى دى. نجاشي وويل: كله چې جعفر - رضي الله عنه - ورته د مريم سورت لومړنۍ آيتونه تلاوت كړل: «دا وينا او هغه وينا چې موسى ته راغلې ده، دواړه له يوې ډيوې څخه راوځي». اسحاق بن راهويه (١٨٣٥)، احمد (٢٢٤٩٨)، ابن خزيمه (٢٢٦٠)، طحاوي په شرح مشكل الاثار (٥٥٩٨)، او ابو نعيم په الحليه (١/١١٥) او په دلائل النبوة كې روايت كړى دى (١٩٤). او لدې څخه خپلو رسولانو لره د الله تعالى شاهدي

ده چې هغوی په حقه دي او هغه څه چې دوی پرې راتګ کړی هغه هم حق دي، الله تعالی فرمايلي: {لَّـكِنِ اللّهُ يَشْهَدُ بِمَا أَنزَلَ إِلَيْكَ أَنزَلَهُ بِعِلْمِهِ وَالْمَلآئِكَةُ يَشْهَدُونَ وَكَفَى بِاللّهِ شَهِيدًا} (لېکن الله ګواهي کوي پر هغه شي چې تا ته يې نازل کړی دی، چې دا يې په خپل علم سره نازل کړی دی، او ملايك (هم) ګواهي کوي او الله ښه کافي دی (په حيث د) ګواه). [النساء سورت: 166 آيت]، او الله تعالی فرمايلي: {وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُواْ لَسْتَ مُرْسَلاً قُلْ كَفَى بِاللّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِندَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ}(او کافران شوي خلق وايي: ته رسول نه يې، ته (ورته) ووايه: زما په مينځ کې او ستاسو په مينځ کې د ګواه په ډول الله ښه کافي دی او هغه څوك (هم) چې له هغهٔ سره د کتاب علم دی). [الرعد سورت: 43 آيت]. او د دوی له لويو معجزو څخه: هغه وحيې چې پر دوی د الله تعالی له طرفه نازليږي، او تر ټولو لويه وحيې قرآن عظيم دی چې زمونږ د پيغمبر صلی الله عليه وسلم معجزه ده. او انسانان نه شي کولای چې د دې وحی په څېر راوړي؛ ځکه چې دا د الله کلام او وحي ده، او لدې امله چې غيبي خبرې پکې دي، او ځکه چې هدايت، نور، رحمت او حکمت پکې دی. د دوی له څرګندو معجزو څخه: هغه عقلي دليلونه دي چې الله تعالی پرې د خپلو رسولانو او أنبياوو مرسته کوي، نو کافر حيران کړي او باطل يې له منځه ولاړ شي، لکه څرنګه چې د الله تعالی پدې وينا کې دي: {أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَآجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رِبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِـي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِـي وَأُمِيتُ قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ وَاللّهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ} (آيا تا هغه کس نه دی ليدلی (د هغه په قصه نه يې خبر شوی) چې له ابراهيم سره يې د ده د رب په باره کې جګړه وکړه، ځکه چې الله هغه ته بادشاهي ورکړې وه؟ کله چې ابراهيم وويل: زما رب هغه دی چې ژوندي کول او مړه کول کوي، هغه وويل: زه ژوندي کول او مړه کول کوم، ابراهيم وويل: پس يقينًا الله لمر له مشرق نه راخېژوي، نو ته هغه له مغرب نه راوخېژوه، نو هغه کس چې کفر يې کړی و؛ حيرانه، ملامته شو، او الله داسې ظالم قوم ته سمه لار نه ښيي). [البقرة سورت: 258 آيت]، او د هغه(ذات) چې د لوړې ستاينې او د پاکو نومونو خاوند دی وينا ده: {فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّي إِلاَّ رَبَّ الْعَالَمِينَ* (پس بېشکه دوی (ستاسو معبودان) زما دښمنان دي غير له رب العلمين نه. الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ* هغه چې زه يې پيدا کړی يم، نو هغه زما لار ښوونه کوي. وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ * او هغه چې همغه په ما خوراك کوي او په ما څښاك کوي. وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ* او کله چې زه ناروغه شم، نو هغه ما ته شفا راکوي. وَالَّذِي يُمِيتُنِي ثُمَّ يُحْيِينِ* او هغه چې ما ته به مرګ راکوي، بيا به ما ژوندی کوي. وَالَّذِي أَطْمَعُ أَن يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ} او هغه چې زه طمع لرم دا چې د قيامت په ورځ به هغه ما ته زما ګناه وبخښي). [الشعراءسورت : 77-82 آيتونه]، او د هغه وينا د موسی عليه السلام په اړه چې هغه فرعون ته وويل: {رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى} (ده وويل: زمونږ رب هغه ذات دی چې هر شي ته يې د ده (موافق) شکل ورکړی دی، بيا يې لار ښودلې ده). [طه سورت: 50 آيت]، او د الله تعالی دا وينا: {لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلاَّ اللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ} (که چېرې په دغو (ځمکه او اسمان) کې له الله نه پرته نور معبودان وی (نو) دواړه به خامخا وران شوي وو، نو الله د عرش مالك، پاك دی له هغو خبرو چې دوی يې بيانوي). [الأنبياء سورت: 22 آيت]، او د الله تعالی دا وينا: {مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِن وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِلَهٍ إِذًا لَّذَهَبَ كُلُّ إِلَهٍ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلاَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يَصِفُونَ} (الله (د ځان لپاره) هېڅ اولاد نيولی نه دی او نه له هغه سره بل هېڅ معبود شته (او که ورسره وی نو) په دغه وخت کې به خامخا هر اله ببولي وو هغه څه چې پيدا کړي يې وو، او خامخا د دوی ځينو به په ځينو نورو باندې غلبه کوله، پاك دی الله له هغو خبرو نه چې دوی يې بيانوي). [المؤمنون سورت: 91 آيت]. او دا دليلونه ډېر زيات دي، لدې څخه مو ځينې په باب الربوبية و الألوهية کې ذکر کړي دي، او د دوی له ډېرو ښکاره معجزو څخه په غيبو خبر ورکول دي؛ هغه چې الله تعالی يې ورته اجازه کړې وي چې خلکو ته ترې خبر ورکړي. او د دوی له سترو نښانو څخه: د پخوانيو پيغمبرانو نجات، د هغوی د پيروانو خلاصون، د دوی د دښمنانو له فريب څخه د هغوی د پيروانو نجات، د متکبرانو او ضدي خلکو له منځه وړل او د الله تعالی لخوا دوی ته هغه څه وريادول چې پر پخوانيو يې کړي دي او دا چې الهي کړنلاره جاري ده، الله تعالی د سورة الأنبياء په لومړي سر کې فرمايلي دي: {ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ الْوَعْدَ فَأَنجَيْنَاهُمْ وَمَن نَّشَاء وَأَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ} (بيا مونږ له دوی سره وعده رښتيا کړه، نو مونږ دوی ته نجات ورکړ او هغه چا ته چې زمونږ اراده (د هغوی د نجات) وه او له حد نه تېرېدونکي مو هلاك کړل). [الأنبياء سورت: 9 آيت]، او د هغه - سورت - په پای کې يې فرمايلي دي: {وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِن بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ} (او يقينًا يقينًا مونږ په زبور کې له نصيحت نه پس دا ليکلي وو چې بېشکه دغه ځمکه، د دې به زما صالح (باصلاحيته) بنده ګان وارثان کېږي). [الأنبياء سورت: 105 آيت]، او الله تعالی فرمايلي: {كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كُلِّهَا فَأَخَذْنَاهُمْ أَخْذَ عَزِيزٍ مُّقْتَدِرٍ * [(نو) دوی زمونږ د ټولو دليلونو (معجزو) تکذيب وکړ، نو مونږ دوی ونيول، د ډېر غالب او ښه ذات په نيولو سره. أَكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ مِّنْ أُوْلَئِكُمْ أَمْ لَكُم بَرَاءةٌ فِي الزُّبُرِ} (ای عربو!) آيا ستاسو کفار له دغو (ړومبنيو کفارو) نه ډېر غوره دي، يا تاسو لپاره په کتابونو کې خلاصی (راغلی) دی؟]. [القمر سورت : 42-43 آيتونه]. او په سورة الشعراء کې چې هرکله الله پاک د پخوانيو پيغمبرانو د نجات او د هغوی د دښمنانو د هلاکت يادونه کوي، حق ذات د دې هر يو خبر په تعقيب سره وايي: سبحانه وتعالی، يعنې پاکي ده هغه لره او لوړ دی شان د هغه ذات. {إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ} (بېشکه په دې کې خامخا لويه نښه ده، او د دوی زياتره ايمان راوړونکي نه وو). [الشعراء سورت: 67 آيت]. او متعال حق ذات فرمايلي دي: {فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِّثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ} (نو که دوی مخ وګرځاوه، نو ته (دوی ته) ووايه: زه تاسو د عاديانو او ثموديانو د سخت عذاب په مثل عذاب نه وېروم). [فصلت سورت: 13 آيت]، متعال رب فرمايلي دي: {أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا الأَرْضَ وَعَمَرُوهَا أَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَاءتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ} (ايا دوی په ځمکه کې نه ګرځي، نو چې وګوري چې د هغو کسانو انجام څنګه و چې له دوی نه مخکې وو هغوی له دوی نه په قوت کې زيات سخت وو او هغوی ځمکه څيروله او دا يې اباده کړې وه ډېره له هغې نه چې دوی دغه اباده کړې ده او دوی ته خپلو رسولانو ښکاره دليلونه راوړي وو، نو الله کله هم داسې نه و چې په دوی ظلم وکړي او لېکن دوی (پخپله) په خپلو ځانونو ظلم کاوه). [الروم سورت: 9 آيت]. د دوی له نښو څخه چې د دوی د نبوت څرګندونه کوي: د دوی د صفاتو کمال، د دوی د اخلاقو ښه والی، د دوی د عمل او چلند او د دوی د خبرو اخلاص چې دوی له دروغ ويلو څخه منع کوي، الله تعالی د صالح د خلکو په اړه د خبرولو په موخه فرمايلي دي چې هغوی به ويل: {يَا صَالِحُ قَدْ كُنتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هَذَا أَتَنْهَانَا أَن نَّعْبُدَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا وَإِنَّنَا لَفِي شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ}(دوی وويل: ای صالحه، ته په مونږ کې مخکې له دې (دعوې د نبوت) نه امېد کړی شوی وې، (تا ته زمونږ هيلې وې) ايا ته مونږ د هغو (بتانو) له عبادت نه منع کوې چې زمونږ پلرونو به يې عبادت کاوه او بېشکه مونږ د هغه (توحيد) په باره کې چې ته مونږ هغهٔ ته بلې يقينًا په اضطراب اچوونکي (پرېشانه کوونکي) شك کې يو). [هود سورت: 62 آيت]، او الله تعالی فرمايلي: {قَالُواْ يَا شُعَيْبُ أَصَلاَتُكَ تَأْمُرُكَ أَن نَّتْرُكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا أَوْ أَن نَّفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاء إِنَّكَ لأَنتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ} (هغوی وويل: ای شعيبه! ايا ستا لمونځ تا ته د دې حکم کوي چې مونږ هغه (څيزونه) پرېږدو چې زمونږ پلرونو به يې عبادت کاوه يا دا چې په خپلو مالونو کې چې مونږ څه کول غواړو (هغه پرېږدو)، بېشکه هم ته يقينًا ډېر حِلم والا، ډېر پوه يې). [هود سورت: 87 آيت]. هرقل له ابو سفيان څخه زمونږ د رسول - الله صلی الله عليه وسلم - په اړه پوښتنه وکړه او ويې ويل: «او ما له تا څخه وپوښتل چې آيا مخکې له دې څخه مو هغه کله په دروغو تورن کړی؟ نو تاسو وويل چې: نه، نو يقينا زه پوهېږم چې هغه به هېڅکله داسې ونه کړي چې پر خلکو دروغ ويل پرېږدي او پر الله تعالی دروغ ووايي». بخاري (7)، او مسلم (1773) روايت کړی دی.

او لدې څخه: د پيغمبرانو د نښانو په لېږد کې لوی تواتر، او هغه څه چې دوی پرې د علم، هدايت او حق دين څخه راتګ کړی دی، هغه څه چې د دروغو په ليږدولو باندې سره د دوی يوځای کېدل ناممکن ګرځوي.

او لدې څخه دا چې هغوی هيڅکله په خپلو پيغمبريو نه مزد غوارِي او نه هم واکمني، الله تعالی له ډېرو پيغمبرانو څخه د خبرولو په موخه فرمايلي چې هر يو به يې خپل قوم ته وييل: {يَا قَوْمِ لا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِنْ أَجْرِيَ إِلاَّ عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي أَفَلاَ تَعْقِلُون} (ای زما قومه! زه له تاسو نه په دې (تبليغ) باندې څه مزدوري نه غوارم، زما اجر نه دی مګر پر هغه ذات چې زه يې پيداکړی يم، ايا نو تاسو له عقل نه کار نه اخلئ!). [هود سورت: 51 آيت]. او لدې څخه دا چې: د پيغمبرانو د نبوت سپکاوی هيڅوک نه کوي مګر يو جاهل چې د دين، علم او لاربښوونې په اړه يې فکر ندی کړی، هغه چې پيغمبرانو پرې راتګ کړی دی، او يا يو ضدي متکبر، الله تعالی فرمايلي: {وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا}(او دوی له دغو (معجزو) انکار وکړ د ظلم او سرکشۍ له امله، حال دا چې د دوی نفسونو په دغو يقين کړی و، نو ته وګوره د فساد کوونکو انجام څنګه و؟). [النمل سورت : 14 آيت]، او الله تعالی فرمايلي دي: {قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لاَ يُكَذِّبُونَكَ وَلَكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللّهِ يَجْحَدُون} (بېشکه مونږ پوهېږو چې يقينًا حقيقت دا دی چې تا هغه خبره خامخا غمجنوي، چې دوی يې وايي، نو يقينًا دوی تا دروغجن نه ګڼي او لېکن دغه ظالمان د الله له آيتونو نه انکار کوي). [الأنعام سورت: 33 آيت].

او لدې څخه ځينې يې: حسي دليل وي چې سترګې يې ګوري، عقلونه يې مني، لکه د نوح د قوم غرقيدل، د صالح اوښه، د هود د قوم ننګونه چې که ټول قوم يې ورسره دوکه وکړي، له اور څخه د ابراهيم ژغورل، د موسی معجزې، او لدې څخه: امسا، ملخان، سپږې، چونګښې، وينه، طوفان، د فرعون او د قوم يې غرقيدل،او د داود - عليه السلام - معجزې لکه: د غرونو تسبيح وييل، د اوسپنې نرميدل، د سليمان - عليه السلام - معجزې، هغه ته د باد او پيريانو تسخيريدل، د مرغانو په خبرو پوهيدل. او د مسيح - عليه السلام - معجزې لکه پيس وهلی، مورزادي ړوند او چې وروسته وړوند شوی وي دوی رغول، د مړو ژوندي کول، او دا چې هغه به له خټو څخه لکه د مرغانو په څېر جوړول بيا به يې پکې پوکی وکړاو د الله په اذن به هغه مرغه شو، او زمونږ د پيغمبر محمد - صلی الله عليه وسلم معجزې، چې هغه زياتې دي او په سختۍ سره شمېرل کيږي لکه : د سپوږمۍ څېرې کيدل، اسراء او معراج، د خوړو ډيريدل، د حيواناتو سره خبرې کول، د کانو تسبيح وييل، د ونې د تنې ژړا، او د الله لخوا د دښمنانو په مقابل کې يې مرسته کول.

او لدې څخه: د هغه پيغمبر حالت چې حق ته بلنه کوي؛ او يقينا چې خلک د هغه چا ترمنځ توپير کوي چې په خپلو خبرو کې حق ته بلنه کوي او د هغه چا چې دروغو ته په خپلو ويناوو کې بلنه ورکوي... لدې امله عبد الله بن سلام فرمايلي دي: «کله چې رسول الله - صلی الله عليه وسلم - مدينې ته راغي نو خلک مخې ته ورغلل، او يا وييل کيږي: رسول الله صلی الله عليه وسلم مدينې ته راغی، نو زه په خلکو کې ورغلم تر څو ورته وګورم، نو کله مې چې د رسول الله مخ وليده نو پوه شوم چې مخ يې د دروغجن انسان ندی»، ترمذي (2485)، ابن ماجه (1334)، ابن ابي شيبه (25898)، احمد (23784) او عبد بن حميد (496) روايت کړی دی. او داسې نورې نښانې. او د پيغمبرانو له معجزو څخه هيڅ هم ندي پاتې پرته له قرآن او زمونږ د نبي محمد صلی الله عليه وسلم له سنتو څخه چې دا دواړه باقي پاتې دي؛ ځکه چې هغه وحي ده او الله تعالی د وحې د ساتلو تضمين کړی دی، الله تعالی فرمايلي: {إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُون} (بېشکه همدا مونږ پخپله ذکر نازل کړی دی او بېشکه مونږ د ده خامخا ساتونکي يو). [الحجر سورت: 9 آيت]، او پدې دواړو کې د هغه د رسالت په رښتينولۍ ستر دليلونه او ثبوتونه دي، او رښتيا فرمايلي دي د الله رسول - صلی الله عليه وسلم - او مونږ ايمان لرو چې الله - تعالی - د خپلو پيغمبرانو ملاتړ کوي، په هغه ډول چې د هغه حکمت د کائناتي او شرعي آيتونو او شواهدو تقاضا کوي، نو الله په خپل فضل سره هدايت کوي چاته چې وغواړي او په خپل عدل سره چې څوک وغواړي ګمراه کوي يې، او ضدي انسان ته آيتونه او معجزې نه زياتوي مګر ضد او تکبر، حق ذات فرمايلي: {وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ لِيَذَّكَّرُواْ وَمَا يَزِيدُهُمْ إِلاَّ نُفُورًا} [او يقينًا يقينًا مونږ په دې قرآن کې مکرر بيان کړی دی، د دې لپاره چې دوی نصيحت واخلي (خو دغه بيان) دوی ته نه زياتوي مګر تښتېدل (لرې والی)]. [الإسراء سورت: 41 آيت]، او حق ذات فرمايلي دي: {وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِّنْهُم مَّا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا} (خامخا به هغه (کتاب)، چې تا ته د خپل رب له جانبه نازل کړی شوی دی؛ په دوی کې د ډېرو خلقو سرکشي او کفر يقينًا ورزيات کړي، نو ته په کافر قوم باندې مه خفه کېږه). [المائدة سورت: 68 آيت]، (الله) تعالی فرمايلي: {وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِن جَاءهُمْ نَذِيرٌ لَّيَكُونُنَّ أَهْدَى مِنْ إِحْدَى الأُمَمِ فَلَمَّا جَاءهُمْ نَذِيرٌ مَّا زَادَهُمْ إِلاَّ نُفُورًا} (او دوی په الله قسمونه وخوړل، خپل پاخه قسمونه، خامخا که دوی ته کوم وېروونکی راغی (نو) دوی به خامخا ضرور په امتونو کې له هر يو نه ډېر هدايت موندونکي وي، نوکله چې دوی ته وېروونکي راغی، نو دوی ته يې زياته نه کړه مګر تښتېده). [فاطر سورت: 42 آيت]، او الله تعالی فرمايلي دي: {وَأَقْسَمُواْ بِاللّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِن جَاءتْهُمْ آيَةٌ لَّيُؤْمِنُنَّ بِهَا قُلْ إِنَّمَا الآيَاتُ عِندَ اللّهِ وَمَا يُشْعِرُكُمْ أَنَّهَا إِذَا جَاءتْ لاَ يُؤْمِنُون} (او دوی په الله قسمونه وخوړل، پاخه قسمونه چې که چېرې دوی ته مُعجزه راشي، نو پر هغې به خامخا لازمًا ايمان راوړي، ته (ورته) ووايه: بېشکه همدا خبره ده چې مُعجزې له الله سره دي او تاسو پر دې څه شي پوه کړئ چې بېشکه دغه مُعْجزه چې کله راشي (بيا به هم) دوی ايمان نه راوړي). [الأنعام سورت: 109 آيت]، او الله تعالی فرمايلي دي: {وَآتَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُواْ بِهَا وَمَا نُرْسِلُ بِالآيَاتِ إِلاَّ تَخْوِيفًا} (او مونږ ثمود ته اوښه ورکړه، چې ښکاره معجزه وه، نو هغوی له هغې سره ظلم وکړ او مونږ معجزې نه رالېږو مګر د وېرولو لپاره). [الإسراء سورت: 59 آيت]. او له ابن عباس - رضي الله عنهما - څخه روايت دی وايي: «سَأَلَ أَهْلُ مَكَّةَ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم، أَنْ يَجْعَلَ لَهُمُ الصَّفَا ذَهَبًا، وَأَنْ يُنَحِّيَ الْجِبَالَ عَنْهُمْ، فَيَزْرَعُوا، فَقِيلَ لَهُ: إِنْ شِئْتَ أَنْ تَسْتَأْنِيَ بِهِمْ، وَإِنْ شِئْتَ أَنْ نُؤْتِيَهُمُ الَّذِي سَأَلُوا، فَإِنْ كَفَرُوا أُهْلِكُوا كَمَا أَهْلَكْتُ مَنْ قَبْلَهُمْ، قَالَ: لَا، بَلْ أَسْتَأْنِي بِهِمْ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عز وجل هَذِهِ الْآيَةَ:د مکې خلکو له پيغمبر - صلی الله عليه وسلم - څخه وغوښتل چې د صفا غونډۍ ورته سره زر وګرځوي او غرونه ورڅخه لرې کړي، تر څو کښت وکړي، نو هغه ته وويل شول: که ته وغواړې نو - د دوی غوښتنه وروسته کولای شې - او که وغواړې هغه څه ورکړو چې سوال يې کړی دی، خو که چېرته يې کفر وکړ داسې به هلاک شي لکه څرنګه چې له دوی څخه مخکنې هلاک شوي وو، هغه وفرمايل: نه، بلکه غوښتنه يې وروسته کوو، نو الله تعالی دا آيت نازل کړ: {وَمَا مَنَعَنَا أَن نُّرْسِلَ بِالْآيَاتِ إِلَّا أَن كَذَّبَ بِهَا الْأَوَّلُونَ ۚ وَآتَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً} (او مونږ نه يو منع کړي له دې نه چې (د دوی له غوښتنې سره سم) معجزې ولېږو مګر دې خبرې چې اولنيو خلکو د دغو (معجزو) تکذيب کړی و او مونږ ثمود ته اوښه ورکړه، چې ښکاره معجزه وه). [الإسراء سورت: 59 آيت]». احمد (2333)، البزار (5036)، النسائي په الکبری (11226) کې، حاکم (3437) او البيهقي په دلائل النبوة (605) کې روايت کړی دی. او مونږ پوهيږو چې که الله غوښتلی نو ټولو خلکو ته به يې هدايت کړی و، الله تعالی فرمايلي: {وَلَوْ شَاء اللّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلكِن يُضِلُّ مَن يَشَاء وَيَهْدِي مَن يَشَاء} (او که چېرې الله غوښتلی (نو) خامخا تاسو به يې يو امت ګرځولي وئ او لېکن هغه ګمراه کوي چا لره چې وغواړي او هدايت ورکوي چا ته چې وغواړي). [النحل سورت: 93 آيت]. او حق ذات سبحانه وتعالی فرمايلي دي: {وَلَوْ شَاء اللّهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدَى فَلاَ تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِين} (او که الله غوښتلی دوی به يې په نېغه لار باندې لازمًا جمع کړي وو، نو ته له ناپوهانو څخه مه کېږه). [الأنعام سورت: 35 آيت]. او مونږ ايمان لرو چې د پيغمبرانو دليلونه او نښانې چې هغوی راوړي دي او الله يې پرې مرسته کړې ده، ناشونې ده چې د نبوت دعوه کوونکی يې راوړي، يا ساحر او دروغجن، ځکه چې الله - تعالی - پريکړه کړې چې په صحيح دليل سره به د باطل مرسته نه کوي او نه به دروغجن په رېښتني ثبوت سره رېښتونی کوي؛ ځکه چې هغه ذات حکيم دی په خپل شريعت او امر کې او د الله تعالی جاري حکمت او کړنلاره د دې خبرې ممانعت کوي، الله تعالی فرمايلي: {وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الأَقَاوِيل* او که ده پر مونږ باندې له ځانه ځينې خبرې جوړې کړې وی. لأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِين*(نو) مونږ به د ده ښی لاس نيولی وی. ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِين} بيا به مونږ خامخا د ده د زړه رګ پرې کړی وی). [الحاقة سورت: 44-46 آيتونه].

(بـــاب نبـوة نبينـــا محمد صلى الله عليه وسلم) باب دی زمونږ د نبي محمد صلی الله علیه وسلم د نبوت په اړه

او مونږ ایمان لرو چې زمونږ نبي محمد بن عبد الله د رب العالمین رسول دی او هغه د أنبیاوو او رسولانو د لړۍ ختموونکی دی، الله تعالی فرمایلي: {مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ} (محمد (ﷺ) ستاسو په سړیو کې د هیچا پلار نه دی او لیکن د الله رسول دی او د نبیانو (د لړۍ) ختموونکی دی او الله په هر شي ښه عالم دی). [الأحزاب سورت: 40 آیت]. له أبو هریرة - رضي الله عنه - څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «إِنَّ مَثَلِي وَمَثَلَ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ قَبْلِي كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بَيْتًا فَأَحْسَنَهُ وَأَجْمَلَهُ إِلَّا مَوْضِعَ لَبِنَةٍ مِنْ زَاوِيَةٍ، فَجَعَلَ النَّاسُ يَطُوفُونَ بِهِ وَيَعْجَبُونَ لَهُ وَيَقُولُونَ: هَلَّا وُضِعَتْ هَذِهِ اللَّبِنَةُ قَالَ فَأَنَا اللَّبِنَةُ وَأَنَا خَاتَمُ النَّبِيِّينَ».«زما او زما څخه وړاندې د پیغمبرانو مثال داسې دی لکه یو سړي چې ښکلی او ښایسته کور جوړ کړی وي مګر په یو کونج کې د یوې خښتې ځای - پاتې وي - نو خلک راځي او ګیردچاپیره ترې تاویږي او خوښوي یې او خاوند ته یې وایي: آیا دغه خښته نه ایښودل کیږي، فرمایي: نو زه هغه خښته یم، او زه د أنبیاوو د لړۍ پای ته رسوونکی یم». بخاري(3535)، او مسلم(2286) روایت کړی دی. او هغه د آدم د اولادې سردار دی، هغه صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَأَوَّلُ مَنْ يَنْشَقُّ عَنْهُ الْقَبْرُ، وَأَوَّلُ شَافِعٍ وَأَوَّلُ مُشَفَّعٍ»،«زه د قیامت په ورځ د آدم د اولادې سردار یم او زه لومړی هغه څوک یم چې قبر یې څېرول کیږي او لومړی شفاعت کوونکی او لومړی هغه څوک چې شفاعت یې کیږي»، مسلم (2278)، او أبو داود (4673) روایت کړی دی. او هغه د رب العالمین خلیل دی، پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - فرمایلي دي: «لَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا مِنْ أُمَّتِي خَلِيلًا، لَاتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ، وَلَكِنْ أَخِي وَصَاحِبِي».«که چېرته ما له خپل امت څخه څوک په ځانګړې دوستۍ نیوه، نو خامخا به مې ابوبکر نیولی و، مګر هغه مې ورور او ملګری دی». بخاري (3656) روایت کړی. او مونږ پوهیږو چې هغه ته چې کومې معجزې ورکړل شوي بل هیڅ پیغمبر ته ندي ورکړل شوي او د هغه ترټولو لویه معجزه قرآن کریم دی، او لومړی هغه څه چې رسول الله - صلی الله علیه وسلم - ته پرې د وحیې پیل شوی دی هغه د «سورة العلق» لومړي آیتونه دي لکه څرنګه چې پدې اړه صحیح حدیث راغلی دی: عن عائشة أم المؤمنین رضي الله عنها أنها قالت: أَوَّلُ مَا بُدِئَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم مِنَ الوَحْيِ الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ فِي النَّوْمِ، فَكَانَ لَا يَرَى رُؤْيَا إِلَّا جَاءَتْ مِثْلَ فَلَقِ الصُّبْحِ، ثُمَّ حُبِّبَ إِلَيْهِ الخَلَاءُ، وَكَانَ يَخْلُو بِغَارِ حِرَاءٍ فَيَتَحَنَّثُ فِيهِ -وَهُوَ التَّعَبُّدُ- اللَّيَالِيَ ذَوَاتِ العَدَدِ قَبْلَ أَنْ يَنْزِعَ إِلَى أَهْلِهِ، وَيَتَزَوَّدُ لِذَلِكَ، ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى خَدِيجَةَ فَيَتَزَوَّدُ لِمِثْلِهَا، حَتَّى جَاءَهُ الحَقُّ وَهُوَ فِي غَارِ حِرَاءٍ، فَجَاءَهُ المَلَكُ فَقَالَ: «اقْرَأْ، قَالَ: مَا أَنَا بِقَارِئٍ، قَالَ: فَأَخَذَنِي، فَغَطَّنِي حَتَّى بَلَغَ مِنِّي الجَهْدَ، ثُمَّ أَرْسَلَنِي، فَقَالَ: اقْرَأْ، قُلْتُ: مَا أَنَا بِقَارِئٍ، فَأَخَذَنِي، فَغَطَّنِي الثَّانِيَةَ حَتَّى بَلَغَ مِنِّي الجَهْدَ، ثُمَّ أَرْسَلَنِي، فَقَالَ: اقْرَأْ، فَقُلْتُ: مَا أَنَا بِقَارِئٍ، فَأَخَذَنِي، فَغَطَّنِي الثَّالِثَةَ، ثُمَّ أَرْسَلَنِي، فَقَالَ: {اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ * خَلَقَ الإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ * اقْرَأْ وَرَبُّكَ الأَكْرَمُ} [العلق: 1-3]»، فَرَجَعَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَرْجُفُ فُؤَادُهُ،له أم المؤمنین عائشة - رضي الله عنها - څخه روایت دی، هغې فرمایلي دي، لومړی هغه څه چې رسول الله - صلی الله علیه وسلم - ته پرې له وحی څخه پیل وشو؛ ریښتیني خوبونه وو، نو هیڅ خوب به یې نه لیده مګر دا چې د روڼ سهار په څېر به واقع کېده، بیا یې ګوښه والي ته لیوالتیا پیدا شوه هغه به د حراء په غار کې د عبادت په موخه ګوښه کېده او د شمار شپې به یې عبادت کاوه مخکې لدې چې خپلې کورنۍ ته راشي، د دې کار لپاره به یې له ځان سره توښه وړله، بیا به خدیجې ته راته او د هغې په څېر به یې توښه اخستله، تر دې چې حق (جبرائیل - علیه السلام -) ورته راغی پداسې حال کې چې هغه د حرا په غار کې و، نو ملاېکه ورته راغله او ورته یې وویل: « ولوله، هغه وویل: زه لوستونکی نه یم، وایې: زه یې راونیولم او زور یې راکړ تر دې چې ساه مې تنګه شوه، بیا یې خوشې کړم، راته یې وویل: ولوله، ماورته وویل: زه لوستونکی نه یم، نو راویې نیولم، په دویم ځل یې زور راکړ تر دې چې ساه مې تنګه شوه، بیا یې خوشې کړم، راته یې وویل: ولوله، ما وویل: زه لوستونکی نه یم، نو راویې نیولم، او د دریم ځل لپاره فشار راکړ، بیا یې خوشې کړم، راته یې وویل: {اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ * خَلَقَ الإِنسَانَ مِنْ عَلَقٍ * اقْرَأْ وَرَبُّكَ الأَكْرَمُ} ولوله په نوم د رب خپل؛ هغه ذات چې پیدا کړی یې دی، پیدا کړی یې انسان له پرنډې شوې وینې څخه، ولوله او ستا رب د عزت خاوند دی [العلق: 1-3]» نو رسول الله صلی الله علیه وسلم پدې آیتونو سره راغی پداسې حال کې چې زړه یې درزیده، بخاري (3)، مسلم (160) او ترمذي (3632) روایت کړی دی. او لدې وروسته پرې «المدثر» سورت نازل شو، له جابر بن عبد الله - رضي الله عنه - څخه روایت دی، هغه له رسول الله - صلی الله علیه وسلم - څخه اوریدلي دي چې د وحې د وخت په اړه یې خبرې کولې: «فَبَيْنَا أَنَا أَمْشِي سَمِعْتُ صَوْتًا مِنَ السَّمَاءِ، فَرَفَعْتُ بَصَرِي قِبَلَ السَّمَاءِ، فَإِذَا المَلَكُ الَّذِي جَاءَنِي بِحِرَاءٍ قَاعِدٌ عَلَى كُرْسِيٍّ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ، فَجَئِثْتُ مِنْهُ حَتَّى هَوَيْتُ إِلَى الأَرْضِ، فَجِئْتُ أَهْلِي فَقُلْتُ: زَمِّلُونِي زَمِّلُونِي فَزَمَّلُونِي»،«په داسې حال کې چې زه روان وم، له آسمانه مې یو غږ واورېده، نو ما خپل نظر د اسمان په لور پورته کړ، ګورم چې هغه ملاېکه ده کومه چې په حراء کې راته راغلې وه، د اسمان او ځمکې تر منځه په یوه کرسۍ ناسته وه، نو زه له هغې وویریدم تر دې پر ځمکه ورتیټ شوم، نو خپلې کورنۍ ته راغلم او ورته مې وویل: په جامو کې مې تاو کړئ، په جامو کې مې تاو کړئ، نو هغوی زه په جامو کې ونغاړلم»، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: {يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ * قُمْ فَأَنْذِرْ} [المدثر: 1، 2] إِلَى قَوْلِهِ: {فَاهْجُرْ} [المدثر: 5] -قَالَ أَبُو سَلَمَةَ: وَالرِّجْزُ: الأَوْثَانُ- ثُمَّ حَمِيَ الوَحْيُ وَتَتَابَعَ.نو الله تعالی دا آیتونه نازل کړل: {يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ* قُمْ فَأَنذِرْ} ای په جامه کې نغښتونکیه! ته پورته شه، نو (خلق) ووېروه [المدثر سورت: 1، 2 آیتونه] د الله تعالی تر دې قوله پورې: {فَاهْجُرْ} [المدثر سورت : 5 آیت]. أبو سلمة ویلي دي: والرجز: یعنې بتان - بیا وروسته د وحې نازلیدلو زور واخیست او پرلپسې نازلیده. بخاري (۴۹۲۶)، مسلم (۱۶۱) او ترمذي (۳۳۲۵) روایت کړی. او له عائشة أم المؤمنین رضي الله عنها څخه روایت دی، چې حارث بن هشام - رضي الله عنه - له رسول الله - صلی الله علیه وسلم - څخه پوښتنه وکړه نو ویې ویل : ای د الله رسوله! څرنګه تاته وحي راځي؟ نو رسول الله - صلی الله علیه وسلم - وفرمایل: «أَحْيَانًا يَأْتِينِي مِثْلَ صَلْصَلَةِ الجَرَسِ، وَهُوَ أَشَدُّهُ عَلَيَّ، فَيُفْصَمُ عَنِّي، وَقَدْ وَعَيْتُ عَنْهُ مَا قَالَ، وَأَحْيَانًا يَتَمَثَّلُ لِيَ المَلَكُ رَجُلًا، فَيُكَلِّمُنِي، فَأَعِي مَا يَقُولُ»،« کله کله ماته داسې راځي لکه د زنګ غږ، او دا یې پر ما تر ټولو سخته وي نو کله چې رابیدار شم، نو هغه څه مې حفظ کړي وي چې هغه ویلي وي، او کله کله راته ملاېکه دسړي په بڼه راشي، نو خبرې راسره وکړي نو زه هغه څه حفظوم چې هغه یې وایي»، عائشې - رضی الله عنها - فرمایلي دي: او یقینا ما - رسول الله صلی الله علیه وسلم - لیدلی دی چې په سخته یخه ورځ کې پرې کله وحې نازله شي او بیا ترې د وحې سختي لاړه شي نو د هغه پر تندي خوله رابهیدلي وي. بخاري (2)، مسلم (2333)، ترمذي (3634) او نسائي (933) روایت کړی دی.

هغه په مکه کې دیارلس کاله خلک توحید ته راوبلل او په مدینه کې یې لس کاله تېر کړل او الهي قوانین یې بیان کړل او د هغه دین ته یې بلنه کوله، او د هغه په لاره کې یې جهاد کاوه، تر دې چې الله تعالی د درې شپیته کلنۍ په عمر کې وفات کړ، زما مور او پلار دې له هغه صلی الله علیه وسلم څخه قربان شي،

او مونږ پوهیږو چې له قرآن کریم څخه وروسته اسراء او معراج د هغه تر ټولو لویه معجزه ده ، الله تعالی فرمایلي: {سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلاً مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ البَصِيرُ} . (هغه ذات لره پاکي ده چې خپل بنده یې د شپې په یوه لږه برخه کې له مسجد حرام نه مسجد اقصٰی ته بوتلو، هغه (مسجد اقصٰی) چې مونږ د هغه ګېرچاپېره برکت اچولی دی، د دې لپاره چې مونږ هغه ته له خپلو نښو څخه ځینې وښیو، بېشکه هم هغه ښه اورېدونکی، ښه لېدونکی دی). [الإسراء سورت: 1 آیت]. او له أنس رضی الله عنه څخه

روايت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايلي دي: «أُتِيتُ بِالْبُرَاقِ، وَهُوَ دَابَّةٌ أَبْيَضُ طَوِيلٌ فَوْقَ الْحِمَارِ، وَدُونَ الْبَغْلِ، يَضَعُ حَافِرَهُ عِنْدَ مُنْتَهَى طَرْفِهِ، قَالَ: فَرَكِبْتُهُ حَتَّى أَتَيْتُ بَيْتَ الْمَقْدِسِ، قَالَ: فَرَبَطْتُهُ بِالْحَلْقَةِ الَّتِي يَرْبِطُ بِهِ الْأَنْبِيَاءُ، قَالَ: ثُمَّ دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ، فَصَلَّيْتُ فِيهِ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ خَرَجْتُ فَجَاءَنِي جِبْرِيلُ علیه السلام بِإِنَاءٍ مِنْ خَمْرٍ، وَإِنَاءٍ مِنْ لَبَنٍ، فَاخْتَرْتُ اللَّبَنَ، فَقَالَ جِبْرِيلُ صلی الله علیه وسلم: اخْتَرْتَ الْفِطْرَةَ، ثُمَّ عُرِجَ بِنَا إِلَى السَّمَاءِ، فَاسْتَفْتَحَ جِبْرِيلُ، فَقِيلَ: مَنْ أَنْتَ؟ قَالَ: جِبْرِيلُ، قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ، قِيلَ: وَقَدْ بُعِثَ إِلَيْهِ؟ قَالَ: قَدْ بُعِثَ إِلَيْهِ، فَفُتِحَ لَنَا، فَإِذَا أَنَا بِآدَمَ، فَرَحَّبَ بِي، وَدَعَا لِي بِخَيْرٍ، ثُمَّ عُرِجَ بِنَا إِلَى السَّمَاءِ الثَّانِيَةِ، فَاسْتَفْتَحَ جِبْرِيلُ علیه السلام ، فَقِيلَ: مَنْ أَنْتَ؟ قَالَ: جِبْرِيلُ، قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ، قِيلَ: وَقَدْ بُعِثَ إِلَيْهِ؟ قَالَ: قَدْ بُعِثَ إِلَيْهِ، فَفُتِحَ لَنَا، فَإِذَا أَنَا بِابْنَيِ الْخَالَةِ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ، وَيَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّاءَ، صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِمَا، فَرَحَّبَا، وَدَعَوَا لِي بِخَيْرٍ، ثُمَّ عُرِجَ بِي إِلَى السَّمَاءِ الثَّالِثَةِ، فَاسْتَفْتَحَ جِبْرِيلُ، فَقِيلَ: مَنْ أَنْتَ؟ قَالَ: جِبْرِيلُ، قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ صلی الله علیه وسلم، قِيلَ: وَقَدْ بُعِثَ إِلَيْهِ؟ قَالَ: قَدْ بُعِثَ إِلَيْهِ، فَفُتِحَ لَنَا، فَإِذَا أَنَا بِيُوسُفَ صلی الله علیه وسلم، إِذَا هُوَ قَدْ أُعْطِيَ شَطْرَ الْحُسْنِ، فَرَحَّبَ وَدَعَا لِي بِخَيْرٍ، ثُمَّ عُرِجَ بِنَا إِلَى السَّمَاءِ الرَّابِعَةِ، فَاسْتَفْتَحَ جِبْرِيلُ علیه السلام ، قِيلَ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ، قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ، قَالَ: وَقَدْ بُعِثَ إِلَيْهِ؟ قَالَ: قَدْ بُعِثَ إِلَيْهِ، فَفُتِحَ لَنَا فَإِذَا أَنَا بِإِدْرِيسَ، فَرَحَّبَ وَدَعَا لِي بِخَيْرٍ، قَالَ اللهُ عز وجل: {وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا} [مريم: 57]، ثُمَّ عُرِجَ بِنَا إِلَى السَّمَاءِ الْخَامِسَةِ، فَاسْتَفْتَحَ جِبْرِيلُ، قِيلَ: مَنْ هَذَا؟ فَقَالَ: جِبْرِيلُ، قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ، قِيلَ: وَقَدْ بُعِثَ إِلَيْهِ؟ قَالَ: قَدْ بُعِثَ إِلَيْهِ، فَفُتِحَ لَنَا فَإِذَا أَنَا بِهَارُونَ صلی الله علیه وسلم، فَرَحَّبَ، وَدَعَا لِي بِخَيْرٍ، ثُمَّ عُرِجَ بِنَا إِلَى السَّمَاءِ السَّادِسَةِ، فَاسْتَفْتَحَ جِبْرِيلُ علیه السلام ، قِيلَ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ، قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ، قِيلَ: وَقَدْ بُعِثَ إِلَيْهِ؟ قَالَ: قَدْ بُعِثَ إِلَيْهِ، فَفُتِحَ لَنَا، فَإِذَا أَنَا بِمُوسَى صلی الله علیه وسلم، فَرَحَّبَ وَدَعَا لِي بِخَيْرٍ، ثُمَّ عُرِجَ بِنَا إِلَى السَّمَاءِ السَّابِعَةِ، فَاسْتَفْتَحَ جِبْرِيلُ، فَقِيلَ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ، قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ صلی الله علیه وسلم، قِيلَ: وَقَدْ بُعِثَ إِلَيْهِ؟ قَالَ: قَدْ بُعِثَ إِلَيْهِ، فَفُتِحَ لَنَا فَإِذَا أَنَا بِإِبْرَاهِيمَ صلی الله علیه وسلم مُسْنِدًا ظَهْرَهُ إِلَى الْبَيْتِ الْمَعْمُورِ، وَإِذَا هُوَ يَدْخُلُهُ كُلَّ يَوْمٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ لَا يَعُودُونَ إِلَيْهِ، ثُمَّ ذَهَبَ بِي إِلَى السِّدْرَةِ الْمُنْتَهَى، وَإِذَا وَرَقُهَا كَآذَانِ الْفِيلَةِ، وَإِذَا ثَمَرُهَا كَالْقِلَالِ، قَالَ: فَلَمَّا غَشِيَهَا مِنْ أَمْرِ اللهِ مَا غَشِيَ تَغَيَّرَتْ، فَمَا أَحَدٌ مِنْ خَلْقِ اللهِ يَسْتَطِيعُ أَنْ يَنْعَتَهَا مِنْ حُسْنِهَا، فَأَوْحَى اللهُ إِلَيَّ مَا أَوْحَى، فَفَرَضَ عَلَيَّ خَمْسِينَ صَلَاةً فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ، فَنَزَلْتُ إِلَى مُوسَى صلی الله علیه وسلم، فَقَالَ: مَا فَرَضَ رَبُّكَ عَلَى أُمَّتِكَ؟ قُلْتُ: خَمْسِينَ صَلَاةً، قَالَ: ارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ، فَاسْأَلْهُ التَّخْفِيفَ؛ فَإِنَّ أُمَّتَكَ لَا يُطِيقُونَ ذَلِكَ، فَإِنِّي قَدْ بَلَوْتُ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَخَبَرْتُهُمْ، قَالَ: فَرَجَعْتُ إِلَى رَبِّي، فَقُلْتُ: يَا رَبِّ، خَفِّفْ عَلَى أُمَّتِي، فَحَطَّ عَنِّي خَمْسًا، فَرَجَعْتُ إِلَى مُوسَى، فَقُلْتُ: حَطَّ عَنِّي خَمْسًا، قَالَ: إِنَّ أُمَّتَكَ لَا يُطِيقُونَ ذَلِكَ، فَارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ، فَاسْأَلْهُ التَّخْفِيفَ، قَالَ: فَلَمْ أَزَلْ أَرْجِعُ بَيْنَ رَبِّي تبارك وتعالی، وَبَيْنَ مُوسَى علیه السلام حَتَّى قَالَ: يَا مُحَمَّدُ، إِنَّهُنَّ خَمْسُ صَلَوَاتٍ كُلَّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ، لِكُلِّ صَلَاةٍ عَشْرٌ، فَذَلِكَ خَمْسُونَ صَلَاةً، وَمَنْ هَمَّ بِحَسَنَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا كُتِبَتْ لَهُ حَسَنَةً، فَإِنْ عَمِلَهَا كُتِبَتْ لَهُ عَشْرًا، وَمَنْ هَمَّ بِسَيِّئَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا لَمْ تُكْتَبْ شَيْئًا، فَإِنْ عَمِلَهَا كُتِبَتْ سَيِّئَةً وَاحِدَةً، قَالَ: فَنَزَلْتُ حَتَّى انْتَهَيْتُ إِلَى مُوسَى صلی الله علیه وسلم، فَأَخْبَرْتُهُ، فَقَالَ: ارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ التَّخْفِيفَ»، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلی الله علیه وسلم: «فَقُلْتُ: قَدْ رَجَعْتُ إِلَى رَبِّي حَتَّى اسْتَحْيَيْتُ مِنْهُ».«براق راته راوستلی شو، چې هغه يو اوږد سپين حيوان دی چې له خره نه پورته او د قچر نه ښکته دی، د هغې قدم تر هغه ځايه رسيږي چېرته چې د براق د ليد پای وي، نو په هغې سپور شوم، تر دې چې بيت المقدس ته راغلم او په هغه حلقه کې مې - براق - وتاړه چېرته يې چې انبياء – عليهم السلام - تړي، بيا مسجد ته داخل شوم او دوه رکعته لمونځ مې وکړ، بيا راووتم نو جبريل –عليه السلا م- راته يو لوښی راوړ چې په هغه کې شراب و او يو بل لوښی چې په هغه کې شيدې وې، نو ما شيدې غوره کړې، نو جبريل -عليه السلام- راته وويل چې فطرت دې غوره کړ، بيا مونږ اسمان ته وخيژولی شو، نو جبريل د - دروازې - د پرانستلو غوښتنه وکړه، ورته وويل شو: څوک يې؟ هغه وويل: جبرائيل، ويې ويل چې له تا سره څوک دی؟ ويې ويل: محمد، وويل شول: آيا هغه ته ورلېږل شوی دی؟ هغه وويل: هغه ته ورليږل شوی دی، نو زموږ لپاره خلاصه شوه، ګورم چې آدم -عليه السلام- دی، نو ماته يې ښه راغلاست وويل او د خير دعا يې راته وکړه، بيا مونږ دويم آسمان ته وخيږولی شو، نو جبريل - عليه السلام - د پرانستو غوښتنه وکړه، نو وويل شو: څوک يې؟ هغه وويل: جبريل، وويل شو: او تا سره څوک دی؟ ويې وييل: محمد، وويل شو آيا هغه ته ليږلی شوی دی؟ ويې وييل: هغه ته ليږل شوی دی، نو مونږ ته پرانستل شوه، ګورم چې دواړه د خاله زامن عيسی ابن مريم او يحيی بن زکريا، -صلوات الله وسلامه عليهما- دي نو دواړو راته ښه راغلاست وويل: او دواړو راته د خير دعا وکړه، بيا دريم آسمان ته وخيژولی شوم، نو جبريل د پرانستلو غوښتنه وکړه، ورته وويل شو: څوک يې؟ هغه وويل: جبريل، وويل شو : او څوک درسره دی؟ ويې وييل: محمد - صلی الله عليه وسلم - وويل شو: آيا هغه ته ليږلی شوی دی؟ ويې وييل: يقينا هغه ته ليږلی شوی دی، نو مونږ ته -دروازه - پرانستل شوه، ګورم چې يوسف - صلی الله عليه وسلم - دی چې نيمايي ښايست ورته ورکړل شوی وو، نو ښه راغلاست يې راته وويل: او د خير دعا يې راته وغوښته، بيا مونږ څلورم آسمان ته وخيژولی شو، نو جبريل -عليه السلام- د پرانستلو غوښتنه وکړه، نو وويل شو: څوک دی؟ ويې وييل: جبريل: وويل شو: تا سره څوک دی؟ ويې وييل: محمد، ويې وييل: آيا هغه ته ليږلی شوی دی؟ ويې وويل: يقينا هغه ته ليږلی شوی دی، نو مونږ ته پرانستل شوه، ګورم چې ادريس دی او ښه راغلاست يې راته وويل او د خير دعا يې راته وکړه، الله -جل جلاله- فرمايلي دي: {وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا} (او دی مونږ ډېر اوچت ځای ته پورته کړی دی) [مريم سورت: 57 آيت] بيا مونږ پنځم آسمان ته پورته کړای شو، نو جبريل د پرانستلو غوښته وکړه، نو وويل شو: څوک دی؟ هغه وويل: جبريل: وويل شو: او تاسره څوک دی؟ ويې وييل: محمد، وويل شو: آيا هغه ته ليږلی شوی دی؟ ويې وييل: يقينا هغه ته ليږلی شوی دی، نو مونږ ته پرانستل شوه، ګورم چې هارون - صلی الله عليه وسلم - دی نو ښه راغلاست يې وويل او د خير دعا يې راته وکړه، بيا مونږ اووم آسمان ته وخيژولی شو، نو جبريل عليه السلام د پرانستلو غوښته وکړه، نو وويل شو: دا څوک دی ؟ هغه وويل: جبريل، وويل شو: او تاسره څوک دی؟ ويې وييل: محمد، وويل شو: آيا هغه ته ليږلی شوی دی؟ ويې وييل: يقينا هغه ته ليږلی شوی دی، نو ګورم چې موسی - صلی الله عليه وسلم دی، نو ښه راغلاست يې راته وويل او د خير دعا يې راته وکړه بيا مونږ اووم اسمان ته پورته کړای شو، نو جبرائيل - عليه السلام - د پرانستلو غوښتنه وکړه، وويل شو: دا څوک دی؟ ويې ويل: جبرئيل، وويل شو: له تا سره څوک دی؟ ويې ويل: محمد، وويل شو: آيا هغه ته ورليږل شوی دی؟ ويې وييل: يقينا هغه ته ورليږل شوی دی، نو زموږ لپاره پرانستل شوه، نو ګورم چې ابراهيم - عليه السلام – دی او بيت المعمور ته يې شا لږولې ده (تکيه يې وهلې ده) او دا هغه ځای دی چې هره ورځ ورته اويا زره ملايکې ننوځي او بيا ورته بيرته نه راګرځي، بيا سدرة المنتهى ته يوړلی شوم، نو ګورم چې پاڼې يې د فيل د غوږونو په څېر او ميوې يې لکه د چاټيو په څېر دي، وايې: نو کله چې ورته د الله تعالی لخوا يو امر راشي بدلون پيدا کړي، نو د الله تعالی هيڅ مخلوق يې بيا د ښکلا يادونه نشي کولی، نو الله تعالی ماته وحي وکړه هغه څه يې چې غوښتل راته يې وحي کړي، نو په ما يې په يوه شپه او ورځ کې پنځوس لمونځونه فرض کړل، نو موسی – صلی الله عليه وسلم – ته راښکته شوم، هغه راته وويل: ستا رب ستا پر امت څه شی فرض کړ؟ ما وويل: پنځوس لمونځونه، هغه وويل: رب ته دې بيرته ور وګرځه او د کموالي غوښتنه ترې وکړه؛ يقينا چې ستا امت د دې توان نه لري، يقينا چې ما بنی اسرائيل امتحان کړل او ډېره هڅه مې پرې وکړه، وايې: نو خپل رب ته بيرته وروګرځېدم، نو ومې وييل: ای ربه! زما په امت آساني راوله، نو زما څخه يې پنځه کم کړل، بيا موسی ته راوګرځېدم، نو ورته مې وويل: پنځه يې راڅخه کم کړل، ويې وييل: ستا أمت د دې توان نه لري، نو خپل رب ته دې وروګرځه او د کموالي غوښتنه ترې وکړه، ويې وييل: تر هغه پورې مې د خپل رب - تبارک و تعالی – او موسی – عليه السلام – تر منځ تګ راتګ کاوه تر دې چې ويې وييل: ای محمده! دا په هره شپه او ورځ کې پنځه لمونځونه دي، د هر لمانځه لپاره لس - نيکی - دي، نو دا کيږی پنځوس لمونځونه، او چا چې د نيکی اراده وکړه او عمل يې پرې ونه کړ، نو نيکي ورته ليکل کيږي او که چېرته يې پرې عمل وکړ لس ورته ليکل کيږي، او چا چې د بدئ اراده وکړه او عمل يې پرې ونه کړ هيڅ شی ورته نه ليکل کيږي، نو که

چېرته یې پرې عمل وکړ یوه بدې ورته لیکل کیږي، ویې ویل: نو راکوز شوم تر دې چې موسی – صلی الله علیه وسلم – ته راورسیدم او خبر مې کړ، نو ویې ویل: رب ته دې وروګرځه او د کموالي غوښتنه ترې وکړه» نو رسول الله – صلی الله علیه وسلم – وفرمایل: ما وویل: «دومره مې خپل رب ته وروګرځیدم چې نوره ترې حیا راغله». بخاري (7517) او مسلم (162) روایت کړی او الفاظ یې د ده دی، ترمذي (3131)، نسائي (450) او ابن ماجه (1399) روایت کړی دی. او د هغه - صلی الله علیه وسلم - له معجزو څخه : د سپوږمۍ چاودیدل دي ، الله تعالی فرمایلي: {اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانشَقَّ الْقَمَرُ} (قیامت ډېر رانژدې شو او سپوږمۍ وچاودله). [القمر سورت : 1 آیت]، او له ابن مسعود - رضي الله عنه - څخه روایت دی فرمایي: د رسول الله - صلی الله علیه وسلم په وخت کې سپوږمۍ دوه ټوټې شوه، یوه ټوټه یې د غره له پاسه، او بله یې لاندې ، نو رسول الله - صلی الله علیه وسلم - وویل: «اشْهَدُوا». «ګواه اوسئ یا وګورئ». بخاري (۴۸۶۴)، مسلم (۲۸۰۰) او ترمذي (۳۲۸۵) روایت کړی. او الله تعالی په ډیرو ځانګړتیاوو سره ځانګړی کړی دی، لکه د رسول الله - صلی الله علیه وسلم - دا وینا: «فُضِّلْتُ عَلَى الْأَنْبِيَاءِ بِسِتٍّ: أُعْطِيتُ جَوَامِعَ الْكَلِمِ، وَنُصِرْتُ بِالرُّعْبِ، وَأُحِلَّتْ لِيَ الْغَنَائِمُ، وَجُعِلَتْ لِيَ الْأَرْضُ طَهُورًا وَمَسْجِدًا، وَأُرْسِلْتُ إِلَى الْخَلْقِ كَافَّةً، وَخُتِمَ بِيَ النَّبِيُّونَ»،«ما ته په نورو أنبیاوو په شپږو شیانو سره غوره والی راکړل شوی دی: جوامع الکلم راکړی شوي، په ویره سره مې مرسته شوې ده، غنیمتونه راته حلال شوي دي، او ټوله ځمکه راته پاکیزه او مسجد ګرځیدلې ده او زه ټولو خلکو ته لیږلی شوی یم، او په ما د پیغمبرانو لړۍ پای ته رسیدلې ده»، مسلم (523) او ترمذي (1553) روایت کړی. او دا ځانګړنتاوې کله علماء په خپلو تالیفاتو کې ذکر کوي او کله پکې مستقل تالیفات کوي. او مونږ ایمان لرو چې په هر مؤمن سړي او مؤمنې ښځې پر هغه ایمان راوړل واجب دي، او په هغه څه کې هغه رښتینی ګڼل چې خبر یې پرې ورکړی او په هغه څه کې یې اطاعت کول چې امر یې پرې کړی، الله تعالی فرمایلي: {لِّتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلاً} (د دې لپاره چې تاسو (ای خلکو!) په الله او د هغه په رسول ایمان راوړئ او د هغه (الله) مدد وکړئ او د هغه تعظیم وکړئ او سبا او بېګا د هغه تسبیح بیان کړئ). [الفتح سورت: 9 آیت]. او هغه ذات چې لوی شان لري او پاک دي نومونه د هغه فرمایلي دي: {فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنزَلْنَا وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ} (نو تاسو په الله او د هغه په رسول او په هغې رڼا (قرآن) باندې ایمان راوړئ چې مونږ نازله کړې ده او الله په هغو کارونو چې تاسو یې کوئ؛ ښه خبردار دی). [التغابن سورت : 8 آیت]. او مونږ ایمان لرو چې د الله تعالی عبادت باید ونه کړای شي مګر په هغه څه سره چې زموږ پیغمبر محمد - صلی الله علیه وسلم - روا ګڼلی وي، الله تعالی فرمایلي: {وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ}(او پیغمبر چې تاسو ته څه هم درکړي، نو هغه واخلئ او له څه نه چې هغه تاسو منع کړي یاست، نو تاسو منع شئ او له الله نه ووېرېږئ، بېشکه الله ډېر سخت عذاب والا دی). [الحشر سورت: 7 آیت]. او حق ذات د هغه (پیغمبر) د امر د سرغړونې څخه یره ورکړی، الله تعالی فرمایلي: {فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَن تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ} (نو هغه کسان دې ووېرېږي چې د هغه (رسول) له حکم نه مخالفت کوي، له دې نه چې دوی ته څه افت ورسېږي، یا دوی ته ډېر دردوونکی عذاب ورسېږي). [النور سورت: 63 آیت]. او د هغه صلی الله علیه وسلم احترام او ورسره محبت کول واجب دي، الله تعالی فرمایلي دي: {قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ} (ای نبي!) (ته ووایه: که چېرې یئ تاسو چې له الله سره مینه کوئ، بیا نو زما اتباع وکړئ، الله به له تاسو سره مینه وکړي او تاسو ته به ستاسو ګناهونه وبخښي او الله ډېر بخښونکی، بې حده رحم کوونکی دی). [آل عمران سورت : 31 آیت]. او د پیغمبر صلی الله علیه وسلم سره محبت کول د ایمان له اصولو څخه دي، او الله تعالی د خپل محبت سره یو ځای یاد کړی دی، او هغه څوک یې ګواښلی دی چې هغه سره محبت کولو باندې بل شي ته لومړیتوب ورکړي لکه طبیعي محبت چې خلک یې د خپلوانو، پیسو، وطن او داسې نورو شیانو سره کوي، الله تعالی فرمایلي: {قُلْ إِن كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَآؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُم مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُواْ حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ وَاللَّهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ} [(ای پیغمبره!) ته (دوی ته) ووایه: که چېرې وي ستاسو پلرونه او ستاسو زامن او ستاسو ورونه او ستاسو ښځې او ستاسو قبیله او هغه مالونه چې تاسو هغه ګټلي دي او هغه تجارت چې تاسو د هغه د بندېدو وېره کوئ او هغه استوګن ځایونه چې تاسو هغه خوښوئ، تاسو ته ډېر محبوب دي له الله او د هغه له رسول او د هغه په لاره کې له جهاد کولو نه، نو بیا انتظار کوئ، تر هغه پورې چې الله خپل حکم راولي او الله فاسقو خلکو ته هدایت نه کوي]. [التوبة سورت: 24 آیت]. او پر مؤمن واجب دي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته له خپل ځان، پلار، اولاد او ټولو خلکو څخه زیات محبوب وي، فعن عبدالله بن هشام رضي الله عنه قال: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، وَهُوَ آخِذٌ بِيَدِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَأَنْتَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ إِلَّا مِنْ نَفْسِي، فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: «لَا، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْكَ مِنْ نَفْسِكَ»، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: فَإِنَّهُ الآنَ -وَاللَّهِ- لَأَنْتَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ نَفْسِي، فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: «الآنَ يَا عُمَرُ».له عبد الله بن هشام -رضي الله عنه- څخه روایت دی وایي: مونږ له رسول الله - صلی الله علیه وسلم - سره وو پداسې حال کې چې هغه عمر بن الخطاب له لاس څخه نیولی و، نو عمر ورته وویل: ای د الله رسوله ! ته راته له هر څه نه زیات ګران یې مګر له خپل ځان څخه نه، نو نبي - صلی الله علیه وسلم - ورته وویل: نه، قسم په هغه ذات چې زما نفس د هغه په لاس کې دی، تر څو پورې چې درته ستا له ځان څخه هم ګران نه شم»،نو عمر ورته وویل: یقینا چې اوس - قسم په الله - چې ته راته اوس د خپل ځان څخه هم زیات ګران یې، نو نبي - صلی الله علیه وسلم - وفرمایل: «اوس ای عمره». بخاري (6632) روایت کړی دی.

او یقینا چې الله - تعالی - زموږ د پیغمبر محمد - صلی الله علیه وسلم - یادونه په دوو ګواهیو کې په اذان کې له خپلې یادونې سره یو ځای ذکر کړې ده. او د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په یاد باندې مخکنې اسماني کتابونه ډک دي او په قرآن عظیم الشان کې هم ترې زیاته یادونه شوې ده او د اسلام امامانو بیلابیل ډول تالیفات د هغه په سنت، سیرت، خویونو، اخلاقو او غزاګانو کې کړي دي او دلته په همدومره مقدار بسنه کوو چې د هغه صلی الله علیه وسلم په نبوت باندې ایمان راوړل واجبوي.

قاضي عیاض -رحمه الله- فرمایلي دي: «که د کمال او عظمت ځانګړتیاوې هغه څه وي چې موږ یې یادونه وکړه او موږ ولیدل چې یو زمونږ څخه د دې په درلودلو سره د عزت او شرافت احساس کوي، او که چېرته دوه ورته په یو وخت کې برابر شي: یا له نسب، ښکلا، ځواک، حوصلې، زړورتیا، او یا بخښنې څخه تر څو یې عزت لوی شي او په نوم یې متلونه وویل شي، او د دې په یادولو سره ورته په زړونو کې لوی اثر پیدا شي، حال دا چې هغه له وختونو راهیسې له منځه تللې، او ایره شوي او وراسته شوي، نو د هغه چا په اړه دې څه ګمان دی چې دا ټول صفتونه پکې راټول شوي وي، تر دې چې نه شمېرل کیږي، او نه ترې په وینا سره تعبیر کیږي، او نه په خوارۍ او زحمت لاسته راوړل کیږي او نه په چل، مګر د لوی الله متعال ذات په تخصیص سره، د نبوت، رسالت، خلت، محبت، غوره والي، د شپې لخوا له یو ځای څخه بل ځای ته بوتلل او لیدل. (د اسراء په شپه پیغمبر صلی الله علیه وسلم لره د الله تعالی لیدلو کې اختلاف دی، خو صحیح خبره دا ده چې زمونږ رسول - صلی الله علیه وسلم د اسراء په شپه خپل رب ندی لیدلی). نږدې کېدل، وړاندې کېدل، وحې، شفاعت، وسیله، فضیلت، لوړ مقام، د ستاینې مقام، براق، معراج (آسمان ته ختل)، سور او تور ته لیږل، انبیاوو ته لمونځ ورکول، د پیغمبرانو او امتونو ترمنځ ګواهي، د آدم د اولادې سردار، د ستاینې بیرغ، زیری، خبرداری او د عرش د خاوند په وړاندې مرتبه، بیا اطاعت، امانت، هدایت، د عالمیانو لپاره رحمت، رضایت، د سوال قبلول، کوثر، وینا اورېدل. د نعمت پوره کول، د مخکنیو او وروستنیو ګناهونو بخښل، د سینې پراخوالی، د پېټي سپکول، د یاد لوړول، د فتحې عزت، د آرامتیا نازلیدل، په ملایکو سره ملاتړ، د کتاب او حکمت ورکول، سبع المثاني او لوی قرآن، د امت پاکیزه ګي بیانول، د الله - جل جلاله - لورې ته بلنه

ورکول، د الله تعالی او ملایکو درود ویل، د خلکو تر منځه په هغه ډول پریکړه کول لکه څرنګه یې چې الله غواړي، ورځخه د بار سپکول او د زولنو لرې کول، او د هغه په نوم قسم یادول، د هغه د بلنې منل، د بې روحه شیانو او عجمو سره خبرې کول ... کوڼ ته وراوریدل، او د ګوتو تر منځه یې د اوبو راخوټیدل، د لږ شي زیاتول، د سپوږمۍ ټوټې کول، د لمر بیرته ګرځول، د لیدل شوو شیانو سرچپه کول، په ویرې سره ملاتړ او بریا.. او داسې نور چې شمېرونکی یې نه شي احاطه کولی، او نه یې څوک په خپل علم کې راوستلی شي مګر هغه ذات چې دا هر څه بخشش کړي دي او لورینه یې پرې کړې ده، له هغه پرته بل معبود نشته، تر هغه څه پورې چې په اخرت کې یې ورته چمتو کړي دي له عزتمندو کورونو، د عزت مرتبو، د خوشحالیو درجې، نیکي او زیاتوالی چې عقلونه یې له درک څخه حیران پاتې کیږي، او ګمان یې هم له ادراک څخه عاجز پاتې کیږي». الشفا بتعريف حقوق المصطفى (1/ 55 - 57).

(بــاب عموم رسالته صلى الله عليه وسلم للخلق كافة) باب دی په عمومي ډول ټولو خلکو ته د پیغمبر صلى الله عليه وسلم د رسالت پیغام .

او مونږ ایمان لرو چې الله تعالی یې رسول محمد - صلى الله عليه وسلم - ټولو خلکو ته لیږلی دی، الله تعالی فرمایلي دي: {قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ لا إِلَـهَ إِلاَّ هُوَ يُحْيِـي وَيُمِيتُ فَآمِنُواْ بِاللّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ} (ته ووایه: ای خلکو! بېشکه زه ستاسو د ټولو په طرف د هغه الله (رالیږل شوی) رسول یم چې خاص د هغه لپاره د اسمانونو او ځمکې بادشاهي ده، نشته هېڅ حق معبود مګر همدی دی، همدغه ژوند ورکوي او مرګ ورکوي، نو تاسو پر الله او د هغه پر رسول ایمان راوړئ چې نبي دی، امي دی، هغه چې پر الله او د هغه پر کلماتو ایمان لري او تاسو د هغه پیروي وکړئ، د دې لپاره چې تاسو هدایت وموموئ). [الأعراف سورت: 158 آیت]، او الله تعالی فرمایلي دي: {وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلاَّ كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَعْلَمُونَ} (او ته نه یې لیږلی مونږ مګر د ټولو خلقو (انسانانو) لپاره زېری ورکوونکی او وېروونکی او لیکن اکثره خلق نه پوهېږي). [سبا سورت: 28 آیت]. او رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمایلي دي: «أُعْطِيتُ خَمْسًا لَمْ يُعْطَهُنَّ أَحَدٌ مِنَ الأَنْبِيَاءِ قَبْلِي: نُصِرْتُ بِالرُّعْبِ مَسِيرَةَ شَهْرٍ، وَجُعِلَتْ لِي الأَرْضُ مَسْجِدًا وَطَهُورًا، وَأَيُّمَا رَجُلٍ مِنْ أُمَّتِي أَدْرَكَتْهُ الصَّلاَةُ فَلْيُصَلِّ، وَأُحِلَّتْ لِي الغَنَائِمُ، وَكَانَ النَّبِيُّ يُبْعَثُ إِلَى قَوْمِهِ خَاصَّةً، وَبُعِثْتُ إِلَى النَّاسِ كَافَّةً، وَأُعْطِيتُ الشَّفَاعَةَ».«ماته پنځه شیان راکړل شوي دي چې زما څخه وړاندې هیڅ یو نبي ته ندي ورکړل شوي، د یوې میاشتي واټن سره مې په ویرې خپریدو مرسته شوې ده، او ټوله ځمکه راته پاکیزه او مسجد ګرځیدلې ده او زما له امت څخه چې هر سړي لمونځ لاندې کړ نو لمونځ دې وکړي، او ماته غنیمتونه حلال ګرځول شوي دي، او هر پیغمبر به خاص خپل امت ته لیږل کېده، پداسې حال کې چې زه ټولو خلکو ته لیږل شوی یم، او ماته شفاعت راکړل شوی دی». بخاري (۴۳۸)، مسلم (۵۲۱) او نسائي (۴۳۲) روایت کړی دی. او د مسلمانانو په اتفاق زمونږ پیغمبر محمد - صلى الله عليه وسلم - الله تعالی ثقلینو (انسانانو او پیریانو) دواړو ته لیږلی دی، او پیریانو قرآن کریم ته غوږ نیولی و او بیا خپل قوم ته ویروونکي وروګرځیدل، نو الله تعالی بې رسول په قرآن کریم کې پدې وینا سره خبر کړ: {وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا أَنصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلَى قَوْمِهِم مُّنذِرِينَ*او هغه وخت (یاد کړه) چې مونږ تا ته د پیریانو یوه ډله راوګرځوله، چې قرآن به اوري، نو کله چې دوی دې (قرآن) ته حاضر شول، نو ویې ویل: چوپ شئ! نو کله چې (د قرآن تلاوت) تمام کړی شو (نو) دوی خپل قوم ته بېرته وګرځېدل، په داسې حال کې چې وېروونکي وو. قَالُوا يَا قَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا أُنزِلَ مِن بَعْدِ مُوسَى مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَإِلَى طَرِيقٍ مُّسْتَقِيمٍ} دوی وویل: ای زمونږه قومه! بېشکه مونږ داسې کتاب واورېده چې له موسیٰ نه وروسته نازل کړی شوی دی، په داسې حال کې د هغو (کتابونو) تصدیق کوونکی دی چې له ده نه مخکې وو، حق ته او نېغې (سمې) لارې ته ښوونه کوي. يَا قَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللَّهِ وَآمِنُوا بِهِ يَغْفِرْ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ* اې زمونږ قومه! تاسو د الله د بلونکي وینا قبوله کړئ او په ده ایمان راوړئ، چې هغه (الله) تاسو ته ستاسو ځینې ګناهونه وبخښي او تاسو له ډېر دردوونکي عذاب نه خلاص (او بچ) کړي. وَمَن لاَّ يُجِبْ دَاعِيَ اللَّهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الأَرْضِ وَلَيْسَ لَهُ مِن دُونِهِ أَولِيَاء أُوْلَئِكَ فِي ضَلاَلٍ مُّبِينٍ} او څوك چې د الله د بلونکي خبره قبوله نه کړي، نو دغه کس په ځمکه کې (الله لره) عاجزوونکی نه دی او د ده لپاره له دغه (الله) نه غیر هېڅ کارسازی (او مرسته کوونکی) نشته او دغه کسان په ښکاره ګمراهۍ کې دي). [الأحقاف سورت : 29- 32 آیتونه]. او الله - تعالی - په ټولو أنبیاوو او رسولانو علیهم السلام ژمنه اخیستې ده که چېرته محمد - صلى الله عليه وسلم - ولیږل شو - او دوی ژوندي وو - نو خامخا به پرې ایمان رواړي، الله - جل جلاله فرمایلي دي: {وَإِذْ أَخَذَ اللّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّيْنَ لَمَا آتَيْتُكُم مِّن كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءكُمْ رَسُولٌ مُّصَدِّقٌ لِّمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنصُرُنَّهُ قَالَ أَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَى ذَلِكُمْ إِصْرِي قَالُواْ أَقْرَرْنَا قَالَ فَاشْهَدُواْ وَأَنَاْ مَعَكُم مِّنَ الشَّاهِدِينَ} (او کله چې الله د نبیانو (نه) پخه وعده واخیسته چې هر هغه څه چې زه یې تاسو ته له کتاب او حکمته درکړم، بیا تاسو ته یو رسول راشي چې د هغه څه تصدیق کوونکی وي چې له تاسو سره دي (نو) تاسو به خامخا پر هغه ایمان راوړئ او خامخا به د هغه مدد کوئ، (الله) وویل: آیا تاسو اقرار وکړ او په دې باندې تاسو زما درنه وعده قبوله کړه، هغوی وویل: مونږ اقرار وکړ، (الله) وویل: نو تاسو ګواه شئ او زه (هم) تاسو سره له ګواهانو ځنې یم). [آل عمران سورت: 81 آیت]. علي بن أبى طالب رضي الله عنه فرمایلي دي: الله - جل جلاله - هیڅ داسې نبي ندی لیږلی؛ له آدم څخه تر وروستي یو پورې مګر دا چې له هغه څخه یې د محمد - صلى الله عليه وسلم - په اړه ژمنه اخیستې ده: که چېرته ولیږل شو - او دی ژوندی و - نو خامخا به پرې ایمان راوړي، مرسته به یې کوي، او هغه به ورته امر کوي، نو له خپل قوم څخه به ورته ژمنه اخلي، نو هغه فرمایلي دي: {وَإِذْ أَخَذَ اللّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّيْنَ لَمَا آتَيْتُكُم مِّن كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ} الْآيَةَ [آل عمران سورت: 81 آیت]».او کله چې الله د نبیانو (نه) پخه وعده واخیسته چې هر هغه څه چې زه یې تاسو ته له کتاب او حکمت څخه درکړم». طبري په خپل تفسیر کې روایت کړی دی (5/ 540). او رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمایلي: «دَعْوَةُ أبي إِبْرَاهِيمَ، وَبِشَارَةُ عِيسَى قَوْمَهُ، وَرُؤْيَا أُمِّي الَّتِي رَأَتْ أَنَّهُ خَرَجَ مِنْهَا نُورٌ أَضَاءَتْ لَهُ قُصُورُ الشَّامِ»،«زما د پلار ابراهیم دعا او د عیسی زیری خپل قوم ته او زما د مور هغه خوب چې له هغې څخه یو نور راوځي او د شام ماڼۍ ترې رڼا کیږي»، احمد (17163)، عثمان بن سعيد الدارمي په الرد على الجهمية کې (261)، ابن ابى عاصم په السنة کې (418)، عبدالله بن احمد په السنة کې (865)، ابن حبان (6404) او طبراني په مسند الشاميين (۱۴۵۵) کې روایت کړی دی. او د رسول الله - صلى الله عليه وسلم - دا وینا: «أنا دعوة أبي إبراهيم»"زه د خپل پلار ابراهیم دعا یم". پدې سره یې مقصد هغه څه دي چې الله - تعالی - پرې مونږ ته د ابراهيم الخليل - علیه السلام - د دعا په اړه خبر راکړی و، چې هغه یې دا وینا ده: {رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولاً مِّنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنتَ العَزِيزُ الحَكِيمُ} (ای زمونږه ربه! دې (خلکو) ته له هم دوی نه یو رسول ولیږه، چې دوی ته ستا آیتونه تلاوت کوي او دوی ته کتاب (قرآن) او حکمت (سنت) ښايي او دوی پاکوي، یقینًا، هم دا ته، ډېر غالب، ښه حکمت والا یې). [البقرة سورت: 129 آیت].

او مونږ ایمان لرو چې پیغمبرانو پده باندې خپلو قومونو ته زیری ورکړی او د هغه - صلى الله عليه وسلم - او د هغه د ملګرو - رضي الله عنهم - صفتونه په تورات او انجیل کې راغلي دي، سپیڅلي حق ذات فرمایلي دي: {مُّحَمَّدٌ رَّسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاء عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاء بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلاً مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِم مِّنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الإِنجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُم مَّغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا} (محمد د الله رسول دی او هغه کسان چې له ده سره دي، په کافرانو باندې ډېر سخت دي، په خپل مینځ کې ډېر مهرباني کوونکي دي، ته به دوی وینې چې رکوع کوونکي، سجده

کوونکي دي، له الله نه فضل او رضامندي غواړي، د دوی (د دینداری) نښې د دوی په مخونو کې دي د سجدو له اثر نه، دغه په تورات کې د دوی مثال دی او په انجیل کې د دوی مثال دی، لکه هغه فصل چې خپل تېغ راوباسي، بیا هغه قوي کړي، بیا هغه (فصل، تېغ) پېړ او کلك شي بیا دغه (فصل) په خپلو پنډیو (او بېخونو) ودرېږي، په داسې حال چې زمېنداران (کروندګر) په تعجب کې اچوي، د دې لپاره چې په دغو سره کافران په غصه کړي، الله له هغو کسانو سره چې ایمان یې راوړی دی او نېك عملونه یې کړي دي، چې دغه (اصحابان) دي؛ د بخښنې او د ډېر لوی اجر وعده کړې ده). [الفتح سورت: 29 آیت]، الله تعالی فرمایلي: {الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِندَهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَالإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُم بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَآئِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالأَغْلاَلَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَالَّذِينَ آمَنُواْ بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُواْ النُّورَ الَّذِيَ أُنزِلَ مَعَهُ أُوْلَـئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ} (هغه کسان چې د اُمي رسول (او) نبي پیروي کوي هغه چې دوی یې له خپل ځان سره په تورات او انجیل کې لیکلی مومي، دوی ته د نېکۍ حکم کوي او دوی له بدۍ نه منع کوي او دوی ته پاکیزه څیزونه حلالوي او په دوی باندې خبیث څیزونه حراموي او له دوی نه د دوی درانه بارونه لرې کوي او هغه قیدونه هم چې پر دوی وو، نو هغه کسان چې پر ده یې ایمان راوړ او د ده ادب یې وکړ او د ده مدد یې وکړ او د هغې رڼا پیروي یې وکړه چې له ده سره نازل کړی شوې ده، همدغه کسان کامیاب دي). [الأعراف سورت: 157 آیت]. او په ده سره مسیح - علیه السلام - بني اسرائیلو ته زیری ورکړی، الله تعالی له هغه څخه د خبر ورکولو په موخه فرمایلي چې هغه ورته وویل: {يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُم مُّصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَاةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِن بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ فَلَمَّا جَاءهُم بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ} (او (یاده کړه) هغه وخت چې د مریمې زوی عیسٰی وویل: ای بني اسرائیلو! بېشکه زه تاسو ته د الله رسول یم، چې د هغه څه تصدیق کوونکی یم چې له ما نه مخکې تېر شوی دی، چې تورات دی او د داسې رسول زېری درکوونکی یم چې له ما نه وروسته به راځي، چې د هغه نوم احمد دی، نو کله چې دوی ته دغه (رسول) له ښکاره معجزو سره راغی (نو) دوی وویل: دا ښکاره جادو دی). [الصف سورت: 6 آیت]. او أهل کتابو داسې پېژانده لکه څرنګه یې چې خپل زامن پېژندل، الله تعالی فرمایلي: {الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءهُمْ وَإِنَّ فَرِيقاً مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ} (هغه کسان چې مونږ هغوی ته کتاب ورکړی دی، هغوی دا (محمد ﷺ، یا قرآن یا اسلام) پېژني لکه چې دوی خپل زامن پېژني، او یقینًا له دوی نه یوه ډله لازمًا حق پټوي، حال دا چې دوی پوهېږي). [البقرة سورت: 146 آیت]. او د هغه - صلی الله علیه وسلم - د نبوت له نښانو څخه ځینې هغه دي چې اهل کتابو پېژندلې لکه د هغه په ملا کې د نبوت مبارک مهر، له سائب بن یزید - رضي الله عنه - څخه روایت دی فرمایي: بیا یې شاته ودریدم، نو د هغه د دواړو اوږو تر منځ مې د نبوت مهر ته وکتل، لکه د زرکې د هګۍ په څېر - (یا هغه سپینوالی چې په زرکه کې وي). بخاري (190)، مسلم (2345)، او ترمذي (3643). روایت کړی دی. او له جابر بن سمرة - رضي الله عنه - څخه روایت دی فرمایلي یې دي: « او د هغه د اوږې سره مې مهر ولیده لکه د کوترې د هګۍ په شان چې د هغه د بدن سره یې ورته والی درلوده». مسلم (2344)، ترمذي (3644)، او نسائي (5114). روایت کړی دی. او مونږ د هغه - صلی الله علیه وسلم - د پیغمبرۍ په عمومیت باور لرو، لدې امله یې پادشاهانو او مشرانو ته لیکونه ولیږل او د یو الله عبادت او د هغه - صلی الله علیه سلم - په پیغمبرۍ ایمان او رښتیا ګڼلو ته یې راوبلل، له أبو بردة څخه روایت دی، هغه له خپل پلار - رضي الله عنه - څخه روایت کوي فرمایلي یې دي: «رسول الله - صلی الله علیه وسلم - مونږ ته امر وکړ چې د نجاشي وطن ته لاړ شو - نو خپل حدیث یې ذکر کړ - نجاشي وویل: زه ګواهي ورکوم چې هغه د الله رسول - صلی الله علیه وسلم - دی، او یقینا چې دی هغه څوک دی چې عیسی زوی د مریم پرې خبر ورکړی و، او که چېرته زه په واک کې نه وم نو ورغلی به وم او د هغه څپلۍ به مې ګرځولې وې». ابوداود (3205)، ابن ابي شیبه (37795)، عبد بن حمید (550)، ابن ابی عاصم په الآحاد و المثاني کې (366)، او رویاني (502) او حاکم روایت کړی دی (3268). او هرقل د رسول الله صلی الله علیه وسلم د لیک له ترلاسه کولو وروسته وویل: «زه پوهېدم چې دا راوتونکی دی، مګر ګمان مې نه کاوه چې ستاسو څخه به وي، او که چېرته داسې وي لکه څرنګه چې تا وویل: نو نږدې ده چې زما د دې دواړو قدمونو د ځای واک به خپل کړي، او که چېرته زه هغه ته د ورتلو هیله ولرم، نو ورته د رسیدو په لارې کې سختې به وزغمم، او که چېرته زه له هغه سره وم نو د هغې پښې به مې وینځلې وای». بخاري (2941)، او أبو داود (5136). روایت کړی دی.
عَنْ حُذَيْفَةَ رضي الله عنه قَالَ: جَاءَ العَاقِبُ وَالسَّيِّدُ، صَاحِبَا نَجْرَانَ، إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يُرِيدَانِ أَنْ يُلاَعِنَاهُ، قَالَ: فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ: لاَ تَفْعَلْ، فَوَ اللَّهِ لَئِنْ كَانَ نَبِيًّا فَلاَعَنَّا لاَ نُفْلِحُ نَحْنُ، وَلاَ عَقِبُنَا مِنْ بَعْدِنَا، قَالاَ: إِنَّا نُعْطِيكَ مَا سَأَلْتَنَا، وَابْعَثْ مَعَنَا رَجُلًا أَمِينًا، وَلاَ تَبْعَثْ مَعَنَا إِلَّا أَمِينًا. فَقَالَ: لَأَبْعَثَنَّ مَعَكُمْ رَجُلًا أَمِينًا حَقَّ أَمِينٍ، فَاسْتَشْرَفَ لَهُ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ: «قُمْ يَا أَبَا عُبَيْدَةَ بْنَ الجَرَّاحِ»، فَلَمَّا قَامَ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: «هَذَا أَمِينُ هَذِهِ الأُمَّةِ».له حذیفة - رضي الله عنه - څخه روایت دی فرمایي: له نجران څخه د نصاراوو له مشرانو څخه دوه تنان رسول الله - صلی الله علیه وسلم ته راغلل چې یو یې عاقب یعنې سلاکار و - نوم یې عبد المسیح و - او بل یې مشر و - او نوم یې ایهم و - دوی دواړو غوښتل چې له رسول الله صلی الله علیه وسلم وسلم سره مباهله وکړي، وایي: نو یو یې خپل ملګري ته وویل: داسې کار مه کوه، قسم په الله که چېرته پیغمبر وي او مونږ سره یې مباهله وکړه هیڅکله به نه مونږ کامیاب شو او نه زمونږ څخه وروسته زمونږ راتلونکی - نسل - هغوی دواړو ورته وویل: مونږ تاته هغه څه درکوو چې ته یې زمونږ څخه غواړې او زمونږ سره یو امانتدار سړی ولیږه، او مونږ سره مه لیږه مګر امانتدار نو هغه وویل: یقینا چې زه به تاسو سره یو په حقه أمین سړی ولیږم، نو د رسول الله صلی الله علیه وسلم ملګري ورته راښکاره شول نو هغه وفرمایل: "پاڅېږه ای ابو عبیده بن الجراح" نو کله چې ودرېده، رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل:"دا د دې امت امین دی". بخاري (۴۳۸۰)، مسلم (۲۴۲۰)، ترمذي (۳۷۹۶) او ابن ماجه (۱۳۵) روایت کړی. او مونږ ایمان لرو چې الله تعالی زمونږ پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - ته ځمکه راټوله کړه، نو تر هغه ځایه یې ترې ولیده چې د هغه واکمني به ورته رسیږي، رسول الله - صلی الله علیه وسلم - وفرمایل: "یقینا چې الله - تعالی - زما لپاره ځمکه راغونډه کړه او ما د هغې ختیځ او لویدیځ ولیده، او زما د أمت واکمني به پر هغې دومره اندازې ته ورسیږي څومره چې ماته راغونډه کړی شوه". مسلم (2889)، ابوداود (4252)، ترمذي (2176) او ابن ماجه (3952) روایت کړی دی.
او د هغه - صلی الله علیه وسلم - د رسالت د عمومیت له دلایلو څخه د ډیری یهودي او نصراني علماوو اسلام راوړل دي، بلکه له اهل کتابو څخه په زرګونو.
او همدار نګه: هغه - صلی الله علیه وسلم - له روم سره غزا وکړه او صحابه کرامو ته یې له هغه وروسته د پارس او روم سره د جهاد کولو امر وکړ.

(بــاب مقالاتِ خُصومِ الرسالات والرسل علیهم السلام) باب دی د رسالتونو او رسولانو د مخالفینو د ویناوو په اړه

الله تعالی فرمایلي دي: {وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نِبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الإِنسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا وَلَوْ شَاء رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ}. (او همدارنګه مونږ د هر نبي لپاره انسي او جني شیطانان، دښمنان ګرځولي وو، چې د دغو ځینو به ځینو نورو ته ښایسته کړی شوې خبرې د دوکه کولو (غولولو) لپاره ور اچولې او که چېرې ستا رب، غوښتلی (، نو) دوی به دا (کار) نه و کړی، نو ته دوی پرېږده او هغه هم چې دوی له خپله ځانه څه دروغ جوړوي). [الأنعام سورت: 112 آیت]، او الله تعالی فرمایلي دي چې یاد یې لوی او نومونه یې سپیڅلي

دي: {وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِّنَ الْمُجْرِمِينَ وَكَفَى بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا} (او همداسې مونږ د هر نبي لپاره له مجرمانو څخه دښمنان ګرځولي وو او ستا رب ډېر کافي دی، سمه لار ښوونکی، او ښه مدد کوونکی). [الفرقان سورت: ایت 31 آیت]. د الله - تعالی - د حکمت غوښتنه ده چې په خپل فضل سره لارښوونه کوي چاته چې وغواړي او په خپل عدل سره ګمراه کوي چا لره چې وغواړي، همدا رنګه حکمت یې دا تقاضا کړې چې هر پیغمبر لره دې یو دښمن وي، او د دې دښمنانو تر منځه دې یو بل ته په باطل سره وصیت کول او په خبرو کې یو بل ته ورته والي وي، الله تعالی فرمایلي: {مَا يُقَالُ لَكَ إِلاَّ مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِن قَبْلِكَ إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ وَذُو عِقَابٍ أَلِيم} (تا ته نه ویل کېږي مګر هغه خبرې چې یقینًا له تا نه مخکې رسولانو ته ویل شوي دي، بېشکه ستا رب خامخا د مغفرت والا او د ډېر دردوونکي عذاب والا دی). [فصلت سورت: 43 آیت]. نو په هر امت کې د خلکو خبرې سره یو بل ته ورته والی لري، کله وایې: هغه ساحر دی، یا کوډګر دی او یا دروغجن دی، لکه څرنګه چې د فرعون په وړاندې موسی - علیه السلام - ته راغلي چې الله تعالی ترې په خپلې دې وینا سره خبر ورکوي: {وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَى بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِين* (او یقینًا یقینًا مونږ موسٰی له خپلو معجزو او ښکاره دلیل سره لیږلی و. إِلَى فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَقَارُونَ فَقَالُوا سَاحِرٌ كَذَّاب}فرعون او هامان او قارون ته، نو دوی وویل: (دا خو) جادوګر دی، سخت دروغجن دی). [غافر سورت: 23، 24 آیت]. او کله هم انکار کوي چې هغه دې ورته کومه معجزه راالیږلې وي، لکه څرنګه چې الله تعالی فرمایلي: {قَالُواْ يَا هُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِي آلِهَتِنَا عَن قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِين} (هغوی وویل: ای هوده! تا مونږ ته څه واضح دلیل نه دی راوړی او ستا د وینا له وجې مونږ هېڅ کله هم خپل باطل معبودان پرېښودونکي نه یو او هېڅ کله هم مونږ پر تا ایمان راوړونکي نه یو). [هود سورت: 53آیت]. او کله هم دا دعوه کوي چې هغه په الله باندې درواغ تړي، الله - تعالی- د دوی د دې پلیتې وینا په اړه فرمایلي: {وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هَذَا إِلاَّ رَجُلٌ يُرِيدُ أَن يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُكُمْ وَقَالُوا مَا هَذَا إِلاَّ إِفْكٌ مُّفْتَرًى وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءهُمْ إِنْ هَذَا إِلاَّ سِحْرٌ مُّبِين} (او کله چې دوی ته زمونږ آیتونه ولوستلی شي، چې ښه واضح دي (نو) دوی وایې: نه دی دا مګر یو داسې سړی دی چې غواړي تاسو د هغو (معبودانو له عبادت) نه منع کړي چې ستاسو پلرونو به یې عبادت کاوه او دوی وایې: دا (قرآن) نه دی مګر خالص دروغ دي چې له ځانه جوړ کړی شوي دي او کافران شوي خلک د حق (قرآن) په باره کې وایې کله چې دوی ته راغی: نه دی دا مګر ښکاره جادو). [سبا سورت: 43 آیت]. او کله یې هم په لیونتوب سره یادوي، الله - تعالی - فرمایلي: {وَقَالُواْ يَا أَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُون}(او دوی وویل: ای هغه کسه چې په هغه باندې ذکر (قرآن) نازل شوی دی! یقینًا ته خو لیونی یې). [الحجر سورت: 6 آیت]، او الله - تعالی - د دوی له وینا څخه د خبر ورکولو په موخه وفرمایل: {قَالَ إِنَّ رَسُولَكُمُ الَّذِي أُرْسِلَ إِلَيْكُمْ لَمَجْنُون} [(فرعون) وویل: بېشکه ستاسو دغه رسول چې تاسو ته رالیږل شوی دی، یقینًا لیونی دی]. [الشعراء سورت: 27 آیت]. او د الله - تعالی - رسولان لدې څخه لرې دي حال دا چې دوی په عقل کې تر ټولو کامل او په زړونو تر ټولو پاک خلک دي. او کله هم دوی ته دا خبره ډېره لویه ښکاري چې دوی یې د یو الله تعالی عبادت ته رابولي، الله تعالی د دوی له وینا څخه د خبر ورکولو په موخه فرمایلي چې هغوی ویلي: {أَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ اللّهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِن كُنتَ مِنَ الصَّادِقِين} (هغوی وویل: آیا ته د دې لپاره مونږ ته راغلی یې چې مونږ د یو الله عبادت وکړو او هغه معبودان پرېږدو چې زمونږ پلرونو یې عبادت کاوه، نو هغه (عذاب) راوله چې ته مونږ په هغه سره وېروې، که چېرې ته له رښتینو څخه یې). [الأعراف سورت: 70 آیت]، او ویلي یې دي: {أَجَعَلَ الآلِهَةَ إِلَهًا وَاحِدًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عُجَاب}(ایا ده دغه معبودان یو اله وګرځول، بېشکه دا خامخا ډېر عجیبه څیز دی). [ص سورت: 5 آیت]. او کله یې په پیغمبر د هغه بلنه ور ردوي؛ ځکه چې هغه د دوی په څېر یو انسان دی، الله - تعالی - فرمایلي: {فَقَالَ الْمَلأُ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن قِوْمِهِ مَا نَرَاكَ إِلاَّ بَشَرًا مِّثْلَنَا} (نو د هغه له قومه کافر شویو مشرانو وویل: مونږ تا نه وینو مګر زمونږ په شان یو بشر). [هود سورت: 27 آیت]، او الله - تعالی - فرمایلي: {لاَهِيَةً قُلُوبُهُمْ وَأَسَرُّواْ النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُواْ هَلْ هَذَا إِلاَّ بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ أَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ وَأَنتُمْ تُبْصِرُون} (په داسې حال کې چې د دوی زړونه غافله وي، او خفیه مشوره یې پټه وساتله هغو کسانو چې ظلم یې کړی دی (او ویې ویل:) دا (محمد) ندی مګر ستاسو په شان یو انسان دی، آیا نو تاسو جادو ته راځئ، حال دا چې تاسو ګورئ). [الأنبیاء سورت: 3 آیت]. او کله ترې د داسې کارونو غوښتنه کوي چې هغه د مخلوق په توان کې نه وي، خو دا کارونه دوی د لویې او ضدیت له امله کوي - یقینا دوی زمونږ له نبي محمد - صلی الله علیه وسلم - څخه وغوښتل چې له ځمکې څخه ورته چینې راوباسي او یا دا چې باغ ولري او یا پرې له آسمان څخه باران واوروي او یا ورته الله او پرښتې راولي او یا دا چې پیغمبر لره دې یو ښایسته کور وي او یا په آسمان کې دې پورته وخیژي او کتاب دې پرې نازل کړي. {وَقَالُواْ لَن نُّؤْمِنَ لَكَ حَتَّى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الأَرْضِ يَنبُوعًا * (او دوی وویل: مونږ به پر تا له سره ایمان رانه وړو تر دې چې ته زمونږ لپاره په دې ځمکه کې خوټېدونکي چینه جاري کړې. أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِّن نَّخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الأَنْهَارَ خِلالَهَا تَفْجِيرًا *یا چې تا لپاره باغ وي د کجورو او انګورو، بیا ته د دې (باغ) په مینځ کې ولې رواني کړې، روانول. أَوْ تُسْقِطَ السَّمَاء كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا أَوْ تَأْتِيَ بِاللّهِ وَالْمَلآئِكَةِ قَبِيلا *یا چې لکه څنګه چې ستا خیال دی ته پر مونږ باندې اسمان ټوټې ټوټې راوغورځوې، یا چې ته الله او ملایك مخامخ (ښکاره) راولې. أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِّن زُخْرُفٍ أَوْ تَرْقَى فِي السَّمَاء وَلَن نُّؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتَّى تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَّقْرَؤُهُ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّي هَلْ كُنتُ إَلاَّ بَشَرًا رَّسُولا* یا چې ستا لپاره د سرو زرو کور وي، یا چې ته پورته آسمان ته وخیژې او مونږ به ستا پر (تشو) ختلو له سره ایمان رانه وړو تر هغه پورې چې ته پر مونږ باندې داسې یو کتاب راکوز کړې چې مونږ یې لولو، ته (دوی ته) ووایه: زما رب لپاره پاکي ده، زه نه یم مګر یو انسان (د نورو رسولانو په شان) رالیږل شوی. وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَن يُؤْمِنُواْ إِذْ جَاءهُمُ الْهُدَى إِلاَّ أَن قَالُواْ أَبَعَثَ اللّهُ بَشَرًا رَّسُولا *او خلک د ایمان له راوړلو نه نه دي منع کړي، کله چې دوی ته هدایت راغی، مګر دې خبرې چې دوی به ویل: آیا الله یو انسان رسول رالیږلی دی!. قُل لَّوْ كَانَ فِي الأَرْضِ مَلآئِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِم مِّنَ السَّمَاء مَلَكًا رَّسُولا} ته (دوی ته) ووایه: که په ځمکه کې (د انسانانو پر ځای) ملایك وی، چې په ارام سره ګرځېدلی (نو) مونږ به خامخا په دوی باندې له آسمان نه مَلَك، رسول رالیږلی وی). [الإسراء سورت: 90-95 آیت]. او کله له رسول الله - صلی الله علیه وسلم - څخه غوښتنه کوي چې پر هغه عذاب ورته راتګ وکړي چې ژمنه یې ورسره کړې ده: الله - تعالی - فرمایلي: {قَالُواْ أَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ اللّهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِن كُنتَ مِنَ الصَّادِقِين}(هغوی وویل: آیا ته د دې لپاره مونږ ته راغلی یې چې مونږ د یو الله عبادت وکړو او هغه معبودان پرېږدو چې زمونږ پلرونو یې عبادت کاوه، نو هغه (عذاب) راوله چې ته مونږ په هغه سره وېروې، که چېرې ته له رښتینو څخه یې). [الأعراف سورت: 70 آیت]، او د لوی شان او شوکت خاوند ذات فرمایلي دي: {فَعَقَرُواْ النَّاقَةَ وَعَتَوْاْ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُواْ يَا صَالِحُ ائْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِن كُنتَ مِنَ الْمُرْسَلِين}(نو هغوی اوښه ووژله او د خپل رب له حکم نه یې سرکشي وکړه او ویې ویل:ای صالحه! پر مونږ راوله هغه (عذاب) چې ته مونږ په هغه سره وېروې، که چېرې ته له رسولانو څخه یې). [الأعراف سورت: 77 آیت]. او کله هم رسول په ګمراهۍ او حماقت سره تورنوي ، لکه څرنګه چې الله مونږ ته په خپلې حکیمانه وینا سره د دوی کیسه بیان کړې ده: {قَالَ الْمَلأُ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ فِي سَفَاهَةٍ وِإِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكَاذِبِين} (د هغه د قوم کافرو سردارانو وویل: بېشکه مونږ خامخا تا په بېوقوفۍ کې وینو او بېشکه مونږ خامخا پر تا ګمان کوو له دروغجنو څخه). [الأعراف سورت: 66 آیت]. او کله یې د الله تعالی له لارې څخه منع کوي، او خپلو پیروانو ته وایې: دې قرآن ته غوږ مه نیسئ او غالمغال پکې وکړئ، لکه څرنګه چې الله تعالی لدوی څخه خبر ورکوي؛ الله تعالی فرمایلي: {وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهَذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ} (او کافران شوي کسان وایې : تاسو دغه قرآن ته غوږ مه ږدئ او په (تلاوت د) ده کې شور ماشور اچوئ، ښایې چې تاسو غالبه شئ). [فصلت سورت: 26 آیت]. او کله کله د رسول په مقابل کې هغه دروغجن ګڼي، لکه څرنګه چې الله تعالی خبر ورکوي چې هغوی ویلي: {وِإِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكَاذِبِين}، (او بېشکه مونږ خامخا پر تا ګمان کوو له دروغجنو څخه). او یا رسول - صلی

الله عليه وسلم - پدې تورنوي چې هغه څوک چې ښوونه ورته کوي يو بشر دی نه دا چې د الله تعالی له لورې ورته وحې راځي: الله تعالی فرمايلي: {وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِّسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِيٌّ وَهَذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُّبِينٌ} (او يقينًا يقينًا مونږ پوهېږو چې بېشکه دوی وايي: خبره همدا ده چې ده ته يو انسان ښوونه کوي، د هغه کس ژبه چې دوی هغه ته نسبت کوي؛ عجمي ده او دا (قرآن) واضحه عربي ژبه ده). [النحل سورت: 103 آيت]. او کله له رسول څخه مخ اړوي؛ ځکه چې کمزوري خلک يې پيروي کوي، لکه څرنګه چې الله تعالی د نوح د قوم په اړه فرمايلي: {فَقَالَ الْمَلأُ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن قِوْمِهِ مَا نَرَاكَ إِلاَّ بَشَرًا مِّثْلَنَا وَمَا نَرَاكَ اتَّبَعَكَ إِلاَّ الَّذِينَ هُمْ أَرَاذِلُنَا بَادِيَ الرَّأْيِ وَمَا نَرَى لَكُمْ عَلَيْنَا مِن فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ} (نو د هغه له قومه کافر شويو مشرانو وويل: مونږ تا نه وينو مګر زمونږ په شان يو بشر او مونږ نه وينو تا چې ستا پيروي کړې ده مګر هغو کسانو چې دوی زمونږ تر ټولو لاندې خلک دي، په سرسري فکر سره، ستاسو لپاره مونږ په خپل ځان باندې هېڅ بهتري (غوره والی) نه وينو، بلکې مونږ پر تاسو باندې د دروغجنو ګمان کوو). [هود سورت: 27 آيت]، او هرقل أبو سفيان ته وويل: «او له تا څخه مې پوښتنه وکړه چې: آيا معتبر خلک يې پيروي کوي که کمزوري يې؟ نو تا وويل: چې کمزورو خلکو يې پيروي کړې ده، حال دا چې همدغه - کمزوري خلک - د پيغمبرانو پيروان دي». بخاري (7)، او مسلم (1773) روايت کړی دی. او کله دوی خندا کوي او د رسولانو پسې ملنډې وهي، لکه څرنګه چې د الله تعالی پدې وينا کې راغلي دي: {قُلْ أَبِاللَّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنتُمْ تَسْتَهْزِؤُونَ} (ته (ورته) ووايه: آيا تاسو په الله او د هغه په آيتونو او د هغه په رسول پورې استهزا او مسخرې کولې؟). [التوبة سورت: 65 آيت]، او لکه څرنګه چې د الله - تعالی - پدې وينا کې راغلي دي: {وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلأٌ مِّن قَوْمِهِ سَخِرُواْ مِنْهُ قَالَ إِن تَسْخَرُواْ مِنَّا فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ} (او هغه (نوح) بېړۍ جوړوله، په داسې حال کې چې کله به هم په ده باندې د ده له قومه څه مشران تېرېدل (نو) په ده پورې به يې مسخرې کولې، هغه وويل: که تاسو په مونږ پورې مسخرې کوئ، نو بېشکه مونږ به هم په تاسو پورې مسخرې وکړو، لکه څنګه چې تاسو مسخرې کوئ). [هود سورت: 38 آيت]. او کله ناکله دوی رسول دوکه کوي، او دوی تمه لري چې هغه به دوی ته ميلان پيدا کړي او يا به په دوی تکيه وکړي، لکه څرنګه چې د الله - تعالی - پدې وينا کې دي: {وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ} (دوی خوښوي چې کاشکې ته نرم شې، نو دوی به هم نرم شي). [القلم سورت: 9 آيت]. او د هغه سپيڅلي او لوړ ذات وينا: {وَلَوْلاَ أَن ثَبَّتْنَاكَ لَقَدْ كِدتَّ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلاً * (او که ته مونږ (په حق باندې) نه وی ټينګ کړی (،نو) يقينًا يقينًا ته نژدې وې چې دوی ته لږ څه مايله شې). [الإسراء سورت: 74 آيت]. او کله هم د دوی ژبې پيغمبر ته په پيغور ورکولو سره ور اوږدې شي، لکه څرنګه چې فرعون موسی ته وويل: {أَمْ أَنَا خَيْرٌ مِّنْ هَذَا الَّذِي هُوَ مَهِينٌ وَلاَ يَكَادُ يُبِينُ}(بلکې زه ډېر غوره يم له دغه (موسی) نه چې هغه سپك دی او نژدې نه دی چې خبره واضحه وکړي). [الزخرف سورت : 52 آيت]. او د أبو سفيان وينا - حال دا چې هغه په شام کې و - زمونږ د نبي محمد - صلی الله عليه وسلم - په شان کې: «نو کله چې ووتو ما خپلو ملګرو ته وويل: يقينا چې د ابن أبي کبشه - يعني محمد صلی الله عليه وسلم - خبره خپره شوه، يقينا چې له هغه څخه هرقل؛ د روم پادشاه وېرېږي». بخاري (4553)، مسلم (1773)، او ترمذي (2717) روايت کړی دی. او کله کله د دوی مشران رسول الله صلی الله عليه وسلم ته له وطن څخه د شړلو ګواښ کوي، لکه څنګه چې الله تعالی د شعيب د قوم په اړه فرمايلي دي: {قَالَ الْمَلأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُواْ مِن قَوْمِهِ لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُواْ لِمَنْ آمَنَ مِنْهُمْ أَتَعْلَمُونَ أَنَّ صَالِحًا مُّرْسَلٌ مِّن رَّبِّهِ قَالُواْ إِنَّا بِمَا أُرْسِلَ بِهِ مُؤْمِنُونَ} (د هغه له قوم څخه کبرجنو مشرانو وويل: ای شعيبه! مونږ به تا او هغه کسان چې له تا سره يې ايمان راوړی دی؛ له خپل کلي نه خامخا لازمًا وباسو، يا به تاسو زمونږ دين ته خامخا لازمًا راګرځئ، هغه وويل: ايا اګر که مونږ (دا) بدګڼونکي يو). [الأعراف سورت: 88 آيت]. حق ذات فرمايلي دي: {وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُواْ لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُم مِّنْ أَرْضِنَآ أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا} (او کافران شويو خلکو خپلو رسولانو ته وويل: خامخا هرومرو به مونږ تاسو له خپلې ځمکې نه وباسو، يا به خامخا هرومرو تاسو زمونږ دين ته راګرځئ، نو دغو (رسولانو) ته خپل رب وحي وکړه چې خامخا ضرور به مونږ ظالمان هلاکوو). [إبراهيم سورت: 13 آيت]، او د لوط - عليه السلام - قوم هغه ته او هغه چا ته چې ايمان يې ورسره راوړی وو وويل لکه څرنګه چې الله تعالی له هغوی څخه خبر ورکوي: {أَخْرِجُوهُم مِّن قَرْيَتِكُمْ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ} (دا خلک له خپل کلي نه وباسئ، بېشکه دوی داسې خلق دي چې ځان ډېر پاك ساتي) [الأعراف سورت: 82 آيت]. او د قريشو کافرانو زمونږ نبي محمد - صلی الله عليه وسلم - د بني هاشمو سره د ابو طالب په دره کې د درېو کلونو لپاره محاصره کړ او هغه صلی الله عليه وسلم يې له خپل کور او کلي څخه وويست. او له ابن مسعود رضي الله عنه څخه روايت دی وايي: کله چې نبي صلی الله عليه وسلم د حنين مالونه وويشل، له انصارو څخه يو سړي وويل: د الله رضا يې پرې اراده نه وه، نو زه نبي صلی الله عليه وسلم ته ورغلم او خبر مې کړ، نو مخ يې تغيير شو بيا يې وفرمايل: «رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَى مُوسَى، لَقَدْ أُوذِيَ بِأَكْثَرَ مِنْ هَذَا، فَصَبَرَ».«پر موسی دې د الله رحمت وي، يقينا چې لدې څخه زيات ازارول شوی وو، نو صبر يې وکړ». بخاري (۴۳۳۵)، مسلم (۱۰۶۲) او ترمذي (۳۸۹۶) روايت کړی. او د ابراهيم - عليه السلام - قوم هڅه وکړه چې هغه په اور سره وسوځوي، خو الله پاک وژغوره، الله تعالی فرمايلي: {فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلاَّ أَن قَالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ} (نو د هغه (ابراهيم) د قوم (بل) هېڅ جواب نه و مګر دا چې دوی وويل: تاسو دا ووژنئ يا دا وسوځوئ). [العنكبوت سورت: 24 آيت]، او الله تعالی خبر ورکوي چې بني اسرائيلو له خپلو انبياوو سره څه وکړل: {أَفَكُلَّمَا جَاءكُمْ رَسُولٌ بِمَا لاَ تَهْوَى أَنفُسُكُمُ اسْتَكْبَرْتُمْ فَفَرِيقاً كَذَّبْتُمْ وَفَرِيقاً تَقْتُلُونَ}(ايا نو کله چې به هم کوم رسول تاسو ته هغه (احکام) راوړل چې ستاسو نفسونو به نه خوښول، تاسو به ډېره لويي وکړه؛ نو (د پيغمبرانو) يوه ډله مو دروغژنه وګڼله او بله ډله به تاسو وژله). [البقرة سورت: 87 آيت].

دا د پيغمبرانو سره د متکبره خلکو عادت دی او دا يوه جاري کړنلاره ده چې عام خلک يې په هر امت کې د اصلاح کوونکو پر وړاندې پر مخ وړي.

خو الهي کړنلاره د خپلو رسولانو او أنبياوو عليهم الصلاة والسلام سره په مرستې کولو کې جاري ده، الله تعالی فرمايلي: {إِنَّا لَنَنصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الأَشْهَادُ}(بېشکه مونږ خامخا د خپلو رسولانو او د هغو کسانو چې ايمان يې راوړی دی، په دنيايي ژوند کې مرسته کوو او په هغې ورځ کې (هم) چې ګواهان به ودرېږي). [غافر سورت: 51 آيت]، او الله تعالی فرمايلي: {ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ الْوَعْدَ فَأَنجَيْنَاهُمْ وَمَن نَّشَاء وَأَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ} (بيا مونږ له دوی سره وعده رښتيا کړه، نو مونږ دوی ته نجات ورکړ او هغه چا ته چې زمونږ اراده (د هغوی د نجات) وه او له حد نه تېرېدونکي مو هلاك کړل). [الأنبياء سورت: 9 آيت].

(كتاب اليوم الآخر) کتاب دی د آخرت د ورځې په اړه.

د کتاب لنډيز

او مونږ د آخرت په ورځ ايمان لرو او دا د ايمان د ارکانو څخه شپږم رکن دی، او د آخرت ورځ ورته وييل شوې ده؛ ځکه چې دا د دنيا وروستۍ ورځ ده، نو له هغې وروسته ورځ نشته، او همدا رنګه دې ورځې لره ډېر نومونه دي، چې له نومونو څخه يې: يوم القيامة، يوم البعث، يوم الحساب، يوم الدين، الطامة، الحاقة، الواقعة، الصاخة، او الغاشية دي، او الله تعالی په خپل کتاب کې په ډيرو ځايونو کې د آخرت له ورځې څخه يادونه کړې ده.

او د اخرت په ورځ له ايمان څخه: د هغې په نښانو ايمان دی - يعنې: د قيامت علامې - او همدارنګه: په هغه څه ايمان چې له مرګ څخه وروسته به واقع کيږي، او موږ به د قيامت د نښانو په اړه خبرې پيل کړو، بيا هغه څه چې له مرګ نه وروسته پيښيږي؟ ؛ ځکه چې دا د آخرت له ورځې څخه مخکې واقع کيږي.

نو د قيامت علامې: هغه نښې دي چې د آخرت د ورځې په نږدې کيدو دلالت کوي، او دا له هغو غيبو چارو څخه دي چې مونږ ته پرې په ايمان راوړلو امر شوی دی.

او دا درې ډوله دي:

يو ډول يې: هغه دي چې ښکاره شوي دي او پای ته رسيدلي دي او دا ډيرې زياتې دي.

دويم ډول: يې د قيامت د ورځې هغه نښانې دي چې تر اوسه ښکاره شوي دي، خو پای ته ندي رسيدلي، بلکه دوام لري.

دريم ډول: يې هغه نښانې دي چې تر اوسه له هغې څخه څه شی واقع شوی ندی، بلکه له قيامت څخه لږ وړاندې به وي.

او د آخرت په ورځ له ايمان څخه: پدې ايمان لرل دي چې هر شی هلاکيدونکی دی مګر د هغه پاک ذات (مخ) او دا چې د مرګ ملايکه روحونه اخلي او په هغه څه ايمان چې له مرګ څخه وروسته پيښيږي، لکه د مړي پوښتنه، د قبر عذاب او نعمت يې

او مونږ ايمان لرو چې کله الله تعالی د دې دنيا د زوال او پای ته رسيدو اجازه ورکړي ، نو الله به ملايکې ته امر وکړي، نو په شپيلۍ کې به لومړی پوکی وکړي، نو بې هوشه (مړه) به شي ټول هغه څوک چې په آسمانونو او هغه څوک چې په ځمکه کې دي مګر هغه څوک به - پاتې شي - چې الله يې وغواړي، بيا به الله تعالی باران و اوروي چې له هغه څخه به د انسانانو جسدونه رازرغون شي، بيا به الله تعالی ملايکې ته اجازه وکړي نو په شپيلۍ کې به دويم پوکی وکړي، نو له خپلو قبرونو څخه به راپورته شي، او خلک به رب العالمين ته ودريږي. او لومړی هغه څوک چې ځمکه ترې څيرل کيږي زمونږ نبي محمد - صلی الله عليه وسلم - دی او لومړی هغه څوک چې په هوش راځي زمونږ نبي - صلی الله عليه وسلم - دی. او لومړی هغه څوک چې جامې وراغوستل کيږي د الله تعالی نبي ابراهيم خليل الرحمن دی، او خلک به پښې لوڅې، لوڅ او ناسنته راپورته کړی شي، او د حشر ځمکه به سپينه وي.

او مونږ د خپل نبي - صلی الله عليه وسلم - په شفاعت ايمان لرو، او مونږ ايمان لرو چې خلکو ته يې عملونه وړاندې کيږي، او په حساب او جزا ايمان لرو، او دا چې هغه پاک ذات په بيړه حساب کوونکی دی، او د الله تعالی محاسبه له خپلو بنده ګانو سره مرتبې او جلا جلا حالتونه لري، له ځينو بنده ګانو سره سخت حساب کيږي، او له ځينو نورو سره يې آسان حساب کيږي، او له مؤمنانو څخه داسې خلک هم شته چې له حساب پرته به جنت ته ننوځي.

او په هغه ورځ به له هيچا سره ظلم و نه شي، او لومړي خلک چې حساب به ورسره کيږي هغه د محمد - صلی الله عليه وسلم - امت دی، او لومړی هغه څه چې د خلکو تر منځه به پکې پريکړه کيږي هغه وينه ده.

او مونږ ايمان لرو چې په دغه ورځ به ګواهان راوستلی شي، نو پرښتې شاهدي وايي، او ځمکه به په هغو عملونو ګواهي ورکوي چې بنده ګانو پرې کړي دي، او اندامونه هم ګواهي ورکوي.

او مونږ ايمان لرو چې الله تعالی د بنده ګانو د عملونو د وزن کولو لپاره حقيقي تلې ږدې.

او موږ باور لرو چې رسول الله - صلی الله عليه وسلم - لره يو حوض دی، چې امت به يې ورځي، بيا به بندګان رهبري کيږي: يا جنت ته او يا دوزخ ته - الله دې مونږ وساتي - او په جهنم به پل ووهل شي، په هغه به داسې کونډې وي لکه د مارکونډو د غنو (خار خسک) په څېر، نو خلک به په خپلو عملونو سره پرې تيږي، او لومړی کس چې له پل څخه تيريږي هغه به زموږ پيغمبر محمد - صلی الله عليه وسلم - وي.

(بـــاب دلائل الإيمان باليوم الآخر) باب دی د آخرت په ورځ ايمان او په هغې دلايل

او مونږ د آخرت په ورځ ايمان لرو چې د ايمان د بنسټونو څخه شپږم بنسټ دی چې د الله تعالی پدې وينا کې ذکر شوي دي: {لَّيْسَ الْبِرَّ أَن تُوَلُّواْ وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ}(نېکي دا نه ده چې خپل مخونه د مشرق او مغرب لورې ته وګرځوئ، لېکن نېکي (د هغه چا) ده چې په الله او په ورځ د اخرت يې ايمان راوړی وي). [البقرة سورت: 177 آيت]، او د الله تعالی دا وينا: {لَّكِنِ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلاَةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ أُوْلَـئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا} (خو په دوی کې په علم کې پاخه خلک او مومنان، هغوی ايمان راوړي پر هغه (کتاب) باندې چې تا ته نازل کړی شوی دی او پر هغو (کتابونو) باندې چې له تا نه مخکې نازل کړی شوي دي او خصوصًا چې لمونځ قايموونکي او زکات ورکوونکي دي او پر الله او پر ورځ د اخرت ايمان لرونکي دي، دغه خلک (چې دي) ، مونږ به خامخا دغو ته ډېر لوی اجر ورکړو). [النساء سورت: 162 آيت].

او د ابو هريره رضي الله عنه حديث پرې دلالت کوي هغه فرمايلي چې: يوه ورځ رسول الله - صلی الله عليه وسلم - خلکو ته راښکاره شوی و، نو يو سړی ورته راغی، او ويې ويل: ای د الله رسوله! ايمان څه شی دی؟ هغه وفرمايل چې : « په الله - تعالی - ملايکو، کتابونو يې، ملاقات يې، رسولانو يې ايمان ولرې، او په بيا ځل راپورته کيدو ايمان ولرې». بخاري (۴۷۷۷)، مسلم (۹) او ابن ماجه (۶۴) روايت کړی دی .

او عقلي ثبوتونه پرې هم دلالت کوي، لکه څرنګه چې د الله تعالی په دې وينا کې دي: {وَضَرَبَ لَنَا مَثَلاً وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيم * (او دی زمونږ لپاره مثال بيانوي او خپل پيدايښت يې هېر کړی دی، وايي: دغه هډوکي به څوك راژوندي کوي، په داسې حال کې چې هغه وراسته وي. قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيم}. (ته (دوی ته) ووايه: دا به هغه ذات راژوندي کوي چې دا يې اول ځل پيدا کړي دي، او هغه په خپل مخلوق باندې ښه عالم دی). [يس سورت: 78، 79 آيتونه]، او د الله - تعالی - دا وينا: {يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِن مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ وَنُقِرُّ فِي الأَرْحَامِ مَا نَشَاء إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلاً ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ وَمِنكُم مَّن يُتَوَفَّى وَمِنكُم مَّن يُرَدُّ إِلَى أَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلاَ يَعْلَمَ مِن بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا وَتَرَى الأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاء اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنبَتَتْ مِن كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ} (ای خلکو! که تاسو د بيا راژوندي کېدو په باره کې په شك کې يئ، نو يقينًا مونږ تاسو له خاورې نه پيدا کړې يئ، (ستاسو نيکه ادم) بيًا (مو د هغه اولاده پيدا کړه) له يو څاڅکي (مني) نه، بيا له پرنډ شوې وينې نه، بيا له يو پوټي غوښې نه چې تام الخلقت وي او ناقص الخلقت وي، د دې لپاره چې مونږ تاسو ته (خپل حکمت او قدرت) بيان کړو او مونږ په رحمونو کې ثابت پرېږدو هغه چې مونږ يې اراده وکړو تر معلومې نېټې پورې، بيا مونږ تاسو راوباسو (د ميندو له خېټو نه) په داسې حال کې چې واړه بچي يئ، بيا (مونږ تاسو پالو) د دې لپاره چې تاسو خپل قوت او کمال ته ورسيږئ او په تاسو کې ځينې هغه دي چې وفات کيږي او ځينې په تاسو کې هغه دي چې ورګرځولی (رسولی) شي تر ټولو ناکاره عمر پورې، د دې لپاره چې هغه له پوهېدلو نه وروسته په هېڅ شي پوه نشي او ته به ځمکه وچه شاړه ووينې، نو کله چې مونږ په هغې باندې اوبه نازلې کړو (نو) خوځېږي او نرمه شي او له هر قسمه ښکلو (نباتاتو) نه زرغون کړي). [الحج سورت: 5 آيت]، او د حق ذات وينا چې شان يې لوړ او نومونه يې سپيڅلي دي: {أَأَنتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمِ السَّمَاء بَنَاهَا *(آيا تاسو د پيدا کولو په لحاظ ډېر سخت يئ، يا که آسمان، دغه هغه (الله) جوړ کړی دی). [النازعات سورت: 27 آيت]، او د هغه سپيڅلي او لوړ ذات وينا: {وَمِنْ آيَاتِهِ أَنَّكَ تَرَى الأَرْضَ خَاشِعَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاء

اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ إِنَّ الَّذِي أَحْيَاهَا لَمُحْيِي الْمَوْتَى إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِير} (او د هغه له نښو څخه دا دي چې بېشکه ته ځمکه وچه کلکه وينې، نو کله چې مونږ په دې اوبه نازلې کړو(نو) وخوځېږي او وپړسېږي، بېشکه هغه ذات چې دغه یې ژوندۍ کړې ده، خامخا د مړو ژوندی کوونکی دی، بېشکه هغه په هر شي باندې ښه قادر دی). [فصلت سورت: 39 آيت]، او د هغه ذات دا وينا چې لوی شان او سپيڅلي نومونه لري: {وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ} (او دی همغه ذات دی چې مخلوق اول ځلې پيدا کوي، بيا به دغه دوباره راژوندي کوي او دغه (بيا راژوندي کول) هغه (الله) ته ډېر اسان دي). [الروم سورت: 27 آيت]، او د الله - تعالى - دا وينا: {كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُّعِيدُهُ وَعْدًا عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِين} (لکه څرنګه چې مونږ د اول پېدايښت ابتدا کړې ده، مونږ هغه بيا اعاده کوو، دا زمونږ په ذمه وعده ده بېشکه مونږ کوونکي يو دې لره). [الأنبياء سورت: 104 آيت]. او د آخرت ورځ ورته ځکه ويل شوې ده؛ چې دا د دنيا وروستۍ ورځ ده، نو له هغې وروسته ورځ نشته، او همدا رنګه دې ورځې لره ډېر نومونه دي، او له نومونو څخه يې: يوم القيامة، يوم البعث، يوم الحساب، يوم الدين، الطامة، الحاقة، الواقعة، الصاخة، او الغاشية دي، او الله تعالى په خپل کتاب کې په ډيرو ځايونو کې د آخرت له ورځې څخه يادونه کړې ده. لکه د الله تعالى دا وينا: {يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِين} (هغه ورځ چې خلک به 'رب العلمين'' ته ودرېږي). [المطففين سورت: 6 آيت]. او د الله تعالى دا وينا: {يَوْمَ يَخْرُجُونَ مِنَ الأَجْدَاثِ سِرَاعًا كَأَنَّهُمْ إِلَى نُصُبٍ يُوفِضُون} (هغه ورځ چې دوی به له قبرونو نه داسې په منډه (او تېزۍ) سره راوځي ګوياکې دوی هدف ته په منډه ځغلي). [المعارج سورت: 43 آيت]، او د الله تعالى دا وينا: {فَإِذَا جَاءتِ الطَّامَّةُ الْكُبْرَى} (نو کله چې تر ټولو لويه بلا (قيامت) راشي). [النازعات سورت: 34 آيت]. او دا قول د الله تعالى: {فَإِذَا جَاءتِ الصَّاخَّةُ *(نو کله چې سخت اواز راشي. يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيه *په هغه ورځ چې سړی به له خپل وروره تښتي. وَأُمِّهِ وَأَبِيه * او له خپلې مور او خپل پلاره. وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيه * او له خپلې ښځې او خپلو زامنو نه. لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيه}په دوی کې د هر سړي لپاره به په دغه ورځ کې يو حال وي چې دی به (له نورو نه) بې پروا (بې غوره) کوي). [عبس سورت: 33 -37 آيتونه]، او دا قول د الله تعالى: {يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيم * (ای خلکو! له خپل رب نه ووېرېږئ، بېشکه د قيامت زلزله ډېر لوی شی دی. يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى وَمَا هُم بِسُكَارَى وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيد} په هغې ورځ چې تاسو هغه ووينئ، چې هره تی ورکوونکې به غافله شي له هغه (وړوکي) نه چې هغه ته تی ورکوي او هره حمل والا به خپل حمل وغورځوي او ته به خلکو لره نشه وينې، حال دا چې دوی به نشه نه وي او لېکن د الله عذاب به ډېر سخت وي). [الحج سورت: 2،1 آيتونه]. او د الله تعالى دا وينا: {يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذَلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ} [(ياده کړه) هغه ورځ چې تاسو به (الله) د جمع کېدلو ورځې ته راجمع کړي، دغه د تاوان د ښکاره کېدو ورځ ده]. [التغابن سورت: 9 آيت].

(بــاب في الإيمان بأشراط الساعة) باب دی د قيامت په نښانو د ايمان په اړه

او د اخرت په ورځ له ايمان څخه: د هغې په نښانو ايمان دی - يعني: د قيامت علامې - او دا هغه علامې دي چې د قيامت د ورځې په نږدې کېدو دلالت کوي، لکه څرنګه چې سپيڅلي ذات فرمايلي دي: {فَهَلْ يَنظُرُونَ إِلاَّ السَّاعَةَ أَن تَأْتِيَهُم بَغْتَةً فَقَدْ جَاء أَشْرَاطُهَا} (نو دوی انتظار نه کوي مګر د قيامت (يعني) چې په دوی ناڅاپه راشي، نو يقينًا د ده نښې راغلي دي). [محمد سورت: 18آيت]، او دا له هغو غيبي چارو څخه دي چې مونږ ته پرې په ايمان راوړلو امر شوی دی. او د قيامت له نښانو څخه ځينې هغه دي چې ښکاره شوي او پای ته رسيدلي دي او دا ډيرې زياتې دي، لدې څخه د پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - دا وينا ده - چې فرمايلي يې دي - ((زه او قيامت داسې - يو ځای - ليږل شوي يو لکه دا چې لدې څخه ده، او : يا د دې دواړو په څېر او مسواکې او منځۍ ګوتې يې سره نږدې کړې)) ، بخاري (5301) او مسلم (2950) روايت کړی دی. او د رسول الله - صلى الله عليه وسلم - دا وينا: له قيامت څخه وړاندې شپږ - کارونه - وشمېره: زما مړينه، د بيت المقدس فتحه کېدل، بيا په تاسو کې د داسې يوې مرګوني وبا راګډيدل چې داسې به مو ووژني لکه د مېږو په څېر، بيا د مال زياتيدل تر دې چې يو سړي ته سل ديناره ورکړل شي، هغه به خفه پاتې شي))...، بخاري (٣١٧٦) او ابن ماجه (٤٠٤٢) روايت کړی دی. او د رسول الله - صلى الله عليه وسلم - دا وينا: ((لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَقْتَتِلَ فِئَتَانِ عَظِيمَتَانِ، يَكُونُ بَيْنَهُمَا مَقْتَلَةٌ عَظِيمَةٌ، دَعْوَتُهُمَا وَاحِدَةٌ، وَحَتَّى يُبْعَثَ دَجَّالُونَ كَذَّابُونَ، قَرِيبٌ مِنْ ثَلَاثِينَ، كُلُّهُمْ يَزْعُمُ أَنَّهُ رَسُولُ اللَّهِ، وَحَتَّى يُقْبَضَ الْعِلْمُ، وَتَكْثُرَ الزَّلَازِلُ، وَيَتَقَارَبَ الزَّمَانُ، وَتَظْهَرَ الْفِتَنُ، وَيَكْثُرَ الْهَرْجُ، وَهُوَ: الْقَتْلُ، وَحَتَّى يَكْثُرَ فِيكُمُ الْمَالُ، فَيَفِيضَ حَتَّى يُهِمَّ رَبَّ الْمَالِ مَنْ يَقْبَلُ صَدَقَتَهُ، وَحَتَّى يَعْرِضَهُ عَلَيْهِ، فَيَقُولَ الَّذِي يَعْرِضُهُ عَلَيْهِ: لَا أَرَبَ لِي بِهِ، وَحَتَّى يَتَطَاوَلَ النَّاسُ فِي الْبُنْيَانِ...)).((تر هغه پورې قيامت نه قائمېږي تر څو پورې چې دوه لويې لښکرې سره و نه جنګيږي او د دوی تر منځه لويه مرګوني جګړه رامنځته شي، بلنه به يې يوه وي، او تر دې چې ديرشو ته نږدې دروغجن دجالان راووځي، هر يو به يې دعوه لری چې دی د الله رسول دی او تر دې چې علم واخيستل شي، زلزلې زياتې شي، وختونه رالنډ شي، فتنې راښکاره شي، هرج زيات شي چې هغه قتل دی او تر دې چې په تاسو کې مال زيات شي، دومره زيات شي چې د مال خاوند به پدې غم کې وي چې څوک يې خيرات قبول کړي او تر دې چې کله يې ورته ونيسي، نو هغه به د مال خاوند ته ووايي: هيڅ اړتيا ورته نه لرم او تر دې چې خلک به د اوږدو ودانيو په جوړولو کې د يو بل سره سيالي وکړي...)). بخاري (7121)، مسلم (157) او ترمذي (2218) روايت کړی. او د قيامت له نښو څخه ځينې هغه دي چې پېښ شوي دي خو لا پای ته ندي رسيدلي، او همداسې به لا روانې وي، لدې څخه په أمتونو کې د فتنو رامنځته کيدل. (په صحيحينو کې د فتنو په اړه زيات حديثونه راغلي دي، خو په ښکاره يې ندي ويلي چې فتنې د قيامت له نښانو څخه دي؛ لدې امله مو راتلونکي دوه حديثونه له سننو څخه راوړل؛ ځکه چې پدې دواړو کې دا خبره په ښکاره توګه شوي ده).، او هغه زيات دي، پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «إِنَّ بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ فِتَنًا كَقِطَعِ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ، يُصْبِحُ الرَّجُلُ فِيهَا مُؤْمِنًا وَيُمْسِي كَافِرًا، وَيُمْسِي مُؤْمِنًا وَيُصْبِحُ كَافِرًا، الْقَاعِدُ فِيهَا خَيْرٌ مِنَ الْقَائِمِ، وَالْمَاشِي فِيهَا خَيْرٌ مِنَ السَّاعِي، فَكَسِّرُوا قِسِيَّكُمْ، وَقَطِّعُوا أَوْتَارَكُمْ، وَاضْرِبُوا سُيُوفَكُمْ بِالْحِجَارَةِ، فَإِنْ دُخِلَ -يَعْنِي- عَلَى أَحَدٍ مِنْكُمْ، فَلْيَكُنْ كَخَيْرِ ابْنَيْ آدَمَ».«له قيامت څخه وړاندې لکه د تورې تيارې شپې په څېر فتنې دي، يو سړی به سهار مهال پکې مؤمن وي دشپې کافر او يا به شپې مهال مؤمن وي او سهار کافر، ناست پکې له ولاړ څخه غوره دی، مزل کوونکی پکې له تېز رفتار کوونکي څخه، نو خپلې ليندې او کمانونه مو مات کړئ، او خپلې تورې مو په تيږو ووهئ، که چېرته څوک ستاسو څخه پر يو در ننويستل شو، نو د بني آدم له دوو زامنو څخه دې د غوره يو په څېر شي (يعني قابيل او هابيل)». ابوداود (4259)، ترمذي (2204)، ابن ماجه (3961)، ابن ابي شيبه (30978)، احمد (19662) او الروياني (585) روايت کړی دی. او پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: ((تَكُونُ بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ فِتَنٌ كَقِطَعِ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ، يُصْبِحُ الرَّجُلُ فِيهَا مُؤْمِنًا وَيُمْسِي كَافِرًا، وَيُمْسِي مُؤْمِنًا وَيُصْبِحُ كَافِرًا، يَبِيعُ أَقْوَامٌ دِينَهُمْ بِعَرَضٍ مِنَ الدُّنْيَا)).((له قيامت څخه وړاندې به لکه د تورې تيارې شپې په څېر فتنې وي، يو سړی به سهار مهال مؤمن وي بيګا کافر او يا به شپې مهال مؤمن وي سهار کافر، ځينې خلک به خپل دين په دنيايي ناچيزه توکي سره وپلوري)). ترمذي (2197)، ابن ابي شيبه په المصنف (31053) او په الايمان (64) کې او فارابي په: صفة النفاق و ذم المنافقين کې (97) روايت کړی دی. او پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: ((لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يُبْعَثَ دَجَّالُونَ كَذَّابُونَ قَرِيبٌ مِنْ ثَلَاثِينَ، كُلُّهُمْ يَزْعُمُ أَنَّهُ رَسُولُ اللهِ)).((تر هغه پورې قيامت نه قائمېږي تر څو پورې چې ديرشو ته نږدې دروغجن دجالان راووځي، هر يو به يې دعوه لری چې دی د الله رسول دی)). بخاري (7121)، مسلم (157) او ترمذي (2218) روايت کړی. وقال أبو هريرة رضي الله عنه: بَيْنَمَا النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فِي مَجْلِسٍ يُحَدِّثُ الْقَوْمَ، جَاءَهُ أَعْرَابِيٌّ، فَقَالَ: مَتَى السَّاعَةُ؟ فَمَضَى رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يُحَدِّثُ، فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ: سَمِعَ مَا قَالَ،

فَكَرِهَ مَا قَالَ. وَقَالَ بَعْضُهُمْ: بَلْ لَمْ يَسْمَعْ، حَتَّى إِذَا قَضَى حَدِيثَهُ قَالَ: «أَيْنَ -أُرَاهُ- السَّائِلُ عَنِ السَّاعَةِ؟»، قَالَ: هَا أَنَا، يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: «فَإِذَا ضُيِّعَتِ الأَمَانَةُ فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ»، قَالَ: كَيْفَ إِضَاعَتُهَا؟ قَالَ: «إِذَا وُسِّدَ الأَمْرُ إِلَى غَيْرِ أَهْلِهِ فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ».او أبو هريرة - رضي الله عنه - فرمايلي: پداسي حال کي چې پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - په يوه ناسته کې له خلکو سره خبرې کولې، يو أعرابي ورته راغی، نو ويې ويل: قيامت کله دی؟ رسول الله - صلى الله عليه وسلم - خپلو خبرو ته ادامه ورکړه، نو ځينو خلکو ويل: وايې وريدل چې هغه ورته څه وويل: نو هغه بد وګڼل څه چې يې ورته وويل: او ځينو وويل: بلکه نه يې دي اوريدلي، تر دې چې خپلې خبرې يې بشپړې کړې ويې وييل: «چيرته دی هغه چې د قيامت په اړه يې پوښتنه کوله؟ هغه وويل: زه دايم، اى د الله رسوله، ويې فرمايل: کله چې امانت ضايع شي نو د قيامت انتظار کوه» هغه وويل: ضايع کېدل يې څرنګه دي ؟ هغه وفرمايل: کله چې چاره نا أهله خلکو ته وسپارل شي نو د قيامت انتظار باسه». بخاري روايت کړی دی (59). او رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: «إِنَّ مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ: أَنْ يُرْفَعَ العِلْمُ، وَيَثْبُتَ الجَهْلُ، وَيُشْرَبَ الخَمْرُ، وَيَظْهَرَ الزِّنَا».«يقينا چې د قيامت له نښانو څخه دا دي چې: علم پورته شي، ناپوهي ځای ونيسي، شراب وڅښل شي، او زنا ښکاره شي». بخاري (٨٠)، مسلم (٢٦٧١)، ترمذي (٢٢٠٥) او ابن ماجه (٤٠٤٥) روايت کړی دی. او رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: «إِنَّ مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ: أَنْ يُرْفَعَ العِلْمُ، وَيَثْبُتَ الجَهْلُ، وَيُشْرَبَ الخَمْرُ، وَيَظْهَرَ الزِّنَا».«يقينا چې له قيامت څخه وړاندې داسې ورځې دي، چې ناپوهي به پکې نازله شي، علم به پکې پورته شي او قتل به پکې زيات شي». بخاري (7062)، مسلم (2672)، ترمذي (2200) او ابن ماجه (3959، 4050) روايت کړی دی. او د قيامت له علامو څخه ځينې هغه دي چې تر دې دمه واقع شوي ندي،بلکه له قيامت څخه به مخکې په نږدې وخت کې واقع شي، له دې څخه: د مسيح عيسى - عليه السلام - راکوزيدل دي، الله تعالى فرمايلي: {وَإِن مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلاَّ لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا} (او نشته هيڅوك له اهلِ كتابو نه مګر چې هغه به خامخا لازمًا د ده له مرګ نه مخكې پر ده ايمان راوړي او د قيامت په ورځ به هغه (عيسٰی) په دوی باندې ګواه وي). [النساء سورت : 159 آيت]، او د يأجوج او مأجوج راوتل، الله تعالى فرمايلي: {حَتَّى إِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُم مِّن كُلِّ حَدَبٍ يَنسِلُون}(تر هغه پورې كله چې ياجوج ماجوج پرانستل شي او دوی به له هرې لوړې نه ګړندي راكوزېږي). [الأنبياء سورت : 96 آيت]، او د دابې (حيوان) راوتل، الله تعالى فرمايلي: {وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لاَ يُوقِنُون}(او كله چې په دوی (د عذاب) خبره ثابته شي (او قيامت رانږدې شي، نو) موږ به دوی ته له ځمكې نه يوه دابّه (ژوندى خوځنده) راوباسو، چې له دوی سره به خبرې كوي، چې بېشكه خلكو به زموږ په آيتونو يقين نه كاوه) [النمل سورت: 82 آيت]. وجاء في حديث حذيفة بن أسيد الغفاري قال: اطَّلَعَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم عَلَيْنَا، وَنَحْنُ نَتَذَاكَرُ، فَقَالَ: «مَا تَذَاكَرُونَ؟» قَالُوا: نَذْكُرُ السَّاعَةَ، قَالَ: «إِنَّهَا لَنْ تَقُومَ حَتَّى تَرَوْنَ قَبْلَهَا عَشْرَ آيَاتٍ: -فَذَكَرَ- الدُّخَانَ، وَالدَّجَّالَ، وَالدَّابَّةَ، وَطُلُوعَ الشَّمْسِ مِنْ مَغْرِبِهَا، وَنُزُولَ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ صلى الله عليه وسلم، وَيَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ، وَثَلَاثَةَ خُسُوفٍ: خَسْفٌ بِالْمَشْرِقِ، وَخَسْفٌ بِالْمَغْرِبِ، وَخَسْفٌ بِجَزِيرَةِ الْعَرَبِ، وَآخِرُ ذَلِكَ نَارٌ تَخْرُجُ مِنَ الْيَمَنِ، تَطْرُدُ النَّاسَ إِلَى مَحْشَرِهِمْ». او د حذيفة بن أسيد الغفاري په حديث کې راغلي دي فرمايي: رسول الله صلى الله عليه وسلم موږ ته راښکاره شو پداسې حال کې چې موږ خبرې اترې کولې، نو هغه وفرمايل: «د څه شي په اړه غږيږئ؟ هغوی وويل: موږ قيامت رايادوو، هغه وفرمايل: هغه به تر هغه پورې قائم نه شي تر څو چې ورڅخه وړاندې لس نښاني ونه ګورئ: نو يادونه يې وکړه له: دجال، دخان (لوګي) دابې (يو حيوان) له لويديځ څخه د لمر راختل، او د عيسى بن مريم - صلى الله عليه وسلم - راکوزيدل، او يأجوج او مأجوج، او درې د زمکې خوييدلو پيښې: په ختيځ کې ځمکخويدنه، په لويديځ کې ځمکخويدنه او د عربو په جزيره کې ځمکخوييدنه، او د هغې وروستی به يو اور وي چې له يمن څخه به راوځي، او خلک به د راټوليدو ځای ته ورشړي». مسلم (2901)، ابوداود (4311)، ترمذي (2183) او ابن ماجه (4041) روايت کړی دی. او رسول الله - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا، فَإِذَا طَلَعَتْ مِنْ مَغْرِبِهَا آمَنَ النَّاسُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ، فَيَوْمَئِذٍ {لاَ يَنفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِن قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا} [الأنعام: 158]».«تر هغه پورې قيامت نه قائميږي تر څو چې لمر له لويديځ څخه يې راوخيژي، نو کله چې له مغرب څخه يې راوخوت، ټول خلک به ايمان راوړي، نو په هغه ورځ به {لاَ يَنفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِن قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا} [الأنعام سورت: 158 آيت]».هېڅ يو نفس ته به د هغه ايمان راوړل فايده ورنه کړي چې له مخکې نه يې ايمان نه وي راوړی، يا يې په خپل ايمان کې څه خير نه وي ګټلی)». بخاري (٤٦٣٥)، مسلم (١٥٧)، ابو داود (٤٣١٢) او ابن ماجه (٤٠٦٨) روايت کړی دی. او پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَيُوشِكَنَّ أَنْ يَنْزِلَ فِيكُمْ ابْنُ مَرْيَمَ حَكَمًا مُقْسِطًا، فَيَكْسِرَ الصَّلِيبَ، وَيَقْتُلَ الخِنْزِيرَ، وَيَضَعَ الجِزْيَةَ، وَيَفِيضَ المالُ حَتَّى لَا يَقْبَلَهُ أَحَدٌ». « قسم دې زما په هغه ذات وي چې زما روح د هغه په لاس کې دی، نږدې ده چې په تاسو کې د مريم زوی عادل پاچا نازل شي، نو صليب به مات کړي، خنزير به ووژني، جزيه به کيږدي، او مال به دومره زيات شي چې هيڅوک به يې نه قبلوي». بخاري (2222)، مسلم (155)، ابوداود (4324)، ترمذي (2233) او ابن ماجه (4078) روايت کړی دی. او پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «مَا بَعَثَ اللَّهُ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا أَنْذَرَ قَوْمَهُ الأَعْوَرَ الكَذَّابَ، إِنَّهُ أَعْوَرُ -وَإِنَّ رَبَّكُمْ لَيْسَ بِأَعْوَرَ- مَكْتُوبٌ بَيْنَ عَيْنَيْهِ: كَافِرٌ». «الله تعالى هيڅ داسې پيغمبر ندی رالیږلی مګر دا چې خپل قوم يې له ړوند دروغجن څخه ويرولی دی، هغه ړوند دی - او ستاسو رب ړوند ندی - د هغه د سترګو تر منځه کافر ليکل شوي دي». بخاري (٧٤٠٨)، مسلم (٢٩٣٣)، ابو داود (٤٣١٦) او ترمذي (٢٢٤٥) روايت کړی دی.

(بـــاب في الإيمان بما يكون بعد الـموت) باب دی په بيان د هغه څه کې چې د مرګ څخه وروسته دي او په هغې ايمان.

او موږ باور لرو چې د آخرت په ورځ له ايمان راوړلو څخه پدې ايمان لرل دي چې د هغه - جل جلاله - له مخ (ذات) څخه پرته نور ټول شيان هلاکيدونکي دي، لکه څرنګه چې الله تعالى فرمايلي: {كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلاَّ وَجْهَهُ} (د هغه له مخ (ذات) نه غير هر څيز فناكېدونكى دى). [القصص سورت : 88 آيت]، او الله تعالى فرمايلي دي: {كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ *(هر هغه څوك چې په دې (ځمكې) باندې دي؛ فنا كېدونكي دي. وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلاَلِ وَالإِكْرَام} او باقي به پاتې شي ستا د رب مخ (ذات) چې د جلال او د عزت خاوند دى). [الرحمن سورت: 26، 27 آيتونه]، او دا چې د مرګ ملايک روحونه اخلي، حق ذات فرمايلي دي: {قُلْ يَتَوَفَّاكُم مَّلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَى رَبِّكُمْ تُرْجَعُون}(ته (دوی ته) ووايه: ستاسو روحونه هغه د مرګ مَلَك قبض كوي چې په تاسو مقرر كړى شوى دى، بيا به تاسو خپل رب ته بېرته ورګرځولى شئ). [السجدة سورت: 11 آيت]. او موږ په هغه څه ايمان لرو چې له مرګ څخه وروسته پيښيږي، لکه له مړي څخه پوښتنې کېدل، د قبر عذاب او نعمتونه يې، لکه څرنګه چې د الله تعالى پدې وينا کې دي: {النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَاب}(د دوزخ) (اور(چې دى) دوی هغه ته هر سبا او هر بېګاه وړاندې كولى شي او په هغې ورځ كې چې قيامت قايم شي (نو ملايكو ته به وويل شي:) تاسو ال فرعون لره تر ټولو سخت عذاب ته ننباسئ). [غافر سورت: 46 آيت]، او د الله تعالى دا وينا: {سَنُعَذِّبُهُم مَّرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّونَ إِلَى عَذَابٍ عَظِيم}(ژر به موږ هغوی ته دوه ځله عذاب وركړو، بيا به هغوی ډېر لوی عذاب ته ورګرځولی شي). [التوبة سورت: 101 آيت]، او د الله تعالى دا قول: {وَلَوْ تَرَى إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُواْ الْمَلآئِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ وَذُوقُواْ عَذَابَ الْحَرِيق * (او كه چېرې ته ووينې هغه وخت چې ملايك د كافر شويو كسانو ساګانې قبض كوي، چې د هغوی مخونه او د هغوی شاګانې وهي او (ورته وايي:) سخت سوزونكى عذاب وڅكئ. ذَلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللّهَ لَيْسَ بِظَلاَّمٍ لِّلْعَبِيد} دا په

سبب د هغو (بدو عملونو) چې ستاسو لاسونو مخکې لیږلي دي او په دې چې یقینًا الله پر بنده ګانو هېڅ ظلم کوونکی نه دی). [الأنفال سورت: 50، 51 آیت]، او د الله - تعالی - دا وینا: {وَلَوْ تَرَى إِذِ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلآئِكَةُ بَاسِطُواْ أَيْدِيهِمْ أَخْرِجُواْ أَنفُسَكُمُ الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللّهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنتُمْ عَنْ آيَاتِهِ تَسْتَكْبِرُونَ} (او که چېرې ته ووینې کله چې ظالمان د مرګ په سختیو کې (ګېر) وي او ملایکو خپل لاسونه وراوږده کړي وي (او ورته وایي) تاسو خپلې ساه ګانې راوباسئ، نن ورځ به تاسو ته د سپکوونکي عذاب سزا درکولی شي، په سبب د هغې ناحقه وینا چې تاسو به په الله باندې تپله، او تاسو به د ده د آیتونو له قبلولو نه انکار او تکبر کاوه). [الأنعام سورت: 93 آیت]، او د الله -تعالی- دا قول: {وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا عَذَابًا دُونَ ذَلِكَ} (او بېشکه د هغو کسانو لپاره چې ظلم (شرك) يې کړی دی له دغه (عذاب) نه مخکې عذاب دی). [الطور سورت: 47 آیت]. وعن البراء بن عازب رضي الله عنه، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: {يُثَبِّتُ اللّهُ الَّذِينَ آمَنُواْ بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ} [إبراهيم: 27] قَالَ: «نَزَلَتْ فِي عَذَابِ الْقَبْرِ، فَيُقَالُ لَهُ: مَنْ رَبُّكَ؟ فَيَقُولُ: رَبِّيَ اللهُ، وَنَبِيِّي مُحَمَّدٌ صلى الله عليه وسلم، فَذَلِكَ قَوْلُهُ عز وجل: {يُثَبِّتُ اللّهُ الَّذِينَ آمَنُواْ بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الآخِرَةِ} [إبراهيم: 27]».او البراء بن عازب - رضي الله عنه - له پیغمبر - صلى الله عليه وسلم - څخه روایت کوي چې هغه فرمایلي دي: {يُثَبِّتُ اللّهُ الَّذِينَ آمَنُواْ بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ} [إبراهيم: 27 آیت. الله هغه کسان چې ایمان یې راوړی دی په ثابته خبره باندې مضبوطوي، فرمایي: دا - آیت - د قبر په عذاب کې نازل شوی دی، نو ورته به وویل شي: رب دې څوک دی؟ نو هغه به ووایي: زما رب الله دی، او زما پیغمبر محمد - صلى الله عليه وسلم - دی، نو همدا د الله تعالی وینا ده چې فرمایي {يُثَبِّتُ اللّهُ الَّذِينَ آمَنُواْ بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الآخِرَةِ} [إبراهيم: 27 آیت]». الله هغه کسان چې ایمان یې راوړی دی په ثابته خبره باندې مضبوطوي، په دنیایي ژوند کې او په اخرت کې». بخاري (1369)، او مسلم (2871) روایت کړی او دا عبارت د ده دی، ترمذي (3120)، نسائي (2056، 2057) او ابن ماجه (4269، 4750) روایت کړی. وعن ابن عباس رضي الله عنهما: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم كَانَ يُعَلِّمُهُمْ هَذَا الدُّعَاءَ كَمَا يُعَلِّمُهُمُ السُّورَةَ مِنَ الْقُرْآنِ، يَقُولُ: «قُولُوا: اللهُمَّ إِنَّا نَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ».او له ابن عباس - رضي الله عنهما - څخه روایت دی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم به هغوی ته دا دعا داسې ورښودله لکه څرنګه چې له قرآن څخه یو سورت ورزده کوي، فرمایي: «ووایئ: ای الله مونږ پناه نیسو په تا سره د جهنم له عذاب نه او زه په تا سره پناه نیسم د قبر له عذاب نه، او زه پناه نیسم په تا سره د مسیح الدجال له فتنې نه». مسلم (590)، ابو داود (1542)، ترمذي (3494)، نسائي (2063) او ابن ماجه (3840) روایت کړی دی.
وعن ابن عباس رضي الله عنهما قال: خَرَجَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم مِنْ بَعْضِ حِيطَانِ الْمَدِينَةِ، فَسَمِعَ صَوْتَ إِنْسَانَيْنِ يُعَذَّبَانِ فِي قُبُورِهِمَا، فَقَالَ: «يُعَذَّبَانِ، وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ، وَإِنَّهُ لَكَبِيرٌ، كَانَ أَحَدُهُمَا لَا يَسْتَتِرُ مِنَ الْبَوْلِ، وَكَانَ الآخَرُ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ»، ثُمَّ دَعَا بِجَرِيدَةٍ، فَكَسَرَهَا بِكِسْرَتَيْنِ أَوْ ثِنْتَيْنِ، فَجَعَلَ كِسْرَةً فِي قَبْرِ هَذَا، وَكِسْرَةً فِي قَبْرِ هَذَا، فَقَالَ: «لَعَلَّهُ يُخَفَّفُ عَنْهُمَا مَا لَمْ يَيْبَسَا». او له ابن عباس - رضي الله عنهما - څخه روایت دی وایي: رسول الله - صلى الله عليه وسلم - د مدینې له ځینو باغونو څخه راووت، نو د دوه انسانانو غږونه یې واورېدل چې په خپلو قبرونو کې عذاب ورکول کېده، نو ویې فرمایل: «دواړو ته عذاب ورکول کېږي، او دوی په کومه لویه ګناه سره نه عذابیږي، حال دا چې لویه ده، یو له دوی څخه له متیازو ځان نه ساته او بل یې د خلکو تر منځه چغلګري کوله» بیا یې د خرما یوه لخته راوغوښته نو دوه ټوټې یې کړه، یوه لخته یې د یو په یو قبر او بله یې د دې بل سړي په قبر - وټومبله - نو ویې فرمایل: «هیله شته چې عذاب ترې سپک شي تر څو چې دواړه وچې شوې نه وي». بخاري (6055)، مسلم (292)، ابوداود (20)، ترمذي (70)، نسائي (31) او ابن ماجه (347) روایت کړی دی. وعن أبي سعيد قال: حدثني زيد بن ثابت رضي الله عنه قال: بَيْنَمَا النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فِي حَائِطٍ لِبَنِي النَّجَّارِ، عَلَى بَغْلَةٍ لَهُ، وَنَحْنُ مَعَهُ، إِذْ حَادَتْ بِهِ، فَكَادَتْ تُلْقِيهِ، وَإِذَا أَقْبُرٌ سِتَّةٌ أَوْ خَمْسَةٌ أَوْ أَرْبَعَةٌ -قَالَ: كَذَا كَانَ يَقُولُ الْجُرَيْرِيُّ- فَقَالَ: «مَنْ يَعْرِفُ أَصْحَابَ هَذِهِ الْأَقْبُرِ؟» فَقَالَ رَجُلٌ: أَنَا، قَالَ: «فَمَتَى مَاتَ هَؤُلَاءِ؟» قَالَ: مَاتُوا فِي الْإِشْرَاكِ، فَقَالَ: «إِنَّ هَذِهِ الْأُمَّةَ تُبْتَلَى فِي قُبُورِهَا، فَلَوْلَا أَنْ لَا تَدَافَنُوا، لَدَعَوْتُ اللهَ أَنْ يُسْمِعَكُمْ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ الَّذِي أَسْمَعُ مِنْهُ». ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ، فَقَالَ: «تَعَوَّذُوا بِاللهِ مِنْ عَذَابِ النَّارِ»، قَالُوا: نَعُوذُ بِاللهِ مِنْ عَذَابِ النَّارِ، فَقَالَ: «تَعَوَّذُوا بِاللهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ»، قَالُوا: نَعُوذُ بِاللهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، قَالَ: «تَعَوَّذُوا بِاللهِ مِنَ الْفِتَنِ، مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ»، قَالُوا: نَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الْفِتَنِ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ، قَالَ: «تَعَوَّذُوا بِاللهِ مِنْ فِتْنَةِ الدَّجَّالِ». قَالُوا: نَعُوذُ بِاللهِ مِنْ فِتْنَةِ الدَّجَّالِ.او له أبو سعيد څخه روایت دی وایي چې : زید بن ثابت - رضی الله عنه - راته حدیث بیان کړ ویې فرمایل: پداسې حال کې چې پیغمبر - صلى الله عليه وسلم - پر یوه سپرلۍ یې د بني النجار په باغ کې و، او مونږ د هغه سره وو، چې ناڅاپه یې پرې ټېندک وخوړ، نږدې و چې ویې غورځوي، او ګورو چې شپږ او یا پنځه او یا څلور قبرونه دي - وایې داسې جُریري ویلي دي - نو ویې فرمایل: « څوک د دې - قبرونو - خاوندان پېژني؟» نو یو سړي وویل: زه ، ویې فرمایل: «نو دوی کله مړه شوي دي؟» هغه وویل: د شرک پر مهال مړه شوي، نو ویې فرمایل: «دا امت یې په قبرونو کې امتحانیږي،تاسو به بیا مړي نه خښوئ، که نه نو له الله تعالی څخه به مې غوښتي وای چې د قبر له هغه عذاب څخه هغه څه درواوروي کوم چې زه اورم». بیا یې مونږ ته مخ راواړاوه، ویې فرمایل: «په الله تعالی د اور له عذاب څخه پناه وغواړئ»، هغوی وویل: په الله تعالی د اور له عذاب څخه پناه نیسو، فرمایي: «په الله - تعالی له فتنو څخه پناه وغواړئ، هغه چې ښکاره دي او هغه چې پټې دي»، هغوی وویل: په الله له فتنو څخه پناه غواړو هغه چې ترې ښکاره شوي دي او یا پټې دي، ویې فرمایل: «په الله - تعالی د دجال له فتنې څخه پناه وغواړئ». هغوی وویل: په الله تعالی د دجال له فتنې څخه پناه غواړو. مسلم (2867) روایت کړی دی. او له أبو أيوب - رضي الله عنه - څخه روایت دی وایي: پیغمبر - صلى الله عليه وسلم پداسې حال کې راووت - چې لمر ډوب شوی و - نو یو غږ یې واورېده، ویې فرمایل: «يَهُودُ تُعَذَّبُ فِي قُبُورِهَا». یهودیان دي چې په خپلو قبرونو کې یې عذاب ورکول کېږي». بخاري (1375)، مسلم (2869) او نسائي (2059) روایت کړی دی.
وعن عائشة رضي الله عنها قالت: دَخَلَتْ عَلَيَّ عَجُوزَانِ مِنْ عُجُزِ يَهُودِ المدينَةِ، فَقَالَتَا لِي: إِنَّ أَهْلَ الْقُبُورِ يُعَذَّبُونَ فِي قُبُورِهِمْ، فَكَذَّبْتُهُمَا، وَلَمْ أُنْعِمْ أَنْ أُصَدِّقَهُمَا، فَخَرَجَتَا، وَدَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم، فَقُلْتُ لَهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ عَجُوزَيْنِ، وَذَكَرْتُ لَهُ، فَقَالَ: «صَدَقَتَا، إِنَّهُمْ يُعَذَّبُونَ عَذَابًا تَسْمَعُهُ البَهَائِمُ كُلُّهَا»، فَمَا رَأَيْتُهُ بَعْدُ فِي صَلاَةٍ إِلَّا تَعَوَّذَ مِنْ عَذَابِ القَبْرِ.او له عائشې - رضي الله عنها - څخه روایت دی وایي: د مدینې د یهودو له زړو ښځو څخه دوه ښځې زما - کورته - راننوتلې، نو دواړو راته وویل: یقینا چې د قبرونو خاوندان یې په قبرونږ کې عذابیږي، نو ما هغوی دواړه دروغجنې وګڼلې، او پدې مې خوشحاله نه کړې چې رینتیني یې وګڼم، نو ووتلې، بیا پیغمبر صلى الله عليه وسلم - کور ته - راننوت، نو ما ورته وویل: ای د الله رسوله، یقینا دوه زړې ښځې، او کېسه مې ورته رایاده کړه، نو هغه وویل: «دواړو رښتیا یې ویلي، یقینا هغوی ته داسې عذاب ورکول کیږي چې ټول چارپایان یې غږونه اوري» نو له هغې وروسته مې په هیڅ لمانځه کې ندی لیدلی مګر دا چې د قبر له عذاب څخه یې بناه غوښتې ده. بخاري (6366)، مسلم (586) او نسائي (2067) روایت کړی دی. او لکه څرنګه چې کافر، منافق او ځینې فاسق مسلمانان په قبرونو کې عذابیږي، همدا ډول مؤمن په قبر کې نازول کیږي. له أنس بن مالک - رضي الله عنه - څخه روایت دی، چې هغه دوی ته حدیث بیانوه چې: رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمایلي دي: «إِنَّ العَبْدَ إِذَا وُضِعَ فِي قَبْرِهِ وَتَوَلَّى عَنْهُ أَصْحَابُهُ، وَإِنَّهُ لَيَسْمَعُ قَرْعَ نِعَالِهِمْ، أَتَاهُ مَلَكَانِ فَيُقْعِدَانِهِ، فَيَقُولاَنِ: مَا كُنْتَ تَقُولُ فِي هَذَا الرَّجُلِ لِمُحَمَّدٍ صلى الله عليه وسلم، فَأَمَّا المُؤْمِنُ، فَيَقُولُ: أَشْهَدُ أَنَّهُ عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ، فَيُقَالُ لَهُ: انْظُرْ إِلَى مَقْعَدِكَ مِنَ النَّارِ قَدْ أَبْدَلَكَ اللَّهُ بِهِ مَقْعَدًا مِنَ الجَنَّةِ، فَيَرَاهُمَا جَمِيعًا»، قَالَ: «وَأَمَّا المُنَافِقُ وَالكَافِرُ فَيُقَالُ لَهُ: مَا كُنْتَ تَقُولُ فِي هَذَا الرَّجُلِ؟ فَيَقُولُ: لاَ أَدْرِي، كُنْتُ أَقُولُ مَا يَقُولُ النَّاسُ، فَيُقَالُ: لاَ دَرَيْتَ وَلاَ تَلَيْتَ، وَيُضْرَبُ بِمَطَارِقَ مِنْ حَدِيدٍ ضَرْبَةً، فَيَصِيحُ صَيْحَةً يَسْمَعُهَا مَنْ يَلِيهِ غَيْرَ الثَّقَلَيْنِ».«یقینا بنده چې کله په قبر کې کېښودل شي او دوستان یې ورڅخه راوګرځي، حال دا چې هغه - مړی - د هغو د څپلیو کشاری اوري، دوه ملاېکې ورته راشي نو هغه کښېنوي او ورته

ووايي: محمد - صلى الله عليه وسلم - ته په اشارې کولو به -ورته ووايي- د دې سړي په اړه به دې څه وييل، نو چې مؤمن وي ورته به ووايي: زه ګواهي ورکوم چې هغه د الله بنده او رسول دی، نو ورته به وويل شي: په اور کې دې خپل د کېناستلو ځای ته وګوره چې الله تعالى درته په جنت کې په ځای ناستي بدل کړ، نو دواړه به وګوري، وايې: او منافق او کافر ته به وويل شي چې: د دې سړي په باره کې به دې څه وييل؟ نو هغه به ووايې: نه پوهيږم، ما هم هغه څه وييل چې خلکو به وييل، نو ورته به وويل شي: نه پوهېدلې او نه دې لوستلي وو او د اوسپنې په څټک به يو ګذار ووهل شي، نو چيغه به ووهي په چيغې وهلو سره چې خواوشا به يې له انسانانو او پيريانو پرته نور ټول مخلوقات واوري». بخاري (۱۳۷۴) او مسلم (۷۳۱۸) روايت کړی دی .

(بـــاب في الإيمان بالبعث وما بعده) باب دې په باره کې: پس له مرګه ژوند او څه چې روسته يې دي په هغې ايمان.

او مونږ ايمان لرو چې کله الله تعالى د دې دنيا د زوال او پای ته رسيدو اجازه ورکړي ، نو الله به ملايکې ته امر وکړي، نو په شپيلۍ کې به لومړی پوکی وکړي، نو بې هوشه (مړه) به شي ټول هغه څوک چې په آسمانونو او هغه څوک چې په ځمکه کې دي مګر هغه څوک به - پاتې شي - چې الله يې وغواړي، {وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَمَن فِي الأَرْضِ إِلاَّ مَن شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَى فَإِذَا هُم قِيَامٌ يَنظُرُونَ} [او په شپېلۍ کې به پو کړی شي، نو بې هوشه (بې خوده) به شي هر هغه څوك چې په آسمانونو کې دي او هر هغه څوك چې په ځمکه کې دي، غير له هغه چا نه چې الله يې وغواړي، بيا به په دې کې بل ځلې پو کړی شي، نو ناڅاپه به دوی ولاړ وي، ګوري به (حيران حيران)]. [الزمر سورت: 68 آيت]، او رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: «...ثُمَّ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ، فَلَا يَسْمَعُهُ أَحَدٌ إِلَّا أَصْغَى لِيتًا، وَرَفَعَ لِيتًا، قَالَ: وَأَوَّلُ مَنْ يَسْمَعُهُ رَجُلٌ يَلُوطُ حَوْضَ إِبِلِهِ، قَالَ: فَيَصْعَقُ، وَيَصْعَقُ النَّاسُ....».بيا به په شپېلۍ کې پو کړی شي، نو هيڅوک يې نه اوري مګر دا چې په يو اړخ به ورمېږ ځمکې ته ګوز کړي او بل اړخ به راپورته کړي، فرمايي، لومړی هغه څوک يې چې اوري يو سړی به وي چې د خپل اوښ لپاره به د اوبو ډنډ جوړوي، فرمايي نو راپريوزي به او ټول خلک به مړه وغورځيږی...». مسلم (2940) روايت کړی دی. او د رفع ليتًا» معنې ده: يعنې څټ يې ځان طرف ته ورکوږ کړ. النهاية فی غريب الحديث (3/ 33). او رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: «...وَلَتَقُومَنَّ السَّاعَةُ وَقَدْ نَشَرَ الرَّجُلَانِ ثَوْبَهُمَا بَيْنَهُمَا، فَلَا يَتَبَايَعَانِهِ، وَلَا يَطْوِيَانِهِ، وَلَتَقُومَنَّ السَّاعَةُ وَقَدِ انْصَرَفَ الرَّجُلُ بِلَبَنِ لِقْحَتِهِ فَلَا يَطْعَمُهُ، وَلَتَقُومَنَّ السَّاعَةُ وَهُوَ يَلِيطُ حَوْضَهُ فَلَا يَسْقِي فِيهِ، وَلَتَقُومَنَّ السَّاعَةُ وَقَدْ رَفَعَ أَحَدُكُمْ أُكْلَتَهُ إِلَى فِيهِ فَلَا يَطْعَمُهَا».«... او يقينا چې قيامت به پداسې حال کې راشي چې دوه سړيو به رخت (تکه) په خپلو منځونو کې غوړولی وي، نو پېر او پلور به سره ونه کړای شي او نه به يې بيرته راټول کړي، او يقينا چې قيامت به قائم شي پداسې حال کې چې يو سړي به د اوښې شېدې لوشلې وي نو وبه يې نه څښي، او يقينا چې قيامت به قائم شي پداسې حال کې چې هغه به د خپلې اوښې لپاره ډنډ جوړوي او په هغه کې به اوبه ورنکړی شي او يقينا چې قيامت به قائم شي پداسې حال کې چې يو ستاسو به مړی خپلې خولې ته پورته کړي وي نو وبه يې نه خوري». نو الله - تعالى چې له خپلو مخلوقاتو څخه چا لره وغواړي نو هغه به هلاک کړي؛ چاته يې چې هلاکت او فنا کېدل ليکلې وي، تر دې چې له متعال حق ذات څخه پرته به هيڅوک پاتې نه شي، الله تعالى فرمايلي: {كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ *(هر هغه څوك چې په دې (ځمکې) باندې دي؛ فاني کېدونکي دي. وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالإِكْرَام} او باقي به پاتې شي ستا د رب مخ (ذات) چې د جلال او د عزت خاوند دی). [الرحمن سورت: 26، 27 آيتونه]، او الله تعالى فرمايلي: {وَلاَ تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلاَّ وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ}(او ته له الله سره بل هېڅ معبود مه بله (ځکه چې) د عبادت هېڅ لايق نشته مګر هغه دی، د هغه له مخ (ذات) نه غير هر څيز فناکېدونکی دی حکم خاص د هغه لپاره دی او خاص هغه ته به تاسو بېرته بوتلی شئ). [القصص سورت: 88 آيت]، او الله تعالى فرمايلي: {يَوْمَ هُم بَارِزُونَ لاَ يَخْفَى عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ لِّمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ}(له هغې ورځې نه چې دوی به ښېخي ښکاره وي، له الله نه به د دوی هېڅ شی پټ نه وي، نن ورځ د چا بادشاهي ده؟ خاص د الله (بادشاهي ده) چې يو دی، ښه غالب دی). [غافر سورت: 16 آيت]. بيا به الله - تعالى - باران رانازل کړي، چې له هغه څخه به د مخلوقاتو جسدونه رازرغون شی، لکه څرنګه چې رسول الله - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «...ثُمَّ يُرْسِلُ اللهُ -أَوْ قَالَ: يُنْزِلُ اللهُ- مَطَرًا كَأَنَّهُ الطَّلُّ - أَوِ: الظِّلُّ -نُعْمَانُ (وهو أحد رواة الحديث.) الشَّاكُّ- فَتَنْبُتُ مِنْهُ أَجْسَادُ النَّاسِ، ثُمَّ يُنْفَخُ فِيهِ أُخْرَى، فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ...»."... بيا به الله تعالى باران راوليږي - او يا يې داسې وويل چې - الله به نرى نرى باران را نازل کړي - لکه د شبنم په څېر- او يا به الله سيوري راوليږي -نعمان (د حديث د راويانو څخه يو دی) چې دا شک يې کړی- نو له هغه څخه به د خلکو جسدونه رازرغون شي، بيا به پکې بل پوکی وشي، نو ناڅاپه به دوی ولاړ وي، ګوري به (حيران حيران) ...». مسلم (2940) روايت کړی دی. بيا به الله تعالى ملايکې ته امر وکړي نو په شپيلۍ کې به په دويم ځل پوکی وکړي، لکه څرنګه چې الله تعالى فرمايلي: { ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَى فَإِذَا هُم قِيَامٌ يَنظُرُونَ} [بيا به په دې کې بل ځلې پو کړی شي، نو ناڅاپه به دوی ولاړ وي، ګوري به (حيران حيران)]. [الزمر سورت: 68 آيت]. او رسول الله - صلى الله عليه وسلم د دواړو پوکيو تر منځه د فاصلې اندازه ښودلې ده، له أبو هريرة - رضي الله عنه - څخه روايت دی وايې چې رسول الله - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «بَيْنَ النَّفْخَتَيْنِ أَرْبَعُونَ، قَالَ: وَيَبْلَى كُلُّ شَيْءٍ مِنَ الإِنْسَانِ، إِلَّا عَجْبَ ذَنَبِهِ، فِيهِ يُرَكَّبُ الخَلْقُ». «د دوه پوکيو تر منځه څلويښت دي، فرمايي: او له انسان څخه به هر څه خاوري شي، مګر عجب الذنب (د لکه لمي هډوکی) په هغه کې - د انسان - پيدايښت ترکيب کيږي». بخاري (4814)، او مسلم (2955) روايت کړی دی. او مونږ په هغه څه ايمان لرو چې زمونږ پيغمبر محمد - صلى الله عليه وسلم - پرې مونږ ته د قيامت په ورځ د اسمانونو او ځمکې د احوالو په اړه خبر راکړی دی، لکه څرنګه چې د ابن مسعود رضي الله عنه په حديث کې راغلي دي. هغه فرمايلي دي: «جَاءَ حَبْرٌ مِنَ الأَحْبَارِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ، إِنَّا نَجِدُ: أَنَّ اللَّهَ يَجْعَلُ السَّمَوَاتِ عَلَى إِصْبَعٍ، وَالأَرَضِينَ عَلَى إِصْبَعٍ، وَالشَّجَرَ عَلَى إِصْبَعٍ، وَالماءَ وَالثَّرَى عَلَى إِصْبَعٍ، وَسَائِرَ الخَلاَئِقِ عَلَى إِصْبَعٍ، فَيَقُولُ: أَنَا الملكُ. فَضَحِكَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ تَصْدِيقًا لِقَوْلِ الحَبْرِ، ثُمَّ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم:«د يهودو له علماوو څخه يو تن رسول الله صلى الله - صلى الله عليه وسلم - ته ورغی ورته يې وويل: ای محمده! مونږ - موندلې ده چې الله تعالى آسمانونه په يوه ګوته ګرځولي، او ځمکې يې په بله ګوته، او ونې په بله ګوته، او اوبه او خاوره په بله ګوته، او نور ټول مخلوقات په بله ګوته، نو وايي: زه پادشاه يم، نو رسول الله - صلى الله عليه وسلم - د عالم د خبرې د تاييد په موخه دومره وخندل تر دې چې د ژامې غاښونه يې ښکاره شول، بيا رسول الله - صلى الله عليه وسلم - دا آيت ولوست: {وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ} (او دغو (مشرکانو) د الله تعظيم ونه کړ د هغه حق تعظيم، حال دا چې ځمکه ټوله د ده په قبضه کې ده د قيامت په ورځ کې او اسمانونه د ده په ښي لاس کې رانغاړل (راټول کړی) شوي دي، ده لره پاکي ده او هغه ډېر اوچت دی له هغو څيزونو نه چې دوی يې (له هغه سره) شريکوي). [الزمر سورت: 67 آيت]». بخاري (۴۸۱۱)، مسلم (۲۷۸۶) او ترمذي (۳۲۳۸) روايت کړی. او مونږ ايمان لرو چې خلک به له قبرونو څخه راپورته کيدلی شي، نو الله تعالى به هغه مهال مړي راژوندي کړي کله چې په شپيلۍ کې دويم پوکی وکړی شي؛ نو خلک به رب العالمين ته ودريږي، لکه څرنګه چې الله تعالى فرمايلي دي: {ثُمَّ إِنَّكُمْ بَعْدَ ذَلِكَ لَمَيِّتُونَ* بيا بېشکه تاسو له دې (ژوند) نه بعد خامخا مړه کېدونکي يئ. ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تُبْعَثُونَ} بيا به يقينًا تاسو د قيامت په ورځ ژوندي راپاڅولی شئ). [المؤمنون سورت: 15، 16 آيتونه]، او الله - تعالى - فرمايلي دي: {وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُم مِّنَ الأَجْدَاثِ إِلَى رَبِّهِمْ يَنسِلُونَ * او په شپيلۍ کې به پوکی وکړی شي، نو

ناڅاپه به دوی له قبرونو نه د خپل رب په طرف منډې وهي. قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَن بَعَثَنَا مِن مَّرْقَدِنَا هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُون * دوی به وايي: ای زمونږ هلاکته! مونږ له خپل خوب ځای نه چا راپاڅولو؟ (جواب به ورکړی شي) دا هغه (ژوندون) دی چې رحمٰن يې وعده کړې وه او رسولانو رښتيا ويلي وو. إِن كَانَتْ إِلاَّ صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُون}دغه (پوکی) به نه وي مګر يوه چغه، نو ناڅاپه به دوی ټول زمونږ په وړاندې حاضر کړی شوي وي). [يس سورت: 51-53 آيتونه]. او الله تعالی فرمايلي دي: {وَإِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَنَحْنُ الْوَارِثُون *(او بېشکه مونږ، يقيناً همدا مونږ ژوند ورکوو او مرګ ورکوو او همدا مونږ وارثان يو. وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِين *او يقيناً يقيناً مونږ په تاسو کې مخکې کېدونکي پېژندلي دي او يقيناً يقيناً مونږ وروسته کېدونکي (هم) پېژندلي دي. وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيم} او بېشکه ستا رب، هغه به دوی راټولوي، بېشکه هغه ښه حکمت والا، ښه عالم دی) [الحجر سورت: 23-25 آيتونه]. او الله - تعالی - فرمايلي: {وَقَالُواْ أَئِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا * (او دوی وايي آيا کله چې مونږ هډوکي او ميده شوې خاورې شو، آيا په رښتيا به مونږ بيا راژوندي کولی شو په نوي پيدا کولو سره. قُل كُونُواْ حِجَارَةً أَوْ حَدِيدًا * ته (ورته) ووايه: تاسو کاڼي شئ، يا اوسپنه. أَوْ خَلْقًا مِّمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ فَسَيَقُولُونَ مَن يُعِيدُنَا قُلِ الَّذِي فَطَرَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَسَيُنْغِضُونَ إِلَيْكَ رُؤُوسَهُمْ وَيَقُولُونَ مَتَى هُوَ قُلْ عَسَى أَن يَكُونَ قَرِيبًا *يا کوم داسې مخلوق له هغه قسم نه چې ستاسو په زړونو (او ذهنونو) کې لوی ښکاري، نو دوی به ژر ووايي: څوك به مونږ بيا راژوندي کوي؟ ته ووايه: هغه ذات چې تاسو يې اول کرت پيدا کړي يئ، نو ژر به دوی خپل سرونه تا ته (د استهزا په ډول) وخوځوي او وايي به: دا به کله وي؟ ته ووايه: اميد دی چې دغه به ډېر نژدې وي. يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهِ وَتَظُنُّونَ إِن لَّبِثْتُمْ إِلاَّ قَلِيلا} په هغې ورځ کې چې هغه (الله) به تاسو راوبلي، نو تاسو به (د هغه بلل) قبول کړئ، په داسې حال کې چې د هغه ثنا به وايئ، او ګمان به کوئ چې تاسو (په دې حالت کې) نه يئ پاتې شوي مګر لږ شانې). [الإسراء سورت: 49-52 آيتونه]، او الله - تعالی - فرمايلي دي: {وَمَن يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَن يُضْلِلْ فَلَن تَجِدَ لَهُمْ أَوْلِيَاء مِن دُونِهِ وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا وَصُمًّا مَّأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا*او چا ته چې الله هدايت وکړي، نو هم هغه هدايت موندونکی دی او هغه څوك چې هغه (الله) يې بې لارې کړي، نو ته به د هغوی لپاره له هغه (الله) نه غير هېڅ کارسازي (دوستان) له سره ونه مومې او د قيامت په ورځ به مونږ دوی په خپلو مخونو باندې (نسکور) راجمع کوو، په دې حال کې چې ړانده او ګونګيان او کاڼه به وي او د دوی استوګنځای به جهنم وي، هر کله چې (د جهنم اور) غلی شي، (نو) مونږ به دوی ته لمبې وهونکی اور ورزيات کړو. ذَلِكَ جَزَآؤُهُم بِأَنَّهُمْ كَفَرُواْ بِآيَاتِنَا وَقَالُواْ أَئِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا *دا د دوی جزا ده، په سبب د دې چې بېشکه دوی زمونږ په آيتونو سره کفر کړی و او ويل به يې: آيا کله چې مونږ هډوکي او ربږېدلې خاورې شو، ايا په رښتيا به مونږ هرومرو بيا ژوندي کولی شو، په نوي تخليق سره. أَوَلَمْ يَرَوْاْ أَنَّ اللّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ قَادِرٌ عَلَى أَن يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ لَهُمْ أَجَلاً لاَّ رَيْبَ فِيهِ فَأَبَى الظَّالِمُونَ إَلاَّ كُفُورًا} آيا دوی نه دي کتلي چې بېشکه هغه الله چې آسمانونه او ځمکه يې پيدا کړي دي پر دې قادر دی چې د دوی په مثل (نور) پيدا کړي او هغه د دوی لپاره يوه نېټه مقرر کړې ده چې په هغې کې هېڅ شك نشته، انکار کوي ظالمان د هر شي څخه پرته له ناشکرۍ). [الإسراء سورت: 97-99 آيتونه]، او الله - تعالی فرمايلي دي: {فَإِذَا جَاء وَعْدُ الآخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفًا}(نو کله چې د اخرت وعده (قيامت) راشي (نو) مونږ به تاسو ټول ګډ سره راولو). [الإسراء سورت: 104 آيت]، او د بيا راژوندي کېدو او راټوليدو د ثبوت په اړه آيتونه ډېر زيات دي. او لومړی هغه څوك چې زمکه به ورڅخه څېرل کيږي زمونږ نبي - صلی الله عليه وسلم - دی، له أبو هريرة - رضي الله عنه - څخه روايت دی چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: «أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَأَوَّلُ مَنْ يَنْشَقُّ عَنْهُ الْقَبْرُ، وَأَوَّلُ شَافِعٍ وَأَوَّلُ مُشَفَّعٍ».«زه د قيامت په ورځ د آدم د اولادې سردار يم او زه لومړی هغه څوک يم چې قبر يې څېرول کيږي او لومړی شفاعت کوونکی او لومړی هغه څوک چې شفاعت يې کيږي». مسلم (2278)، او أبو داود (4673) روايت کړی دی. او لومړی هغه څوک چې په هوش به راځي زمونږ نبي - صلی الله عليه وسلم - دی، لکه رسول الله صلی الله عليه وسلم چې فرمايلي دي: «...لَا تُخَيِّرُونِي عَلَى مُوسَى، فَإِنَّ النَّاسَ يَصْعَقُونَ فَأَكُونُ أَوَّلَ مَنْ يُفِيقُ، فَإِذَا مُوسَى بَاطِشٌ بِجَانِبِ الْعَرْشِ، فَلَا أَدْرِي أَكَانَ فِيمَنْ صَعِقَ فَأَفَاقَ قَبْلِي؟ أَمْ كَانَ مِمَّنِ اسْتَثْنَى اللهُ؟».« ... ما ته پر موسی غوره والی مه راکوئ؛ ځکه خلک به د قيامت په ورځ بې هوشه شي، نو زه به لومړی هغه کس يم چې له بې هوشۍ څخه راوځي، نو ناڅاپه به موسی وګورم چې د عرش يو څنډه يې کلکه نيولې وي، نو نه پوهيږم چې آيا دی هم په هغو خلکو کې و چې بې هوشه شوي و او بيا زما څخه مخکې راپورته شوی او يا له هغه چا څخه و چې - الله تعالی له بې هوشۍ څخه - مستثنی کړی و؟». بخاري (2441)، او مسلم (2373) روايت کړی دی. او لومړی هغه څوک چې جامه به وراغوستل کيږي هغه د الله - تعالی - نبي ابراهيم خليل الرحمن دی، رسول الله - صلی الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «وَأَوَّلُ مَنْ يُكْسَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِبْرَاهِيمُ».«او لومړی هغه کس چې د قيامت په ورځ به جامې وراغوستل کيږي هغه ابراهيم دی». بخاري (3349)، مسلم (2860)، ترمذي (2423) او نسائي (2082) روايت کړی دی. او خلک به پښې ابل، بربنډ او ناسنت راپورته کيږي، لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: «يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حُفَاةً عُرَاةً غُرْلًا».«خلک به د قيامت په ورځ پښې ابل، بربنډ او نا سنت راپورته کيږي». بخاري (6527)، مسلم (2859)، نسائي (2083)، او ابن ماجه (4276) روايت کړی دی. او مونږ ايمان لرو چې هغه ځمکه چې خلک به - د حساب لپاره - ورټوليږي له دې ځمکې پرته بله ځمکه ده، لکه څرنګه چې سپيڅلي حق ذات فرمايلي دي: {يَوْمَ تُبَدَّلُ الأَرْضُ غَيْرَ الأَرْضِ وَالسَّمَاوَاتُ وَبَرَزُواْ للّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّار} [(ياده کړه) هغه ورځ چې دغه ځمکه به په بلې ځمکې سره بدله کړی شي او اسمانونه (هم) او دوی (ټول) به خاص الله ته مخامخ ودرېږي چې يو دی، ډېر غالب دی]. [إبراهيم سورت: 48 آيت]. او د حشر ځمکه سپينه ده، پيغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: «يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى أَرْضٍ بَيْضَاءَ عَفْرَاءَ، كَقُرْصَةِ نَقِيٍّ»."خلک به د قيامت په ورځ په يوه سپينه ځمکه راټول کړی شي - چې سوروالي ته مايله وي - لکه د يوې خالصې ډوډۍ ټيکلی». بخاري (6521) او مسلم (2790) روايت کړی دی. او له أبو سعيد الخدري - رضي الله عنه - څخه روايت دی چې نبي صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: «تَكُونُ الأَرْضُ يَوْمَ القِيَامَةِ خُبْزَةً وَاحِدَةً، يَتَكَفَّؤُهَا الجَبَّارُ بِيَدِهِ كَمَا يَكْفَأُ أَحَدُكُمْ خُبْزَتَهُ فِي السَّفَرِ...».«ځمکه به د قيامت په ورځ يوه ډوډۍ وي، جبار ذات به يې په لاس کې داسې اړوي را اړوي لکه څرنګه چې يو ستاسو څخه خپله ډوډۍ د سفر پر مهال اړوي را اړوي...». بخاري (6520) او مسلم (2792) روايت کړی. او په صحيح احاديثو کې راغلي دي چې خلک به - ځمکې - د بدليدو په وخت کې چيرته وي: نو له ثوبان؛ د رسول الله - صلی الله عليه وسلم - له آزاد شوي غلام څخه روايت دی چې د يهودو له علماوو څخه يو عالم رسول ته راغی او پوښتنه يې ترې کول او په هغې کې دي چې :«...نو يهودي وويل: خلک به چېرته وي چې کله ځمکه په بله ځمکه بدليږي او آسمانونه؟ نو رسول الله - صلی الله عليه وسلم وفرمايل: «هُمْ فِي الظُّلْمَةِ دُونَ الْجِسْرِ». «هغوی به د صراط له پل نه لاندې په تياره کې وي». مسلم (315) روايت کړی دی. او له عائشې - رضي الله عنها - څخه روايت دی فرمايي: «له رسول الله صلی الله عليه وسلم - څخه مې د الله تعالی د دې وينا په اړه پوښتنه وکړه {يَوْمَ تُبَدَّلُ الأَرْضُ غَيْرَ الأَرْضِ وَالسَّمَاوَاتُ} يعنې په دغه ورځ به دا ځمکه په بلې ځمکه بدله کړی شي او آسمانونه؟ نو پدغه ورځ به خلک چېرته وي ای د الله رسوله ؟ نو هغه وويل: په صراط باندې». مسلم (2791) روايت کړی دی. او مونږ پوهيږو چې دا يوه ډېره لويه ورځ ده، لکه چې الله تعالی فرمايلي دي: {أَلاَ يَظُنُّ أُولَئِكَ أَنَّهُم مَّبْعُوثُون* [ايا دغه خلک يقين نه کوي چې بېشکه دوی به بيا راژوندي کولی شي. لِيَوْمٍ عَظِيم}په ډېره لويه ورځ کې (د حساب لپاره)]. [المطففين سورت: 4، 5 آيتونه]. او الله تعالی فرمايلي دي: {يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيم * (ای خلکو! له خپل رب نه ووېرېږئ، بېشکه د قيامت زلزله ډېر لوی شی دی). [الحج سورت: 1 آيت]. او دا چې د هغې - ورځې - اوږدوالی پنځوس زره کاله دی لکه څرنګه چې پدې سره صحيح روايت راغلي دي، له ابو هريرة -

رضي الله عنه - څخه روايت دی چې رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: «مَا مِنْ صَاحِبِ كَنْزٍ لَا يُؤَدِّي زَكَاتَهُ إلى أن قال: حَتَّى يَحْكُمَ اللهُ بَيْنَ عِبَادِهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ، ثُمَّ يَرَى سَبِيلَهُ إِمَّا إِلَى الْجَنَّةِ، وَإِمَّا إِلَى النَّارِ».«د هيڅ خزانې خاوند نشته چې زکات يې نه ورکوي، تر دې چې ويې ويېل: تر څو چې الله تعالی د خپلو بنده ګانو تر منځه په هغه ورځ کې فيصله وکړي چې اندازه يې پنځوس زره کلونه ده ، په هغه شمېر سره چې تاسو يې کوئ، بيا به يې مناسب لوري ته روان کړي يا جنت ته او يا اور (دوزخ) ته». بخاري (2371)، مسلم (987)، ابو داود (1658)، ترمذي (1636)، نسائي (3563) او ابن ماجه (2788) روايت کړی دی. او په دغه ورځ کې لمر ځمکې ته نږدې کيږي، له أبو أمامة - رضي الله عنه - څخه روايت دی چې رسول الله - صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: «تُدْنَى الشَّمْسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ الْخَلْقِ، حَتَّى تَكُونَ مِنْهُمْ كَمِقْدَارِ مِيلٍ» -قَالَ سُلَيْمُ بْنُ عَامِرٍ: فَوَاللهِ مَا أَدْرِي مَا يَعْنِي بِالْمِيلِ؟ أَمَسَافَةَ الْأَرْضِ، أَمِ الْمِيلَ الَّذِي تُكْتَحَلُ بِهِ الْعَيْنُ؟- قَالَ: «فَيَكُونُ النَّاسُ عَلَى قَدْرِ أَعْمَالِهِمْ فِي الْعَرَقِ، فَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلَى كَعْبَيْهِ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلَى رُكْبَتَيْهِ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلَى حَقْوَيْهِ، وَمِنْهُمْ مَنْ يُلْجِمُهُ الْعَرَقُ إِلْجَامًا».«د قيامت په ورځ به لمر له مخلوقاتو څخه رانږدې کړای شي، تر دې چې د يو ميل په اندازه به شي» سُليم بن عامر وايي: قسم په الله زه نه پوهيږم چې له ميل څخه به يې هدف څه وي؟ آيا د ځمکې واټن، او يا د رنجو هغه سلايي چې سترګې پرې توريږي؟ فرمايلي يې دي: «نو خلک به د خپلو عملونو په اندازه په خولو کې وي، ځينې له دوی څخه به تر دواړو بښنګرو پورې وي او ځينې له دوی څخه به د دواړو زنګنونو پورې وي او ځينې له دوی څخه به تر ازار بند پورې وي او ځيې له دوی څخه به هغه وي چې خولو په بشپړه توګه ډوب کړی وي». مسلم (2864) او ترمذي (2421) روايت کړی. او مؤمنان به په خپلو نيکو علمونو سره چې وړاندې يې کړي دي د لمر له ګرمۍ څخه ځان ژغوري، ځينې له دوی څخه به د عرش په سيورې کې وي، لکه څرنګه چې رسول الله - صلی الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّهُ فِي ظِلِّهِ، يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ».«اوه کسان دي چې الله تعالی به يې په خپل سيورې کې ځای کړي، په هغه ورځ چې د هغه له سيورې پرته به بل سيوری به نه وي». بخاري (660)، او مسلم (1031)روايت کړی دی. او ځينو لره به - دوه سورتونو (البقره) او (آل عمران) د خپل سيورې لاندې راوستې وي، او د ده لپاره به د الله تعالی په وړاندې استدلال کوي، رسول الله - صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: «اقْرَءُوا الْقُرْآنَ فَإِنَّهُ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ شَفِيعًا لِأَصْحَابِهِ. اقْرَؤُوا الزَّهْرَاوَيْنِ الْبَقَرَةَ، وَسُورَةَ آلِ عِمْرَانَ، فَإِنَّهُمَا تَأْتِيَانِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَأَنَّهُمَا غَمَامَتَانِ، أَوْ كَأَنَّهُمَا غَيَايَتَانِ، أَوْ كَأَنَّهُمَا فِرْقَانِ مِنْ طَيْرٍ صَوَافَّ، تُحَاجَّانِ عَنْ أَصْحَابِهِمَا، اقْرَؤُوا سُورَةَ الْبَقَرَةِ، فَإِنَّ أَخْذَهَا بَرَكَةٌ، وَتَرْكَهَا حَسْرَةٌ، وَلَا تَسْتَطِيعُهَا الْبَطَلَةُ».«قرآن ولولئ، يقينا چې دغه - قرآن - به د قيامت په ورځ د خپلو خاوندانو لپاره سفارش کوونکي راشي، دوه رڼا کوونکي ولولئ يعنې بقره او آل عمران سورت، يقينا چې دغه دواړه به د قيامت په ورځ لکه د وريځو په څېر راشي، يا به داسې په سر سيورې شي لکه وريځ او يا بل څه، او يا به دواړه داسې وي لکه د مرغيو دوه ډلې يا سيلونه چې وزرې يې غوړولي وي او د خپل خاوند لپاره به استدلال کوي، نو البقره سورت ولولئ، ځکه چې اخيستل يې برکت دی، او پريښودل يې پښيماني او د زړه ماتيدل دي، او جادوګران يا تنبل انسانان يې نه شي لوستلی». مسلم(804) روايت کړی دی. او ځينې لدوی څخه به د خپلې صدقې د سيورې لاندې وي، پيغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايلي: «كُلُّ امْرِئٍ فِي ظِلِّ صَدَقَتِهِ حَتَّى يُفْصَلَ بَيْنَ النَّاسِ».«هر سړی به د خپلې صدقې تر سيورې لاندې وي تر دې چې د خلکو تر منځه پريکړه وکړای شي». احمد (17333)، ابو يعلی (1766)، ابن خزيمه (2431)، ابن حبان (3310) او ابن خزيمه او ابن حبان صحيح ګڼلی دی.

(بــاب في الشفاعة يوم القيامة ومجيء الرب وإتيانه لفصل القضاء بين عباده) باب ديد قيامت په ورځ د شفاعت او د رب د راتګ په اړه چې د بنده ګانو تر منځه په پريکړې سره جلاوالی راولي

او مونږ ايمان لرو چې شفاعت يوازې د الله جل جلاله په واک کې دی، حق ذات فرمايلي دي: (قُل لِّلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا ۖ لَّهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ) (ته (دوی ته) ووايه: شفاعت ټول خاص د الله په اختيار کې دی،خاص د هغه لپاره د آسمانونو او ځمکې بادشاهي ده، بيا به تاسو خاص هغه ته بېرته ورګرځول کيږئ). [الزمر سورت: 44 آيت]. او مونږ ايمان لرو چې هيڅوک د هغه له اجازې پرته شفاعت نشي کولی، حق ذات فرمايلي دي: {مَن ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلاَّ بِإِذْنِهِ} (څوک دی هغه کس چې د ده په وړاندې به سفارش کوي مګر د ده په اجازت سره). [البقرة سورت: 255 آيت]، او سفارش کوونکي سفارش نه کوي مګر د هغه چا لپاره چې رحمان ذات يې وينا او کړنه خوښه کړې وي، الله عزوجل فرمايلي دي: {وَلاَ يَشْفَعُونَ إِلاَّ لِمَنِ ارْتَضَى وَهُم مِّنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُون} (او دوی شفاعت نشي کولی مګر د هغه چا لپاره چې هغه (الله) ترې راضي وي او دوی خاص د هغه له هيبته وېرېدونکي دي). [الأنبياء سورت: 28 آيت]، او الله - تعالی - فرمايلي: {يَوْمَئِذٍ لاَّ تَنفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلاَّ مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلاً}(په دغې ورځ کې به شفاعت فايده نه رسوي مګر هغه چا ته چې د هغه په حق کې رحمٰن اجازت وکړي او دغه (الله) د ده په خبره راضي شوی وي). [طه سورت: 109 آيت]. او مونږ ايمان لرو چې په شفاعت سره تر ټولو نيکمرغه خلک د اخلاص او توحيد خاوندان دي، په حديث کې له أبو هريرة - رضی الله عنه - څخه روايت دی چې هغه فرمايلي: وويل شو: ای د الله رسوله، ستا په شفاعت باندې د قيامت په ورځ تر ټولو نيکمرغه خلک څوک دي؟ رسول الله - صلی الله عليه وسلم - وفرمايل: «لَقَدْ ظَنَنْتُ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ، أَنْ لَا يَسْأَلُنِي عَنْ هَذَا الحَدِيثِ أَحَدٌ أَوَّلُ مِنْكَ؛ لِمَا رَأَيْتُ مِنْ حِرْصِكَ عَلَى الحَدِيثِ، أَسْعَدُ النَّاسِ بِشَفَاعَتِي يَوْمَ القِيَامَةِ، مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ خَالِصًا مِنْ قَلْبِهِ، أَوْ نَفْسِهِ».«ما باور درلوده ای أبو هريرة چې د دې حديث په اړه به راڅخه ستا څخه مخکې څوک پوښتنه نه کوي؛ د هغه حرص له امله چې زه يې په تاکې په حديث باندې وينم، د قيامت په ورځ تر ټولو نيمکرغه خلک زما په شفاعت هغه څوک دی چې : لا اله الا الله يې د زړه يا د نفس له اخلاصه ويلي وي». بخاري (99، 6570) روايت کړی دی. او مونږ ايمان لرو چې کافرانو ته د شفاعت کوونکو شفاعت نشته، حق ذات فرمايلي دي: {فَمَا تَنفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِين}(نو دوی ته د سفارش کوونکو سفارش فايده نه رسوي). [المدثر سورت: 48 آيت]. او مونږ ايمان لرو چې الله - تعالی - له خپلو بنده ګانو څخه چې چاته وغواړي د شفاعت اجازه ورکوي؛ د شفاعت کوونکي د پاره عزت او دچا لپاره چې شفاعت کيږي په هغه مهرباني. او مونږ پوهيږو چې د قيامت په ورځ به تر ټولو لوی شفاعت کوونکی زمونږ پيغمبر محمد - صلی الله عليه وسلم - وي، هغه به ګڼ شمېر شفاعتونه کوي او تر ټولو لوی او اړين شفاعت يې د موقف د خلکو لپاره دی، تر څو يې تر منځه پريکړه وشي او همدغه ستايل شوی مقام دی، او - ستايل شوی ځای - همدغه دی چې الله تعالی ترې په خپل کتاب کې يادونه کړې ده، الله تعالی فرمايلي دي: {وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَّكَ عَسَى أَن يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا}(او د شپې په څه حصه کې خوب پرېږده، چې ستا لپاره دا زياتي عبادت دی، امېد دی چې ستا رب به تا مقام محمود (ستايل شوي ځای) ته پورته کړي). [الإسراء سورت: 79 آيت]، د بخاري سره د ابن عمر - رضی الله عنهما - په حديث کې دي: «...فَيَشْفَعُ لِيُقْضَى بَيْنَ الْخَلْقِ فَيَمْشِي حَتَّى يَأْخُذَ بِحَلْقَةِ الْبَابِ فَيَوْمَئِذٍ يَبْعَثُهُ اللَّهُ مَقَامًا مَحْمُودًا يَحْمَدُهُ أَهْلُ الْجَمْعِ كُلُّهُمْ».«... نو شفاعت به وکړي تر څو د خلکو تر منځه پريکړه وشي، نو لاړ به شي تر څو د دروازې کړۍ ونيسي، نو په دغه ورځ باندې به يې الله تعالی ستايل شوي مقام ته وليږي، چې ټول راټول شوي به يې وستايي». بخاري (1475) روايت کړی. نو پدې حديث کې يې د قضاء په باب کې د شفاعت يادونه وکړه، سپيڅلي حق ذات خبر ورکړی دی چې هغه به د پريکړې او فيصلې په موخه تشريف راوړي لکه څرنګه چې د الله - تعالی - پدې وينا کې دي: {هَلْ يَنظُرُونَ إِلاَّ أَن يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ فِي ظُلَلٍ مِّنَ الْغَمَامِ وَالْمَلآئِكَةُ وَقُضِيَ الأَمْرُ

وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الامُور} (دوی انتظار نه کوي مګر د دې چې الله دوی ته د وريځو په سيورو کې راشي او ملايك (هم) او معامله فيصله کړی شي، او ټول کارونه خاص الله ته ورګرځول کيږي). [البقرة سورت: 210 آيت]. او د الله تعالى دا وينا: {وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا}[او ستا رب راشي او ملايك قطار قطار (راشي)]. [الفجر سورت: 22 آيت]. او د الله - تعالى - دا وينا: {هَلْ يَنظُرُونَ إِلاَّ أَن تَأْتِيهُمُ الْمَلآئِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ} (دوی انتظار نه کوي مګر د دې چې دوی ته ملايك راشي، يا ستا رب راشي، يا ستا د رب ځينې نښې راشي). [الأنعام سورت: 158 آيت]. بيا د جنتيانو جنت ته د داخليدلو شفاعت، او پدې شفاعت باندې زياتو متواترو حديثونو دلالت کړی دی، له جملې څخه يې د أنس - رضي الله عنه - مشهور حديث دی چې هغه - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «إِذَا كَانَ يَوْمُ القِيَامَةِ مَاجَ النَّاسُ بَعْضُهُمْ فِي بَعْضٍ، فَيَأْتُونَ آدَمَ، فَيَقُولُونَ: اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، فَيَقُولُ: لَسْتُ لَهَا، وَلَكِنْ عَلَيْكُمْ بِإِبْرَاهِيمَ، فَإِنَّهُ خَلِيلُ الرَّحْمَنِ، فَيَأْتُونَ إِبْرَاهِيمَ، فَيَقُولُ: لَسْتُ لَهَا، وَلَكِنْ عَلَيْكُمْ بِمُوسَى؛ فَإِنَّهُ كَلِيمُ اللَّهِ، فَيَأْتُونَ مُوسَى، فَيَقُولُ: لَسْتُ لَهَا، وَلَكِنْ عَلَيْكُمْ بِعِيسَى؛ فَإِنَّهُ رُوحُ اللَّهِ، وَكَلِمَتُهُ، فَيَأْتُونَ عِيسَى، فَيَقُولُ: لَسْتُ لَهَا، وَلَكِنْ عَلَيْكُمْ بِمُحَمَّدٍ صلى الله عليه وسلم، فَيَأْتُونِي، فَأَقُولُ: أَنَا لَهَا، فَأَسْتَأْذِنُ عَلَى رَبِّي، فَيُؤْذَنُ لِي، وَيُلْهِمُنِي مَحَامِدَ أَحْمَدُهُ بِهَا لَا تَحْضُرُنِي الآنَ، فَأَحْمَدُهُ بِتِلْكَ المَحَامِدِ، وَأَخِرُّ لَهُ سَاجِدًا، فَيَقُولُ: يَا مُحَمَّدُ، ارْفَعْ رَأْسَكَ، وَقُلْ يُسْمَعْ لَكَ، وَسَلْ تُعْطَ، وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ، فَأَقُولُ: يَا رَبِّ أُمَّتِي أُمَّتِي، فَيَقُولُ: انْطَلِقْ فَأَخْرِجْ مِنْهَا مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ شَعِيرَةٍ مِنْ إِيمَانٍ، فَأَنْطَلِقُ فَأَفْعَلُ، ثُمَّ أَعُودُ، فَأَحْمَدُهُ بِتِلْكَ المَحَامِدِ، ثُمَّ أَخِرُّ لَهُ سَاجِدًا، فَيُقَالُ: يَا مُحَمَّدُ، ارْفَعْ رَأْسَكَ، وَقُلْ يُسْمَعْ لَكَ، وَسَلْ تُعْطَ، وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ، فَأَقُولُ: يَا رَبِّ أُمَّتِي أُمَّتِي، فَيَقُولُ: انْطَلِقْ فَأَخْرِجْ مِنْهَا مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ - أَوْ خَرْدَلَةٍ - مِنْ إِيمَانٍ فَأَخْرِجْهُ، فَأَنْطَلِقُ، فَأَفْعَلُ، ثُمَّ أَعُودُ فَأَحْمَدُهُ بِتِلْكَ المَحَامِدِ، ثُمَّ أَخِرُّ لَهُ سَاجِدًا، فَيَقُولُ: يَا مُحَمَّدُ ارْفَعْ رَأْسَكَ، وَقُلْ يُسْمَعْ لَكَ، وَسَلْ تُعْطَ، وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ، فَأَقُولُ: يَا رَبِّ أُمَّتِي أُمَّتِي، فَيَقُولُ: انْطَلِقْ فَأَخْرِجْ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ أَدْنَى أَدْنَى أَدْنَى مِثْقَالِ حَبَّةِ خَرْدَلٍ مِنْ إِيمَانٍ، فَأَخْرِجْهُ مِنَ النَّارِ، فَأَنْطَلِقُ فَأَفْعَلُ». فَلَمَّا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِ أَنَسٍ قُلْتُ لِبَعْضِ أَصْحَابِنَا: لَوْ مَرَرْنَا بِالحَسَنِ، وَهُوَ مُتَوَارٍ فِي مَنْزِلِ أَبِي خَلِيفَةَ، فَحَدَّثْنَاهُ بِمَا حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ، فَأَتَيْنَاهُ، فَسَلَّمْنَا عَلَيْهِ، فَأَذِنَ لَنَا، فَقُلْنَا لَهُ: يَا أَبَا سَعِيدٍ، جِئْنَاكَ مِنْ عِنْدِ أَخِيكَ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، فَلَمْ نَرَ مِثْلَ مَا حَدَّثَنَا فِي الشَّفَاعَةِ، فَقَالَ: هِيهْ، فَحَدَّثْنَاهُ بِالحَدِيثِ، فَانْتَهَى إِلَى هَذَا المَوْضِعِ، فَقَالَ: هِيهْ، فَقُلْنَا لَمْ يَزِدْ لَنَا عَلَى هَذَا، فَقَالَ: لَقَدْ حَدَّثَنِي -وَهُوَ جَمِيعٌ- مُنْذُ عِشْرِينَ سَنَةً، فَلَا أَدْرِي أَنَسِيَ أَمْ كَرِهَ أَنْ تَتَّكِلُوا؟ قُلْنَا: يَا أَبَا سَعِيدٍ، فَحَدِّثْنَا، فَضَحِكَ، وَقَالَ: خُلِقَ الإِنْسَانُ عَجُولًا، مَا ذَكَرْتُهُ إِلَّا وَأَنَا أُرِيدُ أَنْ أُحَدِّثَكُمْ، حَدَّثَنِي كَمَا حَدَّثَكُمْ بِهِ، قَالَ: «ثُمَّ أَعُودُ الرَّابِعَةَ فَأَحْمَدُهُ بِتِلْكَ المَحَامِدِ، ثُمَّ أَخِرُّ لَهُ سَاجِدًا، فَيُقَالُ: يَا مُحَمَّدُ ارْفَعْ رَأْسَكَ، وَقُلْ يُسْمَعْ، وَسَلْ تُعْطَهْ، وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ، فَأَقُولُ: يَا رَبِّ ائْذَنْ لِي فِيمَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، فَيَقُولُ: وَعِزَّتِي وَجَلَالِي، وَكِبْرِيَائِي وَعَظَمَتِي لَأُخْرِجَنَّ مِنْهَا مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ». «کله چې د قيامت ورځ شي خلک به له يو بل سره يو ځای شي، نو آدم ته به راشي ورته به ووايي: خپل رب ته دې زمونږ شفاعت وکړه، نو هغه به ووايي: زه د دې لپاره نه يم، خو ابراهيم ته ورشئ، ځکه چې هغه د رحمن ذات خليل دی، نو ابراهيم ته به راشي، هغه به ووايي: زه د دې لپاره نه يم، خو موسی ته ورشئ؛ يقينا چې هغه د الله تعالى کليم دی، نو موسی ته به راشي، هغه به ووايي: زه د دې لپاره نه يم، خو عيسی ته ورشئ؛ ځکه چې هغه د الله تعالى لخوا روح او د هغه کلمه ده، نو عيسی ته به ورشي، هغه به ورته ووايي: زه د دې لپاره نه يم، مګر محمد – صلى الله عليه وسلم – ته ورشئ، نو ماته به راشي، زه به ورته ووايم: زه د دې لپاره يم، نو په خپل رب به مې اجازه وغواړم، اجازه به راته وکړای شي او الله تعالى به ماته په زړه کې د هغه ستاينې الهام کړي، تر څو يې پرې وستايم چې اوس مې ذهن ته نه راځي، نو په هغو ستاينو سره به يې وستايم، او په سجده به ورته پريوځم، نو وبه وايي: ای محمده! سر دې پورته کړه، ووايه ستا څخه اوريدل کيږي، سوال وکړه درکول کيږي، شفاعت وغواړه، شفاعت دې منل کيږي، نو زه به ووايم: ای ربه! زما امت، زما امت، نو هغه به ووايي: لاړ شه! هر هغه څوک له – اور– څخه راوباسه چې په زړه کې يې د وربشې د دانې په اندازه ايمان وي، نو زه به لاړ شم او همداسې به وکړم، بيا به راوګرځم، نو په همغه ستاينو سره به يې وستايم، بيا به ورته په سجده پريوځم، نو راته به وويل شي: ای محمده! سر دې پورته کړه، او ووايه، ستا څخه اوريدل کيږي، سوال وکړه درکول کيږي، شفاعت وغواړه، شفاعت دې قبليږی، نو زه به ووايم: ای ربه! زما امت زما امت، نو راته به ووايي: لاړ شه او هر هغه څوک ترې راوباسه چې په زړه کې يې د ذرې او يا د اوري د دانې په اندازه ايمان وي، نو زه به همداسې وکړم، بيا به راوګرځم، نو په همغو ستاينو سره به يې وستايم، بيا به ورته په سجده پريوځم، نو وبه وايې: ای محمده! سر دې پورته کړه، ووايه درڅخه اوريدل کيږي، سوال وکړه درکول کيږي، او شفاعت وغواړه، شفاعت دې منل کيږي، نو زه به ووايم: ای ربه! زما امت زما امت، نو راته به ووايي: لاړ شه او د هغه چا په زړه کې چې د اوري د دانې په اندازه لږ، لږ، لږ ايمان هم وي، نو له اور څخه يې راوباسه، نو زه به لاړ شم او دا کار به وکړم » نو کله چې مونږ له أنس څخه راووتلو خپلو ځينو ملګرو ته مې وويل: که چېرته حسن ته ورغلي وو حال دا چې هغه د أبو خليفه په کور پټ و، نو هغه حديث ورته بيان کړو کوم چې أنس بن مالک راته بيان کړ، نو ورته ورغلو، سلام مو پرې واچاوه، نو مونږ ته يې اجازه راکړه، نو مونږ ورته ووېل: ای أبو سعيده! ستا له ورور أنس بن مالک نه درته راغلو، مونږ هغه څه تر اوسه نه و ليدلي کوم چې هغه مونږ ته د شفاعت په اړه بيان کړل، نو هغه وويل: راته ووايئ، نو مونږ ورته حديث بيان کړ، نو دې ځای کې يې پای ته ورساوه، نو ويې وييل: هِيهْ، يعنې نور راته ووايئ: نو مونږ ورته وويل: لدې څخه زيات يې راته ندی بيان کړی، نو هغه وويل: يقينا چې ماته يې حديث بيان کړی دی – حال دا چې هغه پوره و – له شلو کلونو راهيسي، نو زه نه پوهيږم چې هېر کړی يې دی او يا يې غوره نده ګڼلې چې درته يې ووايې – هسې نه چې بيا يوازې په توکل بسنه وکړئ؟ مونږ وويل: ای أبو سعيده! مونږ ته حديث بيان کړه، نو ويې خندل، او ويې وييل: انسان تلوار خوښوونکی پيدا شوی دی، دا خبره مې درته ياده نه کړه مګر د دې لپاره چې زه غواړم حديث درته بيان کړم، ماته يې داسې حديث بيان کړی دی لکه څرنګه يې چې تاسو ته بيان کړی دی وايي: «بيا به په څلورم ځل راوګرځم نو په همغو ستاينو سره به يې وستايم، بيا به ورته په سجده پريوځم، نو راته به وويل شي: ای محمده! سر دې پورته کړه، ووايه درڅخه اوريدل کيږي، سوال وکړه درکول کيږي، شفاعت وغواړه، شفاعت دې منل کيږي، نو زه به ووايم: ای ربه! ماته د هغه چا لپاره د شفاعت اجازه راکړه چې: لَا إِلَهَ إِلَا اللَّهُ، يې ويلي وي، نو وبه وايي: زما دې په خپل عزت، جلال، لويې او عظمت قسم وي چې زه به هر هغه څوک ترې راوباسم چې: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يې ويلي وي». بخاري (7510)، مسلم (193) او ابن ماجه (4312) روايت کړی. او لدې څخه د ابو هريره - رضي الله عنه - حديث دی، چې هغه د انس - رضي الله عنه - حديث ته ورته دی او په پای کې يې وويل: «...اذْهَبُوا إِلَى مُحَمَّدٍ، فَيَأْتُونِي فَيَقُولُونَ: يَا مُحَمَّدُ، أَنْتَ رَسُولُ اللهِ، وَخَاتَمُ الْأَنْبِيَاءِ، وَغَفَرَ اللهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ، اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، أَلَا تَرَى مَا نَحْنُ فِيهِ؟ أَلَا تَرَى مَا قَدْ بَلَغَنَا؟ فَأَنْطَلِقُ، فَآتِي تَحْتَ الْعَرْشِ، فَأَقَعُ سَاجِدًا لِرَبِّي، ثُمَّ يَفْتَحُ اللهُ عَلَيَّ وَيُلْهِمُنِي مِنْ مَحَامِدِهِ، وَحُسْنِ الثَّنَاءِ عَلَيْهِ شَيْئًا لَمْ يَفْتَحْهُ لِأَحَدٍ قَبْلِي، ثُمَّ يُقَالُ: يَا مُحَمَّدُ، ارْفَعْ رَأْسَكَ، سَلْ تُعْطَهْ، اشْفَعْ تُشَفَّعْ، فَأَرْفَعُ رَأْسِي، فَأَقُولُ: يَا رَبِّ أُمَّتِي أُمَّتِي، فَيُقَالُ: يَا مُحَمَّدُ، أَدْخِلِ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِكَ مَنْ لَا حِسَابَ عَلَيْهِ مِنَ الْبَابِ الْأَيْمَنِ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ، وَهُمْ شُرَكَاءُ النَّاسِ فِيمَا سِوَى ذَلِكَ مِنَ الْأَبْوَابِ، وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، إِنَّ مَا بَيْنَ الْمِصْرَاعَيْنِ مِنْ مَصَارِيعِ الْجَنَّةِ لَكَمَا بَيْنَ مَكَّةَ وَهَجَرٍ، أَوْ كَمَا بَيْنَ مَكَّةَ وَبُصْرَى». «...لاړ شئ محمد ته، نو ماته به راشي، راته به ووايي: ای محمده! ته د الله رسول يې، د پيغمبرانو ورستی يو يې او الله تعالى درته مخکني او وروستني ګناهونه بخښلي دي، د خپل رب په وړاندې دې مونږ ته شفاعت وکړه، آيا ته نه ګورې چې مونږ په څه حال کې يو؟ آيا ته نه ګورې چې مونږ ته څه رارسيدلي دي؟ نو زه به لاړ شم، د عرش لاندې به راشم، نو خپل رب ته به په سجده پريوځم، بيا به الله تعالى پر ما خپلې - لورينې - پرانيزي او خپلې ستاينې او ښايسته ثناء به راته راپه زړه کړي چې لدې وړاندې يې هيچا ته ندي ورپه زړه کړي، بيا به وويل شي: ای محمده! سر دې پورته کړه، سوال وکړه درکول کيږي، شفاعت وکړه شفاعت دې منل کيږي، نو زه به سر راپورته کړم، نو وبه وايم ای ربه ! زما امت زما امت، نو وبه وييل شي: ای محمده! د جنت له دروازو څخه له ښۍ دروازې نه دې له امت څخه هر هغه څوک جنت ته ننباسه چې حساب پرې نشته، حال دا چې هغوی د

نورو خلکو سره لدې دروازې پرته په نورو دروازو کې هم برخوال دي، نو قسم دې وي په هغه ذات چې د محمد نفس د هغه په لاس کې دی چې د جنت له - دروازو - څخه د یوې دروازې دوو پلو تر منځه دومره پراخوالی دی لکه څومره چې د مکې او هجر تر منځه دی او یا لکه څومره چې د مکې او بُصْرَى تر منځه دی». بخاري (3340)، او مسلم (194) روایت کړی دی. او له جملې څخه یې د أنس بن مالک - رضي الله عنه - حدیث دی فرمایي چې: نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «أَنَا أَوَّلُ شَفِيعٍ فِي الْجَنَّةِ، لَمْ يُصَدَّقْ نَبِيٌّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ مَا صُدِّقْتُ، وَإِنَّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ نَبِيًّا مَا يُصَدِّقُهُ مِنْ أُمَّتِهِ إِلَّا رَجُلٌ وَاحِدٌ».«زه لومړی شفاعت کوونکی یم په جنت کې، څومره چې زه رښتینی ګڼل شوی یم زما په اندازه بل هیڅ نبي - دومره - رښتینی ندی ګڼل شوی، او یقینا له أنبیاوو څخه یو نبي دی چې له خپل امت څخه یې یوازې یو سړي تصدیق کړی و». مسلم (196)، او دارمي(52) روایت کړی دی. او پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - فرمایلي دي: «لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ قَدْ دَعَا بِهَا فَاسْتُجِيبَ، فَجَعَلْتُ دَعْوَتِي شَفَاعَةً لِأُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ»،«د هر نبي لپاره یوه دعا ده چې په هغې سره یې دعا کړې ده نو ورته قبول شوې ده، نو ما د خپل امت لپاره د قیامت په ورځ شفاعت دعا ګرځولې ده»، بخاري (6305) روایت کړی دی. او رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةٌ يَدْعُو بِهَا، وَأُرِيدُ أَنْ أَخْتَبِئَ دَعْوَتِي شَفَاعَةً لِأُمَّتِي فِي الآخِرَةِ». "د هر پیغمبر لپاره یوه دعا ده چې قبلیږي، نو هغه پرې دعا کوي او زه غواړم چې زما دعا د خپل امت د شفاعت لپاره پټه وساتم". بخاري (6304)، مسلم (199)، ترمذي (3602)، او ابن ماجه (4307) روایت کړی دی. او مونږ ایمان لرو لکه څرنګه چې الله تعالی زمونږ نبي محمد - صلی الله علیه وسلم - ته په شفاعت کولو سره عزت ورکړی دی، نو همدارنګه أنبیاوو، پرښتو و مؤمنانو ته یې هم عزت ورکړی دی، له أبو سعید الخدري - رضي الله عنه - څخه روایت دی چې رسول الله - صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «...فيقول الله عز وجل: شفعت الملائكة، وشفع النبيون، وشفع المؤمنون، ولم يبق إلا أرحم الراحمين، فيقبض قبضة من النار، فيخرج منها قومًا لم يعملوا خيرًا قط».«... نو الله - تعالی - به وفرمایي: ملایکو شفاعت وکړ، أنبیاوو شفاعت وکړ، مؤمنانو شفاعت وکړ، او ندی پاتې مګر أرحم الراحمین ذات، نو له اور څخه به یوه قبضه (موټی) راواخلي، نو له دوی څخه به داسې یو قوم هم راووځي چې هیڅکله یې د خیر کار ندی کړی». بخاري (۷۴۳۹) او مسلم (۱۸۳) روایت کړی دی.

(بــاب العرض والحساب وتوزيع الصحف) باب دې په بیان د عرض(د اعمالو وړاندې کېدل)،او حساب او د عملنامو د وېش په اړه.

او مونږ ایمان لرو چې هر انسان ته یې عملنامه ورکول کیږي، نو ځینی به خپلې عملنامې لره په ښي اخیستونکي وي، حق ذات فرمایلي دي، او وینا یې حق ده: {فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَاؤُمُ اقْرَؤُوا كِتَابِيه} (نو هر چې هغه څوك دی چې هغه ته خپل کتاب (عمل نامه) د ده په ښي لاس کې ورکړی شوه، نو دی به وایي: چې واخلئ! زما عمل نامه ولولئ). [الحاقة سورت: 19 آیت]. او اخیستونکی خپلې عملنامې لره په چپ لاس سره، الله تعالی فرمایلي دي: {وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتَ كِتَابِيه} (او هر چې هغه کس دی چې ده ته خپل کتاب د ده په چپ لاس کې ورکړی شي، نو دی به وایي: ای کاشکې ما ته زما کتاب (عمل نامه) نه وی راکړی شوې). [الحاقة سورت : 25 آیت]، او یا به یې د شا لخوا واخلي، الله عزوجل - فرمایلي دي: {وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ وَرَاء ظَهْرِهِ} (او هر چې هغه څوك دی چې هغه ته خپل کتاب (عمل نامه) له خپلې شا نه وروسته ورکړی شي). [الانشقاق سورت: 10 آیت]، او ورته به وویل شي: {اقْرَأْ كَتَابَكَ كَفَى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا}(ته خپل کتاب ولوله، نن ورځ ستا په خلاف هم ستا خپل نفس کافي دی، حساب کوونکی). [الإسراء سورت: 14 آیت]، حق ذات فرمایلي دي: {وَوُضِعَ الْكِتَابُ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا مَالِ هَذَا الْكِتَابِ لاَ يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلاَ كَبِيرَةً إِلاَّ أَحْصَاهَا وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا وَلاَ يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا} (او کتاب به کېښودل شي، نو ته به مجرمان وینې چې له هغه څه نه به وېرېدونکي وي چې په ده کې دي او وایي به: ای زمونږ هلاکته! د دې کتاب (عملنامې) څه حال دی چې نه وړه (ګناه) پرېږدي او نه غټه مګر هغه (هره یوه) یې حساب کړې ده او دوی به خپل ترسره کړي عملونه حاضر ومومي، او ستا رب پر هیچا ظلم نه کوي). [الکهف سورت: 49 آیت]. او مونږ - الله تعالی ته د بندګانو - په وړاندې کېدلو ایمان لرو، حق ذات فرمایلي دي او وینا یې حق ده: {يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لاَ تَخْفَى مِنكُمْ خَافِيَةٌ} (په دغې ورځ کې به تاسو وړاندې کولی شئ، ستاسو له پټو (عملونو) نه به هیڅ (شی) پټ پاتې نشي). [الحاقة سورت: 18 آیت]، او الله تعالی فرمایلي دي: {وَعُرِضُوا عَلَى رَبِّكَ صَفًّا لَّقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ بَلْ زَعَمْتُمْ أَلَّن نَّجْعَلَ لَكُم مَّوْعِدًا} (او دوی به خپل رب ته قطار قطار وړاندې کړی شي (او وبه ویل شي:) یقینًا یقینًا تاسو مونږ ته داسې (لغړ او یوازې) راغلئ لکه چې مونږ تاسو په ړومبي ځل پیدا کړي وئ، بلکې تاسو دا ګڼله چې مونږ به ستاسو لپاره له سره کوم میعاد مقرر نه کړو). [الکهف سورت: 48 آیت]. او له عدي بن حاتم څخه روایت دی فرمایي: رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «مَا مِنْكُمْ أَحَدٌ إِلَّا سَيُكَلِّمُهُ رَبُّهُ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ تُرْجُمَانٌ، فَيَنْظُرُ أَيْمَنَ مِنْهُ فَلَا يَرَى إِلَّا مَا قَدَّمَ مِنْ عَمَلِهِ، وَيَنْظُرُ أَشْأَمَ مِنْهُ فَلَا يَرَى إِلَّا مَا قَدَّمَ، وَيَنْظُرُ بَيْنَ يَدَيْهِ فَلَا يَرَى إِلَّا النَّارَ تِلْقَاءَ وَجْهِهِ، فَاتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ».«نشته دی هیڅوک ستاسو څخه مګر دا چې د هغه رب به له هغه سره خبرې وکړي پداسې حال کې چې د ده او د هغه تر منځه به هیڅ ترجمان نه وي، نو خپل ښي اړخ ته به وګوري، نو هیڅ به نه ګوري پرته له هغه عمل څخه چې وړاندې یې کړی دی او خپل چپ اړخ ته به وګوري نو هیڅ به ونه ګوري مګر هغه عمل چې وړاندې یې کړی دی، او خپلې مخې ته به وګوري نو نه به ګوري مګر اور، نو له اور څخه ځان وژغورئ که څه هم په نیمې خرما سره وي». بخاري (6539)، او مسلم (1016) روایت کړی دی. او مونږ په حساب ایمان لرو، او دا چې الله به د خپلو بندګانو سره حساب کوي، الله تعالی فرمایلي دي: {إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُم *(بېشکه خاص مونږ ته د دوی بېرته راتګ دی. ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُم} بیا یقینًا د دوی حساب زمونږ په غاړه دی). [الغاشیة سورت: 25، 26 آیتونه]، نو چا چې خیر ومونده، نو د الله ستاینه دې وکړي، او چا چې لدې پرته بل څه ومونده، نو یوازې خپل نفس دې ملامته کړي، لکه څرنګه چې پدې سره له پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - څخه صحیح روایت راغلی دی: «...يَا عِبَادِي إِنَّمَا هِيَ أَعْمَالُكُمْ أُحْصِيهَا لَكُمْ، ثُمَّ أُوَفِّيكُمْ إِيَّاهَا، فَمَنْ وَجَدَ خَيْرًا، فَلْيَحْمَدِ اللهَ وَمَنْ وَجَدَ غَيْرَ ذَلِكَ، فَلَا يَلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ».«...ای زما بنده ګانو، یقینا چې دغه ستاسو عملونه دي زه یې تاسو ته شمېرم، بیا یې تاسو ته درسپارم، نو چا چې خیر ومونده، نو د الله ستاینه دې ادا کړي، او چا چې لدې پرته بل څه ومونده، نو یوازې خپل نفس دې ملامت کړي». مسلم (2577) روایت کړی دی. او هغه سپېڅلی ذات تېز حساب کوونکی دی، الله تعالی فرمایلي: {الْيَوْمَ تُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ لاَ ظُلْمَ الْيَوْمَ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ} (نن ورځ به هر نفس ته د هغه د کړي عمل بدله ورکړی شي، نن ورځ ظلم بېخي نشته، بېشکه الله ډېر ژر حساب کوونکی دی). [غافر سورت: 17 آیت]. او مونږ ایمان لرو چې ځینې مؤمنان به له حساب پرته جنت ته داخلیږي، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «يَدْخُلُ مِنْ أُمَّتِي الْجَنَّةَ سَبْعُونَ أَلْفًا بِغَيْرِ حِسَابٍ...».«زما له أمت څخه به اویا زره نفر له حساب پرته جنت ته داخلیږي...». بخاري (5811)، او مسلم (216) روایت کړی دی او دا لفظ د همده دی. او د الله - جل جلاله - حساب له خپلو بندګانو سره بېلا بېلې مرتبې او جلا جلا حالتونه لري، په بنده ګانو کې به له ځینو سره سخت حساب وشي او له ځینو نورو سره به آسان حساب وشي، الله تعالی فرمایلي دي: {فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ * (نو هر چې هغه څوك دی چې هغه ته خپل کتاب (عمل نامه) په ښي لاس کې ورکړی شي. فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا} نو ژر ده چې له ده سره به حساب وکړی شي، ډېر اسان حساب). [الانشقاق سورت: 7، 8 آیتونه]. او له عائشې - رضي الله عنها - څخه روایت دی، چې نبي - صلی الله علیه وسلم - فرمایلي دي: «لَيْسَ أَحَدٌ يُحَاسَبُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا هَلَكَ».«له هیچا سره به د قیامت په ورځ حساب نه کیږي مګر دا چې هغه به هلاک شي». بخاري (6537)، او مسلم (2876)

روایت کړی دی. فقلت: یا رسول الله، ألیس قد قال الله تعالی:نو ما وویل: ای د الله رسوله! آیا الله - تعالی - ندي فرمایلي: {فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ * (نو هر چې هغه څوك دی چې هغه ته خپل کتاب (عمل نامه) په ښي لاس کې ورکړی شي. فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا}؟نو ژر ده چې له ده سره به حساب وکړی شي، ډېر اسان حساب). [الانشقاق سورت: 7، 8 آیتونه]، نو رسول الله - صلی الله علیه وسلم - وفرمایل: «إِنَّمَا ذَلِكِ العَرْضُ، وَلَيْسَ أَحَدٌ يُنَاقَشُ الحِسَابَ يَوْمَ القِيَامَةِ إِلَّا عُذِّبَ».«یقینا دا پیش کېدل دي(الله به ورته ووایي چې دا ګناه دې کړې دا فلانۍ ګناه دې کړې درته مې و بخښله)او هیڅوک داسې نشته چې د قیامت په ورځ ورسره بحث وشي مګر دا چې عذاب به ورکړل شي». بخاري (6537) روایت کړی . او په هغه ورځ به له هیچا سره ظلم ونه شي، الله تعالی فرمایلي: {وَاتَّقُواْ يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لاَ يُظْلَمُونَ}(او تاسو له هغې ورځې نه ووېرېږئ چې په هغې کې به تاسو الله ته بېرته ورګرځول کېږئ، بیا به هر نفس ته پوره پوره ورکړی شي بدله د هغه عمل چې ده کړی دی، او پر دوی به ظلم ونه کړی شي). [البقرة سورت: 281 آیت]. او له امتونو څخه لومړی امت چې حساب به ورسره کیږي هغه د محمد - صلی الله علیه وسلم - امت دی؛ دلیل یې د رسول الله - صلی الله علیه وسلم - دا وینا ده: «... نَحْنُ الْآخِرُونَ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا، وَالْأَوَّلُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، الْمَقْضِيُّ لَهُمْ قَبْلَ الْخَلَائِقِ».«... مونږ د دنیا وروستي خلک یو، په قیامت کې تر ټولو لومړي، هغوی چې له ټولو مخلوقاتو څخه به مخکې ورته فیصله کیږي». مسلم (856) روایت کړی دی. او لومړی هغه څه چې د خلکو تر منځه به فیصله کیږي، د وینو قضیې دي؛ دلیل یې د نبي - صلی الله علیه وسلم - دا وینا ده: «أَوَّلُ مَا يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي الدِّمَاءِ»."د قیامت په ورځ به د خلکو تر منځه لومړۍ فیصله د وینو په اړه وي". بخاري (6864)، او مسلم (1678) روایت کړی دی. او مونږ ایمان لرو چې پدغه ورځ به ګواهان راوستل شي، نو پرښتې به ګواهي ورکړي او ځمکه به ګواهي ورکړي په هغه عملونو چې بنده ګانو پرې کړي دي، او د بدن غړي به ګواهي ورکړي، الله تعالی فرمایلي: {إِنَّا لَنَنصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الأَشْهَادُ} (بېشکه مونږ خامخا د خپلو رسولانو او د هغو کسانو چې ایمان یې راوړی دی، په دنیایي ژوند کې مدد کوو او په هغې ورځ کې (هم) چې ګواهان به ودرېږي). [غافر سورت: 51 آیت]، حق ذات فرمایلي دي: {وَأَشْرَقَتِ الأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَجِيءَ بِالنَّبِيِّينَ وَالشُّهَدَاءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَهُمْ لاَ يُظْلَمُونَ} (او ځمکه به د خپل رب په نور سره روښانه شي او کتاب (عمل نامه) به کېښودل شي او نبیان او شاهدان به راوستل شي او د دوی په مینځ کې به په حق (او انصاف) سره فیصله وکړی شي، په داسې حال کې چې په دوی به هېڅ ظلم ونه کړی شي). [الزمر سورت: 69 آیت]، الله تعالی فرمایلي دي: {يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا}(په دغې ورځې کې به دا ځمکه خپلې خبرې (حالات) بیانوي). [الزلزله سورت: 4 آیت]، او الله تعالی فرمایلي دي: {الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَى أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ} (نن ورځ به مونږ د دوی په خولو مهر ولګوو او زمونږ سره به د دوی لاسونه خبرې کوي او د دوی پښې به ګواهي کوي په هغو کارونو چې دوی به کول). [یس سورت: 65 آیت]. او په «الصحیح» کې د أبو هریرة - رضي الله عنه - په حدیث کې پر بنده ګانو د بدن د غړو د شاهدۍ ورکولو یادونه شوې ده، او په هغه کې راځي: «...ثُمَّ يُقَالُ لَهُ: الْآنَ نَبْعَثُ شَاهِدَنَا عَلَيْكَ، وَيَتَفَكَّرُ فِي نَفْسِهِ: مَنْ ذَا الَّذِي يَشْهَدُ عَلَيَّ؟ فَيُخْتَمُ عَلَى فِيهِ، وَيُقَالُ لِفَخِذِهِ وَلَحْمِهِ وَعِظَامِهِ: انْطِقِي، فَتَنْطِقُ فَخِذُهُ وَلَحْمُهُ وَعِظَامُهُ بِعَمَلِهِ، وَذَلِكَ لِيُعْذِرَ مِنْ نَفْسِهِ، وَذَلِكَ الْمُنَافِقُ، وَذَلِكَ الَّذِي يَسْخَطُ اللهُ عَلَيْهِ».«... بیا به ورته وویل شي: اوس به پر تا باندې مونږ خپل شاهد راولیږو، نو له ځان سره به فکر کوي چې: دا به څوک وي چې پر ما شاهدي وایي؟ نو په خوله به یې مهر ولږیږي، او ورون، غوښې او هډوکي ته به یې وویل شي: خبرې وکړه، نو ورون، غوښه او هډوکي به یې د هغه د کړنو په اړه خبرې وکړي، دا د دې لپاره چې پر ځان ورته عذر پاتې نه شي، او دا منافق دی، او همدا نفر دی چې الله به پرې غصه وي». مسلم (2968) روایت کړی دی. وعَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم فَضَحِكَ، فَقَالَ: «هَلْ تَدْرُونَ مِمَّ أَضْحَكُ؟» قَالَ: قُلْنَا: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: «مِنْ مُخَاطَبَةِ الْعَبْدِ رَبَّهُ، يَقُولُ: يَا رَبِّ، أَلَمْ تُجِرْنِي مِنَ الظُّلْمِ؟ قَالَ: يَقُولُ: بَلَى، قَالَ: فَيَقُولُ: فَإِنِّي لَا أُجِيزُ عَلَى نَفْسِي إِلَّا شَاهِدًا مِنِّي، قَالَ: فَيَقُولُ: كَفَى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ شَهِيدًا، وَبِالْكِرَامِ الْكَاتِبِينَ شُهُودًا، قَالَ: فَيُخْتَمُ عَلَى فِيهِ، فَيُقَالُ لِأَرْكَانِهِ: انْطِقِي، قَالَ: فَتَنْطِقُ بِأَعْمَالِهِ، قَالَ: ثُمَّ يُخَلَّى بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْكَلَامِ، قَالَ: فَيَقُولُ: بُعْدًا لَكُنَّ وَسُحْقًا، فَعَنْكُنَّ كُنْتُ أُنَاضِلُ». او له أنس بن ما لک څخه روایت دی وایي: مونږ له رسول الله - صلی الله علیه وسلم - سره وو نو هغه وخندل او ویې ویل: "آیا تاسو پوهیږئ چې زه په څه خاندم؟" وایي: مونږ وویل: چې الله او د هغه رسول ښه پوهیږي، فرمایي:بنده ته د خپل رب د خطاب له امله:، بنده به وایي: ای ربه، آیا له ظلم څخه دې نه یم ساتلی؟ وایي: وبه وایي: هو، وایي: نو ورته به ووایي: زه په خپل ځان پرته له خپل ځان څخه بل ګواه ته اجازه نه ورکوم، وایي: نو ورته به ووایي: نن ورځ ستا نفس په خپله په تاباندې د ګواهۍ لپاره بسنه کوي، او د کرام الکاتبین ګواهان، وایي: نو په خوله باندې به یې مهر ولګیږي، د بدن غړو ته به یې وویل شي، خبرې وکړئ، وایي: نو د ده په کړنو به ګواهي ورکړي، وایي: بیا د ده او د خبرو تر منځ پرېښودل شي، وایي: نو وبه وایي: ورک شئ او برباد شئ، ستاسو څخه مې دفاع کوله». مسلم (2969) روایت کړی دی.

(بـــاب الإیمان بالـموازین) باب دی په بیان د ایمان کې په تلو باندې.

او مونږ ایمان لرو چې الله تعالی د بنده ګانو د عملونو د تللو لپاره د انصاف تلې ږدي، لکه څرنګه چې الله تعالی فرمایلي دي: {وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلاَ تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِن كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَى بِنَا حَاسِبِينَ} (او د قیامت په ورځ به مونږ ډېر د انصاف تلې کیږدو، نو په هېڅ نفس باندې به هېڅ شی ظلم ونه کړی شي او که دا (عمل) د اوري د دانې په وزن وي مونږ به هغه راوړو او هم مونږ حساب کوونکي بس یو). [الأنبیاء سورت: 47 آیت]، او الله - تعالی - فرمایلي دي: {وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ فَمَن ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُوْلَـئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُون * (او په دغه ورځ (د عملونو) تول بېخي حق دی، نو هغه څوك چې تلې (دنیکۍ) یې درندې وختلې، نو همدغه خلک کامیاب دي. وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُوْلَـئِكَ الَّذِينَ خَسِرُواْ أَنفُسَهُم بِمَا كَانُواْ بِآيَاتِنَا يِظْلِمُون} او هغه څوك چې تلې (د نیکۍ) یې سپکې شوې، نو دا هغه خلک دي چې ځانونه یې زیانمن کړ یدی، په سبب د دې چې همیشه به یې زمونږ په آیتونو ظلم کاوه). [الأعراف سورت: 8، 9 آیتونه]، دا حقیقي تله ده چې دوه پلې او یوه ژبه لري چې په هغه سره د بندګانو اعمال تلل کیږي. او مونږ پر دې ایمان لرو چې عملونه په تله کې ایښودل کیږي، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «كَلِمَتَانِ خَفِيفَتَانِ عَلَى اللِّسَانِ، ثَقِيلَتَانِ فِي المِيزَانِ، حَبِيبَتَانِ إِلَى الرَّحْمَنِ، سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ، سُبْحَانَ اللَّهِ العَظِيمِ»."دوه کلمې چې په ژبه سپکې، په تله کې درندې، رحمن ته محبوبې دي: سُبْحَانَ اللهِ وَبِحَمْدِهِ، سُبْحَانَ اللهِ العَظِيمِ دي". بخاري (6682)، مسلم (2694)، ترمذي (3467) او ابن ماجه (3806) روایت کړی دی. او همدا رنګه رسول الله - صلی الله علیه وسلم - فرمایلي دي: «الطُّهُورُ شَطْرُ الْإِيمَانِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ تَمْلَأُ الْمِيزَانَ...».«پاکوالی د ایمان یوه برخه ده، او الحمد لله د اعمالو تله ډکوي...». مسلم (223)، ترمذي (3517)، نسائی (2437) او ابن ماجه (280) روایت کړی دی. او موږ پوهیږو چې عمل کوونکی د خپل عمل سره یو ځای په تله کې ایښودل کیږي، له ابو هریره رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله -صلی الله علیه وسلم- فرمایلي دي: د قیامت په ورځ به یو لوی چاغ سړی راشي، چې د الله تعالی په نزد به د ماشي د وزر په اندازه وزن نه لري، او ویې فرمایل: ولولئ: {فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ القِيَامَةِ وَزْنًا} [الکهف: 105] ،(نو د قیامت په ورځ به مونږ د دوی لپاره هېڅ وزن ونه دروو (هېڅ حیثیت به ورنکړو) . (بخاري (۴۷۲۹) او مسلم (۲۷۸۵) روایت کړی دی. همدا رنګه په تلو کې عملنامې کېښودل کیږي، لکه څرنګه چې پر دې د بطاقې (کارت) حدیث دلالت کړی دی. ترمذي (2639)، ابن ماجه (4300)، ابن المبارک په المسند (100) او الزهد (2/109) کې او احمد (6994) کې روایت کړی دی.

(بـــاب الإيمان بالحوض) باب دی په حوض باندې د ايمان په باره کې

او مونږ ايمان لرو چې زمونږ رسول محمد - صلى الله عليه وسلم - لره يو حوض دی چې امت به ورته ورځي، الله تعالى فرمايلي: {إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَر}(بېشکه مونږ تا ته کوثر درکړی). [الکوثر سورت: 1 آيت]. وَعَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه قَالَ: بَيْنَا رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم ذَاتَ يَوْمٍ بَيْنَ أَظْهُرِنَا إِذْ أَغْفَى إِغْفَاءَةً ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ مُتَبَسِّمًا، فَقُلْنَا: مَا أَضْحَكَكَ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ: «أُنْزِلَتْ عَلَيَّ آنِفًا سُورَةٌ» فَقَرَأَ: «بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ {إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَر * فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَر * إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الأَبْتَر} [الکوثر: 1-3]» ثُمَّ قَالَ: «أَتَدْرُونَ مَا الْكَوْثَرُ؟» فَقُلْنَا: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: «فَإِنَّهُ نَهْرٌ وَعَدَنِيهِ رَبِّي عز وجل، عَلَيْهِ خَيْرٌ كَثِيرٌ، هُوَ حَوْضٌ تَرِدُ عَلَيْهِ أُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ، آنِيَتُهُ عَدَدُ النُّجُومِ، فَيُخْتَلَجُ الْعَبْدُ مِنْهُمْ، فَأَقُولُ: رَبِّ، إِنَّهُ مِنْ أُمَّتِي فَيَقُولُ: مَا تَدْرِي مَا أَحْدَثَتْ بَعْدَكَ».او له أنس - رضي الله عنه - څخه روايت دی فرمايي چې: يوه ورځ رسول الله - صلى الله عليه وسلم - زمونږ تر منځه و چې ناڅاپه د يوې لحظې لپاره خوبه وړی شو، بيا يې سر راپورته کړ پداسې حال کې چې مسکا يې کوله، نو مونږ وويل: څه شي وخندولې ای د الله رسوله، ويې فرمايل: « لږ وړاندې راباندې يو سورت نازل شو » بيا يې ولوست: «بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ {إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَر * فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَر * إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الأَبْتَر} [الکوثر: 1-3]» پيل کوم په نوم د الله چې خورا زيات رحم کوونکی او مهربان دی، بېشکه مونږ تا ته کوثر درکړی دی، نو ته د خپل رب لپاره لمونځ کوه او قرباني کوه، بېشکه ستا دښمن هم هغه بې بنياده (او لاولده) دی). بيا يې وويل:آيا پوهيږئ چې کوثر څه شی دی؟ نو مونږ وويل: الله او رسول يې ښه پوهيږي، فرمايي: « هغه يو نهر دی چې ماسره مې رب د هغه وعده کړې ده، په هغې باندې لوی خير دی، هغه يو حوض دی چې د قيامت په ورځ پرې زما امت راځي، لوښي يې د ستورو د شمېر په اندازه دي، نو د دوی (زما د امتيانو) له منځه به يو سړی وويستل شي او لرې به وشړل شي، نو زه به ووايم: ای رب، هغه زما له امت څخه دی، نو هغه به ووايي: ته نه پوهيږې چې -ستا امت- ستا څخه وروسته څومره بدلون کړی دی». مسلم (400) روايت کړی دی. او رسول الله - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «حَوْضِي مَسِيرَةُ شَهْرٍ، مَاؤُهُ أَبْيَضُ مِنَ اللَّبَنِ، وَرِيحُهُ أَطْيَبُ مِنَ المِسْكِ، وَكِيزَانُهُ كَنُجُومِ السَّمَاءِ، مَنْ شَرِبَ مِنْهَا فَلَا يَظْمَأُ أَبَدًا».«زما د حوض (اوږدوالی) د يوې مياشتې د مزل په اندازه دی، اوبه يې له شيدو سپينې دي، بوی يې له مشکو څخه ښايسته دی او جامونه يې لکه د آسمان ستوري دي، چا چې ترې يو ځل ښباک وکړ نو هيڅکله به تږی نه شي». بخاري (6579) او مسلم (2292) روايت کړی دی. او رسول الله - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «إِنَّ حَوْضِي أَبْعَدُ مِنْ أَيْلَةَ مِنْ عَدَنٍ، لَهُوَ أَشَدُّ بَيَاضًا مِنَ الثَّلْجِ، وَأَحْلَى مِنَ الْعَسَلِ بِاللَّبَنِ، وَلَآنِيَتُهُ أَكْثَرُ مِنْ عَدَدِ النُّجُومِ، وَإِنِّي لَأَصُدُّ النَّاسَ عَنْهُ، كَمَا يَصُدُّ الرَّجُلُ إِبِلَ النَّاسِ عَنْ حَوْضِهِ». قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ، أَتَعْرِفُنَا يَوْمَئِذٍ؟ قَالَ: «نَعَمْ، لَكُمْ سِيمَا لَيْسَتْ لِأَحَدٍ مِنَ الْأُمَمِ، تَرِدُونَ عَلَيَّ غُرًّا، مُحَجَّلِينَ مِنْ أَثَرِ الْوُضُوءِ».«يقينا زما د حوض - د دوو څنډو تر منځه - لرې والی دومره دی لکه څومره چې ايله له عدن څخه ليرې ده، يقينا چې له واوري څخه زيات سپين، له شهدو څخه چې شېده ورسره وي زيات خوږ دی، او لوښي يې د آسمان له ستورو څخه زيات دي او زه به ترې نه خلک داسې منع کوم لکه څرنګه چې يو سړی د خلکو اوښان له خپل حوض څخه منع کوي». هغوی وويل: ای د الله رسوله، آيا په هغه ورځ مو ته پېژنې؟ ويې ويېل: « هو، تاسو داسې نخښې لرئ چې هيڅ يو امت يې نه لري، تاسې به پر ما پداسې حال کې راځئ چې د اودس له امله به مو غړي رڼا کوي». مسلم (247) روايت کړی دی. او رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: «بَيْنَا أَنَا قَائِمٌ إِذَا زُمْرَةٌ، حَتَّى إِذَا عَرَفْتُهُمْ خَرَجَ رَجُلٌ مِنْ بَيْنِي وَبَيْنِهِمْ، فَقَالَ: هَلُمَّ، فَقُلْتُ: أَيْنَ؟ قَالَ: إِلَى النَّارِ وَاللَّهِ، قُلْتُ: وَمَا شَأْنُهُمْ؟ قَالَ: إِنَّهُمُ ارْتَدُّوا بَعْدَكَ عَلَى أَدْبَارِهِمِ القَهْقَرَى. ثُمَّ إِذَا زُمْرَةٌ، حَتَّى إِذَا عَرَفْتُهُمْ خَرَجَ رَجُلٌ مِنْ بَيْنِي وَبَيْنِهِمْ، فَقَالَ: هَلُمَّ، قُلْتُ: أَيْنَ؟ قَالَ: إِلَى النَّارِ وَاللَّهِ، قُلْتُ: مَا شَأْنُهُمْ؟ قَالَ: إِنَّهُمُ ارْتَدُّوا بَعْدَكَ عَلَى أَدْبَارِهِمِ القَهْقَرَى، فَلَا أُرَاهُ يَخْلُصُ مِنْهُمْ إِلَّا مِثْلُ هَمَلِ النَّعَمِ».«پداسې حال کې چې زه به ولاړ يم يوه ډله به - راشي - تر دې چې زه يې وپېژنم نو زما او د هغوی تر منځه به يو سړی راووځي (چې اصلا به ملايکه وي) نو وبه وايي: راځئ، نو زه به ووايم: چېرته ؟ - يعنې دوی چېرته بوځې؟ وايي به : په الله قسم چې اور ته يې بوځم، ما وويل: څه حال دی د دوی (يعنې ولې څه يې کړې دي) وايي به چې : دوی ستا څخه وروسته په شاتګ کړی او مرتد شوي وو. بيا به يوه بله ډله وګورم، تر دې چې ويې پېژنم نو زما او د دوی تر منځه به يو سړی راووځي ، نو وبه وايي: راځئ، ما وويل: چېرته ؟ وايي به : په الله قسم دی چې اور ته يې بوځم، زه به ووايم: د دوی څه حال دی يعنې ولې څه يې کړي دي؟ وايي به: يقينا دوی ستا څخه وروسته مرتد شوي دي او په شا تګ يې کړی دی، نو زه ګمان نه کوم چې لدوی څخه به ترې څوک خلاص شي مګر په دومره اندازه - خلک - لکه د حيواناتو له ټولګي څخه چې يو يې لرې پاتې شوی وي». بخاري (6587) روايت کړی دی. او له أنس بن مالک - رضي الله عنه - څخه روايت دی وايي: کله چې پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - آسمان ته وخيژول شو ويې فرمايل: «أتيت على نهرٍ حافَّتاهُ قبابُ اللؤلؤ المجوَّف، فقلتُ: ما هذا يا جبريلُ؟ قال: هذا الكوثر».«زه په يو نهر باندې راغلم چې دواړه غاړې يې له لعلونو او ګوهرو سينګار شوې ګنبدې وې، ما وويل: ای جبرائيله دا څه شی دی؟ هغه وويل: دا کوثر دی». بخاري (4964) روايت کړی دی.

(باب الصراط والجزاء) باب دی په باره د پل صراط او سزا کې

او مونږ ايمان لرو چې د صراط پل به په جهنم وهل کيږي، او هغه سخت خويه دی، بنده ګان به پرې د خپلو عملونو په اندازه تيريږي، او په هغه باندې د مارکونډي د غنو (خار خسک) په څېر تېرې کونډې دي، نو خلک به پرې د هغوی عملونو ته په ليدو پرې تېز تيريږي، او لومړی هغه کس چې د صراط له پل څخه به تېريږي هغه زمونږ نبي صلى الله عليه وسلم دی، له أبو هريرة - رضي الله عنه - څخه روايت دی وايي چې: رسول الله - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «...يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ القِيَامَةِ، فَيَقُولُ: مَنْ كَانَ يَعْبُدُ شَيْئًا فَلْيَتَّبِعْ، فَمِنْهُمْ مَنْ يَتَّبِعُ الشَّمْسَ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَتَّبِعُ القَمَرَ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَتَّبِعُ الطَّوَاغِيتَ، وَتَبْقَى هَذِهِ الأُمَّةُ فِيهَا مُنَافِقُوهَا، فَيَأْتِيهِمُ اللَّهُ فَيَقُولُ: أَنَا رَبُّكُمْ، فَيَقُولُونَ: هَذَا مَكَانُنَا حَتَّى يَأْتِيَنَا رَبُّنَا، فَإِذَا جَاءَ رَبُّنَا عَرَفْنَاهُ، فَيَأْتِيهِمُ اللَّهُ فَيَقُولُ: أَنَا رَبُّكُمْ، فَيَقُولُونَ: أَنْتَ رَبُّنَا، فَيَدْعُوهُمْ، فَيُضْرَبُ الصِّرَاطُ بَيْنَ ظَهْرَانَيْ جَهَنَّمَ، فَأَكُونُ أَوَّلَ مَنْ يَجُوزُ مِنَ الرُّسُلِ بِأُمَّتِهِ، وَلَا يَتَكَلَّمُ يَوْمَئِذٍ أَحَدٌ إِلَّا الرُّسُلُ، وَكَلَامُ الرُّسُلِ يَوْمَئِذٍ : اللَّهُمَّ سَلِّمْ سَلِّمْ».«خلک به د قيامت په ورځ راپاڅيږي، نو وبه وايي: چا چې د هر شي عبادت کاوه د هغه پيروي دې وکړي، نو لدوی څخه به ځينې د لمر پيروي وکړي، او لدوی څخه به ځينې د سپوږمۍ پيروي وکړي، او لدوی څخه به ځينې د شيطانانو پيروي وکړي او دا امت به پاتې شي چې پدې کې به يې منافقان هم وي، نو الله تعالى به ورته راشي ورته به ووايي: زه ستاسو رب يم، نو هغوی به ووايي: مونږ به په همدې ځای کې يو تر څو مونږ ته زمونږ رب راشي، نو کله چې زمونږ رب راشي مونږ يې پېژنو، نو الله تعالى به ورته راشي، نو وبه وايي: زه ستاسو رب يم، هغوی به ورته ووايي: ته زمونږ رب يې، نو هغوی به يې راوبلي، نو د جهنم پر ملا به پل ووهل شي، نو زه به لومړی هغه کس يم چې له پيغمبرانو څخه خپل امت له صراط څخه تيروي، او په دغه ورځ به له پيغمبرانو پرته نور هيڅوک خبرې نه کوي، او د پيغمبرانو وينا به په دغه ورځ دا وي: اللهم سلم سلم. ای الله ومو ساتې وموساتې». بخاري (806)، مسلم (182)، ابوداود (4730)، ترمذي (2554) او ابن ماجه (178) روايت کړی دی. او له أبو سعيد الخدری - رضي الله عنه څخه روايت دی فرمايي: «...ثُمَّ يُؤْتَى بِالْجَسْرِ فَيُجْعَلُ بَيْنَ ظَهْرَيْ جَهَنَّمَ»، قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَمَا الجَسْرُ؟ قَالَ: «مَدْحَضَةٌ مَزِلَّةٌ، عَلَيْهِ خَطَاطِيفُ وَكَلَالِيبُ، وَحَسَكَةٌ مُفَلْطَحَةٌ لَهَا شَوْكَةٌ عُقَيْفَاءُ، تَكُونُ بِنَجْدٍ، يُقَالُ لَهَا: السَّعْدَانُ، المُؤْمِنُ عَلَيْهَا كَالطَّرْفِ وَكَالْبَرْقِ وَكَالرِّيحِ، وَكَأَجَاوِيدِ الخَيْلِ وَالرِّكَابِ، فَنَاجٍ مُسَلَّمٌ، وَنَاجٍ مَخْدُوشٌ، وَمَكْدُوسٌ فِي نَارِ جَهَنَّمَ، حَتَّى يَمُرَّ آخِرُهُمْ يُسْحَبُ سَحْبًا...».«بيا به پل راوړل شي نو د جهنم پر شا به ولګول شي، مونږ وويل: ای د الله رسوله: او پل څه شی دی؟ هغه وفرمايل: هغه چې ښويې پرې خويږي، د پاسه پرې لکه د حيواناتو د پنجو په څېر کړی او کلک، لوی او کاږه اغزي دي چې - دا ډول اغزي - په نجد کې

موندل کیږي او د سعدان اغزي ورته وییل کیږي، ځیني مؤمنان پرې د سترګو په رپ، او ځیني لکه د برښنا او ځیني لکه د باد او یا تکړه آسونو او سپرلیو په څېر تېرېږي، نو لدوی څخه ځیني وژغورل شي، او ځیني نجات مومي سره لدې چې راغورځیږي به او ځیني د جهنم په اور کې ورلویږي، تر دې چې وروستی یو یې تېر شي پداسې حال کې چې په ښیږدلو به ښښیږي». بخاري (7439) روایت کړی دی. او رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: «...وَفِي حَافَتَيِ الصِّرَاطِ كَلَالِيبُ مُعَلَّقَةٌ مَأْمُورَةٌ بِأَخْذِ مَنْ أُمِرَتْ بِهِ، فَمَخْدُوشٌ نَاجٍ، وَمَكْدُوسٌ فِي النَّارِ».«او د پل صراط په دواړو څنډو کې کونډې بندې شوي دي، امر ورته شوی تر څو هغه کسان راونیسي چې د نیولو امر یې ورته شوی دی، نو ځیني هغه دي چې کونډې به یې زخمي کړي خو وبه ژغورل شي او ځیني هغه دي چې د شا لخوا به تیله ورکړل شي او په اور کې به وروغورځیږي». مسلم(195) روایت کړی دی. وعن أَبِي الزُّبَيْرِ، أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ رضي الله عنهما يُسْأَلُ عَنِ الْوُرُودِ، فَقَالَ: «نَجِيءُ نَحْنُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَنْ كَذَا وَكَذَا، انْظُرْ أَيِ ذَلِكَ فَوْقَ النَّاسِ؟ قَالَ: فَتُدْعَى الْأُمَمُ بِأَوْثَانِهَا، وَمَا كَانَتْ تَعْبُدُ، الْأَوَّلُ فَالْأَوَّلُ، ثُمَّ يَأْتِينَا رَبُّنَا بَعْدَ ذَلِكَ، فَيَقُولُ: مَنْ تَنْظُرُونَ؟ فَيَقُولُونَ: نَنْظُرُ رَبَّنَا، فَيَقُولُ: أَنَا رَبُّكُمْ، فَيَقُولُونَ: حَتَّى نَنْظُرَ إِلَيْكَ، فَيَتَجَلَّى لَهُمْ يَضْحَكُ، قَالَ: فَيَنْطَلِقُ بِهِمْ وَيَتَّبِعُونَهُ، وَيُعْطَى كُلُّ إِنْسَانٍ مِنْهُمْ مُنَافِقًا، أَوْ مُؤْمِنًا نُورًا، ثُمَّ يَتَّبِعُونَهُ وَعَلَى جِسْرِ جَهَنَّمَ كَلَالِيبُ وَحَسَكٌ، تَأْخُذُ مَنْ شَاءَ اللهُ، ثُمَّ يُطْفَأُ نُورُ الْمُنَافِقِينَ، ثُمَّ يَنْجُو الْمُؤْمِنُونَ...».او له أبو الزبير، څخه روایت دی چې هغه له جابر بن عبد الله - رضي الله عنهما - څخه اوریدلي دي؛ چې له هغه څخه جهنم ته د خلکو د ورتللو په اړه پوښتنه وشوه، نو هغه وفرمایل: «مونږ به د قیامت په ورځ له داسې او داسې ځای څخه راشو (یعني د خلکو له پاسه ځای څخه چې د نورو قومونو څخه پورته وي) ؟ وایې: نو امتونه به یې له بتانو او هغه څه سره یو له بل پسې یو ځای راوغوښتل شي چې دوی به یې عبادت کاوه،بیا به له هغه وروسته مونږ ته زمونږ رب راشي، نو وبه وایي: څوک ګورئ؟ دوی به ورته ووایي: مونږ خپل رب ګورو، نو وبه وایي: زه ستاسو رب یم، نو دوی به ورته ووایي: اجازه راکړه چې درته وګورو، نو د خندا په حال کې به ورته راښکاره شي، وایې: نو دوی لره به روان کړي او - تېول - به ورپسې شي، او هر انسان ته به رڼا ورکړل شي؛ منافق وي او که مؤمن، بیا به ورپسې شي او د جهنم د پل له پاسه کړۍ او اغزنې کونډې دي، هغه څوک به پکې نخښلي چې الله ورته نخښتل غوښتي وي، بیا به د منافقانو رڼا مړه شي او مؤمنان به وژغورل شي...». مسلم روایت کړی دی (191). او کله چې مؤمنان له صراط څخه وژغورل شي، بیا به د جنت او اور تر منځه په قنطره کې دوی ایسار کړای شي، نو له أبو سعید الخدري - رضي الله عنه - څخه روایت دی فرمایي چې: رسول الله - صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «يَخْلُصُ المُؤْمِنُونَ مِنَ النَّارِ، فَيُحْبَسُونَ عَلَى قَنْطَرَةٍ بَيْنَ الجَنَّةِ وَالنَّارِ، فَيُقَصُّ لِبَعْضِهِمْ مِنْ بَعْضٍ مَظَالِمُ كَانَتْ بَيْنَهُمْ فِي الدُّنْيَا، حَتَّى إِذَا هُذِّبُوا وَنُقُّوا أُذِنَ لَهُمْ فِي دُخُولِ الجَنَّةِ، فَوَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، لَأَحَدُهُمْ أَهْدَى بِمَنْزِلِهِ فِي الجَنَّةِ مِنْهُ بِمَنْزِلِهِ كَانَ فِي الدُّنْيَا».«مؤمنان به له اور څخه خلاص شي، نو په قنطره کې به ایسار کړای شي چې د جنت او اور تر منځه - ځای دی - نو دوی ته به یو له بل څخه د هغو ظلمونو قصاص واخستلی شي چې په دنیا کې د دوی تر منځه وو، تر دې چې کله ښه پاک او سوتره شي نو بیا به ورته جنت ته د ننوتلو اجازه ورکړای شي، نو قسم مې دې په هغه ذات وي چې د محمد نفس د هغه په لاس کې دی، چې یو له دوی څخه به په جنت کې خپل کور ته په ورتللو کې د دنیا له کور څخه زیات بلد وي». بخاري (6535) روایت کړی دی.

(بــاب الجنة والنار) باب دی د جنت او دوزخ په باره کې

او مونږ ایمان لرو چې جنت او دوزخ د بدلې ځای دی او د جنت او دوزخ د خلکو، د هغو د استوګنې ځای، ښښاکونو، خوراکونو او جامو په اړه په قرآن کریم او سنت کې تفصیل راغلی دی.

او مونږ باور لرو چې دوی دواړه برحال پیدا شوي دي او دا چې ادم - علیه السلام - د ابدیت په جنت کې و، الله تعالی فرمایلي: {وَيَا آدَمُ اسْكُنْ أَنتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلاَ مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلاَ تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ](او ای ادمه! ته او ستا ښځه په جنت کې اوسئ، نو تاسو خوراك کوئ له کوم ځای نه چې مو خوښه شي او دې ونې ته مه نږدې کیږئ (،ګنې) نو له ظالمانو نه به شئ). [الأعراف سورت: 19 آیت]. او له أبو هريرة -رضي الله عنه- څخه روایت دی چې نبي کریم -صلی الله علیه وسلم- فرمایلي دي: «احْتَجَّ آدَمُ وَمُوسَى، فَقَالَ لَهُ مُوسَى: يَا آدَمُ أَنْتَ أَبُونَا خَيَّبْتَنَا وَأَخْرَجْتَنَا مِنَ الجَنَّةِ، قَالَ لَهُ آدَمُ: يَا مُوسَى اصْطَفَاكَ اللَّهُ بِكَلاَمِهِ، وَخَطَّ لَكَ بِيَدِهِ، أَتَلُومُنِي عَلَى أَمْرٍ قَدَّرَهُ اللَّهُ عَلَيَّ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَنِي بِأَرْبَعِينَ سَنَةً؟ فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى، فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى» ثَلاَثًا.«موسی او آدم یو له بل سره دعوا وکړه، نو موسی ورته وویل: آی آدمه! ته زمونږ پلار یې، مونږ دې نا امیده کړو او له جنت څخه دې راوویستلو، آدم ورته وویل: ای موسی، ته الله په خپل کلام سره غوره کړی یې، او تورات یې درته په خپل لاس لیکلی، آیا ته ما په داسې یوه چاره کې ملامتوې چې زما له زیږیدو څخه څلوېښت کاله وړاندې الله پر ما مقدر کړې وه؟ نو په دلیل کې آدم پر موسی غالب شو، په دلیل کې آدم پر موسی غالب شو» درې ځلې. بخاري (۶۶۱۴)، مسلم (۲۶۵۲)، ابو داود (۴۷۰۱)، ترمذي (۲۱۳۴) او ابن ماجه (۸۰) روایړی دی. او جنت د ابدي نعمتونو کور دی، حق ذات فرمایلي دي: {أُوْلَـئِكَ جَزَآؤُهُم مَّغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ} (دغه کسان (چې دي) د دوی بدله د خپل رب له جانبه بخښنه ده او داسې جنتونه دي، چې د هغو له لاندې ویالې بهیږي، چې په هغو کې به دوی همېشه وي، او د (ښه) عمل کوونکو (لپاره) ښه اجر دی). [آل عمران سورت: 136 آیت]. او الله تعالی په جنت کې شته نعمتونو ته د هڅولو په موخه فرمایلي دي: {فَلاَ تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاء بِمَا كَانُوا يَعْمَلُون}(نو هېڅ یو نفس ته معلوم نه دي هغه څه چې د دوی لپاره پټ کړی شوي دي، د سترګو له یخوالي نه، لپاره د بدلې د هغو عملونو چې دوی به کول). [السجدة سورت: 17 آیت]. او مونږ ایمان لرو چې د جنت تر ټولو ستر نعمت په تلپاتې جنتونو کې د الله تعالی مخ ته لیدل دي، الله تعالی فرمایلي دي: {وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ * (څه مخونه (د مومنانو) به په دغه ورځ (د قیامت) ترو تازه وي. إِلَى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ}او خپل رب ته به کتونکي (دیدار کوونکي) وي). [القیامة سورت: 22، 23 آیتونه] او فرمایلي یې دي: {كَلاَّ إِنَّهُمْ عَن رَّبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّمَحْجُوبُون} (داسې نه ده په کار، بېشکه دوی به په دغې ورځ کې له خپل رب نه یقینًا په حجاب (بند) کړی شوي وي). [المطففین سورت : 15 آیت] او له صهیب الرومي -رضي الله عنه- څخه روایت دی چې رسول الله - صلی الله علیه وسلم - فرمایلي دي: «إِذَا دَخَلَ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ، قَالَ: يَقُولُ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: تُرِيدُونَ شَيْئًا أَزِيدُكُمْ؟ فَيَقُولُونَ: أَلَمْ تُبَيِّضْ وُجُوهَنَا؟ أَلَمْ تُدْخِلْنَا الْجَنَّةَ وَتُنَجِّنَا مِنَ النَّارِ؟ قَالَ: فَيُكْشَفُ الْحِجَابُ، فَمَا أُعْطُوا شَيْئًا أَحَبَّ إِلَيْهِمْ مِنَ النَّظَرِ إِلَى رَبِّهِمْ عز وجل».«کله چې جنتیان جنت ته داخل شي، نو الله –تبارک وتعالی- به وفرمایي: ایا تاسو اضافه څه غواړئ چې زه یې درکړم؟ دوی به ووایي: آیا تا زمونږ مخونه سپین نه کړل؟ آیا تا مونږ دې جنت ته داخل نکړو، او له دوزخ څخه دې ونه ژغورلو؟ بیا به الله پرده لرې کړي، او دوی ته به د خپل رب –عزوجل- د کتلو څخه محبوب څیز بل نه وي ورکړ شوی». مسلم (181) روایت کړی دی. او مونږ ایمان لرو چې جنت مرتبې دی او رسول الله - صلی الله علیه وسلم - ته د جنتیانو د تر ټولو ټیټې او تر ټولو لوړې مرتبې په اړه خبر ورکول شوی دی، نور رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «سَأَلَ مُوسَى رَبَّهُ: مَا أَدْنَى أَهْلِ الْجَنَّةِ مَنْزِلَةً؟ قَالَ: هُوَ رَجُلٌ يَجِيءُ بَعْدَ مَا أُدْخِلَ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ، فَيُقَالُ لَهُ: ادْخُلِ الْجَنَّةَ، فَيَقُولُ: أَيْ رَبِّ، كَيْفَ وَقَدْ نَزَلَ النَّاسُ مَنَازِلَهُم، وَأَخَذُوا أَخَذَاتِهِم، فَيُقَالُ لَهُ: أَتَرْضَى أَنْ يَكُونَ لَكَ مِثْلُ مُلْكِ مَلِكٍ مِنْ مُلُوكِ الدُّنْيَا؟ فَيَقُولُ: رَضِيتُ رَبِّ، فَيَقُولُ: لَكَ ذَلِكَ، وَمِثْلُهُ وَمِثْلُهُ وَمِثْلُهُ وَمِثْلُهُ، فَقَالَ فِي الْخَامِسَةِ: رَضِيتُ رَبِّ، فَيَقُولُ: هَذَا لَكَ وَعَشَرَةُ أَمْثَالِهِ، وَلَكَ مَا اشْتَهَتْ نَفْسُكَ، وَلَذَّتْ عَيْنُكَ، فَيَقُولُ: رَضِيتُ رَبِّ، قَالَ: رَبِّ، فَأَعْلَاهُمْ مَنْزِلَةً؟ قَالَ: أُولَئِكَ الَّذِينَ أَرَدْتُ، غَرَسْتُ كَرَامَتَهُمْ بِيَدِي، وَخَتَمْتُ عَلَيْهَا، فَلَمْ تَرَ عَيْنٌ، وَلَمْ تَسْمَعْ أُذُنٌ، وَلَمْ يَخْطُرْ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ»،«موسی - علیه السلام - له خپل رب څخه پوښتنه وکړه: د جنتیاتو تر ټولو ټېټه مرتبه څه شی دی؟ ویې فرمایل: هغه به یو سړی وي، را به شي، نو وروسته له هغه چې جنت ته داخل کړای شي، نو ورته به

وويل شي: جنت ته ننوځه، نو وبه وايي: اى ربه، څنګه - ننوځم - حال دا چې خلک خپلو کورنو کې ميشت شوي دي، او خپلې برخې يې اخستې دي، نو ورته به وويل شي: آيا خوښ ګڼې چې دومره څه ولرې لکه د نيا له پادشاهانو څخه يې چې يو پادشاه لري؟ نو وبه وايي: خوښ يمه ربه، نو - ورته - به ووايي: ستا لپاره همدومره دي، او همدومره نور، او همدومره نور، او همدومره نور او په پنځم ځل کې يې وفرمايل: راضي شوم ربه، نو ورته به ووايي: دا ستا لپاره دي او لس برابره د دې نور، او ستا لپاره هر هغه څه دي چې ستا نفس يې غواړي، او سترګې دې پرې خوند اخلي، نو وبه وايي: خوښ يم ربه، وايي: ربه تر ټولو د لوړې مرتبه خاوند به څنګه وي؟ ويې فرمايل: هغوى هغه کسان دي چې ما غوښتل، د هغوى عزت مې په خپلو لاسونو کېښت کړى دى او مهر مې پرې لګولى، نو نه خو سترګو ليدلي او نه غوږونو اوريدلي، او د انسان په زړه کې هم کله تېر شوي ندي». او د دې خبرې مصداق د الله تعالى په کتاب کې دى - چې فرمايي - {فَلاَ تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ} [السجدة: 17] آيت.(نو هېڅ يو نفس ته معلوم نه دي هغه څه چې د دوى لپاره پټ کړى شوي دي، د سترګو له يخوالي څخه). مسلم روايت کړى دى (189). او رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: «إِنَّ أَدْنَى مَقْعَدِ أَحَدِكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ أَنْ يَقُولَ لَهُ: تَمَنَّ فَيَتَمَنَّى، وَيَتَمَنَّى، فَيَقُولُ لَهُ: هَلْ تَمَنَّيْتَ؟ فَيَقُولُ: نَعَمْ، فَيَقُولُ لَهُ: فَإِنَّ لَكَ مَا تَمَنَّيْتَ وَمِثْلَهُ مَعَهُ». «په جنت کې ستاسو تر ټولو ټيټ د ناستې ځاى دا دى چې هغه ته به ووايي: يو ارمان وکړه، نو هغه به ارمان وکړي، او ارمان به وکړي، نو ورته به ووايي: آيا ارمان دې وکړ؟ نو وبه وايي : هو، نو ورته به ووايي: ستا لپاره هر هغه څه دي چې تا يې ارمان کړى دى او په همغه اندازه ورسره نور هم». مسلم (182) روايت کړى دى. او مونږ پوهيږو چې جنت اته دروازې لري، رسول الله - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «مَنْ قَالَ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، وَأَنَّ عِيسَى عَبْدُاللهِ، وَابْنُ أَمَتِهِ، وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ، وَأَنَّ الْجَنَّةَ حَقٌّ، وَأَنَّ النَّارَ حَقٌّ؛ أَدْخَلَهُ اللهُ مِنْ أَيِّ أَبْوابِ الْجَنَّةِ الثَّمَانِيَةِ شَاءَ».«چا چې وويل: زه ګواهي ورکوم چې له الله پرته د عبادت مستحق نشته او دا چې محمد د هغه بنده او رسول دى او دا چې عيسى د الله بنده او د هغه د وينځې زوى دى او د هغه کلمه - د هغه د پيدا کولو د امر وينا چې د (کن) کلمه ده - هغه يې مريمې ته ور اچولې ده، او هغه د الله لخوا نه روح دى او دا چې جنت حق دى، او اور حق دى، نو الله - تعالى - به يې د جنت له اتو دروازو څخه له هرې يوې چې وغواړي جنت ته ننباسي». بخاري (3435)، او مسلم (28) روايت کړى دى. او مونږ ايمان لرو چې د هميشوالي کور؛ زيات جنتونه دي، لکه څرنګه چې الله تعالى فرمايلي: {وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ} (او د هغه چا لپاره چې د خپل رب په واړندې له ودرېدلو نه وېرېږي، دوه جنتونه دي). [الرحمن سورت: 46 آيت]، او الله تعالى فرمايي: {وَمِن دُونِهِمَا جَنَّتَانِ}(او له دغو دواړو نه غير دوه نور جنتونه دي). [الرحمن سورت: 62 آيت]، او رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: «جنتان من فضة، آنيتهما وما فيهما، وجنتان من ذهب، آنيتهما وما فيهما، وما بين القوم وبين أن ينظروا إلى ربهم إلا رداء الكبر على وجهه في جنة عدن».«دوه جنتونه دي د سپينو زرو، لوښي يې او څه چې پکې دي او دوه جنتونه دي د سرو زرو؛ لوښي يې او څه چې پکې دي، او د خلکو او رب د ليدلو تر منځه يې هيڅ نشته پرته د لويۍ (کبر) له يوې پردې څخه چې په تلپاتې جنت کې يې پر مخ ده». او مونږ ايمان لرو چې د جنت نعمتونه تلپاتې دي او نه پرې کيږي، نو له أبو هريرة - رضي الله عنه - څخه روايت دى، چې نبي کريم - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ يَنْعَمُ لَا يَبْأَسُ، لَا تَبْلَى ثِيَابُهُ وَلَا يَفْنَى شَبَابُهُ».«څوک چې جنت ته داخل شو هغه به په نعمتونو کې وي او نه به فقير کيږي، جامې يې نه زړيږي او نه يې ځواني له منځه ځي». او أبو هريرة - رضي الله عنه - له رسول الله - صلى الله عليه وسلم - څخه روايت کوي چې فرمايلي دي: «يُنَادِي مُنَادٍ: إِنَّ لَكُمْ أَنْ تَصِحُّوا فَلَا تَسْقَمُوا أَبَدًا، وَإِنَّ لَكُمْ أَنْ تَحْيَوْا فَلَا تَمُوتُوا أَبَدًا، وَإِنَّ لَكُمْ أَنْ تَشِبُّوا فَلَا تَهْرَمُوا أَبَدًا، وَإِنَّ لَكُمْ أَنْ تَنْعَمُوا فَلَا تَبْتَئِسُوا أَبَدًا. فَذَلِكَ قَوْلُهُ عز وجل:«يو آواز کوونکى به آواز وکړي چې ستاسو - بدله دا ده - چې تل به روغ ياست او نه به ناروغه کيږئ، او تاسو به تل ژوندى يئ، نو هيڅکله به نه مړه کيږئ او ستاسو - بدله دا ده - چې تل به ځوانان ياست او هېڅکله به زړووالى دربانديې نه راځي، او ستاسو - بدله دا ده - چې تل به په نعمتونو کې ياست او هيڅکله به دربانديې بيچارګي نه راځي، دا د الله تعالى وينا ده چې فرمايلي يې دي: (وَنُودُوا أَن تِلْكُمُ الْجَنَّةُ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ) (او دوى ته به اواز وکړى شي چې دا جنت دى چې تاسو د ده وارثان ګرځول شوي يئ، په سبب د هغو عملونو چې تاسو به کول). [الأعراف سورت: 43 آيت]». او الله تعالى د اور په اړه خبر ورکړى دى او هغه څه چې په اور کې له ډول ډول عذابونو او ربړولو څخه دي، نو الله تعالى فرمايلي دي: {إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا وَإِن يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاء كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَاءتْ مُرْتَفَقًا} (بېشکه مونږ د ظالمانو لپاره داسې اور تيار کړى دى چې له دغو نه د هغه پردې راچاپېره شوي دي او که دوى (له تندې نه) فرياد وکړي (نو) په داسې اوبو سره به يې فرياد رسى وشي لکه زوې (د تيلو خټه) چې مخونه به وريتوي، بد دى دغه د څښاک شى او بد دى دغه ځاى د اوسېدلو). [الكهف سورت: 29 آيت]، او حق ذات فرمايلي: {يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَالْجُلُود * [(په دغو (اوبو) سره به هغه څه (کولمې) خوړني کړى شي چې د دوى په ګېډو کې دي او څرمني(د دوى هم). وَلَهُم مَّقَامِعُ مِنْ حَدِيد}او د دوى (د وهلو) لپاره د اوسپنو ځټکونه دي). [الحج سورت: 20،21] آيتونه، الله تعالى فرمايلي دي: {إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُواْ الْعَذَابَ إِنَّ اللّهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا} (بېشکه هغه کسان چې زمونږ په آيتونو کافر شوي دي ژر ده چې مونږ به هغوى اور ته ننباسو، هر کله چې د هغوى څرمنې (په اور) پخې شي، مونږ به هغوى ته له هغو نه غير نورې څرمنې وربدلې کړو، د دې لپاره چې دوى عذاب وڅکي، بېشکه الله ډېر غالب، ښه حکمت والا دى). [النساء سورت: 56 آيت]. او مونږ ايمان لرو چې اور بېلابېلې درجې لري او حقيقت دا روښانه کړې چې منافقان د دوزخ په ژورو کې دي، الله تعالى فرمايلي دي: {إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَن تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا}(بېشکه منافقان د اور تر ټولو لانديني طبقه کې دي او ته به کله هم د هغوى لپاره څوک مدد کوونکې ونه مومې). [النساء سورت: 145 آيت]. او په قرآن کريم کې راغلي چې هغه لره اووه دروازې دى، حق ذات فرمايلي دي: {لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِّكُلِّ بَابٍ مِّنْهُمْ جُزْءٌ مَّقْسُوم} (د هغه اوه دروازې دي، د هرې دروازې لپاره به تقسيم (بېله) کړى شوې برخه وي له دوى نه). [الحجر سورت: 44آيت] او دوزخ د ابدي عذاب کور دى، حق ذات فرمايلي دي: {إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ وَظَلَمُواْ لَمْ يَكُنِ اللّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلاَ لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقا *(بېشکه هغه کسان چې کفر يې کړى دى او ظلم يې کړى دى، الله داسې نه دى چې دوى به وبخښي او نه دا چې دوى به پر نېغه لار روان کړي. إِلاَّ طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللّهِ يَسِيرًا}مګر پر لار د جهنم، چې دوى به په هغه کې تل ترتله وي او دا (کار) الله ته ډېر اسان دى). [النساء سورت: 168، 169 آيتونه].

(كتاب الإيمان بالقدر) په تقدير ايمان

د کتاب لنډيز

او مونږ د الله په فيصلې او تقدير ايمان لرو، او په علم اليقين سره پوهيږو چې په قضا او قدر ايمان درلودل د ايمان له رکنونو څخه شپږم رکن دى؛ نو په قدر ايمان په الله تعالى له ايمان څخه دي، ځکه چې قدر د الله تعالى له علم او د هغه له تقدير ، تدبير مشيئت او مخلوق څخه دى.

او مسلمانانو پدې اجماع کړې ده چې په تقدير ايمان د ايمان له رکنونو څخه يو رکن دى.

او مونږ پوهيږو چې په قضا او قدر ايمان د الله په هر اړخيز او چاپيره علم باندې ايمان لرلو ته شامليږي او دا چې الله - تعالى - په خپل علم سره په هر څه احاطه کړې ده او دا چې د هغه علم په هرې لويې او کوچنۍ، غټې او وړې چارې احاطه کړې ده له هغه څه څخه چې شتون لري او يا دا

چې په راتلونکي کې به پيدا شي، چې تر اوسه شتون نه لري، دا ټول په لوح محفوظ کې ثابت دي، په هغه کې ليکل شوي دي، او شمېر، اندازه، د موندلو وخت او هغه حالت په کوم کې به چې دا له منځه ځي معلوم دي.
او دا چې هغه سپيڅلي په هغه څه پوه دی چې پخوا وو، او هغه چې په راتلونکي کې به وي، او هغه څه چې که چيرته وي نو څرنګه به وي، او دا چې الله تعالی د آسمانونو او ځمکې له پيدا کولو څخه پنځوس زره کاله مخکې د مخلوقاتو تقدير ليکلی دی، پداسې حال کې چې عرش يې په اوبو باندې وو.
او مونږ ايمان لرو چې الله تعالی هر هغه څه په لوح محفوظ کې ليکلي دي چې هغه کيدونکي دي.
او مونږ ايمان لرو چې الله - تعالی - چې څه وغواړي ليکي يې، او څه چې وغواړي له منځه يې وړي او همدا رنګه يې ثابت پريږدي او هغه سره ام الکتاب دی.
او مونږ ايمان لرو چې د الله - تعالی - له پريکړې او تقدير پرته هيڅ شی نه شي کيدلی او د الله - تعالی - له پريکړې او تقدير پرته د هيڅ کار مخنيوی نه کيږي، هغه څه يې چې مقدر کړي وي خامخا به پيښيږي هيڅ چاره ترې نشته او د هغه څه مخنيوی يې چې کړی وي هيڅوک يې نه شي تر سره کولی، نو ټول مخلوقات هيڅ داسې کار نه شي کولای چې الله تعالی نه وي ليکلی او نه د هيڅ کار مخنيوی کولای شي چې الله پاک ليکلی وي، هغه څه چې بنده ته ونه رسيدل هيڅکله يې لاس ته نه شي راوړلی او هغه څه چې لاس ته راوړي هيڅکله به ترې بچ ونه خوري.
او مونږ ايمان لرو چې هغه څه چې الله تعالی غوښتي وي هغه کيږي او هغه څه چې هغه يې ونه غواړي نه کيږي او د هغه اختيار بشپړ دی ځواک يې نافذ دی او د هغه په پادشاهۍ کې هيڅ شی نه شي کيدلی مګر چې هغه يې وغواړي، او مونږ ايمان لرو چې بنده ګان هم حقيقي اراده او اختيار لري او هغه د الله تعالی د مشيئت تابع ده.
او مونږ ايمان لرو چې يقينا الله تعالی په خپل فضل سره هغه چاته هدايت کړی چې غوښتل يې او په خپل عدل سره يې چې چا لره غوښتل نو هغه يې ذليل کړ، له هغه څخه د هغه د کړنو پوښتنه نه کيږي حال دا چې دوی پوښتل کيږي او د هر اطاعت کوونکي اطاعت هغه د الله تعالی په توفيق ورکولو سره کيږي او له ګناهکار څخه د هرې ګناه کېدل هغه د مخکې نه د الله لخوا د رسوايۍ او ذلت - ليکلو - له امله ده، نيکمرغه هغه څوک دی چې له وړاندې ورته نيکمرغي ليکل شوي وي او بدبخته هغه څوک دی چې له وړاندې ورته بدبختي - ليکل - شوې وي او د بنده ګانو د خير او شر کړني د دوی خپلې کړنې دي، خو کړنې يې د دوی د خالق لخوا پيدا شوي دي.
او مونږ ايمان لرو چې الله - تعالی طاعتونه او اطاعت کوونکي خوښوي او ايمان لرو چې الله تعالی فسق او فاسقان بد ګڼي او يقينا کله چې الله - تعالی - د بنده لپاره د خير اراده وکړي نو د هغه کارونو توفيق ورکړي چې هغه يې خوښوي او د خپل اطاعت او هغو کارونو توفيق ورکړي چې هغه پرې له بنده څخه راضي کيږي او چاته چې لدې پرته بله اراده ولري نو حجت پرې قائم کړي، بيا عذاب ورکړي پداسې حال کې چې ورسره ظلم کوونکی نه وي.
او مونږ ايمان لرو چې الله تعالی په بدو کارونو امر نه کوي او د خپلو بنده ګانو لپاره کفر نه خوښوي.
او مونږ ايمان لرو چې الله - تعالی - د هر څه خالق دی او دا چې الله - تعالی - بندګان پيدا کړي او د دوی عملونه يې هم پيدا کړي، او له مخلوقاتو څخه هيڅوک ورسره د دې په پيدا کولو کې برخه نه لري، لکه څرنګه چې هيڅوک ورسره په واکمنۍ کې برخه وال ندی او الله تعالی پر بنده ګانو دليل ونيوه چې يوازې همغه خالق دی او څوک چې کله په يوازې ځان پيدايښت وکړي، نو بيا هيچا لره دا حق نشته چې په پيدايښت کې ورسره د برخې اخيستلو دعوا وکړي.
او موږ عقيده لرو چې د شريعت، او حکم(کوني) او مخلوق ترمنځ هيڅ ټکر نشته، پس الله پاک لره مخلوقات دي او هغه لره حکم دی، نو هغه څه چې وغواړي کوي يې او له هغه څخه د هغه د کړنو په اړه پوښتنه نه شي کيدلای، هغه امر کوي،او د هغه پرېکړې لره ردوونکی نشته، او نه د هغه حکم څوک روسته کولای شي .
او مونږ ايمان لرو چې الله - تعالی- د آسمانونو او ځمکې له پيدا کولو څخه پنځوس زره کاله د مخه مخلوقات اندازه کړي او سره لدې يې د هغه او د هغه د رسولانو او أنبياوو په اطاعت امر کړی او د هغه او د هغه د رسولانو او أنبياوو له نافرمانۍ څخه يې منع کول کړي دي، نو هغه پاک ذات په خپل کتاب کې د هغه له تقدير څخه د خبر ورکولو او د هغه له وحي او امر څخه په پيروۍ کولو امر کړی دی، حق ذات ښکاره کړې ده چې د هدايت پيروي فرض ده او دا چې هغه په خپل فضل سره هغه چاته هدايت کړی دی چې غوښتل يې، او په خپل عدل يې هغه څوک بې لارې کړل چې غوښتل يې. حق ذات له خپل عام مشيئت (اختيار) څخه د خبرولو او مخالفينو ته د ګواښ کولو تر منځ يو ځای کړل او مؤمنو بنده ګانو ته يې په عبادت او پر هغه په توکل کولو باندې امر وکړ او په تقدير ايمان او په شريعت د عمل کولو تر منځه يو ځای کول يو شونی کار دی او دا چې هغه پرې برلاسی دی او الله تعالی دا ښکاره کړه چې هغه هيڅ يو نفس لره د هغه له توان څخه پورته نه مکلفوي.
او مونږ پر دې ايمان لرو چې: لکه څرنګه چې د پيدا کولو، امر او شريعت تر منځ ټکر نشته، همدا رنګه د شريعت، امر او عقل تر منځه هم ټکر نشته، نو هر هغه څه چې الله او رسول يې - صلی الله عليه وسلم - پرې امر کړی او يا الله او رسول يې ورڅخه منع فرمايلي ده او يا الله مقدر کړی دی او خبر يې پرې ورکړی دی، نو د عقل سره تضاد نه لري، بلکه دا د هغه څه غوښتنه ده چې عقل پرې امر کوي او دا لوی حکمت دی.
او موږ دا عقيده لرو چې الله - تعالی - د دې لپاره کتابونه نازل کړي او رسولان يې رالېږلي تر څو پر مخلوق حجت قائم شي، او شريعت، حکم (کوني) او تقدير ټول يو د بل بشپړونکي دي او پدې کې لويه ښکلا ده، بلکه لدې څخه نور غوره نشته.
او الله - تعالی - د خپل کتاب ستاينه کړې، هغه يې په تر ټولو ښکلي وينا سره ياد کړی دی چې شريعت او حکم دواړو ته شامل دی - نو هغه څه چې الله مشروع او مقدر کړي دي ، نو هغه د بشپړوالي او ښکلا وروستی حد وي، برابره - خبره ده -که ذهنونه يې درک کړي يا يې په درک او پوهيدو کې پاتې راشي، نو مونږ خپل عقلونه او نظريات شاته نه اچوو تر څو د الله د شريعت او قانون په اړه پريکړه کوونکي شي؛ کله ورته په ښه ويلو او کله ورته په بد ويلو سره، بلکه هر هغه څه چې الله تعالی مقدر کړي او مشروع کړي دي نو هغه پوره ښکلا لرونکي او بشپړ دي.
او مونږ ايمان لرو چې شريعت او تقدير ټول خير دی، او الله تعالی هيڅکله يوازې شر نه ټاکي ، بلکه شر د عمومي تقدير شوو کارونو سره يو ځای کوي او په قران کې يې اضافت هغه چاته کيږي چې تر سره کوونکی يې وي، او د ادب او احترام غوښتنه هم دا ده چې الله تعالی ته د شر نسبت ونه شي.
او مونږ ايمان لرو چې د اسبابو کارول په تقدير له ايمان سره ټکر نه لري، بلکه د اسبابو کارول په قضا او قدر باندې له بشپړ ايمان راوړلو څخه دي، او مونږ ته رب د أسبابو په کارولو امر کړی دی او له سترو اسبابو څخه يې دعا ده او مونږ ته يې په دعا امر کړی پداسې حال کې چې پريکړه مخکې شوې ده.
او مونږ په دې ايمان لرو چې الله پاک په عدل سره امر کوي - او په شريعت، تقدير او جزاء ورکولو سره پريکړه کوي، او له خپل ځان څخه يې ظلم نفي کړی او بشپړ عدالت يې ځانته ثابت کړی دی.

او پدې ایمان لرو چې د تقدیر له مخکې والې څخه پر بندګانو ظلم نه لازمیږي، ځکه چې الله تعالی کتابونه نازل کړي او رسولان يې د دې لپاره رالیږلي تر څو د پیغمبرانو له رالیږلو وروسته خلکو ته په الله تعالی کوم دلیل پاتې نشي او تقدیر یې پټ راز ګرځولی، او بندګانو ته یې اراده او اختیار ورکړی دی، نو څوک چې په سمه لار شو -نو ګټه يې - د خپل ځان لپاره ده، او څوک چې لارورکی شو نو - ملامتیا يې - د خپل ځان ده.

مونږ عقیده لرو چې د نافرمانۍ په کولو یا د اطاعت د عملونو پرېښودلو لپاره په تقدیر استدلال روا ندی او هغه مشرکانو چې په شرک کې د واقع کېدو لپاره یې په تقدیر استدلال کړی دی، الله تعالی یې دروغ ښکاره کړل او خپل عذاب یې وروڅاکه، نو که چېرته تقدیر د دوی لپاره د شرک په جواز باندې دلیل جوړېدلای ، نو الله تعالی به عذاب نه و ورڅکلی.

او مونږ عقیده لرو چې له ګناهونو څخه د توبې نه وروسته په تقدیر استدلال کول روا دي او دا چې د مصیبتونو لپاره په تقدیر استدلال وکړي.

او مونږ پدې ایمان لرو چې مؤمن کله يوه چاره الله ته وسپاري، راستون شي او د مصیبت پرمهال استرجاع وکړي - انا لله و انا الیه راجعون ووایي - نو د هغه لپاره د خبر درې خصلتونه ولیکل شي: د الله تعالی لخوا نه درود، رحمت او د هدایت لارې موندل.

(بـــاب وجوب الإيمان بالقدر) په دې اړه باب چې په قدر ایمان واجب دی.

او مونږ د الله په پریکړه او تقدیر ایمان لرو، هغه سپېڅلی ذات په هغه څه پوه دی چې پخوا وو او یا به په راتلونکي کې وي او دا ټول یې لیکلي دي، پرې خوښ شوی دی، پیدا کړي یې دي، او په اندازه کولو سره یې اندازه کړي دي.

او مونږ په علم الیقین سره پوهیږو چې په قضا او قدر ایمان د ایمان له رکنونو څخه شپږم رکن دی، حق سپېڅلي ذات فرمایلي دي: {إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ} (٤٩)(بېشکه مونږ هر شي لره، مونږ هغه په (ازلي) اندازې سره پیدا کړی دی). [القمر سورت : 49 آیت]، او متعال حق ذات فرمایلي دي: {وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَّقْدُورًا}(او ده قیصله د الله اندازه اندازه کړای شوې). [الأحزاب سورت: 38 آیت]، متعال رب فرمایلي دي: { وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدِيرًا} (او هر شی یې پیدا کړی دی، نو هغه یې په اندازه کړی دی، اندازه کولو سره). [الفرقان سورت: 2 آیت]، او الله تعالی فرمایلي: {آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِن رَّبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ}(رسول پر هغه څه ایمان راوړی دی؛ چې په ده باندې د خپل رب له جانبه نازل کړی شوی دی او مومنانو هم، ټولو ایمان راوړی دی په الله باندې او د هغه پر ملایکو او د هغه پر کتابونو). [البقرة سورت: ٢٨٥ آیت]، نو په تقدیر ایمان په الله تعالی د ایمان له جملې څخه دی، ځکه چې قدر د الله تعالی علم او د هغه له تقدیر او تدبیر څخه دی. او الله تعالی فرمایي: {هُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ فَإِذَا قَضَى أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُون}(دی(الله) هغه ذات دی چې ژوندي کول کوي او مړه کول کوي، نو کله چې د یو کار (د ایجاد) فیصله وکړي، نو بېشکه همدا خبره ده چې ده ته وایي: موجود شه! نو هغه موجود شي). [غافر سورت: 68 آیت]، الله تعالی فرمایلي: {وَعِندَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لاَ يَعْلَمُهَا إِلاَّ هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِن وَرَقَةٍ إِلاَّ يَعْلَمُهَا وَلاَ حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ الأَرْضِ وَلاَ رَطْبٍ وَلاَ يَابِسٍ إِلاَّ فِي كِتَابٍ مُّبِين} (او خاص له الله سره د غیبو چابیاني دي، یواځې هغه پر دغو عالم دی او هغه عالم دی پر هغه څه چې په وچه او سمندر کې دي، او هېڅ یوه پاڼه نه غورځېږي مګر هغه پرې عالم دی او د ځمکې په تیارو کې نه یوه دانه (پرېوځي) او نه لوند څیز او نه وچ مګر (دا ټول) په څرګند کتاب (لوح محفوظ) کې دي). [الأنعام سورت: 59 آیت]. او له أبو هريرة - رضي الله عنه - څخه د جبریل - علیه السلام - په حدیث کې روایت دی فرمایي: نو له ایمان څخه خبر راکړه، هغه وفرمایل: «أَنْ تُؤْمِنَ بِاللهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ، وَرُسُلِهِ، وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ». قَالَ: صَدَقْتَ."چې په الله، د هغه پر ملائکو، د هغه پر کتابونو، د هغه پر رسولانو او د آخرت په ورځ، او د خیر او شر په اندازه ایمان ولرې". هغه وفرمایل : رښتیا دې وویل: مسلم (8)، ابو داود (4695)، ترمذي (2610)، نسائي (4990) او ابن ماجه (63) روایت کړی دی. او مسلمانانو پدې اجماع کړې ده چې په تقدیر ایمان د ایمان له رکنونو څخه یو رکن دی، حافظ أبو القاسم اللالكائي فرمایلي دي: که چېرته په دنیا کې داسې اجماع وي چې پرته له مخالف څخه خپره شوې وي، نو هغه به پدې مسأله کې وي (یعنې د تقدیر مسأله) نو که د چا وینا پکې مخالفه وه، نو هغه به ضدي مخالفت کوونکی انسان وي، چې عذاب به وروسیږي، او هغه د الله تعالی د دې وینا لاندې راځي {وَمَن يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّى وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَسَاءتْ مَصِيرًا} [النساء سورت: 115 آیت] او هغه څوك چې له رسول سره مخالفت وکړي، وروسته له دې نه چې هغه ته نېغه لار ښه څرګنده شوه، او د مومنانو له لارې نه غیر د بلې (لارې) تابع شي (، نو) مونږ به دغه (کس) هغه څه ته وروګرځوو چې دی ورته ورګرځېدلی دی او جهنم ته به یې داخل کړو او هغه د ورتلو بد ځای دی». شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة (4/ 726). وعن عمرو بن شعيب، عن أبيه، عن جده: أَنَّ نَفَرًا كَانُوا جُلُوسًا بِبَابِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: أَلَمْ يَقُلِ اللَّهُ كَذَا وَكَذَا؟ وَقَالَ بَعْضُهُمْ: أَلَمْ يَقُلِ اللَّهُ كَذَا وَكَذَا؟ فَسَمِعَ ذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم، فَخَرَجَ كَأَنَّمَا فُقِئَ فِي وَجْهِهِ حَبُّ الرُّمَّانِ، فَقَالَ: «بِهَذَا أُمِرْتُمْ؟ أَوْ بِهَذَا بُعِثْتُمْ؟ أَنْ تَضْرِبُوا كِتَابَ اللَّهِ بَعْضَهُ بِبَعْضٍ؟ إِنَّمَا ضَلَّتِ الْأُمَمُ قَبْلَكُمْ فِي مِثْلِ هَذَا، إِنَّكُمْ لَسْتُمْ مِمَّا هَاهُنَا فِي شَيْءٍ، انْظُرُوا الَّذِي أُمِرْتُمْ بِهِ، فَاعْمَلُوا بِهِ، وَالَّذِي نُهِيتُمْ عَنْهُ، فَانْتَهُوا». او له عمرو بن شعيب څخه روایت دی چې هغه له خپل پلار، هغه له خپل نیکه څخه روایت کوي چې: یو څه نفر د پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - په دروازه کې ناست وو، نو ځینو یې وویل: آیا الله تعالی داسې او داسې ندي ویلي؟ نو دا - خبرې - رسول الله صلی الله علیه وسلم واوریدې نو راووت، تا به وییل لکه په مخکې یې چې د انار دانې چاودیدلې وي، نو ویې فرمايیل: آیا پدې - خبرو - تاسو ته امر شوی دی؟ او یا پدې سره لیږل شوي یاست؟ چې د الله کتاب یو په بل سره ووهئ؟ یقینا ستاسو څخه وړاندې امتونه د دې په څېر - خبرو - کې ګمراه شوي، تاسو له هغه څه څخه نه یاست چې دلته په کوم څه کې - لګیا - یاست، یوازې هغه ته پام وکړئ چې امر درته پرې شوی دی، نو عمل پرې وکړئ، او هغه چې ترې منع شوي یاست نو ترې منع شئ». ابن ماجه (85) او احمد (6845) روایت کړی دی او لفظ د همده دی، او حارث بن ابي اسامه په مسند کې - لکه د محقق په (735) کې، او ابن ابي عاصم په السنة کې (735) 406). او له عبد الملك څخه روایت دی - یعنې ابن جریج - له عطاء بن أبی رباح څخه وایي: « ابن عباس ته راغلم، حال دا چې هغه په زمزم کې ورکوز شوی و، او د جامو لاندې برخه یې لنده شوې ده، نو ورته مې وویل: په تقدیر کې خبرې شوي دي ، هغه وفرمایل: آیا دا کار یې کړی دی (خلکو)؟ ما وویل: هو، ویې فرمایل: قسم په الله چې دا آیت ندی نازل شوی مګر په همدوی کې: {ذُوقُوا مَسَّ سَقَر * إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ} [القمر سورت: 48، 49 آیتونه]، (تاسو د دوزخ رسېدل وڅکئ، بېشکه مونږ هر شي لره، مونږ هغه په (ازلي) اندازې سره پیدا کړی دی) تاسو د هغوی د مریضانو پوښتنه مه کوئ، او په مړو یې جنازې مه کوئ، او که ته ما ته د دوی څخه یو راوښایي نو زه به ترې سترګه وباسم». شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة (3/597). وقَالَ عُبَادَةُ بْنُ الصَّامِتِ رضي الله عنه لِابْنِهِ: يَا بُنَيَّ، إِنَّكَ لَنْ تَجِدَ طَعْمَ حَقِيقَةِ الْإِيمَانِ حَتَّى تَعْلَمَ أَنَّ مَا أَصَابَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُخْطِئَكَ، وَمَا أَخْطَأَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُصِيبَكَ، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ: «إِنَّ أَوَّلَ مَا خَلَقَ اللَّهُ الْقَلَمَ، فَقَالَ لَهُ: اكْتُبْ، قَالَ: رَبِّ، وَمَاذَا أَكْتُبُ؟ قَالَ: اكْتُبْ مَقَادِيرَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ»، يَا بُنَيَّ إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ: «مَنْ مَاتَ عَلَى غَيْرِ هَذَا فَلَيْسَ مِنِّي».او عبادة بن الصامت - رضي الله عنه - خپل زوی ته وفرمایل: ای زویه ! ته هیڅ کله د ایمان حقیقي خوند نه شي موندلی تر دې چې پدې پوه شې چې څه چې درورسیدل هیڅکله به ترې نه وې ژغورل شوی، او څه چې درونه رسیدل هیڅکله به دې تر لاسه کړي نه وو، ما له رسول الله - صلی الله علیه وسلم - څخه اوریدلي دي چې وییل یې: یقینا لومړی هغه څه چې الله پیدا کړ قلم و، نو ورته یې وویل: ولیکه، هغه وویل: ربه: څه ولیکم؟ هغه وفرمایل: د قیامت تر قائمیدو پورې د هر شي تقدیرونه ولیکه» ای بچیه! ما له رسول الله - صلی الله علیه وسلم - څخه اوریدلي دي چې فرمایل یې: "څوک چې له دې پرته په بل څه مړ شو

نو زما ځخه ندی". ابو داود په خپل سنن کې (۴۷۰۰) کې روایت کړی او ابن ابی عاصم په السنة کې (۱/۵۱). او له یحی بن یعمر څخه روایت دی فرمایي: لومړی هغه څوک چې په تقدیر کې یې خبرې کړې دي هغه معبد الجهني و په بصره کې، نو زه او عبد الرحمن الحمیري حج - او یا عمرې - ته روان شو، نو ومو ویيل: ښه به وي که چېرته د رسو ل الله - صلی الله علیه وسلم - له کوم صحابي سره مخ شو، نو د دې خلکو د ویناوو په اړه به ترې پوښتنه وکړو چې دوی یې د تقدیر په اړه کوي، نو له عبد الله بن عمر بن الخطاب سره جومات ته د ننوتلو پر مهال مخ شو، نو ما او ملګري مې په منځ کې راګیر کړ: یو یې ښي لور ته او بل یې چپ لور - ته شو - نو ما فکر وکړ چې ملګری به مې خبره ماته پرېږدي، نو ما وویل: ای أبو عبد الرحمن، زمونږ په طرف کې داسې خلک راښکاره شوي دي چې قرآن لولي او علم بربادوي او د دوی له کړنو څخه یادونه وکړه، او دا چې هغوی ګمان کوي چې تقدیر نشته، او دا چې - تقدیر - نشته او نه پرې له مخکې څوک پوهیږي تر دې چې کار واقع شوی نه وي، وایې: نو کله چې د دوی سره مخ شوې نو خبر یې کړه چې زه ورڅخه بېزاره یم، او هغوی زما څخه بیزاره دي او هغه چې عبد الله بن عمر پرې قسم کوي، که چېرته یو له دوی څخه د احد د غره په اندازه سره زر درلودل؟ او هغه یې د الله په لار کې لګولي وو نو الله به ترې نه وو قبول کړي تر څو چې په تقدیر ایمان ونه لري...». مسلم د خپل صحیح په مقدمه کې روایت کړی (۸) او آجري په الشریعه کې (۲/۸۵۱). او له أبو هارون الأبلي څخه روایت دی - او دی د هغه چا له جملې څخه و چې د عبد الله بن سهل سره یې ملګرتیا کړې وه - او دی یو نیک انسان و، او مونږ ته یې په جامع مسجد کې قرآن تدریساوه، فرمایی: «له سهل بن عبد الله څخه د تقدیر په اړه پوښتنه وشوه، نو ویې فرمایل: په تقدیر ایمان فرض دی، او دروغ ګڼل یې کفر دی او په اړه یې خبرې کول بدعت دی او ورڅخه چپ پاتې کېدل سنت دي». شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة (4/786). او له حسن بصري څخه روایت دی فرمایلي یې دي: "قلم وچ شوی، قضاوت شوی، او تقدیر د کتاب - په تصدیق، د رسولانو په رښتیا ګڼلو او د هغه چا په نیکمرغۍ چې عمل یې کړی وي او د الله څخه ویریدلی او د هغه چا په بدبختۍ چې ظلم او تېری یې کړی وي او د الله - تعالی - لخوا مؤمنانو ته په واکمنۍ ورکولو او د الله لخوا له مشرکانو څخه په بیزارۍ - بشپړ شوی دی. الشریعة، د آجري (2/881). ابن بطة العکبري فرمایلي دي: بیا لدې څخه وروسته د تقدیر په خیر او شر، خوږ او تریخ، لږ او زیات ایمان راوړل دي چې د الله تعالی لخوا په بندګانو د هغه د ارادې سره سم په ټاکلي وخت مقرر شوی دی چې باید تر سره شي، نو د الله تعالی له مخکني علم سره سم تر سره کیږي نه مخکې کیږي او نه وروسته کیږي او دا چې کوم څه بنده ته رسیدونکي وي هیڅکله به ترې ونه ژغورل شي او له هغه څه نه چې ژغورل شوی دی هیڅکله به ورته ونه رسیږي، او هغه څه چې مخکې شوي وروسته به نه شي، او هغه چې وروسته شوي مخکې به نه شي...نو پدې سره ایمان حتمي دی، د الله تعالی لخوا یې په بنده ګانو فرض شوی، نو چا چې د دې مخالفت وکړ او یا ترې ووت، او یا یې پکې باطلې خبرې وکړې، او الله تعالی ته تقدیرونه ثابت نه کړي او د تقدیر او مشیئت نسبت هغه ته (الله) و نه کړي نو دا تر ټولو لومړی زندیق دی». الشرح والإبانة علی أصول السنة والدیانة، د ابن بطة (مخ: 213 - 216).

(بــاب ما یتضمنه الإیمان بالقدر) باب دی د هغه څه په باره کې چې په تقدیر ایمان ورته شاملیږی

او مونږ ایمان لرو چې په تقدیر ایمان د الله تعالی په هر اړخیزه او چاپیره پوهه ایمان لرل دي، او دا چې هغه پاک ذات په هر هغه څه پوهیږي چې په اسمانونو کې دي او په هر هغه څه چې په ځمکه کې دي، الله تعالی فرمایلي دي: {أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَالأَرْضِ إِنَّ ذَلِكَ فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرِ}(آیا ته نه یې پوه شوی چې بېشکه الله پوهېږي په هر هغه څه چې په آسمان او ځمکه کې دي، بېشکه دغه په یو کتاب کې دي، بېشکه دغه الله ته ډېر آسان دي). [الحج سورت: 70 آیت]، او دا چې یقینًا الله د علم په لحاظ هر شی راګېر کړی دی، الله تعالی فرمایلي دي: {اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الأَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا} (الله هغه ذات دی چې اوه اسمانونه یې پیدا کړي دي او له ځمکې نه هم د دغو په مثل، (د الله) امر د دوی په مینځ کې نازلیږي، د دې لپاره چې تاسو پوه شي چې یقینًا الله په هر شي باندې ښه قادر دی او دا چې یقینًا الله د علم په لحاظ هر شی راګېر کړی دی). [الطلاق سورت: 12 آیت]. او دا چې د هغه پوهې ستړې، قدرمنې لوېې او وړې چارې راګیرې کړې دي، الله تعالی فرمایلي دي: {وَعِندَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لاَ يَعْلَمُهَا إِلاَّ هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِن وَرَقَةٍ إِلاَّ يَعْلَمُهَا وَلاَ حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ الأَرْضِ وَلاَ رَطْبٍ وَلاَ يَابِسٍ إِلاَّ فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ} (او خاص له الله سره د غیبو چابیانې دي، یواځې هغه پر دغو عالم دی او هغه عالم دی پر هغه څه چې په وچه او سمندر کې دي، او هېڅ یوه پاڼه نه غورځېږي مګر هغه پرې عالم دی او د ځمکې په تیارو کې نه یوه دانه (پرېوځي) او نه لوند څیز او نه وچ مګر (دا ټول) په څرګند کتاب (لوح محفوظ) کې دي). [الأنعام سورت: 59 آیت]. ابن جریر رحمه الله د دې آیت د تفسیر سره فرمایلي دي: "همدارنګه داسې هیڅ شی چې اوس شتون لري، او یا هغه څه چې په راتلونکي کې به شتون ولري چې تر اوسه لا ندی پیدا شوی، مګر دا چې هغه په لوح محفوظ کې ثبت شوی دی، په هغه کې لیکل شوی دی، شمېر او اندازه یې، وخت یې چې پکې به رامنځته کیږي، او هغه حالت یې چې پکې به نابود کیږي او پدې قول {مُّبِينٍ} سره یې موخه دا ده چې هغه - کتاب - د هغه څه د صحت ښکارندوی کوي چې پکې دي د هغه څه په شتون چې پکې رسم شوي (لیکل شوي دي) او په هغه ښه چې پکې لیکل شوي دي. د الطبري تفسیر (11/403). او الله پاک فرمایلي دي: {يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ الرَّحِيمُ الْغَفُور * (هغه پوهېږي په هر هغه څه چې په ځمکه کې ننوځي او په هر هغه څه چې له دې نه راوځي او په هر هغه څه چې له اسمان نه راکوزېږي او په هر هغه څه چې په ده کې پورته خېژي او همدغه (الله) بې حده مهربان، ډېر بخښونکی دی. وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لاَ تَأْتِينَا السَّاعَةُ قُلْ بَلَى وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ عَالِمِ الْغَيْبِ لاَ يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلاَ فِي الأَرْضِ وَلاَ أَصْغَرُ مِن ذَلِكَ وَلاَ أَكْبَرُ إِلاَّ فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ}او کافران شویو کسانو وویل چې مونږ ته به قیامت رانشي ته (دوی ته) ووایه: ولې نه! زما دې په خپل رب قسم وي چې خامخا لازمًا به هغه (قیامت) تاسو ته راشي (هغه رب) چې د غیبو عالم دی، له هغه څخه نه پټېږي په اندازه د یوې ذرې په اسمانونو کې او نه په ځمکه کې او نه د دغې (ذرې) نه وړوکی (شی) او نه (ترې) غټ مګر (دغه هر څه) په ښکاره کتاب کې دي). [سبا سورت: 2، 3 آیتونه]. وعن عمران بن حصین رضي الله عنه قال: إِنِّي عِنْدَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم إِذْ جَاءَهُ قَوْمٌ مِنْ بَنِي تَمِيمٍ، فَقَالَ: «اقْبَلُوا الْبُشْرَى يَا بَنِي تَمِيمٍ»، قَالُوا: بَشَّرْتَنَا فَأَعْطِنَا، فَدَخَلَ نَاسٌ مِنْ أَهْلِ الْيَمَنِ، فَقَالَ: «اقْبَلُوا الْبُشْرَى يَا أَهْلَ الْيَمَنِ، إِذْ لَمْ يَقْبَلْهَا بَنُو تَمِيمٍ»، قَالُوا: قَبِلْنَا، جِئْنَاكَ لِنَتَفَقَّهَ فِي الدِّينِ، وَلِنَسْأَلَكَ عَنْ أَوَّلِ هَذَا الأَمْرِ: مَا كَانَ؟ قَالَ: «كَانَ اللَّهُ، وَلَمْ يَكُنْ شَيْءٌ قَبْلَهُ، وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ، ثُمَّ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضَ، وَكَتَبَ فِي الذِّكْرِ كُلَّ شَيْءٍ». ثُمَّ أَتَانِي رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا عِمْرَانُ، أَدْرِكْ نَاقَتَكَ، فَقَدْ ذَهَبَتْ، فَانْطَلَقْتُ أَطْلُبُهَا، فَإِذَا السَّرَابُ يَنْقَطِعُ دُونَهَا، وَايْمُ اللَّهِ لَوَدِدْتُ أَنَّهَا قَدْ ذَهَبَتْ، وَلَمْ أَقُمْ.او له عمران بن حصین - رضي الله عنه - څخه روایت دی وایي: زه له پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - سره وم چې له بني تمیم -څخه- یوه ډله خلک راغلل؛ نو- ورته- یې وفرمایل: «ای د تمیم خلکو زیری قبول کړئ» هغوی وویل: مخکې دې زیری راکړی و، اوس یو څه راکړه، بیا د یمن له خلکو څخه یوه ډله راننوتله نو ورته یې وفرمایل : «زیری قبول کړئ ای د یمن خلکو، ځکه د تمیم خلکو قبول نه کړ» هغوی وویل: مونږ راغلي یو تر څو ځان پر دین پوه کړو، او د دې چارې (کائناتو) د پیل په اړه درڅخه پوښتنه وکړو: چې څنګه و؟ ویې فرمایل: « الله و او له هغه مخکې هیڅ شی نه و، او د هغه عرش پر اوبو د پاسه و، بیا یې آسمانونه او ځمکه پیدا کړل، او په لوح محفوظ کې یې هر څه ولیکل»، بیا راته یو سړی راغی، نو ویې وییل: ای عمرانه! اوښه دې راونیسه چې درڅخه لاړه، نو زه یې

د لېتولو پسې لاړم، ګورم چې له شګو څخه اوښتي ده، او قسم په الله چې ما خوښه ګڼله چې تللې وای خو زه نه وم راپاڅېدلی». بخاري روايت کړی (۷۴۱۸) او ترمذي (۳۹۵۱). او الله تعالی په هر هغه څه پوهيدلی دی چې وړاندې وو، او يا به په راتلونکي کې وي، او په هغه څه چې که چېرته وي نو څنګه به وي، الله تعالی د منافقانو له حال څخه د خبر ورکولو په موخه فرمايلي دي: که چېرته دوی له مؤمنانو سره - جهاد ته - وتلي وو هغوی لره به يې پرته له شر څخه نور څه نه و ورزيات کړي، حال دا چې هغو ورسره لا تللي نه وو: {لَوْ خَرَجُواْ فِيكُم مَّا زَادُوكُمْ إِلاَّ خَبَالاً ولأَوْضَعُواْ خِلاَلَكُمْ يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَ وَفِيكُمْ سَمَّاعُونَ لَهُمْ وَاللّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ} (که دوی ستاسو په لښکر کې وتلي وی (،نو) دوی به تاسو ته نه و زيات کړی (هيڅ شی) مګر شر او ضرور به دوی ستاسو په مينځ کې (د خرابۍ او چغلۍ لپاره) چابکي کړې وه، په داسې حال کې چې دوی به تاسو لپاره فتنه لټوله او په تاسو کې د هغوی لپاره څه جاسوسان هم شته او الله پر ظالمانو ښه پوه دی). [التوبة سورت : 47 آيت]. او الله تعالی د دوزخيانو په اړه فرمايي: {وَلَوْ تَرَىَ إِذْ وُقِفُواْ عَلَى النَّارِ فَقَالُواْ يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلاَ نُكَذِّبَ بِآيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِين * بَلْ بَدَا لَهُم مَّا كَانُواْ يُخْفُونَ مِن قَبْلُ وَلَوْ رُدُّواْ لَعَادُواْ لِمَا نُهُواْ عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُون} (او که ته ووينې کله چې دوی پر (غاړه د) اور ودرول شي، نو دوی به وايي: ای کاشکې! مونږ بيا (دنيا ته) واپس کړی شو، له دې (عقيدې او عمل) سره چې د خپل رب د ايتونو (بيا) تکذيب ونه کړو او مونږ شو له مومنانو څنې). [الأنعام سورت: 27، 28 آيتونه]. نو هغه يادونه وکړه چې که دوی بېرته دنيا ته راستانه شوي وای نو بېرته به خپل کفر ته ورګرځيدلي وو حال دا چې دوی لا د دوزخ اور ته نه وو ورښکاره کړای شوي. او الله تعالی فرمايي: {وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لاَ تَأْتِينَا السَّاعَةُ قُلْ بَلَى وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ عَالِمِ الْغَيْبِ لاَ يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلاَ فِي الأَرْضِ وَلاَ أَصْغَرُ مِن ذَلِكَ وَلاَ أَكْبَرُ إِلاَّ فِي كِتَابٍ مُّبِين} (او کافران شويو کسانو وويل چې مونږ ته به قيامت رانشي ته (دوی ته) ووايه: ولې نه! زما دې په خپل رب قسم وي چې خامخا لازمًا به هغه (قيامت) تاسو ته راشي (هغه رب) چې د غيبو عالم دی، له هغه څخه نه پټېږي په اندازه د يوې ذرې په اسمانونو کې او نه په ځمکه کې او نه د دغې (ذرې) نه وړوکی (شی) او نه (ترې) غټ مګر (دغه هر څه) په ښکاره کتاب کې دي). [سبأ سورت: 3 آيت]. او مونږ ايمان لرو چې الله تعالی هر هغه څه چې کيدونکي دي په يوه خوندي کتاب کې ليکلي دي، حق ذا فرمايلي دي: {وَمَا يَعْزُبُ عَن رَّبِّكَ مِن مِّثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الأَرْضِ وَلاَ فِي السَّمَاء وَلاَ أَصْغَرَ مِن ذَلِكَ وَلا أَكْبَرَ إِلاَّ فِي كِتَابٍ مُّبِين} (او ستا له رب څخه په ځمکه کې او نه په اسمان کې د ذرې په اندازه (شی) هم نه پټېږي او نه له دې نه زيات وړوکی شی او نه له دې نه زيات غټ مګر په واضحه کتاب کې دي). [يونس سورت: 61 آيت]، او الله تعالی فرمايلي: {أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاء وَالأَرْضِ إِنَّ ذَلِكَ فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِير}(ايا ته نه يې پوه شوی چې بېشکه الله پوهېږي به هر هغه څه چې په اسمان او ځمکه کې دي، بېشکه دغه په يو کتاب کې دي، بېشکه دغه الله ته ډېر اسان دي). [الحج سورت: 70 آيت]، او الله تعالی فرمايلي: {مَا أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ فِي الأَرْضِ وَلاَ فِي أَنفُسِكُمْ إِلاَّ فِي كِتَابٍ مِّن قَبْلِ أَن نَّبْرَأَهَا إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِير}(نه رسېږي په ځمکه کې او نه ستاسو په ځانونو کې کوم مصيبت مګر (دا) په کتاب کې دي مخکې له دې نه چې دغه (ځانونه) پيدا کړو، بېشکه الله ته دا ډېره اسانه ده). [الحديد سورت: 22 آيت]. او له عبدالله بن عمرو بن العاص رضي الله عنه څخه روايت دی وايي چې: ما له رسول الله صلی الله عليه وسلم څخه اوريدلي چې فرمايل يې: «كَتَبَ اللهُ مَقَادِيرَ الْخَلَائِقِ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِخَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ، قَالَ: وَعَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ». "الله - تعالی - د اسمانونو او ځمکې له پيدا کولو څخه پنځوس زره کاله مخکې د مخلوقاتو تقديرونه ليکلي دي". مسلم (۲۶۵۳) او ترمذي (۲۱۵۶) روايت کړی. او رسول الله - صلی الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «إِنَّ أَوَّلَ مَا خَلَقَ اللَّهُ الْقَلَمَ، فَقَالَ: اكْتُبْ، فَقَالَ: مَا أَكْتُبُ؟ قَالَ: اكْتُبِ الْقَدَرَ مَا كَانَ وَمَا هُوَ كَائِنٌ إِلَى الأَبَدِ».«يقينا لومړی شی چې الله پاک پيدا کړ قلم و، نو هغه ته يې وويل: وليکه، هغه وويل: څه وليکم؟ هغه ورته وفرمايل: تقدير وليکه؛ هغه چې دي او هغه څه چې ګيدونکي دي تر ابده پورې». (ابوداود (4700)، ترمذي (2155، 3319)، طيالسي (578)، احمد (22705، 22707) او ابن ابي عاصم په سنن کې په (115) شميره روايت کړی دی). او أبو هريرة - رضي الله عنه - له نبي صلی الله عليه وسلم څخه روايت کوي فرمايي: «لَمَّا قَضَى اللَّهُ الخَلْقَ، كَتَبَ كِتَابًا عِنْدَهُ: غَلَبَتْ، أَوْ قَالَ: سَبَقَتْ رَحْمَتِي غَضَبِي، فَهُوَ عِنْدَهُ فَوْقَ العَرْشِ».«کله چې الله - تعالی - د مخلوقاتو پيدايښت تمام کړ، نو د خپل ځان سره يې کتاب وليکه چې: غالب شو، او يا يې وويل: زما رحمت پر غضب باندې مخکې شو، نو دا کتاب له هغه سره د عرش د پاسه دی». بخاري (7553)، مسلم (2751)، ترمذي (3543) او ابن ماجه (189) روايت کړی دی. او مونږ ايمان لرو چې الله - تعالی - چې څه وغواړي ليکي يې او څه چې وغواړي له منځه يې وړي او همدا رنګه يې ثابت پرېږدي او هغه سره ام الکتاب دی، حق ذات فرمايلي دي او د هغه وينا حق ده: {يَمْحُو اللّهُ مَا يَشَاء وَيُثْبِتُ وَعِندَهُ أُمُّ الْكِتَاب} (الله محوه کوي هغه چې اراده يې وکړي او ثابتوي يې او له هغه سره اصل د کتاب دی). [الرعد سورت: 39 آيت]. او مونږ ايمان لرو چې د الله - تعالی - له پريکړې او تقدير پرته هيڅ شی نه شي کيدلی او د الله - تعالی - له پريکړې او تقدير پرته د هيڅ کار مخنيوی نه کيږي، هغه څه يې چې مقدر کړي وي خامخا به پېښيږي هيڅ چاره ترې نشته او د هغه څه مخنيوی يې چې کړی هيڅوک يې نه شي تر سره کولی، نو ټول مخلوقات هيڅ داسې کار نه شي کولای چې الله تعالی نه وي ليکلی او نه د هيڅ کار مخنيوی کولای شي چې الله پاک ليکلی وي، هغه څه چې بنده ته ونه رسيدل هيڅکله يې لاس ته نه شي راوړلی او هغه څه چې لاس ته راوړي هيڅکله به ترې بچ ونه خوري، له عبد الله بن عباس - رضي الله عنهما - څخه روايت دی فرمايي: زه يوه ورځ په سپرلۍ د رسول الله - صلی الله عليه وسلم - شاته ناست وم نو ويې فرمايل: «يَا غُلَامُ، إِنِّي أُعَلِّمُكَ كَلِمَاتٍ: احْفَظِ اللَّهَ يَحْفَظْكَ، احْفَظِ اللَّهَ تَجِدْهُ تُجَاهَكَ، إِذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ اللَّهَ، وَإِذَا اسْتَعَنْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ، وَاعْلَمْ أَنَّ الأُمَّةَ لَوِ اجْتَمَعَتْ عَلَى أَنْ يَنْفَعُوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَنْفَعُوكَ إِلَّا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ لَكَ، وَلَوِ اجْتَمَعُوا عَلَى أَنْ يَضُرُّوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَضُرُّوكَ إِلَّا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَيْكَ، رُفِعَتِ الأَقْلَامُ، وَجَفَّتِ الصُّحُفُ».«ای هلکه، زه تا ته څو خبرې درښايم: الله په ياد لره، هغه به ستا ساتنه وکړي، الله په ياد لره، هغه به دې په وړاندې ومومې، کله دې چې څه غوښتل نو له الله څخه يې وغواړه، او کله دې چې مرسته غوښتله، نو له الله نه يې وغواړه، او پوه شه: که دا ټول خلک راغونډ شي تر څو تاته د څه ګټه ورسوي، نو هغوی به تاته هيڅ ګټه و نه رسوي پرته له هغې چې الله درته ليکلې وي، او که دوی راغونډ شي چې تاته يو څه ضرر ورسوي، نو هيڅ ضرر به در ونه رسوي له هغه پرته چې الله تعالی درته ليکلي وي. قلمونه پورته شوي او کاغذونه وچ شوي دي». ترمذي (2516) روايت کړی او ابن وهب په القدر کې (28)، او احمد (2669) او عبد بن حميد (636) هم روايت کړی دی. او مونږ ايمان لرو پر دې چې الله څه وغواړي کيږي او هغه څه چې ونه غواړي نه کيږي، او دا چې د هغه مشيئت بشپړ دی، الله تعالی فرمايلي دي: {وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاء وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ سُبْحَانَ اللَّهِ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُون} (او ستا رب پيدا کوي هغه څه چې ويې غواړي او هغه انتخاب کوي، دوی ته هېڅ اختيار نشته، الله تعالی لره پاکي ده، او هغه اوچت دی له هغه څه نه چې دوی يې ورسره شريکوي). [القصص سورت: 68 آيت]، او الله تعالی فرمايلي: {وَمَا تَشَاؤُونَ إِلاَّ أَن يَشَاء اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِين} (او تاسو (د سمې لارې) اراده نشئ کولی مګر دا چې الله رب العالمين يې اراده وکړي). [التکوير سورت: 29 آيت]. او د الله تعالی ځواک نافذ دی، حق ذات فرمايلي دي: (وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعْجِزَهُ مِن شَيْءٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ ۚ إِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا) (او الله کله هم داسې نه دی چې هغه لره دې عاجزه کړي هېڅ کوم شی په اسمانونوکې او په ځمکه کې، بېشکه هغه (الله) له ازله ښه پوه، ښه قادر دی). [فاطر سورت: 44 آيت]، او الله تعالی فرمايلي: {وَلَوْ شَاء رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُون} (او که چېرې ستا رب، غوښتلی (نو) دوی به دا (کار) نه و کړی، نو ته دوی پرېږده او هغه هم چې دوی له خپله ځانه څه دروغ جوړوي). [الأنعام سورت: 112 آيت]. او د هغه په پادشاهۍ کې هيڅ شی نه شي کيدلی مګر چې هغه يې وغواړي، حق ذات فرمايلي دي: {وَلَوْ شَاء اللّهُ مَا اقْتَتَلَ الَّذِينَ مِن بَعْدِهِم مِّن بَعْدِ مَا جَاءتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَلَـكِنِ اخْتَلَفُواْ فَمِنْهُم مَّنْ آمَنَ وَمِنْهُم مَّن كَفَرَ وَلَوْ شَاء اللّهُ مَا اقْتَتَلُواْ وَلَـكِنَّ اللّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيد}(اوکه الله غوښتلی، (نو) هغه کسان به په خپلو کې نه وو جنګېدلي، چې له دغو (رسولانو) نه پس وو، له دې نه وروسته چې دوی

ته څرګندې نښې راغلې، او لېکن دوی اختلاف وکړ، نو په دوی کې ځینې هغه دي؛ چې ایمان یې راوړ، او ځینې په دوی کې هغه دي؛ چې کافر شول، او که الله غوښتلی، (نو) دوی به په خپلو کې نه وو جنګېدلي، او لېکن الله کوي هغه څه چې اراده یې وکړي). [البقرة سورت: 253 آیت]. او مونږ ایمان لرو چې بنده ګان هم حقیقي اراده او اختیار لري او هغه د الله تعالی د مشیئت تابع ده، الله تعالی فرمایلي: {وَمَا تَشَاؤُونَ إِلاَّ أَن يَشَاء اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا}(او تاسو اراده نشئ کولی مګر دا چې الله یې وغواړي، بېشکه الله ښه عالم، ښه حکمت والا دی). [الإنسان سورت: 30 آیت]، او الله - تعالی - فرمایلي: {لِمَن شَاء مِنكُمْ أَن يَسْتَقِيم *(د هغه چا لپاره چې په تاسو کې غواړي چې دی نېغ برابر شي. وَمَا تَشَاؤُونَ إِلاَّ أَن يَشَاء اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِين}او تاسو د (سمې لارې) اراده نشئ کولی مګر دا چې الله رب العلمین یې اراده وکړي). [التكوير سورت: 28، 29 آیتونه]، او د لوی شان او شوکت خاوند ذات فرمایلي دي: {إِنَّ هَذِهِ تَذْكِرَةٌ فَمَن شَاء اتَّخَذَ إِلَى رَبِّهِ سَبِيلاً} [بېشکه دا (قرآن) نصیحت دی، نو هغه څوك چې غواړي چې خپل رب طرف ته لار ونیسي (نو ودې نیسي)]. [الإنسان سورت: 29 آیت]. او سپیڅلي ذات فرمایلي دي: {ذَلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ فَمَن شَاء اتَّخَذَ إِلَى رَبِّهِ مَآبًا} [دغه حق ورځ ده، نو هغه څوك چې د خپل رب په طرف د ورتلو ځای نیسي (نو ودې نیسي)]. [النبأ سورت: 39 آیت]. او مونږ ایمان لرو چې یقینا الله تعالی په خپل فضل سره هغه چاته هدایت کړی چې غوښتل یې او په خپل عدل سره یې چې چا لره غوښتل نو هغه یې ذلیل کړ، له هغه څخه د هغه د کړنو پوښتنه نه کیږي حال دا چې دوی پوښتل کیږي، الله تعالی فرمایلي دي: {وَالَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا صُمٌّ وَبُكْمٌ فِي الظُّلُمَاتِ مَن يَشَإِ اللَّهُ يُضْلِلْهُ وَمَن يَشَأْ يَجْعَلْهُ عَلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيم} (او هغه کسان چې زمونږ د آیتونو تکذیب یې کړی دی (دوی) کاڼه او ګونګیان دي، په تیارو کې دي، چا ته چې الله وغواړي هغه ګمراه کوي او چا ته چې وغواړي هغه په نېغه لار روانوي). [الأنعام سورت: 39 آیت]، او د لوی شان او شوکت خاوند ذات فرمایلي دي: (فَمَن يُرِدِ اللَّهُ أَن يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ ۖ وَمَن يُرِدْ أَن يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَاءِ ۚ كَذَٰلِكَ يَجْعَلُ اللَّهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ)(نو هغه څوك چې الله هغه ته د هدایت کولو اراده وکړي، (نو) د هغه سینه د اسلام لپاره پراخه کړي او هغه څوك چې هغه یې د ګمراه کولو اراده وکړي (، نو) د هغه سینه تنګه کړي، بېخي تنګه، ګویا کې هغه پورته اسمان ته په سختۍ سره خېژي، همدارنګه الله پلیتي (عذاب) اچوي په هغو کسانو باندې چې ایمان نه راوړي). [الأنعام سورت: 125 آیت]، او الله تعالی فرمایلي دي: {وَلَوْ شِئْنَا لآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدَاهَا وَلَكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي لأَمْلأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِين} (او که مونږ غوښتلی (نو) مونږ به خامخا هر نفس ته د هغه هدایت ورکړی و او لېکن زما له جانبه دغه خبره ثابته (او لازمه) شوې ده چې زه به جهنّم خامخا ضرور له پېریانو او انسانانو، ټولو نه ډکوم). [السجدة سورت : 13 آیت]. له ابوبکر المروزی څخه روایت دی وایي چې: «ما له ابو عبدالله - یعنې احمد بن حنبل - څخه اوریدلي دي چې وییل یې: دوی له عبدالرحمن بن مهدي څخه د تقدیر په اړه پوښتنه وکړه، هغه ورته وویل: خیر او شر په اندازه دي». الإبانة الكبرى، د ابن بطة (4/261). او أبوبکر بن أبی عاصم فرمایلي دي: «ما د سنت په اړه پوښتنه وکړه چې څه دي؟ او سنت: په احکامو او نورو شیانو کې د ډېرو معناګانو لپاره یو جامع نوم دی، سنت هغه څه دي علماوو یې سنت ته په نسبت ورکولو کې اتفاق کړی وي لکه: د تقدیر د اثبات وینا، او دا چې وړتیا د عمل لپاره له عمل سره وي، او په خیر او شر، خوږ او تریخ تقدیر باندې ایمان درلودل دي، او د هر پیروي کوونکي انسان پیروي هغه ته د الله تعالی په توفیق ورکولو سره کیږي او د هر نافرمان انسان هره نافرماني، د الله تعالی لخوا د ده لپاره ذلت او خواري ده، نیکمرغه انسان هغه دی چې له وړاندې نه ورته نیمکرغي لیکل شوي وي او بدمرغه انسان هغه دی چې بدمرغي ورته له مخکې لیکل شوي وي او کارونه د الله تعالی له ارادې او خوښې څخه خارج ندي او د بنده ګانو نیک او بد عملونه د دوی خپلې کړنې دي، او خالق ذات یې پیدا کوونکی دی». السنة، د ابن أبي عاصم (2/645). او مونږ ایمان لرو چې الله -تعالی- اطاعت او اطاعت کونکي خوښوي، الله - جل جلاله فرمایلي دي: {وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ أُوْلَئِكَ هُمُ الرَّاشِدُون} (او لېکن الله تاسو ته ایمان محبوب وګرځاوه او هغه یې ستاسو په زړونو کې ښایسته کړ او تاسو ته یې کفر او فسق او نافرماني کول ناخوښه وګرځول، هم دغه کسان په نېغه لار دي). [الحجرات سورت: 7 آیت]، او الله پاک فرمایلي دي: {وَمَن يُطِعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُوْلَـئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِم مِّنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاء وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَـئِكَ رَفِيقًا} (او څوك چې د الله او د (هغه د) رسول اطاعت وکړي، نو دغه کسان به له هغو خلکو سره وي پر چا باندې چې الله انعام کړی دی، چې نبیان، او صدیقین او شهیدان او صالحان دي او دغه خلق ښه ملګري دي). [النساء سورت: 69 آیت]، او الله تعالی فرمایلي: {وَأَحْسِنُوَاْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِين} (او احسان کوئ بې شکه الله تعالی محبت کوي د داسي ښائسته عمل کوؤنکو سره). [البقرة سورت: 195 آیت]، او الله تعالی فرمایلي: {إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِين} (یقینًا الله ډېر توبې وېستونکي خوښوي او ښه پاك اوسېدونکي خوښوي). [البقرة سورت: 222 آیت]، او رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: «إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ العُطَاسَ، وَيَكْرَهُ التَّثَاؤُبَ».«الله تعالی پرنجی خوښوي، او خوله وازی (ارږمی) بد ګڼي». بخاري (6223)، مسلم (2994)، ابوداود (5028)، ترمذي (2746) او ابن ماجه (968) روایت کړي دی. أبو هريرة -رضي الله عنه- له نبي کریم -صلی الله علیه وسلم- څخه روایت کوي چې فرمایلي یې دي: «إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا نَادَى جِبْرِيلَ: إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ فُلَانًا فَأَحِبَّهُ...».«کله چې الله له یو بنده سره مینه ولري، نو جبرائیل ته غږ وکړي: الله له فلاني سره مینه لري، نو له هغه سره مینه ولره...». بخاري (6040)، مسلم (2637) او ترمذي (3161) روایت کړی. او مونږ ایمان لرو چې الله تعالی بې لاریتوب او بې لارې انسانان بد ګڼي، او حق ذات فرمایلي دي: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ يَسْخَرْ قَومٌ مِّن قَوْمٍ عَسَى أَن يَكُونُوا خَيْرًا مِّنْهُمْ وَلاَ نِسَاء مِّن نِّسَاء عَسَى أَن يَكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ وَلاَ تَلْمِزُوا أَنفُسَكُمْ وَلاَ تَنَابَزُوا بِالأَلْقَابِ بِئْسَ الاِسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الإِيمَانِ وَمَن لَّمْ يَتُبْ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الظَّالِمُون}(ای هغو کسانو چې ایمان یې راوړی دی! هېڅ قوم دې په بل قوم پورې مسخرې نه کوي، کېدی شي چې هغوی له ده نه ډېر غوره وي، او نه (دې) ښځې په نورو ښځو پورې (مسخرې کوي)، کېدی شي چې هغوی له دوی نه ډېرې غوره وي او تاسو د خپلو ځانونو عیب جویي مه کوئ او یو بل په بدو لقبونو (او نومونو) سره مه بلئ، له ایمان راوړو نه بعد د فسق نامه بده ده او چا چې توبه ونه وېستله، نو هم دغه کسان ظالمان دي). [الحجرات سورت: 11 آیت]، الله تعالی فرمایلي: {إِنَّ اللَّهَ لاَ يُحِبِّ الْمُعْتَدِين} (یقینًا الله له حد نه تېرېدونکي نه خوښوي). [البقرة سورت: 190 آیت]، او الله تعالی فرمایلي دي: {وَاللَّهُ لاَ يُحِبُّ الفَسَاد} (حال دا چې الله فساد نه خوښوي). [البقرة سورت: 205 آیت]. او له عثمان البتي څخه روایت دی وایي چې: زه ابن سیرین ته ورغلم، هغه راته وویل: خلک د تقدیر په اړه څه وایي؟ ویې ویل: زه نه پوهېږم چې ما ورته څه ځواب ورکړ، ویې ویل: نو هغه له ځمکې څخه یو څه راپورته کړل او ویې ویل: زه نه غواړم چې - په اړه یې - د دې په اندازه څه ووایم، د الآجري په الشريعة کې لدې زیات دی (2/ 887). او یقینا کله چې الله - تعالی - د بنده لپاره د خیر اراده وکړي نو د هغه کارونو توفیق ورکړي چې هغه یې خوښوي او د خپل اطاعت او هغو کارونو توفیق ورکړي چې هغه پرې له بنده څخه راضي کیږي او چاته چې لدې پرته بله اراده ولري نو حجت پرې قائم کړي، بیا عذاب ورکړي پداسې حال کې چې ورسره ظلم کوونکی نه وي». القدر، د فریابي (263 مخ). او مونږ ایمان لرو چې الله تعالی په بدو کارونو امر نه کوي او د خپلو بنده ګانو لپاره کفر نه خوښوي، الله تعالی فرمایلي: {إِنَّ اللَّهَ لاَ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاء} (بېشکه الله د بې حیایۍ حکم نه کوي). [الأعراف سورت: 28 آیت]، او د لوی شان، شوکت او سلطنت خاوند فرمایلي دي: (او هغه د خپلو بنده ګانو لپاره کفر نه خوښوي، او که تاسو شکر وباسئ (نو) دی دغه (شکر) تاسو ته خوښوي). [الزمر سورت: 7 آیت]. او مونږ ایمان لرو چې الله د هر شي پیدا کوونکی دی، الله تعالی فرمایلي دي: {اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيل}،(الله د هر شي پیدا کوونکی دی او هغه په هر شي باندې نګران دی). [الزمر سورت: 62 ایت]، او پدې چې الله - تعالی - بنده ګان پیدا کړي دي، او د دوی کړنې یې هم پیدا کړي دي، الله تعالی فرمایلي دي: (وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ 96)(حال دا چې الله ستاسو او ستاسو د عملونو، پیدا کوونکی دي). [الصافات سورت: 96 آیت]، او هیڅوک ورسره د -

مخلوقاتو - په پیدا کولو کې برخه نه لري، لکه څرنګه چې ورسره څوک د هغه په پادشاهۍ کې برخه نه لري، حق ذات فرمايلي دي: {الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُن لَّهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدِيرًا} (هغه ذات چې خاص د هغه لپاره د آسمانونو او ځمکې بادشاهي ده او هېڅ اولاد يې نه دی نیولی او د ده لپاره په بادشاهۍ کې هېڅ شريك نشته او هر شی يې پیدا کړی دی، نو هغه يې په اندازه کړی دی، اندازه کول). [الفرقان سورت: 2 آیت]. او الله تعالی پر مخلوقاتو استدلال وکړ چې هغه یوازینی خالق دی، الله - تعالی - فرمايلي: {نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ فَلَوْلاَ تُصَدِّقُون *(مونږ تاسو پيدا کړي يئ، نو ولې تاسو تصديق نه کوئ!. أَفَرَأَيْتُم مَّا تُمْنُون * نو تاسو ما ته خبر راکړئ! هغه نطفه چې تاسو يې تویوئ. أَأَنتُمْ تَخْلُقُونَهُ أَمْ نَحْنُ الْخَالِقُون}آیا تاسو (له) دغې (نطفې نه بشر) پيدا کوئ، يا هم دا مونږ يې پيدا کوونکي يو). [الواقعة سورت: 57-59 آیتونه]. که څه هم دا په بيا راژوندي کېدو يو ثبوت دی، لدې سره د هغه - سپيڅلي ذات - په یووالي هم دلیل دی چې یوازې هغه ذات تبارک وتعالی پیدا کوونکی دی.

(بـــاب لا تعارض بين الأمر والشرع والخلق والعقل) باب دی پدې باره کې چې: د فرمان(امر کونی)، شریعت، پیدایښت او عقل تر منځه ټکر (تعارض) نشته

او مونږ ایمان لرو چې د شریعت، حکم (کوني)او مخلوق ترمنځ هيڅ ټکر نشته، ځکه چې الله پاک لره مخلوقات دي او هغه لره حکم دی، نو هغه چې څه وغواړي کوي يې او له هغه څخه د هغه د کړنو په اړه پوښتنه نه کيږي، هغه امر کوي،او د هغه پرېکړې لره ردوونکی نشته، او د حکم لره روسته کوونکی نشته ، حق ذات فرمايلي دي: {إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ أَلاَ لَهُ الْخَلْقُ وَالأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِين} (بېشکه ستاسو رب هغه الله دی چې آسمانونه او ځمکه يې په شپږو ورځو کې پیدا کړي دي، بيا د عرش له پاسه شو، هغه په شپې سره ورځ پټوي، په داسې حال کې چې دا (شپه) هغې (ورځ) لره په تلوار سره طلب کوي او لمر، او سپوږمۍ او ستوري،تابع کړای شويدي د هغه په حکم، خبر اوسئ! خاص هغه لره دي پيدا کول او حکم کول، ډېر برکت والا دی الله؛ پالوونکی د ټول عالم دی). [الأعراف سورت: 54 ایت]. او مونږ ایمان لرو چې الله -تعالی- د آسمانونو او ځمکې له پیدا کولو څخه پنځوس زره کاله مخکې د مخلوقاتو برخلیک ټاکلی و، سره لدې يې بيا هم د هغه او د هغه د رسولانو او أنبياوو د اطاعت امر يې کړی او د هغه له نافرمانۍ او د هغه د رسولانو او أنبياوو له نافرمانۍ څخه يې منع فرمايلې ده، حق ذات چې مقدس نومونه لري فرمايلي دي: (وَإِن يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ ۖ وَإِن يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ ۚ يُصِيبُ بِهِ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۚ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ) (او که چېرې الله تا ته څه تکليف درورسوي، نو له هغه نه غير هيڅوك هغه (تکليف) لره لرې کوونکی نشته او که چېرې هغه تا ته د خير اراده وکړي، نو د هغه فضل لره هېڅ منع کوونکی نشته، په خپلو بنده ګانو کې چا ته چې وغواړي وررسوي يې او هماغه ښه بخښونکی، بې حده رحم کوونکی دی. قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءكُمُ الْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ فَمَنِ اهْتَدَى فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا أَنَاْ عَلَيْكُم بِوَكِيل * ته ووايه: ای خلکو! يقينًا تاسو ته د خپل رب له جانبه حق راغی، نو هغه چا چې هدايت اختيار کړ، نو بېشکه همدا خبره ده چې هغه د خپل ځان لپاره هدايت حاصلوي اوڅوك چې بې لارې شي، نو بېشکه ضرر يې د خپل ځان دی او زه پر تاسو ذمه وار نه يم. وَاتَّبِعْ مَا يُوحَى إِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتَّىَ يَحْكُمَ اللَّهُ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِين}او ته پيروي کوه د هغه څه چې تا ته وحي کيږي او صبر کوه تر هغه پورې چې الله فيصله وکړي او هغه تر ټولو غوره فيصله کوونکی دی). [يونس سورت: 107-109 آیتونه]. نو په دې آيتونو کې الله تعالی د تقدير په اړه خبر ورکول او د وحی او د خپل حکم په پيروۍ کولو امر يې يو ځای کړل، حق ذات فرمايلي دي: {اتَّبِعْ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ لا إِلَـهَ إِلاَّ هُوَ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِين * (ته پيروي کوه د هغه شي چې تا ته د خپل رب له جانبه وحي کيږي، نشته حق معبود مګر همغه دی او ته له مشرکانو څخه مخ واړوه. وَلَوْ شَاء اللَّهُ مَا أَشْرَكُواْ وَمَا جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا وَمَا أَنتَ عَلَيْهِم بِوَكِيل}او که چېرې الله غوښتلی (، نو) دوی به شرك نه و کړی او ته مونږ په دوی باندې ساتونکی (نګران) نه يې ګرځولی او نه ته يې په دوی باندې نګران). [الأنعام سورت: 106-107 آيت]، نو حق ذات ښکاره کړه چې د هدايت د لارې پيروي واجب ده، او دا چې هغه ذات د خپل فضل له مخې چا لره چې غوښتل هدايت کړی دی او په خپل عدل سره يې چې چاته غوښتل هغه يې ګمراه کړی دی او هغه سپيڅلي ذات فرمايلي دي: {وَلَوْ شَاء رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلاَ يَزَالُونَ مُخْتَلِفِين * (او که ستا رب غوښتلی خامخا به يې خلک ټول يو امت ګرځولي وو او دوی به همېشه اختلاف کوونکي وي. إِلاَّ مَن رَّحِمَ رَبُّكَ وَلِذَلِكَ خَلَقَهُمْ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لأَمْلأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِين *مګر هغه څوك چې ستا رب پرې رحم وکړي او د دغه (اختلاف او رحمت) لپاره يې دوی پيدا کړي دي او ستا د رب خبره پوره شوې ده چې خامخا هرومرو به زه جهنم له پېريانو او انسانانو ټولو نه ضرور ډکوم. وَكُـلاًّ نَّقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنبَاء الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهِ فُؤَادَكَ وَجَاءكَ فِي هَـذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرَى لِلْمُؤْمِنِين * او مونږ تا ته د رسولانو له خبرونو څنې ټول هغه څه بيانوو چې په هغو سره مونږ ستا زړه کلکوو او تا ته په دې (خبرونو) کې راغلی دی حق او نصيحت او يادونه لپاره د مومنانو. وَقُل لِّلَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ اعْمَلُواْ عَلَى مَكَانَتِكُمْ إِنَّا عَامِلُون * او ته هغو کسانو ته چې ايمان نه راوړي، ووايه: تاسو پر خپل ځای (او حال) عمل کوئ، بېشکه مونږ هم عمل کوونکي يو. وَانتَظِرُوا إِنَّا مُنتَظِرُون * او تاسو انتظار کوئ، بېشکه مونږ هم انتظار کوونکي يو. وَلِلّهِ غَيْبُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَإِلَيْهِ يُرْجَعُ الأَمْرُ كُلُّهُ فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُون} او خاص الله لره دی د اسمانونو او ځمکې (علم) غيب او خاص هم ده ته (د بنده ګانو) ټول کارونه بېرته ورګرځول کيږي، نو ته د ده عبادت کوه او پر ده توکل کوه او ستا رب له سره غافله ندی له هغو کارونو نه چې تاسو يې کوئ). [هود سورت: 118-123آیتونه]. او په دې آيتونو کې - هم - الله -تعالی- د خپلې عمومي ارادې په اړه خبر ورکول او خپلو مخالفانو ته د ګواښ کول او مؤمنو بنده ګانو ته په خپل عبادت امر کول او پر هغه توکل کول سره جمع کړل. او په تقدير باندې د ايمان راوړلو او په شريعت د عمل کولو تر منځ يو ځای کول يو شونی کار دی او برلاسي کيدل پرې کيدلی شي، لدې امله الله تعالی فرمايي: (لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا) (او الله هېڅ يو نفس نه مکلف کوي مګر د هغه له وَس سره سم). [البقرة سورت: 286 آیت]، او حق ذات تعالی فرمايلي دي: {وَلاَ نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلاَّ وُسْعَهَا}(مونږ هېڅ يو نفس نه مکلف کوو مګر د هغه له طاقت سره سم). [المؤمنون سورت: 62 آيت]. او الله - تعالی - مونږ ته د هغه په دردناکو تقديرونو باندې په صبر کولو سره امر کړی دی، حق ذات فرمايلي دي: {وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوفْ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الأَمَوَالِ وَالأنفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِين}(او خامخا مونږ به تاسو ضرور په يو شي سره له وېرې او له لوږې او د مالونو او ځانونو او مېوو په نقصان (کمي) سره ازمايو، او صبر کوونکو ته زېری ورکړه). [البقرة سورت: 155 ايت]، لوړ او سپيڅلي ذات فرمايلي دي: {إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُم بِغَيْرِ حِسَاب} (بېشکه یوازې صبر کوونکو ته د هغوی اجر بې حسابه پوره ورکول کيږي). [الزمر سورت : 10 آيت]. او رسول الله - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ بَلَاءً الأَنْبِيَاءُ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ».«تر ټولو سخت خلک چې امتحان کيږي هغه پيغمبران دي، بيا چې څوک ورپسې دي، بيا چې څوک ورپسې دي ، بيا چې څوک ورپسې دي». اسحاق بن راهويه (٢٤١٣)، او أحمد په مسند (٢٧٠٧٩) کې، ابن ابي الدنيا په المرض والکفارات کې (٦)، نسائي په الکبري (٧٤٤٠) کې روايت کړی دی. او له أبو هريرة -رضي الله عنه- څخه روايت دی وايي چې رسول الله -صلى الله عليه وسلم- فرمايلي دي: «مَا يَزَالُ الْبَلَاءُ بِالمؤْمِنِ وَالمؤْمِنَةِ فِي نَفْسِهِ وَوَلَدِهِ وَمَالِهِ حَتَّى يَلْقَى اللَّهَ وَمَا عَلَيْهِ خَطِيئَةٌ».«تر هغه پورې مؤمن سړی او مؤمنه ښځه - د الله تعالی لخوا - په خپل ځان، اولاد او مال کې ازمايل کيږي تر څو چې دی کله د الله - تعالی - سره مخ شي او هيڅ ګناه پرې پاتې نه وي». ترمذي (٧٨٥٩)، ابن ابي شيبه (١٠٩١٦)، احمد په مسند (٧٨٥٩) او هناد بن السري په

الزهد (۴۰۲) کې روایت کړی دی. وعن علي رضي الله عنه قال: كُنَّا فِي جَنَازَةٍ فِي بَقِيعِ الغَرْقَدِ، فَأَتَانَا النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فَقَعَدَ وَقَعَدْنَا حَوْلَهُ، وَمَعَهُ مِخْصَرَةٌ، فَنَكَّسَ، فَجَعَلَ يَنْكُتُ بِمِخْصَرَتِهِ، ثُمَّ قَالَ: «مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ، مَا مِنْ نَفْسٍ مَنْفُوسَةٍ إِلَّا كُتِبَ مَكَانُهَا مِنَ الجَنَّةِ وَالنَّارِ، وَإِلَّا قَدْ كُتِبَتْ شَقِيَّةً أَوْ سَعِيدَةً»، فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَفَلاَ نَتَّكِلُ عَلَى كِتَابِنَا، وَنَدَعُ العَمَلَ؟ فَمَنْ كَانَ مِنَّا مِنْ أَهْلِ السَّعَادَةِ، فَسَيَصِيرُ إِلَى عَمَلِ أَهْلِ السَّعَادَةِ، وَأَمَّا مَنْ كَانَ مِنَّا مِنْ أَهْلِ الشَّقَاوَةِ، فَسَيَصِيرُ إِلَى عَمَلِ أَهْلِ الشَّقَاوَةِ. قَالَ: «أَمَّا أَهْلُ السَّعَادَةِ فَيُيَسَّرُونَ لِعَمَلِ السَّعَادَةِ، وَأَمَّا أَهْلُ الشَّقَاوَةِ فَيُيَسَّرُونَ لِعَمَلِ الشَّقَاوَةِ»، ثُمَّ قَرَأَ: {فَأَمَّا مَن أَعْطَى وَاتَّقَى * وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى } الآيَةَ [الليل: 6]».او له علی - رضي الله عنه - څخه روایت دی فرمايي: مونږ په بقیع الغرقد کې په يوه جنازه کې وو، چې نبي - صلى الله عليه وسلم - مونږ ته راغی، نو کېناست او مونږ يې شاوخوا کیناستو، او هغه سره يوه چوکه وه، نو سر يې ټيټ کړ، او چوکه يې په ځمکه کې په لختې (ډکې) سره وهله، بيا يې وفرمايل: «ستاسو څخه هيڅوک داسې نشته، هيڅ داسې يو ساکښ نشته مګر دا چې ځای يې په جنت يا دوزخ کې ليکل شوی دی، مګر دا چې ليکل شوي دي چې بدبخته دی که نيکبخته» نو يو سړي ووېل: آيا په خپل ليک باندې تکيه ونکړو، او عمل کول پرې نږدو؟ نو څوک چې زمونږ څخه له نيکمرغانو څخه وي نو د نيمکرغو خلکو عمل ته به ورځي، او که چېرته زمونږ څخه څوک له بدمرغانو څخه وي نو د بدمرغو خلکو عمل ته به ورځي، ويې فرمايل: «کوم چې نيمکرغه خلک دي نو هغوی ته به د نيکمرغو خلکو عملونه آسان کړای شي او کوم چې بدمرغه خلک دي نو هغوی ته به د بد مرغو خلکو عملونه آسان کړای شي»، بيا يې - د الله تعالی دا وينا - ولوستله {فَأَمَّا مَن أَعْطَى وَاتَّقَى * وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى }. الليل سورت: ۶ آيت. (نو هر چې هغه څوك دی چې ورکړه کوي او وېرېږي، او د ډېرې ښکلې کلمې تصديق کوي). بخاري (۱۳۶۲)، مسلم (۲۶۴۷)، ابو داود (۴۶۹۴) او ترمذي (۳۳۴۴) روايت کړی دی. وعن عمران بن حصين رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُعْرَفُ أَهْلُ الجَنَّةِ مِنْ أَهْلِ النَّارِ؟ قَالَ: «نَعَمْ»، قَالَ: فَلِمَ يَعْمَلُ العَامِلُونَ؟ قَالَ: «كُلٌّ يَعْمَلُ لِمَا خُلِقَ لَهُ، أَوْ: لِمَا يُسِّرَ لَهُ». او له عمران بن حصين - رضي الله عنه - څخه روايت دی فرمايي چې يو سړي ووېل: ای د الله رسوله، آيا د جنت خلک د اور له خلکو څخه پېژندل کيږي؟ هغه وفرمايل: «هو» هغه ووېل: نو بيا ولې خلک عمل کوي؟ هغه وفرمايل: هر يو هغه عمل کوي چې ورته پيدا شوی دی، او يا: چې ورته آسان کړی شوی دی». بخاري (6596)، مسلم (2649) او ابوداود (4709) روايت کړی. وعن جابر رضي الله عنه قال: جَاءَ سُرَاقَةُ بْنُ مَالِكِ بْنِ جُعْشُمٍ قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، بَيِّنْ لَنَا دِينَنَا كَأَنَّا خُلِقْنَا الْآنَ، فِيمَا الْعَمَلُ الْيَوْمَ؟ أَفِيمَا جَفَّتْ بِهِ الْأَقْلَامُ، وَجَرَتْ بِهِ الْمَقَادِيرُ، أَمْ فِيمَا نَسْتَقْبِلُ؟ قَالَ: «لَا، بَلْ فِيمَا جَفَّتْ بِهِ الْأَقْلَامُ وَجَرَتْ بِهِ الْمَقَادِيرُ» قَالَ: فَفِيمَ الْعَمَلُ؟ قَالَ زُهَيْرٌ: ثُمَّ تَكَلَّمَ أَبُو الزُّبَيْرِ بِشَيْءٍ لَمْ أَفْهَمْهُ، فَسَأَلْتُ: مَا قَالَ؟ فَقَالَ: «اعْمَلُوا فَكُلٌّ مُيَسَّرٌ».او له جابر - رضي الله عنه - څخه روايت دی فرمايي: سراقة بن مالک بن جعشم راغی ويې وييل: ای د الله رسوله! مونږ ته - د تقدير اړوند - زمونږ دين داسې بيان کړه لکه مونږ چې اوس پيدا شوي يو (يعنې داسې وګڼه چې په هيڅ نه پوهيږو) زمونږ د نن ورځ عمل په کومه برخه کې دی؟ آيا په هغه برخه کې چې قلمونه پرې وچ شوي او تقديرونه پرې جاري شوي او که په هغه برخه کې چې مونږ يې په راتلونکي کې - په خپلې ارادې سره کوو؟ هغه وفرمايل: « نه، بلکه هغه برخه کې دی چې قلمونه پرې وچ شوي او تقديرونه پرې جاري شوي دي» هغه ووېل: بيا نو عمل د څه لپاره؟ زهير ويلي: بيا أبو الزبير يو څه ووېل چې زه پرې پوه نه شوم، نو پوښتنه مې ترې وکړه چې هغه څه ووېل؟ هغه ووېل "عمل وکړئ، ځکه هر سړي ته هغه څه آسانه شوي چې ورته پيدا شوی دی". مسلم روايت کړی دی (2648). او له سهل بن سعد الساعدي - رضي الله عنه - څخه روايت دی فرمايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: «إِنَّ العَبْدَ لَيَعْمَلُ -فِيمَا يَرَى النَّاسُ- عَمَلَ أَهْلِ الجَنَّةِ، وَإِنَّهُ لَمِنْ أَهْلِ النَّارِ، وَيَعْمَلُ -فِيمَا يَرَى النَّاسُ- عَمَلَ أَهْلِ النَّارِ، وَهُوَ مِنْ أَهْلِ الجَنَّةِ، وَإِنَّمَا الأَعْمَالُ بِخَوَاتِيمِهَا».«يو سړی به يو عمل کوي - نو خلک يې چې ګوري - هغه به د جنت د خلکو عمل وي، حال دا چې هغه به د اور له خاوندانو څخه وي، او يو بل به يو عمل کوي - نو خلک يې چې ګوري - عمل به يې د اور د خلکو عمل وي، حال دا چې هغه به له جنتيانو څخه وي، او بيشکه چې عملونو ته اعتبار د پايلو پر اساس ورکول کيږي».

بخاري (۶۴۹۳) او مسلم (۱۱۲) روايت کړی دی. امام الآجري له الله تعالی څخه د خبر ورکولو په موخه فرمايلي دي چې هغه: «له خپلو بنده ګانو څخه پيروي خوښوي او امر يې پرې کړی دی، نو د هغه چا لپاره چې د هغه اطاعت يې کړی په توفيق ورکولو سره يې تقدير جاري شوی دی او له ګناهونو څخه يې منع فرمايلې ده، او د هغې د شتون اراده يې کړې ده پرته لدې چې خوښ يې وګڼي، او يا پرې امر وکړي، الله تعالی ډېر پورته دی لدې څخه په فحشاوو امر وکړي او يا يې خوښه وګڼي او زمونږ رب ډېر لوی دی لدې څخه چې د هغه په ملکيت کې دې يو کار تر سره شي پرته د هغه له ارادې څخه او يا داسې يو څه چې له پيدا کېدو څخه مخکې پرې د هغه د مخکني علم احاطه شوې نه وي، يقينا هغه په هر هغه عمل پوه دی چې د هغه بنده ګان به يې کوي مخکې لدې نه چې بندګان پيدا کړي، او وروسته لدې چې هغوی يې پيدا کړل نو په قضا او تقدير کې پرې پوه وو مخکې لدې چې کوم عمل وکړي، بېشکه قلم د الله تعالی په امر په لوح محفوظ کې په هغه څه جاري شوی چې په راتلونکي کې به وي، د نېکۍ يا بدۍ څخه، د خپلو هغه بنده ګانو ستاينه کوي چې د هغه په تابعدارۍ عمل کوي، او بنده ګانو ته د عملونو نسبت کوي، او هغوی سره په هغه باندې د لويو بدلو وعده کوي، او که د الله تعالی توفيق دوی ته نه وی نو دوی به هغه عملونه نه وی کړی چې د دې بدلې مستحق پرې ګرځېدلي دي، {ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاء وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ} [الحديد: 21]، [دا د الله تعالی فضل او مهرباني ده هغه چا ته يې ورکوي چې خوښه يې شي، او الله تعالی د لوی فضل خاوند دی]، او همدارنګه هغه قوم يې غندلی چې د هغه نافرماني يې کړی، او دوی ته يې د دې کار په کولو باندې ويره ورکړی، او د دوی عملونه يې دوی ته منسوب کړي، دا ټول د يو اندازه شوي شي د وجې دي، چا لره چې وغواړي ګمراه کوي يې، او چا ته وغواړي هدايت ورته کوي». الشريعة، د الآجري (2/ 702). او مونږ پر دې ايمان لرو چې لکه څرنګه چې د پيدا کولو، امر او شريعت تر منځه تعارض نشته، همدا رنګه د شريعت، امر او عقل تر منځه هم نشته، نو هر هغه څه چې الله تعالی او رسول يې - صلى الله عليه وسلم - پرې امر کړی وي او يا ترې الله او رسول يې منع فرمايلي وي، او يا الله مقدر کړی وي، او يا يې ترې خبر ورکړی وي - د عقل سره تعارض نه لري؛ بلکه دا پخپله د هغه څه غوښتنه ده چې عقلونه پرې امر کوي، او دا ډېر لوی حکمت دی، حکيم او پوه ذات فرمايلي دي: {ذَلِكَ مِمَّا أَوْحَى إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ وَلاَ تَجْعَلْ مَعَ اللّهِ إِلَهًا آخَرَ فَتُلْقَى فِي جَهَنَّمَ مَلُومًا مَّدْحُورًا} (دا (ټول حکمونه) له هغو د حکمت (او پوهې) له خبرو څخه دي چې ستا رب تا ته وحي کړي دي او ته له الله سره بل هېڅ معبود مه نيسه (ګڼې) نو په جهنم کې به وغورځول شي، ملامت کړی شوی، رټل شوی). [الإسراء سورت : 39 آيت]، او الله تعالی فرمايلي دي: {حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ} [(دغه) ډېر کامل حکمت دی، پس (دوی ته) وېروونکي نفع نه رسوي]. [القمر سورت : 5 آيت]، حق ذات فرمايلي دي: {وَأَنزَلَ اللّهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ}(او الله پر تا باندې نازل کړی دی کتاب (قرآن) او حکمت (سنت) او تا ته يې هغه څه درزده کړي دي چې ته پرې نه پوهېدلې) [النساء سورت : 113 ايت]، او پدې سره پر مخلوقاتو حجت قائميږي، الله تعالی فرمايلي دي: {قُلْ فَلِلّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ فَلَوْ شَاء لَهَدَاكُمْ أَجْمَعِين}(ته ووايه: نو خاص الله لره کامل دليل دی، نو که هغه غوښتلی تاسو ټول به يې لازمًا پر نېغه لار روان کړي وئ). [الأنعام سورت: 149 آيت]. او دا شريعت، أمر او تقدير د ښکلا په لوړه مرتبه کې دي، بلکه لدې څخه غوره نشته، الله تعالی فرمايلي دي: {أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللّهِ حُكْمًا لِّقَوْمٍ يُوقِنُون} (ايا نو دوی د جاهليت فيصله غواړي؟ او په فيصله کولو کې له الله نه (بل) څوك ډېر ښه دی، د هغه قوم لپاره چې يقين کوي!). [المائدة سورت: 50 آيت]. وعن ابن الديلمي قال: «أَتَيْتُ أبي بْنَ كَعْبٍ، فَقُلْتُ لَهُ: وَقَعَ فِي نَفْسِي شَيْءٌ مِنَ الْقَدَرِ، فَحَدِّثْنِي بِشَيْءٍ لَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يُذْهِبَهُ مِنْ قَلْبِي، قَالَ: لَوْ أَنَّ اللَّهَ عَذَّبَ أَهْلَ سَمَوَاتِهِ وَأَهْلَ أَرْضِهِ عَذَّبَهُمْ وَهُوَ غَيْرُ ظَالِمٍ لَهُمْ، وَلَوْ رَحِمَهُمْ كَانَتْ رَحْمَتُهُ خَيْرًا لَهُمْ مِنْ أَعْمَالِهِمْ، وَلَوْ أَنْفَقْتَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ مَا قَبِلَهُ اللَّهُ مِنْكَ حَتَّى تُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ، وَتَعْلَمَ أَنَّ مَا أَصَابَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُخْطِئَكَ، وَأَنَّ مَا أَخْطَأَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُصِيبَكَ، وَلَوْ مُتَّ عَلَى غَيْرِ هَذَا لَدَخَلْتَ النَّارَ. قَالَ: ثُمَّ أَتَيْتُ عَبْدَاللَّهِ بْنَ مَسْعُودٍ، فَقَالَ مِثْلَ ذَلِكَ، قَالَ: ثُمَّ أَتَيْتُ حُذَيْفَةَ بْنَ الْيَمَانِ، فَقَالَ

مِثْلَ ذَلِكَ، قَالَ: ثُمَّ أَتَيْتُ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ، فَحَدَّثَنِي عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم مِثْلَ ذَلِكَ».او له ابن الديلمي څخه روايت دی فرمايي: «أبی بن کعب ته ورغلم، نو ورته مې وويل: زما په زړه کې د تقدير په اړه يو څه ګرځي راګرځي، نو يو څه راته ووايه، زه هيله لرم چې الله يې زما له زړه څخه وباسي، هغه وويل: که چېرته الله تعالی د خپلو آسمانونو او ځمکې خلکو ته عذاب ورکړي بيا به هم پرې ظلم کوونکی نه وي، او که چېرته پرې ورحميږي، نو رحمت به يې د دوی لپاره د دوی له عملونو څخه غوره وي، او که چېرته دې - د الله په لار کې - د أحد د غره په اندازې سره زر مصرف کړل نو الله تعالی به يې درڅخه قبول نه کړي تر څو چې په تقدير ايمان رانه وړې، او ته پدې پوه شه چې څه درته رسيدونکي وي(په تقدير کڅ) هيڅکله به ترې خطا نه شي، او کوم څه چې درڅخه خطا شول(په تقدير کې) هيڅ کله به درته ونه رسيږي، او که چېرته پرته لدې په بله عقيده مړ شوې نو اور ته به داخل شې. وايې: بيا عبد الله بن مسعود ته ورغلم، نو هغه هم همداسې وويل: وايې: بيا حذيفة بن اليمان ته ورغلم هغه هم همداسې وويل: وايې بيا زيد بن ثابت ته ورغلم، نو هغه راته همداسې حديث د پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - لخوا بيان کړ». ابوداود (۴۶۹۹)، ابن ماجه (۷۷)، احمد (۲۱۵۸۹)، عبد بن حميد (۲۴۷) او فريابي په القدر (۱۹۰) او: شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة (۴/ ۶۷۶) کې روايت کړی دی. او الله تعالی د خپل کتاب په ستاينه کې چې شريعت او أمر ته شامل دی فرمايلي دي چې تر ټولو غوره وينا ده، الله تعالی فرمايلي دي: {اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا}(الله تر ټولو ښکلی کلام نازل کړی دی). [الزمرسورت: 23 آيت]. نو هغه څه چې الله مشروع ګرځولي او يا يې مقدر کړي دي، نو هغه د کمال او ښکلا په وروستي حد کې دي؛ برابره خبره ده که عقلونه يې درک کړي او يا يې له درک او پوهې څخه عاجز پاتې شي، نو مونږ خپل عقلونه او نظريات فيصله کوونکي (حاکمان) نه ګرځوو د الله په شريعت او د هغه په تقدير ؛ کله ورته په ښه ويلو او کله ورته په بد ويلو سره، بلکه هر هغه څه چې الله تعالی مقدر کړي او مشروع کړي دي نو هغه پوره ښکلا لرونکي او بشپړ دي. او مونږ ايمان لرو چې شريعت او تقدير ټول خير دی، او الله تعالی هيڅکله يوازې شر نه ټاکي ، رسول الله - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «وَالْخَيْرُ كُلُّهُ فِي يَدَيْكَ، وَالشَّرُّ لَيْسَ إِلَيْكَ». "او ټول ښه ستاسو په دواړو لاسونو کې دی، او شر ستاسو څخه ندي(۱)". مسلم (771)، ابو داود (761)، ترمذي (266) او نسائي (897) روايت کړی دی. او شر هم په عام تقدير کې شامل دی، لکه څرنګه چې الله تعالی فرمايلي : {إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ} (۴۹)(بېشکه مونږ هر شي لره، مونږ هغه په (ازلي) اندازې سره پيدا کړی دی). [القمر سورت : 49 آيت]، او په قران کريم کې د شر اضافت هغه چاته کيږي چې تر سره کړی يې وي، الله تعالی فرمايلي دي: {قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ *ووايه (اې پيغمبره): زه پناه نيسم په رب د سبا پورې. مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَد هر هغه شي له شر نه چې ده پيدا کړی دی). [الفلق سورت : 1، 2 آيتونه]. او له ادب څخه دا دي چې د شر نسبت الله تعالی ته ونه شي، الله تعالی له پيريانو څخه د خبر ورکولو په موخه فرمايلي چې هغوی ويلي دي: {وَأَنَّا لاَ نَدْرِي أَشَرٌّ أُرِيدَ بِمَن فِي الأَرْضِ أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا}(او دا چې يقينًا مونږ نه پوهېږو چې له هغه چا سره د شر (او بدئ) اراده شوې ده چې په ځمکه کې دي، يا له دوی سره د دوی رب د لارښوونې (او خير) اراده کړې ده). [الجن سورت: 10 آيت]، او الله تعالی د - ابراهيم - الخليل عليه السلام په اړه د خبر ورکولو په موخه فرمايي چې هغه ويلي دي: (وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ) (او کله چې زه ناروغه شم، نو هغه ما ته شفا راکوي). [الشعراء سورت: 80 آيت]، نو د ناروغی نسبت يې خپل ځانته او د شفا نسبت يې الله - جل جلاله - ته وکړ.

(بــاب فـعل الأسبــاب من القـدر) باب دی پدې باره کې چې د أسبابو کارول له تقدير څخه دي

او مونږ ايمان لرو چې د اسبابو کارول په تقدير له ايمان سره ټکر نه لري، بلکه د اسبابو کارول په قضا او قدر باندې له بشپړ ايمان راوړلو څخه دي، او زمونږ رب د رزق پسې په پلټنې امر کړی دی، حال دا چې هغه مونږ ته خبر راکړی دی چې هغه مونږ ته ليکلی دی، حق ذات فرمايلي دي: {هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الأَرْضَ ذَلُولاً فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِن رِّزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُور}(دی همغه ذات دی چې ستاسو لپاره يې ځمکه تابع ګرځولې ده، نو تاسو د دې په اوږو (اطرافو، لارو) کې ګرځئ او د دغه (الله) له رزق نه خورئ او خاص ده ته (ستاسو) بيا ژوندي راپورته کېدل دي). [الملك سورت: 15 آيت]. او الله پاک فرمايلي دي: {فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلاَةُ فَانتَشِرُوا فِي الأَرْضِ وَابْتَغُوا مِن فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُون} (نو کله چې لمونځ ادا کړی شي، نو تاسو په ځمکه کې خواره شئ او د الله له فضل څخه (څه) ولټوئ او تاسو الله ډېر زيات يادوئ، د دې لپاره چې تاسو کامياب شئ) [الجمعة سورت: 10 آيت]. او الله - تعالی له يعقوب څخه د خبر ورکولو په موخه فرمايلي دي چې هغه خپلو اولادونو ته وويل: {يَا بَنِيَّ لاَ تَدْخُلُواْ مِن بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُواْ مِنْ أَبْوَابٍ مُّتَفَرِّقَةٍ وَمَا أُغْنِي عَنكُم مِّنَ اللّهِ مِن شَيْءٍ إِنِ الْحُكْمُ إِلاَّ لِلّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُون} (او هغه وويل: ای زما زامنو! تاسو (ټول) له يوې دروازې نه مه ورننوځئ او له بېلو بېلو دروازو څخه ورننوځئ او زه له تاسو نه د الله (له فيصلې) نه هېڅ شی نشم لرې کولی، حکم نشته مګر خاص الله لره دی، خاص په هغه باندې ما توکل کړی دی اولازم دي چې توکل کوونکي يوازې په هغه باندې توکل وکړي). [يوسف سورت: 67 آيت]. او له سائب بن يزيد څخه روايت دی چې: « بيشکه نبي - صلى الله عليه وسلم - د احد په ورځ دوه زغرې واخيستې، داسې ښکاريده لکه چې په دواړو کې راووت -يعنې دواړه يې اغوستلې وې-». ابن ماجه (2806)، سعيد بن منصور (2858)، احمد (15722) او نسائی په الکبری (8529) کې روايت کړی دی. او الله - تعالی - نوح عليه السلام ته د کښتۍ په جوړولو امر وکړ، همدا رنګه يې موسی - عليه السلام - ته امر وکړ چې بحر په امسا سره ووهي، او مريم - عليها السلام - ته يې امر وکړ چې د خرما د ونې ډډ وخوځوي تر څو پرې تازه خرما راتوی شي او داسې نور هغه څه چې الله - تعالی - پرې خپلو بنده ګانو ته د اسبابو په اخستلو امر کړی دی. او له سترو أسبابو څخه دعا ده، نعمان بن بشير له پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - څخه د الله تعالی د دې وينا په اړه روايت کوي چې فرمايي: {وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ}.(او ستاسې رب ويلي: له ما څخه دعا وغواړئ زه به ستاسو دعا قبوله کړم). فرمايي: دعا عبادت دی، و ويې لوست: {وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ} (او ستاسې رب ويلي: له ما څخه دعا وغواړئ زه به ستاسو دعا قبوله کړم). [غافرسورت: 60 آيت] د الله تعالی تر دې وينا پورې {دَاخِرِين}». يعنې په داسې حال کې چې خوار او ذليله به وي)». ابوداود (1479)، ترمذي (2969) او ابن ماجه (3828) روايت کړی. او له أسبابو څخه : درملنه، دم او دعا ده، فعن أبي خِزَامَةَ، عَنْ أَبِيهِ رضي الله عنه قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ رُقًى نَسْتَرْقِيهَا وَدَوَاءً نَتَدَاوَى بِهِ وَتُقَاةً نَتَّقِيهَا، هَلْ تَرُدُّ مِنْ قَدَرِ اللَّهِ شَيْئًا؟ قَالَ: «هِيَ مِنْ قَدَرِ اللَّهِ». له أبو خزامة څخه روايت دی، هغه له خپل پلار - رضي الله عنه - څخه روايت کوي فرمايي: ما له رسول الله - صلى الله عليه وسلم - څخه پوښتنه وکړه نو ومې ويل: ای د الله رسوله! مونږ ته د دم او دعا په اړه خبر راکړه هغه چې ځان پرې دموو او درمل چې د ځان درملنه پرې کوو او هغه څه چې د ځان ساتنه پرې کوو - لکه ډال - ، آيا دا - څيزونه - د الله تعالی له تقدير څخه د څه شي مخنيوی کوي؟ هغه وفرمايل: "دا د الله - تعالی - له تقدير څخه دي". ترمذي (۲۰۶۵)، ابن ماجه (۳۴۳۷)، ابن وهب په الجامع فی الحديث کې (۶۹۹)، احمد (۱۵۴۷۲) او ابن ابي عاصم په الاحاد او المثانی (۲۶۱۰) کې روايت کړی دی.

(بــاب القدر لا يتعارض مع العدل) باب دی په دې اړه چې تقدير د عدل سره په ټکر کې ندی

ايمان لرو په دې چې الله پاک په عدل باندې امر کوي او پخپله هم په انصاف سره فيصله کوي شرعا او تقديرا او جزاء، الله تعالی فرمايلي: {إِنَّ اللّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالإِحْسَانِ}(بېشکه الله د انصاف کولو او احسان کولو حکم کوي). [النحل سورت: 90 آيت]، او الله تعالی فرمايلي دي: {وَضَرَبَ اللّهُ مَثَلاً رَّجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا أَبْكَمُ لاَ يَقْدِرُ عَلَىَ شَيْءٍ وَهُوَ كَلٌّ عَلَى مَوْلاهُ أَيْنَمَا يُوَجِّههُّ لاَ يَأْتِ بِخَيْرٍ هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَن يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَهُوَ عَلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ} (او الله - تعالی - يو مثال بيانوي چې دوه سړي دي، په دواړو کې يو ګونګی دی، پر هيڅ شي قدرت نه لري، پداسې حال کې چې هغه په خپل بادار باندې بار (بوج) دی، چې چېرته يې هم ولېږي هيڅ خير نه راوړي، آيا برابرېږي دغه کس او هغه څوك چې په انصاف سره حکم کوي او هغه په نېغې لارې باندې قايم دی). [النحل سورت : 76 آيت]، ابوذر - رضي الله عنه - له رسول الله صلی الله عليه وسلم څخه روايت کوي په هغه څه کې چې هغه له الله تبارک وتعالی څخه روايت کوي چې هغه فرمايلي دي: «يَا عِبَادِي، إِنِّي حَرَّمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي، وَجَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّمًا، فَلَا تَظَالَمُوا»."اې زما بندګانو، ما په ځان باندې ظلم حرام کړی دی او په تاسو کې مې هم حرام کړی دی، نو خپل مينځ کې يو بل باندې ظلم مه کوئ". مسلم (2577) او ترمذي (2495) روايت کړی. او له خپل ځان څخه يې ظلم نفي کړی دی، نو الله تعالی فرمايلي دي: {مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاء فَعَلَيْهَا وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ} (هر څوك چې نېك عمل کوي، نو د خپل ځان لپاره (يې کوي) او څوك چې بدي کوي، نو ضرر يې په همده دی، او ستا رب په (خپلو) بندهٔ ګانو د هيڅ ظلم کوونکی نه دی). [فصلت سورت: 46 آيت]، او الله تعالی فرمايلي دي: {إِنَّ اللّهَ لاَ يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ وَإِن تَكُ حَسَنَةً يُضَاعِفْهَا}(بېشکه الله د يوې ذرې په اندازه هم ظلم نه کوي او که دا (ذره) يوه نېکي وي، نو هغه به يې دوه چنده کړي)، [النساء سورت: 40 آيت]، او الله - پاک - فرمايلي دي: {وَمَن يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتَ مِن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُوْلَـئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلاَ يُظْلَمُونَ نَقِيرًا} (او چې چا هم د نېکيو عمل وکړ، نر وي يا که ښځه، خو چې مومن وي، نو دغه خلق به جنت ته داخلېږي او پر دوی به د کجورې د زړي د داغ هومره ظلم هم نه کېږي). [النساء سورت : 124 آيت]، او د لوی شان او شوکت خاوند ذات فرمايلي دي: {إِنَّ اللّهَ لاَ يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا وَلَـكِنَّ النَّاسَ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ}(بېشکه الله په خلکو باندې هيڅ شی ظلم نه کوي او لېکن همدا خلك پر خپلو ځانونو ظلم کوي). [يونس سورت: 44 آيت]، حق تعالی فرمايلي دي: {مَن جَاء بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا وَمَن جَاء بِالسَّيِّئَةِ فَلاَ يُجْزَى إِلاَّ مِثْلَهَا وَهُمْ لاَ يُظْلَمُونَ} (څوك چې يوه نېکي راوړي، نو د هغه لپاره د هغې لس چنده دي او څوك چې يوه بدي راوړي، نو هغه ته به يوازې د هغې په مثل سزا ورکولی شي او پر دوی به ظلم نه کېږي). [الأنعام سورت: 160 آيت]. او داسې نور آيتونه چې د هغه د عدالت په کمال دلالت کوي، او له خپل ځان څخه يې د ظلم په نفي کولو. او مونږ ايمان لرو چې د قضا او قدر له مخکې والي څخه د بندګانو سره ظلم کول نه لازمېږي؛ ځکه چې الله تعالی کتابونه نازل کړي او رسولان يې رالېږلي، تر څو د پيغمبرانو له لېږلو وروسته خلکو ته په الله تعالی باندې کوم دليل پاتې نه شي، الله تعالی فرمايلي دي: {رُّسُلاً مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلاَّ يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا} (او (مونږ لېږلي وو) رسولان، چې زېری ورکوونکي او وېروونکي وو، د دې لپاره چې د خلکو لپاره په الله باندې څه حجت پاتې نشي او الله له ازله ډېر غالب، ښه حکمت والا دی). [النساء سورت: 165 آيت]. او الله تعالی تقدير يو پټ راز ګرځولی دی، الله تعالی فرمايلي دي: {عَالِمُ الْغَيْبِ فَلاَ يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا} (دی عالم الغيب (په غيبو عالم) دی، نو دی په خپلو غيبو باندې هيڅوك نه خبروي). [الجن سورت: 26 آيت]، او بندګانو ته يې خوښه او اختيار ورکړی دی، الله تعالی فرمايلي دي: {وَقُلِ الْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ فَمَن شَاء فَلْيُؤْمِن وَمَن شَاء فَلْيَكْفُرْ}(او ته دوی ته ووايه: حق ستا د رب له جانبه دی، نو څوک چې (د ايمان) اراده وکړي نو هغه دې ايمان راوړي او څوک چې (د کفر) اراده وکړي نو هغه دې کافر شي) [الکهف سورت: 29 آيت]، او الله تعالی فرمايي: {إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا}(بېشکه مونږ ده ته د نېغې لارې ښوونه کړې ده، يا به دی شکر کوونکی وي او يا به ډېر ناشکره وي) [الإنسان سورت: 3 آيت]، او حق ذات فرمايلي دي: {فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا} (نو ده ته يې د ده بدۍ او د ده تقوٰی (نېکۍ) الهام کړې (او ورښودلې) ده) [الشمس سورت: 8 آيت].

(بـــاب الاحتجاج بالقدر) باب دی په تقدير باندې د استدلال کولو په باره کې

او مونږ ايمان لرو چې الله - تعالی - رسولان رالېږلي او کتابونه يې نازل کړي دي. تر څو خلکو ته په الله - جل جلاله - څه حجت پاتې نه شي، الله تعالی فرمايلي دي: {رُّسُلاً مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلاَّ يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا} (او (مونږ لېږلي وو) رسولان، چې زېری ورکوونکي او وېروونکي وو، د دې لپاره چې د خلکو لپاره په الله باندې څه حجت پاتې نشي او الله له ازله ډېر غالب، ښه حکمت والا دی). [النساء سورت: 165 آيت]، او الله - تعالی - له مشرکانو څخه د خبر ورکولو په موخه ووېل چې هغوی په شرک د اخته کېدلو لپاره په تقدير استدلال وکړ، نو الله تعالی د دوی دروغ ښکاره کړل ، او خپل عذاب يې وروڅاکه، الله تعالی فرمايلي دي: {سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُواْ لَوْ شَاء اللّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلاَ آبَاؤُنَا وَلاَ حَرَّمْنَا مِن شَيْءٍ كَذَلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِم حَتَّى ذَاقُواْ بَأْسَنَا قُلْ هَلْ عِندَكُم مِّنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا إِن تَتَّبِعُونَ إِلاَّ الظَّنَّ وَإِنْ أَنتُمْ إَلاَّ تَخْرُصُونَ} (ژر به هغه کسان ووايي چې شرك يې کړی دی، که چېرې الله غوښتلی (نو) نه به مونږ شرك کړی و او نه زمونږ پلرونو او نه به مونږ څه شی حرام ګرځولی و، همدارنګه هغو کسانو (هم) تکذيب کړی و چې له دوی نه مخکې وو، تر دې چې هغوی زمونږ عذاب وڅاکه، ته ووايه: آيا تاسو سره څه علم شته چې پس مونږ ته يې راوباسئ، تاسو يوازې د ګمان پيروي کوئ او تاسو يوازې اټکل چلوونکي يئ). [الأنعام سورت: 148 آيت]. او که چېرته تقدير د دوی په شرک باندې حجت کېدلی شو نو الله تعالی به دوی ته خپل عذاب نه ورڅکلی. وعن علي رضي الله عنه قال: كُنَّا جُلُوسًا مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، وَمَعَهُ عُودٌ يَنْكُتُ فِي الأَرْضِ، وَقَالَ: «مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا قَدْ كُتِبَ مَقْعَدُهُ مِنَ النَّارِ أَوْ مِنَ الجَنَّةِ»، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ القَوْمِ: أَلَا نَتَّكِلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «لَا، اعْمَلُوا فَكُلٌّ مُيَسَّرٌ». ثُمَّ قَرَأَ: {فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى} [الليل: 5] الآيَةَ»،او له علی - رضي الله عنه - څخه روايت دی فرمايي: مونږ د پيغمبر - صلی الله عليه وسلم - سره ناست وو او د هغه سره يو ډکی و چې په ځمکه کې يې واهه او ويې فرمايل: ستاسو څخه هيڅوک داسې نشته مګر دا چې د هغه ځای ناستی له اور او يا له دوزخ څخه ليکل شوی دی»، نو له خلکو څخه يو سړي ووېل: ای د الله رسوله! آيا توکل نه کوو؟ - يعني چې عمل پرېږدو هغه ووېل: « عمل وکړئ، ستاسو څخه هر (يو ته هغه څه) اسانه -ګرځول شوي دي چې ورته پيدا شوي دي- بيا يې - دا آيت ولوست: {فَأَمَّا مَن أَعْطَى وَاتَّقَى} [الليل سورت: 5 آيت] الآيَةَ»،نو هر چې هغه څوك دی چې ورکړه کوي او وېرېږي». بخاري (6605)، مسلم (2647)، ترمذي (2136) او ابن ماجه (78) روايت کړی دی. نو پيغمبر - صلی الله عليه وسلم - په عمل کولو امر وکړ، او له - يوازې په اميد له تکيه کولو څخه يې منع وفرمايله. او مونږ ايمان لرو چې له ګناهونو څخه د توبې نه وروسته په تقدير استدلال کول روا دی، فعن حميد بن عبدالرحمن أن أبا هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم «احْتَجَّ آدَمُ وَمُوسَى، فَقَالَ لَهُ مُوسَى: أَنْتَ آدَمُ الَّذِي أَخْرَجَتْكَ خَطِيئَتُكَ مِنَ الجَنَّةِ، فَقَالَ لَهُ آدَمُ: أَنْتَ مُوسَى الَّذِي اصْطَفَاكَ اللَّهُ بِرِسَالَاتِهِ وَبِكَلَامِهِ، ثُمَّ تَلُومُنِي عَلَى أَمْرٍ قُدِّرَ عَلَيَّ قَبْلَ أَنْ أُخْلَقَ»، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: «فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى». مَرَّتَيْنِ.له حميد بن عبدالرحمن څخه روايت دی چې ابوهريره رضي الله عنه فرمايلي دي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: «موسی او آدم يو له بل سره دعوا وکړه، نو موسی ورته ووېل: ته هغه آدم يې چې تېروتنې دې له جنت څخه راوويستلې، نو آدم ورته ووېل: ته هغه موسی يې چې الله په خپلو رسالتونو او کلام سره غوره کړی يې، بيا ته ما په داسې يوه چاره کې ملامتوې چې زما له زېږېدو څخه مخکې پر ما مقدر شوې وه؟ نو رسول الله - صلی الله عليه وسلم وفرمايل: په دليل کې آدم پر موسی غالب شو، په دليل کې آدم پر موسی غالب شو» دوه ځلې. (بخاري (۶۶۱۴)، مسلم (۲۶۵۲)، ابو داود (۴۷۰۱)، ترمذي (۲۱۳۴) او ابن ماجه (۸۰) روايت کړی دی. مطرف بن عبد الله الشخير رحمه الله فرمايلي دي: «مونږ په قرآن کې تقدير ته نه يو سپارل شوي، او يقينا چې مونږ ته يې

په قرآن کې خبر راکړی چې مونږ هغه ته ورګرځېدونکي یو»، السنة، د عبدالله بن أحمد (2/412). او محمد بن سيرين - رحمه الله - فرمايلي دي: "که په تقدير کې خبري کوونکي خلک له هغو کسانو څخه نه وي چې د لوی الله جل جلاله په آيتونو کې بې ځايه بحثونه کوي، نو زه نه پوهېږم چې دوی څه دي". السنة د عبدالله بن احمد (۲/۴۳۲) او شرح أصول أهل السنة والجماعة (۴/۶۹۶). ابن وهب او له يو څخه زياتو ويلي دي: «له مالک څخه د قدريانو په اړه پوښتنه وشوه چې: آيا له خبرو څخه يې بايد ځان وساتل شي ؟ هغه وفرمايل: هو، کله چې په خپله عقيده پوه وي. وايي: او په نيکی ورته امر کوي، او له بدی څخه يې منع کوي او د دې پر خلاف يې خبروي او په خبرو يې ورسره موافقه نه کوي، او نه پرې لمونځ کوي، او جنازو ته يې ورتګ نه کيږي، او زه لازم نه ګڼم چې نکاح ورسره وشي يا ورته په نکاح ورکړل شي، الله تعالی فرمايلي دي: {وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّن مُّشْرِكٍ} [البقرة: 221]، (او خامخا مومن مَرَیی ښځي غوره دی له ازاد مشرك نه)، د أشهب په روايت کې يې فرمايلي دي: او تر شا يې لمونځ نه کيږي، او نه يې حديث اخيستل کيږي، او که چېرته ورسره په کوم مورچل کې مخ شوئ نو ترې يې وباسئ». ترتيب المدارك وتقريب المسالك (1/91). او مونږ ايمان لرو چې بنده ته روا دي د مصيبت پر مهال په تقدير استدلال وکړي، له أبو هريرة - رضي الله عنه - څخه روايت دی وايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: «الْمُؤْمِنُ الْقَوِيُّ خَيْرٌ وَأَحَبُّ إِلَى اللهِ مِنَ الْمُؤْمِنِ الضَّعِيفِ، وَفِي كُلٍّ خَيْرٌ، احْرِصْ عَلَى مَا يَنْفَعُكَ، وَاسْتَعِنْ بِاللهِ، وَلَا تَعْجَزْ، وَإِنْ أَصَابَكَ شَيْءٌ فَلَا تَقُلْ: لَوْ أَنِّي فَعَلْتُ كَانَ كَذَا وَكَذَا، وَلَكِنْ قُلْ: قَدَرُ اللهِ وَمَا شَاءَ فَعَلَ؛ فَإِنَّ لَوْ تَفْتَحُ عَمَلَ الشَّيْطَانِ».«پياوړی مؤمن الله ته له کمزوري مؤمن څخه خوښ او غوره دی او په دواړو کې خير دی، په هغه څه ټينګار وکړه چې ګټه درته رسوي او د الله تعالی نه مرسته وغواړه، او مه کمزوری کيږه، که چيرته درته څه - زيان - ورسيده نو داسې مه وايه: که چېرته مې داسې کړي وای، نو داسې او داسې به شوي وو، مګر ووايه: د الله تقدير دی او هغه چې څه غوښتل هغه يې وکړل؛ ځکه د (که چيرته) کلمه د شيطان کړنې پرانيزي». مسلم (2664)، او ابن ماجه (79) روايت کړی دی. او له ابن عباس - رضي الله عنهما څخه د الله تعالی د دې وينا په تفسير کې راغلي دي : {الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُم مُّصِيبَةٌ قَالُواْ إِنَّا لِلّهِ وَإِنَّـا إِلَيْهِ رَاجِعونَ} [البقرة سورت: 156 آيت] (هغه کسان چې کله دوی ته څه مصيبت ورسي (نو) وايي: يقيناً مونږ د الله يو او بېشکه مونږ خاص هغه ته ورګرځېدونکي يو) فرمايي: الله تعالی خبر ورکوي چې کله مؤمن چاره الله ته وسپاري او د مصيب پر مهال له فرياد کولو څخه په شا شي او (إِنَّا لِلّهِ وَإِنَّـا إِلَيْهِ رَاجِعونَ) ووايي: نو د هغه لپاره د خېر درې خصلتونه وليکل شي: د الله تعالی لخوا نه ستاينه، رحمت او د هدايت لارې موندل. او رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: «مَنِ اسْتَرْجَعَ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ جَبَرَ اللَّهُ مُصِيبَتَهُ، وَأَحسَنَ عُقْبَاهُ، وَجَعَلَ لَهُ خَلَفًا صَالِحًا يَرْضَاهُ».«چا چې د مصيبت پر مهال (الله تعالی ته د ورګرځېدو ذکر ووايه يعنې (انا لله و انا اليه راجعون) نو الله تعالی به يې مصيبت جبران کړي او عاقبت به يې ښايسته کړي، او د هغه نېکه بدله به ورکړي چې پرې به خوښ شي». طبري په التفسير (2/707)، (3/223) کې، ابن ابي حاتم په التفسير (1421) کې، طبراني په الکبير (13027) کې، او البيهقي په الشعب کې روايت کړی دی(۹۲۴۰).

(كتاب العبادة) کتاب دی په بيان د عبادت کې.

د کتاب لنډيز

مونږ ايمان لرو چې الله تعالی مخلوقات د دې لپاره پيدا کړي دي چې عبادت يې وکړي، او هغه عبادت چې الله تعالی پرې امر کړی هغه حنيفيت دی- له شرک څخه توحيد ته مايله کېدل دي - کوم چې د ابراهيم - عليه السلام - ملت دی، او دا هغه څه دي چې الله تعالی پرې ټولو ثقلينو (انسانانو او پيريانو ته) امر کړی دی. عبادت زيات ډولونه لري، او هيڅ ډول عبادت پرته له الله تعالی څخه بل چا ته روا ندی چې وکړای شي. د عبادت له ډولونو څخه يې ځينې دا دي: دعا، توکل، ويره سره د تعظيم، اونفس ويره پرته له اسبابو ،اميد ساتل، پناه غوښتل، حلاله، مرسته غوښتل او د مصيبت پر مهال د مرستې غوښتل.

او مونږ ايمان لرو چې الله تعالی مخلوقات د دې لپاره پيدا کړي دي چې عبادت يې وکړي او پدې پوهيږو چې په قرآن کريم کې لومړی امر له ټولو شيانو پرته يوازې د يو الله - تعالی - په عبادت شوی دی او هر پيغمبر خپل قوم ته ويلي دي چې : {اعْبُدُواْ اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَـهٍ غَيْرُهُ}(تاسو د الله عبادت کوئ، ستاسو لپاره له هغه نه پرته (بل) هېڅ په حق معبود نشته) [الأعراف سورت: 65 آيت].

او مونږ پوهيږو چې عبادت تر هغه پورې نه قبليږي تر څو چې الله رب العالمين ته خالص شوی نه وي او د پيغمبرانو د سردار - صلى الله عليه وسلم - د لارښوونو سره سم نه وي.

او واجب ده چې د عبادت موخه بايد يوازې يو الله وي چې هيڅ شريک نه لري، او هغه پاک ذات د شرک له ټولو ډولونو لوی او کوچني څخه ويرول کړي دي، ځکه څوک چې خالص عمل وکړي مګر د رسول - صلى الله عليه وسلم - له لارښوونو سره برابر نه وي؛ نو عمل يې پرې بيرته مردود دی، او څوک چې د رسول الله - صلى الله عليه وسلم - له لارښوونو سره سم عمل وکړي، خو الله تعالی ته خالص نه وي، نو هغه پرې مردود دی، يعنې ورڅخه نه منل کيږی.

او مونږ پوهيږو چې د عبادت اصول (بنسټونه) درې دي: بشپړ محبت، بشپړ اميد ساتل او بشپړه ويره او دا چې پيغمبران او رسولان لدې څخه په لوی نصيب او برخه بريالي شوي دي.

او تر ټولو ستره هيله چې مؤمنان يې لري هغه د الله عزتمند مخ ته ليدل دي او د الله تعالی ليدل د جنتيانو له تر ټولو سترو نعمتونو څخه دي بلکه د هغوی د ټولو نعمتونو له پاسه اضافي نعمت دی او کله چې جنتيان جنت ته ننوځي، نو الله تعالی به د مؤمنانو د عزت او درناوي له پاسه د هغوی نور عزت او درناوي وکړي ځکه چې هغه لورينه کوونکی او سخي ذات دی نو دا زيات نعمت به يې هغه ته د دوی ليدل وي او تر ټولو لوی هغه څه چې مؤمنان ترې ويره لري هغه لدې نعمت څخه محروميدل دي، په کوم سره يې چې خپل مؤمن اولياء ځانګړي کړي دي او خپل دښمنان يې ترې محروم کړي دي او خپل ټول دښمنان يې هغه ته له ليدو څخه منع کړي دي له: مشرکانو، يهودو، نصاراو، مجوسيانو او منافقينو څخه.

او وسيله الله تعالی ته له واجباتو اومستحباتو څخه په هر هغه څه نږدې کېدل دي چې هغه پرې راضي کيږي، (او وسيله په بله معنا هم راځي، چې د رسول الله - صلى الله عليه وسلم - پدې وينا کې ذکر شوې ده "له الله - تعالی - څخه زما لپاره وسيله وغواړئ").

او مونږ ايمان لرو چې الله تعالی يې بنده ګانو ته په دعا باندې امر کړی دی او د قبليدو ژمنه يې ورسره کړې ده او پدې پوهيږو چې الله تعالی ته د هغه په غوره نومونو او لوړو صفتونو سره وسيله کيږي؛ لدې امله د أنبياوو او پيغمبرانو دعاګانې به په ډيری وختونو کې الله تعالی ته د هغه په نيکو نومونو او لوړو صفتونو په وسيله کولو سره وې، او د دعا له ځايونو څخه يې ځينې دا دي: د لمونځونو پسې، د شپې په وروستۍ دريمه برخه کې، د روژه ماتي پر مهال، په طواف کې ، په صفا او مروه، په عرفات او مزدلفة او د جمرو له ويشتلو څخه وروسته.

لکه څرنګه چې وسيله په الله تعالی په ايمان سره کيږي په ډول ډول عبادتونو او نيکو عملونه سره هم وسيله کيږي. او الله تعالی ته د حالت په يادولو ، هغه ته په اړتيا ښودلو سره وسيله کيږي او پدې چې بنده د الله مرستې او د هغه رحمت ته اړ دی او پدې سره هم وسيله کيږي چې مسلمان له يو صالح ژوندي انسان څخه وغواړي چې دعا ورته وکړي، لکه څرنګه چې د يوسف ورونو له خپل پلار څخه وغوښتل چې له الله تعالی

ورڅخه ورته بخښنه وغواړي، او د رسول الله - صلی الله علیه وسلم - له وفات څخه وروسته صحابه کرام له هغه څخه په وسیله ګرځولو واوښتل او عباس رضي الله عنه - چې ژوندی و - هغه یې وسیله وګرځاوه، ځکه هغوی پدې پوهېدل چې دا یوه روا وسیله ده.
له هغه څه پرته چې الله تعالی روا کړي دي بل څه وسیله ګرځول ناروا دي، د جاهلیت د زماني خلکو به خپل بوتان او باطل معبودان الله تعالی ته وسیله ګرځول.

باب دی د الله تعالی د دې وینا په اړه: {وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالإِنسَ إِلاَّ لِيَعْبُدُونِ}(یعنې او ما پیریان او انسانان ندي پیدا کړي مګر د خپل عبادت لپاره)

مونږ ایمان لرو چې الله تعالی انسانان او پیریان د خپل عبادت لپاره پیدا کړي دي، الله تعالی فرمایلي دي: {وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالإِنسَ إِلاَّ لِيَعْبُدُونِ}(او ما پیریان او انسانان ندي پیدا کړي مګر د خپل عبادت لپاره). [الذاريات سورت: 56 آیت]؛ یعنې، او دوی ته امر ندی کړی شوی مګر د دې چې عبادت د الله رب العالمین لپاره خالص کړي. او هغه عبادت چې الله تعالی پرې امر کړی؛ هغه حنیفیت دی او هغه د ابراهیم علیه السلام ملت دی، الله تعالی فرمایلي: {قُلْ إِنَّنِي هَدَانِي رَبِّي إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ دِينًا قِيَمًا مِّلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ}(ته ووایه: بېشکه زه (چې یم) ما ته زما رب د نېغې لارې هدایت کړی دی، چې ښځي سم دین دی، د ابراهیم ملت دی، چې یوازې په حق پسې تلونکی و او له مشرکانو څخه نه و). [الأنعام سورت: 161 آیت]. او هغه عبادت چې الله تعالی پرې امر کړی ډېر ډولونه لري او هیڅ ډول یې له الله پرته بل چاته روا ندی، الله تعالی فرمایلي: {وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلاَ تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا} (او دا چې یقینًا جوماتونه خاص د الله لپاره دي، نو تاسو له الله سره بل هیڅوک مه بلئ). [الجن سورت: 18 آیت]. او له ډولونو څخه یې: دعا ده، الله تعالی فرمایلي دي: {وَمَن يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لاَ بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِندَ رَبِّهِ إِنَّهُ لاَ يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ}(او هغه څوک چې له الله سره بل داسې اله بلي چې له هغه سره په دې باندې هېڅ دلیل نشته، نو بېشکه همدا خبره ده چې د ده حساب د ده د رب په نیز دی، بېشکه شان دا دی چې کافران برى نه مومي} [المؤمنون سورت: 117 ایت]، او الله تعالی فرمایي: {وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ}(او ستاسې رب ویلي: له ما څخه دعا وغواړئ زه به ستاسو دعا قبوله کړم، یقینا هغه کسان چې لويي کوي زما له عبادت څخه خامخا به جهنم ته ذلیل (خوار) ننوځي). [غافر سورت: 60 آیت]. او - د عبادت له ډولونو څخه - توکل دی، الله تعالی فرمایلي دي: (وَعَلَى اللَّهِ فَتَوَكَّلُوا إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ) (او تاسو خاص په الله باندې توکل وکړئ که چېرې تاسو مومنان یئ) [المائدة سورت: 23 آیت]، او الله تعالی فرمایي: (وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ) (او هغه څوك چې په الله باندې توکل وکړي، نو همدی د ده لپاره بس (او کافی) دی) [الطلاق سورت: 3 آیت]. او د عبادت له ډولونو څخه (خشیت) دی، هغه ویره چې تعظیم ورسره وي. {فَلاَ تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي}(نو له هغو نه مه وېرېږئ، او له ما نه وېرېږئ) [البقرة سورت: 150 آیت]. او د عبادت له ډولونو څخه ویره ده (په غیر د اسبابو)، الله تعالی فرمایلي دي: {فَلاَ تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ}(نو تاسو له هغوی نه مه وېرېږئ او له ما نه وېرېږئ که چېرې تاسو مومنان یئ) [آل عمران سورت: 175آیت]. او د عبادت له ډولو څخه امید ساتل دي، الله تعالی فرمایلي دي: {أُولَـئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا} (دغه خلق چې دوی یې بلي، هغه خلق دي چې خپل رب ته وسیله (نزدیکت) لټوي چې په دوی کې کوم یو زیات نږدې دی او د هغه د رحمت امید لري او د هغه له عذابه وېرېږي، بېشکه ستا د رب له عذاب څخه ویره کیدی شي). [الإسراء سورت: 57 آیت]، او الله تعالی فرمایلي دي: {قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَمَن كَانَ يَرْجُو لِقَاء رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلاً صَالِحًا وَلاَ يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا} (ته (دوی ته) ووایه: بېشکه همدا خبره ده چې زه یوازې ستاسو په شان بشر یم، ما ته وحي کیږي چې بېشکه ستاسو معبود یوازې یو معبود دی، نو هغه څوک چې د خپل رب د ملاقات هلیه لري، نو هغه دې نېک عمل وکړي او د خپل رب په عبادت کې دې هیڅوک نه شریکوي). [الکهف سورت: 110 آیت]. او د عبادت له ډولونو څخه یو پنا غوښتل دي، حق ذات فرمایلي دي: {قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ}(ووایه (اې پیغمبره): زه پناه غواړم په رب د خلکو پورې). [الناس سورت : 1 آیت]. او د عبادت له ډولونو څخه یو ذبح (حلاله) ده: حق ذات فرمایلي دي: (قُلْ إِنَّ صَلاَتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ) (ته ووایه: بېشکه زما لمونځ او زما قرباني او زما ژوند او زما مرګ خاص د الله رب العلمین لپاره دي). [الأنعام سورت: 162 آیت]. او د - عبادت له ډولونو څخه - یو مرسته غوښتل دي، الله تعالی فرمایلي: (إِيَّاكَ نَعْبُدُ وإِيَّاكَ نَسْتَعِين)(خاص ستا بنده ګي کوو او خاص ستا څخه مرسته غواړو) [الفاتحة سورت: 5 آیت]. او - د عبادت له ډولونو څخه - یو یې د سختۍ په حالت کې مرسته غوښتل دي، حق ذات فرمایلي دي: {إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُم بِأَلْفٍ مِّنَ الْمَلآئِكَةِ مُرْدِفِينَ}(کله چې تاسو له خپل رب نه مرسته وغوښته، نو هغه ستاسو دعا قبوله کړه چې بېشکه زه ستاسو مرسته کوونکی یم په زرو ملایکو سره، چې په یو بل پسې به راتلونکي وي) [الأنفال سورت: 9 آیت]. او مونږ پدې پوهیږو چې په قرآن کریم کې لومړی امر له ټولو شیانو پرته یوازې د یو الله - تعالی - په عبادت شوی دی د ستاینې وړ ذات فرمایلي دي: {يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُواْ رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ} (ای خلکو! د خپل رب عبادت کوئ، هغه چې تاسو یې پیدا کړي یئ او هغه کسان چې له تاسو نه مخکې وو، د دې لپاره چې تاسو پرهېزګاره شئ). [البقرة سورت: 21 ایت]. او هر نبي خپل امت ته ویلي دي: {اعْبُدُواْ اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَـهٍ غَيْرُهُ}(تاسو د الله عبادت کوئ، ستاسو لپاره له هغه نه پرته (بل) هېڅ په حق معبود نشته)، لکه څرنګه چې الله - تعالی - د لومړي پیغمبر په اړه فرمایلي دي: {لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُواْ اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَـهٍ غَيْرُهُ إِنِّيَ أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ} (یقینًا یقینًا مونږ نوح خپل قوم ته لیږلی و، نو هغه وویل: ای زما قومه! تاسو د الله عبادت کوئ، ستاسو لپاره له هغه نه سِوا (بل) هېڅ برحقٌ معبود نشته، بېشکه زه پر تاسو د لویې ورځې له عذاب نه وېرېږم) [الأعراف سورت: 59 آیت]، او الله تعالی د اخري پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - په اړه د خبر ورکولو په موخه فرمایلي دي چې هغه خپل قوم ته وویل: {وَاعْبُدُواْ اللّهَ وَلاَ تُشْرِكُواْ بِهِ شَيْئًا} (او تاسو د الله عبادت کوئ او له هغه سره هېڅ شی مه شریکوئ) [النساء سورت: 36: آیت]، او حق متعال ذات فرمایلي دي: {وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولاً أَنِ اعْبُدُواْ اللّهَ وَاجْتَنِبُواْ الطَّاغُوتَ}(او یقینًا یقینًا مونږ په هر یو امت کې یو رسول لیږلی و (په دې سره) چې تاسو د الله عبادت کوئ او له طاغوت نه ځان وساتئ). [النحل سورت 36 آیت]. او مونږ پوهیږو چې عبادت تر هغه پورې نه قبلیږي تر څو چې الله رب العالمین ته خالص شوی نه وي او د پیغمبرانو د سردار - صلی الله علیه وسلم - د لارښوونو سره سم نه وي، الله تعالی فرمایلي دي: (فَمَن كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا)(نو هغه څوک چې د خپل رب د ملاقات هیله لري، نو هغه دې نېک عمل وکړي او د خپل رب په عبادت کې دې هیڅوک نه شریکوي). [الکهف سورت: 110 آیت]. او مونږ پوهیږو چې په عبادت سره باید موخه یوازې یو الله وي چې شریک نه لري، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «إِنَّمَا الأَعْمَالُ بِالنِّيَّةِ، وَإِنَّمَا لِامْرِئٍ مَا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، فَهِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى دُنْيَا يُصِيبُهَا أَوِ امْرَأَةٍ يَتَزَوَّجُهَا، فَهِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ».«بېشکه صحت د عملونو په نیتونو پورې دی او هر انسان ته به هغه څه حاصل شي چې د هغه نیت یې کړی وي، نو چا چې د الله او د هغه د رسول لپاره هجرت کړی وي؛ د هغه هجرت د الله او د هغه د رسول لپاره دی او چا چې هجرت د دنیا لپاره او یا د یوې ښځې سره د واده کولو لپاره کړی وي نو د هغه هجرت د هغه څه لپاره دی چې هغه ورته هجرت کړی وي». بخاري (6689)، مسلم (1907)، ابوداود (2201)، ترمذي (1647)، نسائي (75) او ابن ماجه (4227) روایت کړی دی. او هغه سپېڅلي ذات له ټول شرک څخه ویرول کړي دي؛ هغه لوی وي او که کوچنی، الله تعالی فرمایلي: (إِنَّ اللّهَ لاَ يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَن يَشَاء وَمَن يُشْرِكْ بِاللّهِ فَقَدِ افْتَرَى إِثْمًا عَظِيمًا)(بېشکه الله تعالی نه

بخښني دا چې له هغه سره دې (څوک) شریک کړی شي او هغه بخښني هغه (ګناه) چې له دې (شرک) نه کمه وي د چا لپاره چې یې وغواړي او څوک چې له الله سره شریک ونیسي، نو یقینًا هغه ډېره لویه ګناه راجوړه کړله). [النساء سورت : 48 آیت]. او له أبو هریرة - رضي الله عنه - څخه روایت دی فرمایي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «قَالَ اللهُ تبارك وتعالى: أَنَا أَغْنَى الشُّرَكَاءِ عَنِ الشِّرْكِ، مَنْ عَمِلَ عَمَلًا أَشْرَكَ فِيهِ مَعِي غَيْرِي، تَرَكْتُهُ وَشِرْكَهُ».«الله تبارک و تعالی فرمایلي دي: د شریکانو تر ټولو غني یم، نو څوک چې یو کار وکړي، په هغه کې بل څوک زما سره شریک کړي؛ زه به هغه کس د هغه شرک ته پرېږدم». مسلم روایت کړی دی (2985). نو څوک چې یو خالص عمل وکړي مګر د رسول الله صلی الله علیه وسلم له لارښوونو سره موافق نه وي، نو د هغه عمل مردود دی، الله - تعالی - فرمایلي: {لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا}(یقینًا یقینًا ستاسو لپاره په (کار د) رسول الله کې ډېره ښه اقتدا ده، د هغه چا لپاره چې د الله او د وروستنۍ ورځې امېد لري او الله ډېر زیات یادوي). [الأحزاب سورت: 21 آیت]. او رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: «مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ»،"څوک چې یو عمل وکړي چې هغه زمونږ په حکم کې نه وي، نو هغه مردود دی"، مسلم روایت کړی دی (1718). او الله تعالی فرمایلي: {فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَن تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيم} (نو هغه کسان دې ووېرېږي چې د هغه (رسول) له حکم نه مخالفت کوي، له دې نه چې دوی ته څه افت ورسېږي، یا دوی ته ډېر دردوونکی عذاب ورسېږي) [النور سورت: 63 آیت]، او الله تعالی فرمایلي: {قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيم} (ای نبي!) (ته ووایه: که چېرې یئ تاسو چې له الله سره مینه کوئ، بیا نو زما اتباع وکړئ، الله به له تاسو سره مینه وکړي او تاسو ته به ستاسو ګناهونه وبخښي او الله ډېر بخښونکی، بې حده رحم کوونکی دی) [آل عمران سورت: 31 آیت]. او مونږ پوهیږو چې د عبادت اصول (بنسټونه) دري دي: بشپړ محبت، بشپړ امید ساتل او بشپړه ویره لرل او دا چې پیغمبران او رسولان لدې څخه په لوی نصیب او برخه بریالي شوي دي، الله تعالی د دوی له حال څخه د خبر ورکولو په موخه فرمایلي دي: {إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا ۖ وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ}(بېشکه دوی (نبیان داسې) وو چې په نېکیو کې به یې تلوار کاوه او مونږ به یې بللو، په داسې حال کې چې رغبت کوونکي او وېرېدونکي وو او دوی خاص زمونږ لپاره تواضع کوونکي وو). [الأنبیاء سورت : 90 آیت]، او الله تعالی فرمایلي: {وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوا وَّقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَى رَبِّهِمْ رَاجِعُون * (او هغه کسان چې ورکوي، هغه څه چې ورکوي، او زړونه د دوی وېرېدونکي وي (ځکه چې) یقینًا دوی خپل رب ته واپس ورتلونکي دي. أُوْلَئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُون}دغه کسان په نېکیو کې تلوار کوي او دوی دغو (نېکیو) ته ړومبی کېدونکي دي). [المؤمنون سورت: 60، 61 آیتونه]، او الله پاک فرمایلي دي: {تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُون}(د دوی ډډې له خپلو خوب ځایونو نه لرې کېږي، دوی خپل رب بولي په وېرې او طمعې سره او له هغه (مال) نه، چې مونږ دوی ته ورکړی دی ؛ څه لګوي) [السجدة سورت : 16 آیت]، او حق ذات سبحانه وتعالی فرمایلي دي: {أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاء اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةَ رَبِّهِ}(ایا هغه څوك چې هغه د شپې په ساعتونو کې اطاعت کوونکی دی، چې سجده کوونکی او قیام کوونکی وي، له آخرت نه وېرېږي او د خپل رب د رحمت امېد لري) [الزمر سورت: 9 آیت]. او له أبو هریرة - رضی الله عنه - څخه روایت دی فرمایي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي، وَأَنَا مَعَهُ إِذَا ذَكَرَنِي، فَإِنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِي نَفْسِي، وَإِنْ ذَكَرَنِي فِي مَلَإٍ ذَكَرْتُهُ فِي مَلَإٍ خَيْرٍ مِنْهُمْ، وَإِنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ بِشِبْرٍ تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا، وَإِنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ بَاعًا، وَإِنْ أَتَانِي يَمْشِي أَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً».«الله تعالی فرمایلي دي: زه د خپل بنده له ګمان سره یم چې پر ما یې کوي، او زه له هغه سره یم کله مې چې یاد کړي، که چېرته یې زه له خپل ځان سره یاد کړم، زه به یې د خپل ځان سره یاد کړم او که چېرته یې د خلکو په منځ کې یاد کړم زه به یې د هغه له ټولګي څخه په غوره ټولګي کې یاد کړم او که چېرته ماته د یوې لویشتې په اندازه رانږدې شو، زه به ورته یو څنګل (ګز) ورنږدې شم، او که چېرته یو ګز را نږدې شو نو زه به ورته د دواړو خلاصو لاسونو په اندازه ورنږدې شم او که چېرته زما لورې ته قدم وهونکی راغی زه به په تېز مزل سره ورشم». بخاري (7405)، مسلم (2675)، ترمذي (3603) او ابن ماجه (3822). او الله تعالی فرمایلي دي: (وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ ۖ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِّلَّهِ) (او په خلقو کې ځیني هغه څوک دي چې له الله نه غیر شریکان نیسي، له هغوی سره مینه کوي له الله سره د مینې په شان او هغه کسان چې ایمان یې راوړی دی؛ له الله سره په مینه کې ډېر سخت (او کلک) دي). [البقرة سورت: 165 آیت]، او رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ حَلَاوَةَ الإِيمَانِ: أَنْ يَكُونَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا، وَأَنْ يُحِبَّ المَرْءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ، وَأَنْ يَكْرَهَ أَنْ يَعُودَ فِي الكُفْرِ كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُقْذَفَ فِي النَّارِ».«دري - خویونه - دي چې په چا کې وي نو د ایمان خواږه به ومومي: چې الله او رسول یې ورته له هر څه زیات محبوب وي، او دا چې څوک خوښ ګڼي نو خوښ دې نه ګڼي مګر د الله لپاره، او کفر ته بیرته ورګرځیدل ورته داسې بد ښکاري لکه څرنګه چې خوښ نه ګڼي چې په اور کې دې واچول شي». بخاري (16)، مسلم (43)، ترمذي (2624)،نسائي (4987) او ابن ماجه (4033) روایت کړی دی. او له أبو هریرة - رضي الله عنه - څخه روایت دی چې رسول الله - صلی الله علیه وسلم - فرمایلي دي: «فَوَ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ».«قسم په هغه ذات چې زما روح د هغه په لاس کې دی، له تاسو څخه به هیڅوک تر هغه پورې مؤمن نشي تر څو چې زه ورته له پلار او زوی څخه زیات محبوب نه شم». بخاري (14) او نسائي (5015) روایت کړی دی. او تر هغه پورې بنده د الله تعالی محبت لاس ته نه شي راوړلی تر څو چې یې د رسول الله - صلی الله علیه وسلم - پیروي نه وي کړې، حق ذات فرمایلي دي: {قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيم} (ای نبي!) ته ووایه: که چېرې یئ تاسو چې له الله سره مینه کوئ، بیا نو زما اتباع وکړئ، الله به له تاسو سره مینه وکړي او تاسو ته به ستاسو ګناهونه وبخښي او الله ډېر بخښونکی، بې حده رحم کوونکی دی) [آل عمران سورت: 31 آیت]. او تر ټولو ستره هیله چې مؤمنان یې لري، هغه د الله تعالی عزتمند مخ ته لیدل دي، الله تعالی فرمایلي دي: {وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَة * څه مخونه (د مومنانو) به په دغه ورځ (د قیامت) ترو تازه وي. إِلَى رَبِّهَا نَاظِرَة}او خپل رب ته به کتونکي (دیدار کوونکي) وي) [القیامة سورت : 22، 23 آیتونه]. او د الله تعالی لیدل د جنتیانو له تر ټولو سترو نعمتونو څخه دي بلکه د هغوی د ټولو نعمتونو له پاسه اضافي نعمت دی، الله تعالی فرمایلي دي: {لِّلَّذِينَ أَحْسَنُواْ الْحُسْنَى وَزِيَادَةٌ وَلاَ يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلاَ ذِلَّةٌ أُوْلَـئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُون}(د هغو کسانو لپاره چې نېکي یې کړې ده ډېره نېکه بدله ده او زیادت (د الله دیدار) او د دوی مخونه به نه هېڅ تور ګرد او غبار پټوي او نه څه ذلت، دغه کسان د جنت والا دي دوی به په هغه کې همېشه وي) [یونس سورت: 26 آیت]. او له صهیب - رضي الله عنه - څخه روایت دی هغه له نبي صلی الله علیه وسلم څخه روایت کوي چې فرمایلي یې دي: «إِذَا دَخَلَ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ، قَالَ: يَقُولُ اللهُ تبارك وتعالى: تُرِيدُونَ شَيْئًا أَزِيدُكُمْ؟ فَيَقُولُونَ: أَلَمْ تُبَيِّضْ وُجُوهَنَا؟ أَلَمْ تُدْخِلْنَا الْجَنَّةَ، وَتُنَجِّنَا مِنَ النَّارِ؟ قَالَ: فَيَكْشِفُ الْحِجَابَ، فَمَا أُعْطُوا شَيْئًا أَحَبَّ إِلَيْهِمْ مِنَ النَّظَرِ إِلَى رَبِّهِمْ عز وجل». "کله چې جنتیان جنت ته داخل شي، وایې: نو الله – تبارک وتعالی- به وفرمایي: ایا تاسو اضافه څه غواړئ چې زه یې درکړم؟ دوی به ووایي: آیا زمونږ مخونه دې ندي سپین کړي؟ آیا مونږ دې جنت ته نه یو داخل کړي، او له اور څخه دې نه یو ژغورلي؟ وایې: بیا به الله پرده لرې کړي، نو دوی ته به د خپل رب – عزوجل- د کتلو څخه محبوب څیز بل نه وي ورکړ شوی». مسلم (181)، ترمذي (2552) او ابن ماجه (187) روایت کړی دی.

(بـــاب التوسل والوسيلة) باب دې د نږدې کېدلو او وسېلې په اړه

وسیله الله ته نزدیکت دی په هر هغه څه چې الله ته خوښ وي د واجب او مستحب څخه.

او مونږ ایمان لرو چې الله تعالی خپلو بندګانو ته په دعا کولو امر کړی دی، او ورسره یې د قبلولو ژمنه کړې ده، الله تعالی فرمايلي دي: {وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِين}(او ستاسې رب ویلي: له ما څخه دعا وغواړئ زه به ستاسو دعا قبوله کړم، یقینا هغه کسان چې لویي کوي زما له عبادت څخه خامخا به جهنم ته ذلیل (خوار) ننوځي). [غافر سورت : 60 آیت]، هغه پاک ذات چې نومونه یې سپېڅلي دي فرمايلي: (وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ ۖ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ ۖ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ) (او کله چې زما په باره کې له تا نه زما بنده ګان پوښتنه وکړي، نو یقینًا زه نږدې یم، د دعا کوونکي دعا قبلوم کله چې له ما نه دعا وغواړي، پس دوی دې زما حکم ومني، او پر ما دې ایمان راوړي، د دې لپاره چې دوی سمه لار ومومي). [البقرة سورت: 186 آیت]. او مونږ پوهیږو چې الله تعالی ته د هغه په نیکو نومونو او لوړو صفتونو سره وسیله کیږي، الله تعالی فرمايلي دي: {وَلِلّهِ الأَسْمَاء الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُواْ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَآئِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُواْ يَعْمَلُون} (او خاص د الله لپاره تر ټولو ښکلي نومونه دي، نو تاسو الله په دغو (نومونو) سره بلئ او هغه کسان پرېږدئ چې د هغه په نومونو کې الحاد (کوږوالی) کوي، ژر به هغوی ته د هغو عملونو بدله (سزا) ورکړی شي چې هغوی به کول). [الأعراف سورت: 180 آیت]، او الله تعالی فرمایي: {قُلِ ادْعُواْ اللّهَ أَوِ ادْعُواْ الرَّحْمَـنَ أَيًّا مَّا تَدْعُواْ فَلَهُ الأَسْمَاء الْحُسْنَى وَلاَ تَجْهَرْ بِصَلاَتِكَ وَلاَ تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلا} (ته (دوی ته) ووایه: تاسو الله بلئ، یا تاسو رحمٰن بلئ، هر یو (نوم) یې چې وبلئ، نو خاص د هغهٔ لپاره دي تر ټولو ښکلي نومونه او ته (قراءت د) خپل لمونځ ډېرپه لوړ اواز مه کوه او نه ډېر په ټیټ اواز او د دې دواړو په مینځ کې (منځنۍ) لار ولټوه). [الإسراء سورت: 110 آیت]. لدې امله د أنبیاوو او رسولانو علیهم السلام په ډیرو دعاګانو کې الله تعالی ته د هغه نیک نومونه وسیله شوي دي لکه څرنګه چې الله تعالی د آدم او د هغه له ښځې څخه د خبر ورکولو په موخه فرمايلي دي چې هغوی دواړو وویل: (رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ)(اې زمونږه ربه! مونږ پر خپلو ځانونو ظلم کړی دی او که چیرې ته مونږ ونه بخښې او پر مونږ رحم ونه کړې (، نو) مونږ به خامخا لازمًا له تاوانیانو څخه شو) [الأعراف سورت: 23 آیت]، او خلیل - علیه السلام - فرمايلي دي: {رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلاَةِ وَمِن ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاء}(ای ربه زما! ما پر لمانځه همېشنی (پابندي کوونکي) وګرځوه، او زما له اولادې هم، ای ربه زمونږ! زما دعا قبوله کړه). [إبراهیم سورت: 40 آیت]، او موسی علیه السلام فرمایی: {رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلأَخِي وَأَدْخِلْنَا فِي رَحْمَتِكَ وَأَنتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِين}(موسٰی) وویل: ای زما ربه! ته ما ته بخښنه وکړه او زما ورور ته او مونږ په خپل رحمت کې داخل کړه او ته تر ټولو لوی مهربان یې] [الأعراف سورت: 151 آیت]. لکه څرنګه چې وسیله په الله تعالی په ایمان سره کیږي، الله تعالی فرمايلي: {رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنزَلَتْ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِين}(ای زمونږه ربه! مونږ ایمان راوړی دی په هغه څه چې تا نازل کړي دي او مونږ د رسول تابعداري کړې ده، نو ته مونږه (د حق) له ګواهي کوونکو سره ولیکه) [آل عمران سورت: 53 آیت]. او توسل په نیک عمل سره کیږي، لکه څرنګه چې د هغه دریو نفرو په کیسه کې راغلي دي کله چې پرې غار وتړل شو، فعن عبدالله بن عمر رضي الله عنهما قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: «انْطَلَقَ ثَلاَثَةُ رَهْطٍ مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حَتَّى أَوَوا المَبِيتَ إِلَى غَارٍ، فَدَخَلُوهُ، فَانْحَدَرَتْ صَخْرَةٌ مِنَ الجَبَلِ، فَسَدَّتْ عَلَيْهِمُ الغَارَ، فَقَالُوا: إِنَّهُ لاَ يُنْجِيكُمْ مِنْ هَذِهِ الصَّخْرَةِ إِلَّا أَنْ تَدْعُوا اللَّهَ بِصَالِحِ أَعْمَالِكُمْ، فَقَالَ رَجُلٌ مِنْهُمْ: اللَّهُمَّ، كَانَ لِي أَبَوَانِ شَيْخَانِ كَبِيرَانِ، وَكُنْتُ لاَ أَغْبِقُ قَبْلَهُمَا أَهْلًا، وَلاَ مَالًا، فَنَأَى بِي فِي طَلَبِ شَيْءٍ يَوْمًا، فَلَمْ أُرِحْ عَلَيْهِمَا حَتَّى نَامَا، فَحَلَبْتُ لَهُمَا غَبُوقَهُمَا، فَوَجَدْتُهُمَا نَائِمَيْنِ، وَكَرِهْتُ أَنْ أَغْبِقَ قَبْلَهُمَا أَهْلًا أَوْ مَالًا، فَلَبِثْتُ وَالقَدَحُ عَلَى يَدَيَّ، أَنْتَظِرُ اسْتِيقَاظَهُمَا حَتَّى بَرَقَ الفَجْرُ، فَاسْتَيْقَظَا، فَشَرِبَا غَبُوقَهُمَا، اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ، فَفَرِّجْ عَنَّا مَا نَحْنُ فِيهِ مِنْ هَذِهِ الصَّخْرَةِ، فَانْفَرَجَتْ شَيْئًا لاَ يَسْتَطِيعُونَ الخُرُوجَ»، قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: «وَقَالَ الآخَرُ: اللَّهُمَّ كَانَتْ لِي بِنْتُ عَمٍّ، كَانَتْ أَحَبَّ النَّاسِ إِلَيَّ، فَأَرَدْتُهَا عَنْ نَفْسِهَا، فَامْتَنَعَتْ مِنِّي حَتَّى أَلَمَّتْ بِهَا سَنَةٌ مِنَ السِّنِينَ، فَجَاءَتْنِي، فَأَعْطَيْتُهَا عِشْرِينَ وَمِائَةَ دِينَارٍ عَلَى أَنْ تُخَلِّيَ بَيْنِي وَبَيْنَ نَفْسِهَا، فَفَعَلَتْ حَتَّى إِذَا قَدَرْتُ عَلَيْهَا، قَالَتْ: لاَ أُحِلُّ لَكَ أَنْ تَفُضَّ الخَاتَمَ إِلَّا بِحَقِّهِ، فَتَحَرَّجْتُ مِنَ الوُقُوعِ عَلَيْهَا، فَانْصَرَفْتُ عَنْهَا، وَهِيَ أَحَبُّ النَّاسِ إِلَيَّ، وَتَرَكْتُ الذَّهَبَ الَّذِي أَعْطَيْتُهَا، اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ فَعَلْتُ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ، فَافْرُجْ عَنَّا مَا نَحْنُ فِيهِ، فَانْفَرَجَتِ الصَّخْرَةُ غَيْرَ أَنَّهُمْ لاَ يَسْتَطِيعُونَ الخُرُوجَ مِنْهَا»، قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: «وَقَالَ الثَّالِثُ: اللَّهُمَّ إِنِّي اسْتَأْجَرْتُ أُجَرَاءَ، فَأَعْطَيْتُهُمْ أَجْرَهُمْ غَيْرَ رَجُلٍ وَاحِدٍ تَرَكَ الَّذِي لَهُ وَذَهَبَ، فَثَمَّرْتُ أَجْرَهُ حَتَّى كَثُرَتْ مِنْهُ الأَمْوَالُ، فَجَاءَنِي بَعْدَ حِينٍ، فَقَالَ: يَا عَبْدَ اللَّهِ، أَدِّ إِلَيَّ أَجْرِي، فَقُلْتُ لَهُ: كُلُّ مَا تَرَى مِنْ أَجْرِكَ مِنَ الإِبِلِ وَالبَقَرِ وَالغَنَمِ وَالرَّقِيقِ، فَقَالَ: يَا عَبْدَ اللَّهِ، لاَ تَسْتَهْزِئُ بِي، فَقُلْتُ: إِنِّي لاَ أَسْتَهْزِئُ بِكَ، فَأَخَذَهُ كُلَّهُ، فَاسْتَاقَهُ، فَلَمْ يَتْرُكْ مِنْهُ شَيْئًا، اللَّهُمَّ فَإِنْ كُنْتُ فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ، فَافْرُجْ عَنَّا مَا نَحْنُ فِيهِ، فَانْفَرَجَتِ الصَّخْرَةُ، فَخَرَجُوا يَمْشُونَ».له عبد الله بن عمر رضي الله عنهما څخه روایت دی وایې چې له رسول الله - صلی الله علیه وسلم - څخه مې اوریدلي دي چې وییل یې: «ستاسو څخه وړاندې د دریو نفرو یوه ډله روانه شوه تر دې چې یو غار ته یې شپه ورسوله، نو ورننوتل - پدې وخت کې - له غره څخه یوه تیږه راوښوېدله او غار یې پرې بند کړ، دوی وویل: تاسو لدې تیږې څخه تر هغه پورې نه شئ ژغورل کیدلی تر څو چې الله - تعالی - په خپلو نیکو عملونو سره راونه بلئ، نو لدوی څخه یو سړي وویل: ای الله، ما مور او پلار درلودل چې ډیر زاړه وو، نو ما به لدوی څخه مخکې د شپې لخوا هیچا ته لومړی شیدې نه ورکولې؛ نه اولادونو ته او نه مال ته - له مال څخه یې موخه پدې کار زیات ټینګار دی - نو یوه ورځ د یو څه په لټه کې راباندې ناوخته شو، دومره ناوخته شو چې کله راغلم نو دوی ویده شوي وو، نو دوی ته مې د دوی اوښه ولوشله - کله چې راغلم - ګورم چې دواړه ویده دي، نو ما ناسمه وګڼله چې له دوی څخه وړاندې خپلو اولادونو او مالونو ته د شپې لخوا شیدې ورکړم، نو همداسې ورته انتظار پاتې شوم تر څو دوی راوپاڅيدل کې چې د شیدو لوښی مې په لاس کې و، تر دې چې سهار راوخوت، نو راپاڅېدل او خپلې شېدې یې وڅښلې، نو ای الله که چېرته ما دا کار ستا د رضا لپاره کړی وي، نو دغه سختي راڅخه لرې کړه چې مونږ پکې بند پاتې یو، نو تیږه یو څه ډډه شوه خو ترې راوتلی نه شول» رسول الله - صلی الله علیه وسلم وفرمایل: «او بل وویل: ای الله زما یوه د کاکا لور وه، ماته ډیره ګرانه وه، نو له هغې څخه مې - د زنا - غوښتنه وکړه، خو هغې زما مخنیوی وکړ تر دې چې له کلونو څخه پرې یو سخت کال راغی نو ماته راغله - ما یو سل او شل دیناره ورکړل تر څو د هغې سره د یو ځای کېدلو اجازه راکړي ، نو ویې منله، تر دې چې کله وربرابر شوم، نو هغې وویل: زه اجازه نه درکوم چې مهر مات کړې مګر په حق سره (یعنې د الله نه وویریږه او بکارت په ناروا توګه له منځه مه وړه) نو له هغې سره له یو ځای کېدلو څخه مې ځان وساته او ترې روان شوم حال دا چې ډیره زیاته مې خوښېدله او هغه سره زر مې چې ورکړي وو هغه - مې - پرېښودل، نو ای الله ! که چېرته مې - دا کار - ستا د رضا لپاره کړی وي، نو دغه ستونزه راڅخه لرې کړه چې مونږ پکې - راګیر - یو، رسول الله - صلی الله علیه وسلم - وفرمایل: « او دریم سړي وویل: ای الله ما څه خلک په مزدورۍ نیولي وو، نو د هغوی مزدوري مې ورکړه پرته له یو سړي څخه چې خپله برخه یې پرېښوده او لاړ، نو د هغه په مزد مې ورته پانګونه وکړه تر دې چې ډیر مال ترې جوړ شو، نوموړی یو څه موده وروسته راغی، او ویې وویل: ای د الله بنده! هغه زما مزدوري راکړه، ما ورته وویل: ټول دا څه چې ګورې له اوښانو، غواګانو، میږو او غلامانو څخه، دا ټوله ستا مزدوري ده، هغه راته وویل: ای د الله بنده، پر ما ملنډې مه وهه، ما ورته وویل: زه پر تا ملنډې نه وهم، نو ټول یې واخستل روان یې کړل او هیڅ یې ترې پرې نښودل، نو ای الله که چېرته مې هغه کار ستا د رضا لپاره کړی وي نو له دغه ستونزې څخه مو وژغوره چې پکې راګیر یو، نو تیږه لرې شوه، او دوی راووتل روان شول». بخاري (2272) او مسلم (2743) روایت کړی دی. او الله ته توسل په ډول ډول عبادتونو ترسره کیږي، چې ترټولو مهم یې دعا ده، لکه څرنګه چې الله تعالی د خپلو پیغمبرانو په اړه فرمايلي دي: {إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا ۖ وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ}(بېشکه دوی (نبیان داسې) وو چې په نېکیو کې به یې تلوار کاوه او مونږ به یې بللو، په داسې حال کې چې رغبت کوونکي او وېرېدونکي وو او دوی خاص زمونږ لپاره تواضع کوونکي وو). [الأنبیاء سورت:

90 آيت]. او د دعا له ځايونو څخه يې ځيني دا دي: د لمونځونو پسې، د شپې په وروستۍ دريمه برخه کې، د روژه ماتي پر مهال، په طواف کې ، په صفا او مروه، په عرفات او مزدلفة او د جمرو له ويشتلو څخه وروسته. او توسل د حالاتو په يادولو او الله تعالى ته په عاجزۍ ښودلو سره کيږي او دا چې بنده د الله مرستې او رحمت ته اړتيا لري، الله تعالى د موسى عليه السلام په اړه فرمايي چې هغه وويل: {رَبِّ إِنِّي لِمَا أَنزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ}(اى زما ربه! بېشکه زه هر هغه څيز ته چې ته يې ما ته نازلوې له خيره څني؛ محتاج يم) [القصص سورت: 24 آيت]، او الله تعالى د أيوب - عليه السلام - په اړه فرمايلي دي چې هغه دعا وکړه - او داسې يې وويل: {أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ}(بېشکه زه په تکليف (مرض) اخته شوى يم، او ته تر ټولو ډېر رحم کوونکى يې) الأنبياء سورت: ٨٣ آيت. او توسل پدې سره هم کيږي چې مسلمان د يو ژوندي صالح انسان څخه وغواړي چې دعا ورته وکړي، لکه څرنګه چې د يوسف ورونو له خپل پلار څخه وغوښتل چې - له الله تعالى - څخه ورته بخښنه وغواړي، الله تعالى لدې - خبرې - څخه د خبر ورکولو په موخه فرمايلي دي: {قَالُواْ يَا أَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ}(هغوى وويل: اى زمونږ پلاره! زمونږ لپاره (له الله نه) زمونږ د ګناهونو بخښنه وغواړه، بېشکه مونږ خطا کار وو) [يوسف سورت: 97 آيت]، او الله تعالى فرمايي: {وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذ ظَّلَمُواْ أَنفُسَهُمْ جَآؤُوكَ فَاسْتَغْفَرُواْ اللّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُواْ اللّهَ تَوَّابًا رَّحِيمًا} (او که په رښتيا دوى په هغه وخت کې تا ته راغلي وَى چې دوى پر خپلو ځانونو ظلم وکړ، بيا يې له الله نه بخښنه غوښتې وَى او د دوى لپاره رسول (هم) بخښنه غوښتې وَى (، نو) خامخا دوى به الله ښه توبه قبلوونکى، بې حده رحم کوونکى موندلى و) [النساء سورت: 64 آيت]. وعن أنس بن مالك، عَنْ خَالَتِهِ أُمِّ حَرَامٍ بِنْتِ مِلْحَانَ، قَالَتْ: نَامَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يَوْمًا قَرِيبًا مِنِّي، ثُمَّ اسْتَيْقَظَ يَتَبَسَّمُ، فَقُلْتُ: مَا أَضْحَكَكَ؟ قَالَ: «أُنَاسٌ مِنْ أُمَّتِي عُرِضُوا عَلَيَّ يَرْكَبُونَ هَذَا البَحْرَ الأَخْضَرَ كَالْمُلُوكِ عَلَى الأَسِرَّةِ»، قَالَتْ: فَادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ فَدَعَا لَهَا، ثُمَّ نَامَ الثَّانِيَةَ، فَفَعَلَ مِثْلَهَا، فَقَالَتْ مِثْلَ قَوْلِهَا، فَأَجَابَهَا مِثْلَهَا، فَقَالَتْ: ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ، فَقَالَ: «أَنْتِ مِنَ الأَوَّلِينَ».له انس بن مالک څخه روايت دى چې د خپلې ترور ام حرام بنت ملحان څخه روايت کوي فرمايي: رسول الله - صلى الله عليه وسلم - يوه ورځ ما ته نږدې ويده شو، بيا د مسکا په حال کې راويښ شو، نو ما ورته وويل: څه شي وخندولې؟ هغه وويل: داسې خلک زما له امت څخه ماته وښودلى شول چې پدې درياب به داسې سپاره تيريږي لکه پادشاهان چې په تختونو وي»، هغې وويل: نو له الله تعالى څخه وغواړه چې زه له هغوى خلکو څخه اوسم، نو دعا يې ورته وکړه، بيا دويم ځل ويده شو، نو د لومړي ځل په څېر يې بيا هماغسې وکړل، نو هغې ورته هم لکه د لومړي ځل په څېر وينا وکړه، نو هغه ورته هم د لومړي ځل په څېر ځواب ورکړ، هغې ورته وويل: له الله تعالى څخه وغواړي چې له هغو خلکو څخه اوسم، نو هغه وويل: "ته د لومړنيو څخه يې". بخاري (2799)، مسلم (1912)، ابو داود (2490)، نسائي (3172) او ابن ماجه (2776) روايت کړى دى. کله چې رسول الله صلى الله عليه وسلم د هغه اويا زره کسانو تفصيل بيان کړ چې پرته له حسابه به جنت ته ننوځي، عکاشه -رضى الله عنه - ولاړ شو او ويې ويل: «ادْعُ اللهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ». "له الله تعالى - څخه - وغواړه چې ما له دوى څخه وګرځوي". مسلم (218) روايت کړى دى. او له أنس - رضي الله عنه - څخه روايت دى چې عمر بن الخطاب - رضي الله عنه دوى به د قحطۍ پر مهال د عباس بن عبد المطلب په وسيله ګرځولو د باران دعا غوښتنه کوله، هغه به ويل: اى الله مونږ به تاته د باران غوښتلو په موخه ستا پيغمبر وسيله کاوه نو تا به راباندې باران وکړ اوس مونږ تاته ستا د پيغمبر تره وسيله کوو(بعم النبى اى بدعاء عم النبى، د هغه په دعا به مونږ باران غوښته)، نو پر مونږ باران وکړه، فرمايي: نو باران به پرې وکړاى شو»، بخاري (1010) روايت کړى دى. نو صحابه و - رضي الله عنهم - د باران غوښتلو (استسقاء) لپاره د رسول الله - صلى الله عليه وسلم - له وسيله ګرځولو څخه تېر شول ځکه چې هغه وفات شوى و او د هغه پر ځاى يې د عباس - رضى الله عنه - په دعا سره توسل وکړ؛ ځکه هغوى پوهېدل چې دا يو روا توسل دى، نو عمر رضي الله عنه له عباس - رضي الله عنه - څخه غواړي تر څو دعا وکړي او د هغه د عا - الله تعالى ته - وسيله کړي، نه دا چې په خپله عباس وسيله وګرځوي؛ ځکه که چېرته موخه دا وه چې عباس - رضي الله عنه - وسيله وګرځوي نو رسول الله صلى الله عليه وسلم له هغه څخه د دې کار لپاره لومړيتوب درلود. او توسل روا ندى مګر په هغه څه سره چې الله روا کړى وي، يقينا د جاهليت د وخت خلک به الله - تعالى - ته د نږدې کېدو لپاره خپل بتان او باطل معبودان وسيله ګرځول، الله - تعالى - د دوى د ناوړه عمل څخه د خبرولو په موخه فرمايلي دي: {وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاء مَا نَعْبُدُهُمْ إِلاَّ لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى}(او هغه کسان چې له هغه نه غير يې دوستان (کارسازي) نيولي دي (وايي:) مونږ د دوى عبادت نه کوو مګر دوى مونږ الله ته ښه نژدې کړي). [الزمر سورت: 3 آيت].

(كتـاب ما يـضـاد أصل الإيمــان أو يـضـاد كمــالـه) كتاب دى په باره د هغه څه کې چې د ايمان د اصل يا بشپړتيا مخالف دي

د کتاب لنډيز

او مونږ پدې پوهيږو چې هغه څه چې د ايمان ضد دى: هغه په الله - تعالى - کفر کول دي.

او کفر دوه ډوله دى: لوى او کوچنى، لوى کفر له ملت (اسلام) څخه ويستونکى دى او الله تعالى به يې خاوند له عذاب څخه ونه ژغوري؛ نه د عوض په مقابل کې او نه له عوض پرته، او دا ډول کفر د انسان ټول عملونه بربادوي او کافر تل د ابد لپاره په اور کې دى، خو کوچنى کفر د ايمان د بشپړ ايمان ضد عمل دى.

او مونږ پوهيږو چې لوى کفر ډولونه لري چې الله تعالى ترې خپل کتاب کې خبر ورکړى دى، او يادونه يې کړې ده چې د کافرانو کفر کله د هغوى د انکار له امله وي او کله هم د حق د مخنيوي او تکبر له امله، کله د دروغ ګڼلو له امله. او په ژبه او زړه د دروغ ګڼلو تر منځه هيڅ توپير نشته، کله هم د دوى کفر د شک او ګمان له امله وي، يعنې دا چې د حق په اړه زړه نازړه وي. او د بيا راپورته کيدو او الله تعالى سره د مخ کېدو په اړه شک کوونکى وي او کله هم بد رد وايي او ملنډې وهي، او کله هم د الله تعالى له حقې لارې څخه مخ اړوي او نور ورڅخه منع کوي او کله هم د دوى کفر له حق سره د کينې له امله وي.

او پدې پوهيږو چې د کفر ځيني ډولونه هغه دي چې د لوى کفر څخه لاندې وي، چې هغې ته تر ټولو کوچنى کفر وايي، او د ايمان د اصل سره تضاد نه لري، خو د ايمان د بشپړتيا سره په ټکر کې دى، مګر خاوند يې د تل لپاره په اور کې نه پاتې کيږي، او نه يې ټول عملونه بربادېږي، دا کفر ډير ډولونه لري.

له ډولونو څخه يې: د مسلمان سره جګړه کول، دا هغه کفر دى چې له ملت (اسلام) څخه څوک نه باسي او نه يې خاوند په اور کې د تل لپاره پاتې کيږي، ځکه چې الله تعالى په خپل منځ کې سره جګړه کوونکي مؤمنان ورونه وبلل، نو مسلمانان يې ورته وويل پداسې حال کې چې دوى له يو بل سره جنګيږي.

او مونږ پوهيږو چې هغه څه چې په الله تعالی باندې د ايمان سره تضاد لري: د لوی الله سره شرک کول دي - حال دا چې دا ډير لوی ظلم دی - او شرک ټول عملونه باطلوي، او الله مشرک نه بخښي که چيرته له توبې پرته مړ شي، او که مړ شي او توبه ونکړي. نو جنت پرې حرام دی او د هغه ځای دوزخ دی چې د تل لپاره به پکې اوسيږي.

او الله تعالی شرک باطل کړ او په مشرکانو يې د هغوی شرک وغماوه، او - باطلو - معبودانو لره د هغوی د نيولو فساد يې- ښکاره کړ، او دا چې هغه - بتان دوی ته - نه ګټه رسوي او نه تاوان، نو - الله تعالی - کله د دې وضاحت کوي چې دا برخه وال نه اوري او که چېرته واوري نو هغه چاته جواب نه شي ورکولی چې بلنه ورکوي، او کله هم حق ذات بيانوي چې دا برخه وال نه ګټه رسولی شي او نه تاوان، نه د مرګ اختيار لري او نه د ژوندي کولو او کله هم حق ذات بيانوي چې دا معبودان - چې له الله پرته يې عبادت کيږي، له هغه چا نه ډير ناقص او کم دي چې د دوی عبادت کوي (انسانان) ؛ ځکه چې دوی تللای نه شي او نه ځوک د سزا ورکو لپاره رانيولی شي؛ نه څه اوري او نه څه ګوري او کله هم الله تعالی د دې معبودانو ناتوانايي او کمزوري ښايي او کله هم پرې الله د فقر او کمښت حکم کوي او دا چې دوی د يوې ذرې په اندازه د څه شي بشپړه واکمني او اختيار نه لري او نه لدې څخه په کوم شي کې برخه لري، او هيڅ شی داسې نشته چې د الله - پاک - سره د هغه په کارونو کې مرسته وکړي او نه د هغه په وړاندې سفارش کولی شي. او کله هم حق او سپېڅلی ذات بيانوي چې د الله تعالی سره د بل معبود شتون عقل نه مني او شتون يې ناشونی او د شريعت له اړخه باطل دی.

او مونږ پوهيږو چې لوی شرک زيات ډولونه لري:

لکه: چې د الله - تعالی - سره د هغه په ربوبيت، (پالنه او تربيه کول)پيدا کولو، واکمنی، رزق ورکولو او چارسمبالووني کې شريک وګرځول شي او حق ذات دا - خبره - هم بيان کړه چې هغه پاک ذات په پيدا کولو او واکمنۍ کې يوازې دی.

او د - شرک له ډولونو - څخه دا هم دي : چې بنده الله تعالی ته د زوی درلودلو نسبت وکړي، چې - په حقيقت کې - الله رب العزت ډير لوړ دی لدې کارونو څخه.

او د - شرک له ډولونو څخه - په ستورو باور لرل او د هغوی عبادت کول دي، او له جملې څخه - دا هم - چې په ستورو باندې باران وغوښتل شي او دا باور لرل چې رزق راجلبوي.

او د - شرک له ډولونو څخه - دا دي چې د الله - تعالی - سره د هغه په نومونو او صفتونو کې شريک وګرځول شي، لکه د هغه چا په شان چې ګمان کوي يو ځوک له الله پرته په غيبو پوهيږي. او هغه چاته سخت ګواښ شوی چې خپل ځان او يا بل ځوک د الله - تعالی - له نومونو څخه په داسې يو نوم ونوموي چې له الله پرته بل چا سره نه ښايي لکه «الله» او «الرحمن».

او د - شرک له ډولونو دا باور لرل دي چې له مخلوقاتو څخه يو ځوک په الهي کمال سره يادول کيږي، او يا دا چې يو ځوک په هر څه قادر دی، څنګه داسې کيدی شي؟ - حال دا چې - الله تعالی د بنده ګانو او له هغه پرته د عبادت کونکو بشپړه نيمګړتيا څرګنده کړې ده.

او د شرک له ډلونو څخه د الله تعالی سره نور معبودان ګرځول دي.

او لدې څخه دا دي چې ټول او يا يوه برخه د عبادت له الله تعالی پرته بل چاته وشي.

او لدې څخه: له الله پرته بل چا ته د نږدې کېدو په موخه ذبح کول، لکه هغه ځوک چې بتانو ته قرباني کوي او يا يې مړي ته د نږدې کېدو لپاره کوي.

او لدې څخه: له الله پرته بل چا ته نذر وړاندې کول، حال دا چې نذر د الله تعالی عبادت دی او له الله پرته يې بل چا ته کول ناروا دي؛ لدې امله، الله تعالی د هغه مؤمنانو ستاينه کړې ده چې په نذر وفا کوي.

او لدې څخه: له الله پرته په بل چا پناه غوښتل.

او د شرک له ډولونو څخه له الله - تعالی - پرته له بل چا څخه مرسته غوښتل دي په هغه څه کې چې له الله تعالی پرته يې بل ځوک نه شي کولی، او يا له الله پرته بل ځوک رابلل.

او د شرک له ډولونو څخه : له الله پرته د بل چا پيروي کول دي او الله تعالی د دې - خبرې - يادونه کړې ده چې اهل کتابو خپل عالمان او پيران له الله پرته مالکان د حل او د حرمت نيولي وو چې ځيني شيان ورته روا کوي او هغه څه پرې حراموي چې الله تعالی حلال کړي دي.

او د شرک له ډولونو څخه په لمانځه، رکوع، سجده او طواف کې شرک کول دي؛ داسې چې د دې عبادتونو کول له الله پرته بل چا ته روا ندي، او الله تعالی خپل خليل - عليه السلام - ته امر کړی دی چې کور يې - بيت الله - طواف کوونکو، اعتکاف کوونکو، رکوع کوونکو او سجده کوونکو لپاره پاک کړي او الله تعالی د دې - خبرې - يادونه هم کړې ده چې د هغه له عبادت څخه سرغړونه نه کوي مګر کبرجن خلک او الله - تعالی - يادونه وکړه چې ټول مخلوقات الله تعالی ته سجده کوي.

او د شرک له ډولونو څخه په هغه څه پريکړه کول دي چې الله تعالی نه وي نازل کړی، همدا رنګه له الله پرته بل چاته پريکړه وړل لکه څرنګه به چې اهل کتابو او نورو کول؛ چې الله تعالی لره يې شريکان ګرځولي وو، قوانين به يې ورته جوړول، چې - د دوی دا کار به - کله کفر و ، کله ظلم او کله هم بې لارېتوب و.

او د شرک له ډولونو څخه د محبت شرک دی، چې يو سړی چا سره داسې مينه ولري چې عاجزي، تعظيم او خضوع ورسره وي.

او د شرک له ډولونو څخه؛ د ويرې او ډار شرک دی، چې له مخلوق څخه داسې ويره ولري چې خضوع، عاجزي او تعظيم ورسره وي، لکه داسې ويره ورڅخه ولري چې کوم مصيبت به پرې نازل کړي او يا به ترې کومه ښېګڼه منع کړي او يا دا چې د هغه له خاطره واجب پريږدي، او يا هغه ته د نږدې کېدو په خاطره حرام کار تر سره کړي او حق ذات - جل جلاله - بيان کړه چې د هغه اولياء له الله پاک پرته له بل چا څخه نه ويريږي.

او د شرک له ډولونو څخه د اميد ساتلو شرک دی، لکه ځوک چې له ژوندي مخلوق څخه چې حاضر وي او يا غائب د داسې يو څخه اميد وساتي چې له الله پرته پرې بل ځوک قادر نه وي او يا دا چې له مړو څخه د ستونزو د لرې کولو او د حاجتونو د رفع کولو او د قيامت په ورځ د سفارش کولو اميد ولري.

او د شرک له ډولونو څخه: سحر دی.

او ورڅخه فال ليدنه او د غيبو وينا ده، ځکه چې ځوک يې دعوه کوي هغه په غيبو د پوهيدو دعوه کوي.

او مونږ پدې پوهيږو چې د شرک له ډولونو څخه يو کوچنی شرک دی چې له دين څخه پرې ځوک نه وځي، او د ايمان له اصل سره په ټکر کې ندی، بلکه د ايمان د بشپړتيا سره په ټکر کې دی او خاوند يې په اور کې د تل لپاره نه پاتې کيږي، او نه هم ټول عملونه بربادوي، دا - شرک - ډير ډولونه لري.

او لدې څخه په يو څه باندې (طيرة: شوم سپيروالي ته وايې) بد فالي نيول دي او تعريف يې داسې دی - لکه څرنګه چې په حديث کې راغلي - هغه څه چې له امله يې ته يو کار مخته بوځې او يا ترې منع شې(۱).

او لدې څخه د بندونو تړل دي.
او لدې څخه لږه ځان ښودنه (ريا) ده، خو هغه څوک چې زړه يې له ځان ښودنې (ريا کارۍ) څخه ډک وي او داسې شي چې له نيت،ايمان او ويرې پرته نيک کارونه کوي، نو دا سوچه منافق دی او عمل يې برباد او پرې مردود دی او ورڅخه نه منل کيږي، او رسول الله - صلی الله عليه وسلم - پټ شرک بللی دی او رسول الله صلی الله عليه وسلم - دا خبره - بيان کړې ده چې ريا ډيره پټه ده او دا چې هغه - صلی الله عليه وسلم - به له ريا څخه په خپل امت له دجال څخه زيات ويرېده.
او د شرک له ډولونو څخه يو دا دی چې انسان په خپل عمل(عمل صالح) سره د دنيا اراده وکړي او دا شرک د انسان په زړه کې حالت ته په ليدو کله لوی او کله کوچنی ګرځي.
او لدې څخه تنجيم (ستور پېژندنه ده) په ستورو کې له غيبو وينا کول، او د ستورو پوهنه د انسان زړه ته په ليدو کله لوی او کله کوچنی شرک ګرځي.
او لدې څخه د يو سړي وينا چې: هغه څه چې الله وغواړي او ته يې وغواړې او يا دې ته ورته الفاظ.
او لدې څخه: له الله پرته په بل چا قسم خوړل.
او مونږ پدې پوهيږو چې هغه څه چې په الله تعالی له ايمان سره ټکر لري هغه نفاق دی کوم چې د اسلام ښکاره کول او د کفر پټول دي او - دوه ډوله دی - لوی او کوچنی او نفاق کفر دی، چې په الله کفر وکړي او له هغه پرته د بل چا عبادت وکړي او په ډاګه اسلام ښکاره کوي، لکه د هغه منافقانو په څېر چې د رسول الله - صلی الله عليه وسلم - په زمانه کې وو، او لوی نفاق له اسلام څخه ويستونکی دی او مونږ د الله تعالی په ګواهۍ سره ګواهي ورکوو چې منافقان د ايمان راوړلو په دعوه کې دروغجن دي.
او له منافق انسان څخه به الله تعالی هيڅ ځيز قبول نه کړي تر څو يې له عذاب څخه وژغوري، نه د عوض په مقابل کې او نه له عوض پرته -او منافق انسان که چېرته په نفاق باندې مړ شو- نو ورتګ يې اور ته دی چې تل به پکې وي.
او مونږ پوهيږو چې لوی نفاق هغه دی چې خاوند يې له حق سره کينه لري او بد يې ګڼي، او د اسلام او مسلمانانو په ماتې خوړلو خوشحاليږي او کله چې د اسلام بريا وګوري افسوس او واويلا کوي، او کله هم له ايمان څخه وروسته کفر وي، او حق ته له فيصلې وړلو مخ اړوونکی وي، او په الله تعالی بد ګمانه وي چې هغه به د خپل نبي صلی الله عليه وسلم او د هغه د دين مرسته ونه کړي او د حق او حقپرستو پورې ملنډې وهي، کنځلې او تمسخر پرې کوي، - او مسلمانانو پسې اشاره کوونکی وی - او له مؤمنانو سره دوکه کوي او په خپلو عملونو سره ځان ښودنه کوي.
او الله تعالی خپل پيغمبر - صلی الله عليه وسلم - او مؤمنانو ته امر کړی دی چې له منافقانو سره وجنګيږي.
او مونږ پوهيږو چې کوچنی نفاق له اسلام څخه خارجوونکی ندی او نه عمل بربادوي، او نه يې خاوند په اور کې د تل لپاره پاتې کيږي، او نه د ايمان د اصل سره په ټکر کې دی، خو د - ايمان - له بشپړتيا سره په ټکر کې دی. نفاق څلور نخښې لري - دا نخښې - چې په چا کې وي هغه منافق دی او که لدې څلورو خويونو څخه يو په چا کې وي نو په هغه کې به د نفاق يو خوی وي تر څو يې چې پرېښې نه وي: کله چې خبرې کوي دروغ وايي، کله چې وعده وکړي؛ وعده خلافي کوي، کله چې تړون وکړي خيانت کوي او کله چې جنګ وکړي نو سپکې سپورې وايي.
او بدعت ټوله ګمراهي ده.
او مونږ ايمان لرو چې الله تعالی مونږ ته دين پوره کړی دی او پر مونږ يې نعمت بشپړ کړی دی. او هغه څه چې د ايمان د کمال سره تضاد لري هغه په دين کې بدعت دی، او مونږ پوهيږو چې الله تعالی له ځانځانۍ او مخالفت څخه منع فرمايلې ده.
او مونږ پوهيږو چې د قبرونو تعظيم او له پاسه پرې ودانۍ جوړول له بدعتونو څخه دي، او کله هم دا عمل شرک ته رسيږي، او له بدعت څخه پدې هېله د نيکانو انځورول دي چې له مرګ نه وروسته يې ورپسې اقتدا وکړي.
او مونږ پوهيږو چې له ناوړه بدعتونو څخه يو بدعي جشنونه جوړول او يا له کفارو سره د هغوی په اخترونو کې ګډون کول دي.
او پدې پوهيږو چې له ناوړه بدعتونو څخه: له هغه شي څخه د برکت تمه لرل دي چې الله تعالی د برکت لپاره سبب نه وي ګرځولی، او دا -کار- کله د شرک لپاره وسيله هم ګرځي.

(بـــاب الكفر بالله) په الله تعالی د کفر کولو په اړه باب

پدې پوهيږو چې هغه څه چې په الله تعالی له ايمان سره په ټکر کې دي هغه په الله تعالی باندې کفر کول دي او هغه کوچنی او لوی کفر دی، کوم چې لوی کفر دی نو هغه د ايمان له اصل سره په ټکر کې دی او کوچنی کفر يې له بشپړوالی سره په ټکر کې دی، لوی کفر له ملت (دين) څخه خارجوونکی دی او الله تعالی يې خاوند نه په عوض سره بخښي او نه له عوض پرته، الله تعالی فرمايلي دي: {وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ الإِسْلاَمِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِين}(او څوك چې له اسلام نه غېر (بل) دين غواړي، نو هېڅكله به هم له ده نه قبول نه كړى شي او دغه كس په اخرت كې له تاوانيانو څخه دى) [آل عمران سورت: 85 آيت]، او الله تعالی فرمايلي دي: {إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ وَمَاتُواْ وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَن يُقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِم مِّلْءُ الأرْضِ ذَهَبًا وَلَوِ افْتَدَى بِهِ أُوْلَـئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ وَمَا لَهُم مِّن نَّاصِرِين}(بېشكه هغه كسان چې كافر شوي دي او په داسې حال كې مړه شول چې كافران وو، نو كله به هم قبول نه كړى شي د هغوى له هېڅ يو تن نه ډكه ځمكه سره زر اګر كه هغه يې د ځان خلاصې په بدل كې وركړي، دغه كسان، د دوى لپاره ډېر دردوونكى عذاب دى او د دوى لپاره به هيڅوك مدد كوونكي نه وي) [آل عمران سورت: 91 آيت]، او حق ذات فرمايلي دي: {وَاتَّقُواْ يَوْماً لاَّ تَجْزِي نَفْسٌ عَن نَّفْسٍ شَيْئاً وَلاَ يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلاَ يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلاَ هُمْ يُنصَرُون} (او له هغې ورځې نه ووېرېږئ چې هېڅ يو نفس به د بل نفس هېڅ په كار نه راځي او نه به له هغه نه څه سپارش قبلېږي او نه به له هغه نه څه (مالي) بدله اخيستل كېږي او نه به له هغوى سره مدد كېږي). [البقرة سورت: 48 آيت]. او كفر د ټولو عملونو بربادوونكى دى، حق ذات فرمايلي دي: { وَمَن يَكْفُرْ بِالإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِين}(او څوك چې له ايمان نه انكار وكړي، نو يقينًا د هغه عمل برباد شو او هغه به په اخرت كې له تاوانيانو څخه وي). [المائدة سورت: 5 آيت]، او له ابن عباس - رضي الله عنهما څخه - د الله تعالی د دې - قول په اړه راغلي دي { وَمَن يَكْفُرْ بِالإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ} (او څوك چې له ايمان نه انكار وكړي، نو يقينًا د هغه عمل برباد شو)، فرمايي: «الله تعالی خبر وركړى دى چې ايمان ټينګه رسۍ ده او دا چې هغه هيڅ عمل نه قبلوي مګر پدې سره، او جنت نه حراموي مګر په هغه چا چې دا يې پرېښی دی». طبري تفسير (3/113) او (9/593). ابن أبي حاتم په التفسير كې روايت كړى دى (1307)، خو د الله تعالی د دې وينا په تفسير كې چې فرمايلي دي: {فَإِنْ آمَنُواْ بِمِثْلِ مَا آمَنتُم بِهِ }. او كافر به تل د ابد لپاره په اور كې وي، الله تعالی فرمايلي دي: {إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ وَظَلَمُواْ لَمْ يَكُنِ اللّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلاَ لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقا * إِلاَّ طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللّهِ يَسِيرًا} (بېشكه هغه كسان چې كفر يې كړى دى او ظلم يې كړى دى، الله داسې نه دى چې دوى به وبخښي او نه دا چې دوى به پر نېغه لار روان كړي، مګر پر لار د جهنم، چې دوى به په هغه كې تل ترتله وي او دا (كار) الله ته ډېر اسان دى). [النساء سورت: 168، 169 آيتونه]. او لوی كفر ډولونه لري چې الله تعالی ترې په خپل كتاب كې خبر وركړى دى، او لدې - خبرې - څخه يې يادونه كړې ده چې د كافرانو كفر كله د ضد له امله وي، الله تعالی فرمايلي دي: {قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لاَ يُكَذِّبُونَكَ وَلَكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللّهِ يَجْحَدُون} (بېشكه مونږ

پوهيږو چې يقينًا حقيقت دا دی چې تا هغه خبره خامخا غمجنوي، چې دوی يې وايي، نو يقينًا دوی تا دروغجن نه ګڼي او ليکن دغه ظالمان د الله له آيتونو نه انکار کوي). [الأنعام سورت: 33 آيت]، حق ذات فرمايلي دي: {وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلاَّ كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ}(او زمونږ له ايتونو (دليلونو) نه انکار نه کوي مګر هر هغه چې ډېر عهد ماتوونکی، ډېر ناشکره دي) [لقمان سورت: 32 آيت]، او الله تعالى فرمايلي : {وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ} (او دوی له دغو (معجزو) نه انکار وکړ، د ظلم او سرکشۍ په وجه، حال دا چې د دوی نفسونو په دغو يقين کړی و، نو ته وګوره د فساد کوونکو انجام څنګه و). [النمل سورت: 14 آيت]. او کله هم د منلو او له حق څخه د سرغړونې له امله وي، الله تعالى د ابليس په اړه فرمايلي دي چې د کافرانو امام دی: {وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلاَئِكَةِ اسْجُدُواْ لآدَمَ فَسَجَدُواْ إِلاَّ إِبْلِيسَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ}(او کله چه مونږ ملايکو ته وويل: ادم ته سجده وکړئ، نو هغوی سجده وکړه ليکن ابليس نه، هغه انکار وکړ او تکبر يې وکړ، او هغه و له کافرانو نه) [البقرة سورت: 34 آيت]. او نوح فرمايلي دي: {وَإِنِّي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ وَأَصَرُّوا وَاسْتَكْبَرُوا اسْتِكْبَارًا} (او بېشکه زه چې هر وارې دوی د دې لپاره راوبلم چې ته دوی وبخښې (نو) دوی خپلې ګوتې په خپلو غوږونو کې ننباسي او په خپلو جامو سره ځان (مخ) پټ کړي او په کفر باندې) اصرار (او همېشه والی) کوي او لويي کوي ډېر غټه لويي). [نوح سورت: 7 آيت]. او کله هم کفر د دروغ ګڼلو له امله وي، لکه څرنګه چې الله تعالى د مخکنيو امتونو په اړه فرمايلي دي: {كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا فَأَخَذَهُمُ اللّهُ بِذُنُوبِهِمْ وَاللّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ [حال د دوی په شان د حال د فرعونيانو دی او د هغو کسانو چې له دوی نه مخکې وو، چې زمونږ ايتونه به يې دروغ ګڼل، نو الله هغوی د خپلو ګناهونو په سبب ونيول او الله ډېر سخت عذاب ورکوونکی دی] [آل عمران سورت: 11 آيت]، او الله تعالى فرمايلي دي: {بَلِ الَّذِينَ كَفَرُواْ يُكَذِّبُونَ}(بلکې هغه کسان چې کافران شوي دي؛ هغوی تکذيب کوي) [الانشقاق سورت: 22 آيت]. او توپير نه کوي که دا دروغ ګڼل په ژبه وي او يا په زړه سره، حق ذات د منافقانو په اړه فرمايلي دي: {أَلَمْ تَر إِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا يَقُولُونَ لإِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَئِنْ أُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلاَ نُطِيعُ فِيكُمْ أَحَدًا أَبَدًا وَإِن قُوتِلْتُمْ لَنَنصُرَنَّكُمْ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ}(آيا تا نه دي کتلي هغو کسانو ته چې منافقان شوي دي، دوی خپلو هغو ورونو ته چې په اهل کتابو کې کافران شوي دي؛ وايي: قسم دی که تاسو وويستل شئ (نو) خامخا ضرور به مونږ هم له تاسو سره وځو او ستاسو په باره کې به د هيچا خبره هيڅکله هم ونه منو او که چېرې له تاسو سره جنګ شروع کړی شي (نو) مونږ به خامخا ضرور ستاسو مدد کوو او الله ګواهي ورکوي چې بېشکه دوی يقينًا دروغجن دي) [الحشر سورت: 11 آيت]، او الله تعالى فرمايلي دي: {إِذَا جَاءكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ}[(اى نبي!) کله چې تا ته منافقان راشي (نو) دوی وايي: مونږ شاهدي ورکوو چې بېشکه ته يقينًا د الله رسول يې او الله پوهېږي چې ته بېشکه (او) يقينًا د هغه رسول يې او الله شاهدي ورکوي چې بېشکه منافقان يقينًا دروغ ويونکي دي] [المنافقون سورت: 1 آيت]. او کله هم کفر د شک او ګمان کولو له امله وي، چې هغه د حق په اړه زړه نازړه وي، په بيا راژوندي کېدو کې او الله تعالى سره په ملاقات کولو کې شکمن وي، الله تعالى د باغ له خاوند څخه د خبر ورکولو په موخه فرمايلي دي چې هغه وويل: {وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِن رُّدِدتُّ إِلَى رَبِّي لأَجِدَنَّ خَيْرًا مِّنْهَا مُنقَلَبًا}(او زه ګمان نه کوم چې قيامت قايمېدونکی دی او قسم دی که (بالفرض) زه خپل رب ته بوتلی شوم، نو خامخا هرومرو به زه له دې (باغ) نه غوره د بېرته ورتلو ځای ومومم) [الكهف سورت: 36 آيت]، چې هغه ته يې خپل مؤمن ملګري وويل: أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّاكَ رَجُلاً}(ايا ته په هغه ذات سره کفر کوې چې ته يې له خاورو پيدا کړې، بيا يې له نطفې نه، بيا يې ته سړی برابر کړې) [الكهف سورت: 37 آيت]. او کله هم کفر د سپکو سپورو او ملنډې وهلو له امله وي، لکه څرنګه چې الله تعالى له کافرانو څخه د خبر ورکولو په موخه فرمايلي دي: {وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّن قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُم مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُون}(او يقينًا يقينًا له تا نه په مخکې رسولانو پورې استهزا ګانې شوي دي، نو هغو کسانو لره چې په دوی پورې يې مسخرې کړې وې؛ هغه شي راګېر کړل چې دوی به په هغه پورې استهزا کوله) [الأنعام سورت: 10 آيت]، او الله تعالى د نوح عليه السلام د قوم او د هغوی د ملنډو وهلو څخه د خبر ورکولو په موخه فرمايلي دي: {وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلأٌ مِّن قَوْمِهِ سَخِرُواْ مِنْهُ قَالَ إِن تَسْخَرُواْ مِنَّا فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنكُمْ كَمَا تَسْخَرُون}(او هغه (نوح) بېړۍ جوړوله، په داسې حال کې چې کله به هم په ده باندې د ده له قوم څه مشران تېرېدل (نو) په ده پورې به يې مسخرې کولې، هغه وويل: که تاسو په مونږ پورې مسخرې کوئ، نو بېشکه مونږ به هم په تاسو پورې مسخرې وکړو، لکه څنګه چې تاسو مسخرې کوئ) [هود سورت: 38 آيت]. او کله هم کفر د الله تعالى - له لارې - څخه د مخ اړولو او د نورو د مخنيوي کولو له امله وي، الله تعالى د کافرانو له مخ اړولو څخه د خبر ورکولو په موخه فرمايلي دي: {أَمِ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ آلِهَةً قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ هَذَا ذِكْرُ مَن مَّعِيَ وَذِكْرُ مَن قَبْلِي بَلْ أَكْثَرُهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ الْحَقَّ فَهُم مُّعْرِضُون} (ايا دوی له هغه (الله) نه پرته نور معبودان نيولي دي، ته ووايه: تاسو خپل پوخ دليل راوړئ، دا (وحي) د هغه چا نصيحت دی چې زما سره دي او د هغه چا نصيحت دی چې له ما نه مخکې تېر شوي دي، بلکې د دوی (کافر) اکثره خلق حق نه پېژني، نو دوی مخ ګروځونکي دي) [الأنبياء سورت: 24 آيت]، او د لوی شان او شوکت خاوند چې د نيکو نومونو لرونکی دی فرمايلي دي: {مَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلاَّ بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنذِرُوا مُعْرِضُون} (مونږ اسمانونه او ځمکه او هغه څه چې د دواړو په مېنځ کې دي، نه دي پيدا کړي مګر په حقه او په ټاکلې مودې سره او کافران شوي کسان له هغه (قرآن) نه چې دوی پرې وېرولی شي، مخ ګرځوونکي دي) [الأحقاف سورت: 3 آيت]. او کله هم کفر حق سره د کينې درلودلو له امله وي، الله تعالى فرمايلي دي: {ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُم}(دا ځکه چې يقينًا دوی هغه (قرآن) بد ګڼلی دی چې الله نازل کړی دی، نو هغه (الله) د دوی عملونه برباد کړل) [محمد سورت: 9 آيت].

او پدې پوهيږو چې د کفر له ډولونو څخه يو له لوی کفر نه په ټيټه مرتبه کې کفر دی، چې هغه کوچنی کفر دی او د ايمان له اصل سره په ټکر کې ندی، خو د بشپړتيا سره يې په ټکر کې دي، او خاوند يې په اور کې د تل لپاره نه پاتې کيږي، او ټول عملونه هم نه بربادوي، چې دا کفر ډېر ډولونه لري:

لدې څخه د رسول الله - صلى الله عليه وسلم - دا وينا ده: «سِبَابُ المسْلِمِ فُسُوقٌ، وَقِتَالُهُ كُفْرٌ»،"مسلمان ته کنځلې کول فسق(نافرماني) دی او ورسره جنګ کول کفر دی". بخاري (48)، مسلم (64)، ترمذي (1983)، نسائي (4108)، او ابن ماجه (69) روايت کړی دی. او د رسول الله صلى الله عليه وسلم دا قول: «دوه ډوله خلک دي چې د کفر نښانې پکې دي: د چا په نسب کې خبرې کول، او مړي وير کول». مسلم (67) روايت کړی دی. او د رسول الله - صلى الله عليه وسلم - دا وينا: «لَا تَرْجِعُوا بَعْدِي كُفَّارًا، يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ». «زما څخه وروسته کافران مه ګرځئ، چې يو د بل څټونه وهئ». بخاري (121)، مسلم (65)، نسائي (4131)، او ابن ماجه (3942) روايت کړی دی. نو دا کفر له دين څخه ويستونکی ندی، او نه يې خاوند په اور کې د تل لپاره پاتې کيږي؛ ځکه چې الله تعالى په خپل منځ کې جګړه کوونکي مؤمنان سره ورونه بللي دي، الله تعالى فرمايلي دي: {وَإِن طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا}(او که په مومنانو کې دوه ډلې په خپل مېنځ کې جنګ شروع کړي، نو تاسو د دغو دواړو په مېنځ کې سوله (روغه) وکړئ)، [الحجرات سورت: 9 آيت]، نو مؤمنان يې ورته وويل پداسې حال کې چې دوی سره جنګيږي، او د اهل سنتو امام؛ امام احمد رحمه الله چې کله لدې حديثونو څخه يو شمېر حديثونه او دې ته ورته حديثونه يې ذکر کړل وفرمايل: « او دا حديثونه چې «ثلاث من كن فيه فهو منافق» يعني درې نخښې دي چې په چا کې وي هغه منافق دی، په کوم شدت سره چې راغلي دي، همداسې يې روايتوو، او نه يې تفسيروو... او داسې نور حديثونه هم - پدې شرط - چې صحيح ثابت شوي او حفظ شوي وي نو مونږ ورته غاړه ږدو، که

ځه هم چې تفسیر یې معلوم نه وي او پدې کې خبرې نه کیږي، او نه یې په اړه له چا سره جګړه کیږي او دا حدیثونه نه تفسیر کیږي مګر په هغه ډول چې راغلي دي». شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة (1/ 182).

(بـــاب الشرك بالله) باب دی په بیان د شرک کې د الله تعالی سره.

مونږ پدې پوهیږو چې هغه څه چې په الله تعالی باندې د ایمان سره ټکر لري هغه: د لوی الله سره شرک کول دي او دا لوی او وړوکی دی او دا چې لوی شرک د ایمان د اصل سره په ټکر کې دی او کوچنی یې د ایمان له کمال سره په ټکر کې دی،او لوی شرک تر ټولو لوی ظلم دی، الله تعالی فرمایلي: {وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لاَ تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ} (او (یاد کړه) هغه وخت چې لقمان خپل زوی ته وویل، په داسې حال کې چې ده ته یې نصیحت کاوه: ای زما خوږه زویه! له الله سره شریك مه نیسه، بېشکه شرك یقینًا ډېر لوی ظلم دی) [لقمان سورت: 13 آیت]. او لوی شرک ټولو عملونه بربادوي، الله تعالی فرمایلي دي: {وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ}(او یقینًا یقینًا تا ته وحې كړای شوې ده او هغو كسانو ته چې له تا نه مخكې وو (داسې چې) قسم دی كه تا شرك وكړ (نو) ستا عمل به خامخا لازمًا برباد شي او ته به خامخا لازمًا له تاوانیانو څنې شې) [الزمر سورت: 65 آیت]، او الله تعالی فرمایلي: {ذَلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَن يَشَاء مِنْ عِبَادِهِ وَلَوْ أَشْرَكُواْ لَحَبِطَ عَنْهُم مَّا كَانُواْ يَعْمَلُونَ}(دغه د الله هدایت دی، په دې سره هدایت كوي په خپلو بنده ګانو كې چا ته چې وغواړي او كه چېرې هغوی شرك كړی و (، نو) له هغوی نه خامخا به ضایع شوي وو هغه عملونه چې دوی به كول). [الأنعام سورت: 88 آیت]. او د لوی شرک خاوند ته الله تعالی بخښنه نه کوي کله چې پرې مړ شي او توبه یې ترې نه وي ویستلي، الله تعالی فرمایلي: (إِنَّ اللَّهَ لاَ يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَن يَشَاء وَمَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدِ افْتَرَى إِثْمًا عَظِيمًا)(بېشكه الله تعالی نه بخښي دا چې له هغه سره دې (څوک) شریک کړی شي او هغه بخښي هغه (ګناه) چې له دې (شرک) نه کمه وي د چا لپاره چې یې وغواړي او څوک چې له الله سره شریک ونیسي، نو یقینًا هغه ډېره لویه ګناه راجوړه كړله) [النساء سورت: 48 آیت]. او مشرک که چېرته مړ شو او توبه یې نه وه ویستلې نو جنت پرې حرام دی او جهنم یې استوګنځای دی چې تل به پکې وي، الله تعالی فرمایلي دي: {إِنَّهُ مَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ} (بېشكه خبره دا ده چې څوک له الله سره شریک نیسي، نو یقینًا په هغه باندې الله جنت حرام كړی دی او د هغه استوګنه اور دی). [المائدة سورت: 72 آیت]. او له جابر - رضي الله عنه - څخه روایت دی فرمايي چې: رسول الله صلی الله علیه وسلم ته یو سړی راغی، نو ویې ویېل: ای د الله سوله! دوه هغه کوم څېزونه دي چې جنت او یا دوزخ ته ننوتل واجبوي؟ هغه وفرمایل: «مَنْ مَاتَ لَا يُشْرِكُ بِاللهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ مَاتَ يُشْرِكُ بِاللهِ شَيْئًا دَخَلَ النَّارَ»."څوک چې په داسې حالت کې مړ شو چې له الله سره یې شرک نه وي کړی، هغه به جنت ته ننوځي او څوک چې په داسې حالت کې مړ شو چې له الله سره یې شرک کړی وي، هغه به دوزخ ته ننوځي". مسلم روایت کړی دی (93). او الله تعالی شرک باطل کړ او په مشرکانو یې د هغوی شرک وغماوه، او - باطلو - معبودااانو لره د هغوی د نیولو فساد یې- ښکاره کړ، او دا چې هغه - بتان دوی ته - نه ګټه رسوي او نه تاوان، نو - الله تعالی - کله د دې وضاحت کوي چې دا برخه وال نه اوري او که چېرته واوري نو هغه چاته جواب نه شي ورکولی چې بلنه ورکوي، الله تعالی فرمایلي دي: {وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِن قِطْمِيرٍ *(او هغه (معبودان) چې تاسو یې له دغه (الله) نه غیر بولئ، دوی د کجورې د زړي د پردې هم مالکان نه دي. إِن تَدْعُوهُمْ لاَ يَسْمَعُوا دُعَاءكُمْ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ}كه تاسو دوی وبولئ، دوی ستاسو بلنه نه اوري او كه چېرې وایې وري، نو دوی ستاسو بلنه قبلولی نه شي او د قیامت په ورځ به دوی ستاسو په شریك جوړولو منكر شي او تا ته (بل څوك) خبر نشي دركولی د ښه خبرداره (الله) په شان). [فاطر سورت: 13، 14 آیتونه]. نو حق ذات بیان کړه چې دوی هیڅ هم نه لري، او د هغه چا نه اوري چې رابلي یې او د قیامت په ورځ به هغوی د دوی په شرک باندې کافر وي. او کله بیانوي چې دا برخه وال نه ګټه رسولی شي او نه تاوان او نه د مرګ اختیار لري او نه د ژوند، لکه څرنګه چې الله تعالی فرمایلي دي: {وَاتَّخَذُوا مِن دُونِهِ آلِهَةً لاَّ يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلاَ يَمْلِكُونَ لأَنفُسِهِمْ ضَرًّا وَلاَ نَفْعًا وَلاَ يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلاَ حَيَاةً وَلاَ نُشُورًا} (او دوی (كفارو) له هغه نه غیر نور داسې معبودان نیولي دي چې هېڅ شی نشي پیدا كولی، په داسې حال كې چې دوی پیدا كړای شوي او دوی د خپلو ځانونو لپاره نه د ضرر مالكان دي او نه د نفعې او نه د مرګ اختیار لري او نه د ژوند او نه د بیا ژوندي كولو) [الفرقان سورت: 3 آیت]، او الله تعالی فرمایلي دي: {قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ إِذْ تَدْعُونَ *(هغه وویل: آیا دوی ستاسو اوري كله چې تاسو (دوی) بلئ؟. أَوْ يَنفَعُونَكُمْ أَوْ يَضُرُّونَ}یا تاسو ته نفع دررسوي، یا ضرر دررسوي؟) [الشعراء سورت: 72، 73 آیتونه]. او کله بیانوي چې دا معبودان چې له الله پرته یې عبادت کیږي له هغه چا څخه زیات ناقص دی چې د دوی عبادت کوي، ځکه دوی تګ نه شي کولای او نه د چا د رانیولو ځواک لري، نه اوري او نه ګوري، نو "دا د دې ټولو شیانو څخه خالي دی چې د ګټې ترلاسه کولو او د ضرر د مخنیوي لامل کیږي". الطبري تفسیر (13/322). الله - تعالی - فرمایلي: [أَلَهُمْ أَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا قُلِ ادْعُواْ شُرَكَاءكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ فَلاَ تُنظِرُونِ](آیا د هغوی لپاره پښې دي چې په هغو سره تلل كوي، یا د هغوی لپاره لاسونه دي چې په هغو سره نیول كوي، یا د هغوی لپاره سترګې دي چې په هغو سره لیدل كوي، یا د هغوی لپاره غوږونه دي چې په هغو سره اورېدل كوي؟ ته ووایه: تاسو خپل شریكان راوبلئ، بیا زما په خلاف څه چل (او تدبیر) وكړئ، بیا ما ته (هېڅ) مهلت مه راكوئ). [الأعراف سورت: 195 آیت]. او کله هم الله تعالی د دې معبودانو عاجزي او کمزوري بیانوي، حق ذات فرمایلي دي: {يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ لَن يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوِ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِن يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لاَّ يَسْتَنقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ}[ای خلكو! یو مثال بیانولی شي، نو تاسو دې ته ښه غوږ كېږدئ، بېشكه هغه شیان چې تاسو یې له الله تعالی نه غیر بلئ دوی له سره یو مچ هم نشي پیدا كولی اګر كه دوی ده ته ټول راجمع شي او كه مچ له دوی نه یو شی وتښتوي، دوی له هغه نه دغه شي نشي راخلاصولی، كمزوری دی دا طالب (د غیر الله عبادت كوونكی) او دغه مطلوب (باطل معبود)] [الحج سورت: 73 آیت]، او الله تعالی فرمایلي : [وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِهِ لاَ يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَكُمْ وَلاَ أَنفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ](او هغه خلک چې تاسو یې له الله نه غیر بلئ، دوی ستاسو د مدد كولو هېڅ وَس نه لري او نه له خپلو ځانونو سره مدد كولی شي). [الأعراف سورت: 197 آیت]. او کله هم الله تعالی پرې د فقر او کمښت پریکړه کوي او دا چې هغه په آسمانونو او ځمکه کې د یوې ذرې په اندازه بشپړ واک نه لري او نه لدې څخه په کوم شي کې د برخې واک لري او نشته دغه الله تعالی ته له دوی څخه هیڅ مرستندوی، الله تعالی فرمایلي دي: {قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ لاَ يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلاَ فِي الأَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِن شِرْكٍ وَمَا لَهُ مِنْهُم مِّن ظَهِيرٍ* (ته (دې مشركانو ته) ووایه: تاسو هغه معبودان وبولئ چې تاسو هغه له الله تعالی نه غیر معبودان ګڼلي دي، دوی د یوې ذرې اندازه واک نه لري په اسمانونو كې او نه په ځمكه كې او د دوی لپاره په دغو دواړو كې هېڅ برخه (شركت) نشته، او نشته دغه الله تعالی ته له دوی نه هېڅ مرستندوی. وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ} او د هغه (الله) په نیز شفاعت نفع نه رسوي مګر د هغه چا لپاره چې هغه (الله) د هغه لپاره اجازت وركړي) [سبا سورت: 22، 23 آیتونه]. او کله حق ذات بیانوي چې الله تعالی سره د نورو معبودانو شتون عقل نه مني، او شتون یې په کائناتو کې ناشونی او د شریعت له نظره باطل کار دی، الله تعالی فرمایلي دي: {لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلاَّ اللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ}(كه چېرې په دغو (ځمكه او اسمان) كې له الله نه پرته نور معبودان وی (نو) دواړه به خامخا وران شوي وو، نو الله د عرش مالك، پاك دی له هغو خبرو چې دوی يې بیانوي) [الأنبیاء سورت: 22 آیت]، او د لوی شان، شوکت او سلطنت خاوند فرمایلي دي: {قُل لَّوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ إِذًا لاَّبْتَغَوْاْ إِلَى ذِي الْعَرْشِ سَبِيلاً} (ته ووایه: كه له دغه (الله)

سره نور معبودان وى، لكه څنګه چې دوى يې وايي (، نو) په دغه وخت كې به دوى خامخا د عرش د مالك په طرف لار لټولې وى). [الإسراء سورت: 42 آيت]. او الله تعالى فرمايلي دي: {مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِن وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِلَهٍ إِذًا لَّذَهَبَ كُلُّ إِلَهٍ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلاَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يَصِفُون} (الله (د ځان لپاره) هېڅ اولاد نيولى نه دى او نه له هغه سره بل هېڅ معبود شته (او كه ورسره وى نو) په دغه وخت كې به خامخا هر اله بېولي وو هغه څه چې پيدا كړي يې وو، او خامخا د دوى ځينو به په ځينو نورو باندې غلبه كوله، پاك دى الله له هغو خبرو نه چې دوى يې بيانوي) [المؤمنون سورت: 91 آيت].

او مونږ پوهيږو چې لوى شرک زيات ډولونه لري:

له ډولونو څخه يې دا دي چې د الله - تعالى - سره د هغه په ربوبيت، (د مخلوقاتو په) پيدا كولو، واكمنى، رزق وركولو او چارسمبالووني كې شريک وګرځول شي، حق ذات د هغوى له شرک څخه د خبر وركولو په موخه فرمايلي دي: {أَمْ جَعَلُواْ لِلّهِ شُرَكَاء خَلَقُواْ كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ قُلِ اللّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّار} (ايا دوى د الله لپاره داسې شريكان مقرر كړي دي چې د هغه د پيدا كولو په شان پيدا كول يې كړي دي، بيا په دوى باندې پيدا كول مشتبه شوي دي؟ ته ووايه: الله د هر شي پيدا كوونكى دى او هم هغه يو دى، ډېر غالب دى) [الرعد سورت : 16 آيت]، او الله تعالى په هغه چا باندې د رد په موخه فرمايلي دي چې له مخلوقاتو يې ورسره شريک ګرځولى دى، حال دا چې هغه شى په خپله مخلوق دى او پيدا كول نه شي كولاى: {هَذَا خَلْقُ اللَّهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِن دُونِهِ بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلَالٍ مُّبِين}(دغه د الله مخلوق دى، نو تاسو (اى مشركانو!) ما ته وښيئ څه شى دى هغه چې دغو (بتانو) پيدا كړى دى، چې غير له هغه (الله) نه دي، بلكې ظالمان په ښكاره ګمراهۍ كې دي). [لقمان سورت: 11 آيت]، او حق ذات بيان كړه چې هم هغه الله په پيدا كولو او واكمنى كې يوازې دى، الله تعالى فرمايلي دي: {إِنَّ رَبَّكُمُ اللّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ أَلاَ لَهُ الْخَلْقُ وَالأَمْرُ تَبَارَكَ اللّهُ رَبُّ الْعَالَمِين} (بېشكه ستاسو رب هغه الله دى چې آسمانونه او ځمكه يې په شپږو ورځو كې پيدا كړي دي، بيا د عرش له پاسه برقراره شو، هغه په شپې سره ورځ پټوي، په داسې حال كې چې دا (شپه) هغې (ورځ) لره په تلوار سره طلب كوي او (پيدا كړې يې ده) لمرستركه، او سپوږمۍ او ستوري، چې د هغه په حكم سره مسخر كړى شوي دي، خبر اوسئ! خاص هغه لره دي پيدا كول او حكم كول، ډېر بركت والا دى الله؛ پالوونكى د ټول عالم دى). [الأعراف سورت: 54 آيت]. او له ډولونو څخه يې دا دي چې الله تعالى ته زوى وګرځول شي - ډېر لوړ او لوى دى الله تعالى په لوړوالى سره لدې خبرو څخه - الله تعالى فرمايلي دي: {وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللّهِ وَقَالَتْ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللّهِ ذَلِكَ قَوْلُهُم بِأَفْوَاهِهِمْ يُضَاهِؤُونَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن قَبْلُ قَاتَلَهُمُ اللّهُ أَنَّى يُؤْفَكُون} (او يهوديانو وويل: عُزير د الله زوى دى او نصرانيانو وويل: مسيح د الله زوى دى دا د دوى په خپلو خولو سره وينا ده، دوى د هغو كسانو له خبرې سره مشابهت كوي چې له دوى نه مخكې كافران وو، الله دې دوى هلاك كړي، څنګه (له سمې لارې نه) ګرځولى شي!) [التوبة سورت: 30 آيت]، او الله تعالى فرمايلي: {وَجَعَلُواْ لِلّهِ شُرَكَاء الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ وَخَرَقُواْ لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يَصِفُون} (او دوى له الله سره پېريان شريكان جوړ كړي دي، حال دا چې الله دوى پيدا كړي دي، او دوى بې له پوهې له ځانه، د هغهٔ لپاره زامن او لوڼه راپيداكړې، هغه لره پاكي ده او هغه (الله) له هغو خبرو نه ډېر اوچت دى چې دوى يې بيانوي) [الأنعام سورت: 100 آيت]، او حق ذات تعالى فرمايلي دي: {وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ جُزْءًا إِنَّ الإِنسَانَ لَكَفُورٌ مُّبِين* (او دوى د ده په بنده ګانو كې ځينو لره د ده برخه (او اولاد) وګرځول، بېشكه انسان خامخا ډېر ښكاره ناشكره دى. أَمِ اتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ وَأَصْفَاكُم بِالْبَنِين}ايا (تاسو دا وايئ چې) هغه (الله) له هغه چا نه، چې دى يې پيدا كوي، د ځان لپاره لوڼه نيولي دي او تاسو يې په زامنو سره غوره كړي يئ). [الزخرف سورت: 15، 16 آيتونه]. او له ډولونو څخه يې په ستورو باور درلودل او عبادت كول دي: الله تعالى له ابراهيم الخليل - عليه السلام - څخه د خبر وركولو په موخه فرمايلي دي چې د خپل قوم سره يې د ستورو په اړه استدلال وكړ: {وَكَذَلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِين * (او همدارنګه مونږ ابراهيم ته د اسمانونو او ځمكې بادشاهي ښودله او د دې لپاره چې هغه له يقين كوونكو څخه شي. فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَأَى كَوْكَبًا قَالَ هَذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لا أُحِبُّ الآفِلِين *بيا كله چې په هغه باندې شپه تياره شوه (، نو) يو ستورى يې وليده، ويې ويل:دا زما رب دى؟ نو كله چې هغه پټ شو، ويې ويل: زه پټېدونكي (غايبېدونكي) نه خوښوم. فَلَمَّا رَأَى الْقَمَرَ بَازِغًا قَالَ هَذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَئِن لَّمْ يَهْدِنِي رَبِّي لأكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّالِّين *بيا كله چې يې سپوږمۍ وليده، ځلېدونكې، ويې ويل:دا زما رب دى؟ نو كله چې هغه پرېوتله (،نو) ويې ويل: يقينًا كه چېرې ما ته زما رب نېغه لار ونه ښيي (، نو) زه به خامخا له ګمراه خلقو څخه شم. فَلَمَّا رَأَى الشَّمْسَ بَازِغَةً قَالَ هَذَا رَبِّي هَذَآ أَكْبَرُ فَلَمَّا أَفَلَتْ قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُون * نو كله چې هغه، لمرستركه وليدله، ځلېدونكې، ويې ويل:دا زما رب دى؟ دا خو تر ټولو لوى دى، نو كله چې هغه پرېوتله، ويې ويل:اى زما قومه! بېشكه زه بېزاره يم له هغه څه نه چې تاسو يې شريكان جوړوئ. إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَاْ مِنَ الْمُشْرِكِين *بېشكه ما خپل مخ هغه ذات ته اړولى دى چې اسمانونه او ځمكه يې پيدا كړي دي، يواځې په حق پسې تلونكى يم او نه يم له مشركانو څخه. وَحَآجَّهُ قَوْمُهُ قَالَ أَتُحَاجُّونِّي فِي اللّهِ وَقَدْ هَدَانِ وَلاَ أَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهِ إِلاَّ أَن يَشَاء رَبِّي شَيْئًا وَسِعَ رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا أَفَلاَ تَتَذَكَّرُون * او له هغه سره خپل قوم جګړه وكړه، ويې ويل:ايا تاسو زما سره د الله په باره كې جګړه كوئ، حال دا چې هغهٔ ما ته نېغه لار راښودلې ده، او زه له هغو شيانو نه نه وېرېږم چې تاسو يې له الله سره شريكوئ، مګر دا چې زما رب څه شى وغواړي، زما رب د علم په لحاظ سره هر شى راګېر كړى دى، نو ولې تاسو نصيحت نه منئ!. وَكَيْفَ أَخَافُ مَا أَشْرَكْتُمْ وَلاَ تَخَافُونَ أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُم بِاللّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا فَأَيُّ الْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِالأَمْنِ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُون}او زه له هغو څيزونو نه څنګه ووېرېږم چې تاسو له الله سره شريك كړي دي، حال دا چې تاسو له دې څخه نه وېرېږئ چې واقعًا تاسو له الله سره هغه څه شريك كړي دي چې د هغو په باره كې يې پر تاسو باندې هېڅ دليل نه دى نازل كړى، نو په دواړو ډلو كې كومه يوه د امن (له عذاب نه د بچ كېدو) زياته حقداره ده؟ كه چېرې تاسو پوهېږئ) [الأنعام سورت: 75-81 آيتونه]. او لدې څخه په ستورو باران غوښتل دي او دا عقيده ساتل چې دا رزق راجلبوي، الله تعالى فرمايلي دي: {وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنَّكُمْ تُكَذِّبُون} او تاسو خپله برخه دا ګرځوئ چې لازمًا تاسو يې تكذيب كوئ (دروغ يې ګڼئ). [الواقعة سورت: 82 آيت]. له ابن عباس -رضي الله عنهما- څخه روايت دى، چې د رسول الله -صلى الله عليه وسلم- په وخت كې په خلكو باران وشو، نو رسول الله -صلى الله عليه وسلم- وفرمايل: «أَصْبَحَ مِنَ النَّاسِ شَاكِرٌ، وَمِنْهُمْ كَافِرٌ، قَالُوا: هَذِهِ رحمة الله، وَقَالَ بَعْضُهُمْ: لَقَدْ صَدَقَ نَوْءُ كَذَا وَكَذَا». قَالَ: فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: {فَلاَ أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُوم} [الواقعة: 75]، حَتَّى بَلَغَ: {وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنَّكُمْ تُكَذِّبُون} [الواقعة: 82]. «ځينو خلكو سهار كړ پداسې حال كې چې شكر ويستونكي وو او ځينې له دوى نه كافر وو» هغوى - شكر ويستونكو- وويل: دا د الله رحمت دى، او ځينو نورو وويل: يقينا فلانى او فلانى ستورى حق و - يعنې د فلاني او فلاني ستوري په ښكاره كېدو سره پر مونږ باران وشو - وايي: نو دا آيت نازل شو:{فَلاَ أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُوم} (نو زه د ستورو د پرېوتو په ځايونو باندې قسم خورم) [الواقعه سورت: 75 آيت] تر دې چې دې ځاى ته ورسيده . {وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنَّكُمْ تُكَذِّبُون} [الواقعة سورت: 82 آيت]». (او تاسو خپله برخه دا ګرځوئ چې لازمًا تاسو يې تكذيب كوئ (دروغ يې ګڼئ). مسلم (73)، او طبري په التفسير كې روايت كړى دى (23/154). او رسول الله - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: «أَرْبَعٌ فِي أُمَّتِي مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ، لَا يَتْرُكُونَهُنَّ: الْفَخْرُ فِي الْأَحْسَابِ، وَالطَّعْنُ فِي الْأَنْسَابِ، وَالْاسْتِسْقَاءُ بِالنُّجُومِ، وَالنِّيَاحَةُ».«زما په امت كې څلور كارونه د جاهليت دي، چې دوى يې نه پرېږدي: په اصل باندې وياړ كول، په نسب كې خبرې كول، په ستورو سره باران غوښتل او په مړي په لوړ غږ ژړا كول». مسلم (934)، او ابن ماجه (1581) روايت كړى دى. وعن زيد بن خالد الجهني رضي الله عنه أنه قال: صَلَّى لَنَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم صَلَاةَ الصُّبْحِ بِالْحُدَيْبِيَةِ

عَلَى إِثْرِ سَمَاءٍ كَانَتْ مِنَ اللَّيْلَةِ، فَلَمَّا انْصَرَفَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ، فَقَالَ: «هَلْ تَدْرُونَ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟» قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ:او له زيد بن خالد الجهني - رضي الله عنه - څخه روايت دی، هغه فرمايلي دي: رسول الله صلى الله عليه وسلم مونږ ته په حديبيه کې د باران له وريدو وروسته چې د شپې شوی و لمونځ راکړ، نو کله يې چې لمونځ وګرځاوه خلکو ته يې مخ وګرځاوه، ويې فرمايل: آيا تاسو پوهيږئ چې رب مو څه وويل؟» هغوی وويل: الله او رسول يې ښه پوهيږي، ويې فرمايل: «أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ، فَأَمَّا مَنْ قَالَ: مُطِرْنَا بِفَضْلِ اللَّهِ وَرَحْمَتِهِ، فَذَلِكَ مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ بِالكَوْكَبِ، وَأَمَّا مَنْ قَالَ: بِنَوْءِ كَذَا وَكَذَا، فَذَلِكَ كَافِرٌ بِي وَمُؤْمِنٌ بِالكَوْكَبِ».«زما له بنده ګانو څخه ځينو پداسې حالت کې سبا کړ چې پر ما ايمان لرونکي او ځيني نور کفر کوونکي وو، نو څوک چې ووايي د الله په فضل او رحمت پر مونږ باران وشو، نو دا پر ما مؤمن او په ستورو کافر شو او څوک چې ووايي، د فلاني ستوري - په راختو سره - پر مونږ باران وشو، نو دا انسان پر ما کافر او په ستورو ايمان لرونکی شو». بخاري (846)، مسلم (71)، أبو داود (3906) او نسائي (1525) روايت کړی دی. او له دېلونو څخه يې دا دی چې له الله سره د هغه په نومونو او صفتونو کې شريک وګرځول شي، لکه څوک چې دا ګمان وکړي چې له الله پرته څوک په غيبو پوهيږي، حال دا چې الله تعالى نبي -صلى الله عليه وسلم - ته امر کړی دی چې ووايي: {قُل لاَّ أَقُولُ لَكُمْ عِندِي خَزَآئِنُ اللّهِ وَلا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلا أَقُولُ لَكُمْ إِنِّي مَلَكٌ إِنْ أَتَّبِعُ إِلاَّ مَا يُوحَى إِلَيَّ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الأَعْمَى وَالْبَصِيرُ أَفَلاَ تَتَفَكَّرُونَ}(ته ووايه: زه تاسو ته نه وايم چې ما سره د الله خزانې دي او نه زه عالم الغيب يم او نه زه تاسو ته دا وايم چې بېشکه زه مَلَك يم، زه پَيروي نه کوم مګر د هغه شي چې ما ته وحې کيږي، ته ووايه: ايا ړوند او بينا سره برابر دي؟ نو ولې تاسو سوچ او فکر نه کوئ!) [الأنعام سورت: 50 آيت]، او الله تعالى فرمايلي دي: {إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلَّهِ}(بېشکه همدا خبره ده چې (علم د) غيب د الله لپاره خاص دی) [يونس سورت: 20 آيت]. وعن أبي هريرة رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ: «مَنْ أَتَى كَاهِنًا -قَالَ مُوسَى فِي حَدِيثِهِ - فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ - ثُمَّ اتَّفَقَا- أَوْ أَتَى امْرَأَةً - قَالَ مُسَدَّدٌ: امْرَأَتَهُ - حَائِضًا، أَوْ أَتَى امْرَأَةً - قَالَ مُسَدَّدٌ: امْرَأَتَهُ - فِي دُبُرِهَا، فَقَدْ بَرِئَ مِمَّا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ»،او له أبو هريرة - رضي الله عنه - څخه روايت دی چې رسول الله - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي: څوک چې کوډګر ته ورغی - موسى په خپل حديث کې فرمايلي دي - او هغه يې د هغه په وينا کې رېښتينی وګڼه - بيا دواړه سره لدې وروسته موافق دي - او يا يې ښځې ته راتګ وکړ- مسدد ويلي دي- د حيض په حالت کې، او يا يې ښځې ته راتګ وکړ - مسدد ويلي دي - د شا لخوا نه - نو له هغه څه څخه بې زاره شو چې پر محمد - صلى الله عليه وسلم - نازل شوي دي»، أبو داود (3904)، ترمذي (135)، ابن ماجه (639)، فضل بن دکين په الصلاة کې (15)، إسحاق بن راهويه (482)، او أحمد (9536). روايت کړی دی. او هغه چاته سخت ګواښ شوی چې خپل ځان او يا بل څوک د الله - تعالى - له نومونو څخه په داسې يو نوم ونوموي چې له الله پرته بل چا سره نه ښايي لکه «الله» او «الرحمن» او الله تعالى فرمايلي دي: {وَلِلّهِ الأَسْمَاء الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُواْ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَآئِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُواْ يَعْمَلُون} (او خاص د الله لپاره تر ټولو ښکلي نومونه دي، نو تاسو الله په دغو (نومونو) سره بلئ او هغه کسان پرېږدئ چې د هغه په نومونو کې الحاد (کوږوالی) کوي، ژر به هغوی ته د هغو عملونو بدله (سزا) ورکړی شي چې هغوی به کول). [الأعراف سورت: 180 آيت]، او الله تعالى فرمايي: {اللَّهُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ لَهُ الأَسْمَاء الْحُسْنَى} (الله (چې دی) نشته دی هېڅ لايق د عبادت مګر هم دی دی، خاص د ده لپاره تر ټولو ښکلي نومونه دي). [طه سورت: 8 آيت]، او رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: «أَخْنَى الأَسْمَاءِ يَوْمَ القِيَامَةِ عِنْدَ اللَّهِ رَجُلٌ تَسَمَّى مَلِكَ الأَمْلاَكِ»."د قيامت په ورځ به د الله تعالى پر وړاندې تر ټولو ناوړه نوم د هغه چا وي چې نوم يې ملک الاملاک وي". بخاري (6205)، مسلم (2143)، أبو داود (4961)، او ترمذي (2837) روايت کړی دی. أبو عبيد رحمه الله فرمايلي دي: «او سفيان بن عيينه به «ملك الأملاك» داسې ژباړه، وايي: دا د هغوی د دې وينا په څېر دی لکه: شاهان شاه : يعنې د پادشاهانو پادشاه. او له سفيان پرته نورو ويلي: بلکه هغه داسې ده لکه يو سړی چې ځان د الله تعالى په نومونو ونوموي لکه: الرحمن، الجبار، العزيز. وايې: نو الله دی چې د بادشاهانو بادشاه دی، روا ندي چې پدې نوم سره له هغه پرته بل څوک ونومول شي». غريب الحديث، د القاسم بن سلام (2/ 18). او له دېلونو څخه يې: دا باور لرل چې له مخلوقاتو څخه يو په الهی کمال سره ياد شو، يا دا چې هغه په ټولو شيانو ځواکمن دی، حق ذات فرمايلي دي: {وَلَمْ يَكُن لَّهُ كُفُوًا أَحَد}(او نه ورله څوک سيال او برابر شته) [الإخلاص سورت: 4 آيت]، او الله پاک فرمايلي: {رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا} [(دغه) د اسمانونو او ځمکې رب دی او د هغه څه چې د دغو دواړو په مینځ کې دي، نو ته د ده عبادت کوه او د ده پر عبادت ښه ټينګ اوسه، ايا ته د ده کوم همنام پېژنې!] [مريم سورت: 65 آيت]، او الله تعالى له خپل بشپړ ځواک څخه د خبر ورکولو په موخه فرمايلي دي: {إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِير}(يقينًا الله په هر شي باندې ښه قادر دی) [البقرة سورت : 148 آيت]، او الله رب العزت فرمايلي: (وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعْجِزَهُ مِن شَيْءٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ ۚ إِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا) (او الله کله هم داسې نه دی چې هغه لره دې عاجزه کړي هېڅ کوم شی په اسمانونوکې او په ځمکه کې، بېشکه هغه (الله) له ازله ښه پوه، ښه قادر دی) [فاطر سورت: 44 آيت]. او هغه پاک ذات له هغه پرته د نورو معبودانو بشپړه عاجزي ښکاره کړه، د لوی شان او سلطنت خاوند فرمايلي دي: {يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ لَن يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوِ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِن يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لاَّ يَسْتَنقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوب}[اى خلكو! يو مثال بيان شوی دی، نو تاسو دې ته ښه غوږ کيږدئ، بېشکه هغه شيان چې تاسو يې له الله تعالى نه غير بلئ دوی له سره يو مچ هم نشي پيدا کولی اګر که دوی ده ته ټول راټول شي او که مچ له دوی نه يو شی وتښتوي، دوی له هغه نه دغه شی نشي راخلاصولی، کمزوری دی دا طالب (د غير الله عبادت کوونکی) او دغه مطلوب (باطل معبود) [الحج سورت: 73 آيت]. او له دېلونو څخه يې دا دي چې له الله سره نور معبودان وګرځول شي، لکه څرنګه چې الله تعالى د ابراهيم عليه السلام د قوم په اړه فرمايلي دي چې دوی له الله پرته نور معبودان نيولي دي، الله تعالى فرمايلي: {وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لأَبِيهِ آزَرَ أَتَتَّخِذُ أَصْنَامًا آلِهَةً إِنِّي أَرَاكَ وَقَوْمَكَ فِي ضَلاَلٍ مُّبِين}(او کله چې ابراهيم خپل پلار ازر ته وويل: ايا ته بتان، معبودان نيسې، يقينًا زه تا او ستا قوم په ښکاره ګمراهۍ کې وينم) [الأنعام سورت: 74 آيت]، او حق ذات د کهف له خاوندانو څخه خبر ورکړ چې هغوی له خپل قوم څخه جلا شول، ځکه چې هغوی له الله تعالى پرته نور معبودان نيولي وو، الله تعالى فرمايلي دي: {هَؤُلاَء قَوْمُنَا اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ آلِهَةً لَّوْلاَ يَأْتُونَ عَلَيْهِم بِسُلْطَانٍ بَيِّنٍ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا} (زمونږ دغې قوم له هغه (الله) نه غير نور معبودان نيولي دي، دوی پر (عبادت د) دغو (باطلو معبودانو) باندې ښکاره دليل ولې نه راوړي؟ نو له هغه چا نه لوی ظالم څوك دی چې په الله باندې دروغ تړي!) [الكهف سورت: 15 آيت]، الله پاک د موسى - عليه السلام - د قوم په اړه فرمايلي دي چې دوی له موسى - عليه السلام - څخه وغوښتل چې دوی ته يو معبود وټاکي لکه څنګه چې مشرکان معبودان لري: {وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَآئِيلَ الْبَحْرَ فَأَتَوْاْ عَلَى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلَى أَصْنَامٍ لَّهُمْ قَالُواْ يَا مُوسَى اجْعَل لَّنَا إِلَـهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُون *(او مونږه بني اسرائيل پر سمندر پورې ايستل، نو دوی پر داسې قوم راغلل چې د خپلو بتانو پر عبادت قايم وو، بني اسرائيلو وويل: اى موسٰى! زمونږ لپاره (هم) داسې معبود جوړ کړه، لکه څنګه چې د دوی لپاره معبودان دي، (موسٰی) وويل: بېشکه تاسو داسې قوم يئ چې جهالت کوئ) إِنَّ هَـؤُلاء مُتَبَّرٌ مَّا هُمْ فِيهِ وَبَاطِلٌ مَّا كَانُواْ يَعْمَلُون}(بېشکه دا خلک (چې دي) تباه ده هغه (تګلاره) چې دوی په هغې کې دي او باطل دي هغه عملونه چې دوی يې کوي) [الأعراف سورت : 138، 139 آيتونه]، او الله - تعالى - له هغه پرته د هر معبود د عبادت د باطلولو په موخه فرمايلي دي: {مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِن وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِلَهٍ إِذًا لَّذَهَبَ كُلُّ إِلَهٍ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلاَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يَصِفُون}. (الله (د ځان لپاره) هېڅ اولاد نيولی نه دی او نه له هغه سره بل هېڅ معبود شته (او که ورسره وي نو) په دغه وخت کې به خامخا هر اله ببولي وو هغه څه چې پيدا کړي يې وو، او خامخا د دوی ځينو به په ځينو نورو باندې غلبه کوله، پاك دی الله له هغو خبرو نه چې دوی يې بيانوي). [المؤمنون سورت : 91 آيت]. او له دېلونوڅخه يې : له الله پرته بل لورې ته د ټول عبادت

يا د يوې برخې اړول دي، الله تعالى د مشركانو د حالت د بيانولو په اړه فرمايلي: {وَجَعَلُواْ لِلّهِ مِمِّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ وَالأَنْعَامِ نَصِيبًا فَقَالُواْ هَـذَا لِلّهِ بِزَعْمِهِمْ وَهَـذَا لِشُرَكَآئِنَا فَمَا كَانَ لِشُرَكَآئِهِمْ فَلاَ يَصِلُ إِلَى اللّهِ وَمَا كَانَ لِلّهِ فَهُوَ يَصِلُ إِلَى شُرَكَآئِهِمْ سَاء مَا يَحْكُمُون}(او دغو د الله لپاره په هغو څيزونو کې برخه مقرر کړه چې هغه پيدا کړي دي، چې فصل او څاروي دي، نو وايي: دا د الله لپاره دي، د دوی په عقيده، او دا زمونږ د شريکانو لپاره دي، نو هغه چې د دوی د شريکانو لپاره وي، نو هغه خو الله ته نه رسيږي او هغه چې د الله لپاره وي، نو هغه د دوی شريکانو ته رسيږي، بده ده هغه فيصله چې دوی يې کوي) [الأنعام سورت : 136 آيت]، او رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: «قَالَ اللهُ تبارك وتعالى: أَنَا أَغْنَى الشُّرَكَاءِ عَنِ الشِّرْكِ، مَنْ عَمِلَ عَمَلًا أَشْرَكَ فِيهِ مَعِي غَيْرِي، تَرَكْتُهُ وَشِرْكَهُ».«الله تبارک و تعالى فرمايلي دي: زه د شريکانو تر ټولو غني يم، نو څوک چې يو کار وکړي، په هغه کې بل څوک زما سره شريک کړي؛ زه به هغه کس او د هغه شرک پريږدم». مسلم (2985) روايت کړی دی. او له ډولونو څخه له الله تعالى پرته بل چاته د نږدې والي په موخه حلاله کول دي، لکه څوک چې بتانو او يا مړو ته د نږدې والي په موخه ذبح کوي، الله تعالى د دې خبرې د ښکاره کولو په موخه فرمايلي دي چې حلاله بل چاته نه کيږي: (قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ) (ته ووايه: بېشکه زما لمونځ او زما قرباني او زما ژوند او زما مرګ خاص د الله رب العلمين لپاره دي) [الأنعام سورت: 162 آيت]، او الله تعالى فرمايلي: {إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالْدَّمَ وَلَحْمَ الْخَنزِيرِ وَمَآ أُهِلَّ لِغَيْرِ اللّهِ بِهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلاَ عَادٍ فَإِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيم}(همدا خبره ده چې هغه پر تاسو باندې حرامه کړې ده مرداره او وينه او د خنزير غوښه او هغه چې په هغه باندې د غيرالله لپاره اواز پورته شوی وي، نو هغه څوك چې مجبوره شي ، په دې حال کې چې نه ظالم وي او نه (له حده) تجاوز کوونکی وي، نو بېشکه الله ډېر بخښونکی، بې حده رحم کوونکی دی) [النحل سورت: 115 آيت]. او له أبو الطفيل څخه روايت دی وايي: علي بن أبي طالب - رضي الله عنه - ته مو وويل: مونږ ته د داسې يو څه په اړه خبر راکړه چې رسول لله - صلى الله عليه وسلم تاته پټ ويلي وي: نو هغه وويل: ما ته يې داسې هيڅ ندي ويلي چې د خلکو څخه يې پټ کړي وي، مګر ورڅخه مې اوريدلي دي چې ويل يې: د الله لعنت دې وي په هغه چا چې له الله پرته بل چا ته ذبح کوي»؛ مسلم (1978)، او نسائي (4422) روايت کړی دی. او ځکه چې دا يوه ډيره لويه چاره ده، پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - په هغه ځای کې له حلالې څخه منع کړې ده چېرته چې له الله پرته بل چاته ذبح کيږي. فعن ثابت بن الضحاك رضي الله عنه قال: «نَذَرَ رَجُلٌ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم أَنْ يَنْحَرَ إِبِلًا بِبُوَانَةَ -هي هضبة من وراء ينبع قريبة من ساحل البحر- فَأَتَى النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم، فَقَالَ: إِنِّي نَذَرْتُ أَنْ أَنْحَرَ إِبِلًا بِبُوَانَةَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: «هَلْ كَانَ فِيهَا وَثَنٌ مِنْ أَوْثَانِ الْجَاهِلِيَّةِ يُعْبَدُ؟» قَالُوا: لَا، قَالَ: «هَلْ كَانَ فِيهَا عِيدٌ مِنْ أَعْيَادِهِمْ؟»، قَالُوا: لَا، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: «أَوْفِ بِنَذْرِكَ؛ فَإِنَّهُ لَا وَفَاءَ لِنَذْرٍ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ، وَلَا فِيمَا لَا يَمْلِكُ ابْنُ آدَمَ».له ثابت بن ضحاک - رضي الله عنه - څخه روايت دی وايي: يو سړي د رسول الله صلى الله عليه وسلم په زمانه کې نذر ومنوده چې په بوانه کې به اوښ حلالوي- دا د ينبع شاته يوه غونډۍ ده چې د درياب ساحل ته نږدې ده - نو پيغمبر صلى الله عليه وسلم ته راغی او ورته يې وويل: ما نذر منلی دی چې په بوانه کې يو اوښ حلال کړم ، نو پيغمبر صلى الله عليه وسلم ورته وويل: آيا هلته د جاهليت له بتانو څخه کوم بت و چې عبادت يې کېده؟ هغوی وويل: نه، ويې فرمايل: آيا د هغوی له اخترونو څخه پکې کوم اختر و؟ هغوی وويل: نه، رسول الله - صلى الله عليه وسلم - وفرمايل: په نذر دې وفا وکړه، يقينا چې د الله په نافرمانۍ کې په نذر وفا نشته، او نه په هغه څه کې چې بني آدم يې نه لري». أبو داود روايت کړی دی (3313). او له ډولونو څخه يې: غير الله ته نذر دی، نو نذر عبادت دی او له الله تعالى پرته يې بل چاته ګرځول روا ندي، لدې امله الله تعالى د هغه مؤمنانو ستاينه کړې ده چې په نذر وفا کوي، الله تعالى فرمايلي دي: {يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا} (دوی نذرونه پوره کوي او له هغې ورځې نه وېرېږي چې د هغې شر خور وور دی) [الإنسان سورت: 7 آيت]، او الله تعالى فرمايلي: {وَمَا أَنفَقْتُم مِّن نَّفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُم مِّن نَّذْرٍ فَإِنَّ اللّهَ يَعْلَمُهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنصَار}(او تاسو چې څه خرچ هم ولګوئ، يا څه نذر هم (پر ځان) لازم کړئ؛ نو يقينًا الله پر هغو پوهېږي او د ظالمانو لپاره هيڅ مدد کوونکي نشته) [البقرة سورت : 270 آيت]. او رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: «مَنْ نَذَرَ أَنْ يُطِيعَ اللَّهَ فَلْيُطِعْهُ، وَمَنْ نَذَرَ أَنْ يَعْصِيَهُ فَلَا يَعْصِهِ»."څوک چې د الله تعالى د اطاعت نذر وکړي، هغه دې د هغه اطاعت وکړي، او څوک چې د هغه د نافرمانۍ نذر وکړي، هغه دې د هغه نافرماني نه کوي". بخاري (6696)، أبو داود (3289)، ترمذي (1526)، نسائي (3806)، او ابن ماجه روايت کړی دی (2126). او له ډولونو څخه يې له الله پرته له بل چا پناه غوښتل ، له ابن عباس رضي الله عنهما څخه روايت دی فرمايي: «كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْإِنْسِ يَبِيتُ أَحَدُهُمْ بِالْوَادِي فِي الْجَاهِلِيَّةِ، فَيَقُولُ: أَعُوذُ بِعَزِيزِ هَذَا الْوَادِي، فَزَادَهُمْ ذَلِكَ إِثْمًا».«له انسانانو څخه ځينې سړي وو چې په جاهليت کې له دوی څخه يو په يوه دره کې اوسيده، نو وييل به يې: د دې درې په مشر پناه نيسم، نو پدې سره يې الله ګناه ورزياته کړه»، طبري في تفسير کې روايت کړی دی (23/ 322). الله تعالى د جاهليت د وخت له خلکو څخه د خبر ورکولو په موخه فرمايلي دي: {وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِّنَ الإِنسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِّنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا}. (او بېشکه شان دا دی چې په انسانانو کې ډېر داسې سړي وو چې په پېريانو کې په ځينو سړيو پورې به يې پناه نيوله، نو دغو خلکو دغو (پېريانو) ته سرکشي ورزياته کړه) [الجن سورت: 6 آيت]. او رسول الله - صلى الله عليه وسلم - خبر ورکړی دی چې څوک په يو کور کې مېشت شو او ويې ويل: أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ، لَمْ يَضُرَّهُ شَيْءٌ، حَتَّى يَرْتَحِلَ مِنْ مَنْزِلِهِ ذَلِكَ».«يعني پناه نيسم د الله په بشپړو کلمو سره د هغه څه له شر څخه چې هغه پيدا کړی دی، نو هيڅ شی به ورته ضرر ونه رسوي، تر څو چې له هغه ځای څخه تللی نه وي»، مسلم (2708)، ترمذي (3437) او ابن ماجه (3547) روايت کړی دی. او د شرک له ډولونو څخه له الله - تعالى - پرته له بل چا څخه په سخته او آسانه کې مرسته غوښتل دي په هغه څه کې چې له الله تعالى پرته يې بل څوک نه شي کولی، او يا له الله پرته بل څوک رابلل، الله تعالى فرمايلي دي: {وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلاَ تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا} (او دا چې يقينًا جوماتونه خاص د الله لپاره دي، نو تاسو له الله سره بل هيڅوک مه بلئ) [الجن سورت: 18 آيت]، او الله تعالى فرمايلي: (إِن تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ ۖ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ ۚ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ) (که تاسو دوی وبولئ، دوی ستاسو بلنه نه اوري او که چېرې وايې وري، نو دوی ستاسو بلنه قبلولی نه شي او د قيامت په ورځ به دوی ستاسو په شريک جوړولو منکر شي او تا ته (بل څوک) خبر نشي درکولی د ښه خبرداره (الله) په شان). [فاطر سورت: 14 آيت]، او رب العزت د دې - خبرې په - ښکاره کولو سره فرمايلي دي چې مشرکانو ته کله ضرر ورسيږي نو د يو الله څخه مرسته غواړي، بيا بيرته خپل شرک ته ورګرځي کله چې الله نجات ورکړي. (فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ) (نو کله چې دوی په کښتۍ کې سواره شي (، نو) دوی الله بولي، په داسې حال کې چې خاص هغه لره دين خالص کوونکي وي، نوکله چې هغه (الله) دوی ته وچې ته نجات ورکړي (نو) ناڅاپه دوی (له الله سره) شريکان نيسي). [العنكبوت سورت: 65 آيت]، او الله تعالى فرمايلي دي: {وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّن يَدْعُو مِن دُونِ اللَّهِ مَن لاَّ يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلَى يَومِ الْقِيَامَةِ وَهُمْ عَن دُعَائِهِمْ غَافِلُون} (او له هغه کس نه زيات ګمراه څوك دی چې له الله نه غير هغه (معبودان) بلي چې د ده دعا (سوال) تر قيامته پورې نشي قبلولی، په داسې حال کې چې دغه (معبودان) به د دوی له بلنې نه غافله (بې خبره) وي) [الأحقاف سورت: 5 آيت]، او الله تعالى په واضحه توګه فرمايلي دي چې هغه د مصيبت ځپلو سره مرسته کوونکی او د مصيبت ليرې کوونکی دی: {أَمَّن يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاء الأَرْضِ أَإِلَهٌ مَّعَ اللَّهِ قَلِيلاً مَّا تَذَكَّرُون} (آيا څوک دی هغه ذات چې قبلوي د ډېر ناچاره دعا کله چې يې راوبلي، او لرې کوي مصيبتونه، او ګرځوي تاسو خليفګان د ځمکې، آيا شته دی بل څوک لايق د عبادت له الله تعالى سره، تاسي ډېر لږ نصيحت قبلوئ). [النمل سورت: 62 آيت]. او د شرک له ډولونو څخه : له الله پرته د بل چا پيروي کول دي او الله تعالى د دې - خبرې - يادونه کړې ده چې اهل کتابو خپل عالمان او پيران له الله پرته ومالکان د حل او د حرمت نيولي دي چې ځيني شيان

ورته روا کوي او هغه څه پرې حراموي چې الله تعالى دوی ته حلال کړي دي: {اتَّخَذُواْ أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُواْ إِلاَّ لِيَعْبُدُواْ إِلَـهًا وَاحِدًا لاَّ إِلَـهَ إِلاَّ هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ} (دوی خپل عالمان او خپل عابدان له الله نه غير مالکان د حل او د حرمت نيولي دي او د مريمې زوی مسيح (يې هم)، حال داچې دوی ته حکم نه و شوی مګر د دې چې دوی دې د يو حق معبود عبادت کوي چې نشته هېڅ حق معبود مګر همدی دی، هغه پاك دی له هغه څه نه چې دوی يې (ورسره) شريکوي) [التوبة سورت: 31 آيت]، او الله تعالى فرمايلي: {أَمْ لَهُمْ شُرَكَاء شَرَعُوا لَهُم مِّنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَن بِهِ اللَّهُ}(ايا د دوی لپاره داسې شريکان شته چې د دوی لپاره يې له دين څخه هغه لاره مقرر کړې ده چې الله د هغې اجازه نه ده کړې) [الشورى سورت: 21 آيت]. او الله - تعالى - خپلو بندګانو ته امر کړی دی چې پر هغه ايمان راوړي او د هغه قانون ته - د پريکړې په خاطر - رجوع وکړي او دا يې څرګنده کړه چې شيطان غواړي دوی طاغوت ته - د پريکړو لپاره - رجوع وکړي، الله تعالى فرمايلي دي: {أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَن يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَن يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَن يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا} (٦٠)(آيا تا هغه کسان نه دي کتلي چې دا دعوا کوي چې دوی پر هغه څه يې ايمان راوړی دی چې تا ته نازل کړی شوي دي او پر هغه څه چې له تا نه مخکې نازل کړی شوي دي، دوی غواړي چې خپلمنځي فيصلې طاغوت ته يوسي، حال دا چې دوی ته له هغه نه د انکار کولو حکم شوی دی او شيطان غواړي چې دوی بې لارې کړي، په ډېرې لرې ګمراهۍ سره). [النساء سورت: 60 آيت]. وعن عدي بن حاتم رضي الله عنه قال: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم وَفِي عُنُقِي صَلِيبٌ مِنْ ذَهَبٍ، فَقَالَ: يَا عَدِيُّ، اطْرَحْ عَنْكَ هَذَا الوَثَنَ، وَسَمِعْتُهُ يَقْرَأُ فِي «سُورَةِ بَرَاءَةٌ»: {اتَّخَذُواْ أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللّهِ} [التوبة: 31]، قَالَ: «أَمَا إِنَّهُمْ لَمْ يَكُونُوا يَعْبُدُونَهُمْ، وَلَكِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا أَحَلُّوا لَهُمْ شَيْئًا اسْتَحَلُّوهُ، وَإِذَا حَرَّمُوا عَلَيْهِمْ شَيْئًا حَرَّمُوهُ». او له عدى بن حاتم - رضى الله عنه - څخه روايت دى وايي: زه پيغمبر صلى الله عليه وسلم ته راغلم پداسې حال کې چې زما په غاړه کې د سرو زرو صليب و، نو ويې ويل: اى عدى، دا بت درڅخه وارتوه، او ورڅخه مې واوريدل چې په براءت سورت کې يې دا آيت لوسته {اتَّخَذُواْ أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللّهِ} [التوبة سورت : 31 آيت] يعني: دوی خپل عالمان او خپل عابدان له الله نه غير مالکان د حل او د حرمت نيولي دي . ويې فرمايل: «داسې نه وه چې هغوی يې عبادت کاوه، مګر هغوی به چې ورته کوم شی حلال و ګرځاوه دوی به حلال ګاڼه، او کله به يې چې پرې کوم شی حرام کړ، دوی به هم حرام کړ». ترمذي (٣٠٩٥)، ابن سعد (٦/٢١٩)، ابن ابي حاتم په تفسير (١٠٠٥٧) او طبرانى په الکبير (١٧/٩٢/٢١٨) کې روايت کړی دی. او د شرک له ډولونو څخه په لمانځه، رکوع، سجده او طواف کې شرک کول دي؛ داسې چې د دې عبادتونو کول له الله پرته بل چا ته روا ندي، او الله تعالى خپل خليل - عليه السلام - ته امر کړی دی چې کور يې - بيت الله - طواف کوونکو، اعتکاف کوونکو، رکوع کوونکو او سجده کوونکو لپاره پاک کړي، الله تعالى فرمايلي دي: {وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَن لاَّ تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُود}(او (ياد کړه) هغه وخت چې مونږه ابراهيم ته د بيت الله ځای ښکاره (معين) کړ چې ته له ما سره هېڅ شی مه شريکوه، او زما کور د طواف کوونکو، او قيام کوونکو او رکوع کوونکو (او) سجده کوونکو لپاره پاك کړه) [الحج سورت: 26 آيت]، او حق ذات امر کړی دی چې سجده بايد يوازې هغه ته وشي، الله تعالى فرمايلي دي: (لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ) (تاسو مه لمر ته سجده کوئ او مه سپوږمۍ ته او تاسو خاص الله ته سجده کوئ چې دغه (نښې) يې پيدا کړې دي، که چېرې تاسو خاص د هغه عبادت کوئ). [فصلت سورت: 37 آيت]. او يوازې متکبران د هغه له عبادت څخه ډډه کوي، لوی ښتن تعالى فرمايلي دي: {يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَن تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ أَسْتَكْبَرْتَ أَمْ كُنتَ مِنَ الْعَالِين}(اى ابليسه! ته هغه کس ته له سجدې کولو نه څه شي منع کړې، چې ما پخپلو دواړو لاسونو پيدا کړی دی؟ آيا تا لويي وکړه، يا ته (له پيل څخه) د لوړو اوچتو خلکو څنې يې؟). [ص سورت: 75 آيت]، او الله - تعالى - يادونه وکړه چې ټول مخلوقات هغه ته سجده کوي. {وَلِلّهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ مِن دَآبَّةٍ وَالْمَلآئِكَةُ وَهُمْ لاَ يَسْتَكْبِرُون*(او خاص د الله لپاره سجده کوي هغه څه چې په آسمانونو کې دي او هغه څه چې په ځمکه کې دي؛ له خوځنده ځيزونو څخه او ملايك هم، په داسې حال کې چې دوی تکبر نه کوي). [النحل سورت: 49 آيت]. د جعفر - رضى الله عنه - په اړه راغلي دي، کله چې هغه نجاشي ته ورننوت، نو جعفر ورته وويل: «أَنَا خَطِيبُكُمُ الْيَوْمَ، فَاتَّبَعُوهُ حَتَّى دَخَلُوا عَلَى النَّجَاشِيِّ فَلَمْ يَسْجُدُوا لَهُ فَقَالَ: مَا لَكُمْ لَا تَسْجُدُونَ لِلْمَلِكِ؟ فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ عز وجل بَعَثَ إِلَيْنَا نَبِيَّهُ صلى الله عليه وسلم فَأَمَرَنَا أَلَّا نَسْجُدَ إِلَّا لِلَّهِ».«نن زه ستاسو - په استازيتوب - خبرې کوونکی يم، نو ورپسې شول تر دې چې نجاشي ته ورننوتل، نو سجده يې ورته ونه کړه، هغه وويل: تاسو ولې پادشاه ته سجده نه کوئ؟ هغه وويل: الله تعالى مونږ ته خپل نبي - صلى الله عليه وسلم - رالیږلی دی، هغه مونږ ته امر کړی دی چې له الله تعالى پرته بل چاته سجده ونکړو». طيالسي (٣٤٤)، سعيد بن منصور (٢٤٨١)، احمد (٤٤٠٠) او لوين په (۴) ټوک کې، او الطحاوي د قرآن په أحکام القران کې (٤١٨) روايت کړی دی. او د شرک له ډولونو څخه په هغه څه پريکړه کول دي چې الله تعالى نه وي نازل کړی، همدا رنګه له الله پرته بل چاته پريکړه وړل او الله پاک د هغه چا په اړه حکم بيان کړ چې د الله - تعالى - له نازل شوي حکم پرته په بل څه پريکړه کوي. (وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللّهُ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ) (او چا چې د الله په نازل کړي (کتاب، قانون) باندې فيصله ونه کړه، نو همدغه خلق کافران دي). [المائدة سورت: 44 آيت]. او الله تعالى فرمايلي دي: {وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أنزَلَ اللّهُ فَأُوْلَـئِكَ هُمُ الظَّالِمُون} (او چا چې د الله په نازل کړي (کتاب، قانون) باندې فيصله ونه کړه، نو همدغه خلک ظالمان دي). [المائدة سورت: 45 آيت]. او الله تعالى فرمايي: (وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللّهُ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُون) او (چا چې د الله په نازل کړي (کتاب، قانون) باندې فيصله ونه کړه، نو همدغه خلک فاسقان دي). [المائدة سورت: 47 آيت]؛ دا ځکه چې بشپړه واکمني الله لره، حق ذات فرمايلي دي: {أَلاَ لَهُ الْخَلْقُ وَالأَمْرُ تَبَارَكَ اللّهُ رَبُّ الْعَالَمِين}(اګاه شئ! خاص هغه لره دي پيدا کول اوتصرف کول، ډېر برکت والا دی الله چې رب العلمين دی) [الأعراف سورت: 54 آيت]، او الله تعالى فرمايلي: {وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُواْ لَوْ شَاء اللّهُ مَا عَبَدْنَا مِن دُونِهِ مِن شَيْءٍ نَّحْنُ وَلا آبَاؤُنَا وَلاَ حَرَّمْنَا مِن دُونِهِ مِن شَيْءٍ كَذَلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ إِلاَّ الْبَلاغُ الْمُبِين}(او وويل هغو کسانو چې شرك يې کړی و: که چېرې الله غوښتلی (، نو) مونږ به له هغه نه غير د هېڅ شي عبادت نه و کړی او نه به زمونږ پلرونو او نه به مونږ د هغه (له حکم) نه غير څه شی حرام کړی و، همدارنګه کار کړی و هغو کسانو چې له دوی نه مخکې وو، نو د رسولانو په ذمه نشته مګر ښکاره رسَول) [النحل سورت: 35 آيت]. او الله - تعالى - په مشرکانو باندې عيب وګڼله چې خپل عالمان او پيران يې له الله تعالى پرته مالکان د حل او د حرمت نيولي دي دوی ته په يو څه روا ګڼلو کې، الله تعالى فرمايلي دي: {اتَّخَذُواْ أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُواْ إِلاَّ لِيَعْبُدُواْ إِلَـهًا وَاحِدًا لاَّ إِلَـهَ إِلاَّ هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُون} (دوی خپل عالمان او خپل عابدان له الله نه غير مالکان د حل او دحرمت نيولي دي او د مريمې زوی مسيح (يې هم)، حال داچې دوی ته حکم نه و شوی مګر د دې چې دوی دې د يو حق معبود عبادت کوي چې نشته هېڅ حق معبود مګر همدی دی، هغه پاك دی له هغه څه نه چې دوی يې (ورسره) شريکوي) [التوبة سورت: 31 آيت]. او حق ذات سبحانه وتعالى فرمايلي دي: {أَمْ لَهُمْ شُرَكَاء شَرَعُوا لَهُم مِّنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَن بِهِ اللَّهُ}(ايا د دوی لپاره داسې شريکان شته چې د دوی لپاره يې له دين څخه هغه لاره مقرر کړې ده چې الله د هغې اجازه نه ده کړې) [الشورى سورت: 21 آيت]. وعن عدي بن حاتم رضي الله عنه قال: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم وَفِي عُنُقِي صَلِيبٌ مِنْ ذَهَبٍ، فَقَالَ: «يَا عَدِيُّ اطْرَحْ عَنْكَ هَذَا الوَثَنَ»، وَسَمِعْتُهُ يَقْرَأُ فِي سُورَةِ بَرَاءَةَ: {اتَّخَذُواْ أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللّهِ} [التوبة: 31]»، قَالَ: «أَمَا إِنَّهُمْ لَمْ يَكُونُوا يَعْبُدُونَهُمْ، وَلَكِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا أَحَلُّوا لَهُمْ شَيْئًا اسْتَحَلُّوهُ، وَإِذَا حَرَّمُوا عَلَيْهِمْ شَيْئًا حَرَّمُوهُ». او له عدي بن حاتم - رضى الله عنه - څخه روايت دی وايي: زه پيغمبر صلى الله عليه وسلم ته راغلم پداسې حال کې چې زما په غاړه کې د سرو زرو صليب و، نو ويې ويل: اى عدى، دا بت درڅخه وارتوه، او ورڅخه مې واوريدل چې په براءت سورت کې يې دا آيت لوسته {اتَّخَذُواْ أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللّهِ} [التوبة سورت :

31 آیت] یعنې: (دوی خپل عالمان او خپل عابدان له الله نه غیر خدایان نیولي دي) . ویې فرمایل: «داسې نه وه چې هغوی یې عبادت کاوه، مګر هغوی به چې ورته کوم شی حلال ګرځاوه دوی به حلال ګاڼه، او کله به یې چې پرې کوم شی حرام کړ، دوی به هم حرام کړ». ترمذي (۳۰۹۵)، ابن سعد (۶/۲۱۹)، ابن ابي حاتم په تفسیر (۱۰۰۵۷) او طبراني په الکبیر (۱۷/۹۲/۲۱۸) کې روایت کړی دی. او مشرکان پدې کې د أهل کتابو سره ورته والی لري، هغوی چې الله تعالی یې په اړه فرمایلي دي: {وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُواْ لَوْ شَاء اللّهُ مَا عَبَدْنَا مِن دُونِهِ مِن شَيْءٍ نَّحْنُ وَلا آبَاؤُنَا وَلاَ حَرَّمْنَا مِن دُونِهِ مِن شَيْءٍ كَذَلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ إِلاَّ الْبَلاغُ الْمُبِينُ}(او وویل هغو کسانو چې شرك یې کړی و: که چیرې الله غوښتلی (، نو) مونږ به له هغه نه غیر د هیڅ شي عبادت نه و کړی او نه به زمونږ پلرونو او نه به مونږ د هغه (له حکم) نه غیر څه شی حرام کړی و، همدارنګه کار کړی و هغو کسانو چې له دوی نه مخکې وو، نو د رسولانو په ذمه نشته مګر ښکاره رسَول) [النحل سورت: 35 آیت]. او الله تعالی فرمایلي: {فَلاَ وَرَبِّكَ لاَ يُؤْمِنُونَ حَتَّىَ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لاَ يَجِدُواْ فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُواْ تَسْلِيمًا} (پس داسې نه ده، ستا په رب مې دې قسم وي! دوی مومنان کېدی نشي تر هغه پورې چې دوی په خپل مینځ کې په پیښو جګړو کې تا فیصله کوونکی ومني، بیا په خپلو نفسونو کې ستا د کړې فیصلې په باره کې هیڅ تنګي ونه مومي او په ښو منلو سره یې ومني). [النساء سورت: 65 آیت]. او الله تعالی فرمایلي : {أَمْ لَهُمْ شُرَكَاء شَرَعُوا لَهُم مِّنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَن بِهِ اللَّهُ}(ایا د دوی لپاره داسې شریکان شته چې د دوی لپاره یې له دین څخه هغه لاره مقرر کړې ده چې الله د هغې اجازه نه ده کړې) [الشوری سورت: 21 آیت]. او الله تعالی فرمایلي: {أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللّهِ حُكْمًا لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ} (ایا نو دوی د جاهلیت فیصله غواړي؟ او په فیصله کولو کې له الله نه (بل) څوك ډېر ښه دی، د هغه قوم لپاره چې یقین کوي!) [المائدة سورت: 50 آیت]. او د شرک له ډولونو څخه د محبت شرک دی، چې یو سړی چا سره داسې مینه ولري چې عاجزي، تعظیم او خضوع ورسره وي، الله تعالی د مشرکانو د مینې په اړه له خپلو معبودانو سره فرمایلي دي: (وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللّهِ أَندَاداً يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللّهِ)(او په خلکو کې ځینې هغه څوک دي چې له الله نه غیر شریکان نیسي، له هغوی سره داسې مینه کوي لکه له الله تعالی سره د مینې په شان) [البقرة سورت: 165 آیت]. له عبدالله -رضي الله عنه - څخه روایت دی، وایې: ما له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه وپوښتل چې: کومه ګناه لویه ده؟ هغه وویل: «أن تجعل لله ندًّا وهو خلقك...». "دا چې الله تعالی لره شریک وګرځوې، حال دا چې هغه ته پیدا کړی یې...". بخاري (۴۴۷۷)، مسلم (۸۶)، ابوداود (۲۳۱۰)، ترمذي (۳۱۸۲) او نسائي (۴۰۱۳) روایت کړی. او د شرک له ډولونو څخه؛ د ویرې او ډار شرک دی، چې له مخلوق څخه داسې ویره ولري چې خضوع، عاجزي او تعظیم ورسره وي، لکه داسې ویره ورڅخه ولري چې کوم مصیبت به پرې نازل کړي او یا به ترې کومه ښېګڼه منع کړي او یا هغه ته د نږدې کېدو په خاطره حرام کار تر سره کړي، حق ذات فرمایلي دي: {إِنَّمَا ذَلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءهُ فَلاَ تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِين}(بېشکه همدا خبره ده چې دغه شیطان دی، چې خپل دوستان وېروي، نو تاسو له هغوی نه مه وېرېږئ او له ما نه وېرېږئ که چیرې تاسو مومنان یئ) [آل عمران سورت: 175 آیت]. او مشرکان په دې باور دي چې د دوی معبودان زیان رسوونکي او ګټه رسوونکي دي. لدې امله دوی ګمان کوي چې د دوی معبودانو د الله پیغمبر؛ هود - علیه السلام - ته زیان رسولی دی، لکه چې وایې: {إِن نَّقُولُ إِلاَّ اعْتَرَاكَ بَعْضُ آلِهَتِنَا بِسُوَءٍ قَالَ إِنِّي أُشْهِدُ اللّهِ وَاشْهَدُواْ أَنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُون}[(ستا په باره کې) مونږ یوازې همدا وایو چې تا ته زمونږ په معبودانو کې چا څه ضرر دررسولی دی، هغه وویل: بېشکه زه الله ګواه کوم او تاسو (هم) ګواه شئ چې یقینًا زه له هغو (باطلو معبودانو) نه بېزاره یم چې تاسو یې (له الله سره) شریکوئ] [هود سورت: 54 آیت]. مجاهد ویلي دي: «د {اعْتَرَاكَ بَعْضُ آلِهَتِنَا بِسُوَءٍ} معنا دا ده چې: بتانو ته لیونی کړی یې». تفسیر الطبري (15/361). حق ذات د حنیفي ملت د خاوند - علیه السلام - په اړه فرمایلي دي : {وَكَيْفَ أَخَافُ مَا أَشْرَكْتُمْ وَلاَ تَخَافُونَ أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُم بِاللّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا فَأَيُّ الْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِالأَمْنِ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُون} (او زه له هغو څیزونو نه څنګه ووېرېږم چې تاسو له الله سره شریك کړي دي، حال دا چې تاسو له دې څخه نه وېرېږئ چې واقعًا تاسو له الله سره هغه څه شریك کړي دي چې د هغو په باره کې یې پر تاسو باندې هیڅ دلیل نه دی نازل کړی، نو په دواړو ډلو کې کومه یوه د امن (له عذاب نه د بچ کېدو) زیاته حقداره ده؟ که چیرې تاسو پوهېږئ) [الأنعام سورت: 81 آیت]. د جاهلیت خلکو به د احمقو پیریانو له وېرې د هغوی په بادارانو پناه غوښتله، الله تعالی فرمایلي دي: {وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِّنَ الإِنسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِّنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا}. (او بېشکه شان دا دی چې په انسانانو کې ډېر داسې سړي وو چې په پیریانو کې په ځینو سړیو پورې به یې پناه نیوله، نو دغو خلقو دغو (پیریانو) ته سرکشي ورزیاته کړه) [الجن سورت: 6 آیت]. او الله تعالی فرمایلي: {فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللّهِ أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً}(نو کله چې پر هغوی باندې جنګ کول فرض کړی شول (، نو) ناڅاپه په دغه وخت کې په هغو کې یوه ډله وه چې له خلکو نه وېرېدله، له الله نه د وېرېدلو په شان، یا (له دې نه هم) زیات وېرېدل) [النساء سورت: 77 آیت]. او حق ذات واضحه کړه چې د هغه اولیاء له الله - جل جلاله - پرته له هیچا څخه نه ویرېږي لکه څنګه چې هغه فرمایلي دي: {الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالاَتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلاَ يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلاَّ اللَّهَ وَكَفَى بِاللَّهِ حَسِيبًا}(هغه (نبیان) چې د الله پیغامونه رسوي او له هغه نه وېرېږي او له الله نه غیر له هیچا نه نه وېرېږي او الله ښه کافي دی حساب کوونکی) [الأحزاب سورت: 39 آیت]، او همدا رنګه یې فرمایلي دي: {إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللّهِ مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلاَةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلاَّ اللّهَ فَعَسَى أُوْلَـئِكَ أَن يَكُونُواْ مِنَ الْمُهْتَدِين} (د الله جوماتونه خو یوازې هغه څوك ابادوي چې پر الله او د اخرت پر ورځ یې ایمان راوړی وي او لمونځ قایموي او زکات ورکوي او نه وېرېږي غیر له الله نه، نو امېد دی چې دغه کسان به له هدایت موندونکو ځنې وي) [التوبة سورت: 18 آیت]. او خبر یې ورکړ چې جادوګرانو له ایمان راوړلو وروسته د فرعون او د هغه له ظلم څخه له الله - تعالی - څخه وېرې ته ترجیح ورکړه، الله تعالی د هغوی له وینا څخه د خبر ورکولو په موخه فرمایلي دي: {قَالُوا لَن نُّؤْثِرَكَ عَلَى مَا جَاءنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذِي فَطَرَنَا فَاقْضِ مَا أَنتَ قَاضٍ إِنَّمَا تَقْضِي هَذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا * (هغوی وویل: مونږ به تا ته له سره ترجیح درنه کړو په هغه باندې چې مونږ ته راغلي دي چې ښکاره معجزې دي او هغه (الله) چې مونږ یې پیدا کړي یو، نو ته هغه کار وکړه چې ته د هغه کوونکی یې، بېشکه ته یوازې د دې دنیایي ژوند فیصله کولی شې. إِنَّا آمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا وَمَا أَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ وَاللَّهُ خَيْرٌ وَأَبْقَى}بېشکه مونږ په خپل رب ایمان راوړی دی، د دې لپاره چې هغه زمونږ خطاګاني وبخښي او هغه (جرم) چې تا مونږ په هغه مجبوره کړي وو، چې سحر دی او الله ډېر غوره او تل پاتې کېدونکی دی). [طه سورت: 72، 73 آیتونه]. او د شرک له ډولونو څخه د امید ساتلو شرک دی، لکه څوک چې له ژوندي مخلوق څخه چې حاضر وي او یا غائب د داسې یو څخه امید وساتي چې له الله پرته پرې بل څوک قادر نه وي او یا دا چې له مړو څخه د ستونزو د لرې کولو او د حاجتونو د رفع کولو او د قیامت په ورځ د سفارش کولو امید ولري، حق ذات لدې څخه خبر ورکوي چې مشرکانو ولې د خپلو معبودانو عبادت کاوه: {مَا نَعْبُدُهُمْ إِلاَّ لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى} (مونږ د دوی عبادت نه کوو مګر د دې لپاره چې دوی مونږ الله ته نژدې کړي) [الزمر سورت: 3 آیت]، او الله تعالی فرمایلي دي: إِن تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ ۖ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ ۚ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ) (که تاسو دوی وبولئ، دوی ستاسو بلنه نه اوري او که چیرې یې واورې، نو دوی ستاسو بلنه قبلولی نه شي او د قیامت په ورځ به دوی ستاسو په شریک جوړولو منکر شي او تا ته (بل څوک) خبر نشي درکولی د ښه خبرداره (الله) په شان). [فاطر سورت: 14 آیت]، او الله تعالی ښکاره کړه چې دا مشرکان هیڅ هم نه لري، الله تعالی فرمایلي دي: {قُلْ أَرَأَيْتُمْ شُرَكَاءكُمُ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَاوَاتِ أَمْ آتَيْنَاهُمْ كِتَابًا فَهُمْ عَلَى بَيِّنَةٍ مِّنْهُ بَلْ إِن يَعِدُ الظَّالِمُونَ بَعْضُهُم بَعْضًا إِلاَّ غُرُورًا} [(ای نبي!) ته (دوی ته) ووایه: آیا تاسو خپل شریکان لیدلي دي هغه چې تاسو یې له الله نه غیر بلئ، تاسو ما ته وښیئ چې دوی له ځمکې څخه څه پیدا کړي دي، یا د دوی لپاره په اسمانونو کې څه شراکت (او برخه) شته؟ یا مونږ دوی ته څه کتاب ورکړی

دی، نو دوی له هغه نه په پاخه دلیل باندې (ولاړ) دي؟ بلکې ظالمان (چې دي) د دوی ځینې د ځینو نورو سره وعده نه کوي مګر د دوکې] [فاطر سورت: 40 آیت]، او د پیروانو په اړه الله تعالی فرمایلي دي چې هغوی ته به د قیامت په ورځ وویل شي: {ادْعُوا شُرَكَاءكُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَرَأَوُا الْعَذَابَ لَوْ أَنَّهُمْ كَانُوا يَهْتَدُون}(تاسو خپل شریکان وبلئ، نو دوی به هغوی وبلي: نو هغوی به دوی ته هېڅ جواب ورنه کړي او دوی به عذاب ووینې (او تمنا به وکړي چې) کاشکې واقعتًا دوی (په دنیا کې) هدایت موندلی وی) [القصص سورت: 64 آیت]. او هر هغه څه چې په قرآن کې د مشرکانو لخوا د خپلو معبودانو د بللو په اړه ذکر شوي دي د امید په شرک دلیل دی، الله تعالی فرمایلي دي: {لاَ جَرَمَ أَنَّمَا تَدْعُونَنِي إِلَيْهِ لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ فِي الدُّنْيَا وَلاَ فِي الآخِرَةِ وَأَنَّ مَرَدَّنَا إِلَى اللَّهِ وَأَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّار} (حقه خبره دا ده چې یقینًا هغه (معبود) چې تاسو ما(د) هغه (عبادت) ته بلئ، د هغه لپاره خو نه په دنیا کې څه بلل شته او نه په اخرت کې او دا چې بېشکه زمونږ بېرته ورتلل خاص الله ته دي او دا چې یقینًا له حده تېرېدونکي، همدغه د اور ملګري دي) [غافر سورت: 43 آیت]. او که چېرته دوی باور نه درلوده چې دوی به ځواب ورکوي، نو د فرعون د کورنۍ مؤمن به ترې انکار نه و کړی. او له ډولونو څخه یې سحر (جادو) دی، الله تعالی فرمایلي دي: {وَلَـكِنَّ الشَّيْاطِينَ كَفَرُواْ يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ وَمَا أُنزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَقُولاَ إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلاَ تَكْفُرْ} (او لېکن شیطانان کافر شوي وو، خلکو ته به یې جادو (سحر) ښوده او (دوی تابع شول) د هغه څه چې په بابل ښار کې په دوه ملایکو هاروت او ماروت نازل کړی شوی و او دغو دواړو به هیچا ته ښودنه نه کوله، مګر چې ویل به یې: اصل خبره دا ده چې مونږ یَوْ ازمېښت یو، نو ته مه کافر کېږه)، [البقرة سورت: 102 آیت]. وعن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: «اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الموبِقَاتِ» قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَمَا هُنَّ؟ قَالَ: «الشِّرْكُ بِاللَّهِ، وَالسِّحْرُ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالحَقِّ، وَأَكْلُ الرِّبَا، وَأَكْلُ مَالِ اليَتِيمِ، وَالتَّوَلِّي يَوْمَ الزَّحْفِ، وَقَذْفُ المحْصَنَاتِ المُؤْمِنَاتِ الغَافِلاَتِ».ابوهریره - رضي الله عنه - له رسول الله - صلی الله علیه وسلم - څخه روایت کوي چې فرمایلي یې دي: «له اوو بربادوونکو ګناهونو څخه ځان وژغورئ،» هغوی وویل: ای د الله رسوله، هغه کوم دي؟ ویې فرمایيل: «په الله - تعالی - شرک کول، سحر، د هغه نفس وژل چې الله یې په ناحقه وژل حرام کړي دي، سود خوړل، د یتیم مال خوړل، د جنګ په ورځ له مېدان څخه تېښته کول، او په ساده، پاک لمنو مؤمنو ښځو د - زنا - تور پورې کول». بخاري (2766)، مسلم (89)، ابو داود (2874) او نسائي (3671) روایت کړی دی. او له عمرو بن دینار څخه روایت دی، هغه له بجالة څخه اورېدلي دي چې عمرو بن اوس او أبو الشعثاء ته یې حدیث بیانوه، ویې ویل: زه د جزء بن معاویة سره - چې د احنف بن قیس کاکا دی - کاتب وم چې د عمر له مرګ څخه یو کال مخکې یې فرمان راغی (پکې لیکلي و چې) هر جادوګر ووژنئ...». ابوداود (3043)، عبدالرزاق (9972)، سعید بن منصور (2180)، او احمد (1657) روایت کړی دی. او رسول الله - صلی الله علیه وسلم - فرمایلي دي: «مَنِ اقْتَبَسَ عِلْمًا مِنَ النُّجُومِ، اقْتَبَسَ شُعْبَةً مِنَ السِّحْرِ زَادَ مَا زَادَ»."څوک چې د نجومي علم څخه څه زده کړي، هغه د جادو یوه برخه زده کړې ده، څومره یې چې زده کړه زیاتیږي همغومره یې د سحر د زده کړې کچه هم ورسره زیاتیږي". ابوداود (3905)، ابن ماجه (3726)، ابن ابي شیبه (26159)، احمد (2000) او عبد بن حمید (714) روایت کړی دی. او له ډولونو څخه یې: کوډګر او طالع لیدونکي دي؛ ځکه څوک چې د دې شیانو دعوه کوي هغه په غیبو د پوهېدو دعوه کوي، الله تعالی فرمایلي دي: {عَالِمُ الْغَيْبِ فَلاَ يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا *(دی عالم الغیب (په غیبو عالم) دی، نو دی په خپلو غیبو باندې هیڅوك نه خبروي. إِلاَّ مَنِ ارْتَضَى مِن رَّسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِن بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا}مګر هغه چې کوم رسول یې خوښ شي (وحې ورته کوي د وحې پواسطه د ځینې مغیباتو خبر ورکړي)، نو بېشکه دغه (الله) د ده په مخ کې او د ده شا ته ساتونکي (څوکیداران) روانوي). [الجن سورت: 26، 27 آیتونه]. او له صفیه څخه روایت دی، هغه د رسول الله صلی الله علیه وسلم - له ځینو بیبیانو څخه روایت کوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «مَنْ أَتَى عَرَّافًا فَسَأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ، لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً». أخرجه مسلم (2230)."څوک چې کوډګر ته ورشي او د یو څه په اړه ترې پوښتنه وکړي بیا یې په هغه څه کې ریښتونی وګڼي چې هغه یې وایي، نو څلوېښت ورځې به یې لمونځ قبول نه شي". او له أبو هريرة او الحسن رضي الله عنهما څخه روایت دی چې نبي صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «مَنْ أَتَى كَاهِنًا، أَوْ عَرَّافًا، فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ؛ فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ».«څوک چې کوډګر او یا فال بین ته ورشي او څه چې وایي په هغه کې یې ریښتونی وګڼي، نو پر هغه څه کافر شو چې پر محمد - صلی الله علیه وسلم - نازل شوی دی». احمد (۹۵۳۶) له ابوهریره او حسن څخه روایت کړی دی، او ابو داود (۳۹۰۴)، ترمذي (۱۳۵)، ابن ماجه (۶۳۹)، ابن ابي شیبه (۱۷۰۷۷) او اسحاق بن راهویه (۱۷۰۷۷) (482) او احمد (9290) د ابوهریره له حدیث څخه روایت کړي.

او مونږ پوهیږو چې د شرک له ډولونو څخه یو کوچنی شرک دی چې له دین څخه پرې څوک نه وځي، او نه یې خاوند په اور کې د تل لپاره پاتې کیږي، او نه هم ټول عملونه بربادوي، دا - شرک - ډیر ډولونه لري.

او لدې څخه په یو څه باندې فال نیول دي او تعریف یې داسې دی - لکه څرنګه چې په حدیث کې راغلي - هغه څه چې له امله یې ته یو کار مخته بوځې او یا ترې منع شې، الله تعالی فرمایلي دي: {فَإِذَا جَاءتْهُمُ الْحَسَنَةُ قَالُواْ لَنَا هَـذِهِ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُواْ بِمُوسَى وَمَن مَّعَهُ أَلا إِنَّمَا طَائِرُهُمْ عِندَ اللَّهُ وَلَـكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لاَ يَعْلَمُون} (نو کله چې به پر دوی خوشحالي راغله، ویل به یې: مونږ د همدې حقدار یو او که چېرې پر دوی به څه تکلیف راغی، نو بدفالي به یې نیوله، په موسٰی او په هغه چا چې له هغه سره وو، خبردار! بېشکه خبره همدا ده چې د دوی بدفالي له الله سره ده او لېکن د دوی زیاتره نه پوهیږي) [الأعراف سورت: 131 آیت]، او الله تعالی فرمایلي دي: {قَالُوا طَائِرُكُمْ مَعَكُمْ أَئِن ذُكِّرْتُم بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُون} (دغو(پیغمبرانو) وویل: ستاسو بدفالي له هم تاسو سره ده، ایا نو که تاسو ته پند درکړی شي (نو تاسو دغه ته بدفالي وایئ؟) بلکې تاسو له حده تېرېدونکی قوم یئ) [یس سورت: 19 آیت]. او رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: «لَا عَدْوَى وَلَا طِيَرَةَ، وَلَا هَامَةَ وَلَا صَفَرَ».«له یو انسان څخه بل ته د ناروغۍ انتقالیدل، بدفالي، د صفر په میاشت بدفالي، او په شوپرک مرغۍ بدفالي نشته». بخاري (5707)، مسلم (2220) او ابوداود (3911) روایت کړی. او له عروة بن عامر رضي الله عنه څخه روایت دی وایي: د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په وړاندې بدفالي یاده شوه نو ویې فرمایل: «أَحْسَنُهَا الْفَأْلُ، وَلَا تَرُدُّ مُسْلِمًا، فَإِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ مَا يَكْرَهُ فَلْيَقُل: اللَّهُمَّ لَا يَأْتِي بِالْحَسَنَاتِ إِلَّا أَنْتَ، وَلَا يَدْفَعُ السَّيِّئَاتِ إِلَّا أَنْتَ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِكَ».«او تر ټولو غوره یې نیک فال نیول دي، او له مسلمان څخه څه نه اړوي، نو کله چې یو ستاسو څخه داسې څه ولیدل چې نه یې خوښېدل نو داسې دې ووایي: ای الله د نیکیو توفیق نه ورکوي مګر ته، او له بدیو څخه ژغورل نه کوي مګر ته، او له یو حال څخه بل ته اوړیدل او ځواک نشته مګر پر تاباندې». ابو داود (3919)، ابن ابي شیبه په المصنف (26920) او الادب (162) کې او الخلال (1405) کې روایت کړی دی. وعن عبد الله بن عمرو رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «مَنْ رَدَّتْهُ الطِّيَرَةُ مِنْ حَاجَةٍ، فَقَدْ أَشْرَكَ»، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا كَفَّارَةُ ذَلِكَ؟ قَالَ: «أَنْ يَقُولَ أَحَدُهُمْ: اللَّهُمَّ لَا خَيْرَ إِلَّا خَيْرُكَ، وَلَا طَيْرَ إِلَّا طَيْرُكَ، وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ». او له عبد الله بن عمرو - رضي الله عنه - څخه روایت دی وایي چې: رسول الله - صلی الله علیه وسلم - فرمایلي دي: «چا لره چې بد فال نیونې له اړتیا څخه یې راوګرځاوه، نو شرک یې وکړ، هغوی وویل: ای د الله رسوله، د دې کفاره څه ده؟ هغه وفرمایل: (کفاره یې دا ده) چې ووایي: ای الله، ستا له خیر پرته بل هیڅ خیر نشته، او ستا له نیک مرغي پرته بله نیک مرغي نشته او ستا پرته بل معبود نشته». ابن وهب په الجامع کې (658)، احمد (7045) کې روایت کړی، او دا لفظ د هغه دی، طبراني په الکبیر (14622) کې، او ابن السني په "عمل الیوم واللیلة" کې روایت کړی دی. (۲۹۲). او لدې څخه د بندونو (تعویذونو) ځړول دي، فعن أبي بشير الأنصاري رضي الله عنه «أَنَّهُ كَانَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ، قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: حَسِبْتُ أَنَّهُ قَالَ: وَالنَّاسُ فِي مَبِيتِهِمْ، فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم رَسُولًا: أَنْ لَا يَبْقَيَنَّ فِي رَقَبَةِ بَعِيرٍ قِلَادَةٌ مِنْ وَتَرٍ، أَوْ قِلَادَةٌ إِلَّا قُطِعَتْ».د أبو بشير الأنصاري

- رضي الله عنه - څخه روایت دی « چې هغه له رسول الله صلی الله علیه وسلم- سره په ځینو سفرونو کې و، عبد الله ویلي دي: ګمان کوم چې هغه ویلي: او خلک په خپلو کورونو کې وو، نو رسول الله صلی الله علیه وسلم یو استازی ولیږه چې: د هیڅ اوښ په غاړه کې - د نظر د مخنیوي په خاطر - ځړول شوی بند پرې نږدې او نه هیڅ کوم بل بند یا تعویذ مګر دا چې پرې یې کړي». بخاري (3005)، مسلم (2115) او ابوداود (2552) روایت کړی. او له عبد الله - رضی الله عنه -څخه روایت دی وایي: له رسول الله - صلی الله علیه وسلم - څخه مې اوریدلي دي چې ویل یې: «إِنَّ الرُّقَى، وَالتَّمَائِمَ، وَالتِّوَلَةَ شِرْكٌ». "په یقیني توګه چې - شرکي - دمونه، بندونه، او تعویذونه شرک دی". ابو داود (3883)، ابن ماجه (3530)، معمر په الجامع (20343)، ابن ابی شیبه (23924) او احمد (3615) روایت کړی دی. او نبي - صلی الله علیه وسلم - فرمایلي دي: «مَنْ تَعَلَّقَ شَيْئًا وُكِلَ إِلَيْهِ».«چا چې کوم شی وځړاوه همغه ته وروسپارل شو». ترمذي (2072)، ابن ابي شیبه په المصنف (23923)، او مسند (786) او احمد (18781) روایت کړی دی. او - د شرک له ډولونو څخه - لږه ځان ښودنه (ریا) ده، خو هغه څوک چې زړه یې له ځان ښودنې (ریا کارۍ) څخه ډک وي او داسې شي چې له نیت،ایمان او ویرې پرته نیک کارونه کوي، نو دا سوچه منافق دی او عمل یې برباد او پرې مردود دی او ورڅخه نه منل کیږي،الله تعالی فرمایلي دي: (فَمَن كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا)(نو هغه څوک چې د خپل رب د ملاقات هلیه لري، نو هغه دې نېک عمل وکړي او د خپل رب په عبادت کې دې هیڅوک نه شریکوي). [الکهف سورت: 110 آیت]، او رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: «قَالَ اللهُ تبارك وتعالى: أَنَا أَغْنَى الشُّرَكَاءِ عَنِ الشِّرْكِ، مَنْ عَمِلَ عَمَلًا أَشْرَكَ فِيهِ مَعِي غَيْرِي، تَرَكْتُهُ وَشِرْكَهُ».«الله تبارک و تعالی فرمایلي دي: زه د شریکانو تر ټولو غني یم، نو څوک چې یو کار وکړي، په هغه کې بل څوک زما سره شریک کړي؛ زه به هغه کس او د هغه شرک ورپرېږدم». مسلم (2985) روایت کړی دی. او رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: «إِنَّ أَوَّلَ النَّاسِ يُقْضَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَيْهِ رَجُلٌ اسْتُشْهِدَ، فَأُتِيَ بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعَمَهُ فَعَرَفَهَا، قَالَ: فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا؟ قَالَ: قَاتَلْتُ فِيكَ حَتَّى اسْتُشْهِدْتُ، قَالَ: كَذَبْتَ، وَلَكِنَّكَ قَاتَلْتَ؛ لِأَنْ يُقَالَ: جَرِيءٌ، فَقَدْ قِيلَ، ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ، وَرَجُلٌ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ، وَعَلَّمَهُ وَقَرَأَ الْقُرْآنَ، فَأُتِيَ بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعَمَهُ فَعَرَفَهَا، قَالَ: فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا؟ قَالَ: تَعَلَّمْتُ الْعِلْمَ، وَعَلَّمْتُهُ، وَقَرَأْتُ فِيكَ الْقُرْآنَ، قَالَ: كَذَبْتَ، وَلَكِنَّكَ تَعَلَّمْتَ الْعِلْمَ لِيُقَالَ: عَالِمٌ، وَقَرَأْتَ الْقُرْآنَ؛ لِيُقَالَ: هُوَ قَارِئٌ، فَقَدْ قِيلَ، ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ، وَرَجُلٌ وَسَّعَ اللهُ عَلَيْهِ، وَأَعْطَاهُ مِنْ أَصْنَافِ الْمَالِ كُلِّهِ، فَأُتِيَ بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعَمَهُ فَعَرَفَهَا، قَالَ: فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا؟ قَالَ: مَا تَرَكْتُ مِنْ سَبِيلٍ تُحِبُّ أَنْ يُنْفَقَ فِيهَا إِلَّا أَنْفَقْتُ فِيهَا لَكَ، قَالَ: كَذَبْتَ، وَلَكِنَّكَ فَعَلْتَ؛ لِيُقَالَ: هُوَ جَوَادٌ، فَقَدْ قِيلَ، ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ، ثُمَّ أُلْقِيَ فِي النَّارِ». «د قیامت په ورځ به تر ټولو لومړی د هغه چا په اړه قضاوت وشي چې شهید شوی وي، نو هغه به راوستلی شي او نعمتونه به یې وروپیژندل شي، نو وبه یې پیژني، وایي: نو څه دې پکې کړي دي؟ هغه به ووایي: ستا په لاره کې وجنګیدم تر دې چې شهید شوم، فرمایي: دروغ دې ویل: مګر د دې لپاره جنګیدلی وې چې ویل شي: زړور دی، نو دا ویل شو، بیا به پرې امر وشي او پړمخه به کش کړای شي تر دې چې په اور کې وغورځول شي. او یو بل سړی چې زده کړه یې کړې وي او نورو ته یې ښودلې وي او قرآن یې لوستلی وي، نو هغه به راوستل شي، نعمتونه به یې وروپیژني، نو وبه یې پیژني، ورته به ووایي: چې څه دې پکې کړي دي؟ هغه به ووایي: علم مې زده کړ او نورو ته مې وښوده او ستا لپاره مې قرآن لوستلی دی، وبه وایي: دروغ دې ویل: مګر علم دې د دې لپاره زده کړی و چې عالم درته ویل شي او قرآن دې د دې لپاره لوستلی و چې قاري درته ویل شي، نو دا درته ویل شول، بیا به پرې امر وشي نو پړمخه به کش کړای شي تر دې چې اورته وغورځول شي، او بل سړی چې الله پرې پراخي راوستي وي او له هر ډول مالونو څخه یې ورکړې وي، نو هغه به راوستل شي او نعمتونه به یې وروپیژندل شي نو وبه یې پیژني، وایي: نو څه دې پکې کړي دي؟ هغه به ووایي: هیڅ داسې لار مې نده پرېښې چې ته یې خوښوې مګر دا چې ستا لپاره مې پکې لګښت کړی دی، (ورته به) ووایي: مګر دا کار دې د دې لپاره کړی دی چې سخی درته ویل شي، نو درته ویل شو، بیا به پرې امر وشي نو پړمخه به کش کړل شي بیا به اور ته وغورځول شي». مسلم (1905)، ترمذي (2382)، او نسائي (3137) روایت کړی دی. او رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «مَنْ سَمَّعَ سَمَّعَ اللَّهُ بِهِ، وَمَنْ يُرَائِي يُرَائِي اللَّهُ بِهِ». "څوک چې په پټه یو کار وکړي بیا یې خلکو ته د شهرت په خاطر ووایي، الله به یې - د قیامت - په ورځ رسوا کړي، او څوک چې ځان ښودنه وکړي، او د خلکو په خاطر یو کار وکړي نو الله به یې د قیامت په ورځ راز افشا کړي». بخاري (۶۴۹۹)، مسلم (۲۹۸۷) او ابن ماجه (۴۲۰۷) روایت کړی دی. او له ابن عمر رضی الله عنهما څخه روایت دی وایي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «مَنْ سَمَّعَ النَّاسَ بِعَمَلِهِ، سَمَّعَ اللَّهُ بِهِ سَامِعَ خَلْقِهِ، وَحَقَّرَهُ وَصَغَّرَهُ».«څوک چې په پټه یو کار وکړي بیا یې خلکو ته د شهرت په خاطر ووایي، الله به یې - د قیامت - په ورځ له خپلو مخلوقاتو څخه هر اوریدونکي ته رسوا کړي، سپک او ذلیل به یې کړي». ابن المبارك په الزهد (141) کې، ابن ابي شیبه (36448)،او هناد په الزهد (872) کې، او احمد (6509) په الزهد (238) کې روایت کړی دی. وعن أبي موسى رضي الله عنه قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا القِتَالُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؟ فَإِنَّ أَحَدَنَا يُقَاتِلُ غَضَبًا، وَيُقَاتِلُ حَمِيَّةً، فَرَفَعَ إِلَيْهِ رَأْسَهُ -قَالَ: وَمَا رَفَعَ إِلَيْهِ رَأْسَهُ إِلَّا أَنَّهُ كَانَ قَائِمًا- فَقَالَ: «مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ العُلْيَا، فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عز وجل».او له أبو موسی - رضي الله عنه - څخه روایت دی وایي: رسول الله - صلی الله علیه وسلم - ته یو سړی راغی نو ویې وییل: ای د الله رسوله ، د الله په لار کې جنګیدل څه دي؟ ځکه زمونږ څخه ځینې د غصې له امله جنګیږي او ځینې د ملاتړ په خاطر، نو سر یې ورته راپورته کړ- وایي: او سر ورته راپورته نه کړ مګر د دې لپاره چې هغه ولاړ و، نو ویې فرمایل: « څوک چې د دې لپاره وجنګیده چې د الله کلمه لوړه شي، نو هغه د الله تعالی په لار کې دی». بخاري (123)، مسلم (1904)، ابوداود (2517)، ترمذي (1646)، نسائي (3136) او ابن ماجه (2783) روایت کړی دی. او مونږ پوهیږو چې رسول الله - صلی الله علیه وسلم - د رازونو شرک بللی دی. فعن محمود بن لبيد قال: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: «إِيَّاكُمْ إِيَّاكُمْ وَشِرْكَ السَّرَائِرِ»، قَالُوا: وَمَا شِرْكُ السَّرَائِرِ؟ قَالَ: «أَنْ يَقُومَ أَحَدُكُمْ يُزَيِّنُ صَلَاتَهُ جَاهِدًا؛ لِيَنْظُرَ النَّاسُ إِلَيْهِ، فَذَلِكَ شِرْكُ السَّرَائِرِ».له محمود بن لبید څخه روایت دی وایي: رسول الله - صلی الله علیه وسلم - فرمایلي دي: «ځان وساتئ، ځان وساتئ د رازونو له شرک څخه» هغوی وویل: او د رازونو شرک څه دی؟ هغه وفرمایل: « چې ستاسو څخه یو کس پاڅیږي ښایسته لمونځ وکړي او کوښښ پکې وکړي؛ تر څو ورته خلک وګوري، نو دا د رازونو شرک دی». ابن ابي شیبه (۸۴۸۹)، ابن خزیمه (۹۳۷)، طبرانی په الکبیر (۴۳۰۱) او بیهقی په سنن الکبری (۳۶۲۹) او الشعب (۲۸۷۲) کې روایت کړی دی. او رسول الله صلی الله ښکاره کړه چې ځان ښودنه ډیر یو پټ عمل دی او دا چې رسول الله - صلی الله علیه وسلم - ترې په خپل امت باندې له مسیح الدجال څخه زیات ویریده، لکه چې فرمایي: «أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِمَا هُوَ أَخْوَفُ عَلَيْكُمْ عِنْدِي مِنَ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ؟»، قَالَ: قُلْنَا: بَلَى، فَقَالَ: «الشِّرْكُ الْخَفِيُّ، أَنْ يَقُومَ الرَّجُلُ يُصَلِّي، فَيُزَيِّنُ صَلَاتَهُ، لِمَا يَرَى مِنْ نَظَرِ رَجُلٍ». "آیا زه تاسو ته نه خبر درنکړم چې زه پرې له مسیح الدجال نه زیات پر تاسو ویریږم؟" هغه وایي: مونږ وویل: "هو" هغه وفرمایل: " پټ شرک دی، چې یو سړی پاڅیږي او د دې لپاره ښایسته لمونځ وکړي چې یو سړی ورته ګوري". ابن ماجه (4204)، احمد (11252)، حنبل بن اسحاق په الفتن کې (30) او طبري (1117) په تهذیب الآثار کې روایت کړی دی. او له کوچني شرک څخه دا هم دي چې انسان په خپل عمل سره یوازې دنیوي اراده ولري، الله تعالی فرمایلي دي: {مَن كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ وَمَن كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الآخِرَةِ مِن نَّصِيب} (هر هغه څوك چې د اخرت فصل غواړي، نو مونږ به د ده لپاره د ده په فصل کې زیاتوالی وکړو او هر هغه څوك چې د دنیا فصل غواړي (نو) مونږ به ده ته له دغې (دنیا) نه څه ورکړو او د ده لپاره به په اخرت کې هېڅ برخه نه وي) [الشوری سورت: 20 آیت]، او الله تعالی فرمایلي دي: {مَن كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لاَ يُبْخَسُون}(هر څوك چې (داسې) وي چې دنیایي ژوند او د ده ښایست غواړي

(،نو) مونږ به په همدې (دنيا) کې هغو ته د خپلو عملونو بدله پوره ورکړو، په داسې حال کې چې له دوی نه به په دې (دنيا) کې څه کمولی نشي) [هود سورت: 15 آيت]. دا د لوی شرک او کوچني شرک تر منځه يو حالت دی، په څومره کچه چې د بنده په زړه کې ځای ونيسي، حق ذات فرمايلي دي: {مَّن كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاء لِمَن نُّرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلاهَا مَذْمُومًا مَّدْحُورًا} (هغه څوك چې داسې وي چې دنيا غواړي (نو) مونږ به هغه ته په دې کې هغه څه په تلوار ورکړو چې مونږ يې غواړو، د هغه چا لپاره چې مونږ يې اراده وکړو، بيا مونږ د هغه لپاره جهنم مقرر کړو چې دی به هغه ته ننوځي، په داسې حال کې چې ملامت کړی شوی، شړل شوی به وي) [الإسراء سورت: 18 آيت]. وعن أبي موسى رضي الله عنه قال: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، فَقَالَ: الرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِلْمَغْنَمِ، وَالرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِلذِّكْرِ، وَالرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِيُرَى مَكَانُهُ، فَمَنْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؟ قَالَ: «مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ»،او له أبو موسى - رضي الله عنه - څخه روايت دی وايې: رسول الله - صلى الله عليه وسلم - ته يو سړی راغی نو ويې ويل: يو سړی د غنيمت لپاره جنګيږی، يو سړي د شهرت لپاره جنګيږي او يو سړی په راتلونکي د يو مقام لپاره جنګيږي، نو څوک د الله په لار کې دی؟ وايې: « څوک چې د دې لپاره وجنګيده چې د الله کلمه لوړه شي، نو هغه د الله تعالى په لار کې دی». بخاري (2810)، مسلم (1904)، ابو داود (2517) او نسائي (3136) روايت کړی دی. او رسول الله (صلى الله عليه وسلم) هغه چاته بد دعايي وکړه چې ټول هم او غم يې يوازې دنيا وي، له ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی وايي: چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: «تَعِسَ عَبْدُ الدِّينَارِ، وَالدِّرْهَمِ، وَالْقَطِيفَةِ، وَالْخَمِيصَةِ، إِنْ أُعْطِيَ رَضِيَ، وَإِنْ لَمْ يُعْطَ لَمْ يَرْضَ».«د دينار بنده دې پړمخه پريوځي او د درهم او قطيفة (: يو ډول تور لباس دی چې ځانګړې نخښې لري، او خميصه : وريښمين لباس) يعني هغه انسان چې په لباس يې زړه بايللی وي، که چېرته څه ورکړل شو خوشحاليږي او که ورنکړل شو نه خوشحاليږي». بخاري (2886) او ابن ماجه (4135) روايت کړی دی. او د شرک له ډولونو د يو سړي دا وينا چې: هغه څه چې الله وغواړي او ته يې وغواړې او دې ته ورته الفاظ: له ابن عباس - رضی الله عنهما - څخه روايت دی چې يو سړي نبي - صلى الله عليه وسلم - ته وويل: څه چې الله وغواړي او ته يې وغواړي، رسول اله - صلى الله عليه وسلم - ورته وويل: «أَجَعَلْتَنِي وَاللَّهَ عَدْلًا، بَلْ مَا شَاءَ اللَّهُ وَحْدَهُ»،«آيا زه دې الله تعالى سره برابر وګڼلم، بلکه هغه څه چې يوازې الله يې وغواړي»، ابن ابي شيبه (27227)، احمد (1839)، بخاري په الادب المفرد (783) کې، ابن ابى الدنيا په الصمت کې (342) اوباغندي په اماليه (36) کې روايت کړی دی. او دې ته ورته د هغوی دا وينا هم ده چې: دا ستا او الله نه کيږي . او که چېرته الله او فلانکی نه و نو داسې به نه و شوي. او له ډولونو څخه يې : له الله پرته په بل څه قسم يادول دي، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: «مَنْ كَانَ حَالِفًا فَلَا يَحْلِفْ إِلَّا بِاللَّهِ، فَكَانَتْ قُرَيْشٌ تَحْلِفُ بِآبَائِهَا، فَقَالَ: لَا تَحْلِفُوا بِآبَائِكُمْ»."څوک چې قسم خوري، نو له الله پرته دې قسم نه کوي، ځکه قريشو به په خپلو پلرونو قسمونه کول، نو ويې ويل: په خپلو پلرونو قسم مه کوئ". بخاري (3836)، مسلم (1646) او نسائي (3764) روايت کړی. او له ابن عمر رضى الله عنهما څخه روايت دی وايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: «مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللَّهِ فَقَدْ كَفَرَ، أَوْ أَشْرَكَ».«څوک چې له الله پرته په بل څه قسم وکړي؛ هغه کفر يا شرک کړی دی». ترمذي (1535)، احمد (6072)، ابو عوانه (6401) او حاکم (7895) روايت کړی دی.

(بــاب النفاق) باب دی په بيان د نفاق کې

او هغه څه چې په الله - تعالى - له ايمان سره په ټکر کې دي: لوی نفاق دی؛ چې هغه د اسلام ښکاره کول او د کفر پټول ته وايې، او لوی او کوچنی دی. لوی نفاق د ايمان له اصل سره په ټکر کې دی، او کوچنی نفاق د ايمان له بشپړتيا سره په ټکر کې دی، امام احمد په «أصول السنة» کې فرمايلي دي: "نفاق کفر دی؛ چې په الله کفر وکړي، د نورو عبادت وکړي او په ډاګه اسلام ښکاره کړي لکه څرنګه چې د رسول الله - صلى الله عليه وسلم - په وخت کې منافقان وو". اصول السنة، د احمد ابن حنبل (٥٥ مخ) او لوی نفاق له ملت (اسلام) څخه ويستونکی دی. او مونږ د الله تعالى په ګواهي ګواهي ورکوو چې منافقان د ايمان په دعوا کې دروغجن دي، الله تعالى فرمايلي دي: {وَالَّذِينَ اتَّخَذُواْ مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِّمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِن قَبْلُ وَلَيَحْلِفَنَّ إِنْ أَرَدْنَا إِلاَّ الْحُسْنَى وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ} ا(و هغه خلک چې يو جومات يې جوړ کړی دی د ضرر رسولو لپاره او د کفر کولو لپاره او د مومنانو په مينځ کې د بېلتون راوستلو لپاره او د هغو کسانو د انتظار (او کمين) لپاره چا چې له دې نه مخکې (هم) له الله او د هغه له رسول سره جنګ کړی دی او دوی به يقينًا هرومرو قسمونه خوري چې مونږ اراده نه ده کړې مګر د نېکۍ او الله شاهدي وايي چې بېشکه دوی يقينًا دروغجن دي) [التوبة سورت: 107 آيت]. او الله تعالى فرمايلي: {وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ}(او الله شاهدي ورکوي چې بېشکه منافقان يقينًا دروغ ويونکي دي) او له منافق انسان څخه به الله تعالى هيڅ څيز قبول نه کړي تر څو يې له عذاب څخه وژغوري، نه د عوض په مقابل کې او نه له عوض پرته، الله تعالى فرمايلي دي: {قُلْ أَنفِقُواْ طَوْعًا أَوْ كَرْهًا لَّن يُتَقَبَّلَ مِنكُمْ إِنَّكُمْ كُنتُمْ قَوْمًا فَاسِقِينَ * (ته (دې منافقانو ته) ووايه: تاسو مالونه لګوئ په خوښۍ يا په ناخوښۍ هيڅکله به له تاسو نه قبول نه کړی شي، بېشکه تاسو له شروع نه فاسقان(کافران) يئ. وَمَا مَنَعَهُمْ أَن تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ إِلاَّ أَنَّهُمْ كَفَرُواْ بِاللَّهِ وَبِرَسُولِهِ وَلاَ يَأْتُونَ الصَّلاَةَ إِلاَّ وَهُمْ كُسَالَى وَلاَ يُنفِقُونَ إِلاَّ وَهُمْ كَارِهُونَ} او دوی لره نه دي منع کړي چې له دوی نه دې د دوی لګولي مالونه قبول کړی شي مګر دې (خبرې) چې يقينًا دوی په الله او د هغه په رسول کافران شوي دي او لمانځه ته نه راځي مګر په داسې حال کې چې سست وي او انفاق نه کوي مګر په داسې حال کې چې ناخوښه وي) [التوبة سورت: 53، 54 آيتونه]. او د منافق برخليک - که هغه په نفاق کې مړ شي - ابدي په اور کې دی، الله تعالى فرمايي: {إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَن تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا}(بېشکه منافقان د اور تر ټولو لاندينۍ طبقه کې دي او ته به کله هم د هغوی لپاره څوك مدد کوونکی ونه مومې) [النساء سورت: 145 آيت]. او الله تعالى فرمايلي دي: {وَعَدَ الله الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا هِيَ حَسْبُهُمْ وَلَعَنَهُمُ اللَّهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ} (الله له منافقو سړيو او منافقو ښځو او (ټولو) کفارو سره د جهنم د اور وعده کړې ده، په داسې حال کې چې دوی به په هغه کې تل ترتله وي، همدغه د دوی لپاره بس دی او الله پر دوی لعنت کړی دی او د دوی لپاره تل (دايمي) عذاب دی) [التوبة سورت: 68 آيت]. او مونږ پوهيږو چې تر ټولو لوی نفاق له حق څخه کرکه او نفرت وی، الله تعالى د منافقينو د حالت په اړه فرمايلي دي: {ذَلِكَ بِأَنَّهُمُ اتَّبَعُوا مَا أَسْخَطَ اللَّهَ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُم *(دغه په دې سبب چې يقينًا دوی د هغه شي متابعت وکړ چې الله يې ناراضه کړ او دوی د هغه رضامندي بده وګڼله، نو هغه د دوی عملونه برباد کړل. أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ أَن لَّن يُخْرِجَ اللَّهُ أَضْغَانَهُم *آيا هغه کسان چې د هغوی په زړونو کې (د نفاق) بيماري ده؛ دا ګمان کړی دی چې الله به د دوی پټې کينې له سره نه څرګندوي. وَلَوْ نَشَاء لأَرَيْنَاكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُم بِسِيمَاهُمْ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَعْمَالَكُم}او که مونږ وغواړو (نو) تا ته به دوی خامخا وښيو، نو ته به دوی خامخا په خپلو خاصو نښو سره وپېژنې او ته به دوی خامخا ضرور د خبرو په اړولو کې وپېژنې او الله ستاسو په عملونو عالِم دی) [محمد سورت: 28-30 آيتونه]. هغه به د اسلام او مسلمانانو په ماتې خوشحاله وي او که د اسلام بريا ووينې نو خفه به وي، الله تعالى د هغه څه په اړه فرمايلي دي چې دوی يې په زړونو کې پټ ساتي. {إِن تُصِبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِن تُصِبْكَ مُصِيبَةٌ يَقُولُواْ قَدْ أَخَذْنَا أَمْرَنَا مِن قَبْلُ وَيَتَوَلَّواْ وَّهُمْ فَرِحُونَ} (که تا ته څه ښېګڼه (او برى) دررورسيږي (، نو) هغه دوی خفه کوي، او که چېرې تا ته څه مصيبت در ورسيږي (نو) دوی وايي: يقينًا مونږ خپل کار (د احتياط) له مخکې نه نيولی و او واپس کېږي، په داسې حال کې چې دوی (ستا په مصيبت) ډېر خوشحاله وي) [التوبة سورت: 50 آيت]. او له ايمان وروسته کفر او شريعت ته له پريکړې وړلو څخه مخ ګرځول دي، رب العالمين فرمايي: {وَيَقُولُونَ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالرَّسُولِ وَأَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلَّى فَرِيقٌ مِّنْهُم مِّن بَعْدِ ذَلِكَ وَمَا أُوْلَئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ* (او دوی وايي: مونږ په الله باندې او په رسول

باندې ایمان راوړی دی او مونږ اطاعت کړی دی، بیا په دوی کې یوه ډله له دې نه پس مخ ګرځوي او دغه خلق له سره مومنان نه دي. وَإِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُم مُّعْرِضُون}او کله چې دوی الله او د هغه رسول ته راوبلل شي، د دې لپاره چې هغه د دوی په مینځ کې فیصله وکړي، ناڅاپه، په دوی کې یوه ډله مخ ګرځوونکې وي) [النور سورت: 47، 48 آیتونه]. او دا د الله - تعالی - په اړه بد ګماني ده چې هغه به د خپل پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - مرسته ونه کړي، حق ذات فرمایلي دي: {وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ مَّا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلاَّ غُرُورًا}[او (یاد کړه) هغه وخت چې منافقانو او هغو کسانو چې د هغوی په زړونو کې مرض و، وویل: مونږ سره الله او د هغه رسول وعده نه ده کړې مګر د دوکې(وعده)] [الأحزاب سورت: 12 آیت]. همدا رنګه مسخره کول وي د حق او د حق د خاوندانو او هغوی ته سپکې سپورې ویل، سپکاوی یې کول او ملنډې وریورې وهل، الله تعالی فرمایلي دي: {يَحْذَرُ الْمُنَافِقُونَ أَن تُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فِي قُلُوبِهِم قُلِ اسْتَهْزِؤُواْ إِنَّ اللَّهَ مُخْرِجٌ مَّا تَحْذَرُون * (منافقان له دې نه وېرېږي چې په دوی باندې داسې سورت نازل کړی شي چې دې (مومنانو) ته د هغه څه خبر ورکوي چې د دغو (منافقانو) په زړونو کې دي، ته (ورته) ووایه: تاسو (دغه) استهزا او مسخرې کوئ، بېشکه الله د هغه څه ښکاره کوونکی دی چې تاسو (ترې) وېرېږئ. وَلَئِن سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ أَبِاللَّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنتُمْ تَسْتَهْزِؤُون}او قسم دی که ته له دوی نه پوښتنه وکړې (، نو) خامخا به وایي: مونږ خو یوازې مشغولتیا او لوبې کولې، ته (ورته) ووایه: ایا تاسو په الله او د هغه په ایتونو او د هغه په رسول پورې استهزا او مسخرې کولې؟) [التوبة سورت: 64، 65 آیتونه]. او همدا رنګه د مسلمانانو عیب ګوېي وي، رب العالمین فرمایلي: {الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لاَ يَجِدُونَ إِلاَّ جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ سَخِرَ اللَّهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيم} (هغه کسان چې پر نفلي خیرات کوونکو مومنانو باندې د صدقاتو په باره کې عیب لګوي او پر هغو کسانو باندې (عیب لګوي) چې هغوی نه مومي مګر خپل وس او محنت، نو دغه (منافقان) په دوی پورې مسخرې کوي، الله به په دوی پورې مسخرې وکړي او د دوی لپاره ډېر دردوونکی عذاب دی) [التوبة سورت: 79 آیت]. همدا رنګه مؤمنانو ته دوکه ورکول او په عمل سره ځان ښودنه ده، الله تعالی فرمایلي: {يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ إِلاَّ أَنفُسَهُم وَمَا يَشْعُرُون} (دوی له الله سره دوکه کوي، او له هغو خلکو سره چې ایمان یې راوړی دی، حال دا چې دوی یوازې د خپلو ځانونو سره دوکه کوي، او شعور نه لري). [البقرة سورت: 9 آیت]، همدارنګه فرمایلي یې دي: (إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كُسَالَى يُرَاءُونَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا) (بېشکه منافقان له الله سره دوکه کوي او الله له دوی سره دوکه کوونکی دی او کله چې دوی لمانځه ته پاڅېږي سست (لټی) سره پاڅېږي، خلکو ته ځانونه ښیي او الله نه یادوي مګر ډېر لږ). [النساء سورت: 142 آیت]. او له رسول الله - صلی الله علیه وسلم - څخه روایت دی چې فرمایلي دي: «تِلْكَ صَلَاةُ الْمُنَافِقِ، يَجْلِسُ يَرْقُبُ الشَّمْسَ حَتَّى إِذَا كَانَتْ بَيْنَ قَرْنَيِ الشَّيْطَانِ، قَامَ فَنَقَرَهَا أَرْبَعًا، لَا يَذْكُرُ اللهَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا». «هغه د منافق لمونځ دی چې ناست به وي لمر به څاري تر دې چې د شیطان د ښکرونو تر منځه شي، پاڅېږي او څلور ټونګې ولګوي او الله پکې نه یادوي مګر ډېر لږ». مسلم (622)، ابو داود (413)، ترمذي (160) او نسائي (511) روایت کړی. او عبد الله بن مسعود - رضي الله عنه - فرمایلي دي: «وَلَقَدْ رَأَيْتُنَا وَمَا يَتَخَلَّفُ عَنْهَا إِلَّا مُنَافِقٌ مَعْلُومُ النِّفَاقِ». "او تا به مونږ لیدلو چې یوازې منافق ترې وروسته پاتې کېږي (د سهار له لمانځه څخه)، هغه چې منافقت یې ښکاره و". مسلم (654)، ابوداود (550)، نسائي (849) او ابن ماجه (777) روایت کړی. له ابوهریره رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَةِ رَبِّكُمْ، إِلَّا كَمَا تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَةِ أَحَدِهِمَا، قَالَ: فَيَلْقَى الْعَبْدَ، فَيَقُولُ... إلى أن قال: ثُمَّ يَلْقَى الثَّالِثَ، فَيَقُولُ لَهُ مِثْلَ ذَلِكَ، فَيَقُولُ: يَا رَبِّ، آمَنْتُ بِكَ، وَبِكِتَابِكَ، وَبِرُسُلِكَ، وَصَلَّيْتُ، وَصُمْتُ، وَتَصَدَّقْتُ، وَيُثْنِي بِخَيْرٍ مَا اسْتَطَاعَ، فَيَقُولُ: هَاهُنَا إِذًا، قَالَ: ثُمَّ يُقَالُ لَهُ: الْآنَ نَبْعَثُ شَاهِدَنَا عَلَيْكَ، وَيَتَفَكَّرُ فِي نَفْسِهِ: مَنْ ذَا الَّذِي يَشْهَدُ عَلَيَّ؟ فَيُخْتَمُ عَلَى فِيهِ، وَيُقَالُ لِفَخِذِهِ وَلَحْمِهِ وَعِظَامِهِ: انْطِقِي، فَتَنْطِقُ فَخِذُهُ وَلَحْمُهُ وَعِظَامُهُ بِعَمَلِهِ، وَذَلِكَ لِيُعْذِرَ مِنْ نَفْسِهِ، وَذَلِكَ الْمُنَافِقُ، وَذَلِكَ الَّذِي يَسْخَطُ اللهُ عَلَيْهِ». «قسم په هغه ذات چې زما نفس د هغه په لاس کې دی تاسو به د خپل رب په لیدلو کې هیڅ ستونزه نه ګورئ مګر دومره لکه څومره چې (له لمر او سپوږمۍ څخه) د یو په لیدلو کې ګورئ، وایې: نو بنده سره به مخ شي ، نو وبه وایي... تر دې چې وېې ویيل: بیا به دریم سره مخ شي، نو د هغه په څېر به ورته ووايي: نو وبه وایي: ای ربه پر تا مې ایمان راوړی او ستا په کتاب باندې او په ستا په رسولانو باندې او لمونځ مې کړی، روژه مې نیولې، زکات مې ورکړی، او څومره چې کولای شي نو همغومره به د ښېګڼو یادونه وکړي، نو وبه وایي: اوس نو همدلته بس کړه، وایې: بیا به ورته وویل شي: اوس به پر تا باندې مونږ خپل شاهد راولیږو، نو له ځان سره به فکر کوي چې: دا به څوک وي چې پر ما شاهدي وایي؟ نو په خوله به یې مهر ولګیږي، او ورون، غوښې او هډوکې ته به یې وویل شي: خبرې وکړه، نو ورون، غوښه او هډوکي به یې د هغه د کړنو په اړه خبرې وکړي، دا د دې لپاره چې پر ځان ورته عذر پاتې نه شي، او هغه منافق، او همدا نفر دی چې الله به پرې غصه وي». مسلم (2968) روایت کړی. او الله تعالی خپل پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - او مؤمنانو ته امر کړی دی چې له د دوی سره وجنګیږي، الله تعالی فرمایلي دي: {يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِير *(ای نبي! ته له کفارو او منافقانو سره جهاد کوه او پر دوی سختي کوه او د دوی د ورتلو ځای جهنم دی او (هغه) د ورتلو بد ځای دی. يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ مَا قَالُواْ وَلَقَدْ قَالُواْ كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُواْ بَعْدَ إِسْلاَمِهِمْ وَهَمُّواْ بِمَا لَمْ يَنَالُواْ وَمَا نَقَمُواْ إِلاَّ أَنْ أَغْنَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ مِن فَضْلِهِ فَإِن يَتُوبُواْ يَكُ خَيْرًا لَّهُمْ وَإِن يَتَوَلَّوْا يُعَذِّبْهُمُ اللَّهُ عَذَابًا أَلِيمًا فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ فِي الأَرْضِ مِن وَلِيٍّ وَلاَ نَصِير}(دوی په الله قسمونه خوري چې دوی (څه) نه دي ویلي او یقینا یقینا دوی د کفر الفاظ ویلي دي او له خپل اسلام راوړو نه بعد کافران شوي دي او دوی د هغه څه اراده کړې ده چې دوی (هغه ته) ونه رسېدل او دوی په الله او د هغه په رسول عیب ونه لګاوه مګر ځکه چې الله له خپله فضله دوی غنیان کړل او د هغه رسول (د غنیمتونو په تقسیم سره) نو که دوی (له نفاقه) توبه وباسي دا به د دوی لپاره ډېر غوره وي او که دوی وګرځي (نو) الله به دوی ته په دنیا او اخرت (دواړو) کې ډېر دردوونکی عذاب ورکړي، په دې حال کې چې د دوی لپاره به په ځمکه کې کارساز او مددګار نه وي) [التوبة سورت: 73، 74 آیتونه]. او مونږ پوهیږو چې کوچنی نفاق له دین څخه ویستونکی ندی او نه عمل بربادوي او نه یې خاوند په اور کې د تل لپاره پاتې کیږي، او دا چې - نفاق - ښانګې لري، رسول الله - صلی الله علیه وسلم - فرمایلي دي: «أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُنَافِقًا خَالِصًا، وَمَنْ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنْهُنَّ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنَ النِّفَاقِ حَتَّى يَدَعَهَا: إِذَا اؤْتُمِنَ خَانَ، وَإِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا عَاهَدَ غَدَرَ، وَإِذَا خَاصَمَ فَجَرَ». «څلور نخښې دي چې په چا کې وي سوچه منافق دی، او په چا کې چې یو لدې خویونو څخه وي نو په هغه کې د منافقت یو خوی شته تر دې چې پرې یې ږدي: کله چې امانتدار وګرځول شي خیانت کوي او کله چې خبرې کوي دروغ وایي، کله چې تړون وکړي دوکه کوي، او کله چې جنګ کوي نو سپکې سپورې وایي». بخاري (34)، مسلم (58)، ابوداود (4688)، ترمذي (2632) او نسائي (5020) روایت کړی دی. او أبو موسی - رضي الله عنه - له پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - څخه روایت کوي فرمایي: «المؤْمِنُ الَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ، وَيَعْمَلُ بِهِ، كَالأُتْرُجَّةِ طَعْمُهَا طَيِّبٌ وَرِيحُهَا طَيِّبٌ، وَالمؤْمِنُ الَّذِي لَا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ، وَيَعْمَلُ بِهِ، كَالتَّمْرَةِ طَعْمُهَا طَيِّبٌ وَلَا رِيحَ لَهَا، وَمَثَلُ المنافِقِ الَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ، كَالرَّيْحَانَةِ رِيحُهَا طَيِّبٌ وَطَعْمُهَا مُرٌّ، وَمَثَلُ المنافِقِ الَّذِي لَا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ، كَالحَنْظَلَةِ طَعْمُهَا مُرٌّ -أَوْ خَبِيثٌ- وَرِيحُهَا مُرٌّ». «هغه مؤمن چې قرآن لولي او عمل پرې کوي نو مثال یې لکه ترنج دی، چې خوند او بوی یې دواړه ښایسته دي، او هغه مؤمن چې قرآن نه لولي او عمل پرې کوي، نو مثال یې لکه د خرما دی چې خوند یې ښایسته دی او بوی نه لري او هغه منافق چې قرآن لولي نو مثال یې لکه د ریحان (کشمالي) دی چې بوی یې ښایسته او خوند یې تریخ دی، او د هغه منافق مثال چې قرآن نه لولي لکه د مرغوني دی چې خوند یې تریخ - او یا پلیت - دی او بوی یې تریخ دی». بخاري (5059)، مسلم (797)، ترمذي (2865)، نسائي (5038) او ابن ماجه (214) روایت کړی دی.

(بــاب البدعة) باب دی په بیان د بدعت کې

او مونږ پوهیږو چې ځینې له بدعتونو څخه شته چې د ایمان له اصل سره په ټکر کې دي او ځینې یې د ایمان له بشپړتیا سره په ټکر کې دي، څکه شرک او کفري بدعتونه د ایمان له اصل سره مخالف دي، خو هغه بدعتونه چې شرک او کفر ته نه رسیږي نو هغه د ایمان د بشپړتیا سره په ټکر کې دي.

او مونږ ایمان لرو چې الله تعالی زمونږ لپاره دین بشپړ کړی دی او نعمت یې پر مونږ تمام کړی دی، حق ذات فرمایلي دي: {الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الإِسْلاَمَ دِينًا} (نن ورځ ما ستاسو لپاره ستاسو دین مکمل کړ او پر تاسو مې خپل نعمتونه تمام کړل او ما ستاسو لپاره اسلام د دین په توګه خوښ کړ). [المائدة سورت: 3 آیت]. او نبي - صلی الله علیه وسلم - فرمایلي دي: «مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ فِيهِ، فَهُوَ رَدٌّ». "چا چې زمونږ په دین کې نوي شیان راپیدا کړ چې له هغې څخه نه وي، هغه مردود دي". بخاري (2697)، مسلم (1718)، ابوداود (4606) او ابن ماجه (14) روایت کړی دی. او مونږ پوهیږو چې له هغو شیانو څخه چې د ایمان له تکامل سره تضاد لري په دین کې بدعتونه دي، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «وإيَّاكم ومُحْدَثاتِ الأمورِ؛ فإن كُلَّ مُحدَثَةٍ بدْعَةٌ، وكل بدعَةٍ ضَلالةٌ». «او (په دین کې له نوښت څخه) ځان وساتئ؛ یقینا چې (په دین کې هر نوښت راوستل) بدعت دی او هر بدعت ګمراهي ده». ابو داود (۴۶۰۷)، ترمذي (۲۶۷۶)، ابن ماجه (۴۲)، احمد (۱۷۱۴۴)، ابن ابي عاصم په سنن (۲۶) او ابن وضاح په البدع (۵۴) کې روایت کړی دی. له ابوهریره رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: «مَنْ دَعَا إِلَى هُدًى كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلُ أُجُورِ مَنْ تَبِعَهُ، لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْئًا، وَمَنْ دَعَا إِلَى ضَلَالَةٍ كَانَ عَلَيْهِ مِنَ الْإِثْمِ مِثْلُ آثَامِ مَنْ تَبِعَهُ، لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ آثَامِهِمْ شَيْئًا». «چا چې د هدایت لورې ته بلنه ورکړه نو دومره ثواب یې کیږي لکه څومره چې د هدایت د پیروانو کیږي پداسې حال کې چې د هغوی له اجر او ثوابونو څخه هیڅ نه کمیږي، او چا چې ګمراهۍ ته بلنه ورکړه، نو دومره ګناه یې کیږي څومره چې د ګمراهۍ د پیروانو کیږي پداسې حال کې چې د هغوی له ګناهونو څخه هیڅ نه کمیږي». مسلم (2674)، ابو داود (4609)، الترمذي (2674) او ابن ماجه (206) روایت کړی دی. او بخاري رحمه الله په خپل صحیح کې د دې لپاره باب ایښی دی او ویلي یې دي: «باب إثم من دعا إلى ضلالة؛ أو سنَّ سنة سيئة) یعني باب دی د هغه چا د ګناه په باره کې چې ګمراهۍ ته بلنه ورکوي او یا د یو بد کار بنسټ ږدي)او پدې اړه یې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم دا وینا راوړې ده: «لَيْسَ مِنْ نَفْسٍ تُقْتَلُ ظُلْمًا، إِلَّا كَانَ عَلَى ابْنِ آدَمَ الأَوَّلِ كِفْلٌ مِنْهَا -وَرُبَّمَا قَالَ سُفْيَانُ: مِنْ دَمِهَا- لِأَنَّهُ أَوَّلُ مَنْ سَنَّ القَتْلَ أَوَّلًا»."هیڅ نفس په ناحقه نه وژل کیږي، مګر دا چې د آدم لومړی زوی به په هغې کې خپله برخه ولري - او سفیان ویلي وي چې د هغه په وینې - تویلو کې - : څکه چې هغه لومړی کس و چې د قتل بنسټ یې ایښی دی". بخاري (7321)، مسلم (1677)، ترمذي (2673)، نسائي (3985) او ابن ماجه (2616) روایت کړی دی. او له ابو سعید - رضي الله عنه - څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «لَتَتَّبِعُنَّ سَنَنَ مَنْ قَبْلَكُمْ شِبْرًا بِشِبْرٍ، وَذِرَاعًا بِذِرَاعٍ، حَتَّى لَوْ سَلَكُوا جُحْرَ ضَبٍّ لَسَلَكْتُمُوهُ»، قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، اليَهُود، وَالنَّصَارَى؟ قَالَ: «فَمَنْ» ؟!. "یقینا چې تاسو به لویشت په لویشت، ذراع په ذراع د هغه کسانو طریقې تعقیب کړئ چې له تاسو څخه مخکې وو، تر دې که د خادمې (سمساري) سوړې ته ننوځي نو تاسو به ورپسې شئ" مونږ وویل: ای د الله رسوله! آیا یهود او نصارا؟ هغه وویل: نو څوک؟! بخاري (3456) او مسلم (2669) روایت کړی دی. او مونږ پوهیږو چې الله - تعالی - له تفرقې او اختلاف څخه منع فرمایلي ده، د لوړ شان او شوکت خاوند چې نومونه یې سپیڅلي دي فرمایلي دي: {وَلاَ تَكُونُواْ كَالَّذِينَ تَفَرَّقُواْ وَاخْتَلَفُواْ مِن بَعْدِ مَا جَاءهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَأُوْلَـئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ}(او تاسو د هغو خلکو په شان مه کیږئ چې بېل بېل شول او هغو ته د واضحو دلایلو له راتلو نه پس (هم) په خپلو کې مختلف شول، او دغه خلک (چې دي)، د هغوی لپاره ډېر لوی عذاب دی) [آل عمران سورت: 105 سورت]، او الله تعالی فرمایلي : {فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَن تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ} (نو هغه کسان دې ووېرېږي چې د هغه (رسول) له حکم نه مخالفت کوي، له دې نه چې دوی ته څه افت ورسیږي، یا دوی ته ډېر دردوونکی عذاب ورسیږي) [النور سورت: 63 آیت]. او مونږ پوهیږو چې د قبرونو تعظیم او له پاسه پرې ودانۍ جوړول له بدعتونو څخه دي، او کله هم دا عمل شرک ته رسیږي، او له بدعت څخه پدې هېله د نیکانو انځورول دي چې له مرګ نه وروسته یې ورپسې اقتدا وکړي، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «... أَلَا وَإِنَّ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ كَانُوا يَتَّخِذُونَ قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ وَصَالِحِيهِمْ مَسَاجِدَ، أَلَا فَلَا تَتَّخِذُوا الْقُبُورَ مَسَاجِدَ، إِنِّي أَنْهَاكُمْ عَنْ ذَلِكَ».«... خبردار اوسئ! چې ستاسو څخه مخکې خلکو د خپلو انبیاوو او نیکانو له قبرونو څخه جوماتونه جوړ کړي وو، نو پام وکړئ چې تاسو یې جوماتونه ونه ګرځوئ، زه تاسو لدې کار څخه منع کوم». مسلم (532) روایت کړی دی. او له عائشې - رضي الله عنها - څخه روایت دی چې : ام حبیبې او ام سلمې د هغې کلیسا یادونه وکړه چې په حبشه کې یې لیدلې وه او کوم انځورونه چې پکې وو، نو پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته یې یادونه وکړه، هغه وفرمایل: «إِنَّ أُولَئِكَ إِذَا كَانَ فِيهِمُ الرَّجُلُ الصَّالِحُ فَمَاتَ، بَنَوْا عَلَى قَبْرِهِ مَسْجِدًا، وَصَوَّرُوا فِيهِ تِلْكَ الصُّوَرَ، فَأُولَئِكَ شِرَارُ الخَلْقِ عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ القِيَامَةِ». «یقینا هغوی داسې خلک دي چې کله به پکې یو نیک سړی و او هغه به مړ شو نو په قبر به یې ورته جومات جوړ کړ، او هغه انځورونه به یې په کې جوړ کړل، نو دغه خلک د قیامت په ورځ د الله تعالی په نزد تر ټولو بد خلک دي». بخاري (427)، مسلم (528) او النسائي (704) روایت کړی. او رسول الله صلی الله علیه وسلم د مجسمو د ړنګولو او د قبرونو د برابرولو امر کړی دی. له ابو الهیاج الاسدي څخه روایت دی وایي: علي بن ابي طالب رضي الله عنه راته وویل: آیا زه تا هغه څه پسې ونه لیږم چې رسول الله - صلی الله علیه وسلم - ورپسې لیږلی وم؟ هیڅ مجسمه پرې نږدې مګر ړنګه یې کړه او هیڅ لوړ قبر پرې نږدې مګر برابر یې کړه. مسلم (969)، ابو داود (3218)، ترمذي (1049) او نسائي (2031) روایت کړی دی. او مونږ پوهیږو چې د ناوړه بدعتونو له جملې څخه بدعتي جشنونه او همدارنګه له کافرانو سره د هغوی په اخترونو کې ګډون کول دي، فعن أنس بن مالك رضي الله عنه قال: قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم الْمَدِينَةَ، وَلَهُمْ يَوْمَانِ يَلْعَبُونَ فِيهِمَا، فَقَالَ: «مَا هَذَانِ الْيَوْمَانِ؟» قَالُوا: كُنَّا نَلْعَبُ فِيهِمَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: «إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَبْدَلَكُمْ بِهِمَا خَيْرًا مِنْهُمَا: يَوْمَ الْأَضْحَى، وَيَوْمَ الْفِطْرِ». له انس بن مالک -رضي الله عنه- څخه روایت دی، چې رسول الله - صلی الله علیه وسلم - مدینې ته راغی، پداسې حال کې چې دوی د لوبو لپاره دوه ورځې درلودلې، نو ویې فرمایل: "دا کومې دوه ورځې دي؟" هغوی وویل: مونږ به په جاهلیت کې پدې دوو ورځو کې لوبې کولې، نو رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: «یقینا چې الله تعالی درته د دې په بدل کې لدې نه غوره درکړي دي: د قربانۍ ورځ (لوی اختر) او د فطر ورځ (کوچنی اختر)». ابو داود (1134)، نسائي (1556)، او اسماعیل بن جعفر د علي بن حجر په حدیث کې (62)، احمد (12827) او عبد بن حمید (1392) روایت کړی دی. او هغه پاک ذات چې د سپیڅلي ثنا خاوند دی فرمایلي: {لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ فَلاَ يُنَازِعُنَّكَ فِي الأَمْرِ وَادْعُ إِلَى رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلَى هُدًى مُّسْتَقِيمٍ} (د هر یو امت لپاره مونږ د بندګۍ یوه لاره مقرر کړې ده چې دوی په هغې عمل کوونکي دي، نو دوی دې له تا سره په دې کار (د دین) کې له سره جګړه ونه کړي او ته خپل رب ته (د خلکو) بلنه کوه، بېشکه ته خامخا په نېغ (او برابر) هدایت باندې یې) [الحج سورت: 67 آیت]. او له ابن عباس - رضي الله عنهما - څخه د الله تعالی په دې قول کې راغلي دي:{لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ}: «وایي: اختر»، تفسیر الطبري (۱۸/۶۷۹) او ابن ابي حاتم په تفسیر (۱۴۷۱۸) کې. او رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: «إِنَّ لِكُلِّ قَوْمٍ عِيدًا، وَهَذَا عِيدُنَا»."یقینا چې هر قوم ځانته یو اختر لري، او دا زمونږ اختر دی". بخاري (۹۵۲)، مسلم (۸۹۲)، ابو داود (۱۵۹۳) او ابن ماجه (۱۸۹۸) روایت کړی. او مونږ پوهیږو چې له ناوړه بدعتونو څخه یو له هغه څه نه د برکت غوښتل دي چې الله

تعالى د بركت لپاره سبب نه وي ګرځولى، او كله دا - كار - د شرک لپاره وسيله ګرځي، فعن أبي واقد الليثي رضي الله عنه: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم لَمَّا خَرَجَ إِلَى حُنَيْنٍ مَرَّ بِشَجَرَةٍ لِلْمُشْرِكِينَ يُقَالُ لَهَا: ذَاتُ أَنْوَاطٍ، يُعَلِّقُونَ عَلَيْهَا أَسْلِحَتَهُمْ، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، اجْعَلْ لَنَا ذَاتَ أَنْوَاطٍ كَمَا لَهُمْ ذَاتُ أَنْوَاطٍ، فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: «سُبْحَانَ اللَّهِ! هَذَا كَمَا قَالَ قَوْمُ مُوسَى: {اجْعَل لَّنَا إِلَـهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ} [الأعراف: 138] وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتَرْكَبُنَّ سُنَّةَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ».له أبو واقد الليثى - رضي الله عنه - څخه روايت دى چې كله رسول الله - صلى الله عليه وسلم - حنين لورې ته ووت نو د مشركانو په يوه ونه تېر شو چې هغې ته يې (ذات انواط) ويلې - چې دوى به پکې خپلې وسلې ځړولې، نو دوى وويل: اى د الله رسوله! مونږ ته هم يو ذات انواط وګرځوه لكه څرنګه چې دوى ذات انواط لري، نو رسول الله صلى الله عليه وسلم وويل: سبحان الله! دا داسې خبره ده لكه د موسى قوم چې وويل: {اجْعَل لَّنَا إِلَـهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ} (اى موسٰى! زمونږ لپاره (هم) داسې معبود جوړ كړه، لكه څنګه چې د دوى لپاره معبودان دي)، [الأعراف سورت: 138 آيت] قسم دى زما په هغه ذات وي چې زما ساه د هغه په لاس كې ده خامخا به د پخوانيو په طريقو به لاړ شئ». ترمذي (2180)، معمر په الجامع (20763) كې، عبد الرزاق په التفسير (931) كې او ابن ابي شيبه (38530) روايت كړى دى.

(بــاب كبائرالذنوب) باب دى په بيان د لويو ګناهونو كې

او مونږ پوهيږو چې په ګناهونو كې لوى او واړه ګناهونه شته، الله تعالى فرمايلي: {الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلاَّ اللَّمَمَ}(هغه كسان چې له غټو ګناهونو او د بې حيايى له كارونو نه ځان ساتي، غير له وړو وړو ګناهونه). [النجم سورت: 32 آيت]، او همدار نګه الله - تعالى- فرمايلي دي: {إِن تَجْتَنِبُواْ كَبَآئِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُم مُّدْخَلاً كَرِيمًا}(كه چېرې تاسو له هغو غټو ګناهونو نه ځان وساتئ، چې تاسو ترې منع كولى شئ (، نو) مونږ به له تاسو نه ستاسو (واړه) ګناهونه لرې كړو او ډېر د عزت ځاى ته به مو داخل كړو) [النساء سورت: 31 آيت]. وعن عبدالله بن مسعود رضي الله عنه قال: قال رجل: يا رسول الله، أي الذنب أكبر عند الله ؟ قال: «أن تدعو لله ندًّا وهو خلقك»، قال: ثم أي؟ قال: «أن تقتل ولدك خشية أن يطعم معك»، قال: ثم أي؟ قال: «أن تزاني حليلة جارك»؛ فأنزل الله تصديقها: {وَالَّذِينَ لاَ يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلاَ يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلاَّ بِالْحَقِّ وَلاَ يَزْنُونَ} .او له عبدالله بن مسعود - رضي الله عنه - څخه روايت دى چې يو سړي وويل: اى د الله رسوله! د الله تعالى په نزد كومه ګناه لويه ده؟ ويې ويل: چې له الله سره شريک راوبلې حال دا چې هغه پيدا كړى يې» ويې ويل: بيا كومه؟ ويې ويل: چې اولاد لدې ويرې ووژنې چې خواړه به درسره وخوري»، ويې ويل: بيا كومه؟ هغه وفرمايل: د خپل ګاونډي ښځې سره زنا كول»؛ بيا الله تعالى د هغه تصديق نازل كړ: {وَالَّذِينَ لاَ يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلاَ يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلاَّ بِالْحَقِّ وَلاَ يَزْنُونَ} . {او هغه كسان چې د الله سره بل معبود نه بولي او نه هغه نفس وژني چې الله حرام كړى دى مګر په حقه سره او زنا نه كوي}. بخاري (6001) او مسلم (86) روايت كړى دى. او پوهيږو چې ايمان زياتيږي او كميږي، الله تعالى فرمايلي دي: {وَإِذَا مَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُم مَّن يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هَـذِهِ إِيمَانًا فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُواْ فَزَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ} (او كله چې هم كوم سورت نازل كړى شي، نو په دوى كې ځينې هغه څوك دي چې وايي: په تاسو كې كوم يو دى چې دې (سورت) د هغه ايمان زيات كړ؟ نو هر چې مومنان دي، نو دې (سورت) د هغوى ايمان ورزيات كړ، په داسې حال كې چې هغوى ښه خوشالیږي) [التوبة سورت: 124 آيت]. اطاعتونه ايمان زياتوي او تقويه كوي، او ګناهونه ايمان كموي او كمزورى كوي، نو هغه ګناهونه - چې د كفر او شرک څخه كم دي - د ايمان له بشپړتيا سره په ټكر كې دي، او د كبيره ګناه له مرتكب څخه ټول ايمان نه ځي، همدارنګه د دې مستحق هم ندى چې د مطلق مؤمن نسبت ورته وشي، ځكه چې هغه داسې يو كار كړى دى چې ايمان يې كموي، لدې امله رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: «لَا يَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَشْرَبُ الْخَمْرَ حِينَ يَشْرَبُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَسْرِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَنْتَهِبُ نُهْبَةً، يَرْفَعُ النَّاسُ إِلَيْهِ فِيهَا أَبْصَارَهُمْ، حِينَ يَنْتَهِبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ»،"زناكار زنا نه كوي كله يې چې كوي او حال دا چې هغه مومن وي، او هغه شراب نه څښي كله يې چې هغه څښي په داسې حال كې چې هغه مومن وي او هغه غلا نه كوي كله چې غلا كوي په داسې حال كې چې هغه مومن وي، او نه هيڅ شى په لوټ مارۍ سره اخلي پداسې حال كې چې ټول خلک ورته په رڼو سترګو ګوري او دا مؤمن وي». بخاري (2475)، او مسلم (57.) روايت كړى دى. او رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: «مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ، وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ»،«چا چې له تاسو څخه ناروا كړنه وليده نو په لاس سره دې منع كړي، كه چيرته يې نشو كولاى نو په ژبې سره او كه چېرته يې نشو كولاى نو په زړه سره او دا تر ټولو كمزورى ايمان دى»، مسلم (49) روايت كړى دى. او رسول الله - صلى الله عليه وسلم - د هغه څه په اړه خبر وركاوه چې د قيامت په ورځ به وي نو ويې فرمايل: «... فَيَقُولُ اللهُ تَعَالَى: اذْهَبُوا فَمَنْ وَجَدْتُمْ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالَ دِينَارٍ مِنْ إِيمَانٍ فَأَخْرِجُوهُ...» ،«... نو الله تعالى به وفرمايي: لاړ شئ، د چا په زړه كې چې د يو دينار په اندازه له ايمان څخه وي، نو - له اور نه- يې راوباسئ ...»، بخاري (٧۴٩٣) او مسلم (١٨٣) روايت كړى. نو دا حديثونه په ډاګه كوي چې ګناهونه ايمان كمزورى كوي. او د كبيره ګناه مرتكب د كبيره ګناه له امله په سزا ګواښل شوى تر دې چې توبه ورڅخه ونه كړي او يا پرې حد جاري نه شي- كه چيرته كبيره ګناه له هغو ګناهونو څخه وي چې په مرتكب يې حد جاري كيږي- او يا ورته الله تعالى د مغفرت له اسبابو څخه په يو سره بخښنه وكړي چې هغه زيات دي، الله تعالى فرمايلي دي: {إِنَّ اللَّهَ لاَ يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَن يَشَاء} (بېشكه الله نه بخښي دا چې له هغه سره دې (څوك) شريك كړى شي او هغه بخښي هغه (ګناه) چې له دې (شرك) نه كمه وي د چا لپاره چې وغواړي) [النساء سورت: 48 آيت].

(كتاب الصحابة والإمامة) كتاب دى په بيان د صحابه كرامو كې او په بيان د امامت كې

(بــاب الصحــابة وآل البيت رضي الله عنهم) باب دى د صحابه كرامو او دآل البيت(د رسول الله كورنۍ) - رضي الله عنهم - په باره كې

او مونږ ايمان لرو چې الله - جل جلاله - د خپل پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - اصحابان غوره كړي او له پيغمبرانو وروسته يې د خپل مخلوق سپيځلي خلک ګرځولي دي، د هغوى صفتونه يې په تورات او انجيل كې ذكر كړي دي او د هغوى ستاينه يې كړې ده. الله تعالى فرمايلي دي: {مُّحَمَّدٌ رَّسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاء عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاء بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلاً مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِم مِّنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الإِنجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُم مَّغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا} (محمد د الله رسول دى او هغه كسان چې له ده سره دي، په كافرانو باندې ډېر سخت دي، په خپل مينځ كې ډېر مهرباني كوونكي دي، ته به دوى وينې چې ركوع كوونكي، سجده كوونكي دي، له الله نه فضل او رضامندي غواړي، د دوى (د ديندارۍ) نښې د دوى په مخونو كې دي د سجدو له اثر نه، دغه په تورات كې د دوى مثال دى او په انجيل كې د دوى مثال دى، لكه هغه فصل چې خپل تېغ راوباسي، بيا هغه قوي كړي، بيا هغه (فصل، تېغ) پېړ او كلك شي بيا دغه (فصل) په خپلو پنډيو (او ېبخونو) ودرېږي، په داسې حال چې زمېنداران

(کروندګر) په تعجب کې اچوي، د دې لپاره چې په دغو سره کافران په غصه کړي، الله له هغو کسانو سره چې ایمان یې راوړی دی او نېك عملونه یې کړي دي، چې دغه (اصحابان) دي؛ د بخښنې او د ډېر لوی اجر وعده کړې ده) [الفتح سورت: 29 آیت]، او حق ذات له هغوی څخه د خپلې خوښۍ یادونه کړې ده، الله تعالی فرمایلي دي: {وَالسَّابِقُونَ الأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالأَنصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُم بِإِحْسَانٍ رَّضِيَ اللّهُ عَنْهُمْ وَرَضُواْ عَنْهُ} (او له مهاجرینو او انصارو نه هغه وړاندیني اولني (ایمان لرونکي) او هغه کسان چې په نېکۍ سره یې د دوی پیروي کړې ده، الله له دوی نه راضي شوی دی او دوی له هغه نه راضي شوي دي، او هغه د دوی لپاره داسې جنتونه تیار کړي دي چې د هغو له لاندې ولې بهېږي، چې دوی به په هغو کې تل ترتله وي، همدا ډېره لویه کامیابي ده). [التوبة سورت: 100 آیت]. او رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي چې صحابه کرام د ټولو نسلونو غوره خلک دي. فعن عبدالله قال: سُئِلَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: أَيُّ النَّاسِ خَيْرٌ؟ قَالَ: «قَرْنِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ».له عبدالله څخه روایت دی چې له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه پوښتنه وشوه چې په خلکو کې کوم خلک غوره دي؟ هغه وویل: «زما پېړۍ، بیا هغه څوک چې د دوی پسې دي، بیا هغه څوک چې د دوی پسې دي». بخاري (6658)، مسلم (2533)، ترمذي (3859) او ابن ماجه (2362) روایت کړی دی. او مونږ باور لرو چې مهاجرین له انصارو -رضي الله عنهم- څخه غوره دي، له همدې امله، الله تعالی دوی په خپل کتاب کې لومړي ذکر کړي دي، لکه څنګه چې د "توبې سورت" په مخکنې آیت کې راغلي، او الله تعالی په خپل کتاب کې د مهاجرینو ستاینه کړې ده نو فرمایلي یې دي: {لِلْفُقَرَاء الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِن دِيارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلاً مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَيَنصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُوْلَئِكَ هُمُ الصَّادِقُون} [(دغه مالونه) د هغو فقیرو هجرت کوونکو لپاره دي چې له خپلو کورونو او خپلو مالونو نه اېستل شوي دي، په داسې حال کې چې دوی د الله فضل او رضامندي لټوي او د الله او د هغه د رسول مدد کوي، همدغه کسان رښتیني دي] [الحشر سورت: 8 آیت]. الله -تعالی- د انصارو په اړه فرمایلي دي: {وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُوا الدَّارَ وَالإِيمَانَ مِن قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلاَ يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُون} (او د هغو کسانو لپاره دي چې دوی له دغو (مهاجرینو) نه مخکې په دغه کور (مدینه) کې او په ایمان کې ځای نیولی دی، دوی له هغو کسانو سره مینه کوي چې دوی ته یې هجرت کړی دی او دوی په خپلو سینو (زړونو) کې هېڅ غصه (او حسد) نه مومي د هغه (مال) په وجه چې دغو (مهاجرینو) ته ورکړی شو او دوی په خپلو ځانونو باندې (هجرت کوونکو ته) ترجیح ورکوي اګر که په دوی باندې تنګي (او حاجت مندي) وي او هر هغه څوك چې خپل نفس یې له بخیلۍ نه بچ کړی شو، نو همدغه کسان کامیاب (او په مراد رسېدلي) دي) [الحشر سورت: 9 ایت].

او مونږ پدې عقیده یو چې له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه وروسته د دې امت تر ټولو غوره : ابوبکر، بیا عمر، بیا عثمان، بیا علي رضی الله عنهم دي، نو د دوی ترتیب په فضیلت کې داسې دی لکه د دوی ترتیب په خلافت کې.

او مونږ د هغو لسو کسانو لپاره شاهدي ورکوو چې د جنت زیری ورکړل شوی دی، لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم دوی ته شاهدي ورکړې ده، لکه رسول الله صلی الله علیه وسلم - چې فرمایلي دي: «أَبُو بَكْرٍ فِي الجَنَّةِ، وَعُمَرُ فِي الجَنَّةِ، وَعُثْمَانُ فِي الجَنَّةِ، وَعَلِيٌّ فِي الجَنَّةِ، وَطَلْحَةُ فِي الجَنَّةِ، وَالزُّبَيْرُ فِي الجَنَّةِ، وَعَبْدُالرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ فِي الجَنَّةِ، وَسَعْدٌ فِي الجَنَّةِ، وَسَعِيدٌ فِي الجَنَّةِ، وَأَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الجَرَّاحِ فِي الجَنَّةِ».«أبوبکر په جنت کې دی، عمر په جنت کې دی، عثمان په جنت کې دی، علي په جنت کې دی، طلحه په جنت کې دی، زبیر په جنت کې دی، عبد الرحمن بن عوف په جنت کې دی، سعد په جنت کې دی، سعید په جنت کې دی او أبو عبیدة بن الجراح په جنت کې دی». ترمذي (3747) روایت کړی دی، احمد په مسند (1675) او په فضائل الصحابة کې (278) او ابن ابي عاصم په الآحاد او المثاني (232) کې روایت کړی دی. او مونږ ایمان لرو چې د بدر د خلکو لپاره داسې مرتبه ده چې د بل چا لپاره نشته، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي لکه څرنګه چې په حدیث کې راغلي دي: «... وَمَا يُدْرِيكَ، لَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يَكُونَ قَدِ اطَّلَعَ عَلَى أَهْلِ بَدْرٍ، فَقَالَ: اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ؛ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكُمْ».«...او ته څه پوهېږې، ښایي چې الله پاک د بدر خلکو ته رابښکاره شوی وي او داسې یې ویلي وي: هر څه چې غواړئ هغه وکړئ. ما تاسو ته بخښنه کړې ده». بخاري (3007)، مسلم (2494)، ابوداود (2650) او ترمذي (3305) روایت کړی دی. وعن معاذ بن رفاعة بن رافع الزرقي عن أبيه -وكان أبوه من أهل بدر- قال: جَاءَ جِبْرِيلُ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، فَقَالَ: «مَا تَعُدُّونَ أَهْلَ بَدْرٍ فِيكُمْ؟» قَالَ: مِنْ أَفْضَلِ المسْلِمِينَ، أَوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا، قَالَ: «وَكَذَلِكَ مَنْ شَهِدَ بَدْرًا مِنَ المَلَائِكَةِ».او له معاذ بن رفاعة بن رافع الزرقي څخه روایت دی هغه له خپل پلار څخه روایت کوي - او پلار یې له بدریانو څخه و، هغه وویل: جبرائیل علیه السلام نبي علیه السلام ته راغی. ویې ویل: «تاسو د بدر خلک په خپلو کې څنګه ګڼئ؟ هغه وفرمایل: له غوره مسلمانانو څخه، یا دې ته ورته یوه کلمه، هغه وفرمایل: همدا رنګه هغه پرښتې چې په بدر کې یې ګډون کړی دی». بخاري روایت کړی (3992). او مونږ په هغه څه شاهدي ورکوو چې رسول الله - صلی الله علیه وسلم - پرې د بیعة الرضوان خلکو ته شاهدي ورکړې وه؛ رسول الله - صلی الله علیه وسلم - فرمایلي دي: «لَا يَدْخُلُ النَّارَ أَحَدٌ مِمَّنْ بَايَعَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ»،"هیڅوک به له هغه خلکو څخه دوزخ ته داخل نه شي چې د ونې لاندې یې بیعت کړی دی". ابوداود (۴۶۵۳)، ترمذي (۳۸۶۰)، ابو الجهم په (۱) خپله رساله کې، احمد (۱۴۷۷۸) کې او نسائی په الکبری (۱۱۴۴۴) کې روایت کړی دی. او دوی په خپل دې بیعت کې کامیاب شول، تر دې چې الله تعالی د دوی په اړه وفرمایل: {إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ}(بېشکه هغه کسان چې له تا سره بیعت کوي، بېشکه همدا خبره ده چې دوی خو له الله سره بیعت کوي، د الله لاس د دوی د لاسونو له پاسه دی) [الفتح سورت: 10 آیت]. او مونږ پوهېږو چې الله تعالی له دوی څخه راضي شوی دی، لکه څرنګه چې الله تعالی په خپل نازل کړی شوي کتاب کې فرمایلي دي: {لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا} (یقینًا یقینًا الله له مومنانو نه راضي شو کله چې دوی له تا سره د ونې لاندې بیعت کاوه، پس ده ته هغه څه معلوم وو چې د دوی په زړونو کې وو، بیا هغه په دوی اطمینان نازل کړ او دوی ته یې په عوض کې نژدې بری ورکړ) [الفتح سورت: 18 آیت]. او مونږ پدې باور یو چې لوی څښتن تعالی د هغه -صلی الله علیه وسلم- کورنۍ په یو لړ فضیلتونو او حقونو سره ځانګړې کړې ده، نو لدوی سره محبت، دوستي، او د حقونو مراعتول یې واجب دي، د دوی له حقونو څخه یو دا دی چې الله تعالی ورته په خمس - (د غنیمت په مال کې پنځمه برخه)، فيئ (هغه مال چې د کافرانو څخه له جګړې پرته د مسلمانانو لاس ته ورغلی وي) - برخه ټاکلې ده، او رسول الله - صلی الله علیه وسلم - امر کړی چې د هغه تر څنګه دې پر دوی باندې هم درود وویل شي، نو مونږ ته یې فرمایلي دي چې: ووایئ: «اللهم صلِّ على محمدٍ وعلى آل محمد، كما صليت على إبراهيمَ وعلى آل إبراهيم، إنك حميدٌ مجيد، وبارك على محمد وعلى آل محمد، كما باركت على إبراهيم وعلى آل إبراهيم، إنك حميدٌ مجيد» «یا الله! پر محمد - صلی الله علیه وسلم - او د هغه پرکورنۍ رحمت ووروه، لکه پر ابراهیم -علیه السلام- او د هغه پرکورنۍ دې چې ورولی وو، بېشکه ته ستایل شوی او لوی یې. او پر محمد صلی الله علیه وسلم او د هغه پر کورنۍ برکتونه ووروه، لکه پر ابراهیم - علیه السلام - او د هغه پرکورنۍ دې چې ورولي وو، بېشکه ته ستایل شوی او لوی یې». او د دوی له فضیلتونو څخه ځینې هغه دي چې الله - تعالی - په خپلې دې وینا کې ورڅخه یادونه کړې ده: {يَا نِسَاء النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ النِّسَاء إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلاَ تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلاً مَّعْرُوفًا *(ای د نبي ښځو! تاسو په (ډلو د) ښځو کې د هېڅ یوې (ډلې) په شان نه یئ که تاسو پرهېزګاري وکړئ، نو تاسو په وینا کې نرمي مه کوئ، (کنه) نو هغه کس به په تمه کې پرېوځي چې د هغه په زړه کې (د نفاق، یا بدکارۍ) مرض وي او تاسو هغه خبره کوئ چې مناسبه وي. وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلاَ تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الأُولَى وَأَقِمْنَ الصَّلاَةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا}او تاسو په خپلو کورونو کې قرار ونیسئ او تاسو د ړومبني

جاهلیت د زینت ځرګندوني په شان زینت مه ځرګندوئ او تاسو لمونځ قایموئ او زکات ادا کوئ او د الله او د هغه د رسول اطاعت کوئ، بېشکه همدا خبره ده چې الله غواړي چې له تاسو نه، ای اهل بیتو! ګناه لرې کړي او تاسو پاك کړي، په پاکولو سره). [الأحزاب سورت: 32، 33 آیتونه]. او الله تعالی فرمایلي: (ٱلنَّبِيُّ أَوۡلَىٰ بِٱلۡمُؤۡمِنِينَ مِنۡ أَنفُسِهِمۡۖ وَأَزۡوَٰجُهُۥٓ أُمَّهَٰتُهُمۡۗ) (نبي (محمدصلی الله علیه وسلم) په مومنانو باندې د دوی له ځانونو نه زیات حقدار دی او د ده ښځې د دوی میندې دي). [الأحزاب سورت: 6 آیت]. وعن عائشةَ رضي الله عنها قالت: خرج النَّبِي صلى الله عليه وسلم غداةً وعليه مِرْطٌ مُرَحَّل مِن شَعر أسود، فجاء الحسن بن علي فأدخله، ثمَّ جاء الحُسين فدخل معه، ثمَّ جاءت فاطمةُ فأدخلَها، ثمَّ جاء عليٌّ فأدخله، ثمَّ قال: «إِنَّمَا يُرِيدُ اللهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ البَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا».له عائشې - رضي الله عنها - څخه روایت دی چې رسول الله - صلی الله علیه وسلم - یو سهار پداسې حال کې راووت چې د تورو وړیو او د اوښانو انځورونو درلودونکې چپن یې اغوستې وه، نو حسن بن علي -رضی الله عنه- راغی، هغه یې ننویست، بیا حسین راغی او هغه یې هم له ځان سره ننویست، بیا فاطمه راغله هغه یې هم ننویستله، بیا علي راغی هغه یې هم ننویست، بیا یې وفرمایل: «إِنَّمَا يُرِيدُ اللهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ البَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا» (بېشکه همدا خبره ده چې الله غواړي چې له تاسو نه، ای اهل بیتو! ګناه لرې کړي او تاسو پاك کړي، په پاکولو سره). مسلم (2424) روایت کړی دی. او له واثلة بن الأسقع - رضي الله عنه - څخه روایت دی وایې چې : له رسول الله - صلی الله علیه وسلم - څخه مې اوریدلي دي چې فرمایل یې: «إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى كِنَانَةَ مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ وَاصْطَفَى قُرَيْشًا مِنْ كِنَانَةَ وَاصْطَفَى مِنْ قُرَيْشٍ بَنِي هَاشِمٍ وَاصْطَفَانِي مِنْ بَنِي هَاشِمٍ».«الله - تعالی - د اسماعیل له اولادې څخه کنانه غوره کړې ده، بیا یې قریش له کنانه څخه غوره کړې دي، له قریشو یې بني هاشم غوره کړي او زه یې له بني هاشمو څخه غوره کړی یم». مسلم (2276) روایت کړی دی. وعن زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ رضي الله عنه قَالَ: قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَوْمًا فِينَا خَطِيبًا بِمَاءٍ يُدْعَى خُمًّا بَيْنَ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ، وَوَعَظَ، وَذَكَّرَ، ثُمَّ قَالَ: «أَمَّا بَعْدُ أَلَا أَيُّهَا النَّاسُ فَإِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ يُوشِكُ أَنْ يَأْتِيَ رَسُولُ رَبِّي فَأُجِيبَ وَأَنَا تَارِكٌ فِيكُمْ ثَقَلَيْنِ أَوَّلُهُمَا كِتَابُ اللَّهِ فِيهِ الْهُدَى وَالنُّورُ فَخُذُوا بِكِتَابِ اللَّهِ وَاسْتَمْسِكُوا بِهِ». فَحَثَّ عَلَى كِتَابِ اللَّهِ وَرَغَّبَ فِيهِ، ثُمَّ قَالَ: «وَأَهْلُ بَيْتِي، أُذَكِّرُكُمُ اللَّهَ فِي أَهْلِ بَيْتِي، أُذَكِّرُكُمُ اللَّهَ فِي أَهْلِ بَيْتِي، أُذَكِّرُكُمُ اللَّهَ فِي أَهْلِ بَيْتِي».او له زید بن أرقم - رضي الله عنه - څخه روایت دی وایې: یوه ورځ رسول الله صلی الله علیه وسلم په (ماء خم) نومې ځای کې چې د مکې او مدینې تر منځ دی زمونږ په منځ کې خطبه ویونکی ودرید، نو د الله تعالی حمد او ستاینه یې ادا کړه، وعظ او نصیحت یې وکړ، بیا یې وویل: «أَمَّا بَعْدُ: خبردار اوسې ای خلکو، بېشکه چې زه یو بشر یم کیدی شی د رب استازی مې راشي او زه ورته لبیک ووایم (وفات شم) نو زه په تاسو کې ثقلین پرېښودونکی یم چې لومړی یې د الله کتاب دی، چې په هغه کې هدایت او رڼا ده نو د الله کتاب واخلئ او منګولې پرې ولګوئ ». نو د الله تعالی په کتاب یې ټینګار وکړاو خلک ورته تشویق کړل، بیا یې وویل: « او زما کورنی، نو زه د خپلې کورنۍ په اړه تاسې ته الله دریادوم، د خپلې کورنۍ په اړه تاسې ته الله دریادوم، د خپلې کورنۍ په اړه تاسې ته الله دریادوم». مسلم (2408) روایت کړی دی. او صحابه کرامو د پیغمبر- صلی الله علیه وسلم - د خپلوانو حقونه او فضیلت پېژندلی و، تر دې چې أبو بکر - رضي الله عنه - علي- رضي الله عنه - ته وویل: «والذي نفسي بيدِه لَقرابةُ رسول الله صلى الله عليه وسلم أحبُّ إليَّ أنْ أَصِلَ من قرابَتِي».«په هغه ذات مې دې قسم وي چې زما روح یې په لاس کې دی، د رسول الله صلی الله علیه وسلم سره خپلوي راته د خپلو خپلوانو سره له خپلوۍ پالنې څخه ډېره غوره ده». بخاري (3508) او مسلم (1759) روایت کړی دی. او رسول الله - صلی الله علیه وسلم - صحابه کرامو - رضي الله عنهم - ته له کنځلو کولو څخه منع فرمایلي ده، ویلي یې دي: «لَا تَسُبُّوا أَصْحَابِي، فَلَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ أَنْفَقَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا مَا بَلَغَ مُدَّ أَحَدِهِمْ، وَلَا نَصِيفَهُ»."زما صحابه و ته کنځلې مه کوئ، ځکه که په تاسو کې یو د احد د غره په اندازه سره زر صدقه کړي د هغوی د یو موټي په اندازه صدقې ته به ونه رسیږي او نه د موټي نیمایي ته". بخاري (3673)، مسلم (2541)، ابوداود (4658) او ترمذي (3861) روایت کړی دی. او رسول الله صلی الله علیه وسلم - دا خبره - بیان کړې ده چې د انصارو سره محبت کول د ایمان نخښه او له هغوی څخه نفرت کول د منافقت نخښه ده، رسول لله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «آيَةُ الإِيمَانِ حُبُّ الأَنْصَارِ، وَآيَةُ النِّفَاقِ بُغْضُ الأَنْصَارِ».«له انصارو سره محبت کول د ایمان نخښه ده او له انصارو څخه کرکه کول د منافقت نخښه ده». بخاري (17)، مسلم (74) او نسائي (5019) روایت کړی. او سعید بن زید بن عمرو بن نفیل - رضي الله عنه - فرمایلي دي: «لَمَشْهَدُ رَجُلٍ مِنْهُمْ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَغْبَرُّ فِيهِ وَجْهُهُ، خَيْرٌ مِنْ عَمَلِ أَحَدِكُمْ عُمُرَهُ، وَلَوْ عُمِّرَ عُمُرَ نُوحٍ». «له هغوی څخه د یو سړي یوه صحنه چې د رسول الله - صلی الله علیه وسلم - سره تېره کړې وي او مخ یې پکې ګردجن شوی وي، ستاسو د یوه له ټول عمر څخه غوره ده که څه هم د نوح عمر ورکړل شوی وي». أبو داود (4650) روایت کړی دی.

(باب وجوب طاعة ولاة الأمر) باب دی پدې باره کې چې د چارواکو اطاعت واجب دی

او مونږ. پوهیږو چې مسلمانو چارواکو ته غوږ نیول او د هغوی پیروي کول واجب دي، دلیل یې د الله تعالی دا قول دی: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ أَطِيعُواْ اللَّهَ وَأَطِيعُواْ الرَّسُولَ وَأُوْلِي الأَمْرِ مِنكُمْ}[ای هغو کسانو چې ایمان یې راوړی دی! د الله خبره منئ او د رسول خبره منئ او د خپلو د امر د خاوندانو (واکمنانو)]، [النساء سورت: 59 آیت]، او د رسول الله - صلی الله علیه وسلم - دا وینا: «السَّمْعُ وَالطَّاعَةُ حَقٌّ مَا لَمْ يُؤْمَرْ بِالْمَعْصِيَةِ فَإِذَا أُمِرَ بِمَعْصِيَةٍ فَلَا سَمْعَ وَلَا طَاعَةَ».«اوریدل او اطاعت کول حق دي تر څو چې په معصیت (د الله په نافرمانۍ) امر ونه شي، کله چې په معصیت امر وشي نو نه اوریدل شته او نه اطاعت». بخاري (٢٩٥٥) او مسلم (١٨٣٩) روایت کړی دی. او په " صحیحینو " کې د عبادة بن صامت - رضي الله عنه - څخه روایت دی چې فرمایي: «بَايَعْنَا رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ فِي الْعُسْرِ وَالْيُسْرِ، وَالْمَنْشَطِ وَالْمَكْرَهِ، وَعَلَى أَثَرَةٍ عَلَيْنَا، وَعَلَى أَلَّا نُنَازِعَ الْأَمْرَ أَهْلَهُ، وَعَلَى أَنْ نَقُولَ بِالْحَقِّ أَيْنَمَا كُنَّا، لَا نَخَافُ فِي اللهِ لَوْمَةَ لَائِمٍ».«مونږ. د رسول الله - صلی الله علیه وسلم سره : په سخته او آسانه، خوښۍ او ناخوښۍ، بیعت وکړ او دا چې په خپل ځان به لومړیتوب - هغه- ته ورکوو، او په واک کې به یې له خاوندانو سره شخړه نه کوو او پدې چې حق به وایو که هر چېرته وو، او د الله تعالی په اړه به د هیڅ ملامتوونکي له ملامتیا څخه نه ویریږو». بخاري (7055) او مسلم (1709) روایت کړی. ابو زرعة رحمه الله فرمایلي دي: «...او مونږ. به په هر وخت او زمانه کې د مسلمانانو له امامانو سره د جهاد او حج فرض اداء کوو او د امامانو په وړاندې بغاوت او د فتنو پر مهال جګړې روا نه بولو، او د هغه چا خبره اورو او اطاعت یې کوو چې الله تعالی ورته زمونږ. چارې سپارلې وي، او مونږ. له اطاعت څخه لاس نه په سر کیږو او د سنت او جماعت پیروي کوو». شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة، د امام لالکائي (1/175) او د چارواکو اطاعت په روا کړنو کې واجب او په ناروا کړنو کې حرام دی، دلیل یې د پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - وینا ده لکه څرنګه چې د ابن عمر - رضي الله عنه - په تېر حدیث کې راغلي و: «...مَا لَمْ يُؤْمَرْ بِالْمَعْصِيَةِ، فَإِذَا أُمِرَ بِمَعْصِيَةٍ فَلَا سَمْعَ وَلَا طَاعَةَ»؛«...تر څو چې په معصیت (د الله په نافرمانۍ) امر نه وي شوی، کله چې په معصیت امر وشي نو نه اوریدل شته او نه اطاعت». او د رسول الله - صلی الله علیه وسلم - دا وینا: «لَا طَاعَةَ فِي مَعْصِيَةٍ، إِنَّمَا الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ»."په نافرمانۍ کې اطاعت نشته، مګر په نیکۍ کې اطاعت شته". بخاري (٧٢٥٧) او مسلم (١٨٤٠) روایت کړی دی . امام ابو ابراهیم المزني فرمایلي دي: «د حاکمانو اطاعت په هغه څه کې کیږي چې الله تعالی ته د خوښۍ وړ وي، او له هغه څه نه ډډه کول چې الله تعالی پرې ناراضه کیږي، او د دوی د تیري او ظلم پر مهال پرې له خروج څخه ډډه کول، او الله تعالی ته توبه کول، ترڅو د رعیت لپاره د دوی په زړونو کې رحم واچوي». شرح السنة د المزني (مخ: 84).

پای

ستاینه هغه ذات لره ده چې په نعمت سره يې نيکۍ بشپړيږي، او درود او سلام په هغه چا وايو چې د عالميانو لپاره رحمت راليږل شوی دی، او د الله تعالی شکر ادا کوو؛ هغه ذات چې د دې لوی مبارک سفر د پای ته رسولو لورينه يې راباندې وکړه، او وايو لکه څرنګه چې جنتيان وايي: {أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ}(ټول صفتونه خاص الله لره دي چې د ټولو عالمونو ښه پالونکی دی) [يونس سورت: 10 آيت]. او لکه څرنګه چې مونږ ته زمونږ رب امر کړی دی: {قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَسَلَامٌ عَلَى عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَى آللَّهُ خَيْرٌ أَمَّا يُشْرِكُونَ}(ته ووايه: ټوله ستاينه خاص د الله لپاره ده، او سلام دې وي د هغه په هغو بنده ګانو باندې چې غوره کړي يې دي، ايا الله غوره دی، يا که هغه چې دوی يې (له الله سره) شريکوي) [النمل سورت: 59 آيت].

موږ له څښتن تعالی څخه سوال کوو چې دا کار خاص د هغه د رضا او د پيغمبرانو د سالار د لارښوونو سره برابر، بندګانو ته يې ګټه رسوونکی او زمونږ لپاره د قيامت په ورځ شفاعت کوونکی وګرځوي.

او مونږ پدې پوهيږو که څومره زيار هم وباسو، نشو کولای دا مبارکه موضوع راونغاړو، ځکه چې د الله تعالی، او د پرښتو، کتابونو، رسولانو، د آخرت ورځ، قضا او قدر په اړه خبرې دي، خو کتاب د حق تعالی پدې وينا سره پای ته رسوو: {وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّماوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ} (او دغو (مشرکانو) د الله تعظيم ونه کړ د هغه حق تعظيم، حال دا چې ځمکه ټوله د ده په قبضه کې ده د قيامت په ورځ کې او اسمانونه د ده په ښي لاس کې رانغاړل (راټول کړی) شوي دي، ده لره پاکي ده او هغه ډېر اوچت دی له هغو څيزونو نه چې دوی يې (له هغه سره) شريکوي) [الزمر سورت: 67 آيت].

كتاب دی په باره د هغه ايمان كې چې الله په خپلو بندگانو فرض كړی او قران او سنت كې راغلی:
د كتاب په وړاندې
سريزه
كتاب: د پيدايښت پيل
د كتاب لنډيز
باب دی پدې باره كې چې : الله د ټولو شيانو پيدا كوونكی دی
باب دی د لوی عرش د پيدايښت په اړه
باب دی د اوبو د پيدايښت په اړه
باب دی د قلم د پيدايښت په باره كې
باب دی د كرسی د پيدايښت په باره كې
باب دی د آسمانونو او ځمكې د پيدايښت په باره كې
باب دی د لمر اوسپوږمی د پيدايښت په اړه
باب دی د ستورو د پيدايښت په اړه
باب دی د ملايكو د پيدايښت په باره كې
باب دی د پيريانو او شيطانانو د پيدايښت په اړه
باب دی د انسان د پيدايښت په اړه
باب دی د روح د پيدايښت په اړه
كتاب الدين (د دين كتاب)
د كتاب لنډيز
باب دی پدې باره كې چې د اعتبار وړ دين د الله په نيز يواځې اسلام دی
(باب الاسلام) باب دی د اسلام په اړه
باب دی د ايمان په باره كې
(بـــاب الإحــســـان) باب دی د احسان په اړه
(بـــاب الأمر بـلـزوم السنــة والتمسك بهـا)باب دی: په سنتو د ټينگار او پرې د ټينګ پاتې كېدلو په اړه
كتـاب الإيمـــان باللهكتاب دی په الله تعالی د ايمان په اړه
د كتاب لنډيز
(بـــاب الإيمـــان بوجـود الله) د الله په شتون باندې د ايمان په اړه باب
(بـــاب الإيمـــان بربوبية الله) باب دی په بيان د ربوبيت د الله كې (الله مالک دی متصرف دی د عبادت لايق دی)
(بـــاب الإيمـــان بألــوهـيـة الله) باب د الله - تعالی - د الوهيت په باره كې
(بـــاب الإيمان بأسماء الله وصفاته) باب دی په باره د ايمان كې په نومونو او صفتونو د الله تعالی
(كـتـــاب الإيمـــان بالـمـلائكة) دا كتاب دی پر ملايكو د ايمان په اړه دی
د كتاب لنډيز
(بـــاب وجوب الإيمان بالـملائكة) باب دی په بيان د دې كې چې پر ملايكو ايمان واجب دی.
(بـــاب خلْق الـملائكة وكثرة عددهم وصفاتهم) باب دی په بيان د ملائكو د پيدايښت كې، او د هغوی د زيات شمير او د صفتونو په اړه.
(بـــاب أعمال الـملائكة) باب دی د پرښتو د عملونو په اړه
(بـــاب مراتب الـملائكة) باب دی د پرښتو د رتبو په باره كې
(كتاب الإيمان بالكتب) په كتابونو ايمان لرل
د كتاب لنډيز
(بـــاب وجوب الإيمـــان بالكتب) باب دی په دې اړه چې په كتابونو ايمان واجب دی
(بـــاب الإيمان بالقرآن العظيم) باب دی په قرآن عظيم د ايمان په اړه
(بـــاب القرآن الكريم تنزيل رب العالـمين) باب دی پدې باره كې چې قرآن كريم د رب العالمين لخوا نازل شوی دی
(كتـــاب الرســل والأنبيـــاء -عليهم السلام-) كتاب دی د رسولانو او نبيانو په اړه
د كتاب لنډيز
(بـــاب الإيمان بالرسل عليهم الصلاة والسلام) باب دی په رسولانو عليهم السلام د ايمان په اړه
(بـــاب آيات الأنبياء ودلائل نبوتهم عليهم السلام) باب دی د أنبياوو د معجزو او د هغوی د پيغمبری د دليلونو په اړه
(بـــاب نبــوة نبينـــا محمد صلى الله عليه وسلم) باب دی زمونږ د نبي محمد صلى الله عليه وسلم د نبوت په اړه
(بـــاب عموم رسالته صلى الله عليه وسلم للخلق كافة) باب دی په عمومي ډول ټولو خلكو ته د پيغمبر صلى الله عليه وسلم د رسالت پيغام .
(بـــاب مقالاتِ خُصومِ الرسالات والرسل عليهم السلام) باب دی د رسالتونو او رسولانو د مخالفينو د ويناوو په اړه
(كتاب اليوم الآخر) كتاب دی د آخرت د ورځې په اړه.
د كتاب لنډيز
(بـــاب دلائل الإيمان باليوم الآخر) باب دی د آخرت په ورځ ايمان او په هغې دلايل
(بـــاب في الإيمان بأشراط الساعة) باب دی د قيامت په نښانو د ايمان په اړه
(بـــاب في الإيمان بما يكون بعد الـموت) باب دی په بيان د هغه څه كې چې د مرگ څخه وروسته دي او په هغې ايمان.
(بـــاب في الإيمان بالبعث وما بعده) باب دي په باره كې: پس له مركه ژوند او څه چې روسته يې دي په هغې ايمان.
(بـــاب في الشفاعة يوم القيامة ومجيء الرب وإتيانه لفصل القضاء بين عباده) باب ديد قيامت په ورځ د شفاعت او د رب د راتگ په اړه چې د بنده گانو تر منځه په پريكړې سره جلاوالی راولي
(بـــاب العرض والحساب وتوزيع الصحف) باب دي په بيان د عرض(د اعمالو وړاندې كېدل)،او حساب او د عملنامو د وېش په اړه.

(بــاب الإيمان بالـموازين) باب دی په بیان د ایمان کې په تلو باندې.
(بــاب الإيمان بالحوض) باب دی په حوض باندې د ایمان په باره کې
(باب الصراط والجزاء) باب دی په باره د پل صراط او سزا کې
(بــاب الجنة والنار) باب دی د جنت او دوزخ په باره کې
(كتاب الإيمان بالقـدر) په تقدير ايمان
د كتاب لنډيز
(بــاب وجوب الإيمان بالقدر) په دې اړه باب چې په قدر ايمان واجب دی.
(بــاب ما يتضمنه الإيمان بالقدر) باب دی د هغه څه په باره کې چې په تقدير ايمان ورته شامليږی
(بــاب لا تعارض بين الأمر والشرع والخلق والعقل) باب دی پدې باره کې چې: د فرمان(امر کونی)، شريعت، پيدايښت او عقل تر منځه ټکر (تعارض) نشته
(بــاب فـعـل الأسبــاب من القـدر) باب دی پدې باره کې چې د أسبابو کارول له تقدير څخه دي
(بــاب القدر لا يتعارض مع العدل) باب دی په دې اړه چې تقدير د عدل سره په ټکر کې ندی
(بــاب الاحتجاج بالقدر) باب دی په تقدير باندې د استدلال کولو په باره کې
(كتاب العبادة) كتاب دی په بيان د عبادت کې.
د كتاب لنډيز
باب دی د الله تعالی د دې وينا په اړه: {وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالإِنسَ إِلاَّ لِيَعْبُدُون}(يعني او ما پيريان او انسانان ندي پيدا کړي مګر د خپل عبادت لپاره)
(بــاب التوسل والوسيلة) باب دي د نږدې کېدلو او وسيلې په اړه
(كتـاب ما يـضـاد أصل الإيمــان أو يـضـاد كمــاله) كتاب دی په باره د هغه څه کې چې د ايمان د اصل يا بشپړتيا مخالف دي
د كتاب لنډيز
(بــاب الكفر بالله) په الله تعالی د کفر کولو په اړه باب
(بــاب الشرك بالله) باب دی په بيان د شرک کې د الله تعالی سره.
(بــاب النفاق) باب دی په بيان د نفاق کې
(بــاب البدعة) باب دی په بيان د بدعت کې
(بــاب كبائرالذنوب) باب دی په بيان د لويو ګناهونو کې
(كتاب الصحابة والإمامة) كتاب دی په بيان د صحابه کرامو کې او په بيان د امامت کې
(بــاب الصحــابة وآل البيت رضي الله عنهم) باب دی د صحابه کرامو او دآل البيت(د رسول الله کورنی) - رضي الله عنهم - په باره کې
(باب وجوب طاعة ولاة الأمر) باب دی پدې باره کې چې د چارواکو اطاعت واجب دی
پای